
Ilja Leonard Pfeijffer
GRAND
HOTEL
EUROPA
BABEL
Traducció de Núria Amat
NEMIRA

Ilja Leonard Pfeijffer

GRAND HOTEL EUROPA

Traducere de Irina Anton

EDITURA NEMIRA

2023

Ilja Leonard Pfeijffer
GRAND HOTEL EUROPA
Copyright © 2018

Original title Grand Hotel Europa
First published in 2018 by De Arbeiderspers, Amsterdam
All rights reserved.

Copyright © Nemira, 2023, pentru prezenta ediție în limba română

BABEL este o colecție a Editurii NEMIRA.

ISBN 978-606-43-1750-6

Design copertă: Yanna ZOSMER
Prepress: Antonela IVAN
Redactor: Irinel ANTONIU
Corector: Cătălina MIHAI

Orice reproducere, totală sau parțială,
a acestei lucrări şi închirierea acestei cărți
fără acordul scris al editorului sunt strict interzise
şi se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

ILJA LEONARD PFEIJFFER (n. 1968) este poet, romancier, dramaturg şi eseist, una dintre cele mai originale voci ale literaturii neerlandeze contemporane. A studiat limbile clasice şi şi-a susținut doctoratul cu o teză despre poetul grec Pindar. A publicat peste patruzeci de volume de versuri şi proză. A locuit şi a lucrat mulți ani în Genova, dedicând acestui oraş romanul *La Superba* (2013), premiat cu Libris Literature Prize şi care i-a adus succesul internațional. În 2017 a publicat romanul *Peachez, een romance.*

Pentru Stella

CAPITOLUL UNU

MISIUNEA

1

Primul cu care am vorbit după atâta timp, fără a socoti puținele cuvinte bine măsurate pe care le schimbasem cu taximetristul meu ursuz la începutul şi la sfârşitul drumului, a fost un băiat slab şi smead îmbrăcat în nostalgica uniformă roşie de valet. De la distanță, îl văzusem aşezat pe scările din marmură ale porticului flancat de coloane corintice din fața intrării, sub numele „Grand Hotel Europa” scris cu litere aurite, când, scrâşnind pe cărarea pietruită dintre platani, taxiul a început să se apropie de capătul lungii alei de acces. Ieşise să fumeze o țigară. S-a ridicat în picioare intenționând să mă ajute cu bagajele. Deoarece îmi părea rău că sosirea mea îi stricase pauza de țigară şi deoarece ăsta era şi adevărul, i-am spus, în vreme ce taxiul se îndepărta de noi pe pietriş, că bagajul meu mai poate aştepta puțin, că făcusem un drum lung şi că şi mie

îmi e poftă de o ţigară. I-am oferit una din pachetul meu bleu de *Gauloises Brunes* fără filtru şi i-am aprins-o cu bricheta mea Zippo *solid brass*. Pe chipiul lui era brodat cu litere aurii numele „Grand Hotel Europa”.

Ne-am aşezat. Fumam de câteva minute în tăcere, unul lângă altul, pe scările intrării somptuoase ale hotelului pe vremuri grandios, unde aveam de gând să mă stabilesc deocamdată, când mi s-a adresat.

— Îmi cer scuze că nu-mi pot înfrâna curiozitatea, a spus, dar v-aş putea întreba de unde veniţi?

Am suflat fumul în direcţia norului de praf pe care taxiul îl lăsase în urmă drept amintire, în depărtare, la capătul aleii de acces, unde începea pădurea.

— La această întrebare, sunt posibile mai multe răspunsuri, am zis.

— Mi-ar plăcea să le aud pe toate, a spus el. Dar, dacă asta vă răpeşte prea mult timp, puteţi să mi-l daţi pe cel mai frumos.

— Principalul motiv pentru care am venit aici, am zis, e faptul că sper să găsesc timp pentru răspunsuri.

— Aş dori să-mi cer iertare că v-am deranjat de la această misiune însemnată. Trebuie să învăţ că, aşa cum spune mereu domnul Montebello, curiozitatea mea îi poate incomoda pe oaspeţii noştri.

— Cine e domnul Montebello? am întrebat.

— Şeful meu.

— Recepţionerul, zis şi *concierge*?

— Urăşte acest cuvânt, cu toate că îi place etimologia lui. M-a învăţat că, în franceză, *concierge* vine de la „*comte des cierges*”, contele lumânărilor. Practic, tot ce ştiu am învăţat de la domnul Montebello. E ca un părinte pentru mine.

— Atunci, cum vrea să i se spună?

— E *maître d'hotel*, dar preferă titlul de majordom, în care se regăseşte cuvântul latinesc pentru „casă”, pentru că,

după părerea lui, principala noastră sarcină e să ne îngrijim ca oaspeții noştri să uite de locul pe care îl numeau „acasă” înainte de a veni aici.

— Veneția, am zis.

În vreme ce rosteam numele oraşului, mi-a căzut scrum de la țigară pe pantaloni. A observat şi, înainte să apuc să protestez, şi-a scos una dintre mănuşile sale albe şi s-a dedicat cu atenție deplină îndeletnicirii de a mi-l scutura de pe cracul pantalonului. Avea mâini slabe şi tuciurii.

— Mulțumesc, am zis.

— Ce e Veneția? a întrebat.

— Locul pe care îl numeam „acasă” înainte de a veni aici şi cel mai frumos răspuns la întrebarea ta dinainte.

— Cum e Veneția?

— Nu ai fost niciodată în Veneția? l-am întrebat.

— N-am fost niciodată nicăieri, a zis. Doar aici. De aceea, spre iritarea domnului Montebello, am căpătat obiceiul să deranjez oaspeții cu firea mea curioasă. Încerc să văd o părticică din lume prin poveştile lor.

— Ce loc numeai „acasă” înainte de a veni aici?

— Deşertul, a răspuns. Dar domnul Montebello a avut grijă să uit deşertul. Îi sunt recunoscător pentru asta.

Mi-am lăsat privirea să rătăcească peste moşia care înconjura hotelul. Porticul era năpădit de iederă. Una dintre vazele mari din lut din care curgeau în valuri flori de bougainvillea era spartă. Prin pietriş creşteau buruieni. Paşnic, dar nu ăsta era cuvântul. Resemnat. Oamenii ar putea, într-adevăr, la fel de bine să accepte trecerea timpului şi pierderea tuturor lucrurilor.

— Veneția e trecutul, am zis. Şi sper că domnul Montebello mă va ajuta şi pe mine să îl uit.

Mi-am stins țigara în ghiveciul care ne servise drept scrumieră. A făcut acelaşi lucru şi a țâşnit în picioare să se ocupe de bagajele mele.

— Îți mulțumesc că mi-ai ținut de urât, am zis. Aş putea să aflu cum te cheamă?

— Abdul.

— Încântat de cunoştință, Abdul.

Mi-am spus numele.

— Să intrăm, atunci poate să înceapă totul.

2

Chiar dacă nu aş fi fost prevenit dinainte asupra existenței majordomului, ar fi fost cu neputință să-mi scape. De îndată ce am pus un singur picior dincolo de pragul fortăreței şi sanctuarului său, mi-a ieşit în întâmpinare în paşi de dans. Mi-a urat bun-venit cu atâta respect, cu înfloriturişi arabescuri, încât era mai mult decât clar că am de-a face cu un profesionist.

Îmi învățase dinainte pe de rost numele şi, în chip discret, s-a dovedit la curent cu faptul că mă intitulez scriitor. În timp ce se interesa îngrijorat dacă lunga călătorie nu fusese prea solicitantă, făcuse să apară pe neobservate de undeva o perie de haine cu care mi-a curățat umerii sacoului, fără a pierde ocazia de a mă complimenta pentru croiala costumului. Ca şi când s-ar fi simțit răspunzător pentru întreaga creație, şi-a cerut scuze pentru suspiciunea care domnea în lumea modernă şi care îl obliga să respecte anumite formalități, dar m-a asigurat că vom putea găsi mai târziu un moment potrivit pentru asta, după ce mă voi fi odihnit după călătorie.

Când i-am spus că, din păcate, încă nu ştiu cât timp am de gând să rămân şi că sper că asta nu va fi o problemă, mi-a alungat grijile fluturând elegant din mână şi mi-a jurat că e o onoare pentru stabiliment şi o plăcere personală pentru el să mă poată considera oaspete şi că nu-şi poate dori decât ca bucuria aceasta să fie de lungă durată. După aceea, s-a

aplecat înspre mine şi mi-a spus în şoaptă că, negreşit, nu vrea să-şi facă un obicei din a-şi băga nasul unde nu-i fierbe oala, dar nu se putuse abţine să observe că butonul de la manşeta stângă a cămăşii nu fusese bine prins şi nu şi-ar putea ierta niciodată dacă l-aş pierde ca urmare a discreţiei sale.

M-a întrebat dacă mă poate conduce la apartamentul de care se îngrijise să mi se pregătească în mod special. Era convins că va fi pe gustul meu, dar, dacă aveam să consider că stabilimentul nu se ridică la înălţimea aşteptărilor mele, în orice privinţă, avea să se asigure personal ca toate dorinţele mele suplimentare să fie îndeplinite de îndată. Îşi luase libertatea de a aranja să mă aştepte în cameră câteva gustări şi băuturi răcoritoare. Doream să îl urmez?

Domnul Montebello, majordomul de la Grand Hotel Europa, m-a condus din holul de intrare, unde erau recepţia şi loja portarului, prin uşile înalte din lemn de stejar, spre marele hol central cu stâlpi de marmură, de unde scara monumentală ducea la etajele de sus. Se mişca precum un patinator artistic pe covorul în care te afundai, dovedindu-se în stare cu uşurinţă să se întoarcă de tot spre mine pentru a adăuga explicaţii sau lucruri interesante de ştiut şi să continue să meargă cu spatele fără a-şi încetini viteza. Dacă nu ar fi inserat din când în când câte o piruetă ca să-mi dea ocazia să îl ajung din urmă, mi-ar fi fost greu să ţin pasul cu el. Abdul venea în spatele nostru cu bagajele mele.

— Aici, în stânga, găsiţi biblioteca, a spus ghidul meu, iar în spatele ei se află sala verde şi camera chinezească. Cealaltă aripă adăposteşte lounge-ul, sala de mic-dejun şi modestul nostru restaurant, unde v-am rezervat o masă anume pentru dumneavoastră la geam, cu vedere la pergolă şi la grădina de trandafiri, sau ce a mai rămas din ea, în spatele căreia puteţi zări scânteind iazul. Din păcate, fântâna arteziană e stricată de câţiva ani, dar vă pot asigura

că bucătăreasa noastră se va întrece pe sine ca să vă îmbuneze față de aceste lipsuri.

Holul central era prevăzut cu un candelabru senzațional, antic de își dădea ultima suflare.

— Una dintre piesele noastre de rezistență, a spus majordomul, care observa totul, deci și faptul că lampa îmi atrăsese atenția. Doar că foarte greu de întreținut. Ați văzut portretul de deasupra șemineului? Recunoașteți, fără îndoială, trăsăturile frapante și nobile ale lui Niccolò Paganini. Voi fi primul care să vă dea dreptate când veți spune că, din punct de vedere artistic, nu e vorba de o capodoperă. E făcut de un respectabil maestru, neînsemnat, care nici în epoca lui nu era cunoscut pentru că ar fi fost înaintea vremurilor sale. Cu toate acestea, suntem extrem de atașați de el, deoarece a fost pictat chiar aici, pe viu, când violonistul virtuoz, în culmea gloriei sale, a poposit la acest hotel în drumul său către ovațiile și delirul de la marile curți domnești ale Europei. Legenda spune că, din proprie inițiativă, a susținut un concert magnific ca mulțumire pentru excelentul *steak aux girolles* care i-a fost servit aici. De atunci, acel fel de mâncare a fost rebotezat *steak Paganini* și ne împodobește meniul până în ziua de azi. Mi-ar fi greu să vă ofer o sugestie mai bună pentru astă-seară.

În stânga șemineului, atârna o acuarelă de dimensiuni și merite artistice modeste, care reprezenta Piazza San Marco din Veneția. Am înghițit în sec când am văzut-o. Știam cu siguranță că majordomul remarcase acest lucru, dar nu a spus nimic, deși ar fi fost o ocazie excelentă de a-l cita pe Virgiliu. Balustradele scării din marmură erau decorate cu sculpturi ale unor animale mitice, la stânga, o himeră, la dreapta, un sfinx.

— Oaspeții noștri pot dormi liniștiți știind că odăile le sunt păzite cu străşnicie, a zis Montebello. Ca să-și croiască

drum până la etajele de sus, oamenii trebuie să treacă printre manifestarea hibridă a fricii şi pisicuța care toarce înşelător şi te pune să dezlegi ghicitori, care reprezintă portretul deloc realist al bărbatului şi, respectiv, esența femeii, dacă îmi permiteți să vă amuz cu diletantismul meu în sfera simbolisticii. Unul dintre distinşii noştri oaspeți mi-a spus odată că, după părerea lui, monştrii nu fuseseră meniți să țină afară străinii, ci să împiedice oaspeții să ajungă la ieşire. Au trecut mulți ani de când a spus asta şi e încă aici. Îl cheamă Patelski. O să-l cunoaşteți. După cum bănuiesc, îi veți aprecia compania. E un savant eminent.

Pe palierul de deasupra scărilor, se afla o vază mare cu flori din plastic.

— Ştiu, spuse majordomul. A fost o speranță deşartă că v-ar scăpa din vedere. Vă cer insistent să dați dovadă de generozitatea de a accepta umilele mele scuze. Acest decor care face notă discordantă este regretabilul rezultat al entuziasmului noului proprietar.

— Hotelul are un nou proprietar? am întrebat.

— De curând, Grand Hotel Europa a ajuns pe mâinile chinezilor, a zis. Noul proprietar se numeşte domnul Wang. E vorba de o evoluție recentă pe care ne e cu neputință să o evaluăm în acest moment. Domnul Wang a declarat categoric că are de gând să redea hotelului vechea lui splendoare, iar libertatea financiară de care se pare că dispune mai mult ca sigur îi va prinde bine stabilimentului. Veți fi remarcat că hotelul prezintă, pe ici, pe colo, urme lăsate de faptul că nu a fost întreținut la timp. Pur şi simplu nu mai avem atâția oaspeți ca odinioară. Domnul Wang vrea să facă ceva şi în privința asta. Aspiră la un grad de ocupare de 100%. Aş fi tentat să apreciez pozitiv toate acestea. Însă acest lucru e contrabalansat de faptul că vaza asta cu flori din plastic ne dă motive de îngrijorare în privința afinității noului proprietar cu tradițiile noastre. Dar nu vreau să vă

plictisesc cu grijile mele. Am ajuns. Asta e camera 17, apartamentul pe care vi l-am pregătit. Singurul lucru pe care trebuie să-l ştiţi e că uşile franceze care dau spre terasă nu se închid bine. În cazul în care se porneşte un vânt puternic, v-aş sugera să le proptiţi cu un scaun. Acum o să vă las singur ca să vă dau ocazia de a vă reveni după drum şi de a vă schimba de haine. Dacă aveţi nevoie de ceva, e de ajuns să trageţi de cordonul cu clopoţel de lângă uşă. Vă doresc o şedere plăcută în Grand Hotel Europa.

3

Perfectă. Camera era perfectă, nu pentru că ar fi fost o cameră de hotel perfectă, ci tocmai dimpotrivă. Aici niciun designer de interior nu lucrase cu un design eficient şi anonim, ci un surplus de istorie lăsase în urma sa un surplus de vestigii luxuriante oftând descurajate. Erau atârnate ornamente şi obiecte de mobilier din epoci îndepărtate între ele, care se holbau cu uimire unele la altele.

În anticameră, un vechi fotoliu Chesterfield din piele vişinie stătea lângă un fotoliu Louis XV tapiţat cu o catifea roz-prăfuit cu un model cu trandafiri, iar un taburet pentru picioare, cam de aceeaşi culoare, lângă o minunată masă de salon, sculptată elegant, din secolul al optsprezecelea. Pe o masă înaltă din colţ, se afla un radio mare din bachelită cu un disc argintat în care fuseseră gravate posturi de radio antebelice. Cu transformatorul potrivit, probabil că ar mai fi mers. Dar, din el, nu ar fi răsunat aceeaşi muzică precum odinioară. Camera din spate era dominată de un pat monstruos, a cărui vechime nu putea fi stabilită, cu patru stâlpi auriţi, în stil egiptean, pe care se sprijinea un baldachin din catifea vişinie, cu stele brodate cu fir de aur. Cine putea ghici câte oftaturi şi secrete şoptite rămăseseră

atârnate sub acea țesătură de stele? În baia cu o oglindă mare într-o ramă aurită, fusese montată, cu vizibilă repulsie, o cabină modernă de duş lângă cada antică din email, rezemată pe patru picioare din bronz în formă de labe de leu.

Erau obiecte ce păreau să fi fost revărsate în apartament – precum cărți vechi, un clopoțel din aramă, o scrumieră mare în forma unei jumătăți de glob pământesc care era purtată pe umeri de Atlas, un mic craniu de şoarece, diferite instrumente de scris, un monoclu într-un etui, o strigă împăiată, o foarfecă pentru tăiat trabucuri, o busolă, o drâmbă, o păpuşă Wayang, o vază de alamă cu pene de păun, o sticlă de sifon şi un pustnic din lemn care s-a dovedit că poate servi drept spărgător de nuci – şi despre care nu era clar dacă sunt destinate să facă parte dintr-un concept decorativ sau din mai multe idei diferite despre decor (care, de-a lungul istoriei, fuseseră aplicate fără tragere de inimă şi fără depunerea vreunui efort de a îndepărta rezultatele încercărilor similare anterioare) sau dacă e vorba de lucruri uitate de călătorii de dinainte, după care menajerele, pornind de la convingerea filozofică potrivit căreia istoria dă formă prezentului prin depunerea împrăştiată a unor sedimente întâmplătoare pe care nu le poți face să dispară, au refuzat până în ziua de azi să şteargă urmele.

În vreme ce îmi treceam aprobator degetul peste lambriurile aurite, pipăiam grosimea materialului draperiilor grele, de culoare ocru, şi dădeam la o parte scaunul ca să deschid uşile de la terasă, care oferea o privelişte asupra grădinii de trandafiri, sau a ceea ce mai rămăsese din ea, şi asupra iazului cu fântâna arteziană defectă, m-am gândit că aş avea suficient timp ca să descriu această cameră în detaliu. Căci era bine aici, ca să nu spun perfect, şi nu

vedeam niciun motiv pentru care n-aş fi putut rămâne aici până-mi dădeam seama încotro trebuie să mă îndrept.

La sosire, remarcasem de îndată masa de scris şic şi încăpătoare, din lemn de abanos, cu inserții pline de gust din alte sortimente de lemn mai deschis, aşezată în dreptul ferestrei, lângă uşile care dădeau spre terasă, făcând pereche cu un scaun de birou din lemn, sobru, dar solid şi confortabil, din anii treizeci. Încă dinainte de a-mi atârna costumele şi cămăşile în şifonierul din camera din spate, am săvârşit ritualul prin care marcam biroul ca teritoriul meu. Am aşezat în stânga, într-un teanc, caietele goale pe care le luasem cu mine, cu stiloul lângă ele. Am pus la îndemână călimara cu cerneala mea neagră preferată. Mi-am scos MacBookul din husa lui şi l-am pus în dreapta pe tăblia biroului. Am conectat cablul de alimentare la priză.

Căci nu venisem la Grand Hotel Europa ca să las melancolic să se scurgă timpul în mijlocul luxului coşcovit şi al gloriei care scârțâia, în aşteptarea pasivă a vreunei revelații care să cadă peste mine ca o frunză dintr-un buchet ofilit. Voiam să forțez acea revelație şi, de aceea, trebuia să mă apuc de treabă. Trebuia să fac ordine în amintirile care mă hăituiseră ca un roi de albine furioase şi mă împiedicau să gândesc limpede. Dacă voiam cu adevărat să uit Veneția şi tot ce se întâmplase, mai întâi trebuia să-mi amintesc totul cât mai clar. Cine nu-şi aminteşte tot ceea ce vrea să uite se expune primejdiei de a uita să uite anumite lucruri. Trebuia să notez totul, deşi îmi dădeam seama că nevoia de a povesti, în cuvintele lui Enea către Didona, va reîmprospăta mâhnirea. Dar trebuia să consemnez totul ca să pot trage linie. Nu există nicio destinație dacă originea nu este clară şi niciun viitor fără o versiune lizibilă a trecutului. Cuget mai bine cu un stilou în mână. Cerneala limpezeşte. Doar scriind ce se întâmplase

îmi puteam recăpăta controlul asupra gândurilor. Aceasta era misiunea pe care mi-o asumasem. De aceea eram aici.

Nu avea sens să o amân. Dacă s-a înfăptuit când s-a înfăptuit, e mai bine să purcedem cât mai repede. A doua zi de dimineață urma să încep.

M-am dus în camera din spate şi m-am lăsat să cad pe voluptuosul pat cu baldachin. Arcurile lui m-au legănat din plin, aşa cum numai paturile de hotel o fac. De unde să încep mâine-dimineață? Era evident că se începe cu începutul. Am țintuit cu privirea stelele din cerul vişiniu de deasupra capului meu. Începutul putea să aştepte, m-am gândit. În locul lui, trebuia să încep cu momentul în care aşteptările mele erau încordate la maximum. După cum înfăptuirea misiunii mele începuse cu sosirea la Grand Hotel Europa, tot aşa, reconstrucția mea avea să înceapă cu sosirea mea în Veneția. Am zărit în fața ochilor oraşul care se scufunda, am simțit trecutul legănându-se pe valuri şi am căzut într-un somn adânc.

CAPITOLUL DOI

PIAŢETA FĂGĂDUNINŢEI

1

De fiecare dată când ajungi la Veneția e pentru prima oară. Deşi fusesem deseori acolo şi, de-a lungul seratelor, lăsasem să mi se rostogolească nepăsător de pe buze numele răsunătoare ale lui Tițian şi Tintoretto, deşi continuam să-mi citesc ziarul ca unul de-al locului, în vreme ce trenul de mare viteză, roşu ca focul, trecea podul ducându-mă de la Mestre la vechiul oraş şi începea să frâneze cu un scârțâit elocvent, şi deşi îmi propusesem să abordez intrarea în oraş cu o mentalitate practică şi să amân orice eventuală nelinişte interioară până ce mă instalez de-a binelea, mi s-a tăiat o clipă răsuflarea când am ieşit din gară şi mi s-a aşternut în fața ochilor, nepăsător şi aparent nevinovat, clişeul fragil şi pastelat al oraşului de pe malul apei verzi.

Veneția îmi zâmbea ca o iubită care mă aşteptase. Toate secolele acelea în care privise răbdătoare pe fereastră o făcuseră domoală şi frumoasă. Giuvaierele i-au zornăit în vreme ce-şi întindea brațele calde şi moi pentru o îmbrățişare de mult aşteptată, care era destin şi destinație, şi, o clipă doar, a chicotit, fiindcă totul avea sens, până la urmă. Când a şoptit despre veşnicie, ştia despre ce vorbeşte. Avea destule rochii pentru toate petrecerile care aveau să vie.

Nu poți ajunge într-un oraş mai bun decât Veneția atunci când te aşteaptă o iubită. Clio plecase înaintea mea. Ne împărțiserăm îndatoririle. În vreme ce sarcina mea fusese să predau vechile noastre case curate ca lacrima şi să mă ocup de ultimele formalități cu proprietarii respectivi, ea se dusese deja la Veneția ca să deretice prin noua noastră casă şi să-i primească pe angajații firmei de mutări. Nu aveam multe lucruri. Cărțile ei erau grosul. Făcusem odată gluma că are o meserie grea. Manualele de istoria artei au greutate.

Şi gluma asta o mai făcusem. Dar la telefon spusese că mutarea a decurs bine. Se apucase deja să despacheteze cutiile. Mă aştepta. Mă iubea.

Undeva, în spatele acestor faţade ademenitoare, în mausoleul care suspina al oraşului, trebuia să se afle o stradă numită Calle Nuova Sant'Agnese. Pe care trebuia doar să o găsesc ca să o găsesc pe ea, într-un tricou de mutat mobila şi pantaloni de trening, cu părul ei lung şi negru strâns într-un coc practic şi poate cu o dâră de vopsea pe nas, ca în reclamele de la televizor pentru cupluri tinere şi fericite, printre cutii, într-o casă pururi însorită unde viaţa urma să înceapă. Iar seara avea să-şi îmbrace rochia de bal ca, ţinându-mă de mână, să întâmpine cu foşnet aventurile în piaţete, pe alei şi de-a lungul canalelor negre şi, ravisantă, să adauge o poveste senzaţională la istoria răsunătoare care, asemenea valurilor, îi stătea pe buze acestui oraş.

2

Nu aveam bagaj. Îmi trimisesem toate lucrurile cu firma de mutări. Urma să merg pe jos. Asta mă bucura. Pe toată durata călătoriei cu trenul, avusesem timp să învăţ pe de rost, cu ajutorul telefonului mobil, drumul de la gară la Calle Nuova Sant'Agnese. Erau nenumărate ocazii să te rătăceşti. În alte împrejurări, şi asta m-ar fi bucurat, dar acum preferam să ajung drept la ţintă. Voiam să o văd pe Clio.

Am urcat pe treptele înalte de la Ponte degli Scalzi ca şi când aş fi urcat în marele altar. Traversarea Canalului Grande este o liturghie solemnă care, înainte de construcţia noului pod, putea fi celebrată doar în trei locuri. Mi-am pus mâinile pe balustrada din marmură a podului şi am privit în jos la forfota de pe apa albastră-verzuie, care era mai

degrabă o arteră vitală decât o barieră. Ca un „S” neglijent în oglindă, canalul fusese mâzgălit pe harta oraşului de un proiectant beat, care a râs sadic văzând cum intervenţia lui făcuse oraşul aproape impracticabil pentru nobilii care defilau în pantofiorii lor de satin şi care, de abia a doua zi, din nou treaz, şi-a dat seama că inventase, total împotriva intenţiei sale, un magnific canal navigabil ce unea frumos şi lent toate părţile oraşului între ele.

Da, gondole, am zărit de îndată şi gondole, deşi nu eram încă pregătit pentru asta. Erau mai mari, mai negre şi mai adevărate decât în poze. Dacă te gândeai bine, era ridicol ca lucrurile astea să mai existe în secolul douăzeci şi unu, asemenea unor păsări acvatice preistorice care fuseseră trezite în mod miraculos la viaţă pentru turişti. Dar, în Veneţia, nu puteai vorbi de anacronisme. Epoca modernă era un anacronism în acest oraş, care nu era dotat sub nicio formă pentru productivitate, grabă sau utilitate. Aici, timpul rămăsese suspendat în melancolie şi în dorul de visul unei umbre dintr-un trecut răsunător.

Tentaţia era mare să merg drept înainte pe Calle Lunga, deoarece ducea în direcţia unde ştiam că se află Clio, dar direcţia nu spune prea multe într-un oraş care nu se îndreaptă nicăieri. Văzusem pe hartă că, astfel, m-aş fi încurcat în grădini şi curţi interioare ca un taur prins în capa roşie. Nu trebuia să presupun că Veneţia are un plan stradal. Nu se întâmplase să se construiască vreodată în mod logic pe loturi de teren delimitate, de-a lungul unei străzi raţionale. Nobili din secolele trecute umpluseră insula cu palatele lor falnice şi culoarele care se iveau întâmplător între aceste minuni ale lumii trebuiau să servească drept stradă. Cine vrea să se deplaseze în Veneţia trebuie să ocolească mereu etalarea exhibiţionistă a dragostei predecesorilor săi pentru acest oraş.

Într-un mod pe care l-am simțit lipsit de logică, pe malul celălalt a trebuit să mă întorc din drum de-a lungul Canalului Grande ca să o iau la stânga la Fondamenta dei Tolentini, de-a lungul Rio de la Cazziola şi Ca'Rizzi. Muzica acestor nume mă călăuzea în expediția mea. Am trecut pe lângă fațade prevăzute cu dantelării din marmură. Stâlpi de acostare din lemn se oglindeau în apă. Cu toate că tot ceea ce vedeam exista aici de veacuri întregi, îmi lăsa o impresie de fragilitate, ca un miraj construit pe mare care, la cea mai mică încrețire a apei, s-ar fărâmița în amintiri incoerente din milioane de fotografii. În dreptul scării de casă de păpuşi din fața podului care ducea spre cheiul îngust, întins de-a lungul Rio de la Cazziola şi Ca'Rizzi, atârna pe perete un panou mare şi galben, indicând că atât Piazza San Marco, cât şi Podul Rialto se află în direcția în care o apucasem şi, totodată, în direcția din care veneam. Nimerisem pe un tărâm magic, unde originea şi destinația deveniseră concepte interschimbabile. Acest lucru m-a umplut de bucurie.

În mod normal, lumina e ca aerul, în sensul că eşti tentat să reflectezi la importanța ei mai cu seamă când lipseşte. Însă aici lumina părea creată de mâna omului, ca o încununare a arhitecturii, ca un strat de foiță de aur peste o sculptură sau ca un strat de lac aplicat cu grijă peste imaginea zugrăvită de ea însăşi. Dar aceste comparații sunt prea statice, căci, pe lângă asta, lumina se afla într-o continuă mişcare, de parcă ar fi gonit umbrele.

Pe malul celălalt al canalului, moțăiau grădinile împrejmuite de ziduri ale lui Papadopoli, unde oaspeții mascați ai unor tainice petreceri apăreau ca nişte năluci la văpaia făcliilor, înveşmântați în mantia neagră a nopții. Familia Papadopoli avea cea mai importantă şi mai rafinată colecție de artă din oraş. La seratele lor, frumusețea valsa

cu invidia. Tot ce existase vreodată era încă prezent şi încă nedescoperit.

În dreptul piaţetei Campo dei Tolentini, cu coloanele din marmură ale faţadei neoclasice a bisericii San Nicola, unde erau deschise terasele, trebuia să-mi urmez drumul în linie dreaptă. Trebuia s-o iau iar la stânga înainte de podul de la Calle Cereria Dorsoduro, spre Fondamenta Minotto, de-a lungul Rio del Magazen. La cotitură se desfăşura un peisaj rafinat. La capătul cheiului aflat de-a lungul canalului, haşurat cu stâlpi de acostare simpli, din lemn alb, Ponte del Gafaro îşi contura curba zveltă în faţa faţadei roz-prăfuit a unui *palazzo* jos, înzestrat cu şapte ferestre înalte, ogivale, într-un cadru de marmură albă şi încoronat de clopotniţa unei biserici din spatele său.

Dacă aş fi mers drept înainte, strada s-ar fi preschimbat în Salizada San Pantalon. Aproape de capătul ei, ar fi trebuit să traversez la dreapta către Campiello Mosca, ca să aterizez prin două poduri înşirate unul după altul în Calle de la Chiesa. Aşa am ajuns într-o piaţetă surprinzător de largă, numită Campo Santa Margherita. Am traversat-o şi am luat-o prin Rio Terà Canal spre Ponte del Pugni. De pe pod, aveam o privelişte ca o ilustrată, cu arhitectură, apă, gondole şi clopotniţe. A trebuit să fac la stânga prin piaţetă înaintea bisericii San Barnaba şi să traversez Calle Lotto de Rio del Malpaga către Fondamenta Toletta. După aceea, mai aveam de traversat un singur canal, Rio de San Trovaso, ca să ajung la Galleria. Şi imediat în spatele acesteia, pe cealaltă parte a clădirii, se găseau Calle Nova Sant'Agnese, noua mea casă şi Clio.

3

Nu voi face un obicei din consemnarea lucrurilor evidente, dar unul anume dintre ele mi-a făcut atâta plăcere în mod

repetat, încât nu vreau să-l las nemenționat. Fireşte că o subestimasem pe Clio. În loc să-mi deschidă uşa într-un tricou de mutat mobila şi pantaloni de trening, s-a înfăţişat, de parcă ar fi ştiut că aceasta va fi prima ei apariţie în cartea mea, ca o femeie care ştie cum să-şi facă intrarea, într-o spectaculoasă rochiţă scurtă şi neagră de la Elsa Schiaparelli, ornată pe margini cu un motiv floral din cristale mici şi albe, cu un guler frivol din rafie albă, asortată cu pantofi negri cu toc înalt, decupaţi, de la Fendi şi cercei din argint Gucci, lungi şi atârnători. Nu era deloc machiată, sau foarte discret, după cum obişnuia, cu excepţia faptului că se dăduse cu ruj roşu-Ferrari special pentru această ocazie.

— Am găsit rochiţa asta întâmplător într-o cutie, a zis. Uitasem că o am. Cum ţi se pare? A trecut deja atâta timp de când s-a demodat, încât cred că e din nou la modă. În ziua de azi, melancolia e foarte în trend. Trecutul a redevenit modern. Bun-venit în Veneţia, Ilja. Mi-a fost dor de tine.

De parcă ar fi ştiut îndreptată spre ea o cameră de luat vederi, s-a aruncat de gâtul meu, pe vârful unui singur picior şi îndoindu-l fotogenic la spate pe celălalt, şi m-a sărutat pe gură.

— Îţi stă bine, a zis.

— Ce anume?

— Rujul. Hai să sărbătorim că ai ajuns. Casa ţi-o arăt puţin mai încolo. Mergem mai întâi să bem ceva.

— Unde vrei?

— În Piazza San Marco, desigur.

Ne-am aşezat pe terasa de la Caffè Lavena. Am fi putut alege, de asemenea, Florian sau Quadri, ca să ne lăsăm jecmăniţi în numele nostalgiei. Şi acolo am fi putut fi pe deplin încredinţaţi că exploatarea turistică a unui nume răsunător şi a unui trecut elegant se va realiza cu fler şi stil. Pentru asta veniserăm, şi pentru iluzia romantică de a vedea

noul nostru domiciliu, Veneția, prin ochii iluştrilor turişti care ne precedaseră, precum Stendhal, lordul Byron, Alexandre Dumas, Richard Wagner, Marcel Proust, Gustav Mahler, Thomas Mann, Ernest Hemingway, Rainer Maria Rilke, şi care cu siguranță stătuseră pe aceleaşi scaune pentru a face celebră aceeaşi privelişte. Am comandat plini de convingere două cocktailuri Spritz, ştiind că era optsprezece euro unul şi că sigur vom mai comanda cel puțin două pe urmă.

— Cum ți se pare noul nostru oraş? a întrebat Clio. Dacă „nou" e cuvântul potrivit.

M-am uitat în jur. Fațadele severe cu arcade trimiteau privirile, cu o autoritate majestuoasă, în direcția bazilicii San Marco, care, cu cupolele şi rotunjimile ei, alcătuia un contrast efervescent şi aproape nepământean cu demonstrația de forță lumească a piațetei. Clopotnița disproporționat de mare din cărămidă roşie, cu o galerie din marmură albă şi un acoperiş verde ascuțit, oferea, prin plasarea sa asimetrică în spațiul rațional, bun de făcut paradă, un contrapunct ridicol care tocmai datorită faptului că nu făcea niciun compromis în îndrăzneala şi exagerarea sa se dovedea eficient şi elegant. În spatele ei se aşternea a doua parte a piațetei, ca o surpriză ascunsă, flancată de palatul nepământean al dogelui. Palatul părea că pluteşte, cu cele două etaje de jos ajurate, fragile la vedere, aflate sub o suprastructură solidă, medievală, şi cu cele două coloane dincolo de care pavajul se pierdea fără vreun zid, gard, indicator rutier sau avertizare în apa Canalului Grande, în lagună şi în largul mării. Chelnerul balansa o tavă din argint pe vârful degetelor mâinii sale înmănuşate. Porumbeii se împrieteneau cu turiştii.

— Oraşul acesta este un decor perfect pentru tine, am zis.

— Vrei să spui că îmbătrânesc?

— Vreau să spun că ieşi şi mai bine în evidenţă într-o ramă aurită.

— Nu ţi se pare că Veneţia are şi ceva trist? Dacă te uiţi de aici peste Piazza San Marco, ar trebui să tragi concluzia, obiectiv vorbind, că e aglomerată. Cu toate astea, piaţeta dă impresia că e absentă şi părăsită, de parcă ar fi cu gândurile în altă parte. Protagonişţii de altădată au plecat, istoria se scrie în altă parte, spectacolul lumii s-a mutat şi această piaţetă a rămas aici fără să ştie exact la ce mai serveşte. Pare că aşteaptă ceva, nu ţi se pare?

— Ne-a aşteptat pe noi, am spus. Acum povestea poate să înceapă.

— Oare va fi o poveste cu final fericit?

— Poveştile frumoase nu au niciodată un final fericit, am zis. Deci ieşim bine oricum. Fie facem o poveste frumoasă, fie trăim fericiţi până la adânci bătrâneţi.

— În primul caz, vreau să o scrii tu şi nimeni altcineva.

— Îţi promit că voi scrie despre tine numai atunci când te voi jeli în mod tragic.

Asta am spus şi m-am ţinut de cuvânt.

CAPITOLUL TREI

DEŞTEPTAREA NIMFEI APELOR

1

Anonimitatea şi efemeritatea care caracterizează în mod normal şederea într-un hotel, care îți provoacă senzația de tristețe şi de entuziasm că ai ajuns pentru scurt timp pe un tărâm al nimănui între plecarea de acasă şi întoarcerea acasă, unde, pentru că nu se întâmplă nimic, la fel de bine s-ar putea întâmpla orice, şi care, unui bărbat singur între cearşafuri străine şi după un whisky în plus, dat pe gât pe un taburet la barul din lobby, cu o ultimă glumă răsuflată pentru barmanul care lustruieşte cu stoicism paharele, pot să-i sugereze că nimeni nu ar afla dacă ar suna portarul de noapte să-l întrebe dacă nu ştie vreo fată dispusă să-şi ofere serviciile – împrejurare în care doar whiskyul în plus îl opreşte să şi facă asta – sunt aici, la Grand Hotel Europa, amintiri şterse ale unei modernități care se petrece departe, într-o altă lume.

Aici nu îți pui încrederea într-o efemeritate modernistă, ci într-o încetineală care şi-a dovedit eficiența, ceea ce mă aduce în dispoziția de a scrie fraze lungi. De altfel, şi conexiunea la internet este foarte înceată, dar asta, ca o paranteză. În locul anonimității, în prima seară mi-am găsit numele scris fără greşeală, gravat în inelul de şervet argintat care marca masa mea rezervată în restaurant. Nu era argint masiv şi totuşi am apreciat gestul în mod deosebit. Fireşte, asta este şi o formă ingenioasă de a-şi păstra clienții, fiindcă, numai din cauza acelui inel de şervet, m-aş fi simțit vinovat dacă aş fi avut intenția de a-mi continua călătoria peste doar câteva zile. Dar nu intenționam asta, şi nici ceilalți oaspeți, care nu lăsau nici măcar unul impresia de a fi în trecere.

Pe câțiva dintre ei am avut între timp ocazia să-i întâlnesc. Marele grec a fost primul care m-a invitat la masa lui, alaltăieri, în timpul *merendei*, servită zilnic de la patru la

patru şi jumătate în camera chinezească. Volonaki îl cheamă. Prenumele lui e ceva de genul Yannis, dacă țin bine minte. L-aş descrie ca mătăhălos şi exuberant, cu gesturi expansive care reprezintă un pericol pentru pahare şi un cap mare făcut special ca să facă loc râsului său larg. Stătea acolo ca un om care, mai mult decât evident, nu sare peste nicio masă şi care, şi în privința celorlalte aspecte ale vieții, ştie mai bine decât oricine altcineva ce e bine pentru el şi pentru lume.

Din proprie inițiativă, mi-a povestit că se trage din insula Creta, că acolo a apărut civilizația europeană, că asta nu e o coincidență, că e proprietarul unei companii de transport maritim şi al unui şantier naval în Heraklion, că asta e muncă grea, dar că îi place să se străduiască pentru omenire şi că a trecut cu bine prin criza economică deoarece, spre deosebire de majoritatea rivalilor săi, înțelesese deja cu ani în urmă că viitorul se află în afara Europei. L-am întrebat dacă, între timp, se bucură de binemeritata sa pensie. Mi-a răsplătit interesul cu un râs răsunător, care mai că l-a făcut să se înece cu o gogoşea umplută cu pastă de creveți. M-am întrebat dacă să-l bat pe spate, dar el a fost cel care deja mă bătea pe mine pe umeri, în vreme ce, sughițând de veselie, spunea că unui bărbat cu o misiune, ca el, din păcate nu-i rămâne nimic altceva de făcut decât să moară în armură şi că mă găseşte amuzant. A scăpat de această concluzie, de declarația că are o conştiință a datoriei şi de resturile gogoşelei cu pastă de creveți clătindu-le cu o înghițitură mare de vin alb şi dulce, în vreme ce eu mă tot întrebam cum conduce o firmă maritimă intercontinentală din acest hotel izolat, aflat la sute de kilometri de mare, dar n-am îndrăznit să întreb, fiindcă îşi vârâse altă gogoşea în gură. Pe deasupra, nu voiam să-mi epuizez toate resursele de la prima noastră întâlnire, căci bănuiam că vor mai urma multe ocazii, în care voi avea

privilegiul de a afla toate detaliile despre succesele lui nenumărate.

Atunci m-a înghiontit cu cotul. Aproape mi-am pierdut echilibrul. Mi-a făcut şmechereşte cu ochiul şi a arătat, aparent ostentativ, cu capul lui mare în direcţia uşii, pe care intra în acel moment, în camera chinezească, parcă plutind, făptura fragilă a unei femei înalte şi slabe într-o rochie albă şi lungă. Avea o privire semeaţă, deopotrivă ofensată şi condescendentă, de parcă ar fi fost o poetă care se deplasa cu lehamite prin gloata nesimţitoare.

— Franţuzoaică, a şoptit marele grec şi s-a uitat la mine cu o privire sugestivă, despre care nu ştiam ce vrea să însemne.

A doua zi, aşadar ieri, i-am fost prezentat de către domnul Montebello. S-a dovedit că este chiar o poetă. O cheamă Albane. Acesta e prenumele ei sau un fel de nume de scenă. În orice caz, nu m-a învrednicit cu numele ei de familie. Montebello a zis că el consideră discreţia o poruncă sacră şi niciodată n-ar fi fost înclinat să se arate la curent cu faptul că eu şi ea suntem colegi dacă n-ar fi fost îmboldit de convingerea că, prin asta, ne va face amândurora o plăcere. I-am spus că este o onoare pentru mine să o întâlnesc. Ea a consimţit cu un gest din cap.

Acum, că o puteam privi după pofta inimii, pentru că se afla în faţa mea, am fost nevoit să conchid că nu e chiar frumoasă, cel puţin nu în felul banal în care femeile frumoase sunt aşa de obicei. Nu prea avea forme. Cu silueta ei ciolănoasă, uscăţivă şi costelivă, era mai degrabă cineva cu o linie clară şi consecventă. Dar, în duritatea ei eterică, era neîndoielnic fascinantă. Puteam să-mi imaginez că poezia ei e experimentală fără compromisuri şi de o nebunie solitară ademenitoare, ceea ce, de fapt, era o manifestare zbuciumată şi neînţeleasă de niciun critic a pasiunii mistuitoare ca o vâlvătaie de nestăvilit.

Pentru că Montebello, căruia nu-i scăpa nimic, trebuie să fi observat că nu curge conversația, a început să citeze din memorie poezii în franceză. Am bănuit că erau vorbele ei. Nu pot reproduce totul cuvânt cu cuvânt şi trebuie să recunosc că nici n-am înțeles totul, fiindcă nu eram pregătit pentru această izbucnire de poezie franțuzească, dar am înțeles destul cât să pricep că e vorba despre o viziune feministă asupra a trei femei abandonate din mitologie, Nausicaa, Medeea şi Didona, care, după părerea mea, fuseseră contopite într-un singur personaj modern sub forma unei vagaboande din metroul parizian, dar, la ultima parte a acestei interpretări, ținând cont de metaforele deosebite, trebuie să las loc şi pentru alte exegeze.

Această impresionantă demonstrație de implicare din partea majordomului a avut un efect neaşteptat asupra poetei măgulite. A început să râdă în hohote, ceea ce i-a dezvelit dinții prinşi în mandibula acoperită cu gingii roz a craniului. Era aproape înfricoşător cât de amuzantă i se părea declamarea bine intenționată a propriei capodopere.

— Era o vreme, a spus, în care trubadurii le făceau curte femeilor cu poeziile lor. Aproape că ți s-ar face dor de acel trecut. Căci iată-mă împresurată de doi domni care, în încercările lor de a binedispune o doamnă, nu pot născoci nimic mai bun decât să o impresioneze cu propriile ei cuvinte.

Ne-a întors spatele şi a plecat plutind.

— Ei bine, mi-a zis Montebello, aş cuteza să afirm că această întâlnire, ținând cont de împrejurări, a decurs sub auspicii fericite. Chiar a binevoit să ne adreseze câteva cuvinte. Nu întotdeauna este într-atât de generoasă.

L-am complimentat pentru impresionanta demonstrație de gentilețe. A zâmbit plictisit.

— Este o parte esențială a profesiei mele să cunosc cât mai multe despre oaspeții mei, a spus. Încă vă studiez

poeziile. Însă întâmpin greutăți cu sunetele limbii dumneavoastră materne, aşadar mă tem că, atunci când se va ivi ocazia de a cita ceva scris de mâna dumneavoastră, va trebui să recurg la traducerea engleză, germană sau italiană. Sper că veți da dovadă de generozitatea de a-mi ierta anticipat acest lucru.

2

Astăzi l-am cunoscut în sfârşit pe faimosul Patelski. Duce un trai destul de retras. Lucrează şi studiază şi ia masa adesea la el în cameră, după cum mi-a explicat majordomul. Dar azi-dimineață am dat peste el în sala verde, la *goûter de la mi-matinée*.

Este un bărbat fragil, în vârstă, dar are un chip remarcabil de însuflețit, care a rămas tânăr grație curiozității sale şi capacității de a se minuna, niciodată sacrificată pe altarul bătrâneții, chip pe care, la nevoie, l-ai putea descrie ca ghiduş. Azi-dimineață era îmbrăcat impecabil, într-un costum din trei piese, cu o cravată cu picățele, o batistă cu picățele în buzunarul de la piept şi un ceas de buzunar prins de un lanț aurit. M-am îndreptat către el să mă prezint. A trebuit de îndată să-l opresc să se ridice în picioare pentru mine, făcând uz de arsenalul meu retoric, pentru că, din curtoazie, începuse deja greoaia procedură de a-şi desprinde de pe scaun, cu durere în trup şi zâmbet pe chip, membrele înțepenite şi gutoase. M-am aşezat la masa lui ca să schimbăm câteva vorbe.

S-a arătat extraordinar de interesat de îndeletnicirile mele. După câteva întrebări informative despre poezia şi romanele mele, a adus în discuție conceptul de empatie, care, în viziunea lui, reprezintă esența şi cel mai valoros aspect al literaturii. Am fost tentat, cu toată modestia, să-l aprob şi m-am gândit că pot adăuga că acest concept este mai rar şi

mai valoros ca oricând într-o societate complexă şi în mare parte fragmentată, caracterizată tot mai mult de individualism şi de ridicarea la rang suprem a interesului propriu.

M-a întrebat dacă sunt de părere că individualismul reprezintă o ameninţare pentru coeziunea socială şi dacă ar trebui să se facă eforturi pentru restaurarea spiritului de solidaritate, deplorabil de perimat. I-am răspuns că emanciparea individului poate fi considerată un sinonim pentru libertate şi că nostalgia după vechile legături de grup, ca familia şi statul naţional, are în vedere o restrângere a acestor libertăţi dobândite. Accentul pus pe interesul comunităţii este un ingredient clasic în repertoriul retoric al oricărui dictator. După părerea mea, aceste libertăţi individuale nu constituie o problemă a societăţii vestice moderne, ci o realizare, în vreme ce adevărata problemă poate fi localizată în valorile fundamentale ale religiei globale a neoliberalismului, vândute în mod greşit ca libertate, care consideră egoismul o virtute şi altruismul, o slăbiciune. După ce am crescut o generaţie de copii cu ideea că viaţa trebuie abordată ca o întrecere, în care învingătorii învinge în detrimentul celor care pierd şi succesul este o alegere, constând în a nu avea milă de cei care nu au ales să aibă succes, nu trebuie să ne mirăm că empatia a devenit o raritate.

Atunci m-a întrebat care este scopul meu suprem. Nu l-am înţeles. M-a lămurit că ar vrea să ştie care e ţelul meu, ce încerc să realizez prin cărţile mele şi ce caut cu fiecare paragraf, fiecare propoziţie, fiecare cuvânt pe care le scriu.

— E o întrebare grea, am zis.

— De aceea o şi pun.

— În trecut, am dat diferite răspunsuri la ea.

— Pe mine m-ar interesa în mod special ce răspuns aţi da acum.

— Răspunsul probabil v-ar surprinde, am spus.
— Îmi place să fiu surprins.
— Adevărul.
— Şi în ficțiune?
— Tocmai în ficțiune.

Mi-a pus o mână pe umăr şi m-a privit cu o expresie amuzată pe chip, care ar fi putut să însemne orice.

— Este o plăcere să vă cunosc, a zis. Pe acest subiect mai trebuie să facem schimb de impresii în detaliu. Dar cred că pot conta pe faptul că nu veți pleca prea curând de la Grand Hotel Europa.

3

Deşi am voie să fumez şi în lounge, şi în cameră, uneori caut în mod intenționat compania lui Abdul lângă ghiveciul transformat în scrumieră de pe treptele scării. Managerul oricărui alt hotel ar interzice cu siguranță personalului să facă paradă cu pauzele de țigară în fața intrării principale, în văzul oaspeților care sosesc şi pleacă, dar domnul Montebello îl lasă pe Abdul în pace, pentru că ştie că îi place să stea pe trepte şi pentru că, în practică, asta nu deranjează sosirea şi plecarea oaspeților hotelului. De când am ajuns eu, acum trei zile, nu a mai venit nimeni. Oaspeții care fac *check-out* sunt şi mai puțini.

Dar, în acelaşi timp, fireşte că nu trebuie să sară calul, o singură țigară e suficientă, ochiul atotvăzător al lui Montebello veghează la asta de după perdele, o coloană a pergolei, bougainvillea sau toate trei în acelaşi timp, mereu este de muncă şi, chiar dacă valetul este folosit mai puțin la activitatea lui principală, căratul bagajelor, asta nu înseamnă că nu se poate face util în o sută de alte feluri într-o clădire care suferă de neajunsuri pentru că nu a fost întreținută la timp. Din acest motiv, discuțiile noastre

capătă caracterul unui foileton, în care eu povestesc în episoade scurte despre locurile unde am fost, cu precădere Veneția, iar în puținul timp al ultimelor fumuri care ne mai rămân, încerc să-l trag de limbă pe Abdul despre trecutul său.

În scurt timp, am ajuns să mă ataşez de aceste întâlniri inhalate pe fugă, deoarece blândețea şi curiozitatea lui Abdul mă înduioşează şi deoarece, în lipsa unui cadru de referință comun, cu excepția hotelului, uneori avem dificultăți în a ne înțelege, iar conversațiile noastre rămân adesea suspendate în mister şi nedumerire, ceea ce mi se pare amuzant şi plin de învățăminte. De exemplu, când îi povestesc că Veneția este de fapt un muzeu, nu îl lămuresc prea mult, fiindcă se dovedeşte că nu a fost niciodată într-un muzeu. Şi, când îi explic ce este un muzeu, vede Veneția în fața ochilor ca pe un oraş unde pe stradă atârnă tablouri pe ziduri şi toate lucrurile sunt expuse în vitrine. Dacă stăm să ne gândim mai bine, e aproape adevărat. Când încerc să-l fac să înțeleagă fenomenul turismului de masă spunându-i că trebuie să-şi închipuie un oraş plin cu oaspeți de hotel, crede că o spun ca pe o laudă. Când îi povestesc despre abundența trecutului din Veneția, face o față îngrozită şi începe să clatine din cap.

Lui Abdul nu-i place să vorbească despre trecut. Spune că e un loc rău, pe care mai bine toți l-ar uita. Spune că viitorul este mai important pentru că urmează să vină, aşa că mai poți face ceva în privința lui. Are dreptate, dar sunt curios. Mi-ar plăcea să-l cunosc mai bine şi, în viziunea mea, este imposibil să cunoşti un om fără să ştii ceva despre trecutul lui. El nu împărtăşeşte această viziune. După el, poți recunoaşte un om după chipul său, care e întors în direcția în care merge şi nu spre locul de unde vine.

— Dar n-aş vrea să vă dezamăgesc, domnule Leonard Pfeijffer, a spus azi. Domnul Montebello m-a povățuit de la

bun început că e de datoria noastră să îndeplinim cât mai multe din dorințele semenilor noştri şi că aceasta este cea mai importantă lecție pe care mi-o poate da. Deci, dacă insistați să aflați cum am ajuns aici, desigur că vă voi sta la dispoziție şi voi încerca să vă povestesc cât pot de bine ce îmi amintesc, deşi îmi va fi greu să găsesc nişte cuvinte reci pentru focul din inima mea.

Totul a început cu şarpele şi după aceea am avut un vis. În satul nostru domnea frica fiindcă şarpele îl muşcase pe înțeleptul nostru. El s-a stins din cauza otrăvii şi femeile şi-au smuls părul din cap. Lucrul ăsta a fost văzut ca un semn de piază-rea. Asta a fost povestea despre şarpe. Şi, în noaptea aceea, mi-a apărut în vis fratele meu mai mare. Era mort deja de câțiva ani. În visul meu, era acoperit de praf şi de nisip. Avea sânge în păr şi în barbă. Arăta aşa de obosit de atâta moarte! Am plâns în vis când l-am văzut. L-am întrebat unde a fost în tot acest timp. Nu mi-a dat niciun răspuns. A spus doar că trebuie să fug de flăcări. Am întrebat încotro. Dincolo de mare, a spus. Asta am visat.

M-am trezit în zgomotul împuşcăturilor. Venea dinspre sat. Deşi casa tatei era departe de sat, îl auzeam clar. M-am urcat pe acoperiş să văd dacă pot descoperi ceva. Am zărit ridicându-se flăcări în depărtare, unde era satul. Am auzit femeile țipând. Am coborât de pe acoperiş şi am alergat către sat să le ajut. Când aproape ajunsesem în sat, m-am întâlnit cu Yasser, care fugise de acolo şi alerga în cealaltă direcție. L-am întrebat ce se întâmplase. Bărbați, a zis.

Am fugit mai departe ca un pui de lup în întuneric. Singura mea speranță era să nu sper nimic. Printre case, zăceau cadavre. Nisipul era negru de sânge. Am văzut cum Kaysha a fost târâtă de păr afară din casă. Am vrut s-o ajut, cu toate că n-aveam habar cum, dar nu puteam nici măcar să mă apropii de ea, căci se trăgea de pe acoperiş.

Au năvălit în casa şefului de trib. Am văzut cum femeile încercau s-o apere aruncând cu blide, lămpi cu ulei şi chiar cu cartea sfântă în atacatori. Au fost împuşcate. Fiul şefului de trib a ieşit răcnind ca să sară la gâtul atacatorilor. Şi el a fost doborât cu un pocnet sec. Atunci l-am văzut pe bătrânul însuşi apărând în deschizătura uşii. Îşi purta coroana şi sulița ceremonială, pe care a aruncat-o înspre trăgători cu o mişcare curajoasă, dar lipsită de forță. Sulița a căzut în nisip la câțiva metri în fața lui. Le-a strigat că sunt nişte laşi. L-au târât afară, unde a alunecat pe sângele proaspăt al fiului său şi, în fața casei, i-au tăiat gâtul.

Când l-am văzut murind pe bătrân, m-am gândit la propriul meu tată. Am alergat înapoi la casa noastră îndepărtată. Am ajuns prea târziu şi până în ziua de azi mă simt vinovat pentru asta. Tata zăcea împuşcat în cap în spatele uşii sparte şi, dacă aş fi rămas cu el în loc să fi alergat în sat, unde tot nu am putut face nimic, poate că ar mai fi fost în viață. Am privit în jur şi am văzut cum satul era ars din temelii. M-am gândit la visul despre fratele meu. Apoi am fugit în deşert. Aceasta a fost povestea despre satul meu şi despre tata.

Sper să mă iertați că mă opresc aici deocamdată, căci mă întristează nespus să îmi amintesc trecutul şi, în plus, trebuie să mă apuc iar de treabă. Domnul Montebello vrea să lustruiesc argintăria. Vă mulțumesc pentru țigară.

4

Azi după-amiază, în vreme ce lucram la masa de scris din cameră, iar jos, sala de mese era pregătită în clinchet de tacâmuri pentru cină, un zgomot ciudat m-a făcut să tresar. Venea de afară şi suna ca un împroşcat care se transforma în foşnet. La un moment dat, bolboroseala înfundată a încetat şi susurul a continuat. M-am ridicat de la birou, am

dat la o parte scaunul din faţa uşilor care se deschideau şi m-am dus pe terasă ca să văd de unde vine zgomotul.

Era fântâna arteziană. Fântâna arteziană din iazul aflat în spatele grădinii de trandafiri, sau a ceea ce mai rămăsese din ea, care, potrivit informaţiei furnizate de majordom, era stricată de ani de zile, fusese reanimată şi readusă hârâind la viaţă. Fântâna însăşi părea cea mai uluită de acest lucru. Din sculptura din marmură în formă de con de pin din mijlocul iazului, deja destul de bizară în sine, împroşca dintr-odată cu un jet de apă pe care, neştiind ce scop trebuie să aibă, îl trimitea drept în sus, după care apa plonja fără rost înapoi în bazin. Pe margine, am observat siluetele înfăptuitorilor acestei minuni, trei muncitori constructori şi un supervizor mic şi bondoc în costum negru, pe care nu-l mai văzusem.

Mi-am luat sacoul pe mine şi am coborât pentru a observa de aproape spectacolul susurului. Sub scara din holul central, am dat peste majordom. Părea la fel de surprins ca mine de noutatea din grădina lui, lucru care n-a făcut decât să-mi sporească uimirea. Mi se părea de neimaginat că s-ar fi putut întâmpla în Grand Hotel Europa şi pe meleagurile învecinate orice de care el să nu aibă habar sau pe care să nu-l fi conceput, iniţiat, supervizat, realizat şi încheiat el însuşi în toate detaliile de la început şi până la sfârşit. Dar lucrul de neimaginat s-a dovedit adevărat.

— Nereida adormită a fost trezită cu un sărut, a zis. Sincer să fiu, pierdusem speranţa să mai apuc această zi.

— Cine a reparat fântâna arteziană? am întrebat.

— Se pare că e destul să crezi în basme chinezeşti.

L-am urmat afară. Am mers prin grădina de trandafiri către iaz. Bucătăreasa ieşise din bucătărie. Cameristele ne urmau şi ele. Marele grec aplauda deja pe malul iazului asemenea unui copil care vede artificii pentru prima oară. Bondocul în costum negru pe care îl remarcasem de pe

terasă ne aştepta radios. Ceea ce nu putusem observa mai devreme, de la distanță, dar a devenit limpede ca lumina zilei acum, când îi priveam de aproape chipul strălucitor, era că nu putea fi nimeni altul decât noul proprietar chinez şi cu dare de mână al hotelului, ale cărui gusturi pentru florile din plastic fuseseră deja evaluate, căci era indubitabil chinez şi, cu picioarele crăcănate, emana satisfacție prin toți porii, ca un tată care savurează succesul unei surprize organizate pentru copiii săi. Oare cum îl chema?

— Domnule Wang, a spus majordomul, cred că vorbesc în numele tuturor celor prezenți aici când spun că ne-ați luat plăcut prin surprindere prin eficacitatea cu care ați ştiut să-i dați acestei fântâni arteziene, care îşi pierduse glasul de ani de zile din cauza bătrâneții, un avânt nou şi tineresc şi o voce clipocitoare. Cred că vă datorăm mulțumiri pentru asta.

Domnul Wang a rânjit. Unul dintre cei trei bărbați, pe care, mai înainte, de la distanță, îl luasem drept muncitor, s-a dovedit a fi interpretul. I-a şoptit traducerea la ureche domnului Wang, după care acesta a făcut un pas în față, l-a îmbrățişat pe majordom şi a început să vorbească în chineză cu voce tare. Suna de parcă ar fi certat un câine, dar aşa sună chineza întotdeauna. Potrivit interpretului, spunea că acesta e numai începutul şi că va face din Grand Hotel Europa cel mai frumos hotel din lume.

În vreme ce ne întorceam înăuntru, l-am întrebat pe majordom despre fostul proprietar.

— Proprietară, a zis. Ea m-a angajat ca valet. Eram de vârsta lui Abdul şi Grand Hotel Europa era plin de foşnetul rochiilor de bal şi de clinchetul giuvaierelor. În fiecare seară era gală, pocneau sticlele de şampanie şi un valet asuda din greu pe vremea aceea. Era un du-te-vino de prinți, contese, ambasadori şi mari industriaşi. Asta s-a întâmplat cu o viață de om în urmă şi ea de pe atunci era bătrână.

— Când a murit? am întrebat.

M-a privit uimit.

— Bătrâna doamnă mai trăieşte, a zis. E aici. Locuieşte cu toate cărţile şi obiectele ei de artă în camera 1, unde locuia deja când am cunoscut-o.

— Ce vârstă are acum?

— Nimeni nu ştie.

— De ce a vândut hotelul?

— Pentru că se gândeşte la viitor şi îşi dă seama că şi eu am început să îmbătrânesc.

— M-aş bucura să o întâlnesc.

— Nu îmi face plăcere să vă dezamăgesc, a zis, dar mă tem că asta nu se va întâmpla. Nu mai coboară niciodată şi nu primeşte vizite.

CAPITOLUL PATRU

FIICA MEMORIEI

1

Am cunoscut-o pe Clio datorită unei neînţelegeri. Locuiam încă în Genova. Şi ea, la fel, deja de o viaţă întreagă, ca să

nu zic de vieți întregi ale multor generații, dar deocamdată nu ştiam nimic despre asta. Mă dusesem la Palazzo Ducale pentru că văzusem o invitație la o conferință publică despre istoria Republicii Genova în perioada cruciadelor. Acest subiect mă interesa şi mă documentasem singur despre el pentru romanul meu genovez *La Superba*, dar nu de asta mă dusesem. Dacă trebuie să mergi la tot ceea ce te interesează, în nicio seară nu mai stai acasă. Nu că aş fi avut vreun motiv să vreau să fiu acasă, dar e vorba de principiu.

Adevăratul motiv pentru care mă dusesem la Palazzo Ducale era că respectiva conferință urma să fie ținută de reputata istoriografă anglo-italiană Deborah Drimble. O cunoşteam. Cu câțiva ani în urmă, când tocmai mă mutasem din Țările de Jos la Genova, iar ea mai preda la Universitatea din Genova, am avut o aventură scurtă şi veselă cu ea şi cu binemeritatele ei inițiale. Totul s-a sfârşit brusc după ce a acceptat un post la o universitate din Anglia. Am pierdut orice contact cu ea. Dar această nălucă din trecutul meu, cu sâni de lăptăreasă şi cândva foarte palpabilă, trebuie să se fi lăsat ademenită să țină o conferință în vechiul ei oraş. Hotărâsem că amintirile mele justifică o încercare de a restabili legătura, chiar dacă era pentru o singură seară şi – cum se zice? – *for old times' sake*.

Dar, când m-am găsit în Sala del Maggior Consiglio, pe jumătate goală, şi, după o lungă aşteptare, a apărut pe podium un domn în vârstă cu guler preoțesc, care a început să predice despre valorile catolice, mi s-a strecurat în suflet bănuiala înfricoşătoare că s-a întâmplat ceva şi că urmează să-mi petrec noaptea altfel decât îmi imaginasem. Exact în acea clipă, femeia care stătea două scaune mai la stânga mea se lupta şi ea cu speranțe spulberate. Era frumoasă şi deja o remarcasem, dar nu-i mai acordasem atenție,

acaparat de jinduirea mea după trecut. S-a aplecat spre mine şi m-a întrebat în şoaptă dacă nu trebuia să fie o conferinţă despre cruciade. Chiar era nespus de frumoasă. I-am zis că şi eu sunt nedumerit. A început să vorbească în şoaptă cu bătrâna doamnă din stânga ei, care s-a dovedit că avea programul seriei de conferinţe de la Palazzo Ducale. Asta părea să lămurească situaţia.

Am privit-o întrebător.

— Ieri, şopti ea. Conferinţa despre cruciade a fost ieri.

— Şi asta ce e?

— Asta e despre viitorul tradiţiilor catolice.

M-am uitat scârbit.

— Nu cred că mă interesează atât de mult viitorul, a şoptit ea.

— Nu, câh, am zis. Toate chestiile alea moderne. Nici pe mine.

Mi-am adunat curajul. Am înghiţit. Ce mai conta? Pur şi simplu i-am dat drumul.

— Ţi-aş putea oferi ceva de băut în altă parte?

În toţi acei ani trăiţi în Italia învăţasem că o italiancă atât de frumoasă ca ea nu poate fi niciodată disponibilă şi va rămâne inaccesibilă pentru totdeauna. Frumuseţea ei era atât de evidentă, încât n-aş fi putut-o avea niciodată. Eram convins că va refuza cu un zâmbet superior invitaţia mea nevinovată, sau cu intenţii nevinovate, sau pe care, cu puţină bunăvoinţă, probabil ai fi putut-o interpreta ca nevinovată. Dar, spre uimirea mea, a zis da.

2

A comandat un *negroni sbagliato* şi a spus că o cheamă Clio.

— Ca pe muza istoriei.

— Da, sunt blestemată.

— Nu dai impresia asta.

— De parcă nu e destul că numele meu de familie mă împinge, ca pe un om care se îneacă şi se zbate după aer, înapoi cu capul sub apă, în marea sărată a trecutului, bunii mei părinţi mi-au mai hărăzit şi un prenume care declară istoria principala mea sursă de inspiraţie. Cât de urgisit poate fi un om?

— Care e numele tău de familie?

— Poate o să ţi-l spun cândva.

Am luat drept un semn favorabil faptul că deja începea să amâne anumite răspunsuri la întrebările mele până la ipotetice ocazii viitoare în care ne-am întâlni. I-am aruncat un zâmbet cu subînţeles.

— Ce râzi ca prostul?

Am schiţat un gest de scuză.

— Dar ai dreptate, a zis. Şi eu aş râde de asta dacă n-ar fi atât de trist. Eşti străin. De unde vii? Germania? Ţările de Jos. Tot un drac. Nu contează. Vii dintr-o ţară civilizată unde există o economie şi unde tinerii pot ajunge ceva în viaţă. Ce părere ai despre Italia? Lasă-mă să ghicesc. O ţară minunată, mâncare delicioasă, vreme însorită, femei frumoase şi, pe deasupra, şi toată arhitectura asta. *La dolce vita.* Am dreptate sau am dreptate? Lasă-mă, la rândul meu, să-ţi povestesc cum e de fapt Italia. Vrei versiunea lungă sau pe cea scurtă? Versiunea scurtă e şi ea lungă.

Ştii ce meserie am? Ai ghicit, mai mult sau mai puţin. Cineva cu numele meu de familie creşte într-o casă plină de tablouri vechi şi, din cauza prenumelui, mi-a fost sortit să fiu interesată de ele. Sunt istoric de artă. Atunci ai crede că te afli taman unde trebuie în Italia, deoarece aici există mai multă artă decât oriunde altundeva pe lume. Jumătate din patrimoniul mondial se află în ţara asta. Totul trebuie să fie studiat, conservat, protejat şi valorificat. Atunci e nevoie de cineva ca mine, ai spune. În sprijinul demonstraţiei mele,

mai vreau să adaug că sunt bună în domeniul meu. Mi-am terminat studiile *cum laude*, mi-am dat doctoratul, m-am specializat, tot tacâmul. Deşi, cu numele meu de familie, aş fi putut ateriza, fără să depun vreun efort demn de menționat, într-un post neînsemnat şi bine plătit la vreo bancă sau la compania de transport maritim a unchiului meu, am tras din greu mai bine de zece ani din viață, izbindu-mă ca un berbec în porțile viitorului, ca să devin ce voiam. A fost o risipă de timp şi de efort.

Mi-am clădit un CV pe baza căruia ar fi trebuit să ajung profesor universitar sau curator al unui mare muzeu. Dar pe acele posturi aterizaseră alți oameni, cu alte nume de familie. La universitatea mea mi-am pus singură bețe-n roate pentru că am refuzat să-mi pup în fund coordonatorul de doctorat, care mi-a furat rezultatele cercetării şi le-a publicat sub propriul nume, iar la alte universități, la care nu am studiat, n-o să-i ajung niciodată din urmă la pupatul în fund pe cei care au făcut facultatea acolo. Există şi în limba ta expresia asta, a pupa în fund? În fine, înțelegi ce vreau să spun. Şi ştii când a scos ultima oară la concurs ministerul nişte posturi la muzeele naționale? Acum douăzeci şi trei de ani. Atunci au candidat aproape zece mii de istorici de artă înalt calificați pentru trei sute de posturi de supraveghetor de muzeu.

Şi am avut totuşi noroc, fiindcă, minunea minunilor, am găsit de lucru în domeniul meu. Lucrez pentru casa de licitații Cambi la Castello Mackenzie. Poate că sună drăguț, dar nu e. Ştiu, n-am de ce să mă plâng, dar tot o fac. Fiindcă acolo nu se întâmplă să primesc în fiecare zi pe birou tablouri de Caravaggio şi Rembrandt, dacă pricepi ce vreau să zic. Nici măcar nu am un birou. Şi ce îmi ajunge în fața ochilor acolo, în castelul meu din poveşti, sunt mai ales obiectele din casă ale genovezilor care au dat colțul. Lucrez printre vechiturile bătrânilor decedați, asta înseamnă. Ăsta

e blestemul numelui meu. Habar n-ai câți bătrâni sunt în țara asta şi câte gunoaie şi vechituri adună. Te mai miri că țara asta s-a înfundat ca o chiuvetă în care s-a întărit jegul vechi şi împuțit şi că nu mai poate curge nimic?

Căci asta e adevărata tragedie. Acum sunt la jumătatea drumului dintre treizeci şi patruzeci de ani, în cei mai buni ani ai vieții, şi pot spune bogdaproste că am găsit o slujbă prost plătită ca nobila secretară a unui licitator care devine multimilionar pentru că născocesc pentru el istorii de proveniență şi în niciun caz nu demasc falsurile, neîntrezărindu-se vreo perspectivă de a face vreodată carieră în locul unde lucrez şi cu atât mai puțin pot trage speranțe de a începe vreodată în altă parte. Sunt blocată. Ştii că în fiecare de zi de muncă printre antichitățile de care se descotoroseşte lumea simt mirosul putreziciunii, al descompunerii, al stagnării şi al morții? Ăsta e mirosul Italiei.

A luat o înghițitură hotărâtă din cocktailul ei *negroni sbagliato*. N-am îndrăznit să o contrazic, dar, chiar dacă aş fi avut de gând, nu mi s-ar fi dat ocazia să o fac, deoarece, ca o italiancă veritabilă, a considerat necesar să clarifice mai departe demonstrația care era complet clară.

— Italia este sugrumată de trecutul ei. Cu asta te alegi de pe urma unei istorii atât de bogate. Asta te face să crezi de îndată că trebuie să faci lucrurile aşa cum au fost făcute dintotdeauna. Țara e condusă de tradiții. Nu poți schimba rețeta de *spaghetti alle vongole*. *Spaghetti alle vongole* inovate de tine sunt pur şi simplu nişte *spaghetti alle vongole* greşite. Inovația este privită ca o greşeală. Şi ca o amenințare la adresa valorilor consacrate. În esență, Italia este încă feudală. Sistemul se bazează pe coerența internă şi solidaritatea clanurilor. Poziția ta în societate este determinată de grupul căruia îi aparții, care este ținut laolaltă de legături de sânge, prietenii şi favoruri reciproce.

Când vrei să faci carieră, depinzi de afecțiunea şi protecția familiei şi prietenilor, cărora, în schimbul ajutorului, le datorezi servicii reciproce. Dacă eşti în stare de ceva şi dacă eşti bun în profesia ta, asta nu contează în cadrul acestui sistem. E complet irelevant. Dacă îți dau o slujbă la banca mea, nu mă interesează să ai habar de probleme şi produse financiare. Singurul lucru important pentru mine este să fiu sigur că realizezi că îmi rămâi dator şi că pot conta pe tine dacă îți cer să închizi un ochi la nişte tranzacții dubioase pe care vreau să le văd procesate fără piedici, ca, la rândul meu, să fac o favoare relațiilor sus-puse care mă pot ajuta să-mi îmbunătățesc situația. Şi, de pe urma acestui lucru, te alegi şi tu cu ceva. Aşa, amândoi avem de câştigat. Dacă o mână o spală pe alta, amândouă ies curate. Poate voi ați numi-o corupție în Nord, dar asta sugerează o situație în care câteva mere putrede strică un coş plin cu fructe proaspete şi sănătoase. Dar nu se întâmplă aşa. Noi nu facem must, ci vin. Putrezirea şi fermentația sunt cheia procesului. Ceea ce voi numiți corupție reprezintă baza sistemului nostru.

De altfel, se poate explica istoric acest lucru. E fundamental să realizezi că Italia, de-a lungul unei mari părți a istoriei, a fost ocupată de puteri străine. Din Renaştere şi până la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, peninsula a căzut în mare măsură sub dominația regelui spaniol şi a austriecilor habsburgici. Acum fac un scurt rezumat, dar ideea e că experiența secolelor de stăpânire străină a dus la neîncrederea viscerală a italienilor față de autorități. S-a întipărit în ADN-ul italian să nu-şi aştepte scăparea din partea statului şi să privească autoritatea centrală mai degrabă ca pe un duşman decât ca pe un prieten. Italienii au învățat din istoria lor că trebuie să se descurce singuri. Sunt nevoiți să-şi apere singuri interesele, deoarece statul sigur n-o s-o

facă. Au început deci să se organizeze în grupuri compacte, bazate pe prietenii şi pe legături de sânge, care le oferă protecţia pe care statul nu le-o garantează şi care îi protejează împotriva statului. Asta este originea nepotismului şi favoritismului, sub tot felul de forme. Este şi originea mafiei.

Din punct de vedere obiectiv, sistemul nostru nu este unul prost. E logic, coerent şi funcţionează. Din perspectiva noastră, sistemul vostru este rece şi egocentric. Ni se pare inuman să nu-ţi poţi ajuta familia şi prietenii fără să fii acuzat de corupţie. Dar, unde sistemul vostru are dezavantajul că oricine e pe cont propriu, sistemul nostru are dezavantajul că e imposibil să ajungi undeva prin forţele proprii. Cine e în stare de ceva nu are în ţara asta nicio garanţie că o să şi ajungă ceva. Ştiu ce crezi, Julian.

— Ilja.

— Ilja. Scuze. Dar crezi că exagerez. Cineva cu numele meu de familie nu are niciun motiv să se plângă de un sistem în care numele de familie contează mai mult decât calităţile. Dacă n-aş fi bună de nimic, ţi-aş da dreptate. Dar pentru că m-am revoltat împotriva sistemului învăţând o meserie, în loc să stau cu mâinile în sân mulţumită numelui meu de familie, şi pentru că am pierdut, urăsc sistemul şi numele meu de familie. Pricepi? Spui că pricepi, dar nu pricepi. Nu întru totul. Ca străin, nu poţi înţelege vreodată în toate faţetele ei tragice disperarea stagnării Italiei. Dar nu ţi-o iau în nume de rău.

Lasă-mă să mai adaug un singur lucru. Nu sunt neapărat singura care se simte prizoniera unor tradiţii de nepotism cu originea într-un trecut cenuşiu, care sugrumă această ţară. Tineri italieni cu studii superioare îşi părăsesc ţara în număr mare ca să-şi încerce norocul în Nordul ăla al tău. Şi ştii ce spune atunci Franceschini? E ministrul nostru al învăţământului şi culturii. Pretinde că-i un succes. S-a

nimerit să zică asta la televizor săptămâna trecută. Faptul că atâția italieni tineri cu studii superioare își găsesc o slujbă în străinătate ca spălători de vase, el îl consideră o dovadă a calității învățământului superior italian și a politicii sale. Să nu-l spânzuri de coaie pe bulangiul ăla? Asta, pe lângă faptul că tocmai el e cel care ar trebui să inoveze universitățile și muzeele, încât cineva ca mine să primească o șansă de a-și demonstra valoarea. În loc să facă asta, de douăzeci și trei de ani încoace, n-a mai scos la concurs posturi nici măcar pentru supraveghetorii de muzeu. Dar, lăsând asta deoparte, tinerii italieni chiar nu emigrează cu sutele de mii, fiindcă vor să facă voluntariat pentru dezvoltare, cu educația lor italiană superioară, în Nordul cel înapoiat, și nici fiindcă vor să-și deschidă aripile, au chef de o aventură și li s-a acrit de spaghetele mamei lor. Sunt nevoiți. Pentru că propria țară nu le oferă nicio șansă. Îți dai seama cât e de dureros? Iar cel care i-a alungat mai și revendică succesul lor în străinătate ca meritul său personal.

Știai că emigrația ca urmare a acestei fugi a creierelor depășește imigrația tuturor refugiaților care traversează marea? Italia se golește. Și cei care rămân sunt fraierii fără studii care, cât timp echipa lor de fotbal câștigă, nu pricep că ceva trebuie să se schimbe, bătrânii care n-au nimic de câștigat dacă schimbă ceva și eu. *Ecco.* Asta e situația. Mai ai întrebări?

Frumoasa ta Italie a devenit un azil pentru bătrânii în descompunere, cam la asta se rezumă totul. Este o superbă grădină însorită unde înfloresc lămâii, prin care să te plimbi târâindu-ți prevăzător picioarele, sprijinit de brațul menajerei tale senegaleze, și să tragi în piept mirosul care-ți trezește amintiri din Evul Mediu, când erai încă tânăr și balada menestrelului părea să dureze o veșnicie, dar unde nu se mai așteaptă nimic mai mult de la viitor. O femeie cu

un copil în pântece este rară ca o minune de la Dumnezeu şi este pipăită de mâini zbârcite, în gânguritul vocilor care se frâng de neîncredere. În strigătele stridente răsună şi mila, căci decizia de a creşte un copil într-o țară fără viitor e pe cât de curajoasă, pe atât de tâmpită. Pozițiile-cheie sunt ocupate de baroni pomposi şi care nu-şi mai încap în piele de trufie, născuți cu mult înainte de descoperirea internetului. Temeritatea tinerească numită ambiție este strivită fără milă de greutatea lor. Cine a fost atât de nechibzuit încât să-şi risipească anii de tinerețe cu speranța deşartă a unor studii academice şi mai are atâta minte cât să învețe două vorbe în engleză nu ştie cum să-şi părăsească mai repede patria, la nevoie ca să prăjească hamburgeri în Londra, lucru care este văzut ca o admirabilă *career move*, pentru că e ceva mai bine plătit şi oferă mai multe perspective de viitor decât orice slujbă, luată la întâmplare, din Italia. Cei ca mine, care rămân, sunt adevărații fraieri. Ne uităm în direcția greşită. Într-o țară în care toată lumea stă întoarsă cu spatele la viitor, încercăm să desluşim o dungă la orizont, dar unicul lucru pe care îl vedem sunt rânjetele pe mutrele figurilor cenuşii care ne stau în drum, împiedicându-ne să ajungem departe.

A luat o înghițitură de *negroni sbagliato*.

— Asta a fost varianta scurtă, a zis. Versiunea lungă s-ar îmbogăți cu o listă nesfârşită de încercări pe care, personal, le-am făcut ca să ies din impas şi care au fost, rând pe rând, sabotate de inşi care nu au nimic de câştigat dacă se schimbă sau se întâmplă ceva. Dar destul despre mine. Spune-mi ceva despre tine.

3

— Cred că eşti frumoasă, am zis.

Îmi amintesc bine, chiar am spus asta. Era adevărul, deşi devenea din ce în ce mai mult o subestimare. Pe când, la început, fusesem mişcat de mărimile mici ale hainelor ei, de lungimea ciorapilor de sub fusta ei, de înălțimea tocurilor şi de privirea ei, tocmai potrivită pentru a da un aer de nonşalanță eleganței studiate a apariției ei, ascultându-i discursul, căzusem sub vraja ochilor negri, care străluceau în noaptea de vară, şi a însufleţirii ei, care îi făcea chipul şi gesturile să danseze de parcă un tangou care zvâcnea irezistibil şi te atrăgea mistuitor s-ar fi aprins în discoteca sufletului ei, unde nu era îngăduit nimic altceva decât completul abandon. În acel moment nu aş fi putut exprima asta în aceşti termeni, pentru că fusesem distras mult prea tare de faptul că îşi încrucişase picioarele chinuitor de neglijent după ce terminase de vorbit, şi aceste cuvinte pe care le gândesc acum, când ea a devenit o nălucă din trecut care mă torturează cu amintirea ei, sigur ar trebui să le şterg de îndată ce mă apuc să prelucrez aceste însemnări într-un roman, deoarece, din punct de vedere stilistic, par exagerate şi nevrotice. Cu toate acestea, aşa stăteau lucrurile. La început am zărit o frumoasă dansatoare şi apoi s-a apucat să danseze. Într-un ritm accelerat, a început să mi se pară din ce în ce mai irezistibil de frumoasă.

Faptul că în acel moment am zis adevărul nu înseamnă, desigur, că a fost un plan inteligent să spun ce am zis. Ce-i drept, nu avea de ce să se simtă ofensată de complimentul sincer, dar confesiunea pe care o revărsase cu atâta pasiune asupra mea probabil că ar fi meritat o reacție oarecum mai substanțială. Asta ar fi putut şi ar fi trebuit s-o ofenseze. Pe deasupra, mulțumită mărturisirii mele, m-ar fi putut încadra uşor şi definitiv în categoria în care sunt încadrați toți bărbații şi îmi ratasem şansa de a simula înțelegere şi compasiune într-o încercare de a o face să creadă că, printr-o coincidență incredibilă, îl întâlnise pe singurul bărbat de

pe fața pământului care nu e distras de formele trupului ei. În acel moment însă, aveam o convingere atât de neclintită că nu voi putea niciodată să cuceresc o femeie de calibrul ei, încât n-aveam nicio problemă să-mi pun singur bețe în roate dinainte. În orice caz, măcar puteam spune că, o dată în viață, i-am zis că e frumoasă unei femei cu adevărat frumoase. Ar fi fost maximumul pe care-l puteam atinge şi oricum nimeni nu mi-l putea lua.

M-am pregătit să mă ia în derâdere, dar mi-a primit complimentul fără vreo exaltare, de parcă aş fi spus ceva ce auzea de sute de ori pe zi.

— Nu trebuie să ambalezi asta ca o părere, a zis apoi. E mai elegant dacă prezinți complimentul ca pe un fapt cert.

— Ai dreptate. Dar mi-ai cerut să spun ceva despre mine.

— Aşa este, a zis. Şi sunt sigură că ai lucruri mai interesante de spus despre tine decât părerea ta despre mine.

— Atunci lasă-mă, la rândul meu, să-ți mulțumesc pentru compliment.

— De fapt, eu nu ți-am mulțumit pentru complimentul tău.

— Nici nu trebuie, am zis. Nu era deloc un compliment. Era un fapt cert pe care l-am camuflat ca o părere. Şi permite-mi să mai adaug că, într-adevăr, m-aş fi putut gândi probabil şi la alte lucruri pe care să le spun despre mine, dar, exact în acest moment, nu mă pot gândi la altceva mai interesant pentru mine şi care să mă preocupe mai mult decât impresia incomparabilă pe care mi-o laşi.

A râs. Serios, a râs. Aproape că îmi venea să tastez un semn de exclamare după, de pură bucurie. Încă nu pierdusem totuşi bătălia, să mor dacă nu era adevărat.

— De altfel, nu mă încălzeşte cu nimic.

— Ce anume?

— Faptul că sunt frumoasă. Nu m-a ajutat să ajung cineva.

— Mă încălzeşte pe mine.

A râs din nou. Acum trebuia să am grijă să nu fac cumva greşeala, din cauza acestei a doua glume reuşite, de a începe să cred cu adevărat în misiunea mea sortită eşecului, căci asta mi-ar fi ştirbit inconştiența. M-am uitat la ea. Avea efectul scontat. M-am pierdut iar în privirea ei superioară care făcea ridicolă orice speranță la o strategie de succes.

— Şi ce anume ți se pare aşa de frumos la mine? a întrebat ea.

— Dansezi atât de frumos!

S-a aplecat în față, m-a luat de mână şi m-a privit.

— Încerci să mă seduci? a întrebat.

— N-aş îndrăzni.

— Păcat. Cred că ai fi chiar bun la asta.

— Inițiativele zadarnice sunt punctul meu forte.

— În acest caz, n-o să spun că mi se pare că şi tu dansezi foarte bine.

— Te-aş sfătui din tot sufletul să nu o faci.

— Poate e mai bine să ne întoarcem la subiectul de discuție anterior, a zis.

— Da.

— Cum îți imaginezi viitorul?

— Acum nu te grăbeşti puțin?

Chiar am spus toate lucrurile astea. Încă mi le pot aminti cuvânt cu cuvânt, dar habar n-am de unde le scoteam. În mod normal, nu dansez atât de bine. De obicei, încerc din toate puterile să conduc dansul, de parcă încerc să arestez pe cineva. Supleţea şi bravura mea agilă proveneau, fără îndoială, din împrejurarea că mă hotărâsem dinainte să-i recunosc superioritatea, să o urmez şi să nu aştept nimic altceva de la dans decât dansul în sine. De-ar fi mereu aşa.

De-ar putea fi aşa măcar încă o dată. Aş putea scrie o poezie despre asta.

— Aş vrea să scriu o poezie despre tine, am zis.

— Trebuie să pozez pentru ea?

— Ştii că, odată, când trăiam încă în Ţările de Jos, m-am gândit să pun un anunţ? „Poet caută model nud." Dar n-am făcut-o niciodată. Era destul să mă gândesc la glumă. Să o pun în practică ar putea fi doar o dezamăgire.

— Asta crezi tu.

— Dacă îţi iau răspunsul ca pe o sugestie, am zis, devin din ce în ce mai convins că am avut dreptate să nu avem aşteptări mari de la viitorul valorilor catolice.

— Să mergem. E departe până la tine acasă? Scrii de mână sau la o maşină de scris veche? Oamenii ca noi, care nu sunt interesaţi de viitor, sigur nu folosesc computere. Şi eşti cât de cât bun ca poet? Vreau să semene.

4

Pe vremuri, la conferinţele şi interviurile publice din Ţările de Jos, mi se punea atât de des întrebarea de ce am devenit poet, încât, la un moment dat, concepusem un răspuns standard: „Ca să vrăjesc tipele, desigur". Această replică punea capăt discuţiei, până când, o dată, un intervievator vigilent a continuat cu întrebarea evidentă: „Şi funcţionează?" Din acel moment, a trebuit să caut un alt răspuns standard.

Dacă mi-aş putea trimite o scrisoare mie însumi la o vârstă mai tânără, mi-ar plăcea mult să mă surprind cu o relatare a primei mele întâlniri cu Clio. Pe baza ei, eul meu mai tânăr ar fi adăugat neîndoielnic ca procedură standard la răspunsul lui standard că nici măcar nu trebuie să scrii poezii pentru asta. Ajunge să fii poet. Căci încă îi datorez această poezie lui Clio.

Când a apărut dintr-odată, cu toată noblețea ei, în apartamentul meu năclăit, văgăuna fanteziilor mele de burlac, bravura mea nonşalantă s-a redus la a face, gâfâind, inventarul opțiunilor pe care le aveam. Toate strategiile la care mă puteam gândi începeau cu servitul cât mai repede a cât mai multă băutură. Mai aveam o sticlă. M-am apucat să clătesc nişte pahare. A întrebat unde poate să se schimbe de haine. Am râs mult prea tare la gluma ei şi i-am arătat baia.

Vizita ei la toaletă mi-a dat timp să găsesc un tirbuşon. În cele din urmă, s-a dovedit că tirbuşonul era unde trebuia. Dopul s-a rupt. Am aplicat în grabă procedura de urgență, învârtind spirala tirbuşonului de-a curmezişul prin jumătatea rămasă a dopului şi trăgând în sus. Am umplut un pahar şi am pescuit cu degetele bucățelele de dop fărâmițate. Nu aveam nimic de care să mă şterg pe degete, deci mi le-am trecut repede peste pantaloni. Ea era tot în baie. Din fericire, nu fusese martoră la stângăcia mea de amator. Am golit paharul dintr-o singură înghițitură, după care am umplut ambele pahare cu o față de parcă abia începusem să torn din sticlă. Am simțit în gură o bucățică de dop. În timp ce mă duceam la chiuvetă să o scuip, ea şi-a făcut apariția din baie.

Din seara în care ne-am cunoscut şi până în ziua despărțirii, am avut impresia că e mereu cu un pas înaintea mea. Când doream ceva, deja îl organizase. Când ajungeam la o concluzie, o trăsese deja de mult. Când voiam să iau o inițiativă, o respinsese de mult. Ea conducea dansul, nu încăpea nicio îndoială. Şi, în momentele în care totuşi stăteam în cumpănă sau şovăiam întrebându-mă dacă îmi place atât de tare acest lucru, îmi aduceam aminte de momentul când apăruse din baia mea în prima noapte, ca să-mi reduc la tăcere toate îndoielile cu privire la tot.

Căci era goală, adică îşi dăduse jos toate hainele şi nu mai avea nimic pe ea. Îşi păstrase doar ciorapii, care se terminau

cu o bandă de dantelă în jurul coapselor, cum ştiam de fapt doar din poze de pe internet, şi pantofii cu toc înalt. În rest, era complet goală.

— Nu căutai un model nud? a zis. Asta ar corespunde cât de cât cerinţelor tale? Sau tot crezi că e mai bine să te gândeşti la o idee decât să o pui cu adevărat în practică?

Ce să-i răspund la asta? Am înghiţit bucăţica de dop. Mi-a trecut prin minte că e păcat că pusesem deja paharele de vin pe blatul de bucătărie, aşa că nu puteam să le las să-mi cadă din mâini în mod teatral, din pură venerație. Ar fi fost răspunsul perfect. Cum stătea în faţa mea, nu era doar goală, ci şi perfect proporţionată, ca o sculptură renascentistă. Cuvinte nătângi ca să spun că era frumoasă. Dar nu se mai fac asemenea femei în ziua de azi, m-am gândit, aşa de estetice, obiectiv vorbind, ca Dafne cea dorită de Apollo, ca Diana, surprinsă în timp ce se îmbăia, ca o zeiță greacă, ca o muză. Se preta de minune şi pentru o descriere în termeni mai puţin poetici, ca fotomodelul ce era, stând într-o poziţie neruşinată cu picioarele ei lungi porno, cu şoldurile ei înguste de fetiţă, fundul ei mic şi ferm şi ţâţele ei obraznice, mici, rotunde şi zemoase ca cireşele.

Sărutând-o, îi mângâiam bronzul cald şi mătăsos al coapselor şi, cu un şoc, am realizat că deja o sărutam şi o mângâiam şi se părea că îi place. Aproape se topea sub mâinile mele flămânde, atât de fragilă se dovedea. În vreme ce eu fusesem complet captivat de explorarea lustrului formelor ei sculptate, ea îmi trăsese deja afară penisul din pantaloni şi îl mângâia cu dulcea adiere de vară a mâinii ei chinuitor de mici. M-am gândit că poate trebuie să spun ceva ca să întăresc importanţa cosmică a acestui moment, dar mi-a dat drumul şi s-a întors cu spatele. S-a aplecat în faţă, rezemându-se cu o mână de măsuţa mea de bucătărie în carouri albe şi roşii. Ca să alunge orice eventuală îndoială cu privire la intenţiile ei, mi-a înşfăcat iar din spate penisul

cu cealaltă mână şi l-a tras fără ocolişuri la deschizătura sexului ei. l-a dat drumul, şi-a pus mâna eliberată lângă cealaltă pe faţa de masă din plastic, s-a aplecat şi mai mult în faţă şi şi-a împins în spate sexul şi funduleţul cu un simţ de orientare infailibil. Am alunecat în ea ca o armă în tocul ei. Asta însemna să te fuţi. Am realizat că, în mod oficial, ne futeam. Şoldurile ei se mişcau în ritmul lent şi captivant al unui tangou, iar eu o lăsam să conducă dansul. Măsuţa de bucătărie scârţâia. Ea nu scotea niciun sunet. Încă eram pe jumătate îmbrăcat cu pantalonii şi cureaua mă încurca. În timp ce mă tot gândeam la o metodă de a o desface fără să o mai deranjez, ea a juisat cu un oftat adânc. A căzut în faţă, peste masă.

— Scuze, a zis.

Am cules-o şi am aşezat-o ca pe o căprioară obosită şi moleşită în patul meu. M-am dezbrăcat, m-am întins lângă ea şi am îmbrăţişat-o. A adormit pe umărul meu. Întreaga noapte am stat să-i venerez trupul, cu ochii larg deschişi de neîncredere.

— Faci des asta? m-a întrebat când s-a trezit a doua zi dimineaţă.

— Nu, am zis încet. A fost prima oară.

— Şi pentru mine.

Nu am râs niciunul, pentru că nu era deloc vorba de o glumă. M-am ridicat să-i fac cafea. Două pahare de vin pline stăteau neatinse pe blatul de bucătărie. Totul era aşa cum îl lăsasem noaptea trecută, dar nimic nu mai era la fel. S-a îmbrăcat în baie. Şi-a făcut din nou apariţia ca italianca de neatins şi cu un look stilat pe care o cunoscusem în seara dinainte.

M-a sărutat pe gură.

— Trebuie să-mi mai dai o poezie, a zis.

— Tu eşti poezia.

A râs.

— Nu, poetul meu. Nu scapi aşa de uşor.

În timp ce scriu toate acestea, mă minunez de cât de clar sunt gravate în memoria mea prima seară şi noapte cu Clio. Pot descrie filmul în sute de feluri, dar filmul în sine, care rulează în memoria mea, este precis până în cele mai mici detalii şi nu prezintă lacune. Mă doare să îl repovestesc. Pe când retrăiesc acea seară de mătase şi acea noapte de catifea, în folosul acestei relatări, inevitabil îmi trece prin minte constatarea dură că fericirea mea a rămas în urmă şi că nu pot spera să o rememorez vreodată împreună cu ea. Străduindu-mă să scriu cu exactitate cât de frumos a fost, devin cu atât mai conştient, în mod dureros, de cât am pierdut.

Sincer să fiu, am cântărit să mă scutesc de această tortură. Singurul lucru de care, strict vorbind, am nevoie ca să spun povestea pe care vreau să o relatez se poate rezuma şi în şase fraze. Am întâlnit-o pe Clio la Genova. M-am îndrăgostit de ea şi, după spusele ei, şi ea de mine. Am avut o relație. Ea era nemulțumită de slujba ei. Când i s-a oferit un post în Veneția, era la mintea cocoşului să-l accepte. Pentru că eram îndrăgostit şi credeam că suntem fericiți, m-am hotărât să o însoțesc. Cam asta e povestea. Aşa este trecută în planul meu pentru această carte, pe care mi l-am agățat de perete deasupra mesei de scris aici, în camera mea de hotel din Grand Hotel Europa. Asta ar fi suficient ca să explice mutarea mea din Genova în Veneția. Şi justificarea acestei mutări este, de fapt, singura funcție a acestui capitol.

Dar, dacă anticipez câteva dintre următoarele episoade cu Clio pe care va trebui să le descriu, ceea ce nu mă încântă, deşi probabil durerea de atunci va alina durerea de acum, îmi dau seama că va fi greu să-i fac pe cititori să înțeleagă şi să simtă de ce, cu toate acestea, am rămas cu ea, dacă nu las să strălucească în povestirea mea magia primei seri şi

nopți, aşa cum îmi strălucea în minte când mai speram să o pot păstra. Şi dacă, în cele din urmă, voi fi ajuns la acel moment al poveştii în care trebuie să povestesc cum am părăsit-o în Veneția şi cum am ajuns aici în acest hotel, va fi imposibil să transmit adevărata dimensiune a remuşcării şi a tristeții mele dacă nu-mi fac timp mai întâi să-mi descriu fericirea, deşi, în acest moment, amintirea fericirii nu face decât să-mi adâncească tristețea.

În acea primă seară în care am întâlnit-o, deja nutream ideea ridicolă că e dragostea vieții mele. Acum, că aştern asta pe hârtie, după tot ce s-a întâmplat, tot mai cred asta. Dragostea vieții mele trăieşte în trecut. În pofida aliterației, e groaznic să trebuiască să scriu această propoziție. Nu vreau să ajung, asemenea hotelului în care stau şi a continentului după care a fost numit, la concluzia că, pentru mine, cele mai bune vremuri s-au dus şi că nu prea am ce să mai aştept de la viitor decât să trăiesc de pe urma trecutului.

Potrivit mitologiei greceşti, muzele sunt fiicele lui Mnemosyne, care înseamnă „amintire". Clio, care poartă numele uneia dintre cele nouă muze, a devenit şi pentru mine, între timp, cu adevărat o fiică a amintirii, pentru că nu o mai pot trezi la viață decât cu ajutorul amintirii mele.

5

Prima noastră seară împreună a fost începutul unei continuări uluitor de fireşti. În istoria universală, totul pare atât de simplu! Ai un eveniment istoric care împarte timpul în două. Potrivit legilor de fier ale cauzei şi efectului, după aceea, totul devine altfel decât era, într-un mod fundamental, interesant şi plin de învățăminte. Viața adevărată s-a dovedit adesea pentru mine mai dezordonată şi mai greu de gestionat. Mi se întâmplase destul de des ca, în propria viață, întâmplările istorice să nu vrea să respecte

legile istoriografiei, iar cauza, ca un motor pe benzină care se îneacă şi nu porneşte, să nu pună nimic în mişcare, darămite efecte, iar perioada următoare să semene al naibii de mult, după o vreme, cu perioada precedentă. Şi în istoria universală se întâmplă asta, dar atunci se trece sub tăcere. Momentele istorice ratate sunt momentele istorice de care nu mai auzi nimic vreodată. Mai este de mirare că toată lumea continuă să creadă în cauză şi efect?

Dar, de data aceasta, lucrurile chiar mergeau cum trebuie. Poate, mulţumită prenumelui ei, Clio ştia cum să scrie istorie, dar realitatea e că şi-a continuat epifania şi că totul a fost altfel după acea primă noapte. A rămas, deşi chiar mă întrebam cărui fapt îi datoram asta, ceea ce a făcut ca momentul istoric al întâlnirii noastre să devină punctul de cotitură dintre era fără ea şi epoca alături de ea, diferită din toate punctele de vedere.

Perioada petrecută împreună în Genova a fost, probabil, cea mai frumoasă. Ca un clişeu, descriu acea perioadă drept lipsită de griji, ca să-mi susţin raţionamentul. Dar a fost mai degrabă opusul. Tocmai asta era partea frumoasă. Eram atât de uimit că mă consideră demn de apropierea ei şi atât de mişcat de privilegiul nemeritat de a găsi lângă mine o femeie de calibrul ei, încât eram în permanenţă conştient de datoria şi sarcina mea de a mă depăşi şi de a merita retroactiv ceea ce ea îmi dăruia imprudentă şi nechibzuită. Asta mă agita într-un mod minunat şi febril, ceea ce mă făcea să fiu prezent, atent, grijuliu şi plin de viaţă. Faptul că un bărbat simte într-o zi nevoia de a se ridica la nivelul cuiva îi poate da o direcţie în viaţă. Lipsa de griji e ceva pentru idile de vacanţă, să ţi-o tragi cu secretara şefului după petrecerea de revelion a firmei, să-ţi petreci bătrâneţile în mod binemeritat într-un bordel thailandez. La carnea fragedă, ai parte de plictiseală berechet, căci singurul lucru care te presează este îngâmfarea şi singurul lucru mângâiat

este propriul orgoliu. Şi asta e frumos, dar nicio mare dragoste vrednică de acest nume nu poate fi vreodată lipsită de griji. Fără teama că nu te ridici la înălțimea aşteptărilor, dragostea este doar o pierdere de timp sau o luptă împotriva singurătății. Asta nu face un bărbat să devină mai bun, şi cu atât mai puțin o lume întreagă.

Nonşalanța cu care Clio mă însoțea zi de zi, într-o garderobă flamboiantă, a fost primul lucru care mi-a solicitat atenția. Ca să pot merge alături de ea, nu-mi permiteam să fiu în discordanță cu înfățişarea ei. Panicat, am cumpărat costume, cămăşi făcute la comandă de la Pissimbono şi cravate din mătase de la Finollo. M-am dus la frizer din proprie inițiativă şi, când ea a sugerat într-o zi că există şi saloane de înfrumusețare pentru bărbați, am tras adânc aer în piept, mi-am înghițit prejudecățile şi am făcut o programare. Ca o comparație literară, aş fi tentat să scriu că mă simțeam ca un viking într-un *beauty farm* când mă lăsam pudrat pe un pat de petale de trandafiri, dar această comparație n-ar merge, deoarece chiar eram un viking într-un *beauty farm*.

Ca să nu par interesat doar de aparențe, am încercat să pun în practică un număr de inițiative, care înainte m-ar fi obosit nemaipomenit, singura excepție fiind descinderea costisitoare de-a lungul celor mai bune restaurante ale oraşului, care era şi cea mai de succes inițiativă a mea, fie şi numai pentru faptul că, aproape pretutindeni, Clio era sărbătorită ca un client de-al casei. Toate acestea erau însoțite de lungi plimbări prin oraşul pe care amândoi îl cunoşteam atât de bine şi pe care, cu toate acestea, învățam să-l vedem din nou prin ochii celuilalt. Ne duelam cine e cel mai bun în a adăuga o semnificație aleilor labirintului medieval povestind trecutul vechilor pietre. Ea câştiga aproape întotdeauna, dar îmi purtam înfrângerea cu inima uşoară, căci mândria de a mă arăta în public cu ea alături

mă făcea mărinimos. Eram în stare să lovesc trecătorii care nu se uitau la noi.

Dar izvorul cel inepuizabil al grijilor pe care le doream era temperamentul ei pasional. Am descoperit repede că avea opinii de neclintit şi că aparenţa ei nobilă nu o împiedica să le aducă la cunoştinţa celorlalţi în termeni expliciţi, mai ales atunci când o lovea un val de iritare. Putea să fie vorba de cele mai mărunte lucruri, precum turiştii care blocau drumul din faţa catedralei din Piazza San Lorenzo, şi asta mă liniştea, pentru că, astfel, când eu eram ţinta enervării ei, mă puteam păcăli că e vorba tot de lucruri mărunte. Asta nu înseamnă că nu m-am speriat de moarte când s-a întâmplat prima oară şi, de fapt, la fel şi toate dăţile următoare. Trebuia să previn asta, cu orice preţ, dar imprevizibilitatea ei nu-mi uşura sarcina. Un exemplu? Vor urma destule. În acest context al trecutului nostru preistoric de basm, prefer, la fel ca atunci, să am în vedere mai ales reversul pozitiv al caldului ei caracter mediteraneean, care o făcea o amantă fără pereche. Uneori chiar mă întrebam ce făcusem să o merit.

La insistenţele mele, am mers la muzeele de pe Strada Nuova. M-a ghidat ca o tornadă prin sălile din Palazzo Rosso şi Palazzo Bianco. Avea imaginea de ansamblu şi mi-a făcut cu nonşalanţă un rezumat al întregii istorii a artei pe baza operelor expuse, pentru care nu avea cu mult mai mult respect decât pentru ustensilele pe care le folosea zilnic în bucătărie. Pe ea o interesau conceptele formale care stăteau la baza tablourilor. Artefactele propriu-zise le considera nişte vizualizări aproape redundante şi, în orice caz, imperfecte ale acelor concepte. Şi, mai presus de toate, nu trebuia să insişti prea mult asupra lor. Mi-a arătat dovezi de măiestrie şi imperfecţiuni ale unor pictori precum Van Dyck, Piola, Strozzi şi Guercino de parcă ar fi fost contemporani şi cunoscuţi de-ai ei, pe care îi urmărise clătinând din cap de-

a lungul întregii lor cariere. Trăia în acel trecut. Acolo se simțea la ea acasă.

Şi atunci ne-am pomenit amândoi dintr-odată în fața faimosului Caravaggio din Palazzo Bianco. Este un *ecce homo*. Mântuitorul pe jumătate dezbrăcat, cu o coroană de spini, cu încheieturile mâinilor legate şi ochi plecați, ne este arătat cu o privire cinică de Ponțiu Pilat, nouă, poporului care îl vrea răstignit. În spatele lui se află un temnicer cu o pană prinsă în fâşia de pânză din jurul capului, care îi ridică lui Cristos mantia de pe umeri cu un gest de o delicatețe stranie. Clio îşi dăduse doctoratul în Caravaggio. Publicase mai multe articole despre opera lui şi spera să definitiveze cândva, în timpul ei liber, o monografie despre el. Îmi povestise deja toate acestea. Am rugat-o să-mi explice faimoasa capodoperă.

— Ştii care-i treaba, Ilja? Sunt probleme cu tabloul ăsta. Ca să fiu sinceră, nu cred că e al lui Caravaggio.

— Corectează-mă dacă am înțeles greşit, dar, după părerea mea, asta e piesa de rezistență a muzeului.

— Ştiu. De aceea nici n-o să pot vreodată să-mi public îndoielile. M-ar linşa.

— Ar fi o mică nenorocire dacă unicul Caravaggio din Genova s-ar dovedi un fals.

— Nu unicul.

— Doar e unul singur în Genova, nu? Nu-i aşa?

— În orice caz, nu e ăsta.

— Şi ce e în neregulă cu el, după părerea ta?

— Nu vorbi aşa de tare. E pictat prea explicit în stilul lui Caravaggio ca să fie al lui Caravaggio.

Am râs.

— Cred că lumea ar putea ridica o obiecție asemănătoare şi față de toate cărțile mele.

— Aici te înşeli, zise ea. Măiestria nu iese în evidență. Uită-te la pana temnicerului. E, într-adevăr, un element clar

tipic stilului lui Caravaggio, el pictează peste tot pene, dar asta de aici prea e dornică să apară în tablou. Nu se potriveşte cu restul acoperământului şi e prea bine pictată. Acelaşi lucru e valabil şi pentru frânghia care-i răneşte încheieturile. E un detaliu realizat cu o deosebită iscusinţă, dar prin asta atrage atenţia şi ţi-o abate de la tablou. Pensula a zăbovit prea mult la partea asta a tabloului. Vezi ce vreau să spun? La un Caravaggio veritabil, asemenea detalii sunt mereu mai fugare, iar întregul este mult mai internalizat, ca o reprezentare mentală, de parcă ar atârna un văl deasupra, ca la Vermeer.

— Nu s-a făcut niciodată o expertiză tehnică a tabloului? am zis ca să întreb şi eu ceva inteligent.

— Muzeul nu o aprobă. Desigur, asta spune ceva. După părerea mea, nu le ardea de cercetări.

— Nici ţie nu-ţi arde de nimic?

M-a privit fără să înţeleagă.

Am arătat un semn care indica toaletele de la etaj.

M-a strâns foarte tare de mână şi pe chip i s-a aşternut un val de înflăcărare, ca şi când ar fi internalizat o reprezentare mentală.

— Nu aici, a şoptit ea. Aici toţi mă cunosc.

— Nu e ţipenie de om.

Nu era nimeni. Genova nu e un oraş turistic. Muzeul era mort. În capul scărilor, am dat peste un singur paznic. A încercat să ne ghideze în direcţia rutei impuse de muzeu. Arăta de parcă acea sarcină modestă îi solicita la maximum capacitatea intelectuală.

— Politica de recrutare a personalului a lui Franceschini, am şoptit.

Clio s-a străduit să nu râdă. I-a spus supraveghetorului sălii că e în regulă şi că primise oficial aprobare. M-a tras în cealaltă parte decât cea indicată de el, lăsându-l în urmă într-o confuzie existenţială.

Am închis uşa toaletei în urma noastră. Abia mi-a dat ocazia să o încui. Limba ei era deja la mine în gură şi mâna ei, la mine în pantaloni. Ne-am năpustit unul asupra altuia de parcă eram doi lei hămesiți care se iau unul pe altul drept o halcă de carne ce le-a fost aruncată. I-am smucit în sus fusta. Mi-a tras pantalonii până la glezne. Nu prea era spațiu ca să facem din asta o scenă estetică. M-a împins îndărăt pe veceu şi, când stăteam aşezat pe el, lăsându-mă cât puteam pe spate, cu spinarea rezemată de rezervor şi penisul drept în sus, a venit peste mine, cu picioarele de o parte şi de alta a vasului, ca un bărbat care se instalează ca să se pişe în voie. I-am văzut chiloții drept în fața ochilor, am prevăzut că o să-mi dea mult de furcă şi am rezolvat dinainte potențiala problemă sfâşiindu-i cu o smucitură fermă şi aruncându-i într-un colț. Cu fusta ridicată ca o centură în jurul mijlocului, s-a lăsat să cadă cu pizda ei udă peste pula mea. Spun doar cum s-a întâmplat. O toaletă publică nu-i un loc pentru metafore rafinate. Am înşfăcat-o de coapsele zvelte şi musculoase, mi-a pus o mână la gură, de parcă era gata să mă violeze şi a început să mă călărească sălbatic, aproape agresiv. Eram atât de conştienți de cât de mult decăzuserăm şi cât de animalic de vulgar ne futem pe veceul celui mai important muzeu al oraşului, încât am juisat amândoi cât ai clipi în liniştea profundă.

Ca un cuplu respectabil, format în urma vizitei la muzeu, ne plimbam de mână sub razele soarelui de pe Via Garibaldi. Îl salutaserăm politicos pe paznic în drum spre ieşire. Am donat chiloții sfâşiați colecției muzeului. Şi ei i s-a părut atât de excitant să meargă prin oraş fără ei, iar mie mi s-a părut atât de excitant să ştiu, încât, după ce am ajuns acasă, am început imediat să ne futem iar ca apucații. Sunt clişee, ştiu, dar toate clişeele devin adevărate când eşti îndrăgostit. Poate trebuie să-mi cer scuze că povestesc toate astea şi că pensula mea petrece prea mult timp pictând

aceste detalii, cu riscul de a distrage atenția de la ce vreau să povestesc, dar amândoi eram nesăbuit de fericiți în acele vremuri. Ne umpleam zilele cu aventuri, iar seara stăteam de vorbă pe îndelete despre una-alta şi despre cât de întâmplător ne cunoscuserăm.

— Dacă nu te-ai fi înşelat în privința datei, la fel ca mine, spuneam, poate nu ne-am fi întâlnit niciodată.

— Dacă nu ai fi fost mai interesat de trecut decât de viitor, la fel ca mine, spunea, am fi ascultat prelegerea aşezați cuminți unul lângă altul, fără să schimbăm o vorbă.

I-am povestit despre Deborah Drimble cu inițialele ei şi că totul fusese mult mai întâmplător decât putea bănui.

Nu a râs. Şi atunci m-am hotărât s-o întreb.

— Ce-am făcut să te merit, de fapt?

A tăcut. Privea în depărtare. Şi apoi a zis:

— Încă trebuie să ne meritățm unul pe altul. Tocmai asta e partea frumoasă.

6

A venit ziua în care m-a luat cu ea la serviciu. Auzisem eu de Castello Mackenzie, fie şi numai pentru faptul că îl încurcam mereu cu Castello D'Albertis. Dar acela era castelul cu turnul mare şi rotund care se ridica peste Principe, construit la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea de către exploratorul Enrico Alberto d'Albertis, care, în felul său tragic şi complet aparte, trăia în trecut. Ca explorator, se născuse prea târziu. Se descoperise deja aproape totul. Doar ținuturile din interiorul țării Papua Noua-Guinee mai rămăseseră. A închiriat o barcă şi a navigat pe râu în sus, îndepărtându-se de coastă şi intrând în junglă, în vreme ce îşi sublinia eroismul cântând la pravă arii din opere cât îl țineau plămânii. Dacă băştinaşilor nu le plăcea, le arunca în cap batoane de dinamită. Dar, una peste alta, nu a

descoperit atât de multe în sălbăticia aia. La întoarcerea în Genova, şi-a construit un castel mare, nostalgic şi medieval, complet prevăzut cu herse şi ziduri trainice de apărare cu creneluri, cu vedere la mare. Pe terasă a pus o statuie a lui Columb, modelul şi sursa lui de inspiraţie. Căci expediţia lui nu fusese motivată de voinţa de a descoperi ceva nou, ci de dorinţa de a fi aidoma exploratorilor din trecut.

Castello Mackenzie, unde se afla sediul casei de licitaţie Cambi şi unde lucra Clio, era un castel asemănător, mai mic, cam din aceeaşi perioadă, pe strada Mura di San Bartolomeo, mai sus de Piazza Manin, pe drumul dinspre Castelletto spre Righi. Avea un turn înalt, subţire, pătrat, ajurat. Fusese construit în stil florentin medieval, care amintea de Palazzo Vecchio din Piazza della Signoria, de către arhitectul florentin Gino Coppedè, pentru bibliofilul britanic şi specialistul în Dante Evan George MacKenzie, care adunase o avere ca asigurator.

Nu fusesem niciodată înăuntru, ceea ce ulterior s-a dovedit o lacună. Scările din marmură monumentale, abundent decorate, de sub arce, sprijinite de coloane ale căror capiteluri erau sculptate cu multă fantezie, ofereau acces la ansamblul labirintic de holuri întunecoase, printre care o sală a tronului şi o cameră cu cel mai mare şemineu pe care l-am văzut vreodată. Casa scărilor şi încăperile erau umplute din podea şi până-n tavan cu sculpturi, tablouri, tapiserii, candelabre, animale împăiate şi trofee de vânătoare, armuri şi halebarde, corăbii în miniatură, mobile împodobite, ediţii vechi, manuscrise şi hărţi, binocluri, sextante şi compasuri, ceasuri cu pendulă, crucifixuri şi Sfinte Fecioare, schiţe de catapulte şi turnuri de asediu, cupe aurite, tacâmuri, sfeşnice, cranii, cufere de cărţi, icoane, hrisoave, obiecte din sticlă, reptile în formol, chinezării, scoici, blazoane şi pisici mumificate. Îmi dădea impresia că mă plimb într-o versiune color a castelului

Xanadu al lui Charles Foster Kane din filmul alb-negru al lui Orson Welles. Mi se părea imposibil să deosebesc colecţia de obiecte istorice a castelului de marfa oferită spre vânzare la licitaţie. Clio a zis că nici şefului ei nu i se părea prea relevantă diferenţa.

— Ţin minte că te-ai exprimat condescendent despre locul tău de muncă, am zis, dar aproape c-aş vrea să te felicit. E un spaţiu magic.

— Sunt prea multe lucruri pe lume, a zis Clio.

— Nu sunt lucruri, ci amintiri.

— Sunt prea multe amintiri pe lume. E prea mult praf, prea multă năclăială şi sunt prea multe obstacole. Dar ai dreptate. Locul este magic. Coppedè ştia cum să construiască un castel.

— De la părinţii mei am învăţat cum să mă uit la castele, am spus, pe când eram copil, în vacanţă în Franţa. Dar erau considerate castele numai dacă erau chiar vechi. Altfel, în ele nu trăiseră cavaleri adevăraţi. La un castel din secolul al nouăsprezecelea ca acesta, care se pretinde vechi, aş fi strâmbat din nas când eram copil, din cauza modului în care fusesem crescut, snob mic ce eram. E remarcabil cum mi-a fost inoculată din fragedă pruncie ideea că un lucru e valoros numai dacă e vechi.

— Nu eşti singurul. Modelul de business al şefului meu se bazează în totalitate pe această premisă.

— Cred că e sângele nostru european. După părerea mea, modul ăsta de a gândi e caracteristic occidentalilor ca noi. E blestemul bătrânului continent. Fiindcă, în altă parte a lumii oamenii nu cred asta. Acolo nu le plac vechiturile. Japonezii care moştenesc o casă veche o dărâmă ca să construiască în locul ei o casă nouă-nouţă. Arabilor li se par murdare oraşele vechi. Pentru ruşi, un plan stradal vechi este sărăcăcios şi un semn de stagnare economică. Am întâlnit odată, aici în Genova, o turistă australiană şi...

— Şi cu ea te-ai culcat?

— De ce mă întrebi asta?

— Pur şi simplu sunt curioasă.

— Răspunsul este nu. Scuze că trebuie să te dezamăgesc. În orice caz, era pentru prima oară în Europa şi se plimba pe aici pradă unui şoc cultural. Mi-a povestit că niciodată nu-i venise să creadă că toate lucrurile care apăreau în basme, precum castelele, ar exista şi în realitate. Pentru ea, istoria nu reprezenta o valoare adăugată, ca pentru noi, ci era un element extrem de alienant dintr-o altă dimensiune. Chiar nu-i spunea nimic.

— Europa se lăfăie în nostalgie, a spus Clio. În castelul ăsta este chiar nostalgie la mâna a doua. Căci în trecutul îndepărtat în care a fost construit, era deja expresia unui dor nostalgic după un trecut şi mai îndepărtat. Evan George MacKenzie, cel care a comandat să fie proiectat şi construit, îl adora pe Dante. Unii oameni se nasc într-un corp greşit, dar el se născuse într-un secol greşit. Singurul loc în care se putea simți acasă era Florența din vremea lui Dante. Adevărata Florență nu mai era de secole bune Florența lui şi îl durea să vadă asta, aşadar a ales acest loc istoric, unde se afla vechiul zid al oraşului Genova, şi un arhitect florentin ca să învie din morți Evul Mediu pe care îl regreta. Şi, între timp, însuşi visul lui despre trecut a devenit o antichitate, iar casa lui medievală proaspăt construită e trecută pe lista monumentelor ca fiind o clădire istorică.

— Şi acest loc al nostalgiei la pătrat serveşte acum drept spațiu unde sunt scoase la vânzare vechituri care se dau ca pâinea caldă din pură nostalgie.

— Ai putea descrie istoria Europei ca pe o istorie a jinduirii după istorie.

— Asta e, de fapt, esența Renaşterii, am zis.

— E esența a orice, a zis ea.

7

Numele ei de familie este Chiavari Cattaneo şi am înţeles ce înseamnă asta în memorabila zi în care m-a prezentat părinţilor ei. Ea purta o pereche de pantaloni strâmţi din piele marca Patrizia Pepe, pantofi negri, închişi, din piele întoarsă, cu toc înalt, o haină din blană scurtă, verde ca muşchiul, marca Alan Goglia, un inel, o brăţară şi cercei mari cu un design geometric de Sylvio Giardina şi ochelarii ei de soare Prada. Eu purtam un costum bleumarin Biella, o cămaşă verde ca muşchiul de la Camicissima, pe care o cumpărasem special pentru a se asorta cu haina ei de blană, cu butoni din sidef, pantofi verzi asortaţi de la Melvin & Hamilton, cu model galben şi şireturi galbene şi o cravată din mătase de la Finollo cu dungi late diagonale de culoare verde-închis, galben şi fucsia cu un ac de cravată din sidef. Era duminică.

— Mergem iar la muzeu? am întrebat-o când am intrat ţinându-ne de braţ pe Via Garibaldi.

— Nu chiar, dar nu e mare diferenţă.

— Târfă neruşinată.

Dar, deja la jumătatea străzii, chiar înainte de Palazzo Tursi, între Vico della Chiesa della Maddalena şi Vico Dietro il Coro della Maddalena, ajunseserăm la destinaţie. Aceasta era Palazzo Cattaneo Adorno.

— Aici locuiesc părinţii tăi?

— Acest *palazzo* a fost construit între 1583 şi 1588 de către Lazzaro şi Giacomo Spinola. Abia mai târziu a ajuns în posesia familiei noastre.

A sunat la interfon.

— Eu sunt.

Masiva uşă de la intrare s-a deschis. Bolţile atriumului erau decorate cu fresce reprezentând bătălii.

— Tavarone, a spus. A umplut de picturi jumătate din Genova. Astea sunt victoriile în luptă ale lui Antoniotto Adorno. A fost dogele Genovei în secolul al paisprezecelea. S-a implicat în cucerirea Ciprului şi a purtat diverse războaie împotriva musulmanilor în Tunisia şi în Orientul Mijlociu. În mod evident, frescele datează de mult mai târziu, din 1624, dacă nu mă înşel. Atunci zilele de glorie ale lui Antoniotto erau deja istorie. Haide, e la primul etaj.

— *Piano nobile*, am zis.

— Dacă vrei tu.

Scara largă din marmură era prevăzută cu un covor roşu-aprins. Balustrada din aramă fusese lustruită.

Mama ei ne aştepta la uşă. Era o doamnă mică şi fragilă, la care totul era sidefiu, de la păr şi până la compleu şi pantofi. Purta un şirag din perle.

— Aşa vasăzică, a spus ea. Deci el e. Cu adevărat un viking. În fine, haideţi înăuntru oricum.

I-am dat bomboanele de ciocolată Viganotti pe care Clio mă însărcinase să i le aduc. Le-a luat în primire fără să mulţumească.

— Viganotti, a zis. Ciocolata mea preferată. L-ai instruit bine, Clio. Ţine-o tot aşa. Cafea?

În timp ce mama ei s-a dus să pună de cafea, Clio mi-a arătat casa. Salonul cel mare cu ferestre înalte în partea din faţă, cu vedere spre Via Garibaldi, avea tavanul pictat în stilul pe care l-am recunoscut din atrium.

— Tot Tavarone? am întrebat.

— Bravo, Ilja, a zis Clio. Poate mai înveţi şi tu câte ceva. Asta e întâlnirea istorică dintre Antoniotto Adorno şi papa Urbanus al VI-lea la Genova.

— Oare o să picteze vreodată cineva şi întâlnirea noastră istorică pe un tavan?

— Atunci ar fi cazul să slăbeşti puţin mai întâi, Ilja. Altfel, nu e o privelişte prea plăcută, aşa de sus şi uşor ca un fulg în cer.

— Tu eşti cea care îmi dă aripi. Spectatorul sigur va înţelege asta.

Pereţii erau acoperiţi cu zeci de tablouri vechi, întunecate, în rame grele şi aurite. Clio mi-a povestit că majoritatea erau lucrări ale şcolii genoveze, completate de câte o singură operă venețiană sau lombardă. Reprezentări religioase şi mitologice. Despre un portret sever al unui bătrân a spus că e un strămoş al ei, pictat de Van Dyck. Pe scrin era o fotografie într-o ramă argintată, cu mama ei, îmbrăcată în negru, întinzându-i mâna papei Ioan Paul al II-lea. În camera de zi erau atârnate naturi moarte şi tablouri reprezentând scene de bucătărie, aparţinând şcolii flamande. În mijlocul mesei lucioase din lemn de stejar stătea o statuetă din bronz a unui cal.

— Giambologna, a spus ea.

Sfeşnicele din argint erau de Virgilio Fanelli. Colecţia o depăşea pe cea a multor muzee.

— Şi pânza de acolo? am întrebat.

Am arătat spre un tablou al unui tânăr îmbrăcat în haine biblice şi cu un sceptru din lemn, care, cu o privire întunecată, stătea aplecat în faţă pe o stâncă din Vechiul Testament. Era pictat într-un clarobscur sugestiv şi părea o operă importantă, fiindcă ocupa un loc central deasupra şemineului.

— Ar putea fi un discipol al lui Caravaggio, am zis la nimereală.

Dar se pare că nu eram departe, căci ea a zâmbit cu subînţeles.

— Nu-i rău, a zis. În teorie, s-ar putea să ai dreptate. Cu excepţia faptului că e al maestrului însuşi.

— E un Caravaggio?

— Singurul din Genova. Ioan Botezătorul. Dar sunt convinsă că e şi un autoportret. Caravaggio avea o obsesie pentru Ioan. Se identifica destul de des cu el. Poate cel mai interesant exemplu este reprezentarea tăierii capului Sfântului Ioan, expusă în co-catedrala din Malta. A semnat-o cu sângele lui Ioan. Vopseaua roşie a bălții de sânge se transformă lin în numele său, scris cu aceeaşi vopsea roşie.

— Vreau s-o văd, am zis.

— Nici eu n-am văzut vreodată în realitate acel tablou.

— Hai să mergem. Te duc în Malta.

— Contez pe asta, a zis.

— Deci părinții tăi au în casă un Caravaggio original.

— E în familie de secole întregi. Sper că înțelegi că n-ai voie să scrii niciodată despre el. Nici măcar nu-i pot face publicitate acestui tablou. Şi hoții de artă citesc şi o casă particulară ca asta nu prea poate fi securizată în mod adecvat. Dar aşa stă treaba. Am crescut cu privirea pătrunzătoare a lui Caravaggio îndreptată asupra mea. Ce altceva să devin decât ce am devenit? De mic copil, trecutul m-a pândit la fiecare pas. Aşa cum Caravaggio se înfățişa în străvechi vremuri biblice, la fel şi trecutul lui Caravaggio a fost decorul meu. Şi, după cum poți vedea din privirea lui în acest tablou, asta nu te face fericit.

— Ce nu te face fericită, Clio?

Mama ei a ieşit din bucătărie ducând o tavă din argint cu serviciul de cafea.

— De abia l-ai cunoscut. Apropo, cerceii ăştia chiar nu merg, dragă. Ascult-o pe bătrâna ta mamă. Şi? Ce părere are de casa noastră?

— Vorbeşte şi el italiană, a zis Clio. Poți să-l întrebi singură.

— Chiar? Deci puteți şi să comunicați? E fantastic.

Ne-am aşezat. A turnat cafeaua dintr-o cafetieră din argint în ceşcuțe din porțelan.

— Cu zahăr?

Ne-a servit cu bomboanele pe care le adusesem.

— În acest moment chiar am ceva de comunicat, dacă îmi permiteți, am zis. Aş dori să vă mulțumesc pentru invitație, doamnă. E o onoare să vă întâlnesc.

— Da, a zis mama lui Clio. De altfel, fiica mea s-a autoinvitat. I-ai povestit deja despre familia noastră, Clio?

S-a lăsat pe spate, m-a privit şi a început să povestească. Continuând să mă uit plin de interes, deja începea să mă ia ameţeala de la atâtea nume şi date ale strămoşilor iluştri care ocupaseră funcții de seamă în Republica Genoveză. S-a întrerupt deoarece s-a furişat în cameră un bătrân sfios, care purta un costum maroniu, vechi şi neîngrijit, o cravată maronie slinoasă şi papuci de casă roz. Clio m-a prezentat tatălui ei. M-am ridicat şi i-am întins mâna. N-a scos un cuvânt, mi-a făcut cu ochiul şi a părăsit din nou camera. Mama lui Clio şi-a continuat povestea.

— Ei bine, mi-a zis la despărțire, mai c-aş spune la revedere, dar hai să vedem mai întâi cât timp rezişti.

— Îi placi, a zis Clio după ce am ieşit. De obicei nu e atât de vorbăreață.

— Mă bucur, am spus. Mie nu mi s-a părut. Un singur lucru. Scuză-mă că întreb, dar vreau să ştiu sigur dacă am înțeles bine. Părinții tăi sunt de viță nobilă?

— Mama este marchiza Chiavari Cattaneo della Volta. Tata a intrat prin căsătorie în familie.

— E un rang înalt o marchiză?

— E între duce şi conte. Există un arhivar care a scris o carte despre familia noastră. Îl cheamă Andrea Lercari. Arborele nostru genealogic se întinde pe mai bine de o mie de ani.

— Aşadar, şi tu eşti de viță nobilă.

— Când moare mama, eu devin marchiza, fie că vreau, fie că nu.

— Deci ai şi un blazon adevărat.

— Tăiat orizontal, cu o acvilă neagră încoronată pe un câmp de aur în partea superioară, iar în partea inferioară, scut fasciat de opt piese, azur şi argint, peste care trece un pal de argint, încărcat cu patru benzi roşii.

— Cool.

— Crezi?

— Dar eşti singurul copil. Deci, dacă nu ne străduim, cu tine se sfârşeşte o familie care dăinuie de o mie de ani. N-aş vrea niciodată să am aşa ceva pe conştiință. N-aş fi îndrăznit niciodată să visez că se va întrezări la orizont pentru mine o aşa sarcină aleasă, ca să nu spun nobilă.

— Poți să râzi, a zis. Nu te sperie?

— Ba da, de fapt.

— Problema este că părinții mei chiar gândesc aşa. Înțelegi cât e de groaznic să te naşti cu povara istoriei pe umeri? Nu te ajută la nimic. Prin asta, doar eşti predestinat şi restricționat. Am fost adusă pe lume cu misiunea de a perpetua trecutul, cam la asta se reduce, de fapt. Mereu m-am revoltat împotriva acestui lucru, dar nu prea am avut sorți de izbândă, deoarece, pentru că am ținut neapărat să studiez istoria artei, neghioaba de mine, nu am făcut altceva decât să mă înşurubez şi mai mult în trecut.

8

Ne cunoşteam abia de o lună şi ceva, când a venit oferta. A adus vorba despre ea în trecere, în vreme ce tăia frunzulițele uscate ale plantei de cameră. Primise un telefon de la o prietenă a coordonatoarei ei de doctorat, cu care, spre deosebire de îndrumătoarea ei, mai ținea legătura din când în când, căreia îi trimitea bomboane de ciocolată de Crăciun şi pe care, cu un an în urmă, o şi ajutase la alcătuirea catalogului unei expoziții. Pentru care, apropo, încă trebuia

să fie plătită, dar asta, ca o paranteză. Prietena lucra la Galleria delle Belle Arti şi acolo era un post liber. Directorul îi era dator, ea o voia pe Clio, fiindcă se ocupa de organizarea unei noi expoziţii, deci, dacă era interesată, se aranja. Fireşte că, de formă, trebuia organizat un concurs public, dar nu trebuia să fie decât o formalitate.

Am felicitat-o din plin. Mi se părea o veste fantastică. A ridicat din umeri. Am întrebat-o ce ar presupune slujba. Ar fi trebuit să predea istoria artei studenţilor de la secţia de artă.

— Dar asta e ce ai vrut dintotdeauna. Tot nu e un post de cercetare, îmi dau seama, dar e, în orice caz, ceva puţin mai substanţial decât munca ta de la casa de licitaţie.

— E doar pentru un an. Cu posibilitate de prelungire. Dar fără vreo garanţie de prelungire.

— Chiar de-ar fi pentru un singur an. Asta e ocazia de a porni pe un drum nou şi de a investi în viitorul tău. Scuze că mă exprim ca un psiholog de carieră, dar chiar asta cred.

— La Cambi, am un loc de muncă stabil. Poate e o prostie să renunţ la el pentru un viitor nesigur.

— Un viitor nesigur măcar e un viitor, am zis. Dacă alegi siguranţa, n-o să scapi niciodată de magazinul de vechituri cu suvenire.

— Ştiu.

— Să nu spui că nu te interesează viitorul. Ai folosit deja o dată replica asta.

A râs.

— Galleria nu e pe Lago Pertini? am întrebat. Lângă opera Carlo Felice? E un loc minunat unde să munceşti. Şi mult mai aproape decât castelul ăla de dincolo de Piazza Manin. Aşa pot să te duc la serviciu în fiecare dimineaţă. Şi să luăm împreună micul-dejun în Piazza De Ferrari.

— Nu, Ilja. Nu înţelegi. Vorbesc despre Galleria din Veneţia.

— Veneția?
— Da.
— Faimoasa Galleria din Veneția?
— Ar trebui să mă mut, a zis. Deci.
— Deci ce?
— Deci nu ştiu.
— Vin cu tine la Veneția.

Am spus-o în febra momentului, dar, când am reflectat la asta imediat după aceea mi-am dat seama că vorbisem serios. Mai mult, mă cuprindea entuziasmul, ca atunci când era pe cale să înceapă o mare aventură. Care se putea sfârşi bine sau rău, asta rămânea de văzut, dar avea să fie o aventură. Sigur că aveam să merg cu Clio la Veneția. Să locuiesc cu Clio în Veneția mi se părea, de fapt, la o privire mai atentă, cel mai bun dintre toate planurile posibile care au fost vreodată născocite de un om sub soare.

— Chiar ai face asta pentru mine? a întrebat ea încet.
— M-ar bucura enorm.
— Dar tu ții la Genova. Aici eşti acasă. Eşti şi mai genovez decât mine.
— Dar nu sunt italian, deci nu mi-e teamă de schimbare. Deja am început o viață nouă alături de tine, deci s-ar potrivi un decor nou pentru ea. Să locuieşti cu mine în Veneția e cel mai romantic cadou pe care mi-l poți face. Acolo o să fim şi mai mult împreună decât aici, pentru că nu cunoaştem pe nimeni. Îți poți imagina câte aventuri o să trăim la Veneția tu şi cu mine? Cred că acolo o să facem nişte expediții grozave. Închipuie-ți toate lucrurile pe care o să le descoperim acolo.
— Deci crezi că trebuie să fac asta?
— Da, te rog.
— Bine atunci. Dacă ții atât de mult, o fac pentru tine.

Din recunoştință, i-am acoperit toată fața cu sărutări. Mi-am dat seama că ceva nu se potrivea, că, undeva pe drum,

rolurile se inversaseră şi că n-ar fi trebuit să fiu prima persoană indicată care să-şi exprime recunoştinţa, dar ce-mi păsa, eram recunoscător. Cu toate că, după aceea, a tot revenit de mai multe ori pe zi asupra deciziei ei şi, de formă, ridica întruna noi obiecţii, viitorul fusese pus în mişcare în mod ireversibil. Numirea în funcţie a decurs fără probleme, cum i se promisese. Nu voi menţiona aici bătaia de cap pentru restul lucrurilor. Am reuşit să închiriem un apartament micuţ în Calle Nuova Sant'Agnese, aproape de Galleria, pe care ne permiteam să-l plătim pentru că prietena ei îl cunoştea pe proprietar şi, astfel, n-a mai fost cale de întoarcere. Eu şi Clio ne-am mutat la Veneţia.

CAPITOLUL CINCI

O LEBĂDĂ ÎNTRU-UN PROGRAM DISCO

1

Cu toate că am lăsat deja în urmă de ceva vreme anii agitaţi de depravare compulsivă şi cu toate că şi înainte de

sosirea mea la Grand Hotel Europa aproape că aş fi putut trece drept un cetăţean responsabil, cu stilul de viaţă aferent, la care m-aş fi uitat de sus cu dispreţ în anii mei sălbatici, observ că hăţul blând al zilelor structurate în jurul meselor şi al gustărilor la ore fixe, în hotelul răbdător care nu aşteaptă nimic în mod special, îmi prieşte. N-o să spun că bagajul tristeţii luate cu mine pe drum s-a pierdut, dar confuzia împletită cu acea tristeţe îşi găseşte un sprijin în ritmul previzibil al ritualurilor.

E ca şi când, de disperare sau, în orice caz, în lipsa unei alternative convingătoare, aş fi întrat într-o mănăstire şi acum, pe măsură ce trece timpul, mulţumită orelor de rugăciune regulate, mă transform într-un credincios. Am un pat cu baldachin în locul unui prici şi o cameră luxoasă de hotel în locul unei chilii şi nu mă îmbrac într-o rasă de călugăr, ci după moda vechii Europe când mă aşez la o masă acoperită cu vechituri şi argintărie, dar, în rest, nu mă deosebesc atât de mult de un călugăr. Rugăciunea mea e pe hârtie. Aşa cum un călugăr îngenuncheat, cu mâinile împreunate încearcă să pătrundă taina creaţiei, îşi cere iertare pentru păcatele sale şi îl slăveşte pe Dumnezeu, la fel stau şi eu aplecat deasupra biroului meu din abanos, cu stiloul în mână, şi scriu despre Clio.

Probabil pentru că simt cum regularitatea are un efect tămăduitor asupra stării mele de spirit, în mod inconştient, încep să adaug ritualurilor tot mai multe ritualuri. Dacă, la început, după ce mă trezeam, trăgeam de îndată de cordonul soneriei, ca să cer să-mi fie servită cafeaua în cameră, acum mă supun mai întâi unei toalete preliminare înainte să trag de cordon, deoarece m-am gândit dintr-odată că nu vreau să apar nespălat şi nebărbierit în faţa cameristei care aduce cafeaua. Nu că ei i-ar fi păsat câtuşi de puţin, dar mă simt mai bine făcând asta. Până acum, totul e încă destul de logic.

Dar azi-dimineață mi-am dat brusc seama că, în mod inconştient, în fiecare dimineață adăugasem acestui ritual matinal tot mai multe proceduri. Nu se mai întâmplă să mă spăl şi să mă rad la repezeală, ci, între timp, mă spăl temeinic, cu două feluri diferite de săpun, mă rad cu briciul, pe care mai întâi trebuie să îl ascut, îmi tund mustața şi perciunii cu două foarfeci diferite, îmi perii sprâncenele, mă spăl pe dinți şi după aceea mă clătesc cu apă de gură cu extract de salvie, mă dau cu cremă de zi pe față şi îmi parfumez obrajii cu o loțiune uşoară pe bază de sare marină şi halatul, cu două pufuri Rosso di Ischia pe bază de trandafiri. De abia apoi trag de cordonul soneriei. Şi adevărata mea toaletă de dimineață nici măcar n-a început. Mă ocup de asta după cafea şi prima țigară, înainte să mă îmbrac şi să cobor la micul-dejun.

De abia acum, când aştern asta pe hârtie, constat că poate e puțin ciudat. Dar ştiu deja că mâine voi face iar la fel şi că sunt şanse să-mi vină ideea să adaug şi mai multe proceduri simandicoase.

Nu am aşa de multe de făcut în ceea ce priveşte îmbrăcămintea. Totul este livrat curățat, călcat şi apretat impecabil de serviciul de curățătorie al hotelului. Dar observ că îmi frec tot mai des şi mai obsesiv inelele, acele de cravată şi butonii. Ieri mi-am curățat chiar şi cutiuța din argint pentru cărțile de vizită şi bricheta mea Zippo *solid brass*. În floarea vârstei, aş fi considerat asta drept ultima dovadă de decadență şi aş fi avut dreptate, de fapt.

Lumea ar putea crede că pur şi simplu am prea mult timp, dar nu-i aşa, căci se întâmplă ceva ciudat cu timpul în Grand Hotel Europa. Nu există. Îmi dau seama că trebuie să explic mai bine. Pentru început, nicăieri în hotel nu e vreun ceas pe perete. Nici în camera mea nu se vede vreun ceas, deşteptător sau radio cu ceas. Firește, mi-am adus de afară propriul timp pe ceas, pe telefonul mobil şi computer, dar

acesta şi-a pierdut treptat relevanța. Clopoțelul care anunță mesele structurează ziua.

Dar, când am scris că timpul aici nu există, de fapt voiam să spun altceva, mai misterios şi mai greu de explicat. Hai s-o spun aşa. Drumurile există pentru un şofer care caută drumul. Pentru poetul ostenit care, după ce a recitat pe scenă, a adormit pe bancheta din spate a taxiului, planul stradal cu toate curbele, intersecțiile şi posibilitățile nu este o realitate, deoarece nu trebuie să fie conştient de el în niciun fel. La fel, timpul există când te întrebi dacă mai poți trage repede o fugă la farmacie înainte de următoarea întâlnire programată, ca să-ți iei calmante.

Timpul există datorită alegerilor. Alegerile există datorită variantelor. Variantele există datorită unui viitor. Un viitor există datorită unui trecut care trebuie uitat, ca în cazul bietului Abdul. Dar, în vreme ce trecutul foşnea de rochii de bal şi zornăia de giuvaiere şi era un du-te vino de prinți, contese, ambasadori şi mari industriaşi, iar aducerea aminte a trecutului este visul prezentului, viitorul nu e nimic altceva decât ce se mai adaugă de prisos la ceea ce a fost. Asta diluează timpul până se subțiază într-atâta încât nimeni nu mai are ce face cu el.

2

— Când am fugit în deşert, a zis Abdul, am realizat că pierdusem totul şi că tata e mort. Dar nu-mi dădeam voie să plâng. Trebuia să fiu zgârcit cu lacrimile, căci ştiam că vor mai veni multe împrejurări în care le voi întrebuința. A trebuit să mă maturizez dintr-o clipă într-alta şi atunci s-a şi întâmplat, pentru că hotărâsem.

În deşert sunt multe direcții în care o poți apuca. Nu ştiam pe care să o aleg. Pentru că în vis fratele meu îmi spusese să fug de flăcări, am întors spatele satului care ardea în

depărtare, am căutat o stea luminoasă care strălucea pe cer drept în faţa mea şi am început să merg spre ea.

După două zile, mă îndepărtasem mai mult decât oricând până atunci de tot ceea ce cunoscusem. Din acea clipă, a trebuit să caut fără ajutorul amintirii apă şi plante bune de mâncat. Din acea clipă, nu a mai existat trecutul, doar viitorul, în care trebuia să supravieţuiesc.

După patru zile, s-a întâmplat ceva care m-a speriat straşnic. Am găsit o tufă de mărăcini, din care am rupt o crenguţă ca să sug seva plantei, după cum mă învăţase tata. Dar, în loc de sevă, am simţit pe buze gust de sânge. Curgea din mâna mea, la care mă tăiasem, dar nu mi-am dat seama. Am crezut că tufişul sângerează. Şi apoi am văzut oasele unui om. Aceasta a fost povestea tufişului de mărăcini.

Nu ştiu cât timp a trecut până am ajuns într-o zonă mai verde, unde era şi apă. Am văzut câteva case dărăpănate, dar nu era ţipenie de om. Apoi am auzit un behăit slab. Era o capră bătrână şi jigărită, mai mult moartă decât vie, care probabil fusese abandonată de foştii locuitori ai caselor dărăpănate. Mi-era foame şi, pentru că hotărâsem că sunt om în toată firea, am tăiat capra. Deoarece nu puteam face focul, am mâncat carnea crudă. Dar apoi au venit păsările. Păsările erau îngrozitoare. Ţipau, cuprinse de o foame cumplită. Erau mari şi negre şi duhneau greţos a balegă, putreziciune şi moarte. Capetele lor albe păreau aproape omeneşti. S-au uitat urât la mine ca nişte fete geloase şi mi-au furat carnea cu ghearele lor încovoiate. Aceasta a fost povestea păsărilor.

Am călătorit mai departe. Pământul s-a transformat la loc în deşert şi deşertul era mai pustiu şi mai duşmănos decât cel în care crescusem. Gura mi s-a uscat prea tare ca să mă rog, iar speranţa mi s-a evaporat sub razele soarelui.

Încercam să găsesc umbră ca să dorm ziua şi mergeam în timpul nopții. Mâncam insecte. Plante nu mai erau.

Într-o seară, am zărit lumină în depărtare. Era o tabără. Ar fi putut fi primejdios, căci nu aveam de unde şti cine sunt acei oameni. Setea şi foamea au fost mai puternice decât teama. Am avut noroc. Era tabăra bătrânului negustor de fier vechi şi a tovarăşilor săi. Era un prieten de-ai tatei. Când m-a văzut, de unul singur, la atâtea săptămâni de mers de acasă, a ştiut ce se întâmplase. Mi-a dat de mâncat şi de băut şi nu m-a întrebat nimic. Am rămas la el două zile ca să mă odihnesc şi să mă întremez.

Când mă pregăteam să plec în a treia zi, mi-a spus că pot şi să rămân. Urma să pornească a doua zi spre răsărit. Puteam să-l însoțesc. Dar i-am povestit despre vis şi că fratele meu spusese că trebuie să trec marea. A încuviințat din cap. L-am rugat să mă povățuiască.

„Soarta îşi găseşte singură drumul", a zis. „Ce ți-e scris se află departe. Nicio vorbă în plus. Du-te şi fii recunoscător pentru stelele care-ți arată calea şi pentru tot ce te-a învățat tatăl tău."

Aceasta a fost povața bătrânului negustor de fier vechi şi i-am fost şi lui recunoscător.

Pe măsură ce mă apropiam de steaua pe care o urmam, pământul devenea tot mai verde şi mai puțin sterp. Era mai uşor să găsesc apă şi plante comestibile, dar, în acelaşi timp, trebuia să fiu cu mai multă băgare de seamă, căci mă apropiam de ținuturile unde locuiau oameni. Oamenii sunt mai puțin previzibili decât deşertul. Asta era o lecție pe care o învățasem de la tata. O plantă e comestibilă sau otrăvitoare, dar oamenii nu sunt mereu ceea ce par.

Într-o zi, mi s-a părut că aud un om. M-am ascuns după o stâncă, dar mă văzuse şi m-a găsit. Era costeliv şi jegos. Hainele îi erau zdrențuite. M-a privit cu ochi goi şi mi-a spus că îl cheamă Achai şi că ăsta e un ținut rău, unde

Chiorul umbla peste tot cu camionete şi trupe înarmate. Călăuzele îl lăsaseră acolo cu toţi ceilalţi, dar aceia fuseseră deja prinşi de Chior, a zis. A zis că îi e frică. A zis că nu ştie ce să facă şi m-a întrebat dacă poate veni cu mine. M-a implorat. Aşa l-am întâlnit pe Achai. I-am dat fructele mele de cactus şi i-am spus că e în regulă să mă însoţească. Împreună cu Achai am ajuns la mare, dar povestea asta o las mai bine pe data viitoare.

3

După ce Abdul şi-a stins ţigara în ghiveciul de flori şi s-a reapucat de muncă, m-am dus în cameră ca să-i aştern povestea pe hârtie. Vocea lui blândă şi timidă îmi răsuna încă în urechi şi m-am străduit din răsputeri să-i păstrez ritmul şi timbrul în timp ce încercam să-i redau mărturia cât mai fidel în propriile lui cuvinte.

Deşi am venit încoace să-mi fac ordine în propriul trecut recent, reconstruind pe hârtie ce lanţ de împrejurări a făcut necesară asumarea acestei sarcini, şi deşi alesesem Grand Hotel Europa parţial pentru că nu mă aşteptam să se petreacă prea multe lucruri vrednice de povestit, care m-ar fi putut distrage de la îndeplinirea meticuloasă a misiunii mele, m-a impresionat atât de mult povestea despre trecutul recent al lui Abdul, încât m-am simţit obligat să o consemnez, proces în cadrul căruia a trebuit să mă străduiesc din răsputeri să-mi înăbuş gândul că propria poveste nu se va ridica la înălţimea poveştii lui. Una peste alta, singura scuză ca să investesc atâta timp şi energie în reconstituirea propriei mele drame particulare de lux, în care protagonistul, într-o mantie de hermelină, merge ţanţoş în întâmpinarea propriului declin şi, când cade, o face pe un munte de perne din satin, e faptul că reprezintă povestea mea şi că, în consecinţă, m-a afectat destul de mult. Dar ar

trebui să istorisesc povestea lui Abdul. Toți scriitorii Europei ar trebui să istorisească poveştile tuturor Abdulilor, până când nu mai e nimeni printre cititorii noştri care să nu realizeze că el sau ea a trăit până acum în trecut.

Dar, bun, în orice caz, ce mi-a povestit a fost consemnat şi, de asemenea, voi scrie cât mai exact tot ceea ce îmi va mai povesti, deşi în acest moment n-am idee ce pot face cu mărturia lui. Poate va prinde bine vreodată pentru o carte viitoare.

Oricum, trebuie să mă mai gândesc ce vreau să fac cu aceste însemnări. Ştiu că nimeni nu vrea să mă creadă când spun că scriu istoria mea cu Clio mai ales pentru mine, deoarece sufăr de deformarea profesională că trăiesc cu adevărat anumite lucruri de abia când, după ce le-am trăit de-adevăratelea, le trăiesc pe hârtie. Cine se îndoieşte de absența oricăror intenții din partea mea probabil că are şi dreptate că prea sunt scriitor ca să nu mă gândesc, la un moment dat, la vreo formă de publicare. Dar, pentru asta, aş folosi aceste însemnări cel mult ca o bază, căci, pentru o eventuală publicare, cred că aş fi înclinat să optez pentru forma unui roman, în care mi-aş ficționaliza povestea în mare măsură. I-aş da un alt nume lui Clio şi ar trebui să diluez mult din ce s-a întâmplat în realitate ca să păstrez povestea credibilă. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, hai să lăsăm toate aceste griji pentru mai târziu.

Şi când mă gândesc că, de fapt, am semnat un contract ca să scriu o cu totul altă carte... I-am promis editorului meu un roman despre turism. Ar trebui să-mi întreb agentul, dar bănuiesc că, pentru asta, s-a virat deja şi un aconto frumuşel. Cartea a fost o idee a lui Clio. Şi asta a fost o întreagă poveste, cum i-a venit ideea. Trebuie să v-o spun. Mai am atâtea de spus. Sunt uşurat că, în orice caz, mai am atât de mult trecut de povestit, căci n-am habar ce viitor să-

mi inventez când îmi voi fi îndeplinit sarcina pe care singur mi-am atribuit-o.

4

De abia terminasem de scris această ultimă frază, când cineva a bătut la uşă. Mi-am luat sacoul pe mine şi am deschis. Era Louisa, una dintre cameriste. I-am mulţumit că a venit, însă i-am spus că, spre regretul meu, nu comandasem nimic, dar m-am declarat negreşit foarte dispus să corectez această omisiune, dacă prin asta îi eram de folos.

— Sincerele mele scuze că vă deranjez, maestre Leonard, a zis Louisa, dar am fost însărcinată să vă invit la ceremonie.

— Apreciez în mod deosebit, am zis, în pofida faptului că, deocamdată, nu reuşesc să îmi imaginez despre ce fel de ceremonie ar putea fi vorba.

— Noul proprietar mi-a cerut să convoc toţi clienţii permanenţi în holul central. Nimeni dintre noi nu ştie ce are de gând. Domnului Wang îi plac surprizele. Dacă doriţi, îi voi transmite scuzele dumneavoastră.

— Nu, nici vorbă, am zis. Sunt nespus de onorat că, între timp, sunt inclus în rândul clienţilor permanenţi şi împrejurarea face să mă dau în vânt după ceremonii. Vin jos îndată.

Cu picioarele crăcănate în costumul lui negru, domnul Wang aştepta jos, în holul central, cu interpretul lângă el. Se sălta şi se lăsa în jos pe vârful picioarelor ca să arate clar că e un om răbdător şi n-are nimic împotrivă să mai aştepte puţin până suntem toţi prezenţi. Interpretul îşi lua misiunea atât de în serios încât, cât timp ventrilocul său nu vorbea, nu-şi permitea nici măcar o expresie a feţei. În jurul său se formase un cerc căruia părea să-i fie ruşine să devină un cerc adevărat. Cei mai mulţi se purtau de parcă ar fi fost din

întâmplare în holul central şi atunci mai zăboveau puţin. I-am zărit pe toţi cei pe care îi întâlnisem deja, cu excepţia lui Patelski.

Am văzut că mobila fusese schimbată. În locul canapelelor uzate, tapiţate cu catifea roz-prăfuit, acum, în faţa şemineului, sub portretul lui Paganini, erau fotolii solide *Chesterfield* din piele. Nu încăpea vorbă că era o îmbunătăţire. Catifeaua arătase precum un maidan pleşuv, iar mobila nu fusese deosebită, ca să justifice o nouă tapiţare. Şi acest hol, care pretindea că este intrarea măreaţă a unui hotel de lux, putea susţine bine volumele pompoase ale fotoliilor *Chesterfield* din piele, lucioase şi închise la culoare.

Dar ce era cu candelabrul? Nu-l vedeam bine, căci era întuneric, dar, după toate aparenţele, şi candelabrul fusese înlocuit. De fapt, aş fi putut băga mâna-n foc. Dar ar fi fost şocant. Vechiul candelabru era într-adevăr defect şi deteriorat, dar era o antichitate, o capodoperă lucrată manual, decorată generos într-un somptuos stil rococo. Încă îmi aminteam bine că Montebello, în ziua în care mă mutasem în Grand Hotel Europa, îmi arătase vechiul candelabru şi îl definise, pe bună dreptate, ca o mare operă de artă.

Domnul Wang a început să vorbească. Discursul său, care ne venea porţionat prin intermediul interpretului, era, destul de remarcabil, un encomion la adresa bătrânului continent Europa. Domnul Wang a zis că mulţi dintre concetăţenii săi vedeau Europa ca pe o curiozitate istorică, pe care o vizitau ca să-şi facă o idee despre cum trăiau pe vremuri strămoşii lor în perioada de dinaintea progresului, dar că el era altfel. El avea respect pentru cultura europeană care, din punctul lui de vedere, dăduse naştere şi unor lucruri valoroase, şi anume în domeniul artei şi al altor meşteşuguri vechi. A zis că filozofia lui e să se concentreze

pe punctele tari şi nu pe cele slabe. Dacă voia să facă din Grand Hotel Europa o întreprindere de succes, şi voia, puteam fi siguri de asta, atunci trebuia să adune aici, în acest hotel, tot ce era mai bun din ce avea de oferit tradiția europeană. Atunci oaspeții chinezi urmau să curgă valuri, din proprie inițiativă, în această privință puteam să-l credem pe cuvânt. Mai avea şi o a doua filozofie, că primele impresii sunt importante. În viziunea lui, holul central era cartea de vizită a hotelului. De aceea, nu-şi precupețise nici banii şi nici eforturile ca să facă loc taman aici, în hol, unei opere de seamă a artei europene, pe care, potrivit celor mai bune tradiții ale bătrânului continent, o comandase în mod special în Austria, la renumita firmă Swarovski.

Şi-a dirijat interpretul spre întrerupătorul de pe perete ca să dea în folosință în mod ceremonios prețioasa achiziție. Sute de becuri led scânteiau în mii de picături de cristal şlefuit. Centrul era format din logoul iluminat triumfal al lebedei, care alunga orice îndoială cu privire la întrebarea dacă e cristal Swarovski autentic. Domnul Wang a început să se aplaude singur. Ne-am alăturat.

Dar inaugurarea festivă încă nu se terminase. De fapt, partea cea mai frumoasă de abia acum urma. Interpretul a răsucit butonul, făcând ledurile să-şi schimbe culoarea. Candelabrul dădea lumină roz. La următoarea setare, lumina a devenit albastră, apoi roşie şi apoi verde. În cele din urmă, interpretul l-a pus pe programul disco, în care toate aceste culori se succedau în mod automat. Domnul Wang a pocnit din degete, după care au fost aduse înăuntru tăvi cu şampanie. Când toți aveam câte un pahar, a închinat un toast în cinstea Europei.

CAPITOLUL ŞASE

ORAŞUL CARE SE SCUFUNDĂ

1

Există oraşe reale şi oraşe inventate, oraşe care au fost gândite şi oraşe care se răspândesc ca o tumoră, oraşe care sunt cruțate şi oraşe bombardate care sunt reconstruite, oraşe descrise şi nevăzute, oraşe care cresc într-un ritm exploziv şi oraşe eterne, dar Veneția este un oraş care nu mai există. Oraşul Veneția este ca Troia lui Enea, un oraş care era şi mai este şi acum pe cale să devină un mit. Se scufundă în lagună ca o amintire strălucitoare a oraşului de pe vremuri. Cel care o vizitează o face în memoria vizitatorilor anteriori. El încetineşte pasul şi porneşte în căutarea amintirilor despre amintirile morților. Asta e închisoarea I Piombi, de unde a evadat Giacomo Casanova. Aici, între scaunele de plajă din ratan de pe Lido, şi-a lăsat Thomas Mann privirea să-i alunece asupra lui Tadzio. Asta e Caffè Lavena, unde Gustav Mahler avea măsuța lui permanentă. Şi aici, pe această alee, care pe vremuri se înfunda, e Harry's Bar, unde-şi făcea veacul Ernest Hemingway. E seară şi paşi răsună pe părăsita *calle* precum ecouri ale ecourilor din trecut.

În vitrina Farmaciei Morelli din Campo San Bortolomio este instalat un contor care arată zilnic numărul actual de locuitori oficiali ai oraşului istoric. În 1422, erau 199.000.

Asta îl făcea cel mai mare oraş al Europei, după Paris. În 1509, oraşul număra 115.000 de locuitori, dintre care 11.164 de curtezane. Pe acele vremuri, Veneția încă era de aproape două ori mai mare decât Londra. Potrivit unui recensământ din 1797, la sfârşitul republicii, vechiul oraş număra cam 141.000 de locuitori. În 1931, numărul locuitorilor crescuse până la 163.559. În 1960, erau 145.402. Din acel moment, numărul locuitorilor a scăzut dramatic, de la 111.550, în 1970, 95.222 în 1980 şi 78.165 în 1990 până la 66.386 în 2000. În momentul în care a fost instalat contorul, prima zi din primăvara anului 2008, Veneția mai număra doar 60.720 de locuitori, mai puțin de o treime din numărul existent în perioada de glorie din secolul al cincisprezecelea. Zece ani mai târziu, nu mai rămăseseră decât 53.986 dintre ei şi contorul continuă să scadă zi de zi. Faptul că s-au adăugat recent doi locuitori sau, în realitate, unul singur, căci eu încă nu m-am înregistrat oficial, a făcut să se oprească fatala numărătoare inversă cel mult pentru o clipă. Numărul de locuitori din prezent e aproximativ egal cu cel al unui municipiu olandez precum Barneveld, Hoogeveen, Krimpenerwaard, Oosterhout sau Smallingerland[1], mai mic decât oraşul belgian Moeskroen şi aproape la fel de mare ca Sint-Lambrechts-Woluwe[2], de mărimea unor oraşe nemțeşti ca Meerbusch şi Hattingen sau a englezescului Altrincham în Greater Manchester. Dacă extrapolăm ritmul scăderii populației în viitor, Veneția va fi pustie în anul 2030. Atunci stinge lumina ultimul locuitor.

---

[1] Oraşe similare ca mărime cu Sfântu-Gheorghe, Oneşti, Turda, Alexandria sau Lugoj (n. trad.)

[2] Unul din cele nouăsprezece sectoare ale Bruxelles-ului (n. trad.)

Acest oraş, care mai este locuit aproape numai de stafii din trecut, este inundat în zilele noastre de optsprezece milioane de turişti pe an. Asta înseamnă în medie 50.000 pe zi, aproape la fel de mulți ca numărul de vizitatori ai Disneylandului în Anaheim, California. Conform pronosticurilor, acest număr se va fi dublat în anul 2030. Atunci, 100.000 de turişti pe zi vor vizita un oraş pustiu. Atunci, porțile se vor deschide dimineața şi se vor închide seara şi nimeni nu va protesta când va trebui să cumpere bilet ca să-l viziteze. În diverse locuri din oraş au fost atârnate pancarte cu textul „Venezia è una vera città". Niciun oraş adevărat n-ar simți nevoia să-şi demonstreze autenticitatea prin nişte manifeste.

Reveria fragilei eleganțe în *palazzi* reflectate de apă, numită de noi Veneția, e construită pe sedimente de nisip şi argilă, pe care fluviul Pad le-a depus în cuaternar. Mai departe, oraşul s-a extins pe insule artificiale, create din aruncarea nisipului în mare. Acest sol moale de dedesubt se scufundă. E un proces complet natural. Se întâmplă lent. Se scufundă, în medie, cam cu doi milimetri pe an. De la primele măsurători ştiințifice, în 1897, Veneția a pierdut în înălțime 28 de centimetri. Poate că nu sună dramatic, dar marjele sunt mici. Centrul vechi al Veneției se situează la 80 de centimetri peste nivelul mării. Cel mai jos punct al oraşului este intrarea bazilicii San Marco, 63 de centimetri peste nivelul mării.

Când creşte nivelul apei, oraşul e inundat. Venețienii sunt obişnuiți să fie nevoiți, din când în când, să meargă cu cizme din cauciuc prin apă, pe alei, şi să traverseze piațetele pe nişte podețe, cu pantalonii suflecați şi fustele ridicate, pentru siguranță. Orice magazin de suvenire pentru turişti vinde cărți poştale cu poze ale gondolelor plutind împinse de vâsle prin mijlocul piațetei San Marco. Dar puținii venețieni care au mai rămas se văd siliți să se obişnuiască tot mai

mult cu asta. Între 1870 şi 1900, oraşul a ajuns de nouă ori sub ape. În zilele noastre, acest lucru se întâmplă uneori de nouă ori pe an. Între 1990 şi 2008 au avut loc optzeci de inundaţii grave. Urmările procesului natural de scufundare a solului sunt agravate de creşterea nivelului mării ca urmare a schimbării climatice, care duce la încălzirea planetei. În vreme ce apa creşte, pământul se scufundă şi mai mult sub picioare.

Milioanele de turişti tropăie, în şlapii şi în tenişii lor împuţiţi, pe pietrele care se afundă ale unui oraş care se scufundă. Mulţi dintre ei vin cu o navă de croazieră. Ca să nu-şi deranjeze inutil miile de pasageri în timpul vizitei lor de neuitat la Veneţia, aceste blocuri înalte de şaizeci de metri navighează prin Canalle della Giudecca, trecând la câţiva metri de monumentele istorice, ca să acosteze în piaţeta San Marco. Deşi autorităţile, cu ochii la veniturile garantate de croaziere, susţin că siguranţa nu este afectată sub nicio formă, au existat diferite incidente în care navele au executat manevre trecând periculos de aproape de istoricele *palazzi*. Valul provocat de aceste nave-mamut, chiar la o viteză redusă, produce vibraţii, afectează fundaţiile şi accelerează procesul de afundare.

Fireşte că oamenii cercetează ce măsuri pot lua ca să protejeze Veneţia împotriva mării şi să o ferească de soarta de a se scufunda în valurile lagunei. Asta nu e chiar aşa de uşor într-un oraş care, de-a lungul veacurilor, a fost potrivit ca piesele unui puzzle fragil. Ici-colo sunt înălţate cheiurile, dar, în multe locuri, acest lucru e imposibil fără să afectezi clădiri istorice şi, dacă nu faci asta peste tot, nu prea mai are rost. Nu poţi moderniza atât de uşor trecutul după norme de siguranţă actuale fără a-l deteriora sau a-l înlocui şi asta nu e o opţiune când trecutul este singura sursă de venit.

Cel mai ambițios proiect de a proteja Veneția de înec se numeşte MOSE[3] şi constă într-un baraj mobil împotriva valurilor care, în caz de nivel ridicat al apei, separă laguna de Marea Adriatică. Când planul a fost lansat în 1981, lumea vorbea cu mândrie de o capodoperă a ingineriei hidraulice. Construcția a fost începută de abia în 2003, după hârțogăria tuturor procedurilor politice şi administrative. Potrivit planurilor, barajul împotriva valurilor ar fi trebuit să fie gata în 2011. Data nu a fost respectată nici pe departe. La 4 iunie 2014, Ministerul Public din Italia a sistat lucrările şi a efectuat treizeci şi cinci de arestări în rândurile responsabililor de proiect, sub acuzația de corupție şi de luare de mită. S-a dispus anchetarea a o sută de alte persoane implicate, printre care politicieni şi funcționari publici. Începând cu decembrie 2014, proiectul este condus de un comisariat special. În clipa în care scriu aceste rânduri, în 2018, proiectul încă nu a fost finalizat. Cu toate acestea, construcția a costat până acum 5,5 miliarde de euro, în locul sumei estimate de 1,6 miliarde. Cercetări recente au arătat că chesoanele scufundate au fost afectate între timp de coroziune, mucegai şi midii. Porțile hidraulice deja montate în mare nu se pot ridica, din cauza problemelor tehnice. Cele care încă trebuie montate şi care stau pe uscat au ruginit, în pofida vopselei speciale de protecție. Pentru a repara această pagubă, mai e nevoie de vreun miliard de euro. Intrarea în funcțiune a lui MOSE este, în acest moment, prevăzută pentru 2022, dar majoritatea experților consideră această estimare prea optimistă.

Construcția bazilicii San Marco a fost începută în 1063, sub domnia dogelui Domenico Contarini. Edificiul finalizat

[3] Acronim pentru Modulo Sperimentale Elettromeccanico (n. trad.).

în toată splendoarea şi grandoarea lui a fost sfinţit în anul 1094, în timpul dogelui Vitale Falier. În secolul al unsprezecelea, oamenilor le-a luat treizeci şi unu de ani ca să construiască o minune a lumii care atrage până în ziua de astăzi milioane de admiratori. În secolele douăzeci şi douăzeci şi unu, s-au scurs aproape patruzeci de ani pe bătrânul continent într-o încercare de a construi un simplu dig pentru a proteja această bazilică împotriva apei, fără să existe până acum vreo speranţă reală de finalizare rapidă a construcţiei.

2

Fireşte, îmi dădusem seama în prealabil că mutarea mea la Veneţia înseamnă că va trebui să mă raportez intens la fenomenul turismului de masă. Nu era, spre deosebire de ce-ar putea crede mulţi, un lucru la care să fiu reticent dinainte, oftând de iritare prematură. Iubeam turiştii. Îi cunoşteam din Genova, deşi trebuie spus că acolo abia dacă reprezentau ceva din punct de vedere cantitativ în comparaţie cu ce mă aştepta aici şi mă amuzau.

Altfel stăteau lucrurile pe vremuri, trebuie să recunosc asta numaidecât. Când eu însumi eram încă turist, în tinereţe, eram unul tipic, în sensul că încercam cât mai mult să-mi neg propria existenţă şi nimic nu-mi displăcea mai tare decât turiştii. Făceam orice ca să mă camuflez într-un băştinaş, oricât de puţine şanse ar fi avut strădania mea. Mă aciuam în bodegi soioase ca să adopt aerul unui cunoscător al stabilimentelor locale, ferindu-mă ca de ciumă de localurile igienice din convingerea, pe care nu mi-o poţi înlătura cu una, cu două, că tot ce se curăţă e destinat turiştilor. Cumpăram ţigări greceşti din cele mai proaste ca să pot pune pe masă un pachet autentic şi comandam poşircile pe care le beau boşorogii. În Grecia, am mers chiar

până într-atât de departe încât am cumpărat *komboloi*, un şirag de mărgele portocalii care sunt la origine un fel de mătănii, cu care exersam seara în camera mea de hotel, până când am reuşit să-mi pierd vremea cu ele la fel de neglijent şi copilăresc precum grecii. Cel mai grav e că, pe urmă, am şi făcut asta în public. Preferam să mă rătăcesc decât să renunţ la deghizarea mea scoţând harta din buzunarul de la spate. Şi cel mai mare triumf care putea să-mi pice din cer era greşeala rară a unui localnic de a-mi cere direcţii de orientare în limba ţării sale. Deşi asta mi s-a întâmplat, poate, numai de două ori în total şi deşi nu l-am putut ajuta pe cel care întreba în niciuna din cele două dăţi, darămite în limba locului, zile de-a rândul m-am hrănit din euforia triumfului datorită faptului neîndoielnic că mă confundase pentru scurt timp cu un compatriot.

Din contră, pe vremea aceea, nimic nu-mi strica mai tare buna dispoziţie decât o confruntare cu alţi turişti. Numai vederea lor era de ajuns să mă convingă că mă aflu în locul greşit, şi anume într-un loc turistic, şi că eşuasem în misiunea mea sfântă, mai importantă decât orice altceva în timpul vacanţei, de a evita locurile turistice. Dacă nu mă puteam muta de îndată, de exemplu pentru că mă aşezasem la o terasă şi tocmai comandasem ceva, le înduram prezenţa până la sfârşit cu o faţă schimonosită de dezgust şi puteam respira din nou de abia când se cărau.

Lucrul cel mai groaznic care se putea întâmpla era să fie vorba despre compatrioţi. „Olandezi!”, şuieram printre dinţi către tovarăşul meu de drum. Dacă erau prea aproape şi exista riscul să audă semnalul meu de alarmă, îi atrăgeam atenţia făcându-i panicat semne din cap. Cât ai zice peşte, ne scanam ţinutele şi accesoriile în căutarea detaliilor care eventual ne-ar fi putut da de gol că şi noi suntem olandezi.

O pungă de la Albert Heijn[4] deja ar fi putut să aibă urmări dezastruoase. Şi, câtă vreme olandezii se aflau la o distanță de la care ne puteau auzi, eu şi tovarăşul meu de drum ne uitam unul la altul, la nevoie cât ținea cina, cu priviri sugestive şi fără să scoatem o vorbă. Dacă strategia noastră funcționa şi puteam trage cu urechea la conversația lor, prin definiție stupidă, pentru că trăiau cu iluzia că nimeni din imediata lor apropiere nu poate înțelege limba lor secretă din Țările de Jos, asta compensa puțin, dar nu era decât o modestă alinare pentru cumplita durere provocată de faptul insuportabil al existenței lor.

Dar, de când m-am mutat în Italia, atitudinea mea față de turişti s-a schimbat. În primul rând pentru că în Italia eu însumi nu mai eram un turist. Nici înainte nu fusesem un turist, fireşte, ferească Sfântul, cel mult un călător, dar acum chiar nu mai eram. Aveam chei de la casă, vorbeam limba țării şi eram salutat pe stradă de micii comercianți şi de prieteni. Dacă doream, țineam sub braț şi un ziar local. Dacă turiştii aşteptau la coadă la tejgheaua cafenelei mele obişnuite până le venea rândul să comande ceva, eu eram în stare să-mi strig comanda la sosire pe deasupra capetelor lor, într-o italiană fluentă, nici măcar nu trebuia să-mi dau jos ochelarii de soare pentru asta. În vreme ce ei se întrebau în sinea lor dacă să îndrăznească să protesteze, eu aveam deja pregătită o glumă pentru barman, al cărui nume îl ştiam. Eram de-al locului, în privința asta nu putea exista nicio îndoială.

Deoarece, astfel, nu mai era niciun risc să fiu confundat cu unul dintre ei, turiştii nu mă mai deranjau. Nu mai trebuia să mă tem că, de fapt, mă văd în ei ca într-o oglindă şi nu mai trebuia să fim într-o competiție cu tema cine a

---

[4] Cel mai mare lanț de supermarketuri din Țările de Jos (n. trad.).

descoperit primul acel loc şi cine, prin urmare, e mai îndreptăţit să se bucure de el. Lupta pentru teritoriu şi întrecerea pentru a fi cel mai acceptat de localnici le câştigasem de mult la toate secţiunile posibile. Puteam aşadar să observ turiştii, zâmbind condescendent, cu o privire plină de milă, şi îmi plăcea la nebunie să fac asta. Îmi aminteau cât de departe ajunsesem, cât de multe realizasem şi cum altfel ar fi putut decurge viaţa mea.

La acestea, se adăuga mândria că locuiam într-un oraş vizitat de un număr mare de turişti din întreaga lume. Faptul că atâţia făcuseră un drum de mii de kilometri ca să se uite cu ochii lor la frumuseţea vestită în toată lumea a oraşului meu îmi oferea o mare satisfacţie, îmi confirma justeţea alegerii reşedinţei mele şi mă făcea să cred că, una peste alta, nu mă descurcasem aşa de rău în viaţă.

Îmi plăcea să cochetez cu gândul că turiştii mă invidiază. Oricine vizitează un oraş ca acesta flirtează cu visul de a se muta în el şi, în timp ce asta rămâne pentru toţi un vis cu ochii deschişi, care, în lipsa curajului şi din cauza unor obiecţii de natură practică[5], nu se va îndeplini niciodată, eu îl transformasem în realitate. Pe când ei, după câteva zile de neuitat şi slăbiţi de remuşcarea din suflet, porneau de nevoie pe drumul de întoarcere către cartierele lor Vinex[6] cu o spălătorie de maşini şi cu biciclete cu ataş în faţa magazinului din colţ, eu continuam să defilez cu eleganţă la balul foşnitor al vieţii, în lumina aurie a amurgului, între *palazzi* vechi de secole, unde eram întâmpinat ca un prieten. *La dolce vita italiana*, din care ei sorbiseră puţin înainte de a se întoarce acasă, beţi de regret, la obligaţii şi

[5] Parafrază a unui citat din scriitorul olandez Willem Elsschot (n. trad.).

[6] Ansambluri rezidenţiale cu blocuri identice din afara oraşelor, construite pentru populaţia în creştere a Ţărilor de Jos (n. trad.).

impedimente, era cada plină cu şampanie în care mă lăfăiam zi de zi. Nu aveau cum să nu fie geloşi pe mine, nu se putea altfel. Şi de aceea era bine ca ei să fie acolo, căci statusul meu de invidiat avea nevoie de public.

În privința asta, era aproape păcat că mă integrasem atât de bine încât turiştii nu mă mai recunoşteau ca pe un fost outsider, care reuşise să dobândească o poziție în oraşul la care ei stăteau cu gura căscată ca la un ideal de neatins. În Genova, acest succes care se anula singur era compensat de faptul că eram recunoscut cu o oarecare regularitate de către turiştii olandezi care citiseră romanul meu despre oraş şi care călătoriseră special ca să se rătăcească aievea în decorul ficțiunii mele. Ştiau de unde veneam şi ce realizasem. Li se citea pe față invidia. În Veneția, încă nu avusesem parte de această plăcere. Turiştii olandezi nu mă recunoşteau. Poate că nu erau cititori sau poate nu se aşteptau să mă găsească în acel oraş. Fireşte că nu era nicio problemă, m-am gândit atunci, căci urma să scriu şi despre Veneția, dar, pentru moment, trebuia să mă mulțumesc cu faptul că mă luau drept un italian fără să-şi dea seama că reuşisem o performanță.

3

M-am plimbat mult în acele zile. În timpul săptămânii, mă trezeam odată cu Clio la opt şi jumătate ca să luăm împreună micul-dejun la barul lui Gino de sub casa noastră şi să o conduc la ora zece la slujba ei de la Galleria. La ora unu o luam pentru prânz, care dura până la două şi jumătate, iar la şapte şi jumătate o luam pentru o seară plină de aventuri. Cât timp ea lucra, eu scriam şi mă plimbam. Consideram o datorie şi, de asemenea, o plăcere să învăț Veneția cât mai bine şi mai repede. În plus, trebuia să bat la pas drumuri întregi pentru cumpărăturile zilnice.

O mască de carnaval venețiană autentică, fabricată în China, puteam găsi la orice colț de stradă, dar numărai pe degete magazinele care vindeau produse banale precum iaurt, detergent de vase şi roşii proaspete. Pentru anumite lucruri, trebuia să merg la Mestre, pe continent.

De-a lungul plimbărilor mele, observam turiştii ca să mă distrez şi fiindcă oricum nu aveai cum să observi alt fel de oameni, în lipsa lor. După cum un pictor face schițe ale personajelor pitoreşti pe care le vede la bar, tot aşa îmi notam şi eu în carnețel mici impresii despre turiştii care îmi ieşeau în cale în timpul peregrinărilor mele. Mă concentram asupra compatrioților mei şi încercam să-i împart în diferite tipologii. Cochetam cu gândul că poate mi-aş putea vinde seria de tipuri de turişti unui ziar olandez sau unei reviste ca *Vrij Nederland*, ca o lectură amuzantă de vară în perioada în care redacțiile duceau o lipsă acută de articole.

Unul dintre tipurile standard care apărea cel mai frecvent era aşa-numita familie de groază cu doi sau trei copii, aceştia reproducând acelaşi model în trei mărimi diferite. Sunt precum frații Dalton din *Lucky Luke* şi, cu părul lor blond-auriu, sunt în disonanță cu orice a fost sau va fi vreodată Italia. Le trezesc duioşia bătrânelor italience, care îi văd ca pe nişte îngeraşi, deşi, după părerea lor, au fost destul de prost-crescuți.

Şi asta crede şi tăticu'. Din cauza slujbei sale importante, în restul anului trebuie să lase educația copiilor, de nevoie, pe mâna soției, dar acum are timp trei săptămâni să dea feedbackul necesar şi să corecteze în câteva puncte esențiale traseul educațional al copiilor săi. Țanțoş şi energic, merge în față într-un tricou polo bleu cu logoul uneia dintre firmele sale de furnizori şi pantaloni kaki până la genunchi cu buzunare largi şi practice. Odată şi odată, o să le arate el cum trebuie să fie vacanța. Copiii erau deja recalcitranți de la bun început, la gândul că trebuie să se lipsească trei

săptămâni de playstation, şi lagărul de cultură silnică numit vacanță le-a întrecut până acum cele mai urâte coşmaruri.

— Hai să luăm la noi jocurile alea pe calculator pentru copii, Jan-Jaap, zisese mămica. Asta ne uşurează viața. Crede-mă. Până la urmă, e vacanță şi pentru noi.

Dar tăticul Jan-Jaap nici n-a vrut să audă.

— Vacanța asta o facem cum zic eu, Tineke. Nu-ți face griji. Poți să te odihneşti.

În timp ce merge în spatele familiei în rochia ei de vară discretă, deloc scandaloasă şi, într-un fel, chiar de bun-gust, ea încearcă vitejeşte să se simtă bine. Şi, când Jan-Jaap hotărăşte să ia loc la o terasă ca să-şi învețe copiii că ice-tea-ul e la fel de bun precum Coca-Cola, chiar reuşeşte să simuleze un zâmbet. Ar avea poftă de un prosecco. Sau de un cocktail excentric. Dar Jan-Jaap ar considera asta iresponsabil. Mai comandă un ice-tea. Până acum, vacanța decurge dezastruos, dar nu mai rău decât se aştepta.

Al doilea tip de turişti l-am numit provizoriu „gaystronomii". Dai peste ei în spațiul public mai des decât crede multă lume. Poate ar trebui să născocesc o altă denumire sau poate că nu. Îşi fac apariția în piațetă plimbându-se într-un mod special şi greu de descris. Pe când alți turişti pornesc, vizibil disperați, în căutarea unui loc drăguț, ei au adoptat pasul acela lent pe care îl consideră tipic italian şi paradoxala privire deschisă a snobilor care au văzut deja dinainte şi într-o versiune mai bună tot ceea ce văd acum, dar care şi-au propus ca, zâmbind îngăduitor, să fie pregătiți să se lase surprinşi. Pe când alți turişti, transpirând în pantalonii lor scurți de stresul vacanței, încearcă să-şi despăturească harta udă leoarcă, ei studiază un colțişor drăguț şi dărăpănat din decorația unei fațade oarecare şi, mai ales, meniul fiecărui restaurant pe lângă care trec. Se simt atât de în largul lor, de te apucă invidia.

Mereu au la ei şi punguţe sau plăsuţe împuţite de la comercianţii cu de-amănuntul sau magazinele de cartier cele mai dubioase, pe care le-au găsit pe aleile întunecate ale oraşului, unde, în mod normal, ajung doar şobolanii.

— Aici încă au adevăratele roşii cherry, maturate şi uscate la soare, cu pojghiţa aia albă. Îşi mai aminteşti că le-am mâncat în taverna aia în Vaucluse? Dar, aici, patina aia albă este chiar mai groasă şi mai pufoasă. Vezi, Robert?

Bătrânul gestionar, care de mult avea de gând să închidă magazinul ăla de rahat şi să iasă la pensie, a fost plăcut surprins de preţul pe care a reuşit să-l încaseze pe marfa lui veche şi mucegăită. *Funghi* şi *porcini* extrauscaţi sunt luaţi şi ei asemenea unui trofeu de preţ, în bagajul cu care se întorc la bucătăria lor amenajată de un designer, din casa aflată pe malul canalului din Amsterdam, la fel ca icrele fermentate.

— Mirosul ăsta de descompunere, Robert, îl simţi? La noi, aproape că nu-l mai găseşti.

Şi cumpără o maşină de făcut paste, pot băga mâna-n foc. Acasă au deja două, pe care nu le folosesc niciodată.

— Dar ştii ce, Robert? Aia o fi o Vibiemme autentică, dar e doar din inox, până la urmă. Cea mică pe care am cumpărat-o anul trecut în San Abbato Grasso măcar e din alamă. Dar aici e vorba de alamă brută. Pricepi ce înseamnă asta, Robert? OK, recunosc că o mie de euro sunt o grămadă de bani, dar tu, cu sosul tău bolognese pentru Freek şi André... Vreau să zic, atunci am rezolvat-o. Cu asta, suntem gata. Aşa trebuie să gândeşti, Robert. Am cumpărat nişte produse atât de fiabile! Şi hardul a fost la noi mereu pe mâini bune.

Ultima propoziţie e, desigur, o încercare scandaloasă de a face impresie. Nu m-aş coborî niciodată până într-atât dacă aş scrie pentru mine, dar ştiu că celor de la ziar le place genul ăsta de aluzii comice. Următorul meu tip de turist

erau „italofilii isterici”, peste care dădeam în spațiul public mai des decât mi-ar fi plăcut şi care mă înspăimântau. Toată lumea iubeşte Italia, dar ei o fac deja anticipat, fără să aibă habar şi puțin cam prea mult. Deja jubilează când chelnerița le pune o scrumieră pe masa de pe terasă.

— Vezi? Politețea. E tipic italian să nu facă mare caz de asta. Dacă vrei să-ți aprinzi o țigară în aer liber, aici poți s-o faci fără probleme. Ăsta-i stilul de viață tipic italian, dom'le. Nu-şi bat capul cu nimeni. La noi, totul s-a împotmolit în birocrație. Reguli peste reguli. De asta urăsc eu Olanda. În schimb, aici nu. Aici pricep că e politicos să fie ospitalieri. Curtoazie, aşa îi zic eu. Grozavă țară. M-aş muta aici numaidecât. Doar datorită scrumierei. Şi nici măcar nu fumez, dă-ți seama.

Ferească Sfântul să fii din întâmplare prin preajmă când descoperă o piațetă oarecare.

— Uită-te. Serios acum. Mi se pare aşa de grozav! Că aici e pur şi simplu un McDonald's. Într-un *palazzo* dintr-ăsta istoric cu coloane. La noi, sunt mereu în clădiri anonime. Ca McDonald's-ul din Aarhof. Acolo n-ai intra nici mort. Dar aici are un fel de... Cum să-i spun? Stil. Da, stil e cuvântul potrivit.

De fapt, îi invidiez şi mi-e ruşine de propriul cinism. Deşi am aici o vechime considerabilă, ei se bucură mult mai mult decât mine. Pot să admire chiar şi o ladă de gunoi.

— Ce minunat că stă aici aşa, la vedere pe stradă. Doar face parte din viață. La noi, o ascundem. Noi suntem genul „ce nu ştii nu te atinge”. Dar ia uite, aici, pur şi simplu aruncă peştele stricat lângă container pe stradă. Asta-i ceva atât de tipic italian! Ăştia nu ascund nimic. Trăiesc viața aşa cum trebuie trăită, cu tot tacâmul. Şi totul, în aer liber, apropo. Asta mi se pare aşa grozav. Îți mai aminteşti că nu demult l-am văzut pe bărbatul ăla cu un cuțit în burtă? A intrat împleticindu-se în cafenea. Dar şi asta aparține Italiei.

Nimeni nu s-a mirat. Nici măcar n-au sunat la ambulanță. Dar cuțitul ăla venea la țanc să taie salamul. L-au împrumutat cinstit o clipă şi pe urmă i l-au vârât frumos la loc în burtă. Asta e Italia. Toți se ajută între ei. Grozavă țară.

Ultimul paragraf o fi el *over the top*, dar nu întru totul lipsit de umor. Ei bine, putem s-o tot ținem aşa. N-o să prezint aici toate fragmentele pe care le-am scris în acele zile, dar nu vreau să las nemenționat un tip foarte rar. Sau poate că nu sunt aşa de rar precum pare. Doar greu de recunoscut. „Hoțomanele prințese blonde." Nu sunt mereu blonde, dar mereu câte două. Şi, dacă cel puțin una dintre ele este blondă, treaba merge mai bine. Căci au o misiune, deşi n-ar recunoaşte-o niciodată folosind atâtea cuvinte. Dar, în limba lor secretă, în care se înțeleg aidoma unor surori gemene, discută încontinuu acest subiect. E cam singurul lucru despre care vorbesc.

Sunt studente. Se cunosc de la facultate sau, şi mai probabil, din periplul discotecilor oraşului lor studențesc. Călătoresc cu un buget foarte redus, dar nu sunt nişte excursioniste tipice, fie şi numai pentru faptul că nu au un rucsac în spate. Pentru că atunci ar semăna cu nişte excursioniste. În plus, aşa te alegi cu pete dizgrațioase de transpirație pe spate. Şi apoi, a trebuit să ia cu ele toate rochițele de vară şi maioul ăla îndrăzneț, care merge numai bine cu şalul, cinci costume de baie, dar mai ales cele şase perechi diferite de pantofi cu toc de care ai putea avea nevoie în vacanță la diferite ocazii, plus trusa de prim ajutor complet echipată, prevăzută cu diferite tipuri de mascara rezistentă la apă, fond de ten, ruj, ojă, cremă corectoare specială pentru înțepăturile de țânțari şi soluție pentru lentilele de contact.

Nu dorm ca excursionişții în campinguri sau hosteluri. Fac rost de adrese în mod misterios prin intermediul vărului

unui prieten sau prin couchsurfing. Şi, mai departe, văd ele, căci găsirea adreselor reprezintă unul din ţelurile principale ale misiunii lor secrete.

— Nu te uita chiar acum, Frederieke, dar avem un piept păros la şase jumate. *And closing in*. Junglă *definitely molto*. Şi trage mai jos elasticul pantalonilor.

Stau la cea mai scumpă terasă din piaţetă şi beau cocktailuri *fancy* pe care nu-şi permit să le plătească. Radiază o disponibilitate blondă înşelătoare. Sunt lumânarea aprinsă în a cărei flacără vor zbura cât ai zice peşte toţi *latin lover*-ii, arzându-şi aripile, şi ele ştiu asta. Tocmai asta e intenţia. Asta e misiunea lor. Ăsta e motivul pentru care au plecat în vacanţă.

— Şi iată privirea aia. Frederieke, al nostru e. Estimez că face pe puţin şase Margaritas.

Aproape că ţi se face milă de bieţii italieni care ţopăie de atâta excitare pură şi cad în plasă. Nu se aleg niciodată cu pizdele olandeze blond-spumoase pe care şi le imaginează la masa lor. Aşa s-au înţeles între ele. Nu se fut. Cel mult *baci, baci* şi, dacă cealaltă spune că e destul, ajunge. În fiecare seară cocktailuri gratis, despre asta e vorba. Şi poate un loc de cazare. Şi experienţa de trei săptămâni de a se şti venerate.

Cel mai groaznic tip de turişti sunt „perfecţionandezii”, care, stând crăcănaţi la terasă, emană prin toţi porii o atitudine de dispreţ amuzat şi plin de milă. Sunt mereu bărbaţi. În ţara lor de baştină, au o meserie în cadrul căreia apare des cuvântul „eficienţă”. Sunt reprezentanţi ai cauciucului din material sintetic care nu derapează sau lucrează în domeniul asigurărilor împotriva dezastrelor naturale. Se distrează singuri şi unii pe alţii aducând nişte îmbunătăţiri simple, la mintea cocoşului, la tot ceea ce le cade sub ochi.

— E drăguț un monument d-ăsta, dar, de fapt, e pur şi simplu o dărăpănătură. Şi dacă ridici pur şi simplu un corp de clădire nouă şi frumoasă, cu asta rezolvi în doi timpi şi trei mişcări şi problema canalizării. Şi dacă trânteşti la bucătărie caşcavalul ăla ras pe *spaghetti bolognese* în loc să-l serveşti separat, te scuteşte de un drum. Drăguț pavajul ăla din piatră cubică, dar ştii câtă întreținere cere? Dacă asfaltezi frumos totul dintr-un foc, nu mai ai treabă ani de zile. Şi limba aia a lor. Ai auzit cât e de ineficientă? Nu pricep o iotă, dar ştiu un lucru: au nevoie de al dracului de multe cuvinte să spună ceva. Şi pe urmă mai rămâne de văzut dacă reuşesc să şi ajungă la vreun rezultat.

Te întrebi de ce se mai obosesc să meargă în vacanță. În orice caz, nu ca să tragă învățăminte din confruntarea străinului cu familiarul, cu privirea deschisă a unei curiozități sincere şi să se lase inspirați de fascinanta diversitate a culturilor. Fac asta pentru că aşa se cade. Fac asta pentru soțiile lor. Fac asta de dragul vremii, singurul element caracteristic al țării pe care n-ar vrea să-l reorganizeze. Şi, mai presus de toate, fac asta ca să tragă concluzia nemaipomenit de liniştitoare că iarăşi au dreptate, concluzie de la care porniseră oricum dinainte, şi că în Olanda totul e mai bine pus la punct.

La „turiştii sub acoperire", care vor să evite cu orice preț să fie luați drept turişti, ceea ce în Veneția este o misiune complet zadarnică, am recunoscut comportamentul meu anterior din vacanțele când eram tânăr.

— Bagă harta aia în buzunar! Pentru numele lui Dumnezeu, ce faci? Oricine te poate vedea.

— Voiam doar să mă uit o secundă în ce parte să o luăm.

— Fă-o atunci la umbra unui portic, te rog. Pentru numele lui Dumnezeu!

Şi apoi mai erau, firește, compatrioții băgați în sperieți, turiştii olandezi care se tem pretutindeni şi sunt necontenit

cu ochii-n patru să nu fie escrocați sau furați. Fie şi numai dacă beau o cafea pe terasă. Pentru care italienii ăştia îți cer una-două un euro şi douăzeci de cenți în vreme ce-ți dau o ceşcuță minusculă care nu e plină nici pe jumătate. E doar începutul. Dar nu asta e cel mai rău. Căci pe lista de prețuri afişată lângă bar cafeaua e trecută la un euro. Ți se explică după aceea, cu o față impasibilă, că se aplică un preț când comanzi la bar şi altul când te aşezi la masă. Te-ai prins cât de viclean operează? Căci, până la urmă, nu bei aceeaşi cafea? Asta nu intră în conflict direct cu simțul tău al dreptății?

— Wim! Stai puțin, Wim. Acum ce faci? Mai aveai puțin şi intrai pe aleea aia dubioasă în timp ce lăcățelul de la fermoarul borsetei tale nici măcar nu era bine închis. Şi unde ai asigurarea medicală pentru călătorii în străinătate? O ții aşa, deschisă şi la vedere în rucsac? Şi unde ai copia după polița de asigurare împotriva dezastrelor naturale? Nu, Wim, vorbesc serios. Nu, nu fac glume. Vreau să văd copia după polița de asigurare împotriva dezastrelor naturale. Atunci pot să mă relaxez şi eu puțin. Şi pentru mine e vacanță. Să nu-mi spui că ai lăsat-o nesupravegheată în camera de hotel. Wim?

Dacă îşi iau o înghețată, trebuie să stea jos spate în spate ca să-şi desfacă lanțurile unul altuia pentru a dobândi acces la cheița pe care o are ea ca să-i desfacă rucsacul lui, unde e portofelul mic cu fermoar de siguranță pentru mărunțiş. Şi înghețata aia e un pericol în sine.

— Ai grijă să ceri o înghețată făcută cu lapte, Wim? Nu, doar preambalată. Fiindcă, până să-ți dai seama, amestecă ăştia apă prin ea şi e apă ordinară de la robinet. Ştii cum e lumea aici. Şi n-am chef să trebuiască să te repatriez pe baza asigurării medicale pentru călătorii în străinătate pe o targă străină, nesigură şi şubredă, Wim.

În fine, mai aveam multe. Dar poate ajunge ca să vă faceți o idee. Fie, încă un exemplu, ultimul. Tipul de turist rar întâlnit, „tocilarii eficienți". Îi vezi rar. Nici în țara lor de baştină nu prea ies din casă. Consideră asta o pierdere de vreme, la fel ca majoritatea lucrurilor normale pe care le fac oamenii normali. În viziunea lor, mâncarea este o metodă ineficientă de administrare de combustibil, dormitul înseamnă să fii offline împotriva voinței tale, să faci ordine înseamnă să muți ceva, iar curățenia înseamnă să diluezi. Vacanța este un soi de ramazan: pentru o perioadă prestabilită te abții în mod voluntar de la nevoi vitale esențiale cum ar fi conexiunea extrarapidă la internet, ca să te abandonezi încetinelii aproape insuportabile a semnalelor Wi-Fi prinse ici şi colo, şi te bucuri când în sfârşit se termină.

Iar când îi vezi, trebuie să fii pe față, fiindcă într-o clipă s-au şi dus. Se deplasează cu o rapiditate aflată într-un contrast flagrant cu înfățişarea lor, care sub nicio formă nu poate fi numită fulgerătoare. Adesea sunt câte doi. Uneori călătoresc în grupuri de trei sau patru. Sunt băieți, studenți la politehnica din Delft sau istorici de la Vrije Universiteit. Seamănă între ei. Au culoarea cenuşie a pielii celor care se feresc să iasă în aer liber. Poartă tricouri fără formă şi pantaloni scurți în care predomină nuanțele de gri. Poartă tenişi uzați cu şosete gri. Iar ca echipă sunt o maşină bine unsă. Eficienți şi fără să-şi piardă din ochi ținta, se căznesc să parcurgă vacanța. Nu au nevoie de nimeni sau de nimic, iar ca să se înțeleagă între ei le ajunge o jumătate de cuvânt.

— Piazza San Marco. OK, dă-i drumul, Ries. Sau n-ai semnal aici?

— Caffè Lavena trei stele, Caffè Florian două, Grancaffè Quadri două, Bar Gelateria Al Todaro două şi jumătate, Bar Al Campanile trei şi jumătate.

Şi, fără să zăbovească niciun moment sau măcar să arunce o privire în jur, se aşază la terasa cafenelei care a fost evaluată de site-ul lor preferat de review-uri ca fiind cea mai bună. Astfel, nu pierd deloc timp preţios în locuri inferioare nici măcar în timp ce sunt forţaţi să huzurească.

În rest, nu prea au treabă cu Italia. Li se pare mai gustoasă pizza de la Albert Heijn. Te întrebi de ce-au mai plecat în vacanţă. Din partea lor, nici nu era nevoie. Dar faptul că îşi duc până la capăt vacanţa într-un mod cât mai organizat, dacă tot sunt aici, îi face să simtă totuşi un fel de satisfacţie.

La fel ca italiencele, cu coapsele lor arămii de gazele. Dar abia dacă îndrăznesc să le privească. Şi, deşi ele sunt adevăratul motiv pentru care sunt aici, nu vor vorbi niciodată între ei despre asta.

4

Singura stradă din Veneţia care seamănă oarecum a stradă, având o direcţie clară, continuă, lanţuri de magazine şi un McDonald's adevărat, Strada Nova, era aproape impracticabilă. Avea loc o manifestaţie. Vreo patruzeci de demonstranţi desfăşuraseră pancarte şi accesul era blocat de sute de turişti care fotografiau acest spectacol autentic italian. S-a dovedit că era vorba despre simpatizanţi ai grupărilor de extremă dreaptă care cereau mai multă autonomie pentru regiunea Veneto.

Întotdeauna m-a uimit cum oamenii cred că toate problemele care există în realitate se rezolvă automat dacă ei au un cuvânt de zis. Se caută răspunsul în procedura de luare a deciziei, în timp ce mie mi se pare că adevărata întrebare e: Ce decizii ar fi după aceea de dorit? Pe de altă parte, din punct de vedere psihologic, e de înţeles că oamenii au tendinţa de a-şi externaliza problemele. Simţi că

ai deja jumătate de soluție când te poți gândi la cineva pe care să-l învinovățești pentru tot ce te deranjează.

Pe pancarte și în broșurile împărțite erau identificați obișnuiții țapi ispășitori: guvernul de la Roma, tehnocrații europeni de la Bruxelles și tsunamiul de străini, pentru care erau considerați personal răspunzători acești politicieni, caracterizați drept niște escroci. Prin străini, nu se refereau la turiștii care fotografiau protestul și care, ca reprezentanți ai unei invazii aflate într-o creștere scăpată de sub control, constituiau adevăratul tsunami care înghițea orașul și îl scufunda în lagună. Ei erau înstăriți, deci nu aveau cum să fie răi. În general, cine se crede în necaz îi învinovățește de asta pe cei aflați în necazuri și mai mari. Cei slabi își varsă năduful de obicei pe cei și mai slabi. Și faptul că, în Veneția, abia dacă sunt refugiați care au traversat marea sau alți imigranți africani nu îi împiedică să-i identifice pe ei ca fiind sursa tuturor relelor. Oricine știe că ei inundă bătrânul continent cu religia lor respingătoare care duce la terorism, cu lenea lor care înghite ajutorul social și organele lor sexuale uriașe, care n-au niciun respect pentru normele și valorile noastre și din care țâșnește testosteronul una-două. Nu sunt fraieri. Și faptul că negrii ăia aproape că nu se văd în oraș e tot o conspirație tipică a presei de stânga, care refuză să spună problemelor pe nume, știu ei mai bine.

Am cumpănit dacă să încep o discuție cu demonstranții și să apăr teoria că imigranții din Africa nu reprezintă problema, ci ar fi soluția. De-ar fi mai mulți. Asta ar aduce sânge proaspăt și cald în orașul vechi, depopulat și mort. Cu un grup numeros de africani pe stradă, ar apărea nevoia de brutari, zarzavagii și magazine care mai vând și altceva decât gondole din plastic cu luminițe și măști de carnaval autentice fabricate în China. Ar avea nevoie de îmbrăcăminte, de mobilă, de cratițe și tigăi și ar vrea să meargă din când în când la frizer. Ar readuce zgomotul

fierăstraielor, al maşinilor de cusut şi al loviturilor de ciocan pe aleile tăcute. Ar fi o cale de a sparge monocultura turismului şi de a restabili diversitatea economică. Poate atunci ar fi şi seara oameni pe stradă. Mai bine nu spuneam ultimul lucru, căci nimic nu înspăimântă mai mult albii fricoşi decât oamenii de culoare pe timpul nopţii. Ar zice că asta va alunga turiştii. Abia aşteptam să spun că asta ar fi o binecuvântare pentru oraş. Ar râde de mine şi ar zice că le va scădea dramatic valoarea tuturor clădirilor care fuseseră cumpărate pentru sume astronomice ca să găzduiască pensiuni *bed and breakfast*. Le-aş arăta triumfător că umflarea preţului caselor este unul dintre motivele principale pentru care italienii de rând şi cinstiţi ca ei au părăsit oraşul în număr mare.

Dar nu am făcut-o. În gând, câştigasem deja discuţia şi era păcat să risc acel triumf în realitatea îndărătnică. În plus, demonstranţii nu arătau ca şi când le ardea lor de discuţii. Le era suficient că îşi dădeau singuri dreptate.

„Noi suntem aici pe veci stăpâni", scandau demonstranţii. „Faceţi Veneţia mare din nou." În adâncul inimii, visau la restabilirea glorioasei republici La Serenissima, care, sub conducerea dogilor neclintiţi, stăpânea mările lumii, eram sigur de asta. Pe acele vremuri, încă ştiam ce reprezentăm. Negrii încă nu existau şi musulmanii erau trecuţi nemilos prin foc şi sabie în timpul bătăliei de la Lepanto. Şi ia uită-te în jurul tău la toată bogăţia adunată. Oraşul încă trăieşte din trecutul acela glorios, pentru care poţi cere oamenilor să plătească intrarea şi stai numai să vezi câte cappuccino, îngheţate şi pizza vinzi la preţuri exorbitante.

Separatismul apare din dorul după vremurile mai bune care pot sau nu să fi existat vreodată cu adevărat. E un gând ispititor să găseşti soluţia problemelor de astăzi întorcând ceasurile înapoi până la ziua în care acele probleme încă nu existau. E cântecul de sirenă al

populismului de dreapta, care, în esență, e nostalgic. Nemulțumirea şi fricile sunt create, ațâțate şi sporite pentru a prezenta după aceea ca soluție un trecut idilic şi idealizat. Trebuie să ne închidem iar granițele, să reintroducem draga noastră monedă veche, să lăsăm să răsune clopotele bisericilor şi să închidem moscheile, să reintroducem serviciul militar obligatoriu, să cântăm imnul național şi să ne dăm jos din pod buna-cuviință de altădată şi să o lustruim până devine o baliză strălucitoare în noaptea întunecată.

Faptul că acest mesaj nostalgic găseşte un ecou de masă în întreaga Europă e un semn de rău augur. Dacă o parte semnificativă şi în creştere a populației este dispusă să creadă că înainte totul era mai bine, putem vorbi pe bună dreptate de un continent care a ajuns bătrân şi obosit, care, aidoma unui bătrân, îşi lasă privirea să rătăcească în față fără să mai aştepte ceva de la viitor şi reflectează la vremuri mai bune când iernile încă erau ierni adevărate şi verile nu se mai sfârşeau. Un argument mai bun pentru ipoteza că Europa a devenit o prizonieră a propriului trecut nu există. Dar, dacă Apusul este înghițit de dorul după soarele puternic arzător al amiezii, nostalgia nu are cum să fie leacul.

5

— Trebuie să-ți arăt ceva, a zis Clio.

De mai bine de o oră, se apucase să îşi despacheteze toate cărțile de artă din cutii, o muncă la care nu am avut voie să o ajut, pentru că trebuie să ai un doctorat în istoria artei ca să desluşeşti sistemul care dicta ordinea pe raft şi treaba nu progresa, pentru că ea răsfoia temeinic fiecare carte înainte de a-i atribui unicul loc corect în biblioteca ei. Acum avea în

mâini un tratat de căpătâi mare, cu o copertă cartonată de culoare verde-cenuşie, care o interesa în mod deosebit. S-a aşezat pe canapeaua noastră IKEA, pe care o luaserăm totuşi din Genova ca să avem, pentru orice eventualitate, măcar o canapea, şi a ţinut cartea deschisă în poală.

— Haide.

— Ce e?

— Boldini.

Acum, când scriu aceste rânduri, adaug informaţia că era vorba despre catalogul operelor impresionistului italian Giovanni Boldini, născut în 1842 la Ferrara şi decedat în 1931 la Paris, considerat cel mai bun pictor din *La Belle Époque*, ca să mă ajute pe mine să ţin minte, în cazul în care aş vrea să folosesc acest episod pentru romanul meu şi absolut deloc pentru a da impresia că, în momentul în care se petrecea povestea, aş fi avut cât de cât habar cine e Boldini.

— E genial, a zis Clio. Uite. Veneţia.

A arătat fotografia unui tablou ce înfăţişa laguna. Valurile se vânzoleau cu vuiet. În depărtare, se iveau contururile unor *palazzi* pe chei, pictate nedesluşit, de parcă ar fi fost fantasme dintr-un trecut îndepărtat. Pretutindeni se legănau bărcuţe, ambarcaţiuni ţanţoşe de agrement cu vâsle şi baldachine, gondole, poate un pescar singuratic, dar probabil nici măcar atât. Şi, de-a curmezişul acestei idile, fusese pictată, ca o diagonală neagră nemiloasă, etrava unui enorm vapor. Ar fi fost imposibil să încapă în tablou întreaga navă. Punctul ascuţit al prorei făcea fărâme reveria.

— Din 1899, a zis Clio. Sau ăsta. Trebuie să-l vezi. Ăsta e Canal Grande. Din 1895.

Era o reprezentare alungită a oraşului în plan orizontal. Din nou, fundalul era oglindirea apei. Oferea o privelişte asupra unui şir de clădiri maiestuoase pe toată lăţimea tabloului. Vârfurile ascuţite ale turnurilor se înălţau jucăuş

deasupra acoperişurilor. Formau un ritm armonios cu liniile verticale ale catargelor vechilor cutere din dreapta cheiului. Cupolele unor biserici opulente aminteau de bogăția de altădată. Doi pescăruşi treceau razant pe deasupra apei. Alți doi pescăruşi țipau în înaltul cerului în colțul din stânga sus. Dedesubtul lor, se reflectau în apă liniile zvelte ale unei gondole îndepărtate. Şi taman în mijlocul tabloului, chiar în fața unei clădiri înalte care semăna cu o biserică, erau ancorate două vapoare cu aburi negre ca smoala. Nori mari de fum alb împiedicau vederea asupra oraşului. O dungă de fum negru şi murdar din horn trasa o pată neagră pe cer. Întreaga privelişte asupra oraşului fusese distrusă.

— Sau ăsta, a zis Clio. Ăsta e probabil cel mai bun. O operă ceva mai timpurie, din 1887, se spune. Dar eu cred că datează de mai târziu. Titlul este pur şi simplu *Corăbii în Veneția*. Ştii ce loc reprezintă? Biserica aceea albă de acolo, din mijloc, seamănă cu Santa Maria della Visitazione e dei Gesuati, aici, imediat în spate pe Canale della Giudecca, unde e stația de *vaporetto* numită Zattere. Pricepi ce vreau să spun? Nu, o iei pe strada aia care trece pe lângă Galleria, Rio Foscarini, şi nu mergi către Canal Grande, de unde luăm mereu *vaporetto*-ul, ci în cealaltă direcție. Şi apoi, la apă, o iei la dreapta. Cred că asta e. Şi dacă e biserica aia, şi chiar e, atunci înseamnă că Boldini a pictat-o din cealaltă parte, dinspre Giudecca. Dar pare că şi-a pus şevaletul pe o bărcuță care se clatină, vezi? Totul e de-a valma, ca o fotografie făcută dintr-o gondolă care se clatină. Pură iluzie sau, mai bine zis, un efect intenționat. Spre deosebire de un fotograf, un pictor poate, fireşte, chiar văzând privelişte a dintr-un roller-coaster, să picteze o imagine perfect dreaptă, aliniată şi complet nemişcată, dacă ar dori.

— Vrea să-i dea privitorului iluzia că se află pe o barcă, am zis.

— Bravo, Ilja. Totul se clatină. Îți ia orice punct de sprijin. De parcă uscatul de sub picioarele tale se scufundă. Şi vezi ce face mai departe? Bum!

Nu aş fi putut exprima mai bine decât prin „Bum!" pata mare neagră şi ruginie din mijloc, care părea să reprezinte o învălmăşeală de corăbii. Nici măcar nu puteai număra câte erau. Era un talmeş-balmeş de carene, prore şi pupe. Un coş scuipa fum negru. Şi această grămadă mare de oțel, funingine, combustibil şi rugină ascundea aproape întreaga biserică pe care Clio o identificase cu atâta competență şi restul priveliştii feerice a oraşului.

— E aproape abstract, a zis Clio. Sau seamănă cu un păianjen mare şi negru care înghite oraşul. Ce zici de asta, Ilja? Îți spun eu ce zici despre asta. Uite. Este, desigur, jocul contrastelor dintre negru şi albul valurilor, al caselor şi al bisericii. Asta îl interesa pe Boldini ca pictor. Dar, dincolo de asta, este vizionar. Nu pot să-i spun altfel. Ce face Boldini în acest tablou şi în celălalt pe care ți l-am arătat este să picteze distrugând complet viziunea oraşului vechi, calm şi idilic. Aproape că exprimă o premoniție tragică a morții oraşului.

Eram impresionat. Am vrut să o sărut, dar prelegerea încă nu se terminase.

— E interesant să compari aceste privelişti din Veneția cu lucrările făcute de Boldini în Paris. Pictează Parisul ca pe un oraş neclintit şi calm care emană încredere în sine, cu totul altfel decât aceste coşmaruri zguduite, în neorânduială şi neliniştitoare ale Veneției. Şi ceea ce tulbură armonia cristalină în viziunea lui despre Veneția este modernitatea. Sunt navele acelea mari, negre şi moderne care, asemenea vaselor de croazieră din zilele noastre, precum călăreții negri ai Apocalipsei, aidoma unor mesageri care duduie, pufăie şi împrăştie fum dintr-o epocă ce stă să vină, tulbură frumusețea şi fac să se spargă visul aşa cum este înțepat un

balon de săpun. Cu mai bine de o sută de ani în urmă, Boldini a văzut aici, în Veneția, tragedia oraşului fragil care se hrăneşte din propria lui istorie şi care nu rezistă confruntării cu modernitatea. Oraşul va pierde în fața vremurilor care vin. Asta pictează Boldini.

Chiar dacă n-aş fi ascultat-o, tot aş fi încuviințat cu răsuflarea tăiată tot ce spunea. Îi sorbeam cuvintele de pe buze, după cum vine vorba, şi prin asta nu vreau să zic că acordam o importanță specială argumentației ei, ci că valurile cuvintelor ei mă copleşeau, în vreme ce eu, ca un om care se înecă, nu mai aveam ochi pentru nimic altceva şi nu iubeam nimic pe lume mai înfocat decât colacul de salvare trandafiriu al buzelor ei. O găseam irezistibilă când preda cursuri. Toți oamenii sunt frumoşi când vorbesc din adâncul sufletului, dar, când Clio începea să predice cu pasiune despre pasiunea ei, devenea mai mult decât frumoasă. Entuziasmul pe care îl simțea legat de subiect i se revărsa din ochii negri şi îi electriza întregul corp delicat şi mobil. Pe muzica gândurilor ei, a început să mângâie momentul cu dansul mâinilor care gesticulau hotărât. Scuze că poate mă exprim cam înfierbântat, dar n-am mai rezistat şi mâna mea se odihnea deja pe coapsa ei, ce spun, pe fundul ei, vreau să zic sub tricoul spălăcit şi decolorat purtat în timpul mutării, în care sânii ei catifelați şi goi înotau ca nişte sâni goi într-o mare caldă şi fericită pe timpul verii.

În mod normal, acesta era momentul delicat în care aşteptam minima reacție a corpului ei care să clarifice dacă îmi dă voie să continui sau nu, milisecunda atothotărâtoare, ce poate fi fatală în atâtea moduri diferite, dar, chiar înainte să apuc să mă mir că nimic nu mă oprise, s-a aplecat deasupra mea şi a început să mă sărute plină de dăruire cu buzele ei trandafirii care ştiau atâtea şi cu stilul ei aristocratic de a săruta, stilat, nuanțat, cu fler şi clasă.

Obişnuita bâjbâială cu nasturi, curele şi fermoare s-a încheiat cât ai clipi. M-a împins în pernele canapelei, mi-a aşezat penisul cu mâna, m-a privit şi a coborât încet, aproape sfioasă, peste mine. Mă potriveam în ea ca un deget de adult în pumnul unui bebeluş. Am gemut. Ea nu. Şi-a îndreptat spatele şi, dându-şi jos tricoul, a început să mă călărească tăcută ca un şoricel în ritmul lent al unui tangou care ne absorbea. Era în acelaşi timp mică şi gingaşă, ca o nimfă care i se dăruia unui satir în beția amiezii, în codru, şi superioară ca o domniță care ştie, zâmbind, că şi o mică fărâmă din nesecatul ei rafinament va fi suficientă. Şi, în vreme ce vedeam cum se deschide tot mai mult, în mod neasemuit, la mine-n poală, m-am întrebat ce-am făcut să merit aşa o femeie, fără să-mi fac măcar o clipă iluzia că există vreun răspuns la acea întrebare. Creația nu este dreaptă, ci pătrunsă de o bunătate nemăsurată. A cuprins-o un tremur de parcă se gândea la acelaşi lucru şi acum a gemut şi ea. Două secole întregi a durat orgasmul ei sau, în orice caz, cel puțin douăzeci de secunde. Lăsându-se în față, mi-a căzut în brațe ca un pui de animal rănit. M-a sărutat uşor şi, în timp ce îi mângâiam spatele ca să o alin după atâta plăcere, dragostea mea pentru ea s-a revărsat în spasme puternice, golindu-se în sexul ei care încă fremăta.

6

În acest moment al poveştii, a apărut o complicație sub forma sosirii a doi domni care purtau amândoi numele de Marco. Veneau din Amsterdam şi primul Marco chiar era la fel de amsterdamez ca o subvenție culturală. Celălalt Marco era un italian născut în apropiere de Veneția, care se mutase în urmă cu zece ani la Amsterdam pornind de la ideea să facă ceva în privința carierei în loc să rămână în Italia şi să se lase întreținut de părinți în aşteptarea

moştenirii. Olandezul Marco era regizor, specializat în documentare *arthouse* despre artişti subvenţionaţi. Italianul Marco devenise un mic producător independent de film în Amsterdam. Aşa s-au cunoscut.

Încercaseră deja să mă contacteze cu ceva vreme în urmă prin intermediul agentului meu din Ţările de Jos, pentru că aveau o idee vagă cu privire la care le-ar fi plăcut să facă schimb de impresii cu mine. Agentul meu se interesase dacă acea idee vagă include cumva planul de a face un documentar despre mine, dar, în viziunea lor, ăsta era un gând prea concret. Mai înainte de a restrânge proiectul ţintuindu-l de un punct de plecare funcţional, li se părea mai interesant să lase deschise în mod explicit toate opţiunile şi să demareze procesul artistic fără să urmărim orbeşte *a priori* un eventual rezultat. Ar fi dorit să înceapă o discuţie preliminară cu mine, în tihnă, despre asta. Pentru că agentul meu, spre deosebire de ei, nu era împotriva unor eventuale rezultate, iniţial îi dusese cu vorba.

Dar, când aflaseră din mass-media că m-am mutat la Veneţia, luaseră din nou legătura cu el, pentru că dezvoltaseră teoria – deşi „teorie" poate era prea mult spus – că schimbarea mediului de viaţă ar putea fi un punct de plecare captivant pe marginea căruia să filozofeze. Acea abordare era, în orice caz, ceva mai concretă decât ideea lor de la început, aşadar agentul meu le aranjase o întâlnire cu mine în Veneţia, spunându-mi să nu am aşteptări prea mari. Dar nu trebuia să-mi răpească mult timp. O după-amiază. Şi, ca loc pentru rendez-vous, propusese barul lui Gino, care era practic sub casa mea. Şi, în pofida tuturor acestor lucruri, tot s-a scuzat dinainte.

Cei doi Marco mă aşteptau în compania unei olandeze surprinzător de ţepene care, din cauza lipsei reconfortante a oricărei forme de carismă artistică, arăta precum o mamă bibliotecară, pe care mi-au prezentat-o drept Greet, şi a

unui hipiot înalt, slab şi anacronic, cu păr lung şi negru care îi cădea peste ochi, un francez pe nume Théophile Zoff. Greet cea care clipea nervos s-a dovedit responsabilă de organizarea practică a proiectului deocamdată inexistent. Într-o eventuală etapă ulterioară, ea urma să ceară indispensabila subvenție. Théophile Zoff era, după cum m-am temut deja, un artist, care se bucura, într-un cerc foarte exclusivist, de o mare celebritate pentru filmele sale scurte, experimentale, fără subiect sau narațiune, care constau din cadre în mare parte neidentificabile, filmate cu un aparat foto cu stenopă făcut de el. Nu am întrebat ce e un aparat foto cu stenopă. Cu toate că, evident, ne aflam încă în mod explicit în etapa de orientare şi încă era complet neclar ce fel de film urma să facem, în cazul în care chiar urma să facem vreun film, se gândiseră deja că Théophile Zoff, cu aparatul său foto cu stenopă meşterit de el, ar trage cadrele care să surprindă atmosfera alienantă.

— Suntem o echipă europeană, a zis italianul Marco.

M-am aşezat lângă ei, am comandat o cafea şi eram numai urechi la planurile lor excentrice. Dar n-au spus nimic. În loc să vorbească, mă priveau plini de speranță. Am stat aşa o vreme aşteptându-ne unii pe ceilalți. Am bănuit că ăsta este infamul brainstorming. Cu toate că nu voiam în niciun chip să deranjez delicatul proces artistic, nici nu aveam toată după-masa la dispoziție, aşadar am încercat să accelerez oarecum procedura prin care îşi formau o părere întrebându-i ce îi inspirase pe ei, ca echipă europeană, să mă contacteze şi care erau mai exact ideile lor.

— Faptul că suntem o echipă europeană, a zis Greet, are avantajul că putem cere subvenții europene.

A clipit nervos.

— Artistic vorbind, faptul că suntem o echipă europeană, pentru mine, personal, înseamnă mai ales că nu suntem o echipă americană sau asiatică, a zis olandezul Marco.

Triumfător, şi-a lăsat privirea să-i alunece peste cei din grup.

— Aşa, şi? am întrebat eu.

— Păi, a zis, asta are destul de multe consecinţe.

Ceilalţi au dat din cap aprobator.

— Cum ar fi? am întrebat.

— Nu ştiu exact, a zis. Dar, în orice caz, cred că înseamnă că nu trebuie să ne simţim constrânşi să gândim comercial şi că trebuie să ne îngăduim libertatea artistică de a face ceva care e important din punctul nostru de vedere.

— Alegerea unui eventual conţinut trebuie să fie motivată de conţinut, a spus italianul Marco.

— Cu riscul să fi înţeles eu greşit, am zis, şi să las fără să vreau o impresie de vanitate, trebuie să vă spun că am fost informat că voi cochetaţi cu ideea de a face un documentar despre mine.

— E cu siguranţă o posibilitate, a zis italianul Marco.

— Eşti o personalitate cu greutate, a spus olandezul Marco. De altfel, n-am spus asta ca o jignire. M-am uitat la poze şi emisiuni de televiziune vechi în care apăreai şi mi se pare că ai slăbit mult.

— Trebuie doar să explorăm deschişi opţiunile în zilele următoare, a zis italianul Marco.

— În zilele următoare? am întrebat.

— Partea cea mai importantă în această etapă, a spus Greet, mi se pare că e să obţinem repede subvenţia pentru etapa de cercetare.

— *Hippopotame*, *hippopotame*, a zis Théophile.

— Poftim? am spus.

— S-a apucat deja de lucru, a zis înduioşat italianul Marco.

Théophile stătea invers pe scaun, întors cu faţa la perete, cu un dulăpior mic şi negru în poală din care ieşea un mâner, pe care îl învârtea cu mâna stângă, în timp ce mâna

dreaptă, vârâtă într-o mănuşă neagră, o mişca în sus şi în jos în faţa dulăpiorului repetând cuvântul franţuzesc pentru „hipopotam”.

— La aparatul ăsta foto cu stenopă, totul merge manual, a zis olandezul Marco. Cu o mână derulează filmul, iar cu cealaltă deschide şi închide lentila. De asta, mănuşa aia neagră. Şi când spune „*hippopotame*”, măsoară timpul de expunere. Fiecare hipopotam este o secundă.

— Fiecare hipopotam este o secundă, am repetat eu neîncrezător.

— Fantastic, a zis Théophile. Cum cade lumina pe stucatura asta. Magnific.

— Băieţi! a spus italianul Marco. Am început. Abia aştept. Cred că o să iasă grozav. Ne vedem mâine. Stăm tuspatru toată săptămâna într-un *bed and breakfast* chiar după colţ, deci mâine putem începe puţin mai devreme, dacă e OK şi pentru tine, Ilja.

7

Mi-am petrecut următoarele zile în mare parte hoinărind prin Veneţia cu echipa europeană, fără să am impresia că asta ne-ar aduce mai aproape de o temă pentru un eventual documentar, dar în acelaşi timp, nu mi se părea că echipa europeană îşi bate prea mult capul cu asta. Vizitam atracţii turistice pe care trebuia să le găsesc pentru ei, mâncam în restaurante pe care eu şi Clio trebuia să le alegem pentru ei şi între timp nu arătau în niciun fel că ar fi interesaţi să facă progrese, punând de exemplu întrebări bine ţintite despre cariera mea de scriitor, viaţa mea personală sau orice altceva. De aceea, în primele zile am povestit fără să fiu întrebat diverse lucruri despre mine, care, în umila mea opinie, nu erau complet lipsite de interes, dar aparent ei erau de altă părere, aşa că m-am oprit. Ideea lor despre un

proces artistic era în mod evident să nu aibă niciun țel, pierzând vremea şi ospătându-se bine. Singurul care lucra era Théophile Zoff, care se apuca de numărat hipopotami toată ziua bună ziua în cele mai improbabile locuri. Olandezul Marco, care, pe lângă regizor, mai fusese desemnat şi cameramanul imaginarului documentar, nici măcar nu avea o cameră de filmat la el. Să colecteze material video profesional se limita la faptul că uneori poza cu telefonul o gondolă. De altfel, nici nu lua notițe din ceea ce îi împărtăşeam cu viteza unei dictări. Nici măcar nu reacționa. Continua să se holbeze profund în depărtare, de parcă eu, ca potențial subiect al filmului său, mai degrabă stăteam în calea perspectivelor sale cinematografice decât să-l ajut să le concretizeze.

După câteva zile, m-am săturat. Am minţit că, din păcate, eu şi Clio nu avem cum să ajungem în seara aceea la cină şi am scos-o la un restaurant nu tocmai arătos din cealaltă parte a oraşului, pentru o şedință de urgență. I-am zis că, firește, este o onoare când cineva vrea să facă un documentar despre tine, dar că nu am încredere nici cât negru sub unghie în această echipă mult prea europeană. I-am cerut sfatul despre cum aş fi putut scăpa de ei într-un mod elegant, dar eficient.

Spre surprinderea mea, nu a fost imediat de acord cu mine că asta e calea pe care trebuie să o urmez.

— Dar nu i-ai văzut? am zis. Chiar crezi că o să iasă vreodată ceva din documentarul ăla?

— Nu, asta nu, a zis Clio. Dar primesc subvenție, nu?

— Nu încă.

— Dar urmează să o ceară. Şi nu e de neconceput să o şi primească.

— Dacă ar avea un plan bun, am zis. Dar, deocamdată, tocmai asta este problema.

— Atunci trebuie să ne gândim la un plan bun pentru ei, a spus Clio.

— Şi apoi? N-am încredere în ei că un plan bun poate să ducă la un film bun.

— Nu despre asta e vorba, a zis Clio. E vorba de subvenție.

— Ăsta-i un şiretlic tipic italian de a şterpeli bani publici?

— Nu. Ascultă, a zis. Ce-ai crede, de exemplu, de următorul plan?

— Te ascult.

— Nu mă întrerupe.

— Am zis doar că te ascult.

— Atunci ascultă-mă. Bun. Uite care-i planul. Mă asculți?

Nu am zis nimic.

— Care este, după părerea ta, caracteristica esențială a Veneției contemporane? Turismul de masă. Poate nicăieri nu e atât de extrem ca aici, dar e un fenomen relativ modern şi marcant care împovărează întreaga Italie şi mari părți din Europa. În opinia mea, ăsta ar putea fi un subiect interesant sau, în orice caz, subvenționabil, pentru un documentar.

— Şi atunci care ar fi rolul meu? am întrebat.

— Trăieşti în Veneția. Ai un cuvânt de zis. Şi, dacă vor neapărat să lege asta de faptul că eşti scriitor, rezolvăm şi asta.

— Cum?

— Te-ai putea preface că ai de gând să scrii o carte despre turism. De fapt, poate că nu e deloc o idee aşa de rea.

— Un roman despre turism.

— În ultima vreme nu ai scris articole despre turişti? a întrebat.

— Schițe pentru ziar, am zis.

— Dar te interesează subiectul.

— Aşa e, am zis. Dar tot nu prea înțeleg ce avantaj aş putea avea din colaborarea cu cineaştii.

— Proiectul ar putea fi să filmeze documentarea pentru noua ta carte despre turism. E un concept clar. Avantajul pentru tine ar fi că fac posibilă documentarea ta cu subvențiile lor.

— Nu-i rău, Clio. Dar atunci chiar trebuie să scriu cartea.

— Nici măcar nu e nevoie, a zis. Dar cred că şi tu vrei să o scrii de-adevăratelea.

— Poate că da. În orice caz, văd limpede în fața ochilor cum o să trec în ea echipa de filmare. Desigur, o să transform asta într-o temă, că ei sunt pe urmele mele.

— Dacă filmul chiar iese, a zis, ai un diptic interesant al unui roman care povesteşte despre realizarea unui film în care este arătat procesul de creație a romanului.

— Şi dacă filmul dă greş, am zis, descriu şi asta, ca metaforă pentru neputința Europei moderne de a transforma în realitate măcar visul umbrei fertilității sale creative de altădată.

— Şi atunci, în orice caz, măcar ai putut face călătorii subvenționate pentru documentarea ta.

— Ştii ceva, Clio? Chiar eşti o muză formidabilă.

8

Au fost imediat entuziasmați de plan, lucru la care a contribuit şi faptul că nu trebuia să concureze cu alte planuri deja existente. M-au rugat să precizez din ce perspectivă aş aborda eu un roman şi un film despre turism.

— Turiştii sunt mereu ceilalți, am zis. Noi călătorim. Ne alegem destinațiile având grijă ca de acolo să lipsească turiştii şi, pentru că acele locuri nu există şi turiştii sunt imposibil de evitat, ne stricăm o mare parte din vacanță enervându-ne pe comportamentul lor. Nici măcar nu e atât de limpede ce anume ne deosebeşte de ei, dar faptul că

există o diferență fundamentală între noi şi ei e pentru noi o certitudine crucială, de o importanță existențială şi care face parte din identitatea noastră.

Ei poartă pantaloni scurți şi şlapi, iar noi nu. Sau, dacă şi noi purtăm, e pentru că am înțeles că şi localnicii fac asta. Ei stau întinşi pe plajă şi umblă prin cocktail-baruri, în timp ce noi vizităm bisericuța locală şi alegem cârciumioara aia jegoasă din spatele benzinăriei, cu scaunele alea şubrede din ratan şi fețele de masă slinoase, pentru că acolo nu-şi fac veacul decât trei pensionari beți de-ai locului. Pe noi ne interesează cultura, în vreme ce ei vin exclusiv pentru soare, mare, băutură şi sex. Şi dacă dintr-odată toți turiştii se dovedesc interesați de cultură şi se apucă să stea la coadă în număr mare în fața Colloseumului sau a ruinelor din Delphi, atunci ne adaptăm preferințele şi pricepem îndată că adevărata Romă şi adevărata Grecie nu au nici în clin, nici în mânecă cu atracțiile alea de circ şi că înțelegi mai mult din adevărata cultură dacă te aşezi într-o piațetă părăsită dintr-un sat învecinat, unde chiar nu e nimic de vizitat.

E exact ca faimosul paradox al cretanului mincinos, care spune: „«Toți cretanii mint», a zis un cretan." Paradoxul nu se poate rezolva pentru că cel care rosteşte afirmații despre grup face şi el parte din grup, ceea ce face ca afirmația să fie valabilă şi pentru el, lucru care pune sub semnul întrebării validitatea afirmației despre grup. Exact la fel spunem şi noi, când călătorim în străinătate, că toți turiştii sunt groaznici.

Pe mine mă interesează paradoxul existențial că nimeni nu doreşte să se definească drept cine alege să fie, cu poftă şi jind, în timpul său liber. Mă fascinează şi alegerile făcute de turişti. De ce ai vrea să vezi *Mona Lisa* în realitate? Întreb pe bune. Toată lumea vrea să vadă *Mona Lisa* în realitate. În Luvru, au fost puse săgeți şi indicatoare ca să se asigure că eşti cât mai puțin distras de celelalte opere de artă şi ajungi

linea recta în fața *Mona Lisei*. Ăsta ar trebui să fie deja un motiv ca să sari peste *Mona Lisa*, nu? Mult prea turistică. Motivul pentru care vrei totuşi să vezi tabloul nu e pentru că e frumos. „Frumos” nu e un criteriu. Alte lucrări ale lui Leonardo da Vinci sunt mai frumoase şi mai reuşite. Şi, când în sfârşit vezi *Mona Lisa* în realitate, nu o poți vedea. Ceilalți turişti îți blochează vederea. Pe lângă asta, tabloul se află în spatele unui panou din sticlă verde, antiglonț, gros de un centimetru. O vezi mai bine în reproduceri.

Cu puțină vreme în urmă, au organizat în Italia o expoziție fantastică a operelor lui Caravaggio. Toate lucrările lui din întreaga lume fuseseră adunate laolaltă sub forma unor reproduceri superioare, printate la cea mai mare rezoluție imaginabilă şi luminate din spate. Dacă ar fi vorba despre frumusețe, despre interesul pentru imagine, despre studiul artistului şi al epocii sale, ar fi fost expoziția Caravaggio ideală. Doar că nimeni nu a mers. Deci nu despre asta era vorba.

E vorba că vrei să vezi *Mona Lisa* în realitate datorită experienței de a o vedea în realitate. E vorba despre ceea ce Walter Benjamin numea aura operei. Nu are de-a face cu opera în sine, ci cu senzația de apropiere, preferabil pecetluită cu o poză sau un selfie. Să vizitezi *Mona Lisa* în Luvru nu-ți oferă o viziune profundă, nici plăcere sau desfătare estetică, nici emoție, ci doar iritare din cauza celorlalți turişti. Fotografia pe care o faci tabloului n-o vei mai privi niciodată. Nici cu asta n-a avut nici în clin, nici în mânecă. Singurul lucru pe care îl vrem este iluzia de a ne însuşi pentru scurt timp faimoasa operă de artă prin prezența noastră. Atunci o putem tăia de pe listă. Atunci putem spune că am văzut-o.

Fiind pe jumătate italian şi locuitor al Veneției, sunt sensibil la urmările turismului din perspectiva părții care primeşte. Deşi turismul este un model de afaceri, sau, în

orice caz, aşa e considerat, şi, pentru multe destinaţii turistice, nici nu există la dispoziţie modele de afaceri alternative, trezeşte nemulţumiri, provoacă stricăciuni şi este un fenomen deosebit de problematic pentru populaţia locală. Între timp, voi, cei din Amsterdam, aţi aflat asta pe pielea voastră. Un oraş care capitulează în faţa turismului îşi vinde sufletul. În vreme ce turiştii sunt cu precădere în căutarea unei experienţe autentice, prezenţa lor provoacă decăderea autenticităţii după care tânjesc. Sau acea autenticitate este creată special pentru ei într-un mod nu foarte autentic. Turismul distruge lucrul de care este atras. În toată ipostaza lui tragică, asta mi se pare un fenomen extrem de fascinant.

Turismul e al tuturor timpurilor, însă turismul de masă este un fenomen recent care e o trăsătură distinctivă a vremurilor noastre. Părinţii mei aveau optsprezece ani când au ajuns pentru prima oară în străinătate într-o excursie cu bicicleta spre punctul în care se întâlnesc Ţările de Jos, Belgia şi Germania. La douăzeci şi doi de ani, vedeau Parisul pentru prima oară. Aproape că poţi fi invidios pe cât de mare era încă lumea pe atunci. Şi, ca să fiu precis, asta se întâmpla cu doar o generaţie în urmă. Zborurile low cost au schimbat lumea. Toate destinaţiile din lume sunt la fel de aproape, şi anume la un singur zbor distanţă, şi accesibile plebei. Această tendinţă este accentuată de alte schimbări contemporane, cum ar fi creşterea constantă a cantităţii de timp liber.

Legat de asta, oamenii nu-şi mai datorează identitatea exclusiv muncii lor, cum a fost cazul până recent, ci şi, din ce în ce mai mult, felului în care îşi petrec vacanţele. Înainte, concediul era o perioadă de odihnă. În prezent, este o ocazie de a ieşi în evidenţă ce nu poate fi ratată. A trecut vremea în care consideram vacanţa o perioadă de lenevie şi de relaxare. Când călătorim, suntem în căutarea unei

experienţe unice şi autentice. Ceilalţi, şi ei în căutarea unei experienţe unice şi autentice, funcţionează în această privinţă ca un aparat de bruiaj, căci prezenţa lor este suficientă pentru a împiedica experienţa noastră să fie unică şi autentică.

Gândul că ambiţia aceasta ne îmbogăţeşte face parte din esenţa identităţii noastre. Dacă faci lucruri deosebite, atunci e foarte probabil ca şi tu să fii un om deosebit. Şi e o întrecere. În timpul vacanţelor, suntem în competiţie cu prietenii şi colegii noştri pentru cine îşi poate trece în palmares cele mai unice şi autentice experienţe. Apariţia reţelelor sociale a crescut urgenţa. Selfie-urile pe care le distribui determină cine eşti şi selfie-urile în locuri exotice îţi pun în lumină personalitatea şi popularitatea. Ia numără tu în cronologia ta Facebook câte poze de la birou distribuie aşa-numiţii tăi prieteni şi câte poze de la momente de huzur de invidiat din timpul lor liber şi răspunde atunci la întrebarea pe care dintre cele două le consideră mai importante pentru construirea propriei imagini.

Turismul e poate cea mai vizibilă urmare a globalizării. Nimeni nu mai e protejat de distanţă. În vreme ce interiorul celor mai tenebroase continente cade pradă neocolonialismului curiozităţii noastre echipate cu rucsac şi aparat de fotografiat, bătrâna noastră Europă este luată cu asalt de vizitatori din noile puteri mondiale ale Asiei şi Americii. Mă interesează mai ales ultimul lucru, pentru că ne obligă să dăm ochii cu relaţiile în schimbare din lume şi să reflectăm la identitatea noastră europeană.

Ce are Europa de oferit lumii este trecutul său. În vreme ce bătrânul continent îşi pierde din influenţă pe toate fronturile pe scena mondială, poate că nici nu prea avem de ales decât să ne vindem trecutul. Ţările care erau odinioară leagănul civilizaţiei europene, Grecia şi Italia, între timp trăiesc aproape în întregime din exploatarea importanţei lor

de demult. Fără turism, ar decădea până la statutul de țări de lumea a treia. Se pune întrebarea dacă acolo va ajunge întreaga Europă.

Turismul prezintă un contrast neplăcut cu cealaltă formă de migrație, care este urmarea globalizării şi pe care o considerăm fără rezerve problematică. În vreme ce ne deschidem granițele cât mai primitori pentru străinii care vin să-şi cheltuiască banii, vrem să le închidem pentru străinii care vin să câştige bani. Ambele forme de migrație interferează şi între ele într-un mod dezagreabil. Turiştii de la malul Mării Mediterane înoată într-un mormânt comun. Principalul motiv, din perspectiva grecilor, pentru care criza refugiaților din 2015 a fost atât de urgentă şi a trebuit să fie rezolvată cât mai repede cu putință a fost faptul că prezența refugiaților pe plajă le alunga turiştii.

Ca să închei cu o obsesie personală, vreau să mai adaug aici că turismul atinge teme care pe mine mă fascinează întotdeauna şi despre care este vorba, într-un fel, în toate cărțile mele, şi aici mă refer la linia nedesluşită şi care mereu se estompează care separă autenticul de fals, faptul de ficțiune, realitatea de fantezie, adevărul de scorneli, pentru că întreprinzătorii ce vor să câştige bani de pe urma turiştilor răspund aşteptărilor şi prejudecăților lor şi creează în mod conştient iluzia autenticității pe care aceia o caută. Fenomenul turismului este problematizarea extremă a conceptului, deja tot mai problematic în sine, de autenticitate.

9

— Aproape c-aş vrea să propun să scrii tu cererea de subvenție, a zis Greet, clipind nervos.

— N-aş îndrăzni să-ţi iau pâinea de la gură, am zis. Şi ştiu sigur că eşti mult mai bună la asta decât mine. Dar mă bucur că ai în faţa ochilor contururile unui punct de pornire fezabil.

— Dacă te înţeleg bine, a zis italianul Marco, filmul ar consta în mare parte din interviuri cu turişti şi localnici în Italia.

— Italia sigur nu poate lipsi, am zis, dar mi-ar plăcea foarte mult, evident, în măsura în care finanţarea ne permite, să arunc şi o privire în cât mai multe alte părţi ale lumii.

— Mă fascinează mai cu seamă ultimul punct pe care l-ai menţionat, a zis olandezul Marco. Despre liniile alea nedesluşite care separă autenticul de fals. Pentru că se potriveşte atât de frumos cu restul operei tale. Cred, de asemenea, că poate fi foarte interesant din punct de vedere cinematografic. În mare, la ce fel de locuri te-ai gândi?

— Pentru început, trebuie desigur să mergem, în orice caz, la Las Vegas, am zis. Acest Canal Grande pe care îl vezi aici, l-au reprodus acolo complet la etajul opt al unui hotel, cu gondole şi lumini din tavan care imită soarele italian şi bolta înstelată. Acea Veneţie falsă e de fapt o îmbunătăţire a ceea ce găseşti aici. Dacă şi adevărata Veneţie, cea istorică, s-a degradat până la nivelul unui bâlci turistic, mai bine te duci la noua Veneţie, care a fost concepută din capul locului ca bâlci turistic. În locul acelor *palazzi* istorice incomode, fragile şi protejate cu disperare care flanchează aici Canal Grande, acolo, cheiul este prevăzut cu magazine, baruri, restaurante şi tot ce ţi-ai putea dori ca turist adevărat. Podul Rialto pare chiar dotat cu scări rulante. Şi, când te-ai săturat de asta, te duci la hotelul de alături, unde au reprodus Egiptul antic. Vreau să văd asta. Acolo trebuie să filmăm.

— Rămâne, a zis olandezul Marco. Las Vegas e o idee grozavă. Şi mai departe?

— Cred că au reprodus o parte din Țările de Jos în Japonia, a zis italianul Marco.

— După părerea mea, e şi mai frumos dacă nu le-a ieşit, am spus. Am auzit odată că au reconstruit pentru turişti centrul Parisului undeva, în China, complet, cu Turnul Eiffel şi Arcul de Triumf în mărime naturală, dar că nu-l vizitează nici dracu'.

S-au apucat să caute pe Google de pe telefon.

— E Tianducheng, a zis italianul Marco, în provincia Zhejiang. Uite, aici sunt nişte poze. Într-adevăr, le văzusem cândva. Un oraş-fantomă complet abandonat. Un Paris postapocaliptic într-un pustiu chinezesc cenuşiu şi plin de praf.

— Chiar e foarte fotogenic, a zis olandezul Marco. Cu siguranță trebuie să mergem acolo.

— Putem şi să căutăm un alt fel de ambiguitate, am zis. Nişte prieteni mi-au povestit că, aflați în vacanță în India, au vizitat un loc de la malul mării. Se numea Puri, dacă îmi amintesc bine. În orice caz, ceva de genul ăsta. E un templu faimos acolo, pe care doreau să-l viziteze. Dar s-a dovedit că templul era ticsit de occidentali în veşminte colorate în căutarea iluminării, în vreme ce indienii stăteau la plajă în pantaloni scurți şi în tricouri Nike. La cine te duci? Pricepeți ce vreau să spun? Care e atunci experiența autentică?

— Şi ăsta mi se pare un subiect foarte cinematografic, a zis olandezul Marco. Notezi tu toate astea, Greet?

— Ce părere aveți despre *slum tourism*? a întrebat italianul Marco.

— Ce-i asta? a întrebat olandezul Marco. Să vizitezi cartiere mărginaşe?

— Exact, a zis italianul Marco. Turiştii merg în mahalale şi favele ca să experimenteze senzația autentică de sărăcie

lucie. Cândva am investigat tema, e un fenomen vechi. Deja în secolul nouăsprezece, burghezia înstărită vizita mahalalele Londrei. Există tot felul de aspecte interesante şi totodată foarte controversate, dar, din punctul de vedere al autenticului şi al falsului, e interesant că în acele mahalale oamenii se străduiau din răsputeri să facă experienţa pentru vizitatori şi mai autentică. E o poveste celebră despre un american care, în anii treizeci ai secolului trecut, organiza în New York excursii ghidate prin Chinatown, cunoscut în acea perioadă drept un cartier periculos unde gangsterii făceau legea. Dar, fireşte, în timpul tururilor nu se întâmplau prea multe. Ca să facă experienţa puţin mai palpitantă, a angajat actori care începeau să însceneze bătăi pentru ochii turiştilor. La un moment dat, acestora li s-au adăugat urmăriri şi împuşcături. Atunci agentul de turism a devenit putred de bogat din asta.

— E un subiect fantastic, am zis. Nu ştiam.

— S-a scris o carte despre asta, a spus. O să ţi-o caut.

— Dar mai există aşa ceva în prezent? a întrebat olandezul Marco.

— Ştiu că se organizează tururi în cartierele mărginaşe din Manila, Rio de Janeiro, Johannesburg, genul ăsta de oraşe. Nu ştiu dacă şi acolo înfrumuseţează pentru turişti nenorocirea zilnică, într-un mod similar şi testat.

— Atunci trebuie să ne apucăm să cercetăm, a zis olandezul Marco. Trebuie să mergem şi acolo.

— Asta mă duce cu gândul, am zis, la o poveste pe care am auzit-o de la o prietenă a lui Clio. Fusese în Mozambic ca să lucreze câteva săptămâni într-un orfelinat. Nu vrei să ştii câţi occidentali fac asta în zilele noastre. Asta da, experienţă unică şi autentică. Între timp, în Africa, oamenii nu mai fac faţă cererii de locuri pentru voluntari în orfelinate. Ridică orfelinate false şi angajează copii de la familiile sărace ca să facă pe orfanii pentru a putea

răspunde cererii enorme din partea occidentului. La sfârşitul sezonului turistic de voluntariat, copiii se întorc pur şi simplu înapoi la familiile lor. Înființează orfelinatele astea, unde un occidental îşi poate curăța conştiința şi poate obține o experiență unică în schimbul unui preț considerabil, adesea chiar în apropierea unei plaje idilice.

— Trebuie să mergem şi în Mozambic, a zis olandezul Marco. Avem o listă frumoasă cu care să începem.

— Cred ca e cazul să estimăm un buget de călătorii substanțial, a zis Greet.

— Sunt de aceeaşi părere, am spus.

CAPITOLUL ŞAPTE

TALENT PENTRU DECADENŢĂ

1

Pe măsură ce timpul în Grand Hotel Europa se scurgea ca o seară în compania unei sticle de vin bun şi vechi, deveneam tot mai intrigat de ceea ce majordomul îmi povestise în trecere în ziua în care fântâna arteziană fusese trezită din nou la viață şi de gândul că fosta proprietară,

acum foarte bătrână, locuieşte încă aici, deşi nu se arăta niciodată şi, după spusele lui, nici nu primea vizite. Prezența ei nevăzută a început să ia în mintea mea forma unui mare şi irezistibil mister. Voiam să o întâlnesc, dar înțelesesem deja că majordomul nu avea să mă ajute. Însă îmi aduceam bine aminte că îi scăpase că ea locuieşte, împreună cu operele de artă şi cărțile ei, în camera 1. Pentru început, puteam să merg o dată să mă uit după pofta inimii unde e camera 1, doar nu era interzis? După aceea, puteam oricând să văd dacă aş fi considerat oportun să bat la uşă.

Mi-am dat seama că sunt părți mari din Grand Hotel Europa unde nu am fost niciodată. Asta nici nu era aşa de ciudat. Cine e cazat într-un hotel foloseşte spațiile comune, camera lui şi holul unde e situată camera şi, în mod normal, nu se apucă să îşi vâre nasul prin alte holuri la alte etaje, unde se află uşile închise ale altor camere. Dar acum, că mă aflam aici de atâta timp încât eram considerat unul dintre oaspeții permanenți, o modestă expediție mi se părea justificată.

Mi-a atras atenția faptul că nu se putea observa nicio logică în numerotarea camerelor. Apartamentul meu purta numărul 17 şi mereu presupusesem că acel număr trebuie interpretat ca a şaptea cameră de la primul etaj. Dar apartamentul de alături, care era neocupat, s-a dovedit a fi numărul 33. Lângă el era o debara şi următoarea cameră purta numărul 8. Vizavi de ea era camera 21.

Mi-a fost greu şi să mă orientez pe holuri, deoarece nu se întindeau aşa cum m-aş fi aşteptat pe baza cunoştințelor pe care le aveam despre arhitectura exteriorului şi a sălilor comune de la parter. Holul în care era situată camera mea se adâncea în aripa de est, deasupra bibliotecii, a sălii verzi şi a camerei chinezeşti, dar făcea un unghi de nouăzeci de grade cu mult înainte de capătul aripii, după estimarea mea

aproximativ deasupra sălii verzi. Imediat după aceea, drumul cotea din nou la stânga, înspre un hol care dădea într-o scară ce urca şi ducea la un etaj intermediar, deoarece scara nu era suficient de înaltă ca să ajungă la al doilea etaj. Am văzut aici mai multe uşi, apropiate între ele, numerotate 301, 307, 308, 350, 300 şi 7, care permiteau accesul în nişte camere minuscule. Holul o cotea la dreapta şi din nou erau scări în sus. Am ajuns în locul unde holul care continua după scară se intersecta cu un altul, mai larg, cu un covor turcoaz în loc de roşu şi lambriuri aurite. Am hotărât să îl urmez. Uşi de camere, şi mai multe uşi de camere. Câte camere avea hotelul ăsta? Dacă nu mă înşelam, mă aflam încă în aripa de răsărit şi numai acolo trecusem deja pe lângă zeci de uşi de camere. Dacă în toate aceste camere nu locuiau oaspeți excentrici, care nu se lăsau văzuți niciodată, precum bătrâna doamnă, atunci erau în mare parte goale.

La un moment dat, am luat-o pe un hol decorat şi mai luxos decât restul. De tavanul ornamentat cu stucaturi atârnau mici candelabre din cristal. Sculpturi din bronz erau expuse pe console. Era un spațiu imens între uşile individuale ale camerelor. Apartamentele aflate în spatele uşilor trebuie să fi fost gigantice. Mi se părea foarte probabil să se afle pe acest hol camera 1. Fosta proprietară negreşit îşi adjudecase, cu operele de artă şi cărțile ei, un spațiu generos, lucru pentru care nu-i purtam pică deloc. Dar am văzut camerele 49, 12, 6 şi 56. Nu am văzut camera 1.

Holul ducea la o fereastră mare şi la nişte uşi care se deschideau într-un balcon. Eram convins că mă aflu la etajul al doilea, dar când am intrat pe balcon aproape am avut un şoc pentru că eram mult mai sus decât crezusem. Era etajul al patrulea. Pe lângă asta, nu mă aflam în aripa de răsărit, ci chiar deasupra intrării principale. Mi-am lăsat

privirea să alunece peste lunga alee de acces care se pierdea în depărtare în pădure.

Dacă mă întorceam pe acelaşi hol, ar fi trebuit în mod logic să dau în scara principală. Dar asta nu s-a întâmplat, căci holul mergea în zigzag spre vest. Şi atunci am văzut un ascensor, un lift-colivie demodat cu un grilaj de fontă. Grilajul s-a deschis, dar liftul era mort. Niciunul dintre butoane nu funcţiona. Probabil nu era curent la panoul de comandă. Menţionez acest lucru de dragul caracterului complet al poveştii şi nu pentru a sugera că, între timp, fusesem atât de prins de aventură încât chiar aş fi luat liftul dacă ar fi fost în funcţiune.

Erau tot mai multe holuri, uşi de camere şi scări şi m-am rătăcit iar. M-am mirat că pe toate acele holuri, la toate acele etaje, nu era ţipenie de om. Nu mă întâlnisem cu nicio persoană, niciun cunoscut, niciun oaspete al hotelului, nicio cameristă. Nici măcar omniprezentul majordom nu şi-a făcut apariţia. Eram de părere că, între timp, explorasem suficient. Aveam să caut în continuare altă dată camera 1. Voiam să mă întorc la propria cameră. Mai uşor de zis decât de făcut.

În timp ce îmi căutam la întâmplare drumul înapoi către lumea pe care o ştiam, am ajuns într-o sală mare şi întunecoasă unde se aflau tot felul de exponate. Am căutat un întrerupător ca să văd ce e. M-am aşteptat ca lumina să fie defectă, dar s-a aprins. S-a dovedit că ajunsesem într-un fel de muzeu plin de curiozităţi coloniale, măşti africane, scuturi, suliţe, un Buddha asiatic, platouri, oale, tigăi, potire, un instrument cu coarde, păsări exotice împăiate şi chiar o pirogă întreagă, totul expus ca o colecţie privată, fără vitrine. Colecţia mi s-a părut într-un fel sinistră şi chiar oarecum înspăimântătoare. Am stins lumina la loc şi am mers mai departe.

Fără să datorez asta vreunei strategii inteligente, brusc m-am găsit iar pe teren cunoscut. Mi-am recunoscut holul. Nu pot nega că am fost uşurat. Dar atunci am desluşit la capătul lui, în dreptul uşii camerei mele, o nălucă.

2

Era poeta franceză Albane. Purta aceeaşi rochie vaporoasă, lungă şi albă, tivită cu dantelă romantică, la fel ca în ziua în care îi fusesem prezentat. M-am întrebat ce face la mine pe hol. Din câte ştiam, ea stătea în altă aripă. Mă văzuse şi ea. M-a aşteptat.

— Dacă îți închipui că te căutam, a zis, îți dovedeşti complet inutil, a nu ştiu câta oară, egocentrismul tipic masculin, dovadă de care pot să te asigur că nu am deloc nevoie, dat fiind că sunt deja pe deplin convinsă de el.

Eram uimit că mă tutuieşte, dar nu m-am ofensat. Am decis să consider asta drept un gest de apropiere şi i-am răspuns întocmai la favoarea arătată. Până la urmă, eram colegi de breaslă.

— Deşi nu vreau să neg că m-ar fi încântat dacă mi-ai fi căutat compania în mod intenționat, am zis, pot să te liniştesc spunându-ți adevărul şi numai adevărul, că nu am crezut nici o singură clipă că mă căutai. Asta nu înseamnă că nu sunt măgulit de această întâlnire complet neintenționată.

— Ce te face să crezi că acest lucru este valabil şi pentru mine? a întrebat Albane.

— Vorbeam doar în nume propriu.

— Exact, a zis ea. Sau aproape aş spune: *quod erat demonstrandum*. Şi n-aş şti să-ți spun de ce ar trebui să fiu interesată fie şi numai superficial de cineva care vorbeşte exclusiv în nume propriu.

— Bănuiala mea este că probabil ai aprecia cu atât mai puțin dacă aş vorbi şi în numele tău.

— Exact din acest motiv mi se par atât de obositori bărbații ca tine, deci hai să spunem liniştiți bărbații în general, a zis. Cu atitudinea voastră primitivă agonistică, transformați totul într-un joc şi pe urmă vă bucurați ca un copil când câştigați jocurile născocite de voi înşivă. Dar trebuie să te dezamăgesc. Nu ai de ce să te aştepți să fiu impresionată de trucurile tale retorice ieftine, fiindcă le-am auzit deja mult prea des.

— Mi-ai face un serviciu, am zis, dacă ai vrea să-mi luminezi ignoranța şi să mă instruieşti cu privire la felul în care o femeie ca tine, sau hai să spunem femeile în general, şi-ar exprima bucuria cu privire la o întâlnire neprevăzută ca a noastră.

— Pentru început, poți să porneşti de la premisa că o femeie ca mine niciun moment nu nutreşte jalnica fantezie ca un bărbat ca tine să răsară aşa-zis din întâmplare în fața uşii camerei ei de hotel.

— Dacă o spui aşa, am zis eu, *mutatis mutandis,* nu prea văd o diferență între noi doi. Lipsa noastră comună de fantezie ar putea forma un punct de pornire favorabil pentru o frumoasă prietenie.

— Dacă un bărbat ca tine începe să vorbească despre prietenie în prezența unei femei, a zis, în clipa următoare îi bagă mâna în chiloți. Îi ştiu pe cei de teapa ta.

— Nu mi-aş ierta-o să te dezamăgesc, am zis, dar adevărul îmi porunceşte să spun că un asemenea lucru nu face deloc parte din intențiile mele.

— Un asemenea lucru, a zis. Bun nume.

— Atunci cum ai vrea să-i spun?

— Agresiune sexuală, a zis ea. Căci asta şi este. Dar îți solicit să-ți dai bine seama că ți-ai ales greşit omul şi că nici prin gând nu-mi trece să închid ochii la asta.

— Vreau să-ți mulțumesc că ai clarificat acest lucru, am zis, deşi țin mult să mai adaug că avertismentul tău este complet superfluu în măsura în care este menit să mă rețină de la comportamente necuviincioase. Dacă tu pui preț pe asta, atunci sunt pregătit să-ți făgăduiesc în mod explicit că nu te voi agresa sexual.

— Bun, a zis, atunci poți la fel de bine să te opreşti să fantazezi despre asta.

— În măsura în care îmi stă în putință să opresc ceva ce n-am început vreodată, voi face orice să îți fiu de folos.

— Şi să nu-ți treacă prin cap cumva că voi mai pune vreodată piciorul pe holul ăsta, darămite să bat plină de dorință la uşa camerei tale. Poți fi sigur că asta nu se va întâmpla.

— Acum, că aceste lucruri aproape au fost clarificate, am zis, lucru pentru care îți sunt nespus de recunoscător, poate îmi permiți să sugerez ca data viitoare să discutăm despre altceva. Despre poezie, de exemplu.

— Nu va fi nicio dată viitoare, a zis Albane.

Mi-a întors spatele şi s-a îndepărtat pe hol, în direcția scărilor.

3

Acum trei zile – sau au trecut deja patru? – aproape de sfârşitul prânzului, majordomul mi-a adus un bilet pe o tavă din argint. S-a dovedit a fi cartea de vizită a lui Patelski. Pe spate scrisese de mână litera P, cu o linie lungă dedesubt, şi sub ea, cuvântul francez „venez”. Am zâmbit. Am recunoscut acest mesaj lapidar ca ghicitoarea pe care i-o trimisese cândva Frederic al II-lea al Prusiei lui Voltaire. Rezolvarea consta în faptul că „venez” era sub P şi că „sous P” în franceză sună ca „souper”. Patelski mă invita la cină: „Venez souper.”

Mi-am amintit şi răspunsul lui Voltaire. Am luat una dintre propriile mele cărţi de vizită din cutiuţa din argint lustruită ca oglinda pe care o purtam în buzunar, mi-am scos stiloul din celălalt buzunar, am deşurubat capacul, l-am pus la capătul opus al stiloului, mi-am mutat inelul de pe degetul mic al mâinii drepte pe mâna stângă, am întors cartea de vizită şi am scris pe partea cealaltă „Ga”. Am pus mesajul pe tava din argint şi l-am rugat pe majordom să i-l transmită lui Patelski.

Ideea era ca el să-mi citească ghicitoarea ca „G mare, a mic”, sau „G grand, a petit” în franceză, ceea ce sună ca „*j'ai grand appétit*”, şi să înţeleagă că îi acceptam invitaţia. Dar, în mod evident, nu trebuia să rezolve un puzzle. Fără îndoială, cunoştea clasicul răspuns al lui Voltaire la fel de bine ca mine.

Când am apărut în acea seară în sala de mese, Patelski deja mă aştepta. M-am grăbit să-l opresc să se ridice pentru mine, în vreme ce mă saluta de parcă eram însuşi Voltaire.

— Lumea spune că inteligenţa dumneavoastră este o maşinărie de război, a zis, dacă putem crede ce a scris Flaubert despre dumneavoastră. Cu atât mai mult mă bucură faptul că aţi dat dovadă de bunătatea de a vă pune inteligenţa în slujba unui scop paşnic care constă în luminarea serii singuratice a unui bătrân.

— Indiferent ce fac, am zis, încerc să zdrobesc josnicia şi să răspund prieteniei cu prietenie.

Mi-a făcut semn să mă aşez. A spus că îşi făcuse temele şi descoperise între timp că încerc pe nedrept să mă pretind un *gentiluomo* italian şi că vin din Ţările de Jos. Am pledat vinovat şi l-am rugat zâmbind să împrăştie cât mai puţin vestea. M-a întrebat dacă ştiu cum îmi caracterizase Voltaire patria. A trebuit să-i rămân dator cu răspunsul, dar eram încredinţat că nu conţine nimic bun. A zis că asta depinde din ce unghi priveşti şi că Voltaire spusese că e un loc unde

lumea se înflăcărează mai mult pentru jumătate de kil de piper decât pentru paradoxurile lui Rousseau. I-am zis că e adevărat şi că mă stabilisem în Italia tocmai datorită predilecției mele pentru paradoxuri. I-am cerut voie să-l întreb de unde e de loc.

— Din Europa, a zis. Şi cu asta vreau să spun, în primul rând, că locuiesc deja de atâta timp în Grand Hotel Europa, încât am început să-l consider domiciliul meu. Dar, chiar dacă nu vă mulțumiți cu acest răspuns, tot pe acelaşi vi l-aş da. Istoria familiei mele stă atât de mult sub semnul cruzimilor de pe bătrânul continent, având drept urmare atâtea strămutări voluntare şi involuntare, încât cel mai sincer răspuns şi singurul corect e dacă spun că Europa m-a adus pe lume. Pe lângă asta, Europa mi-a dat naştere şi într-un alt mod, ținând cont că am fost format de către marii gânditori europeni din trecut, care încă îmi țin companie zi de zi.

I-am spus că rareori am întâlnit pe cineva care să mi se prezinte fără rezerve ca european. Dacă putea purta cu mândrie identitatea europeană, asta trebuia să însemne că el crede într-un lucru precum identitatea europeană. L-am rugat să o descrie.

4.

— Fără îndoială, cunoaşteți modul în care influentul polimat George Steiner a încercat să descrie ideea de Europa. El defineşte unicitatea continentului pe baza a cinci caracteristici aparte. Prima este, destul de interesant, omniprezența cafenelelor pe care el, om cultivat cum e, nu le consideră atât de mult nişte locuri de beție ale disperaților, unde se toarnă uitare amară într-un pahar fără fund, cât locuri de întâlnire unde intelectualii complotează, scriu şi dezbat şi unde au luat naştere curentele filozofice definitorii,

laolaltă cu principalele curente artistice şi revoluţiile ideologice şi estetice.

— Îmi face plăcere, am zis, că îmi pot justifica frecventele ieşiri la cafenele din trecutul meu pe baza autorităţii nimănui altuia decât Steiner, ca o expresie a unei atitudini militante proeuropene.

— Remarcaţi că Europa începe pentru Steiner de abia în secolul al nouăsprezecelea. Filozofiile presocratice, platoniciene şi aristotelice, stoicismul şi epicurismul, neoplatonismul, moştenirea patristică, etica mistică şi curtenească, Renaşterea, Iluminismul şi romantismul nu au apărut niciunele în cafenele şi cu atât mai puţin clasicismul, elenismul, stilul romanic, goticul, barocul şi neoclasicismul. Punctul de referinţă al lui Steiner este Europa burgheză, al cărei exponent este el însuşi. Când se gândeşte la Europa, vede în faţa ochilor bulevardele Parisului şi ale Vienei, nu agora din Atena sau puternicele curţi imperiale. Dar ăsta e un comentariu marginal slab, care trece sub tăcere faptul că Steiner provoacă intenţionat şi că, în esenţă, are dreptate când spune că dezbaterea intelectuală şi schimbul de idei sunt caracteristici esenţiale ale identităţii europene.

— Mi se pare curajos din partea dumneavoastră, am zis, că folosiţi timpul prezent.

— Acum nu dezbat cu dumneavoastră? a zis Patelski. Nu trebuie să ne facem iluzii despre trecut. Şi atunci, puţini îşi petreceau timpul cu dezbateri intelectuale. Asta nu înseamnă că filozofarea lor nu a avut o influenţă hotărâtoare. Istoria europeană poate fi descrisă ca o istorie e ideilor. Lucrul ăsta nu e valabil în egală măsură pentru nicio altă parte a lumii.

— Analiza dumneavoastră sună ca o pledoarie pentru rolul de frunte al elitei. În zilele noastre, trebuie să aveţi mare grijă cu asta. Elita a cam ieşit din modă. E considerată de populişti răspunzătoare pentru toate relele din lume.

— Şi chiar este, a zis. La fel de mult cum este răspunzătoare şi pentru tot binele din lume. Ea e esențială. Elita nu are nicio vină că e elită. Faptul că oamenii deştepți sunt în minoritate nu schimbă cu nimic faptul că sunt mai deştepți decât majoritatea. Chiar în vremurile în care prostia majorității este înscăunată drept normă de către demagogi, minoritatea inteligentă continuă să aibă dreptatea de partea ei.

— Însă asta nu o prea ajută dacă nu este ascultată.

— Ați putea susține teoria, a zis, că influența descrescătoare a elitei intelectuale este un atac asupra identității europene şi un herald al decăderii ei. Ăsta e, în esență, al cincilea argument al lui Steiner. Ajungem şi la el. Propun să evităm confuzia trecând prin cele cinci idei în ordinea inițială.

— În acest caz, ajutați-mă să-mi amintesc care era cea de-a doua idee.

— A doua caracteristică a Europei, identificată de Steiner, e că natura de pe continent e domesticită şi accesibilă, ca un peisaj la scară umană, care contrastează esențial cu natura sălbatică şi de nepătruns a Asiei, Americii, Africii şi Australiei.

— Spre frustrarea romanticilor.

— Dihotomia dintre parc şi sălbăticie se corelează cu un ideal de civilizație pe care romantismul a dorit să-l pună în discuție fără prea mult succes.

— Cineva ar putea aduce argumentul, am zis eu, că tocmai tradiția europeană de a manipula şi a îmblânzi natura stă la baza problemelor climatice contemporane din lumea întreagă.

— Aş fi tentat să susțin contrariul, a zis. Tradiția europeană este să îngrijească natura ca o grădină în care omul îşi poate dezmorți picioarele, în vreme ce, în restul lumii, natura este considerată duşmănoasă. Pe bună

dreptate, să nu mă înțelegeți greşit. Există pe lume ținuturi unde natura este un adversar redutabil şi ucigător al omului. Cei mai mari poluatori şi producătorii majori ai crizei climatice sunt de găsit acolo, în vreme ce tocmai în Europa există disponibilitatea de a schimba lucrurile.

— La asta nu ajută faptul că Europa este tot mai puțin luată în serios de restul lumii.

— Asta ne aduce înapoi la cea de-a cincea idee. Hai să discutăm mai întâi cea de-a treia caracteristică, şi anume faptul că Europa e impregnată de propria istorie.

— Aici nu prea sunt multe de discutat, am zis. E evident adevărat. De mici copii, europenii se joacă printre ruinele imperiilor decăzute cu grenade neexplodate din marele război, se sărută prima oară în ecoul muzicii de vioară din saloanele răsunătoare ale Vienei şi Salzburgului, se căsătoresc într-un palat orăşenesc restaurat, sub picturi ale tavanului care aduc aminte de vremuri mai glorioase, îşi trimit odraslele la *gymnasium*[7] ca să învețe latina şi greaca veche, trăiesc oftând, absorbiți de tradițiile din trecut, printre colecțiile lor de artă, şi sunt îngropați într-o catedrală medievală, după o liturghie veche de un mileniu, în pământul plin până la saturație de nume mai mărețe decât au purtat ei vreodată. Europa se îneacă în istoria ei. Există atât de mult trecut în Europa, încât nu mai există loc pentru viitor.

— Aş mai putea adăuga, a zis, că noi amândoi, cum ne-am întâlnit aici şi facem schimb de idei, nu reflectăm ca nişte outsideri asupra obsesiei europene pentru propria istorie, ci, asemenea unor bolnavi, ne punem propriul diagnostic. Interesul nostru pentru dezbatere este vechi, argumentele noastre sunt istorice şi luăm în serios ideile de abia dacă s-

[7] Şcoală care pregăteşte elevii pentru învățământul universitar, unde latina şi greaca veche sunt materii obligatorii (n. trad.).

au învechit veacuri întregi în cărțile *in folio* care stau teancuri-teancuri în bibliotecile noastre.

— Așa este, am zis. Și eu am studiat latina și greaca veche. Supraconștientizarea tradiției poate implica stagnare, dar asta e probabil un pericol relativ inofensiv în comparație cu regresul pentru care pledează anumiți politicieni. Un trecut măreț face nostalgia să fie tentantă. Dacă totul era mai bine odinioară, asta poate fi considerată direcția în care trebuie să ne îndreptăm. Poate părea îmbietor să combați frica întorcând ceasurile înapoi până la o epocă în care frica aceea nu exista.

— Nostalgia e a tuturor timpurilor, a zis. Nimic nu e nou pe un continent vechi, nici măcar dorul după vremurile de odinioară. Până și vechii greci, care aveau încă de pus bazele civilizației europene, credeau că vremurile bune au apus demult, și anume epoca în care zeii încă umblau pe pământ și oamenii mâncau ghinde. Asta ne duce la cea de-a patra caracteristică a civilizației europene. A luat naștere la Atena și Ierusalim. E fructul rațiunii și al unei revelații.

— Să nu vă audă cei de extremă dreaptă, am zis. Ei descalifică prezența islamului în Europa arătând originile iudeo-creștine ale civilizației europene.

— Nu mă ascultați cu atenție. Nu e vorba despre opoziția dintre Ierusalim și Mecca, ci de mariajul de conveniență dintre rațiune și credință. Caracteristica identității europene la care se referă Steiner este paradoxala dublă orientare spre o tradiție a Cărții și o tradiție a cărților. Și mahomedanii sunt oameni ai Cărții. Nu se deosebesc de creștini. Istoria europeană a ideilor este un tangou de peste două milenii, care adesea a semănat mai mult cu o luptă, între credința într-un adevăr exclusiv și revelat și credința în capacitățile omului de a descoperi adevărul cu ajutorul rațiunii.

5

A fost servit felul principal. Era steak Paganini.

— Grecii au fost cruțați de soarta unei revelații, am zis. Religia şi miturile lor nu au fost niciodată trecute într-o carte sfântă şi plină de autoritate. Asta a făcut ca fundamentele credinței lor să rămână mereu deschise discuției. Când lipseşte dictatul din partea unui zeu, nu este niciun sacrilegiu să gândeşti singur. Aşa a luat naştere filozofia greacă.

— Ați scris asta odată undeva. Îmi amintesc. Unicitatea civilizației europene este că această rațiune trezită la viață cu un sărut trebuie să cadă la pace cu o revelație care se pretinde adevărul suprem. În această privință, epicentrul istoriei europene se află în prelegerile Sfinților Părinți, care şi-au luat misiunea de a face acceptabilă pentru intelectualii păgâni credința lor improbabilă, prin argumente de o frumusețe suprarealistă, armonizând-o cu realizările ilustre ale filozofiei greceşti. Faptul că pictura europeană a pus perspectiva dezvoltată de Leonardo da Vinci, cu o precizie absolut ştiințifică, în slujba creării imaginilor evlaviei este, dacă vreți, o manifestare la fel de minunată a aceleiaşi tradiții paradoxale.

— Însă îndrăznesc să mă îndoiesc, am zis, că lupta dintre rațiune şi religie este exclusiv europeană. Poate este, mai degrabă, o obsesie general umană.

— Este vorba despre coexistența a două tradiții formidabile. Cred că Europa are un drept exclusiv nu doar asupra combinației dintre cele două, ci şi aproape asupra fiecăreia dintre ele în mod individual. Cu excepția islamului, experiența religioasă din afara Europei nu se bazează pe o revelație şi, în afara Chinei şi a Indiei, tradiția filozofică din exteriorul Europei nu este un discurs coerent al unor texte scrise. Exagerez puțin, dar nu excesiv de mult. În Europa,

ambele tradiții sunt consemnate în scris. După părerea mea, asta poate fi considerat unic.

— La urma urmei, e vorba aşadar despre cărți, am zis. Mă bucură faptul că, nu doar prin vizitele la cafenele, ci şi prin alegerea meseriei de scriitor, dau dovadă de o mentalitate europeană.

— Numai să vă dați seama de asta, a zis.

— E păcat doar că tot mai puțini cititori îşi dau seama de asta.

— Asta ne duce la cea de-a cincea şi ultima caracteristică a identității europene, a zis Patelski. Europa e conştientă de propriul declin.

— După cum omul este singura ființă vie care are conştiința propriei mortalități, tot astfel, Europa este singurul continent care îşi experimentează propria decădere şi îşi prevede propria ruină tragică. E reversul medaliei unui trecut bogat. Cine a cunoscut vremuri glorioase ajunge îndată la ideea că epoca lui de aur a apus şi că şansa să mai fie vreodată cum a fost e minimă.

— E mai profund de atât, a zis. De-a lungul istoriei sale, Europa a asistat la decăderea atâtor imperii puternice, încât ciclul apariției, al înfloririi şi al decăderii s-a întipărit ca model în cea mai profundă scoarță cerebrală a conştiinței noastre istorice. Percepem acest şablon tripartit, inclusiv declinul, inevitabil în ochii noştri, ca satisfăcător din punct de vedere estetic, cum e simetria, construirea triadică a unui text argumentativ împărțit în introducere, argumentare şi concluzie, un altar sub formă de triptic sau formatul sonatei, care constă dintr-o expoziție, o dezvoltare şi o repriză. Zărim frumusețe în decadență fiindcă am început să idealizăm exemplele ei din trecut, cum ar fi minunatul şi grandiosul declin al imperiului roman, şi fiindcă, pentru noi, decăderea face parte dintr-o structură completă care, fără

ultima parte a tripticului, ar avea lipsuri estetice şi ar rămâne sărăcăcioasă.

— Dacă aveţi dreptate cu analiza dumneavoastră, am zis, e convenabil faptul că declinul Europei poate fi demonstrat în realitate. Cu toate că ne place să ne îndreptăm atenţia doar asupra realizărilor culturale ale continentului, ştim al naibii de bine că Europa a putut să înflorească doar datorită fundamentului solid al superiorităţii economice şi militare. Şi, în vreme ce ne dorim să vorbim la nesfârşit despre acele realizări culturale, din punct de vedere economic şi militar, Europa este în mod definitiv şi ireversibil depăşită de mari părţi ale restului lumii. Din această cauză, Europa şi-a pierdut autoritatea în lume. Iar autoritatea morală, cu care ne lăudăm în lipsă de ceva mai bun, este o ficţiune câtă vreme suntem divizaţi între noi şi nu reuşim să vorbim într-un singur glas răsunător. Şi, chiar de am face-o, tot degeaba. Restul lumii nu dă doi bani pe autoritatea morală pe care noi înşine am inventat-o pentru că nu-i mai putem sili cu arme şi ducaţi să ne asculte. Pe scena lumii, Europa a devenit irelevantă şi şi-a pierdut influenţa asupra viitorului. Trec zile în şir fără ca măcar să se gândească la noi chinezii, cred că mă încumet să afirm asta. Europa nu mai produce nimic. Toate obiectele pe care punem mâna zi de zi sunt produse în China. Hainele noastre vin din Bangladesh şi India, iar visurile noastre, de la Hollywood. Cele din urmă fabrici, care îşi dau ultima suflare pe continentul nostru, mai sunt ţinute deschise de sindicate şi de disperare, dintr-o nostalgie care nu-şi mai are locul, în pofida oricărei logici, până când sunt şi ele adăugate, ca patrimoniu industrial, la interminabila noastră listă de monumente care stau mărturie a vremurilor mai bune. Am instituit o economie bazată pe servicii, rafinată şi dezvoltată până în cele mai mici detalii, ca să facilităm îmbogăţirea chinezilor pe continentul nostru şi să ne administrăm

propria ruină. Dar, în realitate, nu mai avem nimic de vânzare decât trecutul nostru.

— Vorbiți ca un adevărat european, a zis. Nu doar vizitele la cafenele şi alegerea profesiei demonstrează o natură europeană, aveți în sânge şi gândirea apocaliptică.

— Atunci, nu-mi dați dreptate?

— Ba da, vă fac un compliment.

— Poate îmi îngăduiți ca, aducându-vă mulțumirile de rigoare pentru faptul că sunteți de acord cu mine şi pentru măgulire, să îmi mai permit o mică observație marginală. Ce e îngrijorător la gândirea apocaliptică este că, în ziua de astăzi, găseşte ecou mai ales la adepții profeților de extremă dreaptă, care dau vina pentru declinul culturii europene pe disiparea valorilor fundamentale iudeo-creştine şi umaniste, sub presiunea islamizării continentului ca urmare a imigrației în masă. Nu mi-ar plăcea să-mi intitulez cartea pe acest subiect *Declinul Occidentului*, pentru că atunci risc să se vândă ca pâinea caldă mulțumită popularității gândirii de dreapta.

— Vă face cinste că vă preocupați de cifrele de vânzări ale operelor dumneavoastră, a zis. Dar cred că nu e greu să facem o diferență între nostalgia defensivă, care se manifestă prin dorința de întoarcere în Evul Mediu, când cavaleri neînfricați măcelăreau necredincioşii în numele Crucii, şi realismul istoric, care realizează că singura speranță de viitor pentru Europa constă în integrare intensă, federalizare şi unitate, aşa încât sosirea unor imigranți tineri, puternici şi energici e un dar pentru continentul vechi şi îmbătrânit, în loc să fie o amenințare.

— Mă bucură că îndrăzniți să vorbiți despre speranță şi viitor, am zis. Pe baza celor cinci caracteristici ale identității europene pe care tocmai le-am discutat, vă pot spune cum arată viitorul Europei. În acest moment, acest viitor e deja prezent la scară largă şi operațional. Ce se va alege de

cafenelele noastre, de natura noastră accesibilă, de supraabundența trecutului nostru, de tradiția noastră de rațiune şi revelație şi talentul nostru pentru decadență este ce s-a ales deja. Europa a devenit un parc. Pădurea Neagră, pe vremuri atât de temută, este acum un loc de plimbare cu indicatoare. Cine vrea să urce pe Mont Blanc trebuie să-şi ia bilet. Pentru vizitatorii care caută răcoare, avem fotogenica şi ridicol de albastra Mare Interioară Mediterană, care e ferită de rechini, valuri şi toate celelalte pericole care caracterizează o mare adevărată. Toate astea, scăldate într-o climă plăcută, lipsită de extreme. Şi acest parc este presărat cu atracții turistice. Poți căsca gura la monumente dintr-un trecut care-ți aprinde imaginația şi nu te mai saturi uitându-te la catedralele pe care rațiunea le-a construit pentru religie. Toate acestea au fost restaurate şi întreținute în mod exemplar, pentru că orice european realizează că ne ducem la fund şi că trecutul este tot ce avem. Europa a devenit un muzeu în aer liber, un fantastic parc tematic istoric pentru turişti. Şi ingredientul principal pentru soarta noastră turistică este, conform primei şi celei mai importante caracteristici a identității noastre, excelentul nostru sector de hoteluri şi restaurante. Omniprezența cafenelelor şi bogăția formidabilelor noastre tradiții culinare transformă continentul nostru în destinația turistică ideală. Viitorul Europei este Europa care e deja de pe acum o realitate. Europa este zona de recreere pentru restul lumii.

— Se pune întrebarea dacă e un lucru rău, a zis.

— Se pune întrebarea, am zis, dacă e un lucru rău.

CAPITOLUL OPT

MISTERUL MALTEZ

1

— Te-am visat, mi-a zis Clio într-o dimineaţă.

I-am spus că mă simt onorat.

— Nu a fost un vis frumos, a zis. Eram la un râu pe care trebuia să-l trecem. Dar nu era niciun pod. Ai zis că trebuie să înotăm. Dar apa curgea repede şi mi-era frică. Ai zis că vom trece împreună şi că mă vei ajuta să ajung pe malul celălalt şi mi-ai promis că o să ai grijă să nu mi se întâmple nimic. Dar, odată ajunşi în apă, când am început să înotăm, te-ai enervat pentru că, după tine, eram prea lentă şi neputincioasă. Şi, când am ajuns în mijlocul râului, te-ai săturat. Mi-ai dat drumul şi ai înotat de unul singur spre malul celălalt. Nici măcar nu te-ai uitat în spate. Şi m-am înecat.

— A fost doar un vis, am zis. Nu aş face niciodată aşa ceva. Nu îmi place să înot. Sigur aş fi chemat un taxi ca să ne ducă pe malul celălalt, la nevoie pe o rută ocolitoare, pe cel mai apropiat pod, confortabil şi fără să ne udăm.

— Ţi-am zis că nu era niciun pod. Nu mă iei în serios. Ştii care e problema ta? Trăieşti doar în lumea ta. Vrei să te consideri centrul propriului tău univers. Cât timp zburd pe lângă tine, veselă şi frumoasă, ca podoabă pentru propria ta stimă de sine, eşti mulţumit. Dar, îndată ce am o problemă,

întorci privirea pentru că nu te sinchiseşti de problemele mele. Atunci mă laşi pur şi simplu să mă înec, la fel ca în visul meu.

— Am glumit doar, Clio.

— Exact, asta am vrut să spun, mereu glumele astea ale tale. Nu vrei să-ți dai osteneala să te preocupi de grijile întemeiate ale altuia, deci le îndepărtezi râzând. Poate ai cum să faci asta în cărțile tale, dar cu mine nu-ți merge. Conform definiției mele personale, eşti pur şi simplu un egoist.

— Chiar nu cred că e adevărat, am zis. Mai mult decât atât, e cel mai nedrept lucru pe care îl poți spune. Dacă o persoană pe lumea asta nu îmi poate reproşa că sunt un egoist, atunci tu eşti aceea. Mi-am dat peste cap viața pentru tine.

— Cumpărând câteva costume şi cămăşi care să se asorteze la culoare cu hainele mele de blană. Felicitări, Ilja. E foarte altruist din partea ta.

— Sunt aici, în Veneția, din cauza ta.

— Doar pentru că am insistat eu, a zis. Aşa stă treaba mereu cu tine. N-ai face niciodată ceva pentru altul din proprie inițiativă.

— Dacă îmi amintesc bine, tocmai eu am insistat să mergem la Veneția. La început nici măcar nu voiai să accepți slujba.

— A, da, şi acum domnul îşi închipuie asta, că voia atât de mult să meargă la Veneția, încât şi-a împins iubita să-şi dea demisia. Foarte nobil. Un adevărat gentleman. Lasă-mă să-ți zic un singur lucru, Ilja: e nevoie de mai mult decât câteva costume şi cravate ca să fii un gentleman. Dar fie ai asta în sânge, fie n-o ai, deci nu vei pricepe niciodată.

— Te contrazici, am zis. Dar...

— Nu mă contrazic deloc.

— Reproşul tău de dinainte a fost că a trebuit să mă convingi şi acum îmi reproşezi că te-am forţat. Ambele reproşuri sunt în contradicţie unul cu altul.

— Nu-mi plac deloc trucurile astea retorice ale tale. Încerc să port o discuţie normală cu tine.

— Bine. Hai atunci să formulăm aşa, am zis. Te-am susţinut cu entuziasm într-o decizie pe care tu ai luat-o. E o formulare care ţi se pare acceptabilă? Dacă da, poate-mi explici pe urmă ce anume e egoist la asta.

— Pe urmă? Pe urmă m-ai lăsat să mă ocup singură de toate.

— Ce vrei să spui, Clio?

— Casa asta, totul. Nu ai mişcat un deget.

— Ţi s-a oferit casa de către angajatorul tău pentru te miri ce. N-a fost nevoie să mai mişc vreun deget. De aceea nu am făcut-o.

— Vezi, a zis. Floare la ureche. Mereu se întâmplă aşa. Nici măcar nu m-ai ajutat să-mi despachetez cărţile.

— Ce ai azi, Clio? De ce te porţi aşa?

— Am zis deja. Nici măcar nu mă asculţi. Dar se pare că va trebui să mă obişnuiesc cu asta.

— Ai avut un coşmar.

— Am visat că eşti un egoist şi că mă laşi pur şi simplu să mă înec când îţi vine ţie la socoteală.

— Trebuie acum să mă apăr în faţa unui vis?

— Nu-ţi bate capul.

— Un vis nu trebuie neapărat să fie adevărat, Clio.

— A, nu? Şi atunci, de ce visez asta? În mod normal, nu am niciodată asemenea vise, dar acum, cu tine, se întâmplă. Ce coincidenţă, nu crezi?

— Asta pot să te întreb şi eu. De ce visezi atât de urât despre mine, de fapt? Până la urmă, totul vine din mintea ta. E adevărat sau e adevărat? Ar trebui să mă supăr pe tine

pentru că ai o părere atât de proastă despre mine încât asta revine în visele tale.

— Pur şi simplu nu-ți ții promisiunile. Asta revine în visele mele.

— Şi ce promisiuni nu mi-am ținut? Zi-mi şi mie una singură.

— Pot să-ți zic mai multe, a spus.

— Zi-mi una singură.

— Încă nu ai scris nicio poezie despre mine.

— Clio, asta n-a fost o promisiune. Țineai neapărat să te dezbraci. Deşi îți sunt în continuare foarte recunoscător pentru acea inițiativă surprinzătoare, nu îți cerusem asta, nici măcar nu îndrăznisem să te rog. În plus, îți voi face poezia. Dar o poezie despre tine trebuie să fie cea mai bună poezie scrisă vreodată. Nu fac aşa ceva într-o după-masă. Ia ceva timp.

— Şi nu m-ai dus niciodată în Malta.

— În Malta?

— Vezi, nici măcar nu-ți aduci aminte.

— Am promis asta când eram la părinții tăi.

— Mă bucur că recunoşti în sfârşit că nu-ți ții promisiunile şi că nu eşti de încredere. Apropo, săptămâna viitoare am vacanță, dacă te interesează vreun pic.

2

Chiar în aceeaşi zi, rezervasem un zbor şi un hotel.

— Ştii, de fapt, de ce mergem în Malta? a întrebat Clio.

M-am străduit din răsputeri să nu râd. „Între timp, asta a devenit o întrebare cam irelevantă”, am vrut să spun. „Consider că nu prea mi-ai dat de ales să nu merg. Dar nu contează. Tot te iubesc. Mergem în Malta pentru că n-aş vrea să mă acuzi din nou de ucidere din culpă în visele tale”, am vrut să spun. Dar n-am zis-o. Am dat răspunsul dorit.

— Da, a zis. Aşa e. În primul rând, mergem ca să ne uităm la acel tablou al tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul pe care Caravaggio l-a semnat cu sângele lui Ioan. Dar ce nu ți-am povestit încă e faptul că acel tablou e doar o verigă mică dintr-un lanț de întâmplări şi face parte dintr-un mare mister.

Supărarea ei de mai înainte dispăruse complet şi a mea se topea şi ea neputincioasă sub ardoarea entuziasmului ei. Felul în care îi străluceau ochii în timp ce vorbea despre un mare mister şi cum gurița ei încerca să dea greutate cuvintelor în vreme ce rostea apăsat sunetele lor mă înduioşa. În acele zile, eram prea îndrăgostit ca să fiu puternic. Şi asta o înțelesesem de pe atunci şi o consideram, pe bună dreptate, o realizare admirabilă.

— Să povestesc?

Am răspuns că vreau să ştiu totul despre marele mister.

— E o poveste destul de lungă şi de încâlcită, dar voi încerca să o spun bine.

— Ascult.

— Da, ascultă bine, căci ştiu sigur că vei vrea să o foloseşti pentru cartea ta. Începe aici un capitol nou, fiindcă de acum devine important.

— Nu scriu tot ce s-a petrecut înainte de asta, pentru că nu scriu despre tine, ştii doar. Ți-am promis. Şi ştiu că porți numele unei muze, dar nu se prea întâmplă ca muzele să se implice activ în compunerea lucrărilor pe care le inspiră.

— Sunt un nou fel de muză. O muză 2.0. Trebuie să nu mă întrerupi întruna. Vrei să auzi povestea sau nu?

— Ascult.

3

— Sunt multe enigme cu privire la viața şi opera lui Michelangelo Merisi, supranumit Caravaggio după satul

natal al părinților săi, dar cel mai mare mister e legat de moartea sa. E o frază de deschidere bună? Deşi nu a murit în Malta, moartea lui, sunt absolut convinsă, este urmarea directă a unei întâmplări care a avut loc în timpul şederii sale pe acea insulă. Dacă rezolvarea misterului se află în Malta, probabil acolo se găseşte şi răspunsul la întrebarea care frământă lumea de secole întregi: unde a rămas ultimul dintre cele trei tablouri pe care Caravaggio le avea la el în ultima sa călătorie?

Deja este o poveste palpitantă, nu? Dar, înainte de a intra în detaliile acelui incident fatal din Malta, trebuie mai întâi să mă întorc în timp câțiva ani ca să povestesc cum şi de ce a ajuns pe acea insulă. Ajungem la ziua de 28 martie a anului 1606. Caravaggio avea atunci treizeci şi patru de ani. Locuia şi lucra în Roma şi era în culmea gloriei. Primea comenzi prestigioase şi se bucura de protecția câtorva cardinali şi nobili influenți. Trebuise să facă adesea apel la sprijinul lor, pentru că avea un caracter de rahat. Scuze că o spun astfel. Era irascibil, agresiv şi violent. Şi, din pricina acestor trăsături de caracter, intrase deseori în bucluc.

Se zvonea că sosirea sa la Roma nu fusese în întregime de bunăvoie şi că era o fugă deoarece, prin 1590 sau 1592, ar fi ucis un om în Milano. Nimeni n-a putut dovedi asta. Dar în Roma fuseseră martori de față când, pe 28 noiembrie 1600, în timpul şederii sale în Palazzo Madama ca protejat al cardinalului De Monte, după o ceartă banală, lovise cu o bâtă un alt oaspete al protectorului său până îl schilodise. Victima nu era un oarecare, ci Girolamo Stampa, marele duce de Montepulciano. Cardinalul De Monte nu putuse sau nu voise să împiedice azvârlirea lui Caravaggio în închisoarea din Tor di Nona.

După eliberarea lui în 1601, avuseseră loc alte incidente. În 1603, un coleg pictor, Giovanno Baglione, despre care scrisese versuri vulgare, l-a dat în judecată. A fost

condamnat, dar, grație unei intervenții din partea ambasadorului francez, pedeapsa i-a fost transformată în arest la domiciliu. În anul următor, fusese arestat de câteva ori pentru port ilegal de armă şi rănirea străjerilor. Fusese dat în judecată de un hangiu căruia îi azvârlise în față o farfurie cu anghinare. În 1605, se văzuse nevoit să fugă câteva săptămâni la Genova, după ce îl rănise grav pe notarul public Mariano Pasqualone din Accumuli, într-un duel pentru o femeie pe nume Lena care era amanta amândurora. De abia după intervenția protectorilor săi putuse să se întoarcă la Roma, unde însă fusese dat în judecată numaidecât de proprietarul locuinței sale pentru că refuza să plătească chiria şi, ca răspuns la somații, îi spărsese acestuia ferestrele în timpul nopții.

Poate că nu povestesc tocmai în ordine cronologică, dar spun toate astea ca să arăt clar că el avea deja un cazier impresionant când, în seara zilei de 28 martie 1606 – era o zi de marți, am verificat – s-a dus să joace tenis pe Campo Marzio cu Ranuccio Tomassoni din Terni. *Pallacorda* se numea jocul, dar, în realitate, era tenis cu o sfoară întinsă în mijloc în locul unei plase. La un moment dat, au început să se certe cu privire la o minge care ar fi fost înăuntru sau afară şi atunci Caravaggio l-a ucis pe Ranuccio Tomassoni. Negreşit, erau mai multe în joc decât jocul. Îți place fraza asta? Râvneau amândoi la favorurile aceleiaşi femei, care se numea Fillide Melandroni şi era o damă de o frumusețe celebră şi o reputație irezistibil de dubioasă. Unii susțineau că pictorul ar fi avut datorii la Ranuccio. Alții au arătat posibilitatea unei dispute politice. Familia Tomassoni era o partizană notorie a spaniolilor, în vreme ce Caravaggio se bucura de protecția ambasadorului francez. Dar ce era cert – Ranuccio Tomassoni nu mai mişca. Era mort şi Caravaggio era un ucigaş. A fost judecat şi, ținând şi cont de trecutul său infracțional, a primit cea mai aspră pedeapsă posibilă. A

fost condamnat la moarte prin tăierea capului. Sentința putea fi dusă la îndeplinire de orice individ oarecare care îl recunoştea pe stradă.

Din acel moment, a început să picteze aproape obsesiv scene de decapitare, precum faimosul tablou al Iuditei şi al lui Holofern, unde capul tăiat este un autoportret, şi al lui Ioan Botezătorul, precum tabloul pe care l-a făcut în Malta şi l-a semnat cu sângele lui Ioan. Dar nu spun bine povestea. Anticipez ce urmează să se întâmple. În cele din urmă, a fugit în Malta, dar nu imediat.

Caravaggio nu mai putea rămâne în Roma, asta era clar. A reuşit să fugă cu ajutorul prințului Filippo I Colonna, pentru care a pictat diferite tablouri, printre care o pânză cu cina din Emaus. Ca să trimită autoritățile pe o pistă greşită, prințul i-a pus pe diverşi membri ai numeroasei sale familii să depună mărturie că l-au văzut pe Caravaggio în diferite locuri din Italia şi l-a scos pe furiş din oraş, ducându-l la moşia lui din Latium. Cu ajutorul unei ramuri napolitane a familiei, prințul a reuşit să-l aducă peste câteva luni la Napoli. Caravaggio s-a ascuns prin aleile cartierului spaniol şi a lucrat ca un posedat. Dar era prea cunoscut. Devenea prea periculos să rămână şi în Napoli. Trebuia găsită o soluție de durată pentru condamnarea la moarte care fusese pronunțată împotriva lui.

Prințul avea un plan. Exista o metodă de a obține imunitate împotriva urmăririi penale. În acest scop, Caravaggio trebuia să intre în elita catolică a cavalerilor maltezi. Prințul Filippo a luat legătura cu Marele Maestru al Ordinului Cavalerilor de Malta, Alof de Wignacourt. În schimbul unui portret, acesta era dispus să-l primească pe Caravaggio în Malta.

Cred că e important să ne oprim puțin să reflectăm cât de neobişnuit era ca prinți, nobili, cardinali şi chiar Marele Maestru al Ordinului Cavalerilor de Malta, care, după papă,

era unul dintre cei mai influenți oameni din ierarhia bisericească, să fie gata să-l ajute şi să-i acorde favoruri unui curvar, delincvent violent şi criminal. Cu siguranță nu făceau asta din iertare creştinească şi iubire de semeni. Singurul motiv din spatele aparentului lor altruism era dorința lor de a pune mâna pe un tablou al maestrului blestemat şi dement. Acest lucru îi defineşte faima şi arată cât de prețioase şi de dorite îi erau pânzele încă din timpul vieții.

— Asta explică, în parte, şi de ce tablourile lui sunt şi în ziua de azi atât de prețioase şi de dorite, am zis. Biografia lui Caravaggio, aşa cum o schițezi tu, se potriveşte ca o mănuşă cu romanticul ideal artistic al geniului blestemat care, prin atitudinea sa lipsită de compromisuri față de viață, este zdrobit şi se mai poate agăța doar de arta lui, ca un naufragiat de lemnul epavei. Tot romantismul pare să fie inventat, cu efect retroactiv două secole mai târziu, special pentru Caravaggio. Uneori se spune că arta ar fi primejdioasă, dar acest artist chiar era primejdios. Se poate mai romantic de atât?

— După moartea lui, Caravaggio a căzut în uitare o vreme, a zis Clio. Curentul clasicist a câştigat în fața naturalismului lui. De abia în secolul al XX-lea a fost redescoperit. Dar asta e cu totul altă poveste. Nu trebuie să mă întrerupi. Unde am rămas?

— În Malta.

4

— În Malta. Să începi atunci un nou capitol intermediar. Nu că s-ar fi schimbat ceva, nici pomeneală de asta, dar, în orice caz, la început, Caravaggio a făcut totul ca să se transforme şi să-şi facă viața mai bună. Dintotdeauna a fost foarte credincios. Avem mai multe surse care atestă asta. E

unul dintre paradoxurile caracterului său şi poate şi sursa schizofreniei lui faptul că era cel mai mare păcătos de pe faţa pământului şi, în acelaşi timp, ca fanatic religios pe care-l treceau fiorii, era conştient de asta până la sânge. Asta a fost o frază frumoasă, nu crezi? Pur şi simplu trecea de la una la alta. Mi se pare că încep să vorbesc tot mai mult ca tine. Dar asta face ca omul să o ia razna, când cucernicia lui intră atât de vizibil în conflict cu drumul pe care-l urmează în viaţă. În orice caz, în Malta, Caravaggio s-a străduit cât a putut să trăiască precum un călugăr şi să nu işte sub niciun chip bănuiala că ar fi un răufăcător osândit. Muncea şi se adâncea plin de devoţiune în rugăciune şi slujbe. Asta avea şi o latură pragmatică, întrucât nu era încă în siguranţă. Urma să-şi atingă ţelul de abia când îl admiteau în ordin şi îl ridicau la rangul de cavaler, ceea ce ducea la încetarea urmăririi penale.

Un an mai târziu, a venit momentul. În ziua de 14 iulie a anului 1608, Caravaggio a devenit Cavaler al Harului şi Devotamentului în Obedienţa Ordinului Suveran Militar Ospitalier al Sfântului Ioan de Ierusalim, de Rhodos şi de Malta. Acesta era rangul inferior, căci rangul superior al Cavalerilor Justiţiei era accesibil doar nobililor. Dar nu trebuia să se mai teamă de decapitare. Condamnarea lui, pe care, cu grijă, o trecuse sub tăcere, se anula în mod automat.

Dar nu trecuseră nici măcar trei luni şi lucrurile au luat din nou o întorsătură proastă. În timpul unei dispute cu un cavaler de rang înalt, s-a ajuns la o încăierare şi Caravaggio i-a adus un asemenea afront superiorului său, încât acesta a poruncit să fie azvârlit în carcerele din Sant'Angelo, în La Valletta. Asta se întâmpla la 6 octombrie 1608. S-a efectuat o verificare a antecedentelor şi s-a descoperit că la Roma fusese pronunţată o sentinţă la moarte. Caravaggio nu a aşteptat concluziile previzibile ale autorităţilor şi a reuşit în

mod miraculos să evadeze din Sant'Angelo. Mi-ar plăcea să povestesc cum anume, dar nici măcar temnicerii n-au avut habar pe atunci cum o scosese la capăt. Fugise deja spre Siracuza, în Sicilia, când, în La Valletta, la 6 decembrie 1608, a fost semnat un document cu privire la excluderea lui dezonorantă din ordinul cavalerilor în calitate de „membru nedemn şi depravat". Ultima parte am spus-o în ghilimele. Este un citat cuvânt cu cuvânt. Am găsit documentul.

Prin Messina şi Palermo, Caravaggio s-a întors la Napoli, unde a ajuns în vara lui 1609. A fost luat sub ocrotire de marchiza Constanza Colonna, o verişoară îndepărtată a vechiului său protector, prinţul Filippo I, şi a primit găzduire în Palazzo Cellammare din cartierul Chiaia, care era proprietatea ei. El picta în continuare decapitări, David cu capul lui Goliat, Salomeea cu capul lui Ioan Botezătorul, fiindcă îşi pierduse imunitatea şi sentinţa era încă valabilă. În toamna anului 1609, când a ieşit din Locanda del Cerriglio, în apropiere de Via Monteoliveto, a fost atacat pe stradă de un grup de necunoscuţi. S-a ales cu o rană urâtă la faţă, dar a reuşit să scape înainte să păţească ceva mai rău. S-a speriat. Trebuia să născocească un plan nou. Era mare nevoie de un plan nou.

Acum trebuie să fii foarte atent, căci ajungem la misterul morţii lui. Trebuie să relatez bine asta. E puţin complicat. Să explic mai întâi cine era Scipione Borghese. De fapt, asta se povesteşte una-două. Pe atunci, Scipione Borghese era cel mai puternic om din Roma după papă. Era un nepot bun al papei – vorbim despre Paul al V-lea –, cardinal, *sovrintendente* şi secretar de stat al Statului Papal şi, prin asta, conducătorul curiei romane. Şi, în plus, era un pasionat iubitor de artă şi colecţionar. Ăsta era planul. Caravaggio s-a gândit că trebuie să meargă la Roma pentru

a-i oferi lui Scipione Borghese trei capodopere făcute special pentru el în schimbul grațierii.

Dar cum pregăteşti aşa ceva? Cum intri în contact cu un om ca Scipione Borghese? Aici intră în joc un preot bătrân pe nume Deodato Gentile, care era o cunoştință a gazdei lui Caravaggio, marchiza Colonna. Era un preot dominican, născut în Genova, unde fusese abatele mănăstirii Santa Maria di Castello, un slujitor al Sfintei Inchiziții, episcop de Caserta şi nunțiu apostolic în Regatul Napolitan. A reuşit să ia legătura cu Scipione Borghese, care a fost de acord cu tranzacția. În iulie 1610, Caravaggio pleca din Napoli spre nord, la bordul unei feluci.

La 29 iulie 1610, Deodato Gentile îi scria o scrisoare lui Scipione Borghese în care îl anunța că pictorul Caravaggio, contrar a ceea ce credea Borghese, nu murise pe insula Procida, ci se stinsese din cauza febrei cu câteva zile mai înainte, pe 18 iulie, în portul toscan Porto Ercole. După Gentile, feluca pe care Caravaggio o luase din Napoli fusese ancorată în portul din Palo di Ladispoli, unde pictorul fusese arestat de autoritățile portuare. A fost eliberat după plata unei sume de bani consistente, scrie Gentile. Între timp, feluca îşi continuase călătoria cu bagajul pictorului către destinația finală, Porto Ercole. Acest bagaj era de o importanță capitală pentru Caravaggio, deoarece conținea cele trei tablouri pentru Borghese. A luat-o pe jos către Porto Ercole, urmând feluca pe uscat, ca să-şi pună la adăpost bagajele. Acolo a murit deci, în urma unei boli. Feluca s-a întors la Napoli cu bagajul său şi cele trei tablouri au fost returnate marchizei Colonna, în casa ei din cartierul Chiaia. Gentile verificase asta personal printr-un om de încredere. Era vorba despre două pânze cu Ioan Botezătorul şi una cu Maria Magdalena.

Această scrisoare a fost descoperită în 1994 în arhivele secrete ale Vaticanului şi nu încape îndoială că e autentică.

Faptul că pictorul a murit la vârsta de treizeci şi opt de ani în urma unei boli nu mai este contestat aproape deloc în ziua de azi. Mai departe, rămâne întrebarea ce s-a întâmplat cu ultimele lui trei tablouri, destinate lui Scipione Borghese, pe care le pictase pentru a-şi salva viața.

Unul dintre cele două tablouri cu Ioan Botezătorul i-a fost totuşi înmânat lui Scipione Borghese după moartea lui Caravaggio. E expus până în ziua de azi în Galleria Borghese. Încărcătura simbolică a reprezentării este evidentă. Ioan este înfățişat ca bunul păstor. O oaie rătăcită se întoarce la el. E pictorul care vrea să arate că se întoarce în turma bisericii. Bunul păstor Ioan îl reprezintă pe Scipione Borghese drept conducător al turmei. Ioan ține un fir de stuf, făcând referire la uneltele de scris pe care Borghese urma să le ia în mână pentru a semna cererea de grațiere. Ține stuful cu două degete ale mâinii stângi prinzându-l ca într-o foarfecă. Mâna stângă este mâna cu conotații negative, care a semnat anterior sentința la moarte, iar foarfeca face aluzie la distrugerea ei. Mâna dreaptă, cea bună, mâna îndurării, ține strâns încheietura mâinii stângi. Deci avem mila care ajută la desfacerea, cu ajutorul unui condei, a ceea ce mâna rea a săvârşit înainte cu ajutorul condeiului, în folosul unei oi rătăcite care s-a întors. Poate că explic puțin cam stângaci, dar pricepi tu. Se potriveşte perfect.

Celălalt tablou cu Ioan Botezătorul a fost confiscat după moartea lui Caravaggio de către viceregele din Napoli, Pedro Fernández de Castro VII, conte de Lemos. Când i s-a încheiat mandatul în 1616 şi s-a întors în Spania, a luat tabloul cu el la Madrid. A fost moştenit de don Pedro Antonio, al zecelea conte de Lemos. Când acesta a fost numit vicerege al Peruului, în 1667, a luat cu el pânza în America Latină. A făcut parte din colecții private din El Salvador şi Buenos Aires. Cu puțin înaintea celui de-Al

Doilea Război Mondial, a fost adus de o necunoscută argentiniană la München, unde mai este şi acum, ca parte a unei colecţii private. E limpede ca lumina zilei că e perechea celuilalt tablou cu Ioan. Vedem aceeaşi persoană cu aceeaşi fizionomie şi aceeaşi mantie roşie. De data aceasta, este înfăţişat stând întins. Mâna stângă cea rea ţine strâns de încheietură mâna dreaptă cea bună, iar privirea lui e întoarsă şi acoperită de o umbră. Aceasta este varianta alternativă. Asta lasă să se vadă Scipione Borghese în cazul în care va refuza cererea de graţiere. Este prezentat ca unul care se lasă condus de emoţiile rele ale mâinii sale greşite şi care refuză să-şi asume responsabilitatea, îşi întoarce chipul şi se ascunde în întuneric. Postura întinsă, leneşă, fastuoasă te duce cu gândul la voluptuoasele Venus şi Danae de Giorgione şi Tizian, care n-ar trebui să servească drept model unui demnitar al Sfintei Biserici-Mamă.

Deci se potriveşte până aici. Astea sunt sigur două dintre cele trei tablouri pe care Caravaggio le-a făcut pentru Scipione Borghese. Erau pânze de care îi depindea viaţa şi asta se vede. Dar unde e Maria Magdalena? Acest tablou a fost dat dispărut secole de-a rândul. Dar colega mea, marea specialistă în Caravaggio Mina Gregori, l-a găsit de curând. Este vorba despre o pânză aflată într-o colecţie privată olandeză, în care Maria Magdalena este reprezentată în extaz, cu mâinile împreunate şi capul cu ochii închişi dat pe spate. Pe spatele tabloului, este pus un bileţel pe care se poate citi, într-o caligrafie din secolul al şaptesprezecelea: „Magdalena făcută de Caravaggio în Chiaia ca favoare pentru cardinalul Borghese din Roma.” Pe spate, este şi un sigiliu al vămii din Roma. Acel tip de sigiliu se folosea exclusiv la sfârşitul secolului al şaptesprezecelea. Deci pe atunci trebuie să fi fost adus tabloul din Napoli la Roma. Ăsta trebuie să fie cel de-al treilea tablou.

— Dar?

— Dar există un „dar”.
— Nu e el?
— Nu, nu e el.

5

Clio a făcut o pauză. Dacă ar fi avut o băutură, ar fi luat o înghițitură.

— Acel bilețel de pe spate şi sigiliul par să înlăture orice îndoială, a zis. Dar tocmai asta mă face să am suspiciuni. Sunt menite să înlăture orice îndoială. Sunt prea frumoase ca să fie adevărate. Prea multe dovezi ca să fie credibile. Şi atunci mă întreb imediat de ce celelalte două tablouri nu sunt însoțite de acelaşi bilețel. Nu fuseseră şi ele făcute în Chiaia în folosul lui Borghese? Iar cel care chiar i-a fost trimis beneficiarului în Roma ar fi trebuit să aibă tot un sigiliu vamal asemănător. Dar nici urmă de aşa ceva.

Pe urmă, mai e o problemă. Nu se potriveşte formatul. Cele două tablouri cu Ioan sunt pânze mari. Peste un metru pe un metru jumate, unul în format orizontal şi celălalt, vertical. Tabloul cu Maria Magdalena în extaz e mult mai mic. Are un format aproape pătrat de abia un metru pe un metru. Dacă exprimi asta în numere, diferența nici măcar nu pare atât de mare, dar pânzele au un impact complet diferit. Cei doi Ioan sunt aproape în mărime naturală, înfățişați din cap până-n picioare. Magdalena are un format modest de portret. Are şi structura unui portret. Şi, la ambii Ioan, putem vedea că pictorul Caravaggio a conceput lucrările ca o serie în care elementele sunt legate între ele. Magdalena pe care a găsit-o colega mea Mina Gregori pur şi simplu nu se potriveşte în serie.

Dar cea mai mare problemă este subiectul. Şi, prin asta, nu mă refer la alegerea Mariei Magdalena. Din scrisoarea lui Deodato Gentile către Scipione Borghese ştim că ea era tema

celui de-al treilea tablou, şi asta se potriveşte. Ea era prototipul păcătoasei, care a fost iertată de Iisus. A fost prima căreia i s-a înfăţişat după înviere. Ea a devenit primul apostol. Dacă Caravaggio voia să se prezinte în faţa lui Scipione Borghese ca un păcătos vrednic de iertare, Maria Magdalena era un simbol puternic şi evident pentru asta. Deci nu asta este problema. Problema este că ea e înfăţişată în extaz. E un moment mistic de unire cu Cristos care trezeşte mai degrabă conotaţii cu păcatele ei anterioare decât cu căinţa. Pur şi simplu este un tablou prea lasciv. În contextul cererii de graţiere adresate lui Scipione Borghese, fix de asta nu ai nevoie. Ar putea fi înţeles greşit prea uşor. Cred că ştiu cum arăta tabloul Mariei Magdalena pe care îl căutăm. O să-ţi spun. E piesa centrală în cadrul tripticului pe care Caravaggio l-a făcut pentru Scipione Borghese. Deci e la fel de mare sau mai mare decât cele două pânze cu Ioan Botezătorul. O prezintă pe Maria Magdalena din cap până-n picioare, poate îngenuncheată pe pământ, cu o cruce în mână. Asta este iconografia clasică pentru căinţa ei. Dacă cei doi Ioan îl simbolizează pe Scipione Borghese, atunci tabloul central îl reprezintă pe pictorul însuşi. Ceea ce căutăm este autoportretul lui ca Maria Magdalena. Dacă un pictor era în stare să facă aşa ceva, acesta era Caravaggio. Ar fi fost supremul semn de căinţă. Ar fi fost cel mai spectaculos mod la care te-ai putea gândi pentru a-şi susţine cererea de graţiere.

— Uau, am zis.

— Da, chiar uau. Şi următoarea întrebare este, firesc, unde trebuie să căutăm tabloul ăsta uau. Am nişte idei şi cu privire la asta. Dar atunci trebuie să ne întoarcem la ultimele zile şi la moartea lui Caravaggio. Fiindcă nu cred că s-a petrecut aşa cum toată lumea crede că s-a petrecut şi cum tocmai ţi-am povestit. Sunt prea multe lucruri care nu se potrivesc în povestea aia. Şi ţie ţi-au sărit în ochi?

Faptul că pictorul Caravaggio ar fi murit de febră în Porto Ercole îl ştim din scrisoarea lui Deodato Gentile către Scipione Borghese din 29 iulie 1610. Scrisoarea este autentică, dar ciudată. Pentru început, e ciudat că Gentile simte nevoia să nege faptul că pictorul Caravaggio a murit în Procida. Caravaggio nu a avut niciodată nimic de-a face cu acea insulă. Faptul că el a fost reținut în portul Palo di Ladispoli este confirmat de alte documente. Dar, ca el, după eliberarea lui, să fi călătorit pe jos, pe uscat, către Porto Ercole, după cum scrie Gentile, este extrem de improbabil. Palo di Ladispoli este în Latium, la jumătatea drumului dintre Ostia şi Civitavecchia. Porto Ercole este în Toscana de sud, în dreptul oraşului Capalbio. Este o distanță de peste o sută de kilometri. În plus, pe acele vremuri era în mare parte pământ mlăştinos. La asta, se mai adaugă şi faptul că pe țărm erau forturi şi turnuri de observație, echipate cu garnizoane romane, care l-ar fi putut recunoaşte pe Caravaggio. E de neconceput să fi parcurs acest drum pe jos.

Caravaggio, scrie Gentile, ar fi fost eliberat de autoritățile din Palo di Ladispoli după plata unei sume consistente de bani. Şi asta e ieşit din comun. Dacă e adevărat, se pune întrebarea cum de nunțiul apostolic pe lângă Regatul Napolitan ar fi putut fi la curent cu asta. Autoritățile portuare din Palo di Ladispoli nu au, în general, niciun motiv de a informa nunțiul cu privire la procedurile urmate de ele şi, în acest caz anume, au toate motivele să le treacă sub tăcere, pentru că era vorba de mită.

Dacă pictorul chiar a murit în Porto Ercole de o boală, după cum scrie Gentile, e ciudat că acest fapt nu a lăsat nicio urmă. Porto Ercole nu era aşa mare, iar Caravaggio era renumit în toată lumea. Moartea lui ar fi trebuit să facă vâlvă. Fără îndoială s-ar fi organizat o înmormântare, inclusiv încercări de a lua legătura cu membri ai familiei,

urmaşi şi cu protectorii şi protectoarele de viță nobilă ai pictorului. Un astfel de eveniment era mult prea profitabil pentru un sat ca Porto Ercole ca să fie ratat. Ar fi fost, cu siguranță, trecut în anale sub o formă sau alta. Dar, nimic din toate acestea. Nici măcar Gentile în scrisoarea lui nu suflă o vorbă despre o înmormântare.

Există documente ulterioare care susțin versiunea lui Gentile, dar şi la ele e ceva putred. Este un document oficial scris de unul, Giulio Mancini, care declară că pictorul a murit în Civitavecchia. Mai târziu, locul a fost tăiat cu o linie şi schimbat, cu scrisul altcuiva, în Porto Ercole. Într-o altă declarație oficială se spune că a murit la 18 iulie 1609 în Porto Ercole. Data se potriveşte, dar e un an prea devreme. Toate astea lasă impresia unui *cover-up*, o încercare pusă în scenă de a ascunde adevărul.

Francesco Bolvito, bibliotecar din ordinul teatinilor, a scris în 1630 că pictorul Caravaggio a fost ucis. Nu ştim pe ce informație îşi bazează această afirmație, dar probabil a avut dreptate. Faptul că Deodato Gentile, în scrisoarea lui către Scipione Borghese, face în mod vădit tot ce-i stă în putință pentru ca scenariul morții din cauze naturale a pictorului să devină plauzibil ne dă de bănuit că el l-a trădat. Gentile era un demnitar conservator din rândurile clerului şi un inchizitor. Spre deosebire de Scipione Borghese, nu era sensibil la geniul artistic al acestui curvar şi ucigaş, care îi reda pe sfinții bisericii cu un naturalism ireverențios. Întrebarea e doar cui i l-a trădat pe Caravaggio şi cine a comis crima.

Există încă o scrisoare, mai târzie, trimisă de Deodato Gentile lui Scipione Borghese, datată 31 iulie 1610. Scrie în ea că e îngrijorat despre predarea ultimelor trei tablouri ale lui Caravaggio, pentru că marchiza Colonna a declarat că acestea nu mai sunt în posesia ei. Ar fi fost revendicate de către părintele prior al Ordinului Maltez din Capua. Motivul

dat de Gentile pentru această revendicare este faptul că priorul ar fi declarat că pictorul Caravaggio fusese un prețuit slujitor al ordinului şi că, de aceea, tablourile i se cuveneau ordinului. Unul dintre cei doi minte. Caravaggio fusese dat afară în mod dezonorant din ordin. Este posibil ca părintele prior din Capua să treacă sub tăcere acest fapt ca să poată pune mâna pe prețioasele pânze. Dar priorul trebuie să fi avut, în realitate, un alt motiv pentru revendicarea lui, pe care însă Gentile nu i-l putea aduce la cunoştință lui Borghese.

E limpede ca lumina zilei ce s-a întâmplat. Deodato Gentile l-a trădat pe Caravaggio cavalerilor Ordinului Maltez, care erau în căutarea lui fiindcă lezase un cavaler de rang superior, dezonorase ordinul şi încă nu fusese pedepsit pentru asta pentru că evadase din închisoarea lor. Necunoscuții care îl atacaseră în Napoli când ieşise din Locanda del Cerriglio şi de care reuşise să scape ca prin urechile acului erau probabil aceiaşi. Caravaggio a fost ucis de Cavalerii Maltezi. Poate s-a întâmplat în Palo di Ladispoli. Sau poate Caravaggio nu a părăsit niciodată Napoli şi toată povestea cu feluca face parte din *cover-up*. Acesta era adevăratul motiv pentru care Ordinul Maltez voia să pună mâna pe tablouri: era prada care le revenea înfăptuitorilor răzbunării. Dar Gentile nu-i putea scrie asta lui Borghese când a trebuit să-i dea o explicație pentru faptul că tablourile încă nu fuseseră trimise la Roma.

Şi, între timp, tablourile mai erau revendicate şi de viceregele napolitan. Trei tabere, trei tablouri. Compromisul era la mintea cocoşului. Un Ioan a mers la Scipione Borghese şi celălalt, la vicerege. Dar astea erau premiile de consolare. Există un singur loc unde poate fi piesa centrală, Maria Magdalena care este dispărută de secole: în Malta. Şi de aceea mergem în Malta, Ilja. Vom merge în căutarea tabloului.

6

În săptămâna de dinaintea plecării noastre, am citit un articol în ziar despre o barcă cu emigranți, în mare parte africani, care se răsturnase la câteva zeci de kilometri de țărmul Libiei. Asemenea întâmplări aveau loc atât de des în acele zile, încât nu întotdeauna apăreau la ştiri, dar aici era vorba de o catastrofă de proporții nemaiîntâlnite. Potrivit martorilor oculari, fuseseră la bord peste nouă sute de oameni. Dintre ei, au fost salvați douăzeci şi opt. Au fost găsite douăzeci şi patru de cadavre. Ceilalți pasageri s-au înecat şi şi-au găsit odihna veşnică în apele Mării Mediterane. În paginile ziarelor, lumea vorbea despre cel mai mare dezastru maritim de la Al Doilea Război Mondial încoace.

Am citit că cei douăzeci şi opt de supraviețuitori au fost aduşi în Italia. Cele douăzeci şi patru de corpuri neînsuflețite găsite au fost transportate pe mare în Malta, unde au fost înmormântate cu o zi în urmă. Asta mi-a dat o idee. Mulțumită acestei tragedii, aş fi putut să-mi acopăr costul călătoriei în Malta şi chiar să câştig ceva scriind un reportaj despre ea. Am luat legătura cu redacția ziarului olandez *Vrij Nederland* şi le-am propus să vizitez mormintele acestor refugiați decedați şi să anchetez felul în care acest stat în miniatură, membru al Uniunii Europene, procedează cu valurile de refugiați care vin pe mare şi încearcă să ajungă din sud în țara făgăduinței, Europa, în speranța unei vieți mai bune. Până la urmă, Malta este cealaltă Lampedusa. Este situată aproximativ la aceeaşi latitudine ca insula italiană care este inundată de refugiați, cam la 400 de kilometri de coasta Libiei. Malta se află doar la vreo 150 de kilometri mai la est. Împreună cu Lampedusa, formează granița cea mai sudică a continentului nostru în mijlocul Mării Mediterane şi este, în mod logic, rampa de lansare

spre pământul european. Dar, pe când Lampedusa apare la ştiri aproape zilnic, nu prea auzim multe despre Malta atunci când vine vorba despre problematica refugiaților. Propunerea mea către *Vrij Nederland* a fost să cercetez de ce se întâmplă asta. Mi-au oferit un onorariu de 1.200 de euro, pe lângă costurile de deplasare şi cazare, pentru un articol de 2.500 de cuvinte.

Aveam un zbor foarte de dimineață, AZ1460 cu Alitalia, la ora 6:20, de pe aeroportul Marco Polo din Veneția, care urma să aterizeze la 7:25 pe Leonardo da Vinci International Airport din Roma Fiumicino, de unde, la ora 10:00, urma să plecăm cu AZ7912 şi să ajungem la 11:25 pe Luqa Airport din Malta. După ce, ca un îmblânzitor de fiare sălbatice, i-am dat bice lui Clio să treacă prin toaleta ei de dimineață şi am reuşit să o împing în taxi la țanc, am condus-o cu suplețe prin business lounge şi *fast track*, trecând de procedurile de securitate şi îmbarcare, spre scaunul ei comod de pe rândul 11, de lângă ieşirea de urgență. Cu toate că noi înşine eram nişte turişti, trebuia, fireşte, să ne ferim să dăm ochii cu turiştii de pe aeroport. Asta ne-ar strica dinainte vacanța. Călătoria noastră nu va ajunge să fie la fel de elegantă şi confortabilă ca în vremurile apuse ale Orient Expressului, dar, grație cardului meu Freccia Alata Gold de la Alitalia, n-am fost tocmai departe de acest standard.

În vreme ce Clio adormea pe umărul meu, eu reflectam asupra poveştii de viață a lui Caravaggio pe care mi-o spusese ea şi asupra misiunii noastre, deşi, în ceea ce o priveşte pe aceasta din urmă, nu prea aveai la ce să reflectezi, iar eu zâmbeam cu gura până la urechi în scaunul meu de avion, cu brațul în jurul unei marchize mici care sforăia, pe drum spre prima noastră destinație de vacanță comună, care, oriunde pe lume, ar fi fost oricum caracterizată de străzi pe care să le cutreierăm ținându-ne

de mână şi de un pat de hotel scârțâitor. Şi ce mă fascina la povestea despre Caravaggio era ceva ce ştiam de mult. Şi totuşi, mă frapa din nou să realizez că pe vremea lui cultura europeană era îmbibată de nostalgie. Poveştile considerate vrednice de a fi spuse erau vechile poveşti dintr-un trecut biblic şi mitic. Chiar şi atunci când a trebuit să ceară milă şi îndurare, iar de pledoarie îi depindea nici mai mult nici mai puțin decât viața, Caravaggio s-a agățat de simboluri din trecut. Pentru forța de convingere a apelului său disperat, s-a încrezut pe deplin în elocvența vechilor poveşti. Această pornire neîncetată, obsesivă de a invoca întruna fantome moarte din trecut şi de a raporta la tradiție tot ceea ce vedem, gândim şi suntem reprezintă ADN-ul Europei. Să trăieşti în Occident înseamnă să îți aduci aminte. Viața este retrăire. Nimic nu poate fi vreodată nou pe un continent vechi.

Asta era valabil, la o privire mai atentă, şi pentru misiunea noastră. Nu plecam în călătorie ca să vedem ceva nou, dacă facem pentru o clipă abstracție de patul de hotel care scârțâie, cu toate că şi acela cu greu ar putea fi numit nou. Am cheltuit 300 de euro pentru un zbor, plus o sumă echivalentă la un hotel, ca să vedem ceva vechi. Aparent, nu ni ne părea deloc ciudat să călătorim o mie de kilometri pentru un tablou vechi de patru secole în care era înfățişată o scenă dintr-o poveste care se petrecuse cu alți 1600 de ani înainte şi, pe deasupra, ca un joc nou şi palpitant, să mai şi pornim în căutarea unui tablou similar. În vreme ce globalizarea înaintează cu viteza fulgerului şi bătrânele noastre țări sunt inundate de refugiați şi turişti din toate colțurile lumii noi, în vreme ce internetul ne subminează democrația, iar fluctuațiile pe piețele globale ne fac să tremurăm, în vreme ce sateliții vâjâie în jurul planetei noastre şi telescoapele scrutează bolta cerească în căutarea unui viitor pentru omenire, noi, viitoarea marchiză Chiavari

Cattaneo della Volta şi scriitorul ei personal, sau istoricul de artă şi fostul clasicist, punem preţ cel mai mult pe artefactele din trecut care dovedesc o obsesie faţă de trecut în acel trecut. Şi nici măcar nu eram atât de ieşiţi din comun în privinţa asta. Eram doar extrem de europeni.

La cealaltă misiune a mea nu mă gândeam. Articolul ăla urma să se scrie singur. Nu aveam decât să merg în căutarea mormântului, să intervievez câteva persoane implicate, un citat frumos al unui şofer de taxi şi să pun deasupra o glazură frumoasă de descrieri de atmosferă cum numai eu ştiam. Nu trebuia să pierdem mult timp cu cercetarea. Nu trebuia să ne irosim vacanţa pentru asta. Şi aveam să-l scriu în linişte de abia după ce ne întorceam acasă.

7

Era un zbor de o oră din Roma. Abia trecuseră douăzeci de minute de când lăsasem în urmă ţărmul sudic al Siciliei, când am zărit din aer insula de culoare ocru în imensitatea albastră a Mării Mediterane. Nu părea mare. Nici nu este. Am căutat această informaţie. Măsoară 316 kilometri pătraţi. Ca suprafaţă a terenului, e cam la fel de mare ca insula olandeză Vlieland. Are puţin peste 400.000 de locuitori. Majoritatea trăiesc în capitala La Valletta şi în oraşele care au crescut de-a valma lângă ea, în jurul porturilor naturale de pe ţărmul nord-estic al insulei principale. De altfel, Lampedusa este considerabil mai mică. Şi informaţia asta am căutat-o. Măsoară 20 de kilometri pătraţi amărâţi, asta înseamnă de două ori cât insula olandeză Tiengemeten, şi are puţin peste 6.000 de locuitori. Dar asta, ca o paranteză.

Luqa International Airport din Malta avea, pentru aeroportul unei insuliţe de mărimea unui oraş de provincie,

remarcabil de mult stil. Terminalul lucea de marmură şi crom. Totul era păstrat într-o curăţenie exemplară şi păzit în mod adecvat. Iubitorul de cumpărături *taxfree* nu trebuia să ducă lipsă de nimic. Aici se investise şi se pariase din greu pe turism. Pe monitoarele din sala de sosiri am văzut că veneau doar zboruri din nord.

L-am întrebat pe taximetristul care ne ducea spre La Valletta dacă ştie ceva despre înmormântarea celor douăzeci şi patru de refugiaţi decedaţi care avusese loc cu câteva zile în urmă. Am trecut pe lângă un cimitir enorm, care se întindea de la aeroport până la marginea oraşului. Probabil că aici erau. Poate ştia el unde anume? Nu avea habar despre ce vorbesc. Dar, dacă era vorba despre străini, nu se aflau aici, în orice caz, asta-mi putea spune sigur, căci acest cimitir era numai pentru maltezi.

— Catolic?

A încuviinţat din cap.

— Da, desigur.

Prima impresie pe care ne-a lăsat-o La Valletta a fost cea a unei fortăreţe. Ziduri înalte şi inexpugnabile, groase de câţiva metri, încercuiau oraşul. Taxiul ne-a lăsat la intrarea în oraş. Nu putea să meargă mai departe. Am intrat în citadelă şi ne-am instalat în Castille Hotel, chiar înăuntrul zidurilor. Cu pântecul meu ajuns la deplină maturitate şi coama căruntă, eram, după Clio, cel mai tânăr oaspete al hotelului. Vă daţi seama? De pe terasa acoperişului, aveam o privelişte magnifică asupra întregii insule şi am văzut că nu doar capitala La Valletta fusese fortificată cu ziduri de apărare. Întreaga insulă era o fortăreaţă. În jurul golfurilor porturilor naturale erau o sumedenie de bastioane şi întăriturii. O navă de croazieră gigantică a operatorului turistic german TUI intra în golf printre donjoane şi turnuri de apărare. Nava asta o văzuserăm cu câteva zile în urmă, când era încă în Veneţia. La fel ca avioanele, venea din nord.

Avea la bord o putere de cumpărare pură de aproximativ patru mii de persoane. Acestea plătiseră pentru biletul lor totuşi mai puţin decât proscrişii din sud pentru un loc pe bărcuţele lor şubrede. Dar de ei nu se vedea nici urmă.

Fireşte că înţelegeam rostul tuturor acelor ziduri. Fiind aşezată la jumătatea drumului dintre Europa şi Africa, Malta a avut de-a lungul întregii istorii o mare importanţă strategică. Cu subtilitatea care îl definea, sir Winston Churchill a rezumat asta în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial caracterizând Malta drept un portavion care nu poate fi scufundat. Istoricii sunt de acord că succesul aliaţilor pe frontul sudic se datorează în mare parte faptului că au reuşit să păstreze Malta. În secolele de demult, Malta era un avanpost al creştinilor în lupta împotriva musulmanilor. Carol al V-lea a dăruit insula în 1530 cavalerilor creştini ai Ordinului Maltez, numiţi şi Cavalerii Maltezi. Cele mai multe ziduri pe care le-am văzut fuseseră construite de ei. Ei erau trupele de elită ale papei, apărătorii Crucii şi linia de apărare în războiul sfânt împotriva hoardelor Semilunii şi lataganului. Şi zidurile au funcţionat. Mulţumită acestor întăriturі, o mică armată de opt mii de cavaleri creştini a reuşit, în 1565, să reziste unui asediu al unei armate otomane superioare numeric, de patruzeci de mii de oameni. Este una dintre cele mai importante victorii ale creştinilor împotriva musulmanilor.

Am intrat în oraş. Străzile măturate ca-n palmă sclipeau de curăţenie în soarele de primăvară. Totul era curat şi în ordine. Nu era nimic care să fi putut deranja un turist mofturos. Aici putea merge în siguranţă, în bermudele sale pestriţe care-i lasă descoperite pulpele albe ca brânza, să caute magneţi de frigider drăguţi. Nu se zărea niciun negru. Până şi acordeonistul din piaţetă era alb ca laptele. Deşi ne aflam într-un colţ sudic al Europei, la câteva sute de kilometri de Africa, La Valletta dădea impresia unui oraş

nord-european, liniştitor de familiar. Asta se datora planului stradal clar, rectangular, întipărit în secolul al şaisprezecelea de arhitectul Francesco Laparelli da Cortona pe terenul îndărătnic şi deluros şi care îi dădea aspectul unei table de şah care a zăcut în ploaie veacuri de-a rândul, s-a îndoit şi a devenit astfel impracticabilă. Se datora şi numelor simandicoase englezeşti, precum Merchant Street şi Old Bakery Street. Deşi se afla la doi paşi, Africa era inexprimabil de departe. Totul părea sub control. Puteai mânca pizza sau supă de peşte cu praf de curry în care aruncaseră midii pe care trebuia să le scoţi cu mâna. La zece seara, oraşul era pustiu. Aici nu mai locuia nimeni. Era o insulă de morţi şi de stafii care încercau să-şi regăsească o urmă din viaţă într-un ghid turistic. Ne-am imaginat că singura lumină care mai arde e cea din marele cimitir catolic.

8

Ne-am plimbat pe străzile măturate ca-n palmă şi am vizitat co-catedrala Sf. Ioan, centrul religios al Ordinului Maltez. Bogăţia şi fastul se revărsau din pereţii auriţi. Biserica fusese decorată cu operele celor mai buni artişti care trăiau pe continent în acele vremuri. Pardoseala era un mare mozaic de morminte somptuoase ale membrilor ordinului, cavalerii papei, apărătorii singurei adevărate credinţe. Erau realizate din marmură scumpă policromă. Pe fiecare mormânt erau trecute nobilele nume ale acestor ostaşi ai crucii, cu generoasa adăugire a tuturor titlurilor lor sforăitoare. Ordinul Maltez se specializase în două domenii. Nu erau doar militari, ci şi medici. În spitalul lor din La Valletta erau îngrijiţi cei răniţi în războiul sfânt. Pe vremuri, aceasta era principala raţiune existenţială a oraşului: să-i ajute pe ceilalţi. Dar, încă de pe atunci, asta era valabil,

fireşte, doar pentru creştini. Pe luneta de deasupra intrării principale a co-catedralei erau înfăţişate ambele activităţi care au dus la gloria cavalerilor maltezi, într-o frescă magnifică, pictată între anii 1661 şi 1666 de către maestrul napolitan Mattia Preti. Este o reprezentare alegorică a triumfului ordinului. În partea dreaptă, este rememorată o bătălie navală împotriva musulmanilor, iar în partea stângă, i se acordă îngrijiri unui creştin. În mijloc, vedem o figură feminină alegorică în cuirasă, purtând un stindard mare cu o cruce, care zdrobeşte în picioare musulmanii cuceriţi.

Pentru tablourile lui Caravaggio fusese amenajat un spaţiu de expoziţie separat în fosta sacristie, la stânga altarului principal. Lângă tabloul cu tăierea capului lui Ioan Botezătorul (pentru care porniserăm la drum, fiindcă îi promisesem lui Clio în timpul vizitei la distinşii ei părinţi, ocrotitorii numelui ei, să-i arăt acest tablou în realitate şi fiindcă după aceea mă acuzase de omor din culpă într-un vis) ar fi trebuit să vedem o pânză cu Ieronim din Stridon. Sfântul fusese reprezentat de Caravaggio scriind.

— Coleg cu tine, a spus Clio.

E considerat autorul Vulgatei, traducerea cuvântului Domnului, care vorbea în limbi, în latină uniformizată, ceea ce trebuia să devină şi a şi devenit versiunea plină de autoritate a cuvântului lui Dumnezeu.

— Sfântul protector al traducătorilor mei, am zis, care trăiesc ascetic în sărăcie şi, cu truda lor de călugări, încearcă să întreacă originalul.

Ne uitaserăm acasă, de pe canapea, la o reproducere a tabloului. Capul chel al sfântului învăţat se oglindea, datorită structurii tabloului, într-un mod sugestiv şi înspăimântător, într-un craniu de pe masa lui de scris. Deoarece s-a cufundat un moment în meditaţie, deasupra unui pasaj aflat într-unul dintre volumele *in folio* de pe biroul său şi şi-a lăsat o clipă mâna dreaptă să se

odihnească, condeiul lui se află, fără ca el să-şi dea seama, la doar câțiva centimetri de rânjetul gol al morții. Dar pana țâşneşte mândră, ca un deget mijlociu îndreptat spre chipul hâd al efemerității mute.

Între timp, datorită lui Clio, devenisem atât de obsedat de povestea de viață a lui Caravaggio, de condamnarea lui la moarte şi de teama lui de decapitare, încât mi se părea că găsisem un al doilea nivel de semnificație în tablou. Craniul este şi separat de trunchi. Juxtapunerea condeiului şi a simbolului prin excelență al morții evocă sentința, semnată de un patriarh sever al Bisericii, care este adâncit în subtilitățile sale teologice şi nu-l învredniceşte nici măcar cu o privire pe nefericitul pictor care îi face portretul şi pe care îl osândeşte. Mi se părea o interpretare frumoasă, deşi eu eram cel care o spunea, dar Clio doar a zâmbit aşa cum zâmbea când îmi vedea o pată pe cămaşă sau când lăsam pastele prea mult pe foc.

Se spun poveşti frumoase despre Ieronim din Stridon. Şi, cu asta, nu mă refer la anecdota în care, în timpul ascezei sale din deşert, a fost vizitat de un leu cu un ghimpe în labă, pe care i l-a scos cu grijă şi dragoste, şi, din recunoştință, leul a continuat să-l urmeze şi să-l apere pretutindeni. Asta e puțin prea în stil Disney. Mult mai fascinantă este povestea care s-a petrecut mai înainte, când era încă în floarea vârstei şi în centrul puterii. Era anul Domnului 382. Ieronim era secretarul personal al papei Damasus I la Roma şi favoritul la succesiunea acestuia. Dar, în pofida faptului că se declara un apărător implacabil şi ultraconservator al celibatului, care nu era urmat atât de serios pe atunci, el avea o forță de atracție fantastică asupra femeilor. Sau tocmai de aceea. S-a ales cu un adevărat harem de discipole devotate din rândul femeilor aparținând celor mai sus-puse cercuri ale Romei. Una dintre ele era Blaesilla, un vlăstar de douăzeci de ani din ginta Cornelia, ilustra familie care, în

Antichitate, dăduse nu mai puțin de 106 consuli şi nu-şi pierduse niciun dram din influență. Blaesilla a murit la scurt timp după ce devenise discipola lui Ieronim. Postise cu prea multă fervoare. Acest lucru i-a fost imputat lui Ieronim. Şansa lui de a-i urma la succesiune papei s-a spulberat. A trebuit să fugă din Roma.

Dar mă abat de la firul poveştii. Această istorisire nu are nicio relevanță pentru ce trebuie să povestesc aici, căci departe de mine ideea de a sugera că morala poveştii este că femeile, cu cât te porți mai urât cu ele, cu atât fug mai tare după tine, şi cu atât mai puțin aş vrea să fac loc gândului că şi viceversa este la fel de adevărat şi că am înstrăinat-o pe Clio de mine pentru că îi cântam prea mult în strună şi eram prea îndrăgostit de ea. Nu voiam să mă gândesc la asta în acel moment şi, în plus, eram prea ocupat să îi distrag atenția, cu sărutări pe gât, de la ura ei pentru omenire, care începea să se manifeste deoarece trebuia să stăm la rând la casa de unde trebuia să cumpărăm un bilet special pentru spațiul de expoziție din fosta sacristie şi care amenința, în scurt timp, să ia forme incontrolabile la vederea semenilor noştri care stăteau la rând.

— Ce caută aici toți oamenii ăştia? a şuierat. Chiar nu pot să născocesc nici măcar un motiv pentru care ar trebui să ne facem comorile accesibile pentru americanii şi chinezii în pantaloni scurți. Le put picioarele şi n-au nici cel mai mic habar de semnificația şi valoarea tablourilor pentru care stau la coadă. Crezi că un chinez ştie cine a tradus Vulgata? Cu selfie stickul lui şi şapca lui ridicolă? Şi ce treabă are un american, a cărui cultură generală constă în faptul că poate deosebi între ele două tipuri de cola, cu temerile existențiale ale unui artist complex şi ambiguu precum Caravaggio? Nici măcar nu ştie cu aproximație despre ce mileniu vorbim. Şi atunci, după tine, trebuie să ni se pară normal ca el să calce cu adidaşii lui pe pământul nostru sacru şi să ne înceţoşeze

comorile cu răsuflarea lui infectă. Cât costă un bilet de intrare aici, de fapt? Patru euro. Vezi? E ridicol. Mult prea ieftin. Ar trebui să coste cel puțin de o sută de ori mai mult. Sau Caravaggio ar trebui să poată fi vizitat doar cu programare, cu cel puțin un an în avans, cu o motivare scrisă după un examen de admitere. Dar, în loc să facem asta, noi ne azvârlim trecutul la reduceri. Ce neobrăzare. Şi ce mă tot pupi atâta pe gât ca prostul? Poți să încetezi?

În cele din urmă, nici măcar nu am putut vedea bine operele lui Caravaggio. Prea mici, prea departe, prea bine protejate şi securizate, slab iluminate şi prea multă lume, mult prea multă lume. Nici măcar nu se uitau la tablouri. Erau prea ocupați ca, întorşi cu spatele la pânze, să facă selfie-uri, în care Caravaggio trebuia să fie pe fundal, abia recognoscibil.

— Vedeam mai bine tablourile în cărțile tale, acasă, pe canapea, am zis.

— Nu are niciun sens să stăm aici, a zis Clio. E complet ridicol.

9

S-a întâmplat într-o dimineață în lobbyul hotelului nostru. Am luat micul-dejun şi ne-am îmbrăcat ca să mergem în oraş. Clio purta fusta ei creion neagră tivită cu dantelă, o bluză de mătase mov şi un sacou negru simplu, dar şic, de la Armani, iar eu costumul meu gri cu dungulițe albe, o cămaşă albă cu butoni auriți şi o cravată uni mov cu un ac aurit. Când eram pe punctul de a ieşi pe uşă, ea şi-a dat seama că îşi uitase ochelarii de soare. S-a dus înapoi sus ca să şi-i ia. Am aşteptat-o, uitându-mă la reproducerile unor peisaje vechi din oraş şi la hărțile Vallettei atârnate în scop decorativ în lobby.

Pe scara largă din lemn a coborât un client al hotelului. L-aş descrie ca pe un bărbat voinic şi cu un început de chelie, aflat la vârsta la care bărbaţii, pentru a exercita o forţă de atracţie asupra femeilor, trebuie să mizeze mai mult pe status şi pe poziţia socială decât pe imaginea lor din oglindă. Burta lui de băutor de bere era în mare parte, dar nu de tot, acoperită de un tricou spălăcit şi decolorat. Capul lui era umflat şi roşu ca racul de la vacanţă şi toate neplăcerile adiacente. Purta o pereche de ochelari de soare din plastic cu şnur, care se voiau a fi sport, şi nişte bermude care aveau un imprimeu cu floricele în culori ţipătoare, de sub care pulpele albe ca brânza se bulbucau ca nişte băşici de porc pline. L-am salutat pentru că mi s-a părut nepoliticos să nu o fac.

— Cineva trebuie să vină sus, mi-a zis în engleză. Nu se trage apa la WC.

— Îmi pare rău să aud asta, i-am zis. Dar mă tem că nu vă pot ajuta. Nu lucrez aici.

M-a privit ca şi când nu mă credea, dar apoi şi-a adresat totuşi problema funcţionarului de la recepţie.

A fost un incident neînsemnat, dar, când m-am gândit mai târziu iar la el, am început să mă enervez retroactiv. Faptul că acel turist împopoţonat fără pic de gust mă luase drept un angajat al hotelului mai era cum mai era. Dar că fusese atât de sigur pe el atunci când greşise mă irita, pentru că ştiam cauza. Mă luase drept un membru al personalului fiindcă purtam costum şi cravată. Nu-i trecuse prin cap că aş fi putut fi, asemenea lui, un client al hotelului şi, una peste alta, nu mai puţin turist decât el, pentru că eu nu umblam îmbrăcat la fel ca el, cu o lejeritate exhibiţionistă, în chiloţi de vacanţă cu şlapi de plajă. Şi, de fapt, avusese dreptate. Asta mă enerva cel mai tare. El reprezenta norma. Din punct de vedere statistic, asta era fără îndoială valabil. Eu eram ciudatul ieşit din comun.

Şi, dacă am fi fost într-o staţiune litorală, aş mai fi înţeles. Şi în Lloret de Mar m-aş îmbrăca elegant, un domn nu trebuie să îngăduie niciun compromis în această privinţă, dar aş fi putut totuşi înţelege dacă, îmbrăcat în costum şi cravată atent aleasă, aş fi fost urmărit cu privirea cu o oarecare uimire la discoteca de pe plajă. Dar aici eram în oraşul istoric La Valletta, bastionul vechi de secole al Crucii împotriva Iataganului, leagănul Ordinului Maltez, cartierul general al templierilor, unde artişti din întreaga Europă îşi oferiseră serviciile şi unde se scrisese istoria continentului. Dar şi aici eram singurul bărbat îmbrăcat respectuos în mijlocul unor hoarde de barbari în haine de plajă. Singurii care purtau cravate şi sacouri erau într-adevăr chelnerii, portarii hotelurilor de lux, funcţionarii de la centrul de turism, băieţii de la parcare şi supraveghetorii din muzee. Greşeala pe care o făcuse turistul în acea dimineaţă în lobbyul hotelului nostru era absolut de înţeles şi tocmai asta era atât de absurd, de ridicol şi de caraghios. Chiar aveam de ce să mă enervez.

Pe vremuri, lumea era uşor de înţeles. Recunoşteai domnii după pălării, sacouri şi cravate, iar ei se lăsau slujiţi de lucrătorii de rând cu şepci şi de plebea în zdrenţe. Nu zic că era lumea ideală, dar avea o anumită logică. La un moment dat în istorie, aceste două roluri au făcut schimb de costume. În ziua de azi este exact pe dos, ceea ce face ca totul să fie încă limpede, dar mai puţin logic. Poţi recunoaşte clasa bogătanilor, care are bani de cheltuit, după faptul că îşi permite să stea tolănită la terasă, arătând cât mai neglijent în haine decolorate, în vreme ce personalul se deosebeşte de clientela sa prin aspectul său imaculat şi neşifonat. Poţi recunoaşte chelnerul după papion, somelierul după costumul lui din trei piese, iar portarul, după cravata lui elegantă în culori discrete, pe când onoraţii

lor clienți sunt conduşi la masă îmbrăcați în haine ordinare de plajă.

Partea ciudată este că aceşti turişti îmbrăcați fără pic de gust şi de jenă poartă la ei acasă, în Germania, Danemarca, Țările de Jos sau America, cel mai probabil, costum şi cravată, la slujba lor de la bancă sau de la firma de asigurări. Dar şi asta urmează paradoxala logică modernă, fiindcă acolo ei sunt personalul. Îşi consideră costumul o cămaşă de forță şi cravata – un arcan care îi ține legați de traiul lor de sclavi plătiți. În vreme ce odinioară îmbrăcămintea îngrijită era o manifestare a civilizației înnăscute şi a respectului pentru cei din jur, în prezent ea este uniforma obligatorie a unui trai de iobag, pe care, în timpul liber, oamenii o schimbă cât mai repede cu o ținută diametral opusă eleganței, percepută ca o obligație.

Dar, în acelaşi timp, se mândresc cu slujbele, stresul, salariile, maşinile luate în leasing, birourile şi costumele lor obligatorii. Sunt simboluri de statut. Dar simbolul de statut suprem sunt bermudele cu şlapi. Dacă în biroul principal al unei multinaționale dai peste cineva care umblă îmbrăcat astfel, poți fi sigur că el e barosanul. *He doesn't give a fuck*, ştii tu, şi îşi permite. Este admirat din adâncul sufletului pentru asta. El este modelul. Toată lumea şi-ar dori să întoarcă milioane cu lopata dând telefoane pe marginea piscinei, între două cocktailuri. Ăsta e rolul pe care încearcă să-l joace în vacanță. *They don't give a fuck* pentru cele trei săptămâni în care şeful nu le suflă în ceafă şi vor să o şi arate.

Dar ce s-a pierdut în cadrul acestei schimbări a ținutelor la nivel mondial este respectul pentru cei din jur. Acesta e considerat drept o obligație a bietului sclav plătit, impusă de sus. Când poți da la o parte această obligație şi, fără pic de respect pentru cei din jur, îți poți da frâu liber hedonismului şi egoismului tău arogant, atunci chiar ai ajuns cineva. În

timpul celor trei săptămâni de vacanță, se bucură de asta în mod anticipat.

Potrivit noii religii, universale şi cinice, a neoliberalismului, nu doar că singurul țel mântuitor este de a câştiga cât mai mulți bani şi de a-i cheltui într-o liturghie permanentă şi depravată a consumerismului, ci, mai mult, este o virtute să urmăreşti acel țel cu cât mai puțină considerație pentru seamănul tău. Respectul pentru alții nu se potriveşte cu mentalitatea de învingător pe care o admirăm şi ne învățăm copiii să o aibă. Egoismul este o condiție a succesului. Un antreprenor altruist este un antreprenor prost, iar slujba religioasă neoliberală le cere tuturor credincioşilor să se convertească la antreprenoriat şi să se arunce plini de dăruire în jocul învingătorilor şi al învinşilor, în care fiecare învingător învinge în mod deliberat în detrimentul celorlalți. Astea sunt regulile. Aşa se joacă jocul. Cine dă de veste că nu dă doi bani pe lume, în timp ce îşi satisface fără scrupule propriul hedonism, este un sfânt şi un exemplu pentru noi toți. Asta e în neregulă cu lumea. De asta turişti pe jumătate dezbrăcați poluează oraşele istorice ale bătrânului nostru continent cu prostul lor gust.

În fine, acestei ultime părți cu analiza neoliberalismului poate trebuie să-i dau un alt loc în versiunea definitivă a cărții mele. Probabil cer cam mult aşteptând ca cititorul să-mi împărtăşească concluziile pe baza unui incident în care un turist prost îmbrăcat m-a luat drept angajat al hotelului. Dar să ştiți că am dreptate.

10

Vizita la co-catedrala Sfântului Ioan nu fusese nimic mai mult decât o orientare preliminară pentru adevărata noastră misiune. Nu ne-am aşteptat ca tabloul lui Caravaggio, considerat pierdut de secole întregi, incredibilul său

autoportret ca Maria Magdalena, să fie acolo, în locul vizitat zilnic de mii de turişti, atârnat într-o capelă mică şi întunecată, cu o plăcuţă greşită lângă el. Ceea ce căutam noi nu putea fi găsit atât de uşor. Intraserăm în alte câteva biserici la întâmplare, dar, din păcate, nici acolo nu părea să se găsească acea pânză de o valoare inestimabilă. Nici în muzeul oraşului nu am dat de ea.

— Cum funcţionează în practică treaba asta, am întrebat în timpul mesei de prânz, care consta dintr-un iepure nedefinit într-o tocană apoasă, să faci descoperirea secolului? Întreb doar, căci, la urma urmei, e domeniul tău. Ar fi o idee să mergem să întrebăm la biroul de turism dacă ei ştiu unde se găseşte tabloul? Poate au un pliant. E doar o sugestie. În orice caz, asta mi se pare o abordare mai sistematică decât procedura pe care am urmat-o până acum.

— E un joc, a zis Clio. Îl putem câştiga doar dacă îl jucăm.

— Exact ca dragostea.

— Nu. În dragoste nu e vorba de noroc. Şi cine iubeşte ca să câştige sau ca să găsească ceva nu e capabil să iubească. În jocul numit dragoste, trebuie să munceşti din greu ca să nu pierzi. De aceea, dragostea nici nu este un joc plăcut. Singurul motiv pentru a-l juca este că e prea târziu să refuzi participarea.

— Complimente pentru cinism, am zis. Parcă mă aud vorbind pe mine însumi. De unde vine asta, aşa, din senin?

— Tu nu vorbeşti deloc aşa, a zis. Tocmai asta e problema. Eşti mult prea îndrăgostit ca să fii cinic, în vreme ce, în acelaşi timp, nu-ţi dai seama că încă trebuie să înveţi să munceşti pentru dragoste. Singurul lucru față de care poți fi cinic e meseria mea.

— Ai dreptate, am zis. Scuze.

— Vezi?

Ca să mă revanşez, m-am gândit cât mai repede la un plan constructiv. Am propus să căutăm pe Google, pe smartphone, locuri care au o anumită legătură cu Ordinul Maltez şi m-am şi apucat de treabă. M-a privit cu milă. Ca întotdeauna, ea avea un plan mai bun.

— Dacă pornim de la ipoteza că tabloul a fost adus în 1610 în Malta, a spus, şi că a fost păstrat aici în tot acest timp, până în ziua de azi, trebuie să găsim o explicaţie pentru faptul că nu a fost găsit niciodată. Singura explicaţie plauzibilă pentru asta e că nu a existat vreodată intenţia să fie descoperit. E ascuns undeva. Care e cea mai bună ascunzătoare pentru un astfel de tablou? Îl poţi pune într-un dulap din pivniţă sau zidi în peretele fără deschizături al unei temniţe, dar atunci te expui mereu riscului ca, în decursul generaţiilor viitoare, cineva să devină curios sau, din motive practice imposibil de prevăzut, să înceapă să renoveze. O ascunzătoare care e uitată nu e niciodată sigură. Ca să ţii ceva cu adevărat ascuns ai nevoie de un păzitor al comorii, care-i ţine la distanţă pe neştiutori şi care poate interveni în caz de nevoie, dacă se schimbă circumstanţele. Dar paznicii sunt muritori. Trebuie să te îngrijeşti să fie înlocuiţi la timp de noi străjeri. Cum organizezi un şir de temniceri care să păzească o taină din generaţie în generaţie?

— Un ordin monahal, am zis.

— Foarte bine, Ilja. Dar puterea este şi slăbiciunea. Un lucru e doar la fel de puternic precum cea mai slabă verigă a lui. Căci, dacă un ordin păstrează o taină vreme de generaţii, te expui mereu riscului să fie vreunul printre ei care să nu-şi poată ţine gura şi care să trădeze taina. Cum previi asta, Ilja?

— Habar n-am, am zis.

Chiar n-aveam.

— Eu ştiu, a zis Clio. Trebuie să-ţi adăposteşti taina la monahi care nu au voie să vorbească.

— Călugări care au depus un jurământ de tăcere.

— Da, ar merge. Dar există o variantă şi mai bună. Călugăriţe care au depus un jurământ de tăcere. Măicuţe izolate de restul lumii. Există ordine de călugăriţe numite „moniale", care rămân strict în perimetrul unei mănăstiri şi nu au voie să aibă niciun fel de contact cu lumea exterioară. Îşi petrec viaţa în spatele gratiilor, într-o mănăstire înconjurată de ziduri, pe care nu au voie să o părăsească niciodată. Bunurile sunt livrate la mănăstire şi luate în primire prin intermediul unui mecanism de placă turnantă. Până şi sfânta împărtăşanie o primesc printr-o mică deschizătură în uşă. Şi în niciun caz nu au voie să vorbească vreodată. Când comunicarea nu poate fi evitată, se folosesc de limbajul semnelor. O asemenea mănăstire ar fi cel mai bun loc ca să ascunzi şi să ţii tăinuit un tablou. Cu atât mai mult dacă te gândeşti despre ce tablou e vorba.

— Maria Magdalena.

— Măicuţele se identifică cu ea. Toate se simt nişte păcătoase care se căiesc, asemenea Mariei Magdalena în deşert. Şi, în singurătatea nopţii, pe priciurile chiliilor lor, toate se simt mireasa lui Cristos. Ar păzi tabloul cu preţul vieţii.

— Şi acum o să-mi spui că o mănăstire dintr-asta e aici, în Malta.

— Surorile Ordinului Sfântului Ioan de Ierusalim.

— Dar cum intrăm acolo? Nu prea avem cum să sunăm şi să stabilim o întrevedere ca să le dezvăluim taina.

— Am făcut asta deja.

— Dar cum? Presupun că surorile care au depus jurământ de tăcere nu răspund la telefon.

— La sărbători speciale, biserica lor este deschisă şi pentru credincioşii de rând. La acele ocazii, ele asistă la

slujbă din spatele unui grilaj de fontă. Şi, la solicitare expresă, pentru scopuri ştiinţifice, biserica poate fi şi vizitată. Dacă suni la numărul lor de telefon, auzi cum cineva răspunde, însă fără să scoată o vorbă. Au un sistem cu un clopoţel. Trebuie să pui întrebări la care se poate răspunde cu da sau nu şi, dacă răsună o singură dată clopoţelul, răspunsul este da şi de două ori înseamnă nu. Am explicat cine sunt şi am propus o oră. S-a auzit un singur clinchet.

— Incredibil, am zis. Şi când este întrevederea noastră?

— Acum.

11

Uşa bisericii era închisă. Clio a sunat la numărul special să anunţe că am ajuns. Nu a răsunat niciun clinchet de clopoţel, deoarece nu fusese pusă nicio întrebare. Am aşteptat. După zece minute, am chibzuit dacă să sunăm din nou şi să întrebăm în mod explicit dacă ni se va deschide. Dar nu doream să deranjăm prea tare, nu eram nişte turişti insistenţi, deci am mai aşteptat puţin.

Am auzit un huruit de zăvoare vechi de secole. Uşa a scârţâit. O călugăriţă cu un chip frapant de tânăr şi-a scos capul de după colţ şi ne-a făcut semn că putem intra. Zâmbea. Am mers după ea, în biserică, dar, odată ajunşi înăuntru, a dispărut fără urmă.

— Maria Magdalena nu-i aici, a şoptit Clio.

I-am zis că trebuie să căutăm mai bine. Am studiat capelele laterale. Era întuneric în biserică. Altarul înfăţişa o răstignire. De o parte şi de alta a altarului principal se aflau alte picturi. Erau atârnate sus. Era prea întuneric pentru a vedea ce reprezintă.

— Voi suna să întreb dacă se poate aprinde lumina, a zis Clio.

Mă îndoiam că e o idee bună. Mi se părea jenant. Dar nici n-aveam să devin vreodată un bun istoric de artă. Cu fermitatea cuiva obişnuit să pună importanţa cercetării ştiinţifice deasupra curtoaziei, ea îşi scosese deja telefonul mobil. De undeva dinăuntru ni s-a aprins lumina.

Nu era niciun tablou cu Maria Magdalena. Cel din stânga îl înfăţişa pe Sfântul Sebastian, iar cel din dreapta, pe Sfânta Ursula, ambii ucişi cu arc şi săgeţi. Am vrut să merg mai departe, dar lui Clio i se trezise brusc interesul pentru aceste tablouri, în căutarea cărora nu porniserăm. A zis că e fără îndoială şcoala genoveză şi că nimeni nu cunoaşte acele pânze. A început să le fotografieze. Dar erau atârnate prea sus. Înainte să o pot opri, se urcase deja pe altar în fustiţă şi pe tocuri.

În acel moment, au intrat turişti în biserică, mai întâi un cuplu american în vârstă şi apoi o familie italiană cu doi copii. Văzuseră deschisă uşa bisericii şi veniseră să-şi potolească setea de cultură, ca să spunem aşa. Eram de părere că trebuie să le fac vânt pe uşă afară, dar acest lucru nu era de ici, de colo. În loc de asta, am început să mă enervez în mod ostentativ cum şopteau prosteşte şi cum se strecurau cu grijă. Noi aveam dreptul să fim acolo, iar ei purtau haine de vacanţă şi adidaşi confortabili. Noi de ocupam de cercetare ştiinţifică, în vreme ce ei probabil că nici măcar nu-l puteau deosebi pe Sfântul Sebastian de Sfânta Ursula. Poftim, ce vrei mai mult? Deoarece Clio fotografia tablourile, a trebuit musai ca şi ei să le facă poze. În timp ce-şi ţineau în frâu, aparent fără efort, odraslele alea teatral de tăcute.

— Ilja, a strigat Clio, tu eşti mai înalt.

S-a dat jos de pe altar şi mi-a dat aparatul foto.

— Nu te plânge. Pentru mine, e important.

În timp ce eu, urcat pe altarul bisericii, fotografiam tablouri de seamă, iar Clio îmi striga de jos ce detalii sunt

importante pentru ea, turiştii chiar au început să dea semne că îi deranjăm.

— Aproape că ţi-e ruşine să fii turist italian, a şoptit puţin prea tare către soţul ei scorpia de italiancă, ştiind că o putem înţelege.

Dar asta-i lumea întoarsă pe dos, băieţi. Voi sunteţi turiştii aici, nu noi. Noi aici muncim, ştiţi, pe când voi faceţi paradă cu timpul vostru liber, în mod ostentativ şi de prost-gust. Venim noi cumva la voi la birou să şuşotim politicos, încălţaţi în şlapi? Noi avem respect pentru comorile vechi de secole din această biserică, în vreme ce voi probabil nici măcar nu ştiţi ce-i aia o biserică.

Când Clio a fost în sfârşit mulţumită de prim-planurile mele, iar eu m-am dat jos de pe altar, dărâmând din greşeală un candelabru din bronz, care a zdrăngănit cu un vacarm exagerat pe pardoseala din marmură a bisericii, am văzut că proasta şi grasa de americancă se adâncise în rugăciune, îngenuncheată în prima bancă. Lacrimile îi brăzdau obrajii. Între timp, familia italiană părăsise fără zgomot biserica.

— Haide, a zis Clio. Plecăm.

— Nu eşti dezamăgită că n-am găsit tabloul? am întrebat-o.

— Am găsit alte două tablouri. Tot nu pricepi nimic din joc, aşa-i? Ah, Ilja, mai ai atâtea de învăţat!

12

În ultima zi ne-am dus, pentru că promisesem să mai scriu şi un articol, în căutarea locului unde fuseseră îngropaţi cei douăzeci şi patru de morţi recuperaţi din naufragiul navei cu refugiaţi. S-a dovedit a fi destul de complicat. Am cerut informaţii la recepţia hotelului, la biroul de turism şi în diverse alte locuri şi pretutindeni am avut

impresia că pun o întrebare care e percepută drept dureroasă sau nepotrivită. De abia după îndelungi insistențe am aflat că fuseseră îngropați în cimitirul special pentru străini, numit Addolorata, unde erau înmormântate şi victimele străine din cel de-Al Doilea Război Mondial. Nu era departe de La Valletta.

Am luat un taxi. Şoferul ne-a zis că cimitirul e închis. Nu l-am crezut şi am insistat să ne ducă acolo. Dar avea dreptate. Am început să sun. După câteva telefoane, am dat de cineva care lăsa impresia că poate oferi informații. Cimitirul era într-adevăr închis. Pentru o perioadă nedeterminată. Cât timp anume? Nu putea spune. Urma să se redeschidă, dar nu în scurt timp. Dacă asta avea ceva de-a face cu cele douăzeci şi patru de morminte noi? Nu, nu avea nimic de-a face. Atunci care era problema? Nu ştia sigur. Întreținerea. Probabil era din cauza lucrărilor de întreținere.

Mă vedeam nevoit să consider cea mai importantă parte a misiunii mele dusă pe apa sâmbetei. Dar n-am lăsat lucrurile aşa, adică vreau să spun că mai ales Clio nu a lăsat lucrurile aşa. A început să considere şi această căutare un joc. Şi unul dintre jocurile ei preferate era să pună contactele ei în legătură cu contactele contactelor ei. Printr-o cunoştință a unei prietene a mamei ei, a dat într-un final de urma lui Niccolò Zancan, un ziarist care lucra pentru *La Stampa* şi care, potrivit mesajelor sale de pe Twitter, se afla în Malta când cadavrele ajunseseră în port. Postase şi o fotografie de la înmormântare două zile mai târziu. Poate era încă în Malta, a sugerat ea. S-a dovedit că nu era aşa. Plecase deja. Dar i-a trimis lui Clio notițele pentru articolul pe care îl scrisese în urma experiențelor lui şi ne-a ajutat să dăm de înregistrarea video a înmormântării.

Asta mi-a permis să reconstruiesc în detaliu ce se întâmplase cu cele douăzeci şi patru de cadavre. Au ajuns în

Malta în saci negri din plastic. Fiecare dintre ele avea un cartonaş legat de degetul de la picior, pe care ar fi fost scris cu o cariocă numele, dacă ar fi fost cunoscut. Acum apărea doar: „Unknown number 7”, „Unknown number 11”, „Unknown number 3”. Douăzeci şi patru de morți fără nume. Au fost aduşi la morga spitalului Mater Dei pentru autopsie. Cu toții proveneau din zone ale Africii de la sud de Sahara, din Eritreea şi Somalia, potrivit aprecierii anatomopatologului. Douăzeci şi trei de bărbați adulți şi un adolescent. De la fiecare dintre ei s-a recoltat câte o mostră ADN. Nu se ştie niciodată, poate în viitor se va prezenta un apropiat sau un membru al familiei, căutând pe cineva care odată avea un nume şi era iubit.

Au fost îngropați pe un teren special, împrejmuit, al cimitirului Addolorata pentru cetățeni străini, rezervat pentru morții fără nume. Pe înregistrarea video se vede cum militarii duc sicriele la morminte. Acestea sunt găuri în pământ, tăiate în gresia de culoare ocru. Nu are loc nicio ceremonie. Pentru că nimeni nu ştie cine sunt morții şi cărei religii îi aparținuseră în timpul vieții, se preferă evitarea ceremoniei religioase. Astfel, în orice caz, n-ai cum să greşeşti. Ce te surprinde cel mai mult pe înregistrarea video e faptul că aproape nimeni nu asistă la înmormântare. Vezi vreo zece negrese cu văluri albe. Probabil că sunt locuitoare ale Maltei venite să le aducă ultimul omagiu celor fără nume, ştiind că ar fi putut fi nişte compatrioți. În rest este doar tăcere. Fără nume, fără să fie jeliți şi aproape fără martori, sunt coborâți în pământ într-un colț pentru morții necunoscuți, în groapa de gunoi pentru străini. Destinația lor finală este să cadă în uitare în neantul istoriei.

Am realizat că, în mod dureros, faptul că n-am reuşit să le vizităm mormintele e corect din punct de vedere simbolic. În realitate, ei nu mai existau. M-am gândit că, în articolul meu, pentru efect, trebuie să accentuez contrastul dintre

aceste douăzeci şi patru de morminte fără nume şi de negăsit şi covorul de morminte cu nume răsunătoare şi titluri sforăitoare ale cavalerilor maltezi din toate colţurile lumii, care acoperea pardoseala co-catedralei în marmură policromă şi scumpă.

Potrivit notiţelor lui Zancan, ei fuseseră îngropaţi lângă mormintele a douăzeci şi unu de oameni fără nume care pieriseră înecaţi într-o catastrofă maritimă asemănătoare pe 11 octombrie 2013 şi lângă un eritreean care se înecase când încercase să evadeze din centrul de primire al Maltei, într-o barcă. Ultima informaţie m-a şocat. Am dat peste mai multe mărturii ale imigranţilor care ajunseseră în viaţă în Malta şi n-au fost deloc uşuraţi dându-şi seama unde se află. Zancan îl cita pe un tânăr sirian numit Molhake Al Roasrn, care ajunsese în Malta din portul libian Zuwarah şi care bătea din picior de furie. „Asta nu-i Europa", ţipa el. „Voiam să merg în Italia şi, de acolo, în Suedia. Aia e Europa. Nu asta. N-am bătut atâta amar de drum ca să ajung aici."

Din cercetări ulterioare, am aflat că guvernul Maltei a înăsprit drastic politica de imigrări, din anul de vârf 2009, când au sosit pe insulă trei mii de refugiaţi. Navelor nu li se mai permite accesul în apele teritoriale malteze. Sunt direcţionate către teritoriul Italiei. Lasă-i pe italieni să rezolve problema. Misiunea de salvare italiană Mare Nostrum a fost o binecuvântare pentru maltezi. Puţinii care reuşeau să se strecoare ca prin urechile acului, trecând de severa pază de frontieră, şi reuşeau să ajungă pe insulă erau reţinuţi fără milă. Chiar şi minorii ajungeau la închisoare. Diverse organizaţii pentru refugiaţi se plâng de ani de zile de această încălcare a tratatelor privind refugiaţii şi a drepturilor omului. Cei vii nu sunt bineveniţi în Malta. Doar morţii primesc adăpost acolo.

Am cumpărat un ziar, *Times of Malta*, de la un chioşc din La Valletta. Pe prima pagină era un articol scurt al jurnalistului Kurt Sansone în care discuta cele mai recente statistici ale imigrației. Rezultă că, în tot anul precedent, au ajuns în Malta, cu bărcile, în total 568 de imigranți. Au venit în cinci bărci diferite. Cinci. Într-un an întreg. În Italia sunt vreo cinci pe oră. Dar Malta a rezolvat problema. În acelaşi ziar era un articol mare şi entuziast despre faptul că turismul în Malta a crescut iarăşi în mod spectaculos. Şi mai era o ştire despre o hartă unică a Maltei din perioada napoleoniană ce fusese regăsită. Marea din sudul insulei, care, în zilele noastre, este ruta disperată aleasă de refugiați în căutarea unui viitor, se numea pe acea hartă Marea Barbarilor sau Marea Africană.

Aici a trebuit să adaug în articolul meu o descriere a marii fresce a lui Mattia Preti din co-catedrală, care este o alegorie a triumfului Ordinului Maltez sub forma unei figuri feminine în platoşă, care poartă un drapel fluturând cu semnul crucii şi calcă în picioare musulmanii cuceriți. De când lumea şi pământul, insula a fost avanpostul în războiul sfânt al Crucii împotriva lataganului. Cei douăzeci şi patru de morți fără nume au fost îngropați într-un cimitir pentru victime de război. A trebuit să scriu că se potriveşte mai bine decât credeam.

— E vreo moschee pe aici? l-am întrebat pe taximetristul care ne ducea înapoi la aeroport.

A fost nevoit să se gândească îndelung.

— Aici sunt 365 de biserici, câte una pentru fiecare zi a anului.

A depăşit înjurând un autobuz.

— Cred că e o singură moschee, undeva, într-un cartier mărginaş.

L-am întrebat ce părere are despre problema imigrației.

— Aici n-avem problema asta, a zis.

În concluzia articolului meu, a trebuit să scriu că taximetristul avusese dreptate. Nu se zărea picior de negru pe străzile pitoreşti şi curățate ca oglinda din La Valletta. Nicăieri în Europa nu te afli mai aproape de Africa decât în Malta, dar, în Malta, Africa e mai departe decât oriunde altundeva în Europa. Acesta este misterul maltez. Poate că ăsta ar fi un titlu bun pentru articolul meu: „Misterul maltez”. Şi, evident, există o legătură între combaterea riguroasă şi voita invizibilitate a imigrației din Africa şi înfloritoarea industrie a turismului. Negrii pe străzi n-ar face decât să sperie turiştii. Conducerea insulei a făcut eforturi evidente să fie ospitalieră cu străinii albi cu putere de cumpărare şi asta nu se prea potriveşte cu ospitalitatea față de străinii de culoare fără posesiuni.

Aş putea exprima acelaşi lucru şi mai poetic. Insula, care pare să fie pe jumătate un cimitir, trăieşte, atât cât o face, în trecut. Singurul lucru pe care îl mai poate vinde este bogata sa istorie. De aceea, vrea să atragă vizitatori care vin pentru trecut şi trebuie să țină departe vizitatorii aflați în căutarea unui viitor. Sugestia că, prin asta, insula devine o metaforă pentru întreaga Europă o voi lăsa în seama cititorului.

CAPITOLUL NOUĂ

OASPEŢI NOI

1

Astăzi au ajuns oaspeți noi la Grand Hotel Europa. În puține alte hoteluri din lume, oamenii ar fi tentați să deschidă un capitol cu această întâmplare, dar aici e vorba de primii nou-veniți de când eu însumi m-am instalat aici.

Odată, cu mult timp în urmă, am mers în vacanță pe insula greacă Kythera. Asta se întâmpla pe vremea când încă învățam greaca zeilor, călătoream prin Grecia sub soarele necruțător în fiecare vară şi încercam să-i alung cu puterea gândului pe toți ceilalți turişti, precum şi orice clădire ridicată după naşterea lui Cristos, într-o încercare de a prinde un crâmpei din vechea Eladă, unde se vorbea limba pe care o descifram la lumina lămpii tot restul anului. Evident, nu aveam nevoie de un ghid de călătorie ca să ştiu că insula Kythera e locul unde s-a născut Afrodita din spuma mării, dar *Lonely Planet*, pe care îl vârâsem în rucsac numai de dragul informațiilor practice, menționa un alt lucru, pe care nu-l ştiam şi care m-a făcut să fiu foarte atras de insulă.

Cu nişte ani în urmă, se organizase în Kythera un referendum cu întrebarea dacă trebuie instalate acolo facilități pentru turism şi, cu acea ocazie, votaseră doar doi locuitori pentru. Nu două procente, ci doi oameni. Ceilalți fuseseră împotrivă. *Lonely Planet* explica şi de ce. O mare parte a populației insulei emigrase în Australia. Aproape toți cei care mai locuiau pe insulă aveau rude în Australia, care le trimiteau regulat bani. Nu aveau nevoie de veniturile pe care le-ar fi putut, eventual, genera turismul şi îşi puteau permite luxul de a acționa după zicala înțeleaptă că turismul trebuie ținut la distanță cu orice preț dacă vrei să păstrezi ce ți-e drag.

Deoarece pe atunci eram un turist tipic care nu se considera turist, Kythera era o insulă pentru mine. Se

ajungea greu acolo. Chiar şi în sezonul de vârf, mergeau acolo doar două nave pe săptămână, pe timp de noapte, din îndepărtatul orăşel-port Gythion din Peloponez, unde Paris o răpise pe Elena pentru noaptea nunții lui pusă la cale de Afrodita, mai înainte de a naviga de acolo către Troia, cu ea la bord drept pradă. Şi, odată ajuns pe Kythera, nu a fost uşor să găsesc cazare. Am închiriat o motoretă în Hagia Pelagia, portul unde ancora bacul şi unde nu mai era nimic în rest, şi am mers cu ea în celălalt capăt al insulei, spre oraşul Kapsali, cu golful dublu, unde am reuşit până la urmă să închiriez o cămăruță spartană.

În rest, nu era nimic de făcut pe insulă şi, în decurs de o săptămână, i-am cunoscut pe toți străinii, pe care-i numărai pe degete, care fuseseră atraşi, la fel ca mine, de absența turiştilor şi care, la fel ca mine, nu aveau nimic de făcut. Cea mai mare (şi, de fapt, singura) atracție era să mergem cu motoretele noastre de două ori pe săptămână la Hagia Pelagia şi să ne uităm la cei doi-trei turişti noi care fuseseră atât de naivi încât să debarce pe Kythera. Era un fel de meta-turism de dezastre. Ca turişti, ne frecam palmele de bucurie văzând problemele de care se loveau alți turişti în lipsa infrastructurii şi a facilităților.

Mi-am adus aminte de asta la sosirea noilor oaspeți la Grand Hotel Europa. Deşi venirea lor nu coincidea cu ora vreunei mese sau gustări, când oaspeții permanenți erau aşteptați într-una din sălile de jos, aproape toată lumea şi-a făcut apariția, aparent întâmplător, în holul principal şi în încăperile alăturate, prefăcându-se că vizitează biblioteca, apoi răsfoind un ziar într-unul din noile fotolii Chesterfield, în fața căminului, sub portretul lui Paganini. Şi eu m-am îndreptat spre holul principal, plănuind să fumez afară o țigară cu Abdul de ochii lumii, iar faptul că era foarte ocupat cu o cantitate impozantă de bagaje noi îmi oferea scuza ideală de a amâna ducerea la îndeplinire a aşa-zisului meu

plan şi de a mai pierde puţin vremea în hol, unde noii oaspeţi erau întâmpinaţi de Montebello cu toate onorurile.

Era vorba de o familie americană, a trebuit să constatăm cu toţii, spre dezamăgirea noastră. Accentul le trăda originea şi, în ochii noştri, originea lor reprezenta o garanţie a superficialităţii şi a tot ceea ce noi, ca europeni, nu voiam să fim. Iar o familie se întâmpla de cele mai multe ori să fie o entitate de coşmar închisă în sine, care avea nevoie de toată energia pentru înveninarea relaţiilor dintre ei şi pe care o lăsau rece posibilităţile pe care convieţuirea cu nişte oameni complet străini le oferea în acest sens; nu ne ajutau la nimic. Poate că eram pur şi simplu invidioşi. Până atunci nu mă gândisem la asta, dar Grand Hotel Europa era locuit numai de oameni singuri. Sosirea unei familii sublinia statutul nostru de celibatari. Să realizez că nu am niciun drept să pretind că aş face excepţie de la asta şi că şi eu, la rândul meu, trebuie să fiu considerat un burlac neconsolat mi-a înţepat inima şi pentru o clipă m-a umplut de o intensă amărăciune.

Singurul lucru care păstra vie speranţa că ni se va alătura o companie interesantă a fost că erau oarecum atipici ca familie. Părinţii păreau prea bătrâni, sau fiica lor adolescentă prea tânără, pentru a vorbi de nişte părinţi şi fiica lor. Să fi fost bunicii care plecaseră în călătorie cu nepoata era, pe baza aspectului lor exterior, un scenariu mai probabil. El arăta ca un bărbat care s-ar fi putut lansa, în orice moment, într-o partidă de golf. Era doldora de carouri. Consoarta lui conducea operaţiunea de *check-in*. Rutina ei trăda faptul că ea comanda mai mult. Purta veşminte largi indiene, care probabil erau destinate să-i confere o mină tinerească şi emancipată, dar care aveau mai ales efectul de a-i accentua corpolenţa. Sub toate hainele alea lălâi, locuia o femeie care se pricepea să coacă plăcintă cu mere.

— N-ai vrea să-l ajuți puțin pe bietul slăbănog? i-a zis fiicei sau nepoatei, arătându-i-l pe Abdul, care se lupta cu impozanta cantitate de bagaje care-i însoțea pe cei trei. Îți poți căra singură geamantanele, Memphis.

— Nu vă faceți griji, domnişoară, i-a zis Montebello fetei. Valetul nostru e mândru să vă poată servi. L-ați jigni dacă i-ați uşura sarcina.

Fata, care părea să se numească Memphis, a preferat să-l creadă pe cuvânt pe majordom. Spre deosebire de însoțitorii săi adulți, ea merita o descriere. Era o mică vampă energică, mestecătoare de gumă, aflată la vârsta la care încă nu uitase să țopăie, dar înțelesese deja că femeile pot face ravagii cu o aruncătură de ochi. Deşi nu era deosebit de cald, purta pantaloni foarte scurți şi strâmți şi poate că încă era suficient de tânără ca, la nevoie şi sub presiune, să poată susține cu succes că n-a urmărit nimic prin asta. Conotațiile potențial picante ale pantalonaşilor erau ironizate de nişte adidaşi mari, butucănoşi şi negri, ale căror şireturi fuseseră scoase pentru comoditate şi care s-ar fi potrivit la marele fix în picioarele sigure pe ele ale unui gangster acoperit de Rolexuri care este şef în cartier. Purta un tricou alb simplu cu mânecuțe scurte, pe care era scris YOLO şi ştiam ce înseamnă, chiar aşa de bătrân nu eram. Felul în care literele acestei devize de viață pline de vitalitate erau deformate de curbele sugrumate pe care le acopereau lăsa o impresie convingătoare şi matură. Ținuta ei era completată de o şapcă de baseball cu paiete argintii, pe care o purta cu cozorocul îndreptat în față. Părul ei blond strâns într-o coadă de cal era scos afară prin gaura din spate.

Întreaga ei apariție avea în contextul vechiului şi solemnului Grand Hotel Europa ceva paradoxal, ca apariția unei balerine într-un cimitir monumental. Coloanele de marmură se holbau prosteşte la ea. Lambriurile aurite se

cojeau de uimire. Covorul roşu miţos pe care ea defila energic se înroşea de sfială.

2

După ce majordomul i-a condus pe cei trei americani, cu şarm şi eficienţă, la camera lor şi agitaţia provocată de apariţia lor s-a mai potolit, m-am gândit că aş putea la fel de bine să fac ceea ce mă prefăcusem mai înainte că am în plan ca să-mi justific prezenţa la parter, deci am părăsit clădirea pe intrarea principală ca să fumez o ţigară la ghiveciul de pe scara care ducea la terasă. După câteva minute, a ieşit şi Abdul, care, având în vedere cantitatea de geamantane americane pe care trebuise să le care, merita cu prisosinţă o pauză de ţigară.

I-am oferit o ţigaretă din pachetul meu bleu de Gauloises Brunes fără filtru, i-am aprins-o cu bricheta mea Zippo *solid brass* care lucea de lustruită ce era şi am luat şi eu una.

— Sper că n-o să întrebi acum de ce americanii călătoresc mereu cu atâtea bagaje, am zis, căci aş putea să cad pradă ispitei de a spune că fac asta pentru a compensa lipsa lor de bagaj intelectual.

Abdul nu a scos o vorbă.

— Era o glumă, Abdul.

— Vă mulţumesc pentru glumă, domnule Leonard Pfeijffer.

— N-a fost o glumă bună. Ai dreptate să nu râzi. Dacă vrei, voi face o încercare mai bună să te înveselesc. Pari atât de abătut! S-a întâmplat ceva? Eşti încă gârbovit sub greutatea tuturor geamantanelor ălora?

— Sunt recunoscător pentru toată munca pe care am ocazia să o fac, a zis Abdul. Cu cât mă fac mai util, cu atât mă simt mai puţin o povară. Ceea ce aţi zis despre bagajul intelectual m-a atins totuşi într-un punct care mă doare de mai mult timp. Nu aveţi ce face în privinţa asta, vă rog să nu

mă înțelegeți greşit. Domnul Montebello o fi ca un tată pentru mine şi mă instruieşte cu generozitate, dar interacțiunea mea cu dumneavoastră şi cu ceilalți oaspeți aici, la Grand Hotel Europa, mă face să devin conştient de cât de puține ştiu. Sunt încă tânăr şi uneori mă cuprinde spaima că am rămas deja în urmă şi toată viața nu mai am cum să-i ajung din urmă pe ceilalți. Pot găsi apă şi plante comestibile în deşert, dar lumea voastră, unde sunt primit în vizită, e atât de complexă, încât mă tem că nu voi aduna niciodată destule cunoştințe pentru a supraviețui în ea atunci când domnul Montebello, într-o zi, nu va mai fi.

— Când eram de vârsta ta, am zis, nu mi se întâmplase nici a zecea parte din ce ți s-a întâmplat ție. Aveau să mai treacă mulți ani până să devin cam la fel de matur cum eşti tu acum.

— E amabil din partea dumneavoastră să spuneți asta, dar ştiu că nu e adevărat. Sau poate că e adevărat, dar nu e important. Când erați de vârsta mea, aveați deja mulți ani de şcoală în spate şi erați instruit în cele mai mici detalii ale materiilor precum istoria, geografia, arta şi literatura, pe care eu probabil nu le voi învăța niciodată.

— Cunoaşterea materiilor pe care le menționezi, am zis, mi se pare adesea un balast şi mai inutil decât geamantanele americanilor.

— Şi asta o spuneți doar ca să îmi luați o povară de pe suflet. Vă sunt recunoscător pentru asta, dar ştiu că nu spuneți adevărul. Oamenii ca dumneavoastră, domnul Patelski, doamna Albane, domnul Volonaki şi, de asemenea, domnul Montebello respiră o cultură îmbibată de trecut. Trăiți cu un picior în istorie. Mă apasă că nu ştiu mai nimic despre asta.

— Tu însuți mi-ai spus că viitorul e mai important decât trecutul. Şi aveai dreptate cu asta, Abdul. Nu te mint când îți spun că, într-un fel, tu ai înțeles asta mai bine decât noi

toți. Suntem aici într-o rezervație coşcovită, unde încercăm să ținem în picioare cultura noastră care se stinge încet, în vreme ce lumea în care se construieşte viitorul clocoteşte altundeva.

— Mi-ar plăcea să fac parte din ea, a zis Abdul. Visez să fiu acceptat de voi într-o zi. Dar ştiu că acea zi nu va veni niciodată.

— Cred că ar fi mai folositor dacă noi toți am învăța de la tine decât invers. Tu ai un viitor, nu noi.

— Citiți multe cărți, domnule Leonard Pfeijffer?

— În momentul de față, nu. Mă aflu aici, la Grand Hotel Europa, ca să scriu şi, atunci când scriu, nu mai apuc să citesc. Şi tu? Citeşti multe cărți?

— Domnul Montebello mi-a dat voie să folosesc biblioteca. Acolo sunt mai ales cărți vechi şi grele, dar încerc să le citesc, deşi nu înțeleg tot.

— Şi care e cartea ta preferată? am întrebat.

— E o carte veche şi grea pe care mi-a dat-o domnul Montebello pentru că în ea este vorba despre un imigrant ca mine. E singura carte pe care o am în cameră.

— De cine e? Ce titlu are?

— Mereu uit. Dar am citit-o de şase ori deja. Dacă doriți, v-o pot arăta odată.

— Mi-ar plăcea mult, am zis. Şi mi-ar plăcea mult şi să aud continuarea propriei tale poveşti. Ştii că am aşternut pe hârtie ce mi-ai povestit până acum?

— Sunt onorat, a zis Abdul, dar nu părea onorat.

— Rămăseserăm la întâlnirea ta cu Achai. Vrei să-mi povesteşti cum ai ajuns împreună cu el până la țărmul mării?

— Mai bine altă dată, a zis. Nu e o poveste frumoasă.

Mi-am dat seama că nu e momentul să insist. Chiar era abătut. Ca să am mai mult succes să-l înveselesc, am hotărât să schimb radical subiectul discuției.

— Cum ți s-a părut fata aia americană, Abdul?

Asta a mers. A râs.

— Nu e treaba mea să emit judecăți despre oaspeții noştri, a zis. În plus, mi se pare că mai bine v-aş adresa dumneavoastră întrebarea. Nu pot scăpa de impresia că ați sorbit-o din priviri.

— Abdul! am zis. Nu e politicos să spui asta.

— Puteți conta pe discreția mea, a zis. Domnul Montebello m-a instruit foarte clar în această privință.

Şi-a stins țigara în ghiveciul de flori şi s-a ridicat. Râzând tare, s-a întors înăuntru.

3

În timpul *merendei* din camera chinezească, poeta franceză Albane aproape a sărit pe mine. Când a intrat şi m-a zărit aşezat la masă cu marele grec, a înaintat spre mine asemenea unui schelet dansator dintr-un desen animat, pe care bluza crem şi fusta-pantalon pe care le purta în ziua aceea fluturau straşnic de parcă ar fi căutat cu disperare un sprijin. Şi, în timp ce grecul, cu fața lui unsuroasă, îmi făcea neruşinat cu ochiul şi în mod clar nu şi-a putut reprima un gest care putea fi interpretat doar ca obscen, ea mi-a şuierat la ureche că trebuie să-mi vorbească. Pentru că nu mi se părea o idee bună să-i satisfac dorința în compania celor prezenți şi pentru că bănuiam că asta nu face parte nici din intențiile ei, am rugat-o să-mi facă hatârul de a-mi permite să o conduc într-o mică plimbare prin grădina de trandafiri, sau prin ce mai rămăsese din ea. A dat agresiv din cap, s-a întors şi a ieşit. M-am ridicat, mi-am încheiat haina, m-am scuzat față de tovarăşul meu de masă şi am mers în urma ei.

— Să i-o tragi cu grijă, a strigat el după mine. Altfel, îi rupi oasele.

Hohotele lui de râs m-au însoţit pe drumul spre ieşire.

Mă aştepta pe băncuţa din piatră de sub pergolă. Pentru cineva care, după propriile-i spuse, ţinea neapărat să-mi vorbească, nu mă băga în seamă aproape deloc. Nu şi-a ridicat privirea când m-am alăturat.

Am întrebat-o cu ce o pot ajuta.

— Nu mergeam să ne plimbăm? a zis.

S-a ridicat şi a început să se plimbe.

Am urmat-o. Mergeam înspre fântână peste pietrişul care scrâşnea.

— O sculptură în formă de sculă, din care ţâşneşte până-n cer, triumfător, apă fecundă. Lumea e plină de simboluri de oprimare masculină. Dar cineva de teapa ta n-are ochi pentru asta.

Avea dreptate că interpretarea pe care ea o dăduse ornamentului grădinii nu îmi trecuse înainte prin minte.

Am întrebat-o dacă ăsta e lucrul despre care ţinuse să-mi vorbească urgent.

— Într-un anume sens, da, a spus, dar fără a rosti continuarea din care ar fi trebuit să reiasă în ce sens dispreţul ei faţă de fântână se leagă de subiectul de discuţie pe care îl are în minte.

Am continuat să păşim stingheriţi peste pietrişul care scrâşnea. Tăcerea ei nu lăsa loc prea multor gânduri productive. Mi-am dat seama că ultima femeie cu care mă plimbasem era Clio. Şi, înainte de a fi cunoscut-o pe Clio, n-am avut niciodată obiceiul de a mă plimba cu femei. Cu Clio, în schimb, făceam des asta. Era modul nostru de a trăi aventuri. Plimbările noastre erau expediţii de descoperire prin istoria Genovei, a Veneţiei şi a altor oraşe vechi, în cadrul cărora ne străduiam să ne rătăcim prin secole. Şi ea interpreta mereu monumente pentru mine, chiar dacă analiza ei era mai justificată din punct de vedere istoric, punând mai puţin accentul pe eventualele intenţii rele pe

care simbolistica le-ar putea dezvălui în lumina lumii moderne decăzute. Plimbările mele alături de Clio erau conspirații prin care reuşeam să evadăm din lumea modernă decăzută. Mergeam mereu ținându-ne de mână. M-am întrebat ce s-ar întâmpla dacă aş lua-o pe Albane de mâna ei osoasă, cu titlu de experiment antropologic. Probabil ar încremeni şi nu excludeam să mă străpungă după aceea cu țurțuri ascuțiți ca nişte pumnale. M-a luat frigul. Mi-era dor de sud, de vechile oraşe şi de Clio, care, ca muză a istoriografiei, le trezise la viață pentru mine cu un sărut.

— Nu prea ştiu de unde să încep, a zis Albane, ca să-ți fie clar cât de tare îmi fac greață atitudinea şi comportamentul tău. Dar, dacă, de dragul clarității, m-ai obliga să încep cu pragul cel mai de jos, care a făcut să devină evident vizibile toate trăsăturile tale abjecte, aş vrea, mai înainte de toate, să evoc cum azi-dimineață, neruşinat de lacom şi jenant de bătător la ochi, stăteai în fața mea să caşti gura la pizdulicea aia zburdalnică americană. A fost o demonstrație respingătoare de sexism nediluat şi de frustrare sexuală, manifestată printr-un comportament de animal de pradă căruia îi curg balele, iar faptul că nu te ruşinai să dai acest spectacol dizgrațios, cât de bine puteai, în prezența mea, dovedeşte că, sub toate hainele alea elegante şi sub pojghița subțire de politețe şi şarm, se ascunde un mârlan egoist de proporții mitice, care nu valorează nici cât pietrele pe care calcă.

— Şi tu începi?

Întrebarea a făcut-o să se piardă cu firea. Luase în calcul o apărare înflăcărată, pe care după aceea o putea face praf şi pulbere. Pe lângă asta, nu-i plăcea să i se răpească exclusivitatea indignării. Pentru o clipă, a rămas fără cuvinte.

— Şi valetul nostru a adus vorba despre asta la prânz, am zis. Se pare că trebuie să-mi fac griji că-i observ pe ceilalți mai puțin discret decât credeam. Dar nu eram tocmai singurul. Toți veniseră jos ca să-i studieze pe noii noştri oaspeți, şi tu la fel. Şi permite-mi să te liniştesc, Albane. Eram la fel de interesat de ambii emisari vârstnici din Lumea Nouă ca de tovarăşa lor de călătorie, minoră sau nu, care le fusese încredințată. De asemenea, interesul meu a fost inspirat de o curiozitate nevinovată şi motivat din punct de vedere literar. Întâmplător, tocmai azi la prânz am scris o notiță în care i-am descris, pe toți trei, nu doar pe puştoaica mestecătoare de gumă pe care tu, din motive pe care nu vreau să le cunosc, în mod evident, o consideri atât de scandaloasă. Cu toate că, de fapt, n-aş şti pe ce fundamente ar trebui să mă simt obligat să mă apăr în fața ta, îți pot arăta notița mea, dacă vrei, ca să poți verifica tu însăți că spun adevărul.

— N-am nevoie să-ți văd manuscrisul, a zis ea, ca să ştiu că le-ai dedicat ambilor adulți două propoziții disprețuitoare, ca după aceea să prezinți o descriere bogată a pantalonilor scurți şi strâmți.

— Mă bucur că, în sfârşit, vorbim despre literatură, am zis. Dar pot să te întreb ceva? De ce, chiar dacă ai avea dreptate, ceea ce nu e aşa, ar trebui să cazi pradă ispitei de a te enerva cu privire la asta? De ce eşti atât de furioasă pe mine, Albane?

Nu a răspuns. Mă temeam că încep să bănuiesc ce răspuns îmi ascunde. Dar nu aveam chef de asta. Era ultimul lucru de care aveam nevoie. Cel mai elegant mod la care m-am putut gândi ca să înăbuş din faşă această problemă proaspăt încolțită era să-i spun adevărul, după cum urmează.

— Trebuie să-ți mărturisesc ceva, Albane. Am venit la Grand Hotel Europa din cauza unei mari iubiri pe care am

pierdut-o. Trebuie să stau să rumeg asta, după cum spune lumea din popor. Asta e sarcina pe care singur mi-am dat-o şi pe care încerc s-o duc la îndeplinire reconstruind zilnic, cu ajutorul stiloului şi al tastaturii, cele întâmplate şi ce au însemnat pentru mine. Urmarea este că eu, câtă vreme sunt aici, îmi retrăiesc dragostea într-un mod conflictual şi dureros de intens şi care, în niciun caz, nu lasă loc de neghiobii proaspete, deci poți fi pe deplin liniştită că o escapadă cu o puştoaică americană care mestecă gumă e chiar ultimul lucru la care îmi stă gândul în acest moment.

Confesiunea mea a părut să obțină efectul scontat. În loc să se înfurie, a devenit abătută.

— Evident, nu pot garanta nimic pentru viitor, am adăugat.

Nu m-am putut abține.

A zâmbit. În acest moment, era influențabilă ca o fetiță. Simțeam asta. Feminista militantă ce se voia a fi se rătăcise pe un alt câmp de luptă. Dacă aş fi sărutat-o acum, s-ar fi supus suspinând. Dar nu am făcut-o. Era adevărat ce îi spusesem.

— Hai, am zis. Ne întoarcem la treabă. Şi insist ca data viitoare să purtăm o discuție lungă şi frumoasă despre poezie.

A încuviințat din cap şi am mers înapoi către hotel.

4

Nu eram pregătiți pentru ceea ce am găsit în holul principal (gol, în rest), unde domnul Montebello, majordomul, plângea de unul singur pe unul dintre fotoliile Chesterfield noi-noute.

— După ce, mai înainte de toate, îmi exprim bucuria prilejuită de privilegiul de a vă vedea împreună, ne-a zis fără să ne privească, vreau să îmi cer scuze stăruitor pentru

starea de paragină în care se găseşte grădina de trandafiri. Bătrânul nostru grădinar le vorbea trandafirilor în latină. Latină bisericească. Era un om foarte cucernic. Când a plecat dintre noi, la o vârstă binecuvântată, nu ne-am putut permite, din păcate, să-i desemnăm un succesor. De mult timp încoace întâmpinăm considerabil mai puțini oaspeți decât în vremurile bune. Uneori, când văd trandafirii aşa cum arată acum, îmi vine în gând că ei jelesc în latină după bătrânul şi țeapănul lor îngrijitor. Astfel, hotelul foşneşte şi freamătă de poveşti. De aceea locul ăsta îmi e atât de drag. Dar sunt sigur că noul proprietar va găsi mijloacele şi energia de a renova minunat vechea grădină de trandafiri.

S-a ridicat şi ne-a privit. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji.

— Sunt conştient că, pe plan profesional, nu mă ridic la înălțimea standardelor, a zis, întrucât, prin imaginea dezolantă pe care o ofer, rivalizez cu grădina de trandafiri. Onoarea mea profesională îmi porunceşte să îmi țin tot timpul emoțiile sub control. Ca să pot fi pentru oaspeții mei stâlpul de sprijin care trebuie şi vreau să fiu, e nevoie ca eu însumi să rămân nemişcat. Dar, pe măsură ce trec anii şi eu mă gârbovesc încet, dar sigur, devenind un bătrân sentimental, îmi lipseşte tot mai des puterea de a-mi acoperi durerea cu o față netedă şi accesibilă. Oamenii ar putea bănui că, pe măsură ce îmbătrânesc, la un moment dat au adunat atâtea amintiri încât, conform legilor economice elementare, acestea îşi pierd din valoare din cauza ofertei copleşitoare. Dar este valabil contrariul. Acum, că am mult mai mult trecut decât viitor, mă agăț mai mult de amintirile mele decât atunci când mai aveam motive să cred în viitor şi amintirile mele erau puține. M-am contopit cu Grand Hotel Europa, unde mi-am petrecut aproape întreaga viață. Tot ceea ce am trăit, am trăit aici. Când vântul jeleşte prin crăpături, aud şoptind vocile tuturor oaspeților care au fost

vreodată aici. Când scârțâie podeaua pe holuri, îmi aduc aminte de toate intrigile şi escapadele nocturne care au avut loc aici. Aud în somn foşnetul rochiilor de bal şi clinchetul giuvaierelor. Tot ce se poate vedea şi nu se poate vedea, aici, în Grand Hotel Europa, este o poveste. O poveste înseamnă sens. Ăsta e sensul vieții mele.

S-a întrerupt ca să culeagă o scamă de pe covor, pe care îi căzuseră ochii. Şi-a băgat-o în buzunar.

— Am zis deja că am devenit un bătrân sentimental, a continuat, şi înțeleg că nu totul poate să rămână veşnic cum a fost, că o schimbare poate fi şi o îmbunătățire şi că e nevoie de îmbunătățire. Pe lângă asta, sunt pătruns de convingerea că sarcina mea e să arăt respect şi să nu pun întrebări. Dar asta se simte precum amputarea unei părți din mine sau ca pierderea cuiva drag.

S-a întors cu spatele şi a mers încet în direcția căminului.

De abia atunci am văzut. În locul unde fusese portretul lui Paganini, acum era agățat un poster înrămat al unei fotografii romantice a Parisului.

— Am vorbit deja despre asta cu noul proprietar, domnul Wang, a zis Montebello. Este de părere, pe bună dreptate, că acest hol principal este cartea de vizită a hotelului şi i se pare important ca tocmai aici să fie creată cu ajutorul decorațiunilor „o atmosferă tipic europeană", cum se exprimă el. În ochii lui, o fotografie frumoasă a Parisului îndeplineşte mai bine această funcție decât un portret masculin întunecat din secolul al nouăsprezecelea. Are dreptate. Oaspeții chinezi pe care doreşte şi urmează să îi atragă îi vor aprecia negreşit intervenția.

Ne-am exprimat indignarea şi am insistat să agațe înapoi portretul lui Paganini.

— Domnul Wang nu ar îngădui asta, a zis Montebello. L-am întrebat dacă pot atârna tabloul în propria mea cameră. Nu avea nimic împotrivă, dar, din păcate, îl aruncase deja.

Nu e un european slab de inimă ca noi. Lucrurile vechi sunt pentru el nişte vechituri. Lucrurile noi i se par mai frumoase şi mai valoroase. Şi trebuie să-i dau dreptate. Era un portret mediocru pictat de un maestru necunoscut cu talente mărginite. Nu avea nicio altă valoare decât una sentimentală pentru un moş ca mine.

Am rămas fără cuvinte.

— Vă rog să mă scuzaţi acum, a zis. Dacă nu aveţi nevoie de mine, aş vrea să merg înapoi la muncă.

Îndepărtându-se de noi, s-a mai întors o dată şi a zis:

— Sunt deosebit de recunoscător că bătrâna doamnă nu trebuie să vadă asta. Pentru ea, asta chiar reprezintă pierderea cuiva drag.

CAPITOLUL ZECE

PANCHAYAT-UL DIN MUZAFFARGARH

1

Inițial, nu era prevăzut în program să vizităm satul Giethoorn. E drept, fusese trecut cândva pe o listă de potențiale destinații turistice olandeze din afara Amsterdamului, la un loc cu Volendam, Alkmaar şi De Keukenhof, întocmită de cei doi Marco, dar, deşi Greet, creierul financiar, era foarte entuziasmată de listă ținând cont de fezabilitatea bugetară a cercetării la fața locului, care cântărea greu din punctul ei de vedere, deoarece Filmfonds şi alți potențiali finanțatori reacționaseră cu răceală sau deloc la cererea ei de subvenție, eu deja îmi exprimasem mai mult sau mai puțin vetoul față de aceste locuri, într-un stadiu timpuriu. N-aveam niciun chef de ele, evident. Am spus că, prin documentarul nostru despre un fenomen mondial ca turismul, nu trebuie să comitem greşeala de a cădea într-un provincialism leneş, că lipsa de orizont a locurilor extrem de olandeze ar duce, aproape automat, la un ton ironic pe care trebuie să-l evităm cu orice preț şi că eu, mai ales că acum începeam să sparg gheața în calitate de scriitor ajungând la publicul internațional, doresc să fiu mai pretențios în privința ambițiilor mele artistice decât să țintesc la mormăitul aprobator de recunoaştere al doamnelor din clubul de lectură din provincia Drenthe. Greet a mai bombănit arătându-ne că Giethoorn se află în provincia Overijssel, nu Drenthe, dar cei doi Marco fuseseră de acord cu mine. Şi ei vedeau în documentarul nostru despre latura întunecată a microbului călătoriilor în primul rând o ocazie de a face ei înşişi câteva călătorii de pomină şi favorizau cu plăcere destinațiile mai exotice decât ce fusese trasat şi semnalat riguros de Biroul de Turism din Țările de Jos.

Dar, între timp, olandezul Marco luase legătura cu un cuplu olandez, prieteni ai unor prieteni de-ai lui, nişte călători împătimiți cu o preferință pentru destinații neobişnuite şi care, după spusele lui, țineau un blog

fascinant despre asta. După o lectură sumară, nu m-a impresionat aşa de tare, sincer să fiu, dar, în opinia lui Marco, legătura cu aceşti Bas şi Yvonne putea deveni interesantă datorită faptului că şi ei erau, la rândul lor, prieteni cu un alt cuplu, Tom şi Brenda, care împărtăşeau aceeaşi pasiune şi cu care, după spusele lor, ajunseseră într-o concurenţă acerbă.

— M-a dus cu gândul la ce mi-ai povestit odată despre stresul vacanţelor, a zis Marco.

Acesta era, într-adevăr, un fenomen care mă interesa. Pe vremuri, vacanţa era o perioadă de linişte, iar o călătorie – o cale să te destinzi şi să te relaxezi. După ce trudeai un an întreg sub biciul şefului, te duceai două-trei săptămâni la mare sau la munte, la o cabană sau la un camping în sânul naturii, cu păduri şi pâraie repezi, care nu-ţi aduceau deloc aminte de birou, sau, la nevoie, mergeai într-un oraş din străinătate să vezi catedrale şi palate care nu fuseseră niciodată construite în patria ta practică, să cinezi fără să fii nevoit să găteşti, să te săruţi în spatele unui meniu străin şi să te plimbi pe bulevarde elegante. După ce se încheia, le puteai spune prietenilor care se interesau politicoşi cum a fost vacanţa că, pentru scurt timp, te-ai deconectat de tot, că te-ai odihnit şi că ai bateriile încărcate pentru un nou an.

Poate că lucrurile stau încă aşa pentru unii, dar, pentru mulţi alţii, o vacanţă de succes implică totuşi mult mai mult în ziua de azi. În aceste timpuri în care viaţa trebuie să se ia la întrecere necontenit cu viaţa, iar identitatea nu mai e ceva de la sine înţeles, precum numele de familie şi negoţul tatălui tău, ci trebuie să fie zi de zi construită, definită şi promovată vacanţa este, la rândul ei, o ocazie de neratat să te profilezi în faţa celorlalţi. Lumea îşi deschide porţile, poţi merge oriunde, şi acea posibilitate echivalează cu o datorie, căci o dată în viaţă trăieşti, nu-i aşa? Cine nu face uz de infinitele posibilităţi de a călători este cel puţin anost şi, de

asemenea, vrednic de milă şi inferior ca om, exact ca acela care, acum, că succesul a fost declarat o alegere, alege să nu aibă succes. Cine e conştient de datoria sa de a se face cunoscut ca un om vrednic de urmat, care îmbrăţişează cu lăcomie şi nesaţ toate posibilităţile oferite de viaţă, nu se mai poate limita la o plimbare prin munţii Harz sau la camping în Dordogne. Reţelele sociale, pe care ne plăsmuim şi ne prezentăm zi de zi în mod obligatoriu viaţa noastră grozavă, nu au făcut decât să crească presiunea de a te ridica la înălţime cu vacanţa ta. Nu vrei să rămâi în urma tuturor celorlalte vieţi grozave care-ţi populează cronologia şi, până să-ţi dai seama, ai aterizat într-o cursă contracronometru de a găsi decoruri tot mai exotice pentru selfie-urile tale.

Şi toate acestea sunt doar manifestarea exterioară a presiunii de a te ridica la înălţime pe care ne-o impune vacanţa. E mai profund de atât. Căci cine crede că totul se învârte în jurul pozelor exotice a înţeles greşit. Selfie-urile sunt de o importanţă crucială, dar şi mai important este să negi asta cu zâmbetul pe buze. Fireşte că îţi faci o poză la Taj Mahal sau Borobudur, dacă tot eşti acolo, fiindcă, pentru dosarul digital al vieţii tale demne de invidiat, e recomandabil să furnizezi dovezi ale prezenţei tale la faţa locului, dar, pentru că în ziua de azi orice amărât îşi permite să meargă acolo, eşti obligat să te arăţi disprețuitor faţă de destinaţiile acelea (odinioară atât de exclusiviste şi care, după cum nu oboseşti să te tânguieşti, acum au devenit un iarmaroc de turişti) şi faţă de pozele tale de amator pe care le-ai făcut ca să te prosteşti şi să subliniezi că tu în vacanţă, pe care n-o numeşti vacanţă, ci călătorie, ai cu totul alte priorităţi decât să vizitezi monumente celebre ale căror poze se găsesc cu miile şi într-o versiune mai reuşită pe internet.

Atunci, care sunt prioritățile? O să vă spun. Este vorba despre experienţe unice şi autentice care creează o poveste.

De aceea, orice destinație de călătorie este imediat distrusă de îndată ce alți turiști își fac apariția. Atunci, experiența pe care ai fi putut s-o ai acolo își pierde, dintr-o lovitură, atât unicitatea, cât și autenticitatea. Dar, pentru că toți turiștii, în goana lor după o experiență autentică, încearcă să se evite unii pe alții, devine tot mai greu să găsești un loc încă neatins de prezența concurenței în pantaloni scurți. E cam ca în povestirea *Die vertauschten Köpfe* de Thomas Mann, care se petrece în India și în care cineva se hotărăște să plece în pustiu ca să devină sihastru, dar nu reușește să găsească niciun loc, pentru că pustiul e deja plin de sihaștri. Asta te stresează.

Este și mai complicat de atât, dacă stai să te gândești bine. Fiindcă ideea nu e să găsești un loc unde nu sunt turiști. Ar fi prea simplu. Atunci, ai putea să te așezi și pe un scaun pliant pe drumul de acces spre o benzinărie într-o suburbie a orașului Charleroi, să faci poze la un târg de arme din Mogadishu sau să onorezi cu o vizită muzeul orașului Meppel. Dar firește că nu merge așa. Asta nu se pune. Locurile fără turiști pe care le cauți trebuie însă să fie adevăratele locuri fără turiști, adică locurile unde au fost alți turiști fără să dea peste turiști. Nu te duci așa, pur și simplu, pe cont propriu, într-o țară complet străină pe care n-ai auzit-o niciodată pomenită în legătură cu turismul, ci într-una despre care alți turiști spun că nu e turistică. Cu asta le poți arăta prietenilor și pe Facebook cum te bucuri din plin de viață. Cu asta, te poți profila ca un călător prin întreaga lume și ca un cunoscător la curent cu ultimele trenduri. Căutând o experiență unică și autentică, imiți experiențele unice și autentice ale altora. Ca turist care vrea să evite turiștii, călătorești pe urmele altor turiști în locuri unde aceștia au evitat cu succes turiștii. Implicația acestei teorii e că trebuie să-i dai bice, căci, înainte să-ți dai seama, te trezești că mai multor turiști ca tine le vine ideea să evite

turiştii ducându-se în acelaşi loc, care atunci devine la fel de turistic ca în altă parte.

Dar, cu identificarea locului potrivit, munca ta de abia începe. Căci, dacă ai găsit, în cele din urmă, după mult efort, un loc pe lume unde nu se află picior de turist în raza ta vizuală, poți foarte bine să stai puțin la o terasă sorbind din ceaiul tău cu unt de iac, dar tot nu ai încă o poveste. Ca să te poți profila, pe bună dreptate, ca un călător în lumea întreagă în stare să fie curios şi aventurier trei săptămâni pe an, trebuie, sub o formă sau alta, să intri în contact cu populația locală şi să încerci lucruri despre care să spui ulterior că au fost experiențe care ți-au schimbat viziunea asupra lumii.

Dar ce te faci dacă nu se întâmplă nimic? Aproape că speri la o răscoală populară, o bătaie cu pietre sau o invitație la orice, fie şi numai la o sărbătoare tradițională cu obiceiuri ciudate, dar nu se întâmplă. De abia asta se cheamă stres. Şi cu siguranță e stresant ştiind că e aprigă concurența şi cunoscând alți călători care au fost încoronați regi de un trib african, au fost invitați să ia parte la o vânătoare ritualică de coati, au fost înălțați la rangul de cazac de onoare de tătarii din Crimeea cu o tăietură de sabie pe obraz, au luat parte la o întrunire a separatiştilor persecutați şi scoşi în afara legii sau au făcut o călătorie spirituală cu animalul lor totemic sub îndrumarea unui şaman bătrân şi ciolănos. Iar tu stai acolo la dracu-n praznic, *off the beaten track*, aşteptând experiența aia de neuitat despre care poți povesti acasă sau pe internet, dar, între timp, nici cu administratorul colibei autentice acoperite cu brazde de iarbă şi fără veceu pe care ai ales-o pe site-ul Airbnb nu ai reuşit să schimbi mai mult de două vorbe într-o engleză stricată despre prețul asupra căruia se pare totuşi că nu ați căzut de acord dinainte. Şi timpul trece, căci vacanța ține doar cât ține şi, înainte să-ți dai

seama, eşti deja înapoi pe drumul spre casă, la bordul avionului tău low cost, fără vreo aventură care să-şi merite numele. Şi, cât timp îți stăpâneşti enervat tihna şi lenea, rămâi cu ochii-n patru. Căci imaginează-ți că băştinaşii ăia se hotărăsc totuşi dintr-odată să danseze pentru tine, atunci desigur că te întrebi imediat dacă e autentic sau e vorba de un dans pe care-l execută pentru turişti. Ca turist care nu vrea să fie turist, nu poți fi niciodată destul de bănuitor.

2

Cu toate că nu aveam aşteptări mari, iar italianul Marco părea, de asemenea, să aibă alte priorități, m-am lăsat convins de olandezul Marco şi de Greet să aranjeze o întâlnire cu ambele cupluri amatoare de călătorii.

— În orice caz, de data asta ia-ți camera de filmat cu tine, i-am zis. O să-i intervievez şi filmăm în acelaşi timp. Dacă, prin înregistrare, găsim ceva util, atunci măcar ne alegem cu asta. Trebuie să vin în Olanda special în acest scop şi n-am chef să pierd timp prețios cu o cercetare la care nu sunt obligat. Al doilea cel mai prost şi de departe cel mai probabil scenariu e să fie oricum o pierdere de vreme, dar, dacă, prin absurd, iese ceva interesant, pentru care să trebuiască să ne întoarcem, cădem din lac în puț.

— O imagine metaforică potrivită în cadrul documentarului nostru.

— Tu ocupă-te să filmezi imaginile şi lasă imaginile metaforice în seama mea.

Peste câteva zile, m-a sunat din nou. Avea veşti bune.

Mai mult decât atât, după spusele lui, era chiar vorba de nişte veşti pur şi simplu fantastice. Mi-a stat inima-n loc. Luase legătura cu ambele cupluri şi oamenii erau dispuşi să colaboreze. În plus, vorbise cu agentul meu şi găsise o dată

care se putea combina cu o prezentare, intercalată special în acest scop, pentru doamnele din clubul de lectură din Drenthe.

— A fost ideea ta, Marco?

— Da. Nu că-i bună? Îți plătesc ele costul zborului.

— Asta era vestea bună sau de abia acum urmează?

— Nu, ascultă-mă, Ilja. Deci m-am apucat să caut un loc potrivit pentru filmare. I-am întrebat pe Bas şi pe Yvonne dacă au vreo idee şi mi-au sugerat să facem asta la Tom şi Brenda acasă.

— Genial, Marco.

— Şi ştii unde locuiesc?

— Nu, Marco. Uimeşte-mă.

— Bas şi Yvonne locuiesc într-o casă modernă din Steenwijk. Din punct de vedere cinematografic, nu e aşa de interesant.

— Nu.

— Dar Tom şi Brenda ăia locuiesc în Giethoorn.

— Giethoorn?

— Te-ai prins?

3

Şoferul care mă luase de la aeroportul Schiphol a intrat în Giethoorn pe şoseaua Beulaker şi m-a lăsat în parcarea magazinului Spar din piațeta Eendracht.

— Nu pot să intru mai mult cu maşina. Restaurantul „Coliba de stuf” se află imediat în spate, pe marginea canalului. Vin să vă iau tot de aici. La ce oră trebuie să fiți diseară în Assen? La opt, nu? De aici facem cam o oră cu maşina. Aş propune să avem asta în vedere.

— La şapte e bine. Mă aştept să terminăm destul de repede aici, dar, pe de altă parte, sigur că trebuie să evităm să ajungem prea devreme în Assen.

— Bine spuneți.

Olandezul Marco şi Greet mă aşteptau deja cu o ceaşcă de cafea şi un biscuit tradițional.

— Celălalt Marco îşi cere scuze. E prins cu proiectul său din Australia despre *aboriginal video-artists*. Îl mai aşteptăm pe Théophile. Dar am stabilit să ne vedem cu Bas şi cu Yvonne la Tim şi la Brenda acasă de abia peste două ore. Imediat ce vine Théophile, putem mai întâi să vizităm pe îndelete satul. Mi s-a părut important să facem asta, pentru a stabili atmosfera contextului.

— Unde ți-e camera de filmat, Marco?

— Ne aflăm încă în etapa de cercetare, a zis Greet. Oficial, încă nu avem buget să filmăm.

A clipit nervos din ochi.

— Nu, dar aş fi putut să-mi iau camera, fireşte, Ilja are dreptate. Dar pur şi simplu simțeam că nu e o idee bună. Înțelegeți ce vreau să spun? Îmi place mai mult să lucrez lăsând întâi toate impresiile nefiltrate, cum s-ar spune. Cu o cameră încadrezi totuşi imaginea, fără să vrei.

— Sper că nu chiar fără să vrei, am zis.

— Nu, fireşte că nu, a zis Marco. Nu asta vreau să spun. Pentru mine e vorba mai mult de principiu, din punctul de vedere al purității perspectivei. Cred că imaginea trebuie să ia naştere din percepție şi din reflecția asupra acesteia. În zilele noastre, există deja suficientă cultură vizuală şi aşa mai departe şi ceea ce vezi acolo e că imaginea ia locul percepției. Poate mă exprim puțin cam vag.

— Da.

— Dar ce vreau să spun este că, dacă mă apuc imediat de filmat, mă simt exact ca un turist. Că de abia acasă îmi fac timp să mă uit la ce ar fi trebuit să văd de fapt. Cam aşa ceva. Pricepi?

— N-aş vrea să-ți interzic să te uiți şi să te gândeşti înainte de a filma, am zis, deşi nici n-aş vrea să exagerez

importanța acestui lucru. Sperasem doar că ai putea combina toate aceste activități într-un mod eficient. Dar poate cer prea mult. Cert e că, prin urmare, am venit cu avionul din Italia pentru nimic.

— Nu trebuie s-o iei aşa, Ilja. O cercetare temeinică este fundamentală pentru un film reuşit. Şi dacă discuția de astăzi ar avea ca rezultat un material unic care nu poate fi reprodus, atunci măcar îl poți folosi la romanul tău pe care ai promis să-l scrii ca *spin-off* al documentarului nostru. De aceea ne doream să te implicăm.

— Foarte atent din partea voastră, am zis. Vă sunt foarte recunoscător că, pe lângă toate giganticele interese artistice care sunt în joc la producția voastră cinematografică, mai aveți în vedere şi umilul şi futilul produs secundar pe care îl fac ca să îmi dau frâu liber hobbyului meu literar.

— Nu asta am vrut să spun, a zis Greet. Ştii şi tu asta.

— Sincer să fiu, pentru mine, prioritățile stăteau invers şi sperasem că mi-ați putea facilita cercetarea pentru roman cu un buget regesc pentru filmul vostru. Îmi înțelegi dezamăgirea, Greet, legată de faptul că subvenționarea proiectului nostru, în pofida evidentelor tale eforturi personale, deocamdată nu are rezultatul scontat, ca să mă exprim elegant. În loc să curgă cu bilete spre Bora Bora, Las Vegas, Maldive, Tianducheng, Maputo, Belize, Aitutaki, Hawaii, Fiji, insulele Bahamas, Bali sau Bangkok, mă chemați la Giethoorn. Nu era tocmai pe lista mea de dorințe. Mă aflu aici numai şi numai ca să vă fac hatârul. Să pot folosi pentru romanul meu fie şi un singur lucru din ce se petrece azi aici cred că e exclus. Dar, dacă dau dovadă de etică profesională călătorind la nenorocitul de Giethoorn, mă aştept să fiu primit într-un mod profesional şi prin asta vreau să spun în mod explicit că nu trebuie să trag concluzia că sosirea mea este inutilă.

— Théophile îşi ia aparatul cu el, a zis Greet. O să filmeze.

— Cu aparatul său foto cu stenopă medieval, meşterit de el însuşi, la care trebuie să-şi mişte mâna cu o mănuşă neagră în sus şi în jos în faţa diafragmei, în timp ce spune „hippopotame” ca să calculeze timpul de expunere de o secundă, şi trebuie să deruleze manual filmul ca să lumineze cadrele unul câte unul. Cât film poate să facă astfel într-o zi, Marco?

— Vreo două minute, a zis Marco. Dar asta produce imagini alienante.

— Te cred. Dar trăim în secolul douăzeci şi unu. Chiar nu pot să înţeleg de ce cineva, ca să producă artă, renunţă în mod conştient la toate posibilităţile tehnice care îi stau la dispoziţie şi, ca un soi de om al cavernelor, începe să inventeze lucruri absolut de la zero. Fraţii Lumière ar fi făcut moarte de om pentru camerele foto care se găsesc în fiecare telefon în zilele noastre. Dar probabil tocmai asta e esenţa problemei: că oricine poate filma în zilele noastre. Ca să se poată simţi artist şi să se poată prezenta ca artist, fiindu-i dor de vremurile în care cei care filmau erau încă artişti, vrea să renunţe la mijloacele care fac cu putinţă ca oricine să fie artist. E o nostalgie după exclusivitate. Dorul de vremea când lucrurile erau încă atât de grele încât puţini erau capabili de ele. Dacă aş scrie despre acest lucru, l-aş înfrumuseţa până la un simbol al situaţiei în care a ajuns arta europeană în ziua de azi, şi poate chiar al stării continentului în general. În loc să însemnăm ceva, suntem conduşi de nostalgia după vremurile în care însemnam ceva. Identitatea noastră e ancorată în trecut şi suntem mândri de asta. Dar cultul nostru pentru vremurile apuse nu e nimic altceva decât un mecanism de apărare şubred împotriva decăderii identităţii noastre în prezent. Şi eficienţa e cu totul altceva. Eu scriu mai repede decât filmează el.

— Credeam că tocmai ai zis că nu vei scrie despre asta.

— Exact. Totul e înfricoşător de zadarnic.

— Oricum, nu ai venit degeaba. Tot îți rămâne prelegerea din Assen.

— Haideți, băieți, a zis Greet. Orice, dar să nu ne demoralizăm şi mai tare. Vom face tot posibilul să iasă bine. Uite că a ajuns Théophile.

— Atunci să nu mai pierdem vremea, am zis. Pentru numele lui Dumnezeu, haideți să ne apucăm de ceva.

4

Bogăția din prezent a Giethoornului este sărăcia lui din trecut. Ca să se încălzească în anotimpurile cu vânt şi ceață, locuitorii de demult ai acestei aşezări nevoiaşe din mlaştina mocirloasă, unde şi dacă făceai pe dracu-n patru, tot nu puteai cultiva nimic, s-au văzut nevoiți să-şi ardă propriul pământ. De unde tăiau turba, țâşnea apa. Au unit între ele găurile din turbărie prin canale de navigație ca să transporte cu luntrea peticele de turbă săpate. Pe terenul săpat şi ciuruit ca un obraz ciupit de vărsat, s-au înălțat ferme cu acoperiş ascuțit la care se putea ajunge pe pasarelele sau podurile înalte din lemn de deasupra şanțurilor. În rest, doar pe apă se mai putea circula. Băcanul îşi distribuia mărfurile cu barca lui tradițională. Țăranul îşi încărca vitele pe un şlep, iar argatul său urca butoaiele cu lapte pe o plută. Poştaşul venea într-o lotcă, în vreme ce o tânără pereche naviga chicotind tot într-o lotcă, pe canalul din spate, depăşind pâlcurile de ferme şi îndreptându-se spre fâneață. Tăietorul de stuf trecea într-o barcă tradițională pe Walengracht şi îi dădea binețe, ridicându-şi mâna sa bătătorită, pescarului care îşi transporta în lotcă țiparii ce se zvârcoleau într-un juvelnic. Fânul era încărcat pe un şlep şi împins cu un calm antebelic către fermă, cu ajutorul unei prăjini. Traiul în satul de pe apă era sărăcăcios, nevoiaş şi incomod şi, dacă ar fi fost bani ca să se modernizeze

harababura aia primitivă, lumea n-ar fi stat pe gânduri o clipă.

Giethoorn a devenit un loc turistic datorită ficțiunii. Regizorul Bert Haanstra l-a folosit în 1958 ca decor pentru filmul său *Fanfara*, despre două orchestre rivale de suflători din satul imaginar Lagerwiede. Era o comedie nostalgică şi apela infailibil la un sentiment național deja pe cale să devină un anacronism în anii cincizeci, într-o lume care, în pofida perdelelor trase spasmodic, dădea buzna tot mai mult în viața oamenilor. Era un omagiu într-o notă uşoară adus intimității şi inocenței olandeze, presărat cu animăluțe drăguțe, care se termina cu un happy-end. Era supremul *feel-good movie* olandez şi a devenit un succes inimaginabil. Filmul a atras în cinematografe peste două milioane şi jumătate de spectatori şi, astfel, a devenit al doilea cel mai de succes film olandez din toate timpurile. Oamenii au tendința înduioşătoare de a vrea să se transforme într-un personaj al cărților sau filmelor cu care s-au delectat şi să călătorească în decorul acestora. Dacă tropăie pe acolo, speră să devină şi ei parte din ficțiune. Hoarde de turişti şi excursionişti se duc la Giethoorn ca să viziteze Lagerwiede. Într-un deceniu, turismul a devenit principala sursă de venituri a satului. S-au demontat acoperişurile moderne ale fermelor tradiționale şi s-au pus înapoi acoperişurile din stuf. Şoseaua națională N334 a fost deviată şi extinsă până a devenit o arteră bună şi, de-a lungul canalului către Steenwijk, au fost amenajate porturi de iahturi. Țăranii barcagii au dispărut, iar casele au fost vândute pentru sume astronomice olandezilor bogați din centrul țării. Când actorul de comedie şi primul olandez faimos din istoria locului, Rijk de Gooyer, a cumpărat acolo o casă țărănească, satul se schimbase pentru totdeauna.

Lumea a descoperit Giethoornul. Sătucul, care abia avea trei mii de locuitori, între timp primeşte zilnic zeci de mii de

turişti. În ultimii ani a avut loc o creştere explozivă a numărului de vizitatori chinezi. Acum vin cam o sută cincizeci de mii pe an. În Shanghai, au reprodus Giethoornul la scară naturală şi, mulţumită numărului enorm de voturi din China, satul a primit un loc pe tabla de joc a ediţiei mondiale Monopoly. Restaurantele din Giethoorn oferă meniuri în chineză, cu feluri de mâncare îndrăgite de chinezi, precum sparanghel cu şuncă şi supă de mazăre. Hotelurile asigură fierbătoare de *noodles* în camere. Chelnerii şi chelneriţele deseori rup câteva cuvinte în mandarină. Investitorii chinezi cumpără proprietăţi imobiliare pe scară largă, mai ales cele situate de-a lungul prestigiosului canal Dorpsgracht, şi preiau companiile care închiriază bărci. Potrivit anumitor predicţii, numărul de turişti chinezi în Giethoorn va creşte într-un deceniu până la un milion pe an.

I-am văzut când mă plimbam pe cărarea Binnenpad de-a lungul canalului Dorpsgracht. Îşi făceau o grămadă de poze unii altora pe podeţele din lemn sau aşezaţi într-o bărcuţă cu motor electric. În general, erau îmbrăcaţi caraghios, cum ne-am obişnuit din partea turiştilor chinezi, dar, în orice caz, îmbrăcaţi, ceea ce nu mai poţi spune plin de convingere despre turiştii europeni. A trecut o bărcuţă gemând de francezi zgomotoşi, care, fără pic de ruşine, îşi lăsau burţile de băutori de bere să se legene pe valurile făcute de celelalte ambarcaţiuni care treceau razant pe lângă ei. O duduie nemţoaică înjura topless la prora bărcii cu motor electric pe care consortul său fan Mercedes, roşu la faţă şi cu colţurile gurii încordate, încerca să o strecoare prin haos.

Ceva mai încolo, la intersecţia cu un alt canal, spectacolul era şi mai copleşitor. O barcă plină de belgieni, care luase puţin cam larg curba la stânga şi acum era în pericol să fie blocată de o barcă de chinezi venind din cealaltă direcţie, a accelerat la maximum motorul exterior dând cu spatele,

frecându-se de o altă barcă de chinezi, care a început să se clatine înspăimântător şi amenința să izbească în plin un velier cu spanioli beți, lucru care a fost evitat la mustață după ce unul dintre spanioli a reuşit să oprească barca belgienilor cu mâna. Pe cealaltă parte a canalului, un cuplu chinez stătea cu barca împotmolită la mal. Protecția metalică a motorului exterior era blocată, pentru că intrase după o scândură a parapetului care susținea malul. În timp ce ea făcea poze cu selfie-stickul situației penibile în care se aflau, el încerca îndârjit să scoată barca şi, prin manevrele lui, în cele din urmă a smuls întreaga scândură de pe mal. Au pescuit-o din apă, au aruncat-o pe iarbă, s-au uitat dacă nu-i văzuse cineva şi s-au îndepărtat de acolo cât de repede le permitea traficul aglomerat. În acel moment, s-a apropiat un alt cuplu de chinezi, care nu înțelesese bine cum funcționează barca pe care o închiriaseră. Ea stătea pe scaunul de la proră, întoarsă cu spatele, iar el stătea tot întors cu spatele, pe scaunul de lângă ea, întinzându-se în față spre timona de la pupă şi, în felul ăsta, conducea barca invers, cu motorul în marşarier.

— Dacă ai fi filmat asta, Marco, am zis.

— Ah, când o să ne întoarcem aici o să fie fix la fel. Sunt sigur de asta. Dar poate a filmat Théophile.

Ceva mai încolo, întors cu spatele la canal, Théophile Zoff filma coroana unui copac în vreme ce îşi trecea mâna înmănuşată în sus şi în jos prin fața cutiei şi, după fiecare mişcare, rostea cu voce tare „hippopotame”, ca o incantație magică.

— Incredibil, a zis. Când se izbesc de aparatul meu, fotonii din spatele copacului explodează. Asta face să apară o imagine aproape abstractă.

— De unde ştii asta, Théophile? am întrebat. Nu ai ocular. Nu poți vedea deloc ce filmezi.

— Aşa e. Dar am filmat asta de atâtea ori. E minunat. Magnific.

Marco mi-a dat un ghiont.

— Nu poţi să-l întrebi pe un chinez d-ăsta ce învârte pe aici, de fapt?

— Şi tu poţi să-l întrebi, nu?

— Da, dar tu eşti intervievatorul.

— O să îmi dai acum indicaţii de regie fără să ai o cameră de filmat?

— Mi-ar plăcea mult doar să văd dinamica, în ce priveşte interacţiunea.

A durat puţin până am dat de un chinez care vorbea engleză, dar, până la urmă, am găsit o chinezoaică tânără care ne-a putut explica exact ce anume o atrage la Giethoorn.

— Aerul curat, a zis ea de după mască. Aici e verdeaţă şi aerul e sănătos. În China nu mai există aşa ceva, din cauza progresului industrial şi tehnologic. Dar Europa e atât de demodată şi de rămasă în urmă, că aici pot să-mi imaginez cum trăiau strămoşii noştri.

— Foarte interesant, am zis. Mulţumim.

— Pentru nimic. Pot să vă întreb şi eu ceva? Ştiţi cumva la ce oră închide aici?

5

— Fainâ locuinţă.

— Aproape de drumurile de ieşire din oraş, a zis Brenda, dar, în acelaşi timp, eşti înconjurat de verdeaţă. Pentru noi e importantă liniştea, nu-i aşa, Tom?

Vila lui Tom şi a Brendei era o casă ţărănească detaşată, aflată pe o parcelă mare de teren înconjurată din patru părţi de canale, ceea ce o transforma, de fapt, într-o insulă. Exteriorul în stil olandez vechi contrasta în mod strident cu

designul interior exotic. Mobilierul din lemn şi împletiturile din răchită în stil oriental gemeau de perne colorate. Pe jos erau mai multe covoare persane în nuanțe de ocru şi verde ca muşchiul, iar pe pereți erau agățate carpete boliviene şi peruane. Într-un colț al livingului se afla o sculptură înaltă din lemn pictat cu motive vegetale şi animale, care semăna cu un stâlp totem. Pe pervazuri, măsuțe şi în toate celelalte locuri disponibile din casă, era etalată o cantitate impresionantă de bibelouri în culori pestrițe, care trebuie să fi fost adunate din toate colțurile lumii.

— Da, ştiu, a zis Brenda. Locul ăsta pare un magazin de vechituri. Nu e tocmai stilat. Dar pentru noi sunt amintiri, nu-i aşa, Tom? Fiecare obiect poartă cu el o poveste. De pildă, pălărioara asta. E doar un exemplu oarecare. Cum se numeau pălărioarele astea, Tom?

— Pălărioarele astea?

— Poate nu-i aşa de important. Dar, în orice caz, e din Nepal. Eu şi Tom eram la templul ăla şi...

— Scuze că te întrerup, a zis Yvonne, dar nu ştiu dacă deja am voie să spun ceva.

— Dă-i drumul, am zis. Ideea e să devină o conversație adevărată.

— Vă mulțumesc, a zis Yvonne. Scuze că sunt aşa de stângace. Dar pur şi simplu nu prea ştiu cum stau lucrurile cu un film documentar. Pentru mine e prima oară. Deci, de aia.

— Mă aşteptam să luați un aparat de filmat la voi, a zis Tom.

— Şi eu, am zis.

— Trebuie să luați asta mai degrabă ca pe o discuție orientativă, a zis Marco, ca ambele părți să exploreze posibilitățile existente. Dacă am trecut în revistă gama de subiecte, revenim ca să încadrăm în format video anumite zone de interes. Aşa prefer cel mai mult să lucrez. Dar

intervievatorul nostru, îl cheamă Ilja, scrie complet separat de documentar un roman despre experiențele lui în care ia, fireşte, propriile sale decizii.

— E bine că ați adus vorba despre asta, a zis Bas.

— Poți să mă tutuieşti, a zis Marco.

— Că ai adus vorba, a spus Bas. Mulțumesc. Am auzit despre asta, despre romanul ăsta. Şi, sincer să fiu, ne cam facem griji legat de el, Yvonne şi cu mine. Cred că e bine să ajungem la nişte acorduri clare dinainte, cu privire la asta. În orice caz, noi am hotărât că nu vrem să apărem în carte cu numele noastre adevărate.

— Dar stai puțin, am zis. În primul rând, această rezervă este cel puțin prematură. Deşi mă bucur să port cu voi o conversație stimulantă şi nu cutez să pun la îndoială nicio clipă că ceea ce aveți de povestit va fi spectaculos, sincer să fiu, consider exclusă posibilitatea de a folosi acest material. Pentru un roman, ai nevoie de mult mai mult decât de un exotism profesat cu pasiune într-un context provincial. În al doilea rând, când vă vom folosi poveştile pentru film, fețele voastre vor apărea în imagini şi veți fi recunoscuți. Parcă am înțeles că nu aveți nicio problemă cu asta? Deci, presupunând că mă răzgândesc şi vreau să folosesc experiențele voastre, chiar nu înțeleg ce obiecții puteți avea dacă vă menționez numele în carte.

— Un roman e totuşi altceva decât un film, a zis Bas. Un film reproduce pur şi simplu realitatea, dar la un roman nu ştii niciodată la ce să te aştepți. Acolo, fantezia scriitorului se aliază cu imaginația cititorului. Asta face ca tot felul de lucruri să capete o viață proprie. Asta ni se pare, mie şi lui Yvonne, un joc riscant. Un roman e mult mai periculos decât un film.

— Dacă puneți aşa problema, sunt aproape onorat. Bine, atunci. Nu vreau să țin pe loc discuția zăbovind prea mult asupra clauzelor oficiale. În cazul în care vă voi folosi

povestea, voi născoci pentru voi nişte nume olandeze autentice care să nu deranjeze pe nimeni. Unde am rămas?

— În Nepal, a zis Greet.

A clipit nervos din ochi.

— Într-adevăr, a zis Yvonne. Ce voiam să întreb, templul de care vorbeai, Brenda, era cumva în Bouddah? Şi noi avem o pălărioară din asta. Şi un şal de rugăciune.

Brenda a zâmbit afabil.

— Cei mai mulţi oameni merg, într-adevăr, la Bouddah, ca să vadă stupa aceea cu ochi care apare pe fiecare ilustrată. Frumos, nici nu încape vorbă, dar nouă ni s-a părut totuşi un pic cam turistic, nu-i aşa, Tom? Dar, dacă mergi puţin mai încolo, ajungi la complexul de temple din Pashupatinath. Aproape nimeni nu-l cunoaşte. Acolo mai poţi găsi adevăratul Nepal.

— Da, a zis Bas, Pashupatinath. Şi noi am fost acolo, desigur. Acolo am hrănit maimuţele cu portocale. Îţi mai aminteşti, Yvonne? Deci acolo aţi cumpărat voi pălărioara? Amuzant.

— Nu trebuie să faci asta niciodată, a zis Tom. Portocalele alea sunt sacre. Sunt aduse de pelerini.

— Erau propriile noastre portocale, a zis Bas.

— Şi ce? a zis Tom. Iar pălărioara aia nu am cumpărat-o, ci am primit-o cadou. Eu şi Brenda am intrat în vorbă cu un pelerin din ăsta. Aşa suntem noi. Când călătorim, nu ne interesează atât de mult monumentele, cât întâlnirile. Dacă vrei cu adevărat să aprofundezi cultura locului, cheia e contactul interuman. Astfel am cunoscut în călătoriile noastre enorm de mulţi oameni interesanţi. Şi pelerinului ăluia i s-a părut atât de neobişnuit că ne arătam interesaţi de obiceiurile lui locale şi de cultura lui primitivă, că ne-a dăruit pălărioara lui.

— Noi am fost şi invitaţi acasă de un pelerin dintr-ăsta, a zis Yvonne.

— Ni s-a întâmplat tot timpul, a zis Brenda. Sunt nişte oameni deosebit de primitori dacă eşti deschis la modul lor de viaţă. Noi, în Occident, mai avem multe de învăţat de la ei. Vorbesc serios.

— Ni s-au servit mai multe feluri de mâncare însoţite de orez, a zis Bas, cu *dal* şi curry. Am mâncat cu mâna, desigur.

— Cu mâna dreaptă, a completat Yvonne. Cu cea stângă te ştergi la fund. Cel puţin în cultura lor. Deci. De asta.

— Şi, pe urmă, poţi folosi *chapati* ca să apuci mâncarea, a zis Bas. Eu şi Yvonne încercăm mereu, oriunde am fi, să gustăm cât mai multe feluri de mâncare locale. Credem că face parte din civilizaţia lor.

— Mai multe feluri de mâncare însoţite de orez e ceea ce pregătesc pentru turişti, a zis Tom. Noi luăm mereu un *dal bhat* simplu, pe care ei îl mănâncă mereu. *Noodles* costă doar câteva rupii şi trebuie să fiarbă doar două minute, în vreme ce mai multe feluri de mâncare cu orez sunt de câteva ori mai scumpe şi durează de zece ori mai mult ca să fie pregătite. Asta consumă combustibil. Majoritatea occidentalilor nu se gândesc la asta. Li se pare de la sine înţeles să ardă focul sub oale şi tigăi, pentru că nu ştiu în detaliu cum stau, de fapt, lucrurile într-o ţară ca aia.

— Preferaţi Asia ca destinaţie de călătorie? am întrebat. Sau nu contează prea tare continentul?

— Ştiţi care-i treaba? a zis Brenda. Toată Asia a devenit, de fapt, foarte turistică.

Ceilalţi au încuviinţat din cap.

— Acum douăzeci de ani puteai încă să descoperi lucruri acolo, nu-i aşa, Tom? Atunci, încă trebuia să ai grijă să nu ţi se servească vreo carne de câine sau de şobolan. De instalaţii sanitare nu auziseră vreodată. Igienă, ce-i aia, ştii ce zic? Era minunat. Pe vremea aceea am trăit experienţe incredibile. Dar, în ziua de azi, s-au montat facilităţi

aproape peste tot. Pentru turişti este convenabil, înțelegem prea bine, şi credem că populația locală îşi merită veniturile, dar, pentru călătorii adevărați, ca noi, s-a cam dus distracția.

— Dacă vedem un meniu în engleză, a zis Bas, vacanța noastră e, de fapt, deja ratată.

— Meniu? a zis Brenda. Ce-i aia, ştii ce zic? Deja e o concesie pentru occidentali.

— Şi ce pierzi atunci, a zis Yvonne, e puritatea. Cu douăzeci de ani în urmă, o călătorie în Asia era o călătorie înapoi în timp în Evul Mediu. Oamenii erau săraci, bolnavi şi schilozi, dar fericiți. În zilele noastre, datorită contactului cu turiştii, au preluat de la ei microbul corupător al banilor. Acum nu mai vezi aproape nicăieri un lepros sau un amărât în zdrențe. În ziua de azi, cu toții umblă în blugi şi în haine de firmă fără să-şi bată capul că asta înseamnă să-şi piardă autenticitatea. Deci. De asta.

— Recent am fost în Thailanda, a zis Tom. Da, doar peste weekend.

— Groaznic, a zis Yvonne.

— Unde ați fost? a întrebat Bas. La Koh Lipe?

— Koh Adang, a zis Tom. La Koh Lipe nu mai mergem de ani de zile.

— Am mers şi noi la Koh Adang, a zis Yvonne. Dar am şters-o repede de acolo din cauza excursioniştilor. Koh Bulon Le e totuşi puțin mai autentic. Acolo nu sunt nici măcar magazine. Grozav.

— Acolo nu-i centrul ăla de salvare al broaştelor țestoase? a întrebat Brenda.

— Nu, a zis Bas. Ăla e la Koh Talu. Dar şi el e o capcană pentru turişti.

— Da, fireşte, a zis Brenda. Asta voiam să spun şi eu.

— Ştiți unde am fost anul trecut pentru prima oară? a întrebat Bas. În Pakistan.

— E un loc sigur? am întrebat. Nu există o alertă de călătorie pentru Pakistan?

Bas a zâmbit.

— Lista țărilor considerate periculoase de la Ministerul de Afaceri Externe o folosim mai mult sau mai puțin ca ghid de călătorie.

— Bineînțeles, nu trebuie să te duci nepregătit în Federally Administered Tribal Areas, a zis Yvonne. Sau în Belucistan, Khyber-Pakhtunkhwa, granița de nord cu Afganistanul sau linia de control dintre Pakistan şi India. Şi pot avea loc răpiri, tâlhării, atentate şi atacuri armate. Dar ştii asta. Ține de cultura de acolo. Dar, dacă eşti deschis față de oamenii ăia, sunt nespus de primitori.

— Am fost invitați peste tot, a zis Bas. Am avut voie să asistăm la orice.

— Ca, de exemplu, la *panchayat*, a zis Yvonne.

— Da, a zis Bas. Asta e o poveste cu totul neobişnuită. Vreți să o auziți?

— Noi o ştim deja, a zis Brenda. Am trecut şi noi o dată prin asta, nu-i aşa, Tom?

— Mi-ar plăcea foarte mult să o aud, am zis.

— Vrei să o spui tu, Yvonne? a întrebat Bas.

— Nu, spune-o tu, a zis Yvonne. Tu povesteşti mereu aşa de frumos!

6

— Călătoream în Pakistan prin provincia Punjab, a zis Bas. Regiunea indiană cu acelaşi nume e alcătuită din câmpii verzi şi roditoare şi un deşert în partea de sud-est. E țara sikhilor, un ținut minunat care respiră istorie. Înainte, mergeam adesea acolo, dar, de când *Lonely Planet* a desemnat Templul de Aur din Amritsar drept cel mai spiritual loc de pe pământ, spiritualitatea a devenit o floare

rară. În ziua de azi, vin şi mai mulţi turişti decât la Taj Mahal şi lanţurile de hoteluri internaţionale au pus stăpânire pe oraşul sfânt.

Cuvântul „punjab” înseamnă cinci râuri şi patru din cele cinci se află acum în Pakistan. Peisajul e mai variat decât de partea graniţei cu India. Acolo, trăiesc mai ales musulmani, dar provincia Punjab este cunoscută drept cea mai înfloritoare şi mai liberală parte a ţării. Fireşte, trebuie să relativizezi această afirmaţie, după cum aveam să observăm, dar capitala Lahore este o metropolă impunătoare cu peste unsprezece milioane de locuitori şi are o alură aproape occidentală. Parisul Orientului, aşa i se spune oraşului, grădinile mogulilor, oraşul festivalurilor. Este capitala culturală a Pakistanului, unde se află industria modei şi a filmului. Dacă dai de turişti în Pakistan, e doar în Lahore. Acesta a fost pentru noi un motiv să nu rămânem prea mult acolo şi să pornim spre vest, înaintând tot mai mult către inima ţării, ca să vedem adevăratul Pakistan.

Într-o ceainărie din Lahore, am întâlnit un tânăr care se numea Faysal şi vorbea bine engleza. Un tânăr frumos, cu plete lungi, ca o coamă de leu. Era actor. Ne-a spus că a jucat câteva roluri mărunte în filme mari şi că nu se poate plânge, dar încă spera să dea cu adevărat lovitura. Dar familia lui era mândră de el. Şi era încă tânăr. Ne-a povestit că e de loc dintr-un sătuc mic din sud-vest, în apropierea oraşului Multan. Nu era departe, cam 350 de kilometri din Lahore. Era tot în provincia Punjab. Pakistanul e o ţară mare, a zis. Şi trebuia să se considere norocos că ai lui locuiau doar la o zi de mers distanţă. Nu îi vizita atât de des pe cât ar fi vrut, dar regulat. Peste două zile, urma să se ducă iar.

L-am întrebat dacă îl putem însoţi. N-a înţeles prea bine ce vrem să spunem. L-am rugat să ne arate satul lui natal. Dar a zis nu. Era onorat de interesul nostru, dar îl făceam să se

simtă prost. Desigur că eram mai mult decât bineveniți la familia lui şi puteam rămâne cât de mult voiam, nu asta era problema, dar satul lui natal era sărac şi neînsemnat. Nu era nimic acolo ce ne-ar fi interesat. Nu era un loc turistic. I-am zis că tocmai un asemenea loc ne stârneşte interesul. I-am explicat că noi nu suntem turişti, ci călători. Am adăugat că îl considerăm un prieten şi socotim de datoria noastră să arătăm interes față de mediul din care provin prietenii noştri. În călătoriile anterioare învățaserăm că fraza asta deschide multe uşi. A funcționat. Cu reținere, a fost de acord.

Numele satului natal al lui Faysal era Muzaffargarh. Se afla în valea dintre râul Chenab şi fluviul Indus, cam la o oră de mers cu maşina de oraşul Multan. Faysal nu mințise. Spre bucuria noastră, era exact la fel de sărăcăcios şi de lipsit de atracții turistice precum ni-l prezentase. Străzi ciuruite de gropi erau flancate de clădiri cenuşii din beton tipice pentru lumea a treia, lipsite de fantezie, pe lângă care fusese improvizat orăşelul, sub forma tarabelor, a tonetelor şi magazinelor din tablă ondulată, lăzi şi folie de plastic. Pretutindeni deasupra drumului erau întinse pânze colbuite şi zdrențuite, în culori aprinse, ca să țină umbră populației încinse, care se căznea să înainteze prin traiul prăfuit răcnind cu sunete guturale. *Tuk-tuk*-uri şubrede cu inscripții în culori țipătoare împroşcau fum negru în aerul aproape prea fierbinte pentru a fi respirat. Fructe zbârcite şi putrezite erau de vânzare pentru câteva parale. Țepuşe de kebab dezgolite de carne fumegau la fiecare colț de stradă. Muzaffargarh era un loc fantastic. Rareori mai văzuserăm o sărăcie atât de autentică într-o țară musulmană.

Deşi localitatea părea să fie într-o permanentă stare de agitație şi în fiecare clipă părea gata să se adune o gloată mânioasă ca să înceapă o răscoală, la un moment dat, a fost mai multă zarvă decât de obicei. Se întâmpla în a doua zi a

şederii noastre acolo. Sau o fi fost a treia? Tu mai ştii, Yvonne? În fine, acum nu contează. Mergeam cu Faysal pe strada principală înspre un negustor de covoare, care era un văr al lui, ca majoritatea locuitorilor din Muzaffargarh, când ne-a ieşit în întâmpinare o mulţime care ţipa. Când ceata s-a apropiat, am văzut că târau după ei un tânăr cu faţa însângerată. Oamenii îl scuipau. Unii încercau să-l lovească, dar alţii îi opreau. Totul arăta foarte pur şi primitiv. Faysal a zis că ar fi mai bine să o luăm pe altă stradă. Dar noi voiam să fim deschişi la acea cultură şi să înţelegem ce e în mintea oamenilor. Aşa suntem noi, să ştiţi. Nu am călătorit mii de kilometri ca să ne speriem şi să facem cale-ntoarsă de îndată ce se petrece ceva autentic. Am mers în urma mulţimii spre piaţeta centrală a orăşelului. Acolo, ţipetele au încetat brusc. O tăcere ciudată s-a aşternut peste ceata de oameni. L-am întrebat pe Faysal ce se întâmplă.

„Panchayat", a zis.

L-am întrebat ce e asta. Să nu credem că Pakistanul este o ţară înapoiată, ne-a explicat, dar există un mare respect pentru anumite tradiţii. L-am asigurat că tocmai asta ne trezeşte un mare respect şi am adăugat că suntem de părere că Occidentul aşa-zis liber are multe de învăţat de la ţara lui în această privinţă. La rândul său, el a subliniat că Pakistanul, evident, se poate mândri cu o justiţie modernizată şi independentă, dar, că anumite neînţelegeri locale, potrivit unui obicei vechi de secole, încă sunt aduse în faţa unui sfat al bătrânilor satului. Asta era ce urma să se întâmple. Ăsta era *panchayat*-ul.

Vă puteţi închipui, domnule Pfeijffer, cât de încântaţi eram? Dăduse norocul peste noi. Nu auziserăm niciodată de un *panchayat*, într-adevăr, dar, numaidecât, dorinţa noastră cea mai arzătoare a fost să putem asista la unul. Dacă o ţară sau un popor are suflet, acesta se găseşte în obiceiurile vechi de secole care se ascund sub pojghiţa de

modernitate. Să fii martor la o judecată autentic tribală ar fi reprezentat o experiență unică. Asta era ceva aşa de preoccidental, încât nu ne mai încăpeam în piele de bucurie. Lui Faysal părea să nu-i prea placă ideea de a rămâne să ne uităm, dar fireşte că nu am lăsat să ne scape ocazia. Am făcut apel la simțul datoriei, înrădăcinat în tradiție, şi la onoarea lui de gazdă şi am ştiut că nu ne poate refuza cererea de a ne traduce totul dacă insistăm suficient.

Un grup de zece bătrâni cu bărbi islamice veritabile au luat loc pe un şir de scaune pliante şi lădițe de aprozar, aşezate în formă de semicerc în piațetă. Faysal a zis că aceştia sunt bătrânii satului, dar ne prinseserăm deja de asta. Au început să intoneze un soi de cântec ciudat cu sunete tărăgănate şi tânguitoare. Suna de rău augur, dar Faysal a explicat că este o rugăciune tradițională menită să invoce înțelepciune. Poporul ăla chiar punea preț pe înțelepciune. Ni s-a părut grozav. După ce s-a încheiat rugăciunea, tânărul însângerat care fusese adus de mulțime a fost azvârlit cu brutalitate la picioarele bătrânilor satului. S-a chinuit să se ridice, s-a aşezat în genunchi şi s-a uitat tăcut în jos. El trebuia să fie suspectul, sau vinovatul, asta urma să se vadă. În orice caz, deja ni se părea extrem de palpitant.

Apoi i s-a dat cuvântul unui alt tânăr, cam de aceeaşi vârstă. Purta un veşmânt lung şi alb. Ei bine, la popoarele astea, te prinzi repede că domină emoția, ne-am cam obişnuit, Yvonne şi cu mine, dar tânărul ăsta chiar era un actor de Oscar, ca să mă exprim aşa. Discursul său era un montagnes russes amețitor care gonea deasupra tuturor culmilor mâniei, repulsiei, tristeții şi urii. Îşi întărea vorbele strigate bătându-se cu pumnii în piept şi smulgându-şi părul. Nu doar o dată a trebuit să fie reținut de ceilalți să nu-l atace fizic pe suspect. Am presupus că el e partea vătămată şi că discursul său mişcător include învinuirea. Şi,

cu toate că trebuie să fii atent, desigur, să nu-ți proiectezi propriile valori occidentale şi tiparele aşteptărilor asupra comportamentelor care stau sub semnul altei tradiții, intonația pledoariei lui ne-a dat impresia că e vorba de un caz pe care cel implicat îl consideră foarte grav. Faysal n-a vrut să traducă totul, dar ne-a şoptit despre ce e vorba: sora bărbatului care răcnea fusese violată de cel îngenuncheat.

Ne-am întrebat dacă am înțeles bine, dar Faysal a refuzat să repete. A tăcut, rămânând cu privirea ațintită în depărtare. Dar chiar înțeleseserăm bine, căci, pe urmă, victima a fost arătată mulțimii. Era tânără şi gingaşă, încă o copilă, şi arăta îngrozitor. Chipul îi era umflat de la lovituri şi plâns. Veşmântul ei pestriț fusese sfâşiat şi mânjit de sânge în dreptul părții de jos a corpului. Unul dintre bătrâni i-a pus o întrebare cu voce tare. Nu a răspuns, dar a gesticulat cu o mână vlăguită în direcția bărbatului îngenuncheat. Apoi s-a prăbuşit. Membrii familiei s-au grăbit să o ajute. Mulțimea s-a dezlănțuit.

Sfatul bătrânilor s-a adâncit în discuții, ceea ce nu a durat mult. Bărbosul care îi adresase o întrebare victimei mai devreme şi care părea să îndeplinească rolul de căpetenie s-a ridicat în picioare. Mulțimea a tăcut. El a rostit o propoziție scurtă pe ton solemn. După care a ieşit în față alt bărbat. Tatăl victimei, a spus Faysal. A pronunțat un singur cuvânt: „Nahin”. Mulțimea a izbucnit în strigăte de uimire.

În vreme ce sfatul bătrânilor dezbătea din nou, iar spectatorii deveneau tot mai gălăgioşi, Faysal a început dintr-odată să ne vorbească agitat.

„Ştiu ce credeți, a zis, dar aici nu suntem la New York sau în Suedia sau în vreo altă țară occidentală cu valori individualiste şi trăncăneală despre drepturile omului. Cine s-a născut la poalele munților, unde se făuresc iatagane în țara celor cinci râuri, care de-a lungul istoriei a fost călcată în picioare de hoarde din toate colțurile lumii, ştie că statul,

în care voi credeți cu sfințenie în Occident, nu este cu nimic mai bun decât orice alt stăpânitor, că justiția este un instrument în mâinile celor aflați la putere într-un anumit moment şi că singura legătură care îl poate apăra este legătura de sânge cu familia. Pe aceste meleaguri, individul este o pradă sortită morții. Ceea ce voi nu înțelegeți este că drepturile alea universale ale omului pe care le aveți sunt mai universale în anumite părți ale lumii decât în altele, pentru că existența este o luptă pe viață şi pe moarte în care este relevant un singur drept, şi anume dreptul celui mai puternic. Şi eşti la fel de puternic precum grupul care te consideră un membru al său. Într-o lume în care toți se trădează între ei pentru o para chioară, singura certitudine este sângele care-ți curge prin vene şi care nu poate fi trădat niciodată. Individul e nimic. Familia e totul."

Am spus că, dimpotrivă, ni se pare un lucru frumos că în cultura lui mai există nişte legături de familie atât de strânse, în vreme ce noi ne internăm mama dementă într-un azil de bătrâni.

„Familia cere sacrificii, a zis Faysal. Onoarea trebuie apărată prin toate mijloacele. Dacă la voi în Occident este violată o femeie, asta e în primul rând problema ei personală. Se consideră că e un atac asupra integrității ei ca individ. Asta e aici ceva secundar. Aici e mai cu seamă o dezonoare gravă adusă familiei. Echilibrul trebuie să fie restabilit sau stigmatul trebuie răzbunat. Ştiu că voi, de la înălțimea trupurilor voastre lungi, albe şi superioare, vă uitați de sus la noi şi că vă părem nişte barbari care nu au ieşit încă din Evul Mediu, şi nici eu nu vreau deloc să justific ceea ce se întâmplă aici, dar cine se străduieşte să aprofundeze contextul va recunoaşte că e în joc o necesitate care depăşeşte sloganurile de reclame şi principiile occidentale ieftine. De aceea, *panchayat*-ul a judecat că făptaşul trebuie să se căsătorească cu victima."

„Asta o să se şi întâmple?”, am întrebat.

„Nu. Tatăl victimei a refuzat. E dreptul lui.”

„Şi acum?”

„Nu ştiu. *Panchayat*-ul trebuie acum să găsească altă modalitate de a restabili onoarea familiei victimei.”

S-a aşternut din nou tăcerea în piaţetă. Sfatul bătrânilor luase o hotărâre. Căpetenia s-a ridicat şi a rostit sentinţa, pe care a întărit-o bătând de trei ori cu toiagul în pământ. Imediat s-a dezlănţuit iadul. O parte a mulţimii a izbucnit în urale cu frenezie, în timp ce ceilalţi erau mistuiţi de furie. Oamenii săreau, împingeau şi trăgeau. Femeile urlau. Prin aer zburau pietre şi ici-colo izbucneau încăierări, oamenii fiind despărţiţi cu forţa. După toate aparenţele, sentinţa era percepută ca fiind destul de controversată. L-am întrebat pe Faysal ce hotărâse sfatul, dar n-a vrut să spună. Dar apoi ne-a zis totuşi. S-a uitat la noi cu o privire pe care nu o puteam descifra şi a zis:

„Ca să restabilească între ambele familii implicate echilibrul stricat de onoarea pângărită, *panchayat*-ul a decretat că sora făptaşului trebuie să fie violată de fratele victimei”.

Sentinţa urma să fie dusă la îndeplinire numaidecât la faţa locului. Faysal ne-a spus că trebuie să plecăm. Îmi amintesc că ai şovăit o fracţiune de secundă, Yvonne. Mai ştii? Dar nu mult. Până la urmă, am căzut de acord că nu călătorim ca să vedem doar lucruri frumoase. La o adică, nu eram nişte turişti, Doamne fereşte, care să caşte gura la atracţii lustruite fără să priceapă unde se află şi să fotografieze poleiala strălucitoare fără să aprofundeze semnificaţia a ceea ce văd. Cine chiar vrea să înţeleagă pe deplin o ţară şi o cultură nu are voie să închidă ochii la părţile urâte ale unei astfel de societăţi. Aşa suntem noi, nu, Yvonne? Mergem până la capăt. Nu poţi să spui că ai fost la un *panchayat* dacă ai plecat înainte ca sentinţa să fie

îndeplinită. Aveam să rămânem, de fapt am căzut de acord imediat cu privire la asta.

Faysal a insistat să plecăm. S-a înfuriat. A zis că îl facem să se simtă prost ca gazdă dorind să fim martori la ceea ce el detesta la propria sa țară. A zis că e taman ca atunci când eşti oaspete într-o casă unde eşti întâmpinat cu generozitate, iar tu mergi intenționat să cauți gândacii din bucătărie. La asta am ripostat că, în călătoriile noastre, niciodată nu ne-a trecut prin cap să învinuim gazda pentru gândaci, deşi, după cum îl puteam asigura, văzuserăm mai mulți decât îşi putea imagina, că, pentru noi, era un semn de respect să aprofundăm cultura şi lumea din care venea şi că înțelegerea circumstanțelor dificile în care dădea dovadă de ospitalitate ne făcea doar să-i apreciem şi mai mult generozitatea. Faysal a zis că ne purtăm ca şi când ne-am fi aflat într-o grădină zoologică, dar compatrioții săi nu sunt nişte maimuțe la care să căscăm ochii şi de care să râdem fără oprelişti, ci oameni cu demnitate. I-am spus că nu noi ne punem în joc demnitatea. A zis ceva pe limba lui şi a plecat. Nu l-am mai văzut niciodată după aceea.

A răsunat un răpăit de tobe. Mulțimea a început să cânte. Suna ca muzica dintr-un film, care creştea în intensitate înainte de scena romantică de la final. Fratele victimei, care mai înainte ținuse cuvântarea cu atâta înfocare, era condus de prieteni şi de membri ai familiei spre centrul piațetei, asemenea unui gladiator care este împins spre arena unde îl aşteaptă o victorie sigură şi premiul. Lupta avea să fie frumoasă, dar era, într-un fel, o formalitate, deoarece rezultatul era stabilit dinainte. Dar privirea lui nu era triumfătoare. Ca la orice luptător cu adevărat mare, pe chipul lui plutea o umbră de tristețe, care venea din conştientizarea superiorității sale, ceea ce făcea inevitabil faptul că urma să-şi facă adversarul să sufere.

Din cealaltă parte a piațetei a fost adusă în față o fată care urla, de către nişte bărbați care păreau să-şi dea toată silința să fie cât mai puțin brutali, dar ea nu le făcea sarcina mai uşoară, zvârcolindu-se din tot corpul ei firav, lovind şi izbind cu picioarele în jur în timp ce țipa. Era îmbrăcată într-un *kameez* albastru ca azurul care, din cauza mişcărilor ei disperate, flutura în jurul ei precum veşmântul unui înger care se pogoară într-un tablou renascentist. Îi vedeam chipul schimonosit de frică şi disperare. Era tânără. O bătrână a căzut la picioarele ei jeluindu-se şi a prins-o de un picior încercând să-i împiedice înaintarea forțată. Unul dintre bărbați a dat-o la o parte cu un şut.

După ce a fost târâtă în mijlocul piațetei până aproape de fratele victimei, fata s-a prăbuşit plângând la pământ. Doi dintre bărbați au ridicat-o înapoi în picioare. Ritmul tobelor s-a întețit. Cântecul se auzea tot mai tare. Viitorul mire s-a uitat întrebător la bătrânii satului. Ei au încuviințat din cap. Dintr-o singură mişcare puternică, i-a smuls *kameez*-ul albastru ca azurul de pe corp. Mulțimea a izbucnit în strigăte. În punctul în care se întâlneau ochii disprețuitori a vreo sută de oameni, ea stătea mai goală decât doar dezbrăcată, delicată ca o căprioară înconjurată de lupi care mârâiau şi salivau. În pofida căldurii, tremura. Gura i s-a deschis, dar n-a mai urlat. Cu ochi neîncrezători, țintuia cu privirea cerul gol de culoarea oțelului, unde se dovedea că nu există niciun Dumnezeu.

După aceea, totul a mers repede. A fost răsucită de doi bărbați, astfel încât să stea întoarsă cu spatele la mirele ei, şi împinsă să se aplece în față. El şi-a scos penisul din veşmântul lui alb ca zăpada şi a tras de câteva ori de el până s-a îndreptat spre ea ca țeava unei puşti. Fratele miresei, care în tot acest timp stătuse îngenuncheat în fața sfatului bătrânilor, a încercat să-şi îngroape fața în pământ, dar cineva l-a tras de păr în sus şi l-a forțat să se uite cum

fratele femeii pe care o violase o penetrează din spate pe surioara lui. Ea a țipat ca un animal. Urletul ei nu mai avea nimic omenesc şi era deformat ritmic de izbiturile prin care mirele făcea prăpăd în ea. Şi apoi, dintr-odată, s-a terminat. El a gemut scurt şi a împins-o departe. Ea a căzut la pământ cu fața în jos, sămânța lui încă picura din ea. Publicul a aclamat şi toată lumea s-a grăbit să-i îngrijească pe ai săi. Bătrânii s-au retras şi mulțimea s-a risipit. Yvonne şi cu mine am mai rămas puțin să vedem dacă se mai întâmplă ceva, dar se terminase.

7

— De data asta ai povestit-o extrem de bine, Bas, a zis Yvonne.

— E de față un scriitor adevărat, a zis Bas. M-am străduit în mod special.

— Sincer să fiu, mi se pare cu adevărat o poveste cumplită, am zis.

— Da, a zis Bas. Chiar a fost neobişnuit că ni s-a întâmplat aşa ceva.

— Mai am câteva întrebări despre asta, am zis. După cum tocmai zicea soția ta...

— Prietena, a spus Bas.

— Scuze. După cum tocmai zicea Yvonne, ai povestit foarte frumos, aproape ca şi când ar fi fost o poveste frumoasă. Dar nu-mi pot închipui că voi ați perceput-o ca pe ceva frumos. Sau mă înşel?

— De fapt, sunt două aspecte, a zis Yvonne. Pe de o parte, fireşte că e foarte crud ce se întâmplă. Şi realizezi asta, fără îndoială, dacă stai să te gândeşti puțin. Dar, când vezi toate veşmintele alea tradiționale şi pricepi că eşti martor la un ritual dus la îndeplinire fără modificări din Evul Mediu

îndepărtat, atunci totul capătă totuşi mai multă valoare. Înțelegeți ce vreau să spun?

— Trebuie să vezi lucrurile în context, a zis Bas. Ca outsider, desigur că e uşor să judeci. Dar, dacă faci un efort să aprofundezi sensul mai adânc, începi să vezi nuanțele. Mie, personal, mi se pare foarte instructiv.

— Şi, pentru oamenii ăia de acolo, chiar are încă sens, a zis Yvonne. Se vede de la o poştă şi observi asta din energia enormă care se degajă dintr-o asemenea mulțime. Are ceva foarte primordial. La noi, vezi navetiştii cum stau ca nişte zombi blocați în traficul de dimineață, dar, acolo, chiar dacă sunt săraci, oamenii cred în ceea ce fac. Acolo, viața are o intensitate cu care noi, aici, nu mai suntem obişnuiți. Şi părțile dure pur şi simplu fac parte din ea. Noi le ascundem, dar, acolo, ei încă înțeleg că albul şi negrul sunt două fețe ale aceleiaşi monede. Că nu poți avea lumină fără întuneric. Yin şi yang, ştiți dumneavoastră. Deci. De aia. Poate mergem prea departe dacă numim asta emoționant, dar are ceva frumos. Sau poate „pur" e un cuvânt mai bun. Sau „inspirațional".

— Mi se pare că mergem prea departe, am zis, dacă spunem că te inspiri dintr-un viol în public.

— Iată un mod de gândire tipic occidental, a zis Bas. Ăsta e primul lucru de care trebuie să te dezveți când călătoreşti aşa cum o facem noi: să judeci, să vezi totul prin prisma aşa-zisului nostru iluminism şi a ce înțelegem noi sub numele de stat de drept modern şi să categorisim totul într-un tabel reconfortant de categorii etice şi morale occidentale. Lumea e puțin mai mare decât conceptele noastre limitate de bine şi rău. Şi tot iluminismul ăla al nostru a fost, la urma-urmei, totuşi un fenomen foarte restrâns, nu trebuie să uitați asta vreodată. „Ia-ți odată ochelarii ăia de cal occidentali de pe ochi", spunem noi mereu, „şi încearcă să fii deschis la ideea că poate mai ai ce

să înveți de la oamenii care te găzduiesc.” Ca să cultivi înțelegere între popoare trebuie, mai întâi de toate, să fii deschis la ritualurile şi obiceiurile celorlalți şi la modul lor de a gândi. Asta e ceva în care cred cu sfințenie. Pe bune. Căci, până la urmă, faci şi rău dacă, în țări din astea, te încleştezi de sistemul tău de valori occidentale şi vrei să-ți impui cu forța propria cultură, în stil neocolonial, unei societăți în esență străine. Prin asta, distrugi o grămadă de lucruri. Sunt suficiente exemple de-a lungul istoriei, din păcate.

I-am spus că pot fi de acord cu principiul general, dar că, în acel caz particular, nu sunt convins.

— Şi ce-ar fi trebuit să facem? a întrebat Bas. Să sunăm la poliție? Sau ar fi trebuit să sar curajos, în pantalonii mei kaki până la genunchi, în mijlocul mulțimii care zbiera, ca să salvez cu mâinile mele goale de alb o fecioară care fusese damnată, şi, prin asta, să sabotez întregul sistem de justiție local?

— Ați fi putut alege şi să nu rămâneți să vă uitați.

— Şi atunci credeți că nu s-ar fi întâmplat?

Tom şi Brenda nu mai scoseseră o vorbă de ceva vreme. Am încercat să-i implic iar în discuție întrebându-i ce părere au.

— Poate nu trebuie să spun asta, a zis Brenda, dar noi am auzit din mai multe părți că *panchayat*-ul şi genul ăsta de răzbunare instituționalizată au fost abolite de mult şi că, în ziua de astăzi, mai fac asta doar în mod special pentru turişti.

— E o minciună sfruntată, a zis Bas.

— Dacă spui tu, a zis Brenda.

M-a privit cu un zâmbet ironic.

— Mai vreți cafea? Sau e momentul pentru ceva mai tare?

8

Greet s-a ridicat în picioare. Le-a mulțumit tuturor, s-a scuzat şi mi-a atras atenția că mă aşteaptă şoferul să mă ducă la Assen. A zis că sigur urmează să ne mai întoarcem, dar că, ținând cont de agenda încărcată a fiecăruia, avea să îi contacteze din timp.

Mai voiam să ştiu un singur lucru.

— Pentru că ne interesează urmările turismului, iar voi sunteți experți în acest domeniu, aş fi curios să aflu ce părere aveți de situația de aici.

— Din Giethoorn?

— Într-un anume fel, e ironic, am zis, că de fapt nu mai trebuie deloc să mergeți în Asia. Vine ea încoace.

— E groaznic, a zis Brenda.

— Un dezastru, a zis Tom.

— Ieri am vrut să traversez podul pe bicicletă, a zis Brenda.

— Poți să-ți iei gândul, a zis Tom.

— Stau toți acolo să-şi facă poze cu pălării ridicole, a zis Brenda. Şi crezi că se dau la o parte dacă claxonezi? Deloc. În loc să facă asta, se zgâiesc la tine de parcă ai fi o atracție în parcul de distracții.

— Într-un caz fericit, a zis Tom, îți fac şi ție o poză.

— Exact asta s-a şi întâmplat, a zis Brenda. Pot să spună pe urmă că este un drum pentru pietoni, dar nu e. E o pistă de biciclişti.

— Sau povesteşte ce s-a întâmplat recent, a spus Tom, când te-ai dus să întinzi rufele în curte, Brenda.

— Da, a zis Brenda, m-am pomenit dintr-odată, pur şi simplu, cu un chinez în curte. În curtea noastră. Ca şi cum ar fi fost cel mai firesc lucru din lume.

— Şi informarea e problema, a zis Tom. Chinezii ăia chiar cred că Giethoornul este un parc de distracții. Deci ei

presupun că au voie peste tot, la fel ca în Disneyland. Nu înțeleg că este un sat unde mai trăiesc şi oameni obişnuiți.

— Ultima oară, vecinul s-a trezit cu un scutec murdar în cutia de scrisori, a zis Brenda.

— Ei cred că cutiile de scrisori exterioare sunt coşuri de gunoi, a zis Tom.

— Aproape că nici n-au mai rămas oameni obişnuiți în sat, a zis Brenda. Locuitorii autohtoni au plecat.

— Nu se mai poate trăi aşa, a zis Tom. Sunt în joc tradițiile noastre.

— Dacă pot să zic şi eu ceva, a spus Bas, mi se pare, de fapt, destul de ipocrit să te plângi de asta. Aici se câştigă mormane de bani de pe urma turiştilor ălora.

— E uşor pentru tine să vorbeşti, a zis Tom. Voi nu locuiți aici. Voi stați în Steenwijk. Pot să-mi imaginez că turismul internațional, deocamdată, nu ia acolo asemenea proporții.

— Dar avem prieteni buni aici în Giethoorn, a zis Yvonne. Şi-au transformat casa în *bed and breakfast* şi spun: „Să vină chinezii. Cu cât mai mulți, cu atât mai bine." Se îmbogățesc în timp ce dorm. Deci. De aia.

— Ați văzut canalul Dorpsgracht? a întrebat Brenda. Cam toate clădirile de acolo au fost cumpărate între timp de investitori chinezi. Le transformă în hoteluri, firme de închiriat bărci şi B&B-uri şi se umplu de bani, dar din ei nu ajunge niciun cent la locuitorii satului. Mai mult, ei nu pot deloc să concureze împotriva capitalului chinez, nu-i aşa, Tom? Deci nu-i deloc adevărat că satul se îmbogăţeşte de pe urma turiştilor.

— Şi cu ce te alegi? a zis Tom. Dorpsgracht, perla Giethoornului, e lăsat în paragină. Chinezii nu investesc în întreținere. Ați văzut cum e parapetul malului? Scânduri întregi se desprind. Oarecum, nu poți să le-o iei chinezilor în nume de rău, fiindcă pur şi simplu nu cunosc deloc tradiția. Dar satul se duce de râpă astfel.

— Pe Binnenpad, lângă Dorpsgracht, sunt aşa nişte crăpături în asfaltul de lângă clădirile chinezilor, a zis Brenda. Într-o zi aglomerată, pot duce la câteva glezne scrântite.

— Şi, uneori, drumul e atât de plin, încât serviciile de urgență nu pot să treacă. Nu vreau să exagerez, dar, în felul ăsta, ne riscăm siguranța.

— Iar toamna şi iarna, a zis Brenda, când nu sunt turişti, Dorpsgracht este mort.

— Atunci ai o gaură neagră ca un fel de „no-go area” în mijlocul satului, a zis Tom.

— Apropo, ştii că au cumpărat şi vechea frizerie? a întrebat Brenda.

— Nu, a zis Tom. Ce au de gând să facă?

— Sigur o să devină un alt magazin de suvenire, a zis Brenda. Urăsc suvenirele.

— Şi atunci unde să te mai duci la frizer? a întrebat Tom. La voi, în Steenwijk, e vreun frizer bun?

— Data următoare când mai veniți, a zis Brenda, vă putem face un tur al binecuvântărilor turismului de masă. O să vă îngroziți, vă promit.

CAPITOLUL UNSPREZECE

PEŞTI CARNIVORI

1

— Abdul, îmi dau seama că rugămintea mea îți cere, implicit, să-ți reînnoiești suferința, am zis, dar asta servește unui scop. Tu încerci să cunoști lumea ascultând istorisirile călătorilor care poposesc aici, la Grand Hotel Europa. Ți-am povestit despre Veneția, orașul care se scufundă. Sunt mai multe locuri despre care îți pot povesti. Dar, dintre noi toți, tu ai făcut cea mai lungă și mai anevoioasă călătorie ca să ajungi aici, la Grand Hotel Europa. Ți s-au întâmplat lucruri nemaivăzute și neștiute de nimeni. Și eu vreau să cunosc lumea și cum este viața unde ai fost, dacă mi-ai putea povesti. Aș putea merge acolo cu o viză turistică, cu un rucsac în spate și un aparat foto care mi se bălăngănească în dreptul burții, dar n-aș vedea și n-aș înțelege nimic, căci n-aș trece prin aceleași experiențe ca tine. Poveștile sunt importante. Și nu spun asta pentru că, întâmplător, sunt scriitor.

Abdul a râs.

— Sper că îmi veți ierta impertinența de a vă contrazice în privința motivelor dumneavoastră. Faptul că sunteți scriitor este principalul temei pentru care vreți să-mi ascultați povestea. Singur ați recunoscut că așterneți pe hârtie ceea ce povestesc. Mă folosiți ca material pentru romanul dumneavoastră. Dar nu e grav. Ar trebui să fiu onorat. Și știu că asta nu vă face interesul mai puțin sincer.

— Dacă ajută să te îmbunez, am zis, vreau să spun că îmi parazitez și propriul trecut, nu doar pe al tău. Deși n-aș cuteza să-mi compar povestea cu a ta, după cum nu poți pune spaima răsturnării unui pahar față în față cu un tsunami, uneori, îmi vine greu să o retrăiesc când o povestesc. Dar mă ajută să înțeleg anumite lucruri. Și, pe lângă asta, poveștile trebuie spuse.

— De ce? a întrebat Abdul.

— De ce poveştile trebuie spuse?

— Da?

— Pentru că aşa este. Pentru că poveştile dau sens întâmplărilor şi pentru că, fără sens, totul devine zadarnic. Pentru că, dacă nu găseşti povestea în cadrul aleatoriului, poţi renunţa la speranţa de a mai înţelege ceva vreodată. Pentru că suntem oameni, şi asta fac oamenii de la facerea lumii: îşi spun poveşti unii altora. Dacă ceva se poate numi cultură, atunci asta e: o memorie colectivă a tuturor poveştilor care definesc cine suntem şi ce înseamnă faptul că suntem oameni. În ziua în care încetăm să ne mai spunem poveşti unii altora, empatia faţă de semenii noştri se fărâmiţează, alianţa pe care o numim societate se prăbuşeşte, iar noi, ca personaje într-o distopie postapocaliptică, suntem lăsaţi în voia instinctului de supravieţuire al celorlalţi şi a întrebării dacă producătorul, din motive comerciale, nu vrea totuşi să impună cu forţa un happy-end neverosimil.

M-a întrebat ce înseamnă o distopie postapocaliptică. I-am zis că, într-adevăr, e o exprimare pleonastică şi i-am explicat ce voiam să spun.

— Am văzut asta, a zis. De fapt, mi-am spus deja cea mai mare parte a poveştii. Când l-am întâlnit pe Achai la marginea ţinutului oamenilor, în ţara unde stăpânea Chiorul cu trupele lui paramilitare, eram deja aproape de mare şi, de cealaltă parte a mării, se afla Grand Hotel Europa. Dar două dintre cele mai rele trei nenorociri nu se petrecuseră încă. Prima nenorocire care mi s-a întâmplat e moartea tatălui meu şi arderea din temelii a satului. Am povestit deja despre asta.

A treia nenorocire a fost marea. Povestea asta vine mai târziu. Voi povesti acum cea de-a doua nenorocire pe care a trebuit să o îndur, şi aceasta este popasul meu în ţara aflată între deşert şi mare. Deşertul a fost crunt, dar nu cel mai

crunt. Să mergi prin deşert înseamnă să supravieţuieşti din speranţă. Să mergi prin ţara oamenilor înseamnă să exişti cât mai puţin, de frică.

Acel ţinut era o distopie postapocaliptică. Avusese loc un război care nimicise totul, inclusiv legile, şi care în mod oficial se încheiase, dar bărbaţii încă aveau voci aspre şi arme, iar femeile încă fugeau de orice. Domnul Montebello m-a învăţat că oamenii sunt buni de la natură şi că tot răul pe care îl fac sunt greşeli care vin din neştiinţă şi n-aş îndrăzni niciodată să trădez aroganţa de a nu fi de acord cu el, dar ce am văzut acolo mă face să am îndoieli. Erau mulţi călători ca Achai şi ca mine, care doreau să ajungă la mare ca să treacă pe malul celălalt, unde îi aştepta viitorul. Au fost arestaţi, bătuţi, întemniţaţi şi transformaţi în sclavi. Am întâlnit un băiat care venea din sud, fugise dintr-o tabără a bărbaţilor cu voci aspre şi paturi de puşcă dure, şi care ne-a arătat rănile de la torturile pe care le îndurase acolo. Pentru femeile care călătoreau era şi mai rău, sper că nu trebuie să vă explic, căci nu am învăţat cuvinte pentru a descrie ce li se făcea.

Achai şi cu mine ne furişam ocolind primejdiile ca nişte şobolani de deşert temători. Mergeam noaptea. În timpul zilei stăteam ascunşi. Ne era foame. Era şi mai greu să facem rost de mâncare decât în deşert, pentru că nu voiam să furăm, căci să furi e un lucru rău şi, de asemenea, pentru că era prea primejdios. Când eram aproape de mare, am fost totuşi descoperiţi. Oamenii au vrut să ne ia banii. Dar nu aveam bani. Atunci ne-au obligat să muncim pentru ei ca să câştigăm banii pe care voiau să ni-i ia. Locul unde am fost duşi era un loc rău. Nu vreau să povestesc ce s-a întâmplat acolo. Erau mai mulţi călători ca noi şi, într-o zi, a izbucnit o răscoală. Bărbaţii au început să tragă cu arma pentru a ne ţine sub control. Doi călători au fost ucişi. În haosul de după aceea, am reuşit să evadăm. Aceasta a fost

povestea despre ținutul oamenilor. Astfel am ajuns la mare, împreună cu Achai. Când am văzut marea, mi s-a făcut frică. Nu mai văzusem niciodată aşa ceva. Era un deşert mare şi mişcător, în care nici măcar nu creşteau plante bune de mâncat. Achai mi-a spus că deşertul e adânc de o sută de metri şi pe fundul lui se află un alt deşert, unde pot respira doar peştii carnivori. Mă gândisem că voi putea zări viitorul pe malul celălalt, dar, cât vedeam cu ochii, nu zăream nimic altceva decât marea, care voia să mă înghită şi îmi acoperea rugăciunile cu mugetul ei, şi cerul, unde nu vedeam pe nimeni care să mă audă.

Era o barcă acolo. Ştiusem dintotdeauna că o barcă ar trebui să prindă bine la trecerea mării, dar îmi imaginasem ceva mai mare. Barca asta nu era cu mult mai mare decât adăpătoarea pe care tata o făcuse pentru măgarul nostru. Nu-i vorba că ne-au lăsat să ne urcăm şi noi în barcă, ci mai degrabă am fost băgați în ea cu forța împreună cu alți şaptesprezece pasageri, pentru că ne-au confundat cu alții.

Cât timp am fost cu barca pe mare, mi-a fost mereu frică. Mă gândeam la adâncime şi la peştii carnivori. Ne spuseseră că viitorul nu e departe, dar deja nu mai puteam zări țara cea rea din spatele nostru, iar țara cea bună încă nu apăruse la orizont.

S-a făcut noapte, apoi zi, şi pe urmă, în miezul zilei, s-a făcut întuneric ca noaptea. Cerul a devenit negru şi s-a pornit o furtună. Vânturile s-au năpustit asupra mării şi au ridicat valuri. Toți au început să țipe. A tunat şi apoi a şi fulgerat. Îmi era atât de frică, încât m-am gândit că ar fi fost mai bine dacă aş fi murit odată cu tata şi toți ceilalți în satul nostru în timp ce ardea. A venit o pală de vânt drept din față, care a întors barca şi aceasta a ajuns de-a curmezişul valurilor. A fost ca şi când am fi căzut de pe munte. Am icnit după aer şi m-am agățat de barca răsturnată. În jurul meu, din când în când îmi vedeam câte un tovarăş de călătorie

zbătându-se în noianul de apă furioasă, printre resturile bagajelor noastre amărâte, sticlele de apă aproape goale şi canistra cu benzină de rezervă aproape goală. Nu ştiu cât timp am fost ocupat să mor, două minute sau trei sute de ani, dar a venit o navă mare cu italieni care ne-au salvat. Cinci dintre noi supravieţuiseră. Achai nu se afla printre ei. Aceasta a fost povestea mării.

Italienii ne-au dus într-o ţară numită Sicilia. Era o ţară cu doctori prietenoşi îmbrăcaţi în alb, care m-au examinat, şi cu bărbaţi şi femei în uniforme negre. Mi-au înnegrit buricele degetelor şi am avut voie să ştampilez cu ele pe hârtie. Mi-au dat de mâncare şi am putut sta într-un pat adevărat. Am dormit trei zile în şir.

Hotelul unde eram cazat, cu sute de alţi călători, se afla nu departe de un sat. Era cu totul diferit de satul meu. Străzile erau pietruite. Mă duceam deseori acolo ca să mă uit cum trăiesc oamenii. Erau mulţi bătrâni. Arătau obosiţi. Îmi imaginasem altfel viitorul.

Am văzut într-o zi, în sat, o bătrână cu o pungă de portocale. Punga s-a rupt şi portocalele s-au rostogolit în toate părţile pe străzile pietruite. Am fugit după portocale să le adun şi să i le dau înapoi şi am ajutat-o să ducă toate portocalele acasă. Mi-a spus lucruri pe care nu le-am înţeles, dar avea o voce plăcută.

Peste câteva zile, a venit să mă ia domnul Montebello. Mai târziu am înţeles că bătrâna din satul sicilian era sora domnului Montebello şi că îl sunase să-i spună că o ajutasem. Domnul Montebello m-a dus la un tren foarte mare, tot atât de lung pe cât era marea de adâncă, şi, cu el, am călătorit împreună o zi şi o noapte şi încă o bucată din ziua nouă. A fost o mare aventură. Domnul Montebello îmi făcea semn să dorm, dar eram prea agitat. Ore întregi m-am uitat pe geam cum viitorul trecea pe lângă mine în goană schimbându-se.

Am coborât într-o gară mică şi apoi am făcut drumul până aici cu un taxi. N-aş fi îndrăznit să visez că pot trăi vreodată într-o casă atât de frumoasă precum Grand Hotel Europa. Domnul Montebello mi-a dat această minunată uniformă roşie. Mai târziu, după ce m-a învățat limba lui, am înțeles că e uniforma pe care a purtat-o el însuşi când era de vârsta mea. Îmi e prea mare, după cum vedeți, fiindcă eu sunt mai mic şi mai slab decât era el la anii mei, dar sunt foarte mândru de ea. Asta a fost povestea mea. Nu mai am ce povesti.

— Mulțumesc că ai vrut să mi-o povesteşti, Abdul. E o poveste foarte impresionantă. Nu am cuvinte.

— Sunt recunoscător că e o poveste care se termină cu bine.

— Şi eu, Abdul. Şi eu la fel.

— Veți scrie şi partea asta?

— Ai ceva împotrivă?

— Nu. Dimpotrivă, poate chiar mi-ar plăcea. Dacă îmi aşterneți povestea pe hârtie, o voi putea uita.

2

Când am intrat şi am urcat scările ca să mă apuc de lucru în camera mea, pe hol, lângă florile din plastic, l-am auzit pe majordom vorbind cu camerista numită Louisa. Era vorba despre un văr al ei, care avusese probleme în trecut, dar care era un băiat bun în adâncul inimii. Avea nevoie de un loc de muncă. Ca să nu se abată de la cărarea cea dreaptă, era important să-şi găsească de lucru. Louisa l-a rugat pe majordom să îl ajute. A insistat cam mult. El i-a spus că, spre regretul lui, nu are niciun post liber şi că hotelul nu-şi poate permite să angajeze pe cineva în plus. Ea a spus că vărul ei ar accepta orice, chiar şi postul de valet. El i-a răspuns că Grand Hotel Europa are deja un valet şi că nu

sunt suficienți clienți pentru a justifica angajarea unui al doilea valet. Când m-au văzut, s-au întrerupt ca sa mă salute. Nu ştiu dacă şi-au continuat discuția după aceea.

Pe holul în care se afla apartamentul meu m-am întâlnit cu cei trei americani, care trebuie să fi avut o cameră mai încolo, pe acelaşi hol. Mi-au vorbit. Se pregăteau să iasă, au zis. Doreau să se plimbe prin împrejurimi. Văzuseră că la capătul lungii alei de acces era o pădure mare. Voiau să o exploreze. Această intenție le explica ținuta sportivă. El era îmbrăcat într-o bluză kaki şi pantaloni scurți de aceeaşi culoare, cu şosete bej până la genunchi. Soția lui purta nişte colanți roz-lucios sub un poncho pestriț, care flutura lejer şi nonşalant. Fata, despre care ştiam că se numeşte Memphis, avea nişte pantaloni de camuflaj mari şi largi cu un top scurt şi alb deasupra, care îi accentua pieptul generos în mod eficient, ca să nu spun scandalos. M-au întrebat dacă nu cunosc pădurea şi dacă le pot recomanda o anumită potecă.

Le-am răspuns că trebuie să mă scuz că nu le pot fi de ajutor, pentru că încă nu avusesem ocazia să mă plimb prin pădure. Le-am zis că abia dacă ieşisem din hotel, că nu sunt la fel de energic şi întreprinzător ca ei şi că sunt absolvit doar parțial de vină, datorită faptului că mă aflu acolo ca să lucrez.

— Recepționerul ne-a spus că sunteți scriitor, a zis femeia. E aşa de grozav!

— E majordomul, am zis. Şi discreția lui e legendară.

— Apropo, eu sunt Jessica, a spus. Şi el e Richard. Suntem din Crystal, Michigan. Şi fiica noastră se numeşte Memphis. Nu-i aşa că-i drăguță?

M-am prezentat la rândul meu şi le-am spus că este o mare plăcere pentru mine să fac cunoştință cu ei. Cei doi adulți au mormăit nişte amabilități. Memphis nu a zis nimic, dar, în timp ce îmi întindea o mână molatică, m-a

privit mestecând gumă cu o privire ironică şi întrebătoare, ca şi când chiar ar fi aşteptat un răspuns serios la întrebarea retorică pe care o pusese mama ei. Sau poate că doar îmi imaginam asta. Dar putea să-l şi primească.

— Fiica dumneavoastră, doamnă Jessica, am zis, ne reconciliază cu trecutul, dă strălucire prezentului şi reprezintă o promisiune splendidă pentru viitor.

Doamna Jessica a avut o privire înduioşată. Memphis a izbucnit în hohote de râs. Se uita la mine cu o privire de parcă aş fi fost frăţiorul ei, care putea să se îmbrace în hainele de duminică, dar o dădea în bară cu fetele pentru că mai avea de învăţat. Dar eram sigur că asta se petrece doar în imaginaţia mea.

— De ce nu veniţi diseară să cinaţi la masa noastră? a întrebat Jessica. Şi Memphis vrea să devină scriitoare. Ştiaţi? De fapt, este deja. Are un blog unde scrie. Poveşti de groază. Richard şi cu mine încercăm să o lăsăm liberă în alegerile ei artistice. Nu-i aşa, Richard? Dar ce coincidenţă grozavă să întâlnim acum în hotelul ăsta un scriitor adevărat. Poate îi daţi lui Memphis câteva ponturi grozave. I-ar plăcea grozav.

Memphis nu a scos un cuvânt.

— Mă simt onorat că aveţi încredere în mine, am zis. În schimbul companiei dumneavoastră şi a fermecătoarei voastre fiice, aş fi dispus să fiu de acord cu tot ce-mi cereţi. Doar că diseară, din păcate, nu pot ajunge. Am stabilit să iau cina cu Patelski. Dar mâine-seară, dacă e un moment potrivit pentru dumneavoastră, aş da curs invitaţiei cu cea mai mare plăcere.

— Grozav, a zis Jessica.

Memphis m-a privit de parcă se scuza pentru mama ei. Eram aproape sigur că asta nu era doar în imaginaţia mea.

M-au salutat. S-au dus la plimbare.

3

Am început să mă ataşez de rarele mele întâlniri cu Patelski. Aş vrea să-l văd mai des, dar e bătrân şi nu prea îl ţin picioarele. Pentru el este un adevărat efort să-şi părăsească odaia şi să coboare la oamenii de rând. Şi, cu toate că, în timpul discuţiilor noastre, se dovedeşte un interlocutor fermecător, fiind sincer interesat şi amuzat, ştiu că pentru el este un sacrificiu să petreacă timp în compania mea şi că ar prefera să rămână în camera lui ca să studieze şi să lucreze.

Am încercat să aflu mai multe despre trecutul său, dar nu a dezvăluit mai mult decât că istoria sa este întreţesută cu istoria Europei. A predat în trecut, dar nu a considerat important să-mi spună unde şi ce anume. Are câteva publicaţii pe numele său, dar, după spusele lui, acestea sunt nesemnificative şi, pe bună dreptate, de negăsit. M-am interesat şi de preocupările sale actuale. La asta a răspuns doar că, la vârsta lui, se simte obligat ca în sfârşit să-şi dea silinţa să înţeleagă câteva lucruri. Nici măcar nu reuşesc să îl încadrez unei anumite discipline de studiu. Este un istoric care îmbină informaţii faptice impresionante cu un curaj de a face afirmaţii provocatoare despre orientarea generală, un filozof care nu cade niciodată pradă tentaţiei de a cita din filozofi, un filolog erudit, un economist şi un politolog. Nu exclud posibilitatea să fie şi jurist, astronom, matematician, chimist şi fizician atomic, fără să pot determina exact ce este, pentru că, în conversaţiile noastre, nu aduc niciodată vorba despre aceste domenii.

Dintre toţi oamenii pe care i-am întâlnit în viaţă, Patelski este cel care se apropie cel mai mult de vechiul ideal renascentist al *uomo universale*, care între timp trebuie să fi fost îngropat sub milioanele de foi acoperite de un scris mărunt şi îngreunate cu note de subsol ale publicaţiilor

ştiinţifice ce reprezintă triumful credinţei academice în cantitate, ideal considerat complet de neatins ca urmare a hiperspecializării, datorită căreia fiecare savant îşi consacră cariera despicării firului său în patru, cu dispreţul camuflat ca profesionalism pentru firele celorlalţi.

Deşi ar avea tot dreptul de a pretinde autoritatea punctelor sale de vedere, rămâne curios să afle părerile celorlalţi, aproape prin definiţie mai puţin informate şi mai puţin gândite. Dar ce admir cel mai mult la el e că, în pofida erudiţiei sale anacronice şi a razei de acţiune fizică limitată la camera lui, printre cărţi, demonstrează o implicare avidă şi nestăpânită în evoluţia lumii moderne. Spre deosebire de mulţi, nu îşi foloseşte cunoştinţele drept alibi ca să se retragă în zona în care poate deţine iluzia controlului prin pregătirea lui, ci ca instrument pentru a înţelege prezentul.

I-am spus că Abdul mi-a povestit istoria lui. O cunoştea. A spus că încă ţine bine minte ziua în care Abdul a ajuns la Grand Hotel Europa. Asta s-a întâmplat nu demult. A fost uimitor cât de repede a învăţat băiatul limba. Am zis că a avut un profesor bun. Patelski a răspuns că asta cu siguranţă aşa e, dar că nevoia te învaţă şi mai bine decât domnul Montebello. L-am întrebat ce părere are despre problema refugiaţilor.

A zâmbit.

— Asta este o chestiune amplă, a zis, care e totuşi foarte simplă, dacă vreţi să-mi iertaţi paradoxul ieftin. Cred că oricine este gata să ajute un om la nevoie şi că oricine se sperie de sute de mii de oameni care îi bat la uşă cerând ajutor. Cine aude povestea lui Abdul al nostru nu poate rămâne nepăsător şi i se va părea bine şi drept faptul că a găsit un loc la noi. Dar cine se bazează doar pe cifrele din ziar va cere insistent măsuri care să ne protejeze. Un singur refugiat este un frate, dar sute de mii de refugiaţi reprezintă o ameninţare. Cu toate astea, sunt sute de mii de indivizi cu

poveşti asemănătoare celei a lui Abdul. Dacă doriți să înlăturați frica de numărul mare şi să cultivați empatia pentru indivizi, întâmplător, v-ați ales meseria corectă. Spunându-le poveştile, puteți transforma cifrele iar în oameni.

— Cred că până şi în democrațiile noastre actuale tot mai de dreapta se mai găseşte o majoritate pentru punctul de vedere că adevărații refugiați trebuie să fie ajutați, am zis. Problema este numărul mare de migranți economici, care sunt numiți disprețuitor căutători de aur.

— N-aş şti de ce fuga de sărăcie nu contează, a zis. Sărăcia este la fel de mortală ca războiul.

— Credeți că oamenii au dreptate să se simtă amenințați? l-am întrebat.

— Asta e o întrebare greşită, a zis Patelski. Ar avea la fel de puțin sens să te întrebi dacă oamenii au dreptate să se simtă amenințați de apă. Apa vine. Din mare, din munți sau din cer. Apa e imposibil de oprit. Când lăsăm apa în voia ei, e potențial dezastruoasă, însă când reuşim să o canalizăm şi să o lăsăm să curgă în mod controlat peste ogoarele noastre, este un izvor de viață şi de bogăție. Nici migrația nu poate fi oprită. Cine gândeşte aşa, nu cunoaşte istoria omenirii. De când am învățat să stăm în două picioare, am început să umblăm. Din leagănul nostru din Africa, am populat continentele. Migrația este natura omului. Cine crede că poate opri migrația actuală dinspre Africa nu cunoaşte disperarea emigranților. Cine e dispus să-şi rişte viața nu lasă nimic să-i stea în cale. Deci să te întrebi dacă asta reprezintă o amenințare este neproductiv. Dacă imigranții vor continua să vină, este mai util să începem să ne gândim cât mai repede cum putem canaliza aceste valuri şi să le mobilizăm astfel încât să fie în avantajul nostru. Dacă, din panică sau dintr-un sentiment de superioritate deplasat, refuzăm să mobilizăm valul de imigranți într-un mod

inteligent pentru societatea noastră, vom fi inundați într-o manieră potențial catastrofală. Însă, dacă o facem, problema migrației devine o soluție. Europa îmbătrâneşte. În fiecare dimineață văd în oglindă o dovadă tot mai convingătoare. Cu profilul nostru demografic actual, ne va fi imposibil să ne putem menține la cotele actuale sistemul de sănătate şi pensiile. Fără migrație, e dificil să îți imaginezi un viitor pentru Europa.

— Asta n-ar duce la o decădere a civilizației noastre?

— Orice civilizație este un amestec, a zis Patelski, şi compoziția amestecului este supusă unei continue schimbări. Asta caracterizează o civilizație vie. Cine vrea să vadă o civilizație împietrită până la neclintire monolitică şi principii gravate în marmură se poate uita la rămăşițele templelor greceşti şi romane. Ce continuă să trăiască în prezent din acele civilizații moarte e exact ceea ce s-a lăsat diluat, contaminat şi corupt de două milenii de influențe străine. Frica actuală de islamizarea Europei este identică fricii unui patrician roman din secolul al patrulea de creştinarea imperiului. L-aş putea cita şi pe Horațiu: „Grecia cucerită l-a cucerit pe sălbaticul ei cuceritor.” Înțelegeți ce vreau să spun. Ciocnirea a două civilizații nu duce la înlocuirea uneia de către cealaltă, ci la o civilizație nouă, în care, în mod magic, ambele pot fi numite victorioase. Nici măcar conchistadorii spanioli înarmați până-n dinți nu au reuşit, în pofida încercărilor încrâncenate, să extermine complet civilizația indigenă a băştinaşilor Americii de Sud. Câteva veacuri mai târziu, aceasta revine în propria lor limbă în cărțile lui García Márquez, ca să le contamineze propria civilizație şi să le schimbe mentalitatea. Dacă Europa se islamizează, islamul se va schimba la fel de mult ca Europa. Dincolo de întrebarea dacă acest lucru poate fi oprit, la scară mondială, foarte probabil poate fi considerat un progres.

— Această idee ar fi respinsă de mulți cu dispreț, ca o formă extremă de relativism cultural, am zis.

— Numeşte-o relativism cultural, a zis Patelski. La genul ăsta de probleme, ajută să ştii puțină istorie. Opusul relativismului cultural este absolutismul cultural, în care o civilizație este considerată superioară tuturor celorlalte. Însă această opinie se poticneşte în sens filozofic de datul istoric că oricine, de-a lungul veacurilor, peste tot în lume, şi-a considerat propria civilizație mereu superioară tuturor celorlalte. Şi când acea civilizație considerată superioară după aceea se schimbă, sub influența altei civilizații, într-una nouă, se găsesc cât ai zice peşte susținători fanatici care apără civilizația nouă cu prețul vieții, pledând că este obiectiv superioară tuturor celorlalte.

— Se poate inventa un argument filozofic care să justifice respingerea imigranților? am întrebat.

— Dacă vreți să-l numiți filozof pe Platon, a zis, trebuie să concluzionăm că asta e una dintre posibilități, deoarece el, în *Legile* lui, atribuie conducerii statului responsabilitatea de a menține numărul ideal de locuitori pentru ținutul pe care îl cârmuieşte, prin intermediul imigrării şi emigrării. Dar ăsta nu este un raționament etic, ci un considerent pragmatic care pune pe plan central bunăstarea propriului grup. De altfel, ținând cont de îmbătrânirea Europei, lumea ar trebui să hotărască pe baza criteriului lui Platon permiterea şi favorizarea imigrației. Însă, de îndată ce abordezi problematica migrației în mod etic, chestiunea devine înfricoşător de banală. Orice idee de justiție decurge din egalitatea oamenilor. Pentru că etica este universală şi egalitară, principiul granițelor deschise este implicat de etica însăşi. Deoarece suntem cu toții migranți şi niciunul dintre noi nu se poate mândri cu un strămoş răsărit din bulgării de pământ pe care stăm, nu există niciun argument pe baza căruia să le putem refuza altora dreptul de a migra. Sunt

multe lucruri care justifică socotirea migrației ca un drept fundamental al omului, căci, fără dreptul de a migra, toată lumea ar fi osândită pe viață la soarta care i-a fost repartizată la loteria locurilor de naştere, ceea ce nu s-ar concilia cu niciun principiu de drept. În plus, migrația rezultă din inechitate. Nu contează dacă motivele sunt persecuția şi violența sau inegalitatea economică strigătoare la cer. În plus, noi, cei din Occident, suntem de vină pentru această inechitate. Mulți imigranți fug de războaie pe care noi le-am provocat sau de regimuri pe care noi le sprijinim din motive pragmatice. Inegalitatea economică dintre Europa şi Africa este o urmare a asupririi noastre coloniale din trecut şi a exploatării capitaliste fără scrupule din prezent a resurselor naturale. Pe baza acestor considerente, respingerea imigranților este injustă şi devine chiar o crimă odioasă când realizăm că politica noastră restrictivă ca atare duce la mii de morți, care se înecă în mare sau se asfixiază în camioane deoarece am închis pentru ei toate rutele obişnuite şi sigure. Singurul considerent pe baza căruia putem respinge imigranții este că ne apărăm teritoriul ca animalele. Dar animalele nu cunosc echitatea. Şi oricum vom pierde lupta, căci ei sunt mai mulți, deci, chiar din motive pragmatice, această strategie nu mi se pare preferabilă.

4

A fost servit felul principal. Bucătăreasa încercase ceva nou. Rulouri de limbă de mare umplute cu carne tocată picantă, condimentată în stil oriental. Erau surprinzător de gustoase.

— Peşti carnivori, am spus.

— Cred că este metafora perfectă pentru ceva, a zis Patelski, dar nu m-aş încumeta să pătrund pe teritoriul dumneavoastră.

M-a întrebat ce progrese am făcut cu lucrarea mea. I-am povestit despre planul meu iniţial, care era, de fapt, planul lui Clio, de a scrie o carte despre turism.

— Invazia barbarilor în Europa, a zis Patelski, văzută ca un model de venituri şi stimulată în mod activ, când, de fapt, reprezintă o ameninţare, formează o paralelă interesantă cu presupusa invazie a africanilor în Europa, care este prezentată ca o ameninţare, când ar putea oferi perspective de viitor.

I-am zis că şi eu m-am gândit la asta, dar încă nu ştiu dacă pentru cartea mea doresc să mă concentrez în totalitate asupra acelei paralele. Aş fi preferat să nu vorbesc despre lume, ci despre propria istorioară personală cu Clio. Dar, deocamdată, puneam totul pe hârtie, inclusiv poveştile pe care le adunasem ca material pentru documentarul despre turism, care erau destinate pentru cartea mea iniţială. Pentru orice eventualitate, am notat şi povestea lui Abdul, i-am spus. De îndată ce îmi făceam mai multă ordine în cap, unde Clio mă bântuia în continuare, urma să iau o decizie în legătură cu o eventuală publicare şi să mă gândesc ce să fac cu tot acel material.

I-am povestit în linii mari lui Patelski capitolul meu despre *panchayat*-ul din Muzaffargarh, a cărui primă versiune tocmai o terminasem în acea după-masă.

— Ăsta e un alt fel de turism, a zis. E tot o paralelă interesantă, în ceea ce priveşte occidentalii care, pentru propria distracţie şi siguri pe sine, cer dreptul de a călători liber în ţările locuite de oamenii cărora noi le refuzăm dreptul de a veni în Occident. E un fel de turism de dezastre, care are ca destinaţie inechitatea fundamentală a

inegalității economice, din cauza căreia lor nu le li se permite ceea ce ne este permis nouă.

— Ce credeți, oare călătoriile îți lărgesc orizontul? am întrebat.

— Cred că reflecția îți lărgeşte orizontul, a zis Patelski.

— Călătoriile te ajută să gândeşti?

— La fel cum fuga te ajută să rezolvi problemele. Problemele te ajută să înveți. Să le soluționezi ar implica maturizare şi progres. Fuga este o încercare de a evita această cale grea a autoperfecționării, dar, pentru că fuga e mai grea decât crezi, să încerci să fugi creează numeroase probleme noi, care, la rândul lor, te ajută să înveți. Astfel, călătoriile pot stimula gândirea. Fără îndoială, mă refer la turişti precum cei cu care spuneați că ați vorbit, nu la oameni ca Abdul, care au fost forțați să fugă.

Cei care se mândresc cu călătoriile lor multe şi îndepărtate sunt nişte escapişti hedonişti. Fug de ei înşişi, deşi vor spune mereu că o călătorie îi confruntă cu ei înşişi. Şi, deşi vor susține întotdeauna că, datorită călătoriilor, intră în contact cu oameni interesanți, fuga lor e axată asupra sinelui şi e egoistă. Propria senzație de libertate li se pare mai importantă decât să trăiască în conexiune cu cei apropiați în mediul lor. Pun stimulul adictiv de a se şti exilați mai presus de răspunderea pentru locul în care au prins rădăcini. Pentru că să călătoreşti este mai greu decât crede lumea, în străinătate se confruntă cu probleme din care, fără doar şi poate, învață câte ceva, cum ar fi o criză acută de diaree, dar ar fi învățat mai mult dacă ar fi rămas acasă şi s-ar fi gândit serios la întrebarea cum ar putea să-i facă viața mai bună vecinei. Se concentrează asupra acestor neajunsuri neînsemnate petrecute în țări îndepărtate ca să-şi scuze escapismul meschin şi, cu pozele de pe meleaguri exotice în mână, se încredințează singuri că sunt nişte oameni mai buni şi cu o viziune mai largă decât cei care

călătoresc mai puțin, ca să-şi înăbuşe sentimentul latent de vinovăție legat de escapismul lor egoist.

— Mă amuză faptul că sunteți hotărât în opinia dumneavoastră, am zis. Dar chiar credeți că întâlnirile cu semenii noştri care trăiesc în alte țări şi în alte împrejurări nu au niciun efect pozitiv?

— Mă bucur că adevărul vă poate amuza, a zis. Şi sunt total de acord cu dumneavoastră că ar fi o idee excelentă şi o experiență educativă pentru călători şi turişti să intre în contact cu populația locală. Asta nu se întâmplă, din păcate, deşi călătorii compulsivi se fălesc fără încetare cu asta. Contactul pe care îl au cu populația locală se dovedeşte, dacă insişti, limitat la câteva discuții superficiale în *lingua franca* internațională a englezei de excursionist. Să interacționezi semnificativ cu populația locală este dificil. Cere o investiție considerabilă de eforturi şi mai ales timp. Dumneavoastră, înainte să veniți la Grand Hotel Europa, ați investit zece ani din viață ca să vă integrați într-o țară care vă era străină şi exotică, ați învățat limba, v-ați făcut prieteni, o iubită, după câte am înțeles, şi v-ați străduit activ zece ani la rând, zi de zi, ca să pătrundeți într-o cultură care la început vă era necunoscută. Despre dumneavoastră probabil putem afirma că ați intrat în contact cu populația locală şi putem spera că ați învățat ceva din asta. Aventurierii hedonişti atât de mândri de călătoriile lor îndepărtate nu sunt pregătiți să facă asemenea sacrificii. Nu au timpul necesar ca să pună bazele unui contact semnificativ, căci au de călătorit. Dependența lor de înstrăinare îi împinge mai departe şi îi ține pretutindeni pe margine. Poate că văd temple, cascade şi apusuri, dar pe om nu-l văd. Adevărații călători în jurul lumii nici nu sunt deloc dornici de contacte şi experiențe educative, deoarece ştiu că ele nu fac decât să-i rețină de la misiunea lor de a fugi mai departe de sine. Ei aleargă, sunt greu abordabili, şi-au

ridicat propria libertate la rang de supremă normă morală şi nu vor să aparţină niciunui loc. Singurul contact pe care îl au sunt discuţii obosite despre ei înşişi cu alţi călători, seara, la cabană şi pensiune, ca să-şi încarce bateriile. Deşi e greu să îi înfurii mai tare decât spunând ce voi spune eu acum, adevărul e că sunt oameni în vacanţă, în măsura în care s-au eliberat fără compromisuri de toate obligaţiile, şi turişti, pentru că sunt interesaţi doar de faţadă. Le-ar face cinste să recunoască asta pur şi simplu şi să-şi lase la o parte pretenţiile de superioritate.

— Alt mod de a-i înfuria este să deschizi subiectul despre pagubele pe care le fac, am zis. Pentru început, deplasările lor cu avionul au un efect distructiv asupra mediului.

— E aproape prea uşor, a zis, căci clar aveţi dreptate cu asta.

— Dar pentru călătorii fanatici e un fapt neplăcut, am zis. Ei se apără spunând că nu se preocupă atât de mult de asta, că nu le place activismul, că îşi fac singuri planul şi fac ce vor.

— Exact, a zis. Asta le demonstrează egoismul. Un pedofil sau un criminal ar putea aduce acelaşi argument în apărarea sa. Şi mai interesant este să reflectezi la distrugerile pe care le provoacă prin obsesia lor de a nu semăna cu turiştii şi de a evita potecile bătătorite. Staţiunile sunt amenajate pentru venirea turiştilor. Prezenţa turiştilor acolo este integrată într-o infrastructură socială şi un model de venituri. Când un occidental îndărătnic, pentru a-şi sărbători propria libertate şi independenţă, îşi face apariţia la un trib îndepărtat ca să apeleze la ospitalitatea tradiţională, despre care va spune mai târziu nişte poveşti aşa de entuziaste, nu realizează că acea ospitalitate silită e departe de a fi reciprocă, emite pretenţii la nişte bunuri insuficiente şi poate avea un efect social perturbator. Călătorul ia şi nu dă nimic. În zonele turistice, această

inegalitate este rectificată şi neutralizată printr-o tranzacție economică. În afara potecilor bătătorite, însă, asimetria este strigătoare la cer, dar, fiindcă iau ca etalon moral propriul lor egoism, călătorii nu au ochi să o vadă.

— În literatură, o călătorie este prezentată adesea ca o metaforă pentru creştere spirituală, am zis. Literatura occidentală începe cu povestea unei călătorii.

— *Odiseea* nu este povestea unei călătorii, a zis. Este o poveste despre răspunderea față de locul de origine şi nevoia de a te întoarce acasă. Dramatismul şi relevanța *Odiseei* nu constau în poveştile de călătorie fanteziste pe care Odiseu le plăsmuieşte ca să-i convingă pe feaci să îl ajute, ci în faptul că noi ştim, iar el bănuieşte că periplul său a pus în pericol tot ce e important pentru el. Jumătate din *Odiseea* este dedicată unei relatări a încercărilor lui Odiseu de a repara stricăciunile produse de absența sa. Nici în relatările epopeice ulterioare călătoria nu e niciodată un scop în sine. Iason nu porneşte în larg cu argonauții ca să vadă câte ceva din lume, într-o croazieră cu nişte tovarăşi care au acelaşi scop, ci pentru a obține lâna de aur care îi va aduce înapoi tronul la care are dreptul. Enea nu călătoreşte spre apus din ruinele în flăcări ale Troiei, ducându-şi tatăl bătrân în spate şi fiul de mână, pentru că vrea să-şi lărgească orizontul, ci pentru că are misiunea divină de a întemeia un nou cămin. Scopul călătoriei sale este un loc unde să rămână. E un refugiat, nu un turist. Cavalerii Mesei Rotunde nu călătoreau în toate colțurile lumii pentru că asta îi făcea să devină mai deschişi la minte, ci ca să caute Sfântul Graal. Călătoria este mereu un rău necesar care e înfruntat numai şi numai de dragul originilor.

— Ideea istorică poate cea mai apropiată de conceptul călătoriei de dragul călătoriei, am zis, este pelerinajul.

— Ăsta e, într-adevăr, un exemplu interesant, a zis. Vă mulțumesc pentru el. Dar cred că e bine să ne dăm seama

că niciun pelerin nu a pornit vreodată la drum fără o credință nestrămutată în ținta sa. Pelerinii porneau şi pornesc la drum spre locuri sfinte şi motivul călătoriei lor se află acolo. Dacă ar fi vorba de călătorie, pelerinii ar fi hoinărit fără țel precum excursioniştii din ziua de azi, îndepărtându-se de potecile bătătorite, ca să se abandoneze mulțumirii de sine undeva pe o plajă părăsită şi virgină. E adevărat că pelerinajele sunt comparate adesea cu un proces de creştere spirituală, dar în acest caz, scopul lor era esențial. Cât timp nu se atingea scopul, nu se obținea nimic. Asta te face să te simți umil. Umilința asta, care provine din conştiința unei sarcini, a unei misiuni, ca să nu spunem a unei datorii sfinte, stă într-un contrast izbitor cu hedonismul autoindulgent al călătorilor din prezent care străbat lumea.

— Vă rog să mă corectați dacă mă înşel, am zis, dar nu mi se pare că mă pripesc conchizând că răspunsul dumneavoastră la întrebarea mea precedentă ar fi negativ şi că nu sunteți de părere că nişte călătorii ne lărgesc orizontul.

— Nu simt nevoia să vă corectez, a zis. Pot doar să repet că reflecția ne lărgeşte orizontul, iar călătoriile mai degrabă împiedică decât stimulează reflecția. Dacă întrebi nişte călători versați care au fost cele mai frumoase experiențe ale lor de-a lungul călătoriilor, primeşti deseori răspunsul că, pentru ei, călătoritul este un mod de a-şi deconecta rațiunea şi de a nu se mai gândi la problemele lor. Aş crede că e plăcut, dar nu şi că duce la perspective valoroase. Ăsta e escapismul pe care l-am pomenit mai devreme. Pe lângă asta, călătoriile sunt o activitate care mai degrabă confirmă decât infirmă prejudecățile, cum mulți cred în mod greşit. Călătorul vede ceea ce vrea el să vadă. Dacă ceea ce vede nu corespunde aşteptărilor sale, trage concluzia că se află în locul greşit şi merge mai departe. Cine merge în India şi

vede manageri în Mercedesuri, în loc de mentori spirituali în veşminte ţipătoare şi cerşetori pitoreşti, nu trage concluzia că India e, în mod cert, altfel decât credea şi că trebuie să-şi ajusteze imaginea pe care o are despre ţară, ci că se află în locul greşit şi că nu a găsit încă India adevărată, şi călătoreşte în continuare până vede veşmintele ţipătoare şi cerşetorii. Dorinţa de a vedea confirmate toate prejudecăţile este înţeleasă de minune de branşa turismului.

— Domnul Wang a îmbrăţişat din adâncul sufletului această filozofie, am zis.

— E fascinant că simţul estetic al unui proprietar chinez se dovedeşte indispensabil pentru a transforma Grand Hotel Europa într-un loc care va fi cunoscut şi apreciat de viitorii oaspeţi chinezi ca tipic european.

— Autenticitatea este o construcţie. Urmându-i pe Pindar şi pe Nietzsche, am putea spune că omul, ca să devină cu adevărat cine este, trebuie să devină o caricatură a lui însuşi.

— Ştiţi că domnul Wang are de gând să renoveze camera chinezească? a zis Patelski. Paradoxul extraordinar este că acest spaţiu, amenajat potrivit gustului pentru orientalism tipic european de sfârşit de secol nouăsprezece, cu imitaţii ale unor picturi murale chinezeşti şi câteva vaze autentic chinezeşti, nu este destul de european pentru noul nostru proprietar chinez. Vrea să reamenajeze camera ca un pub tipic englezesc, cu mochetă pe jos, canapele din catifea în separeuri şi tablouri cu scene de vânătoare şi reni.

CAPITOLUL DOUĂSPREZECE

ORAŞUL CELOR O MIE DE STATUI

1

Iniţial, Clio ar fi trebuit să mă însoţească la Skopje. Fusesem invitat acolo la un festival de literatură care ţinea trei zile, unde urma să se lanseze traducerea în limba macedoneană a romanului meu *La Superba*, dar anunţasem organizatorii prin intermediul agentului meu că aş fi apreciat o cameră de hotel de două persoane pentru toată săptămâna.

Când se apropia ziua plecării, Clio s-a răzgândit, aşa cum, mai mult sau mai puţin, mă aşteptasem. Avea prea multe pe cap cu slujba ei de la Galleria. Abia începuse munca acolo şi dorea să-şi facă treaba cât mai bine. Trebuia încă să se afirme, nu puteam să dau şi eu dovadă de înţelegere? Pe lângă asta, oricum îi rămânea deja prea puţin timp alocat proiectului ei despre Caravaggio, pentru care încă trebuia să-şi sacrifice timpul ei liber, deci, dacă tot îşi lua câteva din puţinele ei zile de concediu, prefera să le investească în ceva folositor în loc să călătorească orbeşte şi cuminte în urma mea, ca un fel de soţie de ambasador, la dracu-n praznic, ca să mă pot împăuna cu ea la recepţii. Avea şi ea viaţa ei, să-mi intre bine în cap, şi din ea făceau parte anumite ambiţii personale. Îi părea rău că trebuie să mi-o zică verde în faţă, dar adevărul e că nu băgam de seamă pentru că eram orbit de cariera mea strălucită, nu-i rămânea decât să încerce să se obişnuiască. Erau încă atâtea locuri pe lumea asta unde trebuia să meargă pentru că acolo se aflau tablouri semnate de Caravaggio pe care încă nu le văzuse în realitate, iar

Skopje nu se număra printre ele. Dar, în loc să călătoresc cu ea într-unul dintre aceste centre culturale, mi se părea aşadar o idee nostimă să o invit să petreacă o săptămână într-o fundătură înapoiată şi ex-comunistă din Balcani.

S-a apucat să caute demonstrativ pe Google pentru mine. Vezi? Dărâmătura aia care, cu câțiva ani în urmă, fusese ridicată din senin la rangul de capitală a Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei – şi „dărâmătură" era un cuvânt bine ales –, nu însemnase nimic de-a lungul întregii istorii a omenirii. Fusese cel mult un soi de punct de întâlnire regional unde nişte iobagi nevoiaşi îşi dădeau salata veştedă în schimbul brânzei puturoase de la capre sfrijite, şi cu asta le făcea un compliment. Nici măcar nu mergeau turişti într-acolo, şi asta spunea multe, căci greu puteai născoci un loc atât de rău încât să nu se ducă turiştii.

Nici măcar nu era la mare. Mi-a zis că ştiu că doreşte să-şi petreacă toată luna august la malul mării, fiindcă e obosită, dar se pare că nu vreau să țin cont de asta. În schimb, mă aşteptam să-şi sacrifice câteva dintre prețioasele ei zile de plajă ca să defileze cu mine printr-un oraş murdar şi puturos. Ştia prea bine că mie îmi place asta, să inhalez gaze de eşapament şi s-o fac pe intelectualul, dar ea se gândea şi la corp, iar corpul ei avea nevoie să înoate în mare neîntrerupt minimum patru săptămâni pe an.

De altfel, îmi putea recomanda călduros şi mie asta, sau credeam cumva că îi place să fie nevoită să facă sex cu cineva care îşi neglijează corpul pentru că preferă să meargă la Skopje decât să înoate şi pentru că trebuie să stea, la nevoie toată ziua, cu fundul lui fleşcăit, pe o terasă sau într-un restaurant? *Antipasto*, *primo*, *secondo*, *dolce*, ăsta era singurul lucru la care mă gândeam. Numai să ştiu că ea are alte aşteptări de la o relație decât să trebuiască să se uite seară de seară cum partenerul ei de viață se îmbuibă.

Dar, pe de altă parte, recunoştea că aici nu era nimic de mirare, deoarece era a nu ştiu câta confirmare a faptului că sunt un egoist. Din punctul ei de vedere, dădusem în privința asta dovezi mai mult decât suficiente, care erau fiecare complet convingătoare, mulțumesc foarte mult, deci chiar nu era nevoie să meargă la Skopje sau în oricare alt colhoz poststalinist din blocul de est la care mă gândisem ca destinație romantică pentru ea, ca să primească dovada supremă a egoismului meu.

— Dragă Clio, am zis, înainte să mă apuc iar, tăvălindu-mă în cenuşă, să-mi smulg părul din cap de jale din pricina egoismului meu incurabil, poate vrei să-mi permiți să recapitulez pe scurt situația, ca să fie totul clar. Trebuie să merg în interes de serviciu la Skopje şi m-am gândit să-mi fac mie, şi ție, o plăcere invitându-te să mă însoțeşti pe cheltuiala mea. Dacă nu poți combina această frivolitate cu activitățile tale, nu veni. Mi-ar părea rău, dar nicio clipă nu mi-ar fi trecut prin cap să fac din asta o dramă. Pe urmă, cazi pradă unei reacții psihologice în lanț, pe care am mai observat-o şi pe care, după umila mea părere, între timp, o pot explica destul de bine. Te simți dezamăgită pentru că ai fi vrut să mă însoțeşti şi vinovată pentru că mi-ai promis, mai mult sau mai puțin, că o vei face. Dar nu te descurci bine cu dezamăgirea şi vinovăția. Transpui aceste sentimente în furie. Te superi pe tine pentru că nu poți face ce ai fi vrut cel mai mult şi după aceea îți descarci această mânie pe mine, întrucât crezi că eu sunt cel care te-a adus în situația de a te supăra pe tine. E un mecanism de autoapărare prin care încerci să-ți externalizezi cauzele dezamăgirii şi ale vinovăției. Nu vreau să-ți refuz acest panaceu, cât timp eşti conştientă de efectul lui. Spunând acestea, vreau să subliniez că nu ai absolut niciun motiv să te simți vinovată. Mă duc singur la Skopje. Cu atât mai puțin trebuie să te scuzi pentru accesul de furie de acum

câteva clipe. E destul să schimbăm subiectul discuției, așa cum faci mereu când există riscul să fii confruntată cu faptul că ai greșit sau că nu ai dreptate.

— Aș vrea să îmi cer scuze, a zis Clio, că sunt atât de transparentă. Mi-ar plăcea să fiu mai misterioasă pentru tine.

— Putem lucra la asta, am zis. Pentru început, m-ai putea șoca dacă o dată, în mod complet neașteptat, nu te superi pe mine imediat ce se întâmplă ceva ce nu-ți convine.

— Îmi ceri cam multe, știi.

— Știu.

— Te iubesc, a zis.

— De ce?

— Nici eu nu prea știu. Misterios, nu?

— O să-mi lipsești în Skopje.

— Crezi că se va alege vreodată ceva de capul meu? a întrebat.

— Nu.

— Vrei să mă ajuți?

— Cu ce?

— Să devin o versiune mai bună a mea?

— Nu mi te-aș putea imagina mai bună decât ești acum, am zis.

— Asta e o minciună sfruntată și nerușinată, Ilja. Dacă m-ai transforma într-un personaj într-unul din romanele tale, ai schimba totul la mine.

— Nu, nu-i adevărat, am zis. Cel mult, te-aș îmbrăca altfel.

— Și ce e în neregulă dintr-odată cu felul în care mă îmbrac?

— Faptul că te îmbraci.

A râs.

— Și apoi? Ce-ai face pe urmă cu personajul tău de roman dezbrăcat?

— Aş scrie o scenă de sex fierbinte şi pasională.

— Ia zi.

— Protagonistul nu şi-ar atinge oponenta scandalos de goală. O siluieşte cu ochii lui poruncitori. Apoi se apropie şi începe să-i mângâie formele fără a-i atinge pielea. Mâinile lui mari şi lacome stau în aer la câțiva milimetri greu de îndurat deasupra coapselor, a şoldurilor, a spatelui, a gâtului ei...

— Şi, când o atinge din când în când din greşeală, ea tremură de plăcere.

— Ar vrea ea. Nu, nu o atinge. Când ea încearcă să se strecoare mai aproape de palmele lui, el îi parează mişcările infailibil şi sfidător. Apoi îşi coboară gura până deasupra sânilor ei...

— Şi o muşcă de sfârcuri.

— Nu, scoate limba până când vârful ei ajunge la o distanță chinuitoare de un singur nanometru de sfârcul ei tare ca piatra.

— Sfârcurile ei sunt acum la fel de tari ca sâmburii.

— Ca nişte cuie înroşite în foc.

— O, da.

— Aproape o dor. Atât de tari sunt. Şi, în timp ce protagonistul nostru perfid, în mod irezistibil, nu ia în gură aceste sfârcuri fierbinți, mâna lui coboară rătăcind aparent inocent ca să nu-şi înşface oponenta, în mod demonstrativ, de pizdă.

— Care se contractă de dorință ca o meduză.

— Ca o guriță de copil.

— Atunci nu mai rezist şi încep să smulg hainele de pe tine.

— Protagonistul o opreşte, se ridică, stă în picioare în fața ei, o priveşte ca un lup şi îşi desface şlițul.

— Ce tare eşti!

— Organul lui sexual este o armă. O forțează cu privirea să-şi desfacă picioarele.

— Aşa?

— Mai mult. Vrea ca ea să-şi desfacă picioarele şi mai tare decât pot fi desfăcute. Apoi se apropie şi prima atingere pe care o simte protagonista în această scenă este pula tare a povestitorului, care o penetrează încet, dar inevitabil de nemilos.

— Da, trage-mi-o.

— Pentru câteva clipe, rămâne nemişcat în adâncul ei. Vrea ca ea să simtă cum o umple.

— Simt.

— Şi apoi începe să i-o tragă cu mişcări lungi, încete şi precise. Îşi îndoaie mâinile la spate. Se uită la corpul scandalos de gol pe care îl posedă şi o posedă fără să o atingă cu altceva decât cu erecția lui care creşte tot mai mult.

— Termin, Ilja.

— Şi atunci termină amândoi în acelaşi timp.

M-am prăbuşit lângă ea pe canapea şi m-a îmbrățişat cu toată goliciunea ei fragilă aşa cum o maimuțică se agață de un trunchi de copac. Şi-a pus coapsa pe pula mea udă, încă tare.

— Asta da, scenă de sex, a zis.

— Da? Crezi? Aş zice că mai putem lucra la ea.

— Mi-ar plăcea.

2

Hotelul meu era o clădire nouă de şase etaje, trântită, fără să demonstreze un buget exuberant, pe o străduță ciuruită de gropi, într-o fâşie de teren viran situată de-a lungul şoselei de centură. Puteam admira din cameră priveliştea coloanelor şi a cupolelor baroce ale centrului oraşului aflate

de partea cealaltă a şoselei. Deja se lăsa seara. Arhitectura monumentală era iluminată sugestiv cu lămpi colorate. Am deschis uşile balconului meu franţuzesc şi am auzit muzică clasică adusă de vânt dinspre centru deasupra şoselei. Pe stradă nu era trafic aproape deloc.

Am coborât cu liftul, am ieşit din hotel şi am traversat strada în direcţia muzicii. Am ajuns la un râu. De-a lungul cheiului, fusese amenajată o promenadă pompoasă la adăpostul faţadelor strălucitoare neoclasice şi baroce. De aici venea muzica. Pe toată lungimea bulevardului, erau montate boxe, care difuzau un potpuriu de şlagăre simfonice din Mozart, Beethoven, Ceaikovski şi Grieg.

Dar de abia mai târziu am realizat asta, căci primul lucru care mi-a atras atenţia, ca să nu spun că m-a dat pe spate de mirare, era faptul că malul râului, din locul unde mă aflam şi cât puteam vedea cu ochii, era decorat cu sute de statui din bronz în mărime naturală. Toate fuseseră executate în acelaşi stil hiperrealist şi având exact aceeaşi mărime. Erau amplasate la cinci metri una de alta şi reprezentau oameni importanţi din istoria glorioasă, veche de mii de ani, a tinerei republici Macedonia. Fiecare dintre ele era prevăzută cu o tăbliţă bilingvă din aramă pe care se rememora nu doar în macedoneană, ci şi în engleză, ce erou naţional avem în faţa ochilor, astfel încât şi turiştii ignoranţi ca mine să fie impresionaţi de bogata istorie a ţării. Am văzut războinici, prelaţi, cabaretieri, baroni tâlhari, politicieni, cântăreţi, eroi ai Rezistenţei, actori, cuceritori, pictori, sfinţi, ostaşi, scriitori şi poeţi, toţi mânjiţi cu găinaţ de porumbei. Şi de-a lungul balustradelor podurilor din depărtare, statuile se înşirau ca nişte rânduri de plopi plantaţi la distanţă egală, profilându-se pe cer în crepuscul.

Păcat că nu-mi pot aşterne pe hârtie în acelaşi timp toate impresiile, căci ceea ce m-a uimit şi mai tare decât această imensă galerie de statui era faptul că nu vedeai picior de om

pe acolo. Eram singur cu greutatea istoriei macedonene şi coloana sonoră solemnă a simfoniilor consacrate. Şi, în vreme ce suprarealismul, parcă desprins din tablourile lui Carel Willink, al acestui decor părăsit mă copleşea, am conştientizat concomitent că tot ce văd e fals. Statuile fuseseră făcute ieri, până şi eu îmi dădeam seama, pentru asta nu aveam nevoie de competența profesională a lui Clio. Erau prost executate şi lipsite de gust. După părerea mea, nici măcar nu erau din bronz, ci din ipsos vopsit în culoarea bronzului. Sau poate mă înşelam eu, iar bronzul putea fi şi el turnat atât de grosolan şi de groaznic încât să semene cu ipsosul. Fațadele neoclasice şi baroce păreau, la rândul lor, un decor din carton. Palatele sugerate de grandoarea lor aveau doar câțiva metri adâncime.

Când am înțeles asta, aproape am început să țopăi de entuziasm. Acest oraş era croit pe măsura artei mele poetice. Skopje era un oraş inventat. Mai mult decât atât, era un oraş pe care l-aş fi putut inventa eu însumi. Faptul că mai erau şi două uriaşe galioane din lemn ancorate în apa puțin adâncă a râului era aproape prea frumos ca să fie adevărat. Se înălțau semeț deasupra podurilor din piatră, care, deşi lăsau impresia de nou, determinau evident *terminus post quem* pentru construcția vechilor corăbii din lemn. Deşi vedeam că poți cumpăra de mâncare la bordul lor, am mers mai departe, ca un explorator cuprins de febra entuziasmului când află că a dat peste artefactele unei civilizații fascinante şi necunoscute. Pe celălalt mal al râului se afla o statuie cât casa, a unui politician pe care îl reprezenta aşezat la umbra unui apartament comunist. În jurul soclului său masiv erau adunate gunoaie. Erau statui de călăreți şi un grup statuar care glorifica familia tradițională. Lângă un carusel pentru eventualii copii, care deocamdată se lăsau aşteptați, lâncezea un trenuleț turistic.

Şi atunci am ajuns în piaţa centrală, Ploštad Makedonija, inima oraşului Skopje, epicentrul tinerei republici. Era dominată de o statuie neobişnuit de mare a lui Alexandru cel Mare, care stătea mândru, cu sabia scoasă, în şaua calului său ridicat în două picioare, Bucifal. Chiar trebuie să mă străduiesc s-o descriu. Întâi de toate, mărimea. Am căutat mai târziu şi am găsit informaţia că e înaltă de douăzeci şi doi de metri. Asta înseamnă opt etaje. Statuia făcea ca toate lucrurile din jur să pară pipernicite. Din punct de vedere stilistic, era un eşec glorios de proporţii fatale.

Întregul colos era construit la bază ca o fântână arteziană mare, circulară, într-un bazin cu trepte din marmură. Pe marginea rezervorului de apă erau patru lei din bronz îndreptaţi spre cele patru puncte cardinale, cu scopul de a face impresie. Dar erau întorşi cu spatele, cu fundul la piaţă, şi arătau ca nişte câini care latră la un copac. În cercul exterior, pe trepte, erau încă patru lei, care se uitau către piaţă, dar nu erau mai fioroşi decât un bătrân motan castrat care cască gura plictisit, pe pervaz, la păsărelele din grădină. În mijlocul bazinului rotund se înălţa o coloană rotundă, mult prea groasă şi butucănoasă faţă de monumentul ca întreg, de parcă s-ar fi utilizat un pilon de pod gata făcut. Pe aceasta erau aplicate într-un stil realist-anacronic basoreliefuri din stuc, în trei benzi orizontale, separate între ele de fâşii de marmură neagră, care înfăţişau victoriile oştilor macedonene. Dar nimeni nu putea vedea bine basoreliefurile, pentru că nu te puteai apropia suficient de ele din cauza fântânii arteziene.

În jurul bazei coloanei erau statui din bronz mai mari decât mărimea naturală ale luptătorilor macedoneni surprinşi în poziţii războinice, cu lănci şi scuturi. Statuia ecvestră fusese gândită să fie amplasată deasupra coloanei, dar fireşte că nu se potrivea. Un personaj care stă în

picioare, ca Nelson pe Trafalgar Square, nu ar fi fost nicio problemă, dar un cal cu un călăreț în spate, chiar şi cabrându-se, este pe total prea mare. Prin urmare, deasupra coloanei rotunde fusese fixat un planşeu rotund, ceea ce făcea ca întregul monument să capete o formă de T absolut dizgrațioasă. Ca să accentueze platforma hidoasă, o încrustaseră în partea de jos cu marmură neagră, în forma soarelui de Vergina.

Pe ea stătea enormul cal din bronz cabrat. Dar nu îndrăzniseră să-l fixeze cu doar două puncte de sprijin pe picioarele din spate, aşadar îi făcuseră coada mai groasă şi o ancoraseră în platformă în spatele lui, ca o buturugă groasă. Calul nu era aşa de bine proporționat. Avea picioarele prea scurte, capul prea mare, iar corpul destul de alungit şi lipsit de formă, ceea ce făcea ca bietul animal să poată fi comparat de răuvoitori cu un hipopotam. Acest lucru era cu atât mai deranjant cu cât imaginea era compusă în aşa fel încât tu, ca spectator, din poziția ta joasă de la nivelul solului, vedeai în primul rând părți ale calului care te împiedicau să vezi călărețul căruia, până la urmă, îi era închinat întregul monument.

Ideea unei statui ecvestre este, în general, să arate controlul complet pe care îl are călărețul asupra calului. Este o reprezentare simbolică a puterii. Însă, în acest caz, nu era nici pomeneală de vreun control al călărețului asupra calului. Compoziția nu sugera absolut nicio legătură sau sinergie între cei doi. Alexandru stătea de parcă se căca pe veceu. La postura lui, în realitate, şi-ar fi pierdut echilibrul. De aceea, gestul agresiv pe care îl face cu sabia este perceput ca neputincios şi jalnic. Prin asta, întreaga statuie nu era doar un monument grotesc, ci şi contraproductivă, în sensul că era mai degrabă hilară decât impozantă şi ilustra neputința agresiunii în loc să celebreze omnipotența glorioasă.

Dar am înțeles provocarea geopolitică emanată de acea imagine. Când această republică ce făcea parte din fosta Iugoslavie a devenit independentă, în 1991, sub numele de Macedonia, asta aproape a declanşat un război cu țara vecină, Grecia. Există şi o provincie din nordul Greciei care se numeşte Macedonia, iar adoptarea aceluiaşi nume de către proaspăta țară vecină a fost interpretată de greci ca o insultă, furt al identității greceşti şi potențiale pretenții asupra teritoriului. La presiunea grecilor, numele oficial internațional al noii țări a fost modificat în FYROM, *Former Yugoslav Republic of Macedonia*, în timp ce grecii înşişi vorbeau şi au continuat să vorbească, plini de dispreț şi mânie, despre Republica Skopje. Le stătea şi le stă în gât. Iar principalul motiv pentru asta este tocmai Alexandru cel Mare. Toată lumea ştie că el provenea din Macedonia. A fost venerat de greci drept cel mai mare erou al tuturor timpurilor şi asta nu a fost niciodată o problemă, pentru că Macedonia era grecească. Pentru greci, asta e ca şi când țara vecină, adoptând numele locului de obârşie al lui Alexandru, şi l-ar fi însuşit chiar pe marele erou. E inadmisibil. Chiar dacă e vorba despre un om care a murit într-un trecut incredibil de îndepărtat, cu aproape 2350 de ani în urmă, ăsta e un *casus belli*.

Îmi aduc bine aminte că, în timpul călătoriilor mele în Grecia din anii nouăzeci, eram luat deoparte de îndată ce dădeam de înțeles că predau limbi clasice şi cunosc istoria veche, că eram silit ca, pe baza cunoştințelor mele istorice şi din conştiința mea ştiințifică, să confirm îndelung şi fără echivoc că Alexandru cel Mare era grec şi că îmi dădeau drumul de abia după ce jurasem solemn de şaptezeci de ori câte şapte că asta va fi prima lecție pe care le-o voi băga în cap studenților de îndată ce mă întorc în patrie.

O singură dată am intrat într-o dezbatere, arătând că Alexandru cel Mare nu avea niciun certificat de naştere şi,

din acest motiv, e dificil de stabilit din ce parte a vechii Macedonii se trăgea, că Macedonia era văzută în Antichitate drept o țară înapoiată dependentă economic de adevărata Eladă şi că tatăl lui Alexandru, când a cotropit şi a cucerit Grecia, a fost privit ca un agresor străin. Am adăugat că, într-adevăr, Alexandru fusese educat mai greceşte decât un grec sadea şi el singur se intitula campionul civilizației greceşti şi răzbunătorul ei asupra duşmanului ei de moarte, Persia, dar că asta era supracompensarea tipică a cuiva care suferea de un complex de inferioritate din cauza faptului că se născuse hăt-departe, la țară, la marginea istoriei. O singură dată am încercat să spun aceste lucruri şi mi-a fost clar că e mai bine să nu o fac a doua oară. În toate ocaziile ulterioare, m-am limitat să confirm, spre mulțumirea lor, că Alexandru cel Mare în niciun caz nu era slav. Ăsta e cel mai rău ce poți fi pentru un grec: slav.

Şi acum, taman gândacii slavi puseseră o statuie gigantică a lui Alexandru cel Mare în piața centrală a capitalei lor. Nu era o statuie pe care să o poți trece uşor cu vederea. Era un deget mijlociu înalt de opt etaje, ridicat către Grecia.

3

Când mi-am continuat explorarea a doua zi pe lumină, după o dimineață liniştită, umplută doar cu vreo două interviuri în folosul festivalului şi a ediției în limba macedoneană a cărții mele, am observat că fațadele pline de fală care fuseseră puse de curând ca butaforie de-a lungul malului de nord al râului aveau şi o altă funcție decât să impresioneze. Când am trecut pe lângă ele până dincolo de piața centrală, am văzut că, în spatele acestui zid al neoclasicismului şi al barocului, se ascundea un cartier vechi de clădiri joase, de unde ieşeau în afară minarete. În seara precedentă, nu văzusem asta, fiindcă monumentele

islamice nu erau iluminate şi intenţia nu era ca eu să le văd. Faţadele strălucitoare care imitau stiluri arhitectonice occidentale în vogă din trecut fuseseră ridicate ca să ascundă vederii vechiul cartier musulman.

Singurul pod vechi dintre toate unea piaţa centrală cu cartierul sărăcăcios de pe celălalt mal, unde bănuiam că se află musulmanii şi unde, după abundenţa de kitsch naţionalist şi de imitaţii nostalgice, speram să găsesc nişte realitate slinoasă şi jegoasă. Dar şi pe această conexiune dintre Skopje cel visat de conducători şi adevăratul oraş se făcea propagandă. Drumul, podul şi câmpul vizual duceau de la statuia ecvestră a lui Alexandru cel Mare către o statuie şi mai mare cu câţiva metri a tatălui său, Filip al II-lea. Acesta era înfăţişat din creştet până-n tălpi, ca un gigant care stă în picioare ţinându-şi mâna stângă pe mânerul sabiei, iar mâna dreaptă, cu pumnul încleştat, ridicată în aer. El era cuceritorul Greciei, iar copleşitoarea sa prezenţă din bronz era o nouă declaraţie de război la adresa acelei ţări. De-a lungul rutei dintre tată şi fiu, fusese construit pe malul râului, în dreapta vechiului pod, muzeul arheologic al Macedoniei, care, numai prin coloanele lui dorice robuste şi scrisul său triumfător cu litere din aur, năzuia să fie un memento al civilizaţiei superioare pe care oştirile celor doi o impuseseră lumii.

La jumătatea acestei rute, în piaţeta de după pod, se afla un monument modest ca mărime pentru mama lui Alexandru, Olympia, care mai era numită şi Myrtali. Printr-o coincidenţă bazată pe o riguroasă planificare geometrică, acesta nimerise drept în faţa bisericii ortodoxe a Sfintei Familii. Datorită amplasării statuilor de-a lungul unei linii imaginare al cărei punct de mijloc era chiar în faţa acestei biserici, se sugera o legătură între Maria şi Olympia, Iosif şi Filip şi mai ales între Alexandru şi fiul lui Dumnezeu. Cu toate că marele erou murise cu mai bine de trei sute de ani

înainte de naşterea lui Cristos, era plasat în mod implicit într-o tradiţie creştină. Alexandru cel Mare nu doar că se trăgea din FYROM, dar era şi creştin. Să-mi intre bine în cap înainte să purced pe străduţele murdare ale cartierului islamic.

Dincolo de Filip, începeau Balcanii. Moşnegi stafidiţi în veşminte de culoarea balegii de măgar mişunau încolo şi încoace. Cărucioare scârţâiau pe drumuri neasfaltate. Un tinichigiu acoperit de funingine stătea pe vine trăgând dintr-o ţigară prăfuită în faţa unui suport şubred cu tingiri îndoite. Femei cu văluri căscau gura la vitrine cu rochii de mireasă în culori fosforescente. Ţiganii cerşeau cu văicăreli tânguitoare în vreme ce aurul fals sclipea în spatele geamurilor acoperite de praf ale giuvaiergiilor. Peste tot duhnea a kebap. Un bărbat ştirb, fotogenic, cu un fes otoman roşu pe buclele sale cărunte şi neîmblânzite, încerca să vândă fesuri turiştilor inexistenţi. O fetiţă bosumflată cu părul negru ca smoala aducea, în picioarele goale, la fel de negre, păhărele de ceai în formă de lalea pe o tavă de aramă pentru grupul care discuta sub smochin. Golani pe motorete îşi alungau plictiseala dând ture cu viteză. În casele din lemn, printre orătănii, aşteptau arme încărcate. Pe veranda din faţa cafenelei se făcea haz de modernitate pe sub mustăţi morocănoase. Apoi s-a auzit chemarea la rugăciune.

Încerc în mod conştient să descriu locul la fel de clişeizat cum era, fără să pun prea mare accent pe start-upurile trendy ridicate ici-colo, în ciuda speranţelor minime de succes, în curţile caravanseraiurilor părăsite sau pe asfaltul nou-nouţ al şoselei, acestea fiind încercări bătătoare la ochi de a-mi distrage atenţia de la trecutul care continua să mocnească aici şi de a sugera pentru eventualii viitori turişti o undă liniştitoare de normalitate.

Cu cât mă îndepărtam mai mult de râu şi de ficţiunea moştenirii lui Alexandru, cu atât mai adânc pătrundeam în

Balcani. La un moment dat, am ajuns într-un bazar, drept în nordul vechiului cartier. „Bazar” este un cuvânt prea scurt şi prea cuprinzător pentru această aşezare semipermanentă construită din lemne de epave, folie de plastic şi tablă zincată unde, într-un labirint al sărăciei, disperarea era comercializată. Nu voi descrie această expoziție de fructe ridicol de ieftine, produse de curățenie, baterii, piese de motor de tractor, haine uzate din blocul sovietic, acumulatoare la mâna a doua, peşte, moloz, cutii nelămurite, fire de tricotat şi nasturi, căci asta ar fi prea mult. Era prea mult. Dar aici zăcea expus deznădăjduit pântecele despicat al țării ca să ofere o privelişte nestingheritã asupra măruntaielor sale bolnave de moarte.

Şi, când mă întorceam la hotel prin Disneylandul naționalist, oraşul celor o mie de statui mi s-a părut şi mai ireal decât înainte. Pentru o clipă, am crezut chiar că aş putea locui acolo.

4

— Skopje 2014, a zis Elena.

Era fata desemnată de organizatori să-mi fie gazdă. Într-adevăr, era blondă şi dotată generos şi în celelalte privințe ca să fie o prezență corespunzătoare din punct de vedere estetic. Nu-şi făcea de ruşine prenumele mitologic.

— Aşa se numeşte proiectul. A fost lansat în 2010 de guvernul naționalist de dreapta care era atunci la putere, cu scopul de a face centrului oraşului Skopje un lifting facial drastic în patru ani. În realitate, a fost un plan personal al premierului Nikola Gruevski. De care era mult prea mândru ca să nu sublinieze asta la diverse ocazii solemne. În sine, ideea de bază nu era complet ridicolă. La 26 iulie 1963, centrul vechi al oraşului a fost făcut una cu pământul aproape în întregime de un cutremur, care s-a soldat cu mii

de morți. Orașul a fost reconstruit într-un stil comunist lipsit de fantezie care întrupa arhitectonic idealul exaltat al egalității ca urâțenie uniformă. Orașului Skopje i-ar fi prins bine o tușă de vopsea, să spunem.

Gruevski a profitat de ocazie ca să inițieze un proiect de construcții megaloman, care cuprindea considerabil mai mult decât renovarea atât de necesară. Proiectul Skopje 2014 prevedea construcția a zeci de clădiri publice noi-nouțe în stil istoricist, vreo patruzeci de monumente la scară largă și mai multe sute de statui ale eroilor patriei. Gruevski nu voia doar să înfrumusețeze orașul, ci și să-i creeze un trecut. Scopul era să îl facă mai atractiv pentru turiști. Economia Macedoniei este un caz destul de disperat și, ca peste tot în lume, turismul este văzut ca bagheta magică ce poate da unei țări total neproductive un produs intern brut. Scopul celălalt, care cântărea poate și mai mult, era să-i învețe pe supuși puțină conștiință națională și să-i marineze în propagandă pentru ideologia partidului de conducere.

Diferența dintre Skopje 2014 și majoritatea celorlalte proiecte de construcție megalomane e faptul că a fost și executat. Incredibil, dar adevărat. În 2014 a fost, absolut conform planului, definitivat în mare parte. Ați putut vedea rezultatul. Deci spuneți, domnule Pfeijffer, ce părere aveți?

— Mi se pare nemaipomenit și fascinant.

— Glumiți?

— Nu. Sunt mai multe aspecte care mi se par nespus de interesante și inspiraționale. Înțeleg că Macedonia e o țară tânără. E un reflex de înțeles pentru o națiune nouă să pornească în căutarea unei identități naționale. Unitatea trebuie să fie construită, dreptul de a exista trebuie să fie legitimat, iar granițele trebuie să primească semnificație. Ai vrea să nu fie nevoie, dar poți înțelege în principiu că se simte această necesitate. Ce mi se pare atât de neobișnuit de captivant e faptul că această identitate națională este

definită automat şi imediat în termenii unui trecut, care trebuie scos la suprafaţă sau, la nevoie, anexat sau inventat. Fără trecut, o ţară nouă nu are viitor.

Nouă nici măcar nu ni se pare atât de ciudat, ţie şi mie, dar asta, pentru că suntem europeni. Dar chiar e ciudat. Este o tendinţă exclusiv europeană de a vrea să ai un trecut, mai presus de toate. Fără trecut, nu contezi în Occident. Altundeva în lume, lucrurile nu stau aşa. În America, Africa, Asia şi Australia, lumea nu cunoaşte fixaţia noastră copleşitoare asupra trecutului. Când cowboyi şi exploratorii făureau America, nu aveau deloc nevoie de o ancorare a identităţii lor într-o Antichitate şi un Ev Mediu născocite de ei. Dimpotrivă, considerau primitiv şi duşmănos tot ceea ce duhnea a trecut şi origine şi îl stârpeau din rădăcină. Pe indieni, vreau să zic. Am putea spune acelaşi lucru despre aborigenii din Australia. Nici măcar o ţară precum China, care se poate lăuda totuşi cu un trecut bogat, nu face paradă cu istoria ei când e nevoie să gâdile mândria naţională. Ideea lor despre o ţară plină de viaţă este o ţară care îmbrăţişează viitorul. Vor să vadă zgârie-nori. Dărâmă cartiere istorice întregi în numele progresului. Şi ia încearcă să nu le dai dreptate. Dacă te gândeşti bine, e normal. Viitorul are viitor, nu trecutul. Europa este excepţia remarcabilă. Doar aici, în Europa, s-a împământenit credinţa paradoxală că identitatea şi mândria naţională trebuie să fie definite în termenii unui trecut naţional. Iar proiectul Skopje 2014, în toată neruşinarea lui grotescă, e un exemplu magnific al acestei teorii.

— Avem şi noi în Europa, a zis Elena, atâtea exemple ale acestui trecut blestemat.

— Şi, dacă nu, le născocim, cum au făcut-o aici.

— Să nu vă audă naţionaliştii. Pentru ei, acest trecut chiar s-a întâmplat cu adevărat.

— În cazul trecutului, dacă s-a întâmplat cu adevărat nici măcar nu e cel mai important lucru, am zis. Ideea e să ştii să îl utilizezi în mod eficient în folos propriu. Şi desigur că ai dreptate, Elena. În Africa sau Australia nu au prea mult trecut tangibil care să-i ducă cu gândul să pună preţ pe asta. În Europa, noi trăim şi murim înconjuraţi de atâtea urme concrete ale istoriei încât ajungem să credem că trecutul nostru este esenţa identităţii noastre. Asta este puterea şi slăbiciunea Europei. Trecutul nostru este atât un bolovan legat de gât, cât şi unicul nostru *selling point*.

— Asta-i atrage pe turişti.

— Exact. Ăsta e celălalt aspect interesant la Skopje 2014. E limpede ca lumina zilei că a fost gândit şi executat cu scopul de a atrage turişti. Tocmai ai zis asta şi am văzut şi eu cu ochii mei că toate statuile sunt prevăzute cu tăbliţe cu explicaţii în engleză. Modul de a gândi al conducătorilor mi se pare fascinant. Vrem turişti, dar, pentru asta, avem nevoie de un trecut. Cu puţină bunăvoinţă, putem inventa nişte trecut, negreşit dacă luăm câte ceva pe ici, pe colo din ţara vecină, Grecia, dar nu avem nişte rămăşiţe vizibile pe care să le pui pe o carte poştală sau cu care să faci un selfie. Dar niciodată nu e prea târziu să faci ceva în privinţa asta. O să construim monumentele istorice pur şi simplu. Atunci vin singuri turiştii.

Şi mai e aici un aspect interesant. Fiindcă de ce crede guvernul că are nevoie de turişti? Pentru economie, OK. Dar profitul economic al turismului este adesea supraapreciat. Încearcă mai întâi să-ţi recuperezi investiţia de milioane pentru toate acele statui. După părerea mea, se mai ascunde un gând în spatele acestui plan. Căci care e, în viziunea ta, publicul-ţintă al mesajului naţionalist pe care îl întrupează toate aceste monumente? Macedonenii înşişi ştiu bine cine sunt. Sunt deja convinşi că sunt un popor mare şi unic. E vorba să-i convingem pe străini de asta. Ideea e ca

turiştii străini să vadă cu ochii lor aici, în Skopje, că asta e ţara lui Alexandru cel Mare şi să ia cu ei această informaţie acumulată în ţările lor respective de origine. Asta e intenţia. De aceea guvernul tău a pus milioane la dispoziţie în acest scop. Turismul serveşte ca mediu pentru răspândirea internaţională a propagandei naţionaliste.

— Doar că nu merge, a zis Elena. Turiştii nu vin.

— Nu, pentru că e fals, deşi nu îndrăznesc să bag mâna în foc că toţi americanii sau chinezii pricep asta imediat. Poate cei de la putere urmăresc acest grup-ţintă. Dar, în general, turiştii au alergie la ce e fals. E ceva ce le repugnă aproape la fel de mult precum ceilalţi turişti. Au parte tot anul de destul fals în viaţa lor de zi cu zi. În timpul vacanţei, caută panicaţi autenticitatea. Nu o găsesc, dar le poţi vinde iluzia autenticităţii. Însă, dacă le serveşti falsuri evidente, turiştii cred că faci asta pentru ei şi fug ţipând cât colo.

— Veţi scrie despre Skopje, domnule Pfeijffer?

— Ne aflăm, cum stăm aici de vorbă, deja la mijlocul unui capitol. De ce întrebi?

— Dacă publicaţi ceva despre Disneylandul nostru naţionalist, aşa cum îl numiţi, sunt convinsă că cititorii dumneavoastră vor să îl vadă şi în realitate. Promovaţi turismul către Skopje, vă daţi seama? Trebuie să discutaţi cu premierul despre o remuneraţie potrivită.

— Skopje ar putea deveni o destinaţie de cult, am zis. Dar aş recomanda-o iubitorilor cărţilor mele ca destinaţie de călătorie, pentru că aici poţi da peste tematica mea preferată. Oraşul este concomitent o ficţiune grotescă şi o realitate anevoioasă, un castel în nori şi o mahala. Este un oraş extrem de real care neapărat vrea să pară un basm. Este un oraş pe care l-aş fi putut inventa. Sau am spus deja asta?

— Nu mie.

— Îmi plac contrastele astea.

— Am înțeles, a zis. Pentru cine locuieşte aici, asta se aplică într-o măsură mai mică. Şi nici măcar n-ați văzut Sjutka.

— Ce e asta?

— Contraste.

— Ce e acolo?

— Țigani. Sjutka este cel mai colorat, mai sărac, mai frumos şi mai îngrozitor cartier din oraş. Poate chiar din Europa.

— Trebuie să mă duci acolo.

— Mai bine nu.

— Insist.

— Nu.

— Atunci mă duc singur. E departe? Ții cumva minte când am o fereastră în program?

— Sjutka e prea periculos pentru un om ca dumneavoastră. Nu ar fi trebuit să-l pomenesc. Să ne întoarcem la subiectul nostru de conversație anterior. Ştiți că au fost multe proteste contra proiectului Skopje 2014?

— Povesteşte-mi mai multe despre Sjutka.

— Cea mai mare piatră de încercare au fost, desigur, costurile astronomice ale proiectului. Estimările variază, dar, una peste alta, probabil a costat vreo 700 de milioane de euro. Sunt mulți bani pentru o țară mică şi săracă, cu o epidemie de şomaj. Sigur s-ar fi putut gândi la investiții mai utile pentru această sumă. Şi, dincolo de faptul că proiectul a costat mulți bani, a costat mai mult decât era nevoie. Specialiştii au calculat că toate acele monumente ar fi putut fi realizate pentru o sumă considerabil mai mică. Să-i spunem corupție. Iar aici, în Macedonia, trăiesc şi oameni cu bun-gust, deşi probabil că asta vă miră, care consideră statuile şi monumentele drept ceea ce sunt de fapt: o violare a spațiului public. Sunteți primul intelectual pe care îl întâlnesc căruia i se par frumoase.

— N-am spus-o aşa.

— Partidul naţionalist de dreapta al lui Gruevski a pierdut ultimele alegeri, iar socialiştii, care sunt acum la putere, chibzuiesc serios să înlăture toate cele o mie de statui. Aşadar cititorii dumneavoastră trebuie să se grăbească dacă mai vor să vadă cu ochii lor oraşul de basm atât de iubit de dumneavoastră.

— Fireşte că nu trebuie să facă vreodată asta. Ar fi o mare greşeală să desfiinţeze monumentele. Poate că n-ar fi trebuit să fie construite niciodată, dar acum, că ele există, depun mărturie despre o perioadă marcantă din scurta istorie a tinerei ţări şi ar fi un fel de cenzură şi distrugere a memoriei colective să le îndepărteze.

— Argumentaţi ca un adevărat european. Nu vreţi să aruncaţi nimic pentru că, într-un fel, totul va deveni istorie. Şi toate lucrurile pe care le puteţi eticheta cu numele sacru al istoriei le consideraţi prin definiţie valoroase. Veniţi? E timpul pentru prezentarea dumneavoastră. Vă conduc la teatru.

5

După un discurs de deschidere înflăcărat în macedoneană al lui Boban, editorul şi directorul festivalului, şi o discuţie publică cu traducătoarea, care, spre surprinderea mea, nu rupea o boabă de neerlandeză, ceea ce nu reprezenta deocamdată nicio problemă, întrucât limba folosită era engleza, discuţie moderată de o jurnalistă care a ridicat în slăvi traducerea, deşi nici ea n-ar fi putut cunoaşte originalul, Elena m-a prezentat ambasadorului olandez şi soţiei dânsului, Hans şi Marie-Angèle Tuinman, care nici ei nu îmi citiseră cartea, dar, după spusele lor, întâlnirea le stârnise curiozitatea să o citească şi care, înainte de a-şi cere din nou, cu regret, scuze, m-au invitat să luăm prânzul

în oraş ziua următoare. Îmi propusesem ca atunci să merg la Sjutka, nesocotind sfaturile Elenei, dar mi-am dat seama că nu pot refuza o invitație din partea ambasadorului.

— Bună prezentare, a zis Elena. Mai ales promisiunea dumneavoastră de a scrie în următoarea carte despre Skopje a prins bine la public. Veniți la cină?

Am mers cu un grup select în două taxiuri către o stradă numită Aminta Treti, unde ieşea lumea să se distreze. Aceasta se afla la vest de centru, suficient de departe de oraşul-fantezie naționalist şi de realitatea pestriță a vechiului bazar ca să fie mai mult sau mai puțin normală. Erau baruri, restaurante, terase şi mulți tineri, care nu se comportau deloc exotic. Nici măcar n-am zărit vreo statuie atunci pe moment, dar probabil nu m-am uitat eu bine.

Boban a comandat pentru noi toți, ca un *godfather* care ştie ce e bine pentru protejații săi şi nu îngăduie să fie contrazis. A fost adusă la masă o salată de roşii şi castraveți, îngropată sub un munte de brânză rasă. Boban a explicat că această delicatesă e cunoscută sub numele de *sjopska*, iar părerea răspândită în lumea întreagă că e un fel de mâncare tipic bulgar se bazează pe o minciună sfruntată.

Traducătoarea mea nu era prezentă. Am aflat că are un copil mic şi probleme cu bona. L-am întrebat pe Boban cum se face că ea îmi tradusese romanul din neerlandeză fără să stăpânească limba.

— În Macedonia există un singur traducător din neerlandeză, a zis Boban. Dar el n-avea timp. Din fericire, cartea ta a fost tradusă şi în engleză. Deci am rugat-o pe ea. Este unul dintre cei mai buni traducători ai noştri din engleză.

— Traducerea a ieşit foarte bine, a zis Elena.

În vreme ce ni se servea o selecție copioasă de tocănițe şi grătare, conversația se învârtea în jurul întrebării dacă Macedonia ar trebui să adere la Uniunea Europeană.

Susținătorii acestei idei țineau entuziaşti la părerea lor că țara nu are de ales şi că în niciun caz nu va avea un viitor în afara Uniunii Europene. Opozanții erau foc şi pară împotriva defectelor, în opinia lor evidente şi arhicunoscute, ale Europei tehnocrate şi birocratice. Au adăugat că țara nu are nici măcar treizeci de ani de când devenise independentă şi că n-au chef să-şi piardă parțial suveranitatea şi să renunțe deja la drepturile cu greu câştigate. Susținătorii ripostau că naționalismul e un concept perimat într-o lume globalizată, că trecutul arătase din plin că naționalismul nu aduce decât probleme şi că e imposibil ca o țară mică precum Macedonia, cu două milioane de locuitori, să-şi poată rezolva de una singură toate problemele într-o izolare anacronică. Opozanții îşi luau libertatea de a afirma contrariul şi de a susține că idealul, pe vremuri progresiv, al internaționalizării fusese deturnat de către marii capitalişti şi devenise conservator, iar temerile şi nesiguranța care erau efectul globalizării pur şi simplu cereau imperios restabilirea legăturilor şi a identităților naționale, care trebuiau să redea poporului orfan sentimentul de apartenență la un grup. Această restabilire a mândriei naționale reprezenta agenda cu adevărat progresivă. Stăteam la masă cu intelectuali şi euroscepticii din rândul lor nu se temeau să pronunțe cuvântul „oikofobie" ca diagnostic pentru boala de care sufereau susținătorii, în viziunea lor. Fuseseră contaminați de pornirea cronică de a distruge sentimentul de „acasă". Asta i-a făcut pe susținători cu adevărat furioşi. Au ripostat – faptul că temerile ca urmare a globalizării erau reale nu însemna că trebuie să şi cedăm în fața lor, retrăgându-ne în iluzia de siguranță din spatele granițelor închise, într-o încercare de a da timpul înapoi până la momentul în care globalizarea nu exista încă. Răspunsurile la provocările prezentului nu se aflau în trecut, atâta ştiau şi ei.

Mi-au cerut părerea. Deşi aveam o părere clară, am preferat să nu mă implic în discuție. Într-o încercare de a-mi relativiza dinainte contribuția, între timp devenită inevitabilă, am încercat să fiu superficial şi ironic arătându-le efectele estetice ale naționalismului în inima propriului lor oraş. Elena a fost singura care a râs. Am încercat să salvez situația afirmând că, de altminteri, trebuie să recunosc că arhitectura sediului central al Uniunii Europene din Bruxelles nu e, nici ea, considerată de mulți drept o capodoperă estetică. S-a aşternut o tăcere stânjenitoare. Boban a intervenit.

— Cred că trebuie să ne cerem scuze față de oaspetele nostru, a zis. N-ar fi trebuit să-l deranjăm cu problemele şi dilemele poporului nostru. E un turist. Nu trebuie să avem aşteptări de la el să înțeleagă sau măcar să-l intereseze gravitatea chestiunii suveranității pentru un popor care a luptat pentru ea timp de secole.

Grație acelui singur cuvânt, „turist", fusesem dezarmat. Au răsunat din nou râsete la masă. Şi, cu toate că îi eram recunoscător lui Boban pentru asta şi, prin urmare, nu-mi trecea prin cap să-l contrazic, acel singur cuvânt, care avea în el cel puțin un sâmbure de adevăr, mă jignise profund.

Elena a văzut. Şi-a pus mâna pe piciorul meu, o clipă doar.

6

Elena m-a condus la hotel. Nu era foarte aproape, dar nici departe, aşa că ne-am hotărât să mergem pe jos. În depărtare era zarvă. Sirene şi țipete ale mulțimilor. Vacarmul venea din centru. Mergeam drept într-acolo.

— O demonstrație? am întrebat. Aşa de târziu?

Elena nu a zis nimic. Dar i-am citit îngrijorarea pe față. A zis că mai bine traversăm ca să o luăm pe altă stradă. După

aceea, s-a răzgândit şi ne-am întors la strada principală. Lozincile scandate răsunau tot mai tare. Eram în imediata lor apropiere. I-am zis că aş vrea să văd ce se petrece, dar ea a spus că e mai bine să nu vreau. A cotit-o pe o străduță laterală, pe urmă a luat-o la dreapta şi iar la stânga şi apoi tot ne-am trezit în mijlocul demonstrației.

Elena a înjurat în macedoneană, cel puțin asta bănuiam. Nu mi s-a părut momentul potrivit s-o întreb ce înseamnă, dar tonul cu care rostise cuvintele mă făcea să cred că spusese ceva ce ar fi preferat să nu traducă.

Mulțimea de care, spre frustrarea ei, ne ciocniserăm era o ceată mare formată aproape doar din bărbați. Purtau steaguri roşii cu o acvilă neagră.

— Albanezi? am întrebat.

Elena a încuviințat din cap.

Purtau pancarte pe care nu ştiam să le citesc şi scandau lozinci pe care nu le pricepeam, dar am înțeles că ceva îi înfurie cumplit. Câțiva dintre ei purtau măşti de protecție. Într-adevăr, poate că ăsta nu era un semn bun. Începeam să înțeleg îngrijorarea Elenei.

— Mai bine ne întoarcem, a zis.

Le-am întors spatele protestatarilor, dar, în acel moment, contrademonstrația etnicilor macedoneni din depărtare a intrat pe strada noastră. Elena a zis în macedoneană ceva ce suna a ce spusese înainte, dar de două ori mai lung.

Ambele grupuri s-au zărit unul pe celălalt. Albanezii s-au oprit. Lozincile scandate au încetat. Macedonenii de la capătul străzii au început să alerge.

Elena m-a prins de mână şi m-a tras printr-o poartă într-o curte mică. A împins în urma noastră portița care, din fericire, nu se putea încuia, închizând-o de formă.

— Dacă vin aici, a zis, trebuie să ne sărutăm. Şi vorbim doar în engleză. Dacă o să creadă că suntem nişte turişti prostănaci îndrăgostiți, poate ne lasă în pace.

Ţinând cont de împrejurări, mi s-a părut înţelept să fiu de acord cu planul ei. Dar n-au intrat. N-o să mă pronunţ dacă pe moment mi-a părut rău, dar, văzând violenţa la care eram martori printre ţepuşele gardului, ulterior m-am bucurat că eficienţa apărării noastre nu a fost pusă la încercare.

Totul s-a petrecut cu viteza fulgerului. Oamenii s-au aliniat, s-au izbit tare cu bastoanele, s-au îmbrâncit, s-au lovit cu picioarele şi, dintr-odată, totul s-a terminat. Mulţimea s-a împrăştiat cât ai bate din palme şi, pentru o clipă, s-a aşternut o linişte ciudată. Apoi au trecut în goană trei dube de poliţie cu sirene care urlau.

— Veniţi, a zis Elena.

Ne-am continuat drumul aproape în fugă. Am ajuns la un sens giratoriu. De acolo, am ţâşnit la stânga intrând într-un părculeţ. Pe partea cealaltă a străzii se afla o maşină răsturnată în flăcări. Jandarmii se profilau ca un şir negru şi ameninţător pe fundalul vâlvătăii roşii. Geamurile unor magazine fuseseră sparte.

— Mi-ai salvat viaţa, am zis după ce am ajuns în sfârşit la hotel. Pot să-ţi ofer ceva de băut? Măcar atât să fac şi eu.

Barul hotelului era deja închis. Am invitat-o la mine în cameră şi am servit-o cu ce oferea minibarul.

— E normal? am întrebat.

Elena a dat din umeri.

— Aproape în fiecare seară sunt proteste, a zis. Uneori decurg paşnic. Alteori, lucrurile scapă de sub control şi mai tare decât astă-seară.

— Şi ce problemă au? Politică?

— Etnică. Relaţiile încordate dintre majoritatea macedo-slavă şi minoritatea albaneză ies la suprafaţă.

— De unde provin?

— De unde? a întrebat. De unde? Ce să spun? De la facerea cerului şi a pământului. Cain care şi-a ucis fratele

declanşând un perpetuum mobile al răzbunării. Ai mai putea spune şi că e vorba despre singura întrebare adevărată adresată istoriei şi la care se rezumă, până la urmă, toate celelalte întrebări: cine a fost primul şi unde?

Există izvoare istorice care vorbesc despre un mare regat iliric care, cu două mii de ani înainte de Cristos, ocupa toată partea de vest a Balcanilor, inclusiv Albania de azi, Grecia de nord şi ţinuturile astea de aici. Albanezii susţin că se trag din iliri. Din punctul lor de vedere, ei au fost de secole întregi stăpânitorii de drept ai acestor pământuri când popoarele slave au coborât spre Balcani ca agresori străini, în secolul al şaptelea după Cristos. Istoricii slavi contrazic această viziune. Potrivit lor, nu e vorba de o înrudire între iluştrii iliri şi albanezii de azi. În reconstituirea lor, albanezii apar de abia în secolul al unsprezecelea după Cristos în izvoarele istorice, ei fiind invadatorii străini care, către sfârşitul secolului al optsprezecelea, au ocupat teritorii ale slavilor de sud. Oricum ar sta lucrurile, cert e că etnicii albanezi populau în secolul al nouăsprezecelea un teritoriu mult mai mare decât Albania de azi. Asta le dă albanezilor sentimentul că, la un moment dat în istorie, s-a făcut o greşeală. Iar acest sentiment îi îngrijorează pe slavi.

Dincolo de un discutabil titlu de proprietate, istoria reprezintă şi un rechizitoriu de neşters despre cui i-au fost provocate vreodată daune de altcineva şi cu cine, prin urmare, mai are nişte socoteli de încheiat. Albanezii sunt musulmani. În secolele în care Balcanii făceau parte din Imperiul Otoman, ei au colaborat cu ocupanţii turci, la rândul lor musulmani. Mulţi dintre guvernatorii care asupreau şi jecmăneau populaţia slavă creştină în numele sultanului erau albanezi. Pe lângă asta, autorităţile turce nu prea luau măsuri împotriva bandelor de tâlhari albanezi, ce jefuiau puţinul care le mai rămânea creştinilor. Pe de altă parte, albanezii îşi amintesc că la destrămarea Imperiului

Otoman rolurile s-au schimbat. În viziunea lor, recunoaşterea graniţelor mult prea micii Albanii independente de către marile puteri în 1912 a fost o recompensă pentru agresiunea militară slavă şi greacă. Milioanele de albanezi care au ajuns în afara Albaniei sub stăpânire slavă se simţeau şi se simt dezrădăcinaţi şi asupriţi. Dorinţa de a-i lua şi pe ei înăuntrul graniţelor ţării a inspirat ideea restaurării Albaniei Mari. Slavii consideră deja numai ideea în sine drept o declaraţie de război. Faptul că albanezii au colaborat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial cu fasciştii italieni pentru înfăptuirea acesteia nu îi linişteşte deloc.

— Şi băieţii ăia pe care i-am văzut astă-seară împărţindu-şi pumni unii altora ştiu toate astea? Nu prea arătau a istorici.

— Cred că Blaže Ristovski are dreptate când spune că nu e nevoie neapărat să cunoşti istoria pentru fi motivat de ea, deoarece poţi şi să o simţi.

— Minoritatea albaneză chiar este persecutată? am întrebat.

— Depinde pe cine întrebi. În Macedonia, au primit anumite drepturi care le garantează „reproducerea culturală", cum i se spune. Au învăţământ în limba lor şi o universitate proprie. Dar, din punctul de vedere al albanezilor, e prea puţin şi prea târziu. Vor ca limba lor să fie recunoscută oficial ca a doua limbă a ţării şi se simt subreprezentaţi în politică, poliţie şi armată. Pentru un albanez, macedoneanul este cineva care îţi îngrădeşte drepturile dacă nu lupţi pentru ele. În ochii unui macedonean, albanezul e cineva gata să pornească un război împotriva ta dacă nu îi sunt îndeplinite cerinţele, care nu par să se termine vreodată. Cam asta-i situaţia, pe scurt. Şi mai trebuie să înţelegeţi ceva. Pe vremea regimului comunist al lui Tito, aceste contraste erau ţinute sub control

de un stat puternic, dar, în tânăra şi fragila Republică Macedonia, se dă frâu liber frustrărilor şi resentimentelor vechi de secole. Toți din Balcani trăiesc în trecut.

— Şi tu ce crezi despre asta, Elena?

— Sunt atât macedoneană, cât şi *sjopska*, în sensul că am şi câțiva strămoşi bulgari, dar nu mi-ar trece prin cap să-mi consider compatrioții albanezi drept duşmani sau cetățeni de mâna a doua. Din păcate, eu reprezint punctul de vedere al unei minorități, care, din cauza comportamentului albanezilor, devine tot mai greu de susținut. Asta mă întristează, domnule Pfeijffer. Nu vreau să vă mai deranjez cu asta, dar, în orice caz, sper că între timp înțelegeți mai bine că proiectul macedonean naționalist Skopje 2014, cu toate statuile alea care, dumneavoastră, cu spiritul dumneavoastră rafinat postmodern, vi se par atât de amuzante şi de atrăgătoare, mă face să sufăr pe mine personal şi pe mulți alții alături de mine, deoarece a fost conceput şi executat cu intenția preconceptă de a diviza şi mai mult țara divizată.

Puteam să văd pe fața ei că era cu adevărat afectată de acest subiect. Stătea ca o fată tristă şi frumoasă, blondă ca o *sjopska* într-o bluză largă şi blugi strâmți pe marginea patului meu de hotel. A dat peste cap dintr-o înghițitură sticluța de coniac balcanic din minibar şi m-a privit cu ochii ei mari şi albaştri care, în această lumină, păreau să strălucească umezi. Doar nu plângea?

M-am gândit să mă ridic din fotoliu şi să mă aşez lângă ea pe marginea patului ca să o consolez. Timid şi neîndemânatic, mi-aş fi petrecut un braț în jurul ei, pentru că nu voiam să dau impresia prin acest gest că am intenții ascunse necurate, dar ea, zâmbind recunoscătoare printre lacrimi, s-ar fi rezemat de mine punându-şi capul pe umărul meu. Ca să salvez aparențele, aş fi început să o mângâi pe spate. Ea n-ar fi protestat.

Îşi ridică apoi capul ca să-mi spună ceva. Aproape că ne speriem de cât de aproape ne sunt feţele una de alta. Ochii ei sunt mari şi strălucitori, iar eu nu m-am gândit să o sărut, zău că nu, dar faptul că se întâmplă pare absolut logic, după cum e logic ca doi magneţi ţinuţi prea aproape unul de altul să se găsească, lipindu-se cu un „clic” uşor. Poate e şi descărcarea tensiunii acestei seri sau făgăduinţa neîmplinită mai devreme a strategiei ei de apărare din spatele gardului, s-ar putea, dar mă voi gândi mai târziu la asta, când voi căuta o scuză pentru acest balet al limbilor noastre.

Mâna mea devine interesată de bluza ei. Ea nu se retrage când o ating acolo. Mai mult, îşi împinge uşor pieptul în palma mea neîncrezătoare şi oftează. Degetele mele prind curaj şi deschid chinuitor un nasture, după care mâna îmi alunecă înăuntru ca să-i găsesc sânii fermi care i se revarsă din cupele sutienului. Ea bâjbâie la cureaua mea de la pantaloni şi apoi, dintr-odată, ne săturăm de toată bătaia asta de cap puberală cu hainele. Ne ridicăm şi ne dezbrăcăm cât de repede putem, de parcă ar fi o întrecere. Îngroziţi de goliciunea noastră, ne afundăm unul peste altul în pat, chicotind uşor datorită seriozităţii neîndoielnice a situaţiei.

Jur că a fost o întâmplare, onorată instanţă, că în cursul acestei manevre erecţia mea a ajuns periculos de aproape de zona ei intimă, şi prin asta nu vreau să spun că întâmplător am avut o erecţie, deoarece *corpus delicti* era o femeie extrem de atrăgătoare. Poate îmi permiteţi să exemplific asta în folosul actelor procesuale de la dosar. Era înaltă, cu picioare lungi ca o girafă. Avea un fund splendid în formă de pară. Întregul ei corp era acoperit cu un puf blond diafan, care te invita la mângâieri, aproape invizibil, şi avea sânii semeţi ai unui sfinx, rotunzi şi plini, sculptaţi din cea mai bună marmură de Carrara. Şi, cu toate că nu ştiu dacă asta vine în apărarea mea la proces, sunt pregătit să recunosc că

nu puteam alunga gândul că e un specimen extrem de grozav din subspecia notorie a blondinelor din blocul de est, ceea ce mă excita şi mai tare.

Penetrarea se întâmplă aproape din greşeală. Deoarece, altfel, chestia aia tare mi-ar sta în cale, o bag în ea necugetat ca o fecioară, ca şi când ar fi fost un loc convenabil pe care l-am găsit întâmplător prin preajmă. Îmi trece prin cap gândul că e un futai de abia când deja suntem în mijlocul acțiunii. Mă rostogoleşte pe spate şi se ridică. Oferindu-mi o privelişte incomparabilă asupra sânilor ei în floarea vârstei, mă supune unui ritm susținut. La fel cum un moş sentimental nu rezistă şi izbucneşte în lacrimi la auzul melodiei de dans a cântecului său preferat, nici eu nu rezist. Dar nu se opreşte după ce îmi dau drumul în ea. În marea finală scurtă şi intensă, îmi călăreşte pula până atinge orgasmul. Şi, în vreme ce stăm unul în brațele altuia ca nişte animale rănite, sugerez că, date fiind împrejurările, poate ar fi nimerit să mă tutuiască.

Dar nu s-a întâmplat aşa. Nu m-am ridicat şi nu m-am aşezat lângă ea pe marginea patului ca să o consolez. M-am gândit la Clio, să fiu al naibii dacă nu e adevărat, şi am fost inundat de un sentiment atât de copleşitor de certitudine cu privire la dragostea mea pentru ea, încât n-am vrut sub nicio formă să provoc neînțelegeri, nu în ultimul rând față de mine. Eu însumi m-am mirat. Ştiu că o să sune dubios ce voi spune, totuşi, o spun: a fost prima dată în viață când, din cauza unei iubite absente şi îndepărtate, am lăsat intenționat să-mi scape printre degete şansa unei aventuri incitante.

— Îmi pare rău, Elena, am zis. Sunt obosit. Cred că trebuie să mă culc.

— Aveți dreptate, domnule Pfeijffer. A fost o zi plină.

S-a ridicat, mi-a dat mâna şi a plecat.

Vreo zece minute am stat şi m-am uitat în gol ca prostul, de unul singur, în camera mea de hotel. Clădirile baroce de pe partea cealaltă a şoselei de centură erau luminate feeric. Nici măcar nu îi mulţumisem, am realizat. Atunci am simţit dintr-odată pornirea nestăvilită de a o suna pe Clio. Era deja târziu, dar probabil încă era trează. Voiam să-i povestesc cât de frumoasă era fata pe care o lăsasem să plece pentru că o iubeam atât de mult. Voiam să-i spun că era prima oară în viaţă când iubeam atât de mult pe cineva încât nici măcar nu călcasem strâmb. Voiam să-i mulţumesc pentru asta.

A răspuns la telefon. Se culcase deja, dar nu dormea încă. Mi-am dat seama că n-ar fi fost elegant şi nici chibzuit să spun ce voiam de fapt să spun, aşadar i-am povestit despre oraşul celor o mie de statui. A râs la descrierea pe care am făcut-o statuii lui Alexandru cel Mare şi a zis că îi e dor de mine. I-am zis că mă bucur să îi aud vocea şi că şi mie îmi e tare dor de ea. Era adevărul. Chiar era cum nu se poate mai adevărat.

7

— Ca ambasador, eşti de fapt outsider de meserie, a zis Hans Tuinman.

Hotărâse să ne facă cinste, soţiei sale şi mie, cu un prânz simandicos, cu feţe de masă albe din pânză şi tacâmuri din argint, într-un restaurant spaţios cu specific italian, situat în Ploštad Makedonija, cu vedere la Alexandru cel Mare.

— Turist profesionist, dacă vrei. Eşti ochii şi urechile guvernului tău din ţara de baştină, dar nu ai voie să te integrezi. „Going native” este considerat un păcat capital. Cine începe să se identifice cu locul unde îşi exercită funcţia pierde prea uşor din vedere interesele patriei. În mod paradoxal, şi observaţiile tale îşi pierd din agerime atunci când începi să înţelegi prea multe despre ţara străină care te

înconjoară şi începi să priveşti cu ochii autohtonilor. De aceea, toți ambasadorii sunt relocați din patru în patru ani. Eu şi Marie-Angèle suntem acum la jumătatea mandatului. Peste doi ani, ne aşteaptă o nouă aventură.

I-am întrebat dacă se bucură sau dacă le pare rău să fie nevoiți să lase în urmă Skopje. Ambasadorul a dat un răspuns diplomat. Marie-Angèle nu s-a putut abține să râdă în hohote, zicând că soțul ei rămâne diplomat chiar şi în timpul certurilor lor conjugale.

— Dar uneori chiar e greu, a spus ea. Hans are munca lui. Pentru el, nu prea contează în ce colț de lume ne exilează iar. Dar eu trebuie, de fiecare dată, să găsesc din nou ceva de făcut. Înțelegi? Îți mărturisesc sincer că n-o să-mi pară rău dacă plecăm, în sfârşit, din Skopje, dar, pe de altă parte, nu-mi surâde deloc ideea să fim nevoiți, pentru a nu ştiu câta oară, să o luăm de la capăt din nou, în altă parte.

— Nu trebuie să vezi atât de neagră situația, Marie-Angèle, a spus ambasadorul. Aici, în Skopje, ai dobândit totuşi un post bun ca trezorier al adăpostului pentru pisici maidaneze. Chiar ai putea să te mândreşti puțin cu asta.

— Da, a zis Marie-Angèle, am adăpostul pentru pisici maidaneze. Şi sunt supracalificată pentru funcția asta. Eu însămi sunt o pisică maidaneză.

După prânz, ambasadorul a fost nevoit să se scuze. Era aşteptat la o şedință informativă despre eventuala construcție a unor hidrocentrale şi orice referitor la apă era considerat, la Haga, drept o prioritate maximă a Țărilor de Jos. Făcându-ne jovial cu mâna, a traversat Ploštad Makedonija pedalând pe o bicicletă tradițională olandeză vopsită în portocaliu-aprins şi purtându-şi cravata cu dungi roşii, albe şi albastre. Puteau sta liniştiți cei de la Ministerul Afacerilor Externe din Haga. „Going native” nu era ceva ce i s-ar fi putut reproşa lui Hans Tuinman.

Soția lui nu mai avea nimic special de făcut în restul zilei şi, la sugestia lui, urma să mă scoată la o plimbare turistică în maşina de serviciu, până la biserica Sfântului Pantelimon de pe muntele Vodno, la sud de oraş. Drumurile au devenit îndată mai înguste, mai sinuoase şi mai proaste, dar asta n-a reprezentat pentru ea un motiv să reducă viteza. Sfidând moartea şi cu scârțâit de cauciucuri, străbătea în goană curbele în ac de păr. Între timp, a continuat discuția de mai devreme.

— Mai ales pentru copii a fost greu, a zis. Mergeau la şcoli internaționale, nu asta a fost problema, dar, la fiecare patru ani, trebuiau să-şi facă prieteni noi. Par romantice toate călătoriile astea şi se spune că înveți de pe urma lor şi că-ți lărgesc orizontul, dar am văzut la copiii mei că nu-i adevărat. Au crescut fără rădăcini. Acum toți trei s-au mutat de acasă şi, cu toate că li se deschidea în față întreaga lume, n-au ştiut cum să se întoarcă mai repede în Țările de Jos. Cel mai mare studiază mineritul în Delft, fata face drept internațional la Leiden, iar mezinul tocmai a început economia la Rotterdam. Stau în chirie şi, pentru prima dată în viață, mi se pare că şi-au găsit locul. Cum se zice? Că sunt fericiți. Nu pleacă niciodată în vacanță. Crăciunul trecut nici măcar n-au avut chef să vină încoace. Pur şi simplu li s-a urât să tot călătorească. Înțeleg perfect.

Cu o nonşalanță ce-ți îngheța sângele în vene, a depăşit în exteriorul curbei un tractor care trăgea o căruță plină cu sfeclă roşie.

— Rădăcinile sunt importante, a zis. Asta înveți din călătorii: că, la urma urmei, nu te alegi cu nimic de pe urma călătoriilor în afara unui alibi pentru superficialitatea indiferentă şi experiența înstrăinării care, într-adevăr, nu trebuie să fie neapărat neplăcută, dar care sub nicio formă nu duce la progres, îmbunătățire, realizare de sine, creştere

sau orice altceva la care te-ai mai putea gândi. *Il faut cultiver son jardin*. Oare cine a zis asta? Sunt întru totul de acord.

Să călătoreşti e o formă de stagnare. Ăsta e paradoxul. Vezi asta la globe-trotterii ăia şi autoproclamaţii cetăţeni ai lumii, care ieri defilează prin pustietatea Rwandei, cu rucsacul lor plin de chiloţi împuţiţi, diseară trebuie să scape cu viaţă din hostelul din Kathmandu, iar mâine se distrează cu rafting pe Amazon. Ştii genul ăla. Sunt, de fapt, nişte oameni inferiori. Se simt superiori datorită kilometrilor lor şi palmaresului lor plin de destinaţii improbabile, la capătul pământului, şi te privesc de sus cu o privire aşa de disprețuitoare, care înseamnă că ei înţeleg lumea, iar tu nu, dar au ajuns să stagneze complet în înfumurarea lor şi în goana lor egoistă după plăceri. Şi-au pierdut chiar şi curiozitatea, pentru că ştiu deja cum a fost, e şi va fi orice oriunde pe lumea asta. Şi toate lucrurile din care un om chiar învaţă ceva, cum ar fi să-şi îngrijească grădina, să trăiască într-un loc, să construiască ceva şi să îi fie de ajutor semenului său, le-au azvârlit cât colo din rucsac cu un gest disprețuitor. Nu-i pot suferi. Din păcate, găseşti din plin o atitudine comparabilă şi în corpul diplomatic, deşi, pe acolo, rucsacurile sunt rare. Am ajuns.

Ajunseserăm. A patinat pe pietrişul unei parcări părăsite, a tras frâna de mână şi s-a dat jos din maşină.

— Deci asta e frumos, în mod oficial, a zis.

Şi mie mi s-a părut frumos. Sfântul Pantelimon s-a dovedit a fi o bisericuţă bizantină din secolul al doisprezecelea, situată într-un loc idilic. Interiorul era decorat cu fresce minunate.

— Bun-venit în Renaşterea macedoneană, a zis Marie-Angèle. Potrivit lui Andrew Graham-Dixon, un istoric de artă britanic, aceste picturi la care te uiţi acum contrazic teoria lui Vasari, preluată ulterior de toată lumea, care susţine că Renaşterea începe în anul 1300, când Giotto transformă

arta statică bizantină în scene dinamice, umane şi încărcate emoţional. Aceste fresce de aici sunt la fel de vii, de emoţionante şi de umane precum cele ale lui Giotto, dar sunt cu o sută cincizeci de ani mai vechi. Renaşterea s-a născut aici, la Skopje, nu la Padova. Îţi vine să crezi? Repet şi eu ce am citit. Am tot timpul ca să aprofundez genul ăsta de lucruri, căci nu am nimic de făcut în rest. Şi am învăţat asta pe de rost, pentru că Hans mă pune să-i aduc aici pe toţi oaspeţii noştri.

— Aveam deja impresia că ştii bine drumul încoace, am zis. Dar recunosc că sunt impresionat. După toată splendoarea statuilor de jos, din oraş, nu mă mai aşteptam ca Skopje să mai aibă de oferit şi istorie autentică.

— Aşteaptă numai până vezi satul etnic Gorno Nerezi. Se află aici, pe partea cealaltă. Haide.

Am traversat drumul, am mers o sută de metri în sus pe munte şi am ajuns la o poartă rustică din lemn cu o gheretă, unde a trebuit să plătim intrarea. De cealaltă parte a porţii fusese reprodus un sat de munte tipic, autentic macedonean, din căsuţe din lemn în stil tradiţional, cu un etaj bombat şi o verandă unde erau atârnaţi la uscat ardei iuţi şi frunze de tutun adevărate. Doar că nu locuia nimeni aici. Căsuţele serveau drept magazine de suvenire, buticuri de haine şi bijuterii tradiţionale şi puncte de vânzare pentru vinurile, mierea, brânzeturile şi cârnaţii locului. Se aflau acolo bărulețe şi un restaurant mare cu o terasă care dădea în piaţeta satului. Cea mai mare casă din lemn s-a dovedit a fi un hotel. Asta e Veneţia, m-am gândit. Singura diferenţă faţă de oraşul în care locuiam era faptul că aici nu se afla nimeni. Eu şi soţia ambasadorului eram singurii vizitatori.

— Eşti impresionat? m-a întrebat. N-ai fi vrut să ratezi asta. Şi ştii care-i partea amuzantă? La jumătate de oră de mers cu maşina în munţi, chiar găseşti genul ăsta de sate şi acolo te alegi pe degeaba şi cu balega de măgar şi cu

băbuțele cocârjate îmbrăcate în negru purtând legături de vreascuri în spinare.

Dintr-unul din magazinele de suvenire am cumpărat drept cadouri pentru Clio o cărțulie despre frescele bisericii Sfântul Pantelimon şi o miniatură din ipsos a statuii ecvestre a lui Alexandru cel Mare. M-am uitat şi la cercei şi inele, dar ştiam sigur că nu ar fi fost pe gustul ei. Marie-Angèle a cumpărat miere şi m-a dus pe urmă înapoi la hotel.

8

În principiu, mai era timp. Am căutat pe telefonul mobil unde se află Sjutka. Era prea departe ca să merg pe jos. Am chemat un taxi. Când i-am zis că vreau să ajung în Sjutka, taximetristul s-a prefăcut că nu înțelege. Sau poate chiar nu mă înțelesese. Am repetat destinația. S-a întors, m-a privit şi a scuturat din cap. Am insistat.

A oftat.

— Taxiurile nu au voie să intre în Sjutka, a zis într-o engleză perfectă. Vă las la grădina zoologică. De acolo, sunt cinci minute de mers pe jos până unde începe. Sper să vă dea suficient timp să vă răzgândiți.

În timp ce plecam din centru, l-am întrebat ce e aşa de special la Sjutka.

— În New York, ai Bronxul, a zis. Noi avem Sjutka. E cea mai mare enclavă de țigani din Europa. În principiu, nu sunt rasist, dar anumite popoare fac să fie greu să îți menții acest punct de vedere, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Trăiesc acolo ca nişte animale în văgăuna aia de tâlhari. Avem în capitală o glumă mortală. Rimează. Zice aşa: „Mătuşa mea Eleonora a dat colțul.” „O,”, spune atunci celălalt, „ce a avut?” Să spunem că celălalt se interesează de ce boală a murit. Şi atunci primul răspunde: „Un lanț din aur şi o întâlnire în Sjutka.”. V-ați prins? Dar aşa stă

treaba. Nici eu n-am ce face în privința asta. Deci... Dar e ceva ce nu pricep în ruptul capului, şi asta e de ce un turist ca dumneavoastră ține morțiş să viziteze mahalaua noastră.

— Mi-a recomandat-o o prietenă bună, am zis. De altfel, nu sunt turist, ci scriitor. Mă documentez.

— Ştiți sigur că e o prietenă bună? Sincer să fiu, îndrăznesc să mă îndoiesc de asta. Şi nu v-a spus că, aşa cum sunteți îmbrăcat acum, în costum, cu cravată din mătase, ac de cravată, butoni şi ochelarii dumneavoastră de soare Prada, veți intra în Sjutka ca un bivol mare, gras şi nătâng în vizuina leilor hămesiți?

— Nu mi-e teamă, am zis.

— Nu, pricep asta. Dar tocmai aia-i problema.

Îi eram recunoscător taximetristului meu. Datorită lui, aveam stomacul strâns ghem de exaltare şi anticipare în timp ce mergeam cu pas ferm în direcția oraşului interzis al țiganilor. Mă aştepta o aventură.

Într-un anume fel, Sjutka era exact cum îmi imaginasem. În oraşul obişnuit – în măsura în care era obişnuit, dar îi spun aşa deocamdată – văzusem țigani, pâlcuri de cerşetori mizerabili, în mare parte femei cu haine pestrițe, cărora le scăpărau ochii negri de mânie şi care zăceau cu copiii pe bucăți de carton în şanț, la marginea cea mai de jos a societății. Te întrebai de unde vin şi unde pleacă. Aici, aşadar. Ăsta era habitatul lor. Dădusem peste cuibul ascuns al unei specii de animal sfios şi exotic. Pe când înainte putusem observa doar câteva exemplare izolate, acum luasem prin surprindere zeci de mii în rutina lor zilnică.

Când voi rescrie acest pasaj, va trebui să am grijă în mod special ca tot ceea ce spun să nu pară rasist, căci nu asta e intenția mea. Dar e dificil de descris sărăcia lor strigătoare la cer şi condițiile de igienă precară în care sunt constrânşi să trăiască, fără a trezi impresia că vrei să spui că sunt

nişte calici nespălaţi. Poate ar fi şi mai bine să-i numesc romi în loc de ţigani. Este o denumire mai corectă şi mai neutră. Dar, vezi, iar începem. Căci, tocmai pentru că termenul de „ţigan” este atât de încărcat, asta îl face să fie un cuvânt mai bun. E clasica dilemă a scriitorilor occidentali răsfăţaţi care îşi relatează călătoriile pe meleaguri exotice şi întâlnirile lor – în măsura în care e vorba de o întâlnire adevărată – cu popoare mai puţin privilegiate în ochii vesticilor. Vrei să transmiţi cititorilor cât mai expresiv şi mai viu uimirea ta şi, de asemenea, chiar bucuria şi entuziasmul cu privire la faptul că ceilalţi sunt diferiţi, dar asta îţi aduce reproşul că nu-i consideri egali. Acordând atenţie condiţiilor de trai inferioare, laşi numaidecât impresia că îi consideri inferiori. Şi numai faptul că ţi se par atât de exotici încât te înhami să îi descrii, făcând uz de toate abilităţile tale stilistice, poate fi suficient ca să fii acuzat de rasism.

Oamenii se uitau la mine. Am încercat cât mai mult să eman atitudinea deschisă şi curioasă pe care chiar o aveam. Îmi ostoiam setea sorbind culorile. Totul era pestriţ, ca şi când culorile stridente ar fi putut alunga mizeria. Până şi gunoiul de pe stradă era multicolor. Sau poate că era totuşi, oarecum, marfă expusă, greu de zis. A trebuit să mă dau la o parte din faţa unei căruţe cu o încărcătură nedesluşită, trasă de un căluţ costeliv prin gropile drumului. Căruţaşul s-a uitat urât la mine. O babă cu o basma de culoarea muştarului a venit după mine, şi-a apropiat chipul de al meu şi a şuierat cu gura ei ştirbă ceva neinteligibil şi apoi ceva ce am înţeles.

— Turist, a mârâit ea.

Am continuat să zâmbesc, chiar şi atunci când un băietan în trening m-a scuipat pe sacou.

Copii pe jumătate dezbrăcaţi scormoneau prin lăzile de gunoi. Bărbaţii lâncezeau pe stradă fără ţintă sau ocupaţie.

Nu aveam nevoie să citesc niciun articol explicativ ca să conştientizez până în adâncul fiinţei lipsa de perspectivă care caracteriza această etnie. Încăierările etnic-naţionaliste din centru la care fusesem martor erau, la o privire mai atentă, ciocniri între două grupuri sociale pizmaşe, dar foarte privilegiate. Oamenii care trăiau aici, în Sjutka, nici măcar nu ajunseseră să se îngrijoreze de reprezentarea proporţională în politică şi instituţiile de stat. Aveau altele pe cap. Trebuiau să încerce să supravieţuiască într-un ghetou unde li se răpise chiar şi umanitatea. În vreme ce sârbii şi albanezii se luau la bătaie pentru cum interpreta fiecare istoria, aici trăia un popor care fusese exilat din istorie.

Deodată, mi-am dat seama că sunt încercuit de patru tineri în pantaloni decoloraţi de trening şi maiouri albe. Acum o să se întâmple, m-am gândit. Acum voi fi jefuit ziua în amiaza mare. Fireşte că luasem în calcul că s-ar putea întâmpla asta. Nu sunt naiv. Îmi lăsasem ceasul, telefonul, cardurile şi cea mai mare parte a banilor lichizi în camera de hotel. Îmi lăsasem în portofel taman atâţia bani ca să pot mulţumi un eventual atacator. Dar nu s-a întâmplat. Nu am fost tâlhărit, cel puţin nu în stilul clasic. A decurs altfel.

Bărbatul din faţa mea trebuia să fie liderul grupului. A luat cuvântul.

— Bună ziua, domnule, mi-a zis în engleză. Îmi pare rău că trebuie să vă deranjăm, dar n-am putut să nu observăm că sunteţi străin la noi în cartier, un turist, să spunem. Am dori să vă urăm personal bun-venit.

I-am mulţumit.

— Ne întrebam doar dacă aţi plătit intrarea.

Am început să înţeleg încotro bate. De formă, l-am întrebat ce vrea să spună.

— Chiar trebuie să ne scuzaţi, a zis, dar, după cum negreşit aţi băgat de seamă între timp, ăsta e un cartier

sărac. Şi suntem de părere că acesta e şi principalul motiv pentru care ne onoraţi cu o vizită. Consideraţi sărăcia noastră drept o atracţie turistică. E dreptul dumneavoastră, să nu mă înţelegeţi greşit. Dar va trebui să recunoaşteţi că nu e neobişnuit să ceri o taxă de intrare pentru atracţiile turistice. Aţi fost la muzeu? Şi acolo aţi plătit, nu-i aşa? Nu aţi considerat asta ca o nedreptate, apreciez eu. Deci de aceea am toată încrederea că nu veţi considera o nedreptate nici să cumpăraţi de la noi un bilet pentru a ne vizita cartierul.

Am întrebat atunci care era preţul biletului.

— Ce să spun? a zis. Trăim în sărăcie aici. Nu avem alte surse de venituri. Deci sper să puteţi înţelege că ne vedem nevoiţi să cerem puţin mai mult decât un muzeu, care este ţinut în picioare de subvenţiile de la stat. În schimb, sărăcia noastră este o atracţie cu mult mai autentică decât colecţia prezentată de muzeu. Nu vi se pare? O sută de euro este, una peste alta, un preţ promoţional.

Era exact suma pe care o aveam la mine dacă mi-aş fi oprit banii macedoneni pentru un taxi. Am plătit. Mi-au mulţumit frumos şi m-au lăsat în pace. Dar sentimentul de aventură de mai înainte dispăruse. Nu m-am simţit în elementul meu. Trebuia să recunosc că interlocutorul meu pur şi simplu avusese dreptate în timpul tâlhăriei sale elegante. Orice aş fi putut născoci drept scuză pentru prezenţa mea în Sjutka – meseria mea de scriitor, care necesita documentare, spiritul meu liber şi curiozitatea mea autentică – nu era nimic mai mult de atât: o scuză. De fapt, eram un turist care le considera mizeria o atracţie exotică. Era vremea ca, în loc să fiu un turist enervant, să încep să fiu enervat iar de turişti. Era vremea să plec acasă.

CAPITOLUL TREISPREZECE

PANTOFI PORNO CU BLANĂ DE PISICĂ

1

Cei trei americani, Jessica, Richard şi Memphis, încercaseră să se îmbrace într-o ținută specială pentru întâlnirea noastră de la cină, stabilită în sala de mese de la Grand Hotel Europa, la fereastra cu vedere spre grădina de trandafiri care jelea în latină şi spre fântâna arteziană ce ejacula cu bărbăție. Femeia care, din nostalgie după anii de mult apuşi, se împodobea cu numele tineresc de Jessica se îmbrăcase cu o rochie lungă şi neagră având forma unei huse de protecție pentru o camionetă de clasă mijlocie. Îşi aruncase peste umeri un boa frivol din pene negre, era împodobită cu bijuterii sclipitoare ca un pom de Crăciun şi împrăştia cu mândrie în jur parfumul ei scump. Soțul ei nu se complicase. Purta o cravată lată cafenie cu dungi peste bluza lui cadrilată în gri şi albastru şi îşi luase pe deasupra un sacou asortat, cadrilat în maro şi verde, cu petice din piele la coate, în stil sportiv. Arăta ca un paznic de vânătoare la o seară caritabilă pentru protejarea galeriilor castorilor.

Mi-a zburat gândul la Erik Jan Harmens, poetul cu care eram prieten şi alături de care, cu mulți ani în urmă, într-o

altă viață, cu o oarecare regularitate, recitam pe scenă în cadrul seratelor de poezie din țara mea, dar nu ținuta noului meu amic american m-a făcut să mă gândesc la el, ci faptul că era, pe lângă creatorul unei opere importante, şi autorul versului „asta nu e o fustiță, asta e o curea”. Când recita poemul în care apărea acest vers, îi făcea pe toți să râdă, deci îl recita aproape întotdeauna, căci poezia era, în acele vremuri, în pofida eventualelor intenții profunde ale poeților, considerată drept o formă de cabaret, iar publicul îşi făcea apariția pentru că mereu se ivea un prilej de râs când veneau poeții.

Deodată, am fost cuprins de un val de nostalgie după naiva mea patrie, într-un colț uitat de istorie, la marginea bătrânului continent, şi după sălițele alea cu poeți, pline de fum, unde cu toții aveam voie să fim promițători şi bătrâni mult prea devreme şi unde angajamentul nostru pentru nişte probleme inventate de noi se scurgea pe gât în jos la bar, odată cu berea plătită cu bonurile de consumație, pe care le împărțeam frățeşte. Era de necrezut că existase aşa ceva în Țările de Jos. Acea oază ploioasă de binecuvântată mediocritate, unde se putea încropi pentru toată lumea niscaiva subvenție şi unde, cu un sacouaş peste nişte blugi nespălați, te puteai simți deja un adevărat intelectual, încă spera în acele vremuri să fie cruțată de globalizare.

Când se întuneca devreme în noiembrie, iar în strada cu magazine se atârnau becurile pentru decorațiunile de Crăciun, eu mă uitam pe geamul mare al barului meu preferat, cu stiloul şi carnețelul în fața mea pe masă, la concitadinii mei, care pedalau în grabă de la trenul lor fix ajuns la timp spre creşa care se închidea fix la timp şi tot ce puteam scrie era ficțiune. Puteam născoci ce voiam, căci nimic din apropiere sau din câmpul meu vizual nu-mi atrăgea atenția. Acolo nu trebuia salvată nicio civilizație în declin, căci nu erau prea multe lucruri care puteau să

decadă şi nu părea că se va întâmpla vreodată ceva dramatic, totul era mult prea bine organizat pentru asta.

Acest loc de joacă sigur şi protejat al existenţei fără griji, al micimii agreabile şi al diletantismului artistic fără obligaţii e paradisul pe care l-am pierdut când m-am stabilit în adevărata Europă, unde lumea izbeşte în porţile găunoase. Odată cu valul de nostalgie după acel paradis, a venit şi conştientizarea că n-aş putea să mă mai întorc vreodată. Depăşisem etapa asta.

Nu că emigrarea din parcul meu de distracţii al ficţiunii m-ar fi adus în sfârşit într-un loc mai realist. Eram pe punctul de a merge la masă într-un hotel dărăpănat, în smochingul meu albastru, cu un cort bungalow, cu un pădurar ce are în grijă protecţia faunei sălbatice şi cu fiica lor mult prea tânără, iar aia nu era o fustiţă, era o curea. Ca să înrăutăţească lucrurile, în locul adidaşilor ei de gangster, se încălţase cu nişte pantofi roz spectaculoşi cu talpă groasă din plută şi cu tocuri solide, dar ameţitor de înalte, tot din plută. Cureluşele care se încheiau sus pe gleznă erau tivite cu puf roz de pisică. Şi, deasupra acelei fustiţe din blugi minimaliste, purta un hanorac de molton al unui colegiu american care îi dădea un aspect matur, cu un fermoar la mijloc servind drept decolteu ajustabil manual, aflat deocamdată într-o poziţie aproape castă.

Memphis a îndurat cu nepăsare descrierea mea detaliată a înfăţişării ei, clefăind gumă, în vreme ce mama ei, chirăind de entuziasm, a declarat că aşteptaseră cu nerăbdare întreaga zi întâlnirea noastră. Ne-am aşezat la masă, de la care m-am ridicat ca să pot trage scaunele pentru cele două femei, şi nici măcar n-a trebuit să pun întrebări de complezenţă ca să aflu în detaliu tot ce nu doream să ştiu. Jessica s-a gândit că-mi face mie şi familiei ei o plăcere luând de la bun început conversaţia în întregime asupra ei

şi, cu asta, toată lumea putea fi sigură că niciun detaliu din viețile lor captivante nu urma să rămână nemenționat.

Am aflat astfel, chiar mai înainte de aperitiv, că Richard e în brigada de pompieri voluntari, acum, dacă tot avea mai mult timp pentru că îşi putuse vinde bine firma de IT, că ea, în schimb, nu pricepe nimic legat de calculatoare, că părinții ei muriseră la scurt timp unul după altul când era încă tânără, că localitatea Crystal, Michigan, unde locuiau, fusese întemeiată în 1853 de frații John W. şi Humphrey Smith, care erau tăietori de lemne, şi că primul diriginte poştal se numea Alfred A. Proctor, că localitatea număra între timp 2.824 de locuitori, dintre care 98% erau albi, şi nu voia să spună nimic cu asta, dar ținea totuşi să o spună.

Ni s-a servit primul antreu. Supă din coadă de vită. M-am uitat fascinat cum Memphis încerca să găsească o soluție pentru guma ei de mestecat, pe care şi-o scosese deja cu degetele din gură. A vrut s-o bage în şervet, dar s-a răzgândit, dat fiind că nu era un şervețel din hârtie, ci din pânză adevărată. Şi-a lipit guma de mestecat sub masă. A văzut că o observasem şi s-a uitat la mine cu o privire ironică, de parcă ea ar fi fost cea care mă prinsese asupra faptului, şi nu invers.

Jessica a povestit că Memphis nu e fiica lor adevărată, ci o adoptaseră, pentru că ei mereu îi plăcuseră grozav copiii, dar era infertilă. După o infecție cu chlamydia, trompele uterine i se înfundaseră. Am dat din cap înțelegător. În acest moment, Richard a contribuit în mod neaşteptat la conversație remarcând că a fost într-adevăr o uşurare când ea a mers în sfârşit la medic şi s-a dovedit că nu el era vinovat de lipsa copiilor, deşi ea îi reproşase asta ani de zile. Jessica a intervenit din nou, spunând că rămâneau încă destule lucruri de care soțul ei se făcea vinovat, deci nu trebuia să-şi facă griji că n-are nimic la care să reflecteze.

Când, în timpul celui de-al doilea antreu, constând dintr-un rizoto cu şampanie şi parmezan, s-a aşternut un prim moment de tăcere, datorat faptului că Jessica nu pricepea ce e în orez şi se apucase să guste suspicioasă cu îmbucături mici, am profitat de ocazie pentru a o întreba pe Memphis cum i se pare Europa.

— Grozavă, a spus Jessica. Dar noi cunoaştem bine Europa, să ştii. Am fost şi la Paris. Şi în Italia, fireşte, la Veneția, Roma, Florența, Cinque Terre şi outletul din Serravalle. Acolo am cumpărat rochia asta minunată, iar Memphis, pantofii pe care îi poartă acum. Stil, încă aveți asta în Europa.

— Sunt nişte pantofi foarte rafinați, am zis, iar rochia dumneavoastră vă subțiază silueta de minune.

Memphis a râs.

— Singurul lucru care nu ne-a plăcut în Italia, a zis Jessica, a fost mâncarea. În mod normal, suntem înnebuniți după mâncarea italiană, dar a fost foarte greu, de exemplu, să găsim spaghete bune cu *meatballs*. De obicei, nici măcar nu aveau aşa ceva. Asta mi se pare totuşi, cu toată modestia, o neglijare regretabilă a propriei culturi.

— Şi pizza, a zis Richard.

— Pizza e mult mai mică decât la noi. Asta voiai să spui, Richard? Dar e destul de logic, nu ți se pare, Richard? Totul e, în Europa, mult mai mic decât la noi, străzile, casele şi chiar oamenii. Uneori stau şi mă uit, clătinând din cap, cât de slabe şi de minione sunt femeile în Europa, de parcă ar fi subnutrite.

Am văzut că poeta franceză Albane a intrat în sala de mese. Am salutat-o, dar nu mi-a răspuns. S-a aşezat la masa ei obişnuită şi s-a uitat cu dispreț la mine şi la comesenii mei.

— În America, avem totuşi alt standard de viață, a zis Jessica. Dar ăsta e şi unul dintre avantajele călătoriilor, o

spun întotdeauna, te fac să-ți dai seama cât de privilegiat eşti de fapt.

În timp ce era servit felul principal, steak Paganini, i-am întrebat ce impresie le-a lăsat toată istoria vizibilă în Europa. Nu mi se părea simplu, de pildă, să găsească în întreaga Americă, cu excepția coastei de est, o singură clădire mai veche decât Grand Hotel Europa, unde poposeau în momentul de față.

— Pentru noi, este o experiență fascinantă, a zis Jessica. Şi, dacă poți face o călătorie în timp şi poți experimenta cum trăiau oamenii odinioară, trebuie să închizi ochii la anumite neplăceri.

— Suntem învățați să avem spațiu, a zis Richard.

— Pe vremuri, şi oamenii erau mai mici, a zis Jessica. Vezi asta şi din arta acelor timpuri. Ca, de exemplu, când am mers la Uffizi, în Florența, ca să vedem *Mona Lisa*.

— Era în Paris, a zis Richard.

— Ştii asta sigur? a întrebat Jessica. Poate ar trebui, mai înainte de a mă întrerupe ca să mă corectezi, să realizezi că nu se întâmplă al naibii de des să ai dreptate. În orice caz, *Mona Lisa* aia ne-a dezamăgit serios. Era doar un tablouaş foarte mic. Dar trebuie să vezi asta, fireşte, în contextul vremii. Dar v-aş putea întreba ceva despre Europa? Ce ne frapează tare, mereu când suntem aici, sunt toate limbile astea diferite. Străbați o distanță ca la noi dintr-un stat într-altul, sau nici măcar, şi acolo vorbesc o limbă complet diferită. Nu e teribil de incomod? În felul ăsta, Europa poate deveni vreodată unită? Şi cum faceți asta? Dumneavoastră vorbiți toate limbile alea diferite?

— Vorbesc câteva, am zis. Şi aveți dreptate că multilingvismul uneori duce la mărunte probleme practice care îngreunează unificarea continentului. Dar se pot rezolva. Şi, pe de altă parte, diversitatea lingvistică este un simptom al diversității culturale, pe care eu şi mulți alții

alături de mine o considerăm una dintre cele mai mari bogății ale Europei, deşi această diversitate culturală e ameninţată ca urmare a americanizării şi a turismului.

— Mi se pare de neimaginat, a zis Jessica, că un om poate vorbi mai mult de o limbă. Numai gândul ăsta mă face să devin schizofrenică.

A râs de una singură.

S-a servit desertul. Jessica a protestat. A explicat că soţul ei, într-adevăr, nu are diabet, dar că e mai bine să nu i se ofere dulciuri, iar ea renunţa, la rândul ei, pentru că trebuia să aibă puţin grijă de siluetă, dar că noi trebuie neapărat să luăm. Chelneriţa nu a înţeles. Nici eu, dar am putut să traduc. Chelneriţa ne-a dat desertul lui Memphis şi mie, a zis că nu e nicio problemă să ducă celelalte două porţii înapoi la bucătărie şi a întrebat dacă doamna şi domnul poate ar dori atunci o cafea. Jessica a refuzat amabil. A zis că e prea târziu pentru Richard.

— A fost o discuţie atât de grozavă şi de interesantă, mi-a spus Jessica, încât nu am mai apucat deloc să vorbim despre Memphis şi ambiţiile ei literare. Dar facem un târg. Îl duc acum pe Richard la culcare, iar eu poate o să mai citesc ceva sau o să mă gândesc la toate impresiile noi. Aşa, voi mai puteţi schimba între voi ponturi şi idei în linişte.

S-au ridicat, şi-au luat rămas-bun de la mine îndelung şi s-au dus în cameră.

2

Eu şi Memphis stăteam în tăcere, faţă în faţă, mâncându-ne mousse-ul de ciocolată.

— Ştiu ce vrei să întrebi, a zis deodată Memphis. Şi răspunsul e da. Nu pot să-mi suport mama adoptivă. Dar îi voi fi veşnic recunoscătoare ei şi lui Richard că m-au scos din căcat şi mi-au dat un viitor.

— La ce vârstă te-au adoptat?

— Treisprezece ani. Suficient de mare ca să-mi fi pierdut toată încrederea în oameni. Părinții mei biologici erau alcoolici, gunoaie albe de cea mai joasă speță. Așa-zisul meu tată mă bătea și mă abuza, iar așa-zisa mea mamă știa și mă bătea pentru că nu știa cum să abordeze situația. Am făcut primul avort când propriul meu tată m-a lăsat însărcinată. Ziua în care în sfârșit am fost luată în plasament am sărbătorit-o ca pe o eliberare. Toată lumea considera centrul de plasament un iad, și așa și era, dar, pentru mine, a fost un paradis în comparație cu ce eram obișnuită. Până la urmă, am stat doar foarte puțin acolo. Apoi au venit Jessica și Richard și m-au luat cu ei în Michigan.

— Și cum e viața ta în Michigan? am întrebat.

— Plictisitoare, a zis. Dar dacă ai ști ce binecuvântare e pentru cineva ca mine să poată duce o viață plictisitoare. Am putut merge la școală fără să mă tem să mă întorc acasă. Aproape am redevenit o fată obișnuită de vârsta mea. Și, după vacanța asta, Jessica și Richard mă lasă să merg la facultate.

— La ce facultate?

— Economie și management. Nu sunt niște materii care mă interesează în mod deosebit, dar trăiesc în America. De mic copil am învățat că America nu e o țară pentru săraci. E țara visului american, ceea ce înseamnă că se identifică cu câștigătorii. Dacă filozofia oficială este că toți cei care se străduiesc pot ajunge în top, asta înseamnă că cei care nu ajung în top nu s-au străduit. Aceștia nu merită milă, ci indiferență. Sistemul competitiv creează ratați, dar e treaba lor ce fac mai departe. Dacă succesul e o alegere, să ratezi e din vina ta. Știu că e *bullshit*. Faptul că acum pot și o să fac ceva cu viața mea nu e sub nicio formă meritul meu. Le datorez asta în întregime Jessicăi și lui Richard. Dacă doi

oameni complet străini din Crystal, Michigan, nu ar fi decis să mă iubească la nebunie şi să mă ajute, aş fi sfârşit prin gunoiul unde m-am născut. Atunci puteam doar să visez la visul meu american. Dar am învăţat un lucru şi ăsta e că nu mai vreau să fiu săracă niciodată. Deci fata asta o să facă economie şi management şi după aia o să găsească o slujbă tâmpită cu un salariu baban. Şi bag mâna în foc că o să reuşesc. Şi, din primul meu salariu, cumpăr o maşină europeană de baştani ultrascumpă pentru Jessica şi Richard. Pricepi? Da, pricepi foarte bine. Şi, pe lângă asta, o să fac *creative writing* ca opţional.

— De ce vrei să scrii? am întrebat-o.

— Ca să mă răzbun.

Nu i-a trebuit nicio secundă ca să răspundă.

— Într-o zi, o să scriu o carte despre aşa-zişii mei părinţi. Dar, înainte să mă apuc de asta, vreau să ştiu sigur că sunt destul de bună ca să le dau lovitura de graţie definitivă cu un bestseller mortal. De asta exersez acum cu genul horror. Voi avea nevoie de tehnica de descriere a scenelor crude. Scrii vreodată din răzbunare?

— Nu.

— Chiar nu?

Am reflectat, dar, după părerea mea, spusesem adevărul. Nu scriam din răzbunare. Întrebarea interesantă care se punea în continuare ar fi fost: de ce nu, de fapt? Între Clio şi mine se întâmplaseră destule lucruri care ar fi putut justifica o anumită sete dulce de răzbunare. Să-i dau curs m-ar fi uşurat, fără îndoială. Dar nu mă interesa. În loc de asta, aveam tendinţa blestemată să caut vina la mine. Trebuia să scriu adevărul, dar era mai uşor de zis decât de făcut. *Quid est veritas? Est vir qui adest.* Şi banalul adevăr era că acest bărbat care trebuia să depună aici mărturie pur şi simplu încă ţine prea mult la ea.

— Ilja, a zis Memphis încet, acum despre ceva cu totul diferit. Femeia aia de acolo se uită întruna urât la noi. Ştii ceva despre ea?

— E o poetă franceză, am şoptit.

— OK, a zis. Dar, într-un fel, asta nu mă linişteşte. Mă cam calcă pe nervi. Ne continuăm discuția în altă parte?

— Putem merge în lounge, am zis.

— Cred că, atunci, ar merge şi ea în lounge, a spus Memphis. Nu putem merge în camera ta?

— Privilegiul de a putea întâmpina în camera mea o doamnă cu farmecul tău şi splendoarea ta ar umple umilul meu adăpost de o strălucire pe lângă care aurul ar păli.

Memphis a zâmbit. Şi-a luat guma de mestecat de sub masă, şi-a băgat-o în gură, s-a ridicat şi a pornit înspre hol. Am mers în urma ei. Cu picioarele alea în pantofii spectaculos de înalți sub fustița ei scurtă, era aproape la fel de înaltă ca mine.

3

— Asta e camera ta? a întrebat când am ajuns în fața uşii numărul 17. Vin acum. Trebuie doar să iau repede ceva de la mine din cameră. Tu intră, bat eu la uşă când sunt gata.

Am intrat, am aruncat o privire în jur să văd dacă e ceva ce trebuie strâns, nu era cazul, am luat loc într-unul din cele două fotolii din antreu, am aprins o țigară şi am aşteptat. Ar fi fost un moment minunat ca, aşezat fotogenic, în smochingul meu albastru, cu fumul care se încolăcea, să stau să reflectez la lucruri importante care cântăresc greu, dar nu mi-a trecut nimic de genul ăsta prin minte. Dimpotrivă, mi-a venit în gând Albane, care, în acel moment, probabil deja mă condamnase, pe baza unor prevederi pe care nu le cunoşteam, pentru numeroase infracțiuni grave dintr-un cod de legi nerecunoscut de mine,

dar n-aveam chef să mă gândesc la asta. Ultimul lucru de care aveam nevoie era o altă femeie în viața mea care să mă oblige să reflectez la ea. Am inspirat fumul şi am aşteptat.

M-am gândit că ar fi potrivit să-mi îndrept gândurile către Memphis şi către povestea pe care tocmai mi-o relatase şi care mă impresionase cu adevărat, evident, mai ales datorită conținutului şocant, dar şi datorită felului tăios şi concis în care o prezentase. Poate că ar fi trebuit să îi spun asta numaidecât în mod explicit, ca şi faptul că o admiram pentru – cum îi zice? – maturitatea ei.

Ambii adolescenți cu care vorbisem de la sosirea mea în Grand Hotel Europa, Abdul şi Memphis, adunaseră mai mult trecut, pe care fuseseră nevoiți să-l lase în spate pentru a ajunge unde erau, decât trecutul la care puteau privi în urmă numeroşi bătrâni cu chipul brăzdat de greutățile vieții şi amândoi, fiecare în felul său, stăteau mândri fără să se lase doborâți ca un castel semeț care nu căzuse pradă ruinei. În vreme ce eu, ca un european get-beget, scormonesc cu nostalgie în propriul trecut, curăț vestigiile pe care le dezgrop răzuindu-le grijuliu cu o spatulă şi le perii cu o pensulă înainte de a le aşeza ca pe nişte comori într-o vitrină desăvârşit proiectată din muzeul literaturii, ei şi-au fixat deja pe tablă planuri de construcție pentru zgârie-nori noi-nouți care se vor înălța până la cer. Abdul vrea să îi aştern pe hârtie povestea ca el însuşi să o poată uita, iar Memphis va reveni o singură dată ca să arunce pentru totdeauna gunoiul vechi. Cu fețele întoarse către viitor, în vreme ce eu merg îndărăt cu privirea îndreptată înspre trecut, unde am cunoscut o dragoste care se hrănea deja din trecut, Caravaggio şi nostalgia după măreața istorie a Europei. Îmbătrâneam, probabil asta era. Am mai aprins o țigară.

După cea de-a treia țigară, am înțeles că Memphis nu va mai veni. Mama ei vitregă trebuie să fi hotărât în locul ei că

nu mai are voie să mă deranjeze şi că e ora de culcare, sau nu avusese niciodată de gând să vină. Fie. Era bine şi aşa. Zilele următoare, aveam să o mai întâlnesc, fără îndoială, ceea ce îmi dădea prilejul să-i spun că povestea ei mă tulburase. M-am dus la culcare. M-am dezbrăcat de smoching şi am început pregătirile pentru toaleta de seară.

Când am ieşit din baie, cineva a bătut la uşă. Mi-am luat în grabă halatul pe mine, am pulverizat pe el două pufuri de Rosso di Ischia, mi-am stropit obrajii cu o loţiune uşoară cu sare de mare şi am deschis.

— OK, a zis Memphis, te-ai dezbrăcat deja. Foarte bine. Am luat cu mine declaraţia.

— Sper că-mi vei scuza ţinuta nepotrivită, am zis. Între timp, m-am consolat cu ideea că nu vei mai veni. Eram gata să merg la culcare. Dar intră. Fii binevenită. Dacă vrei să mă scuzi un minut, o să mă îmbrac mai decent. Ce-i asta?

Mi-a dat o foaie de hârtie.

— Nu te preface că n-ai mai văzut vreodată aşa ceva, a zis, că nu mă păcăleşti.

— Chiar n-am nici cea mai vagă idee, am zis.

— E declaraţia.

— Ce declaraţie?

— Cum îi ziceţi voi în Europa? Acordul. Contractul. Eşti chiar atât de prost sau trebuie, din alt motiv, să-mi fie milă de tine? Uite. Nimic special. Totul standard. Aici sus e declaraţia că am împlinit vârsta de 18 ani. Nu e important să fie adevărată. Pentru tine, ce contează e să o ai negru pe alb. Şi aici, dedesubt, e lista obişnuită de activităţi cu care sunt de acord de bunăvoie. Am bifat totul în afară de anal. Dată, semnătură. Semnătura mea chiar aşa e, nu e *fake*, nu-ţi fie frică. Deci asta-i pentru tine. Pune-o la album. În vremurile astea, nu poţi fi îndeajuns de prevăzător, dar, cu asta, eşti deci acoperit din punct de vedere juridic. Vrei să bem ceva mai întâi?

— Tot, în afară de anal, am zis, lăsându-mi perplex privirea să alunece peste document.

— Te deranjează? a întrebat.

— Nu, am zis. Nicidecum.

— Atunci, de ce te mişti aşa greu?

— Mă cam copleşeşti cu acest gest romantic, am zis.

— Ştiu prea bine că un bărbat ca tine are în arhivă zeci de declaraţii din astea.

— Nu, Memphis, îţi spun cu toată sinceritatea că ţie îţi revine onoarea de a fi prima din viaţa mea care mă încântă cu un asemenea acord. Dar, cu toate că sunt nespus de onorat şi recunoscător pentru propunerea mai mult decât generoasă – tot în afară de anal este cu adevărat o ofertă considerabilă şi regească –, mă tem, totuşi, că este vorba de o neînţelegere.

— Cum aşa? a întrebat Memphis. Nu vrei să faci sex cu mine?

— Nu, Memphis, mă văd nevoit să renunţ, cu durere în suflet, la acest privilegiu, extraordinar fără doar şi poate.

— Bizar, a spus Memphis. Aşa ceva nu mi s-a mai întâmplat.

— Îmi pare rău, Memphis.

— Nu te înţeleg deloc, Ilja. Din prima zi în care ne-am văzut, ai tot flirtat cu mine. Ai zis că eu – cum ai spus oare? – reconciliez cu trecutul, dau strălucire prezentului şi reprezint o promisiune pentru viitor... Cât de explicit mai vrei, m-am gândit atunci, mai ales cu promisiunea aia pentru viitor, *wink, wink, nudge, nudge*. Ai zis că ai da orice pentru compania mea. Am luat-o eu razna sau joci la greu femeile pe degete? Şi tocmai ai zis de farmecul meu şi de splendoarea mea, şi de privilegiul plin de strălucire de a mă putea întâmpina în camera ta. Păi, atunci? Uite-mă, aici sunt.

— Mă tem, am zis, că ai confundat bietele mele încercări de curtoazie cu impresia că îți fac curte. Mă străduiam să fiu curtenitor, fără ca să am cu asta intenții necurate.

— *Fucking European*, a zis ea. Deci, de fapt, pur şi simplu mă minţeai. Nu-ţi par bună de futut.

— Deşi eu însumi nu aş folosi acest cuvânt, trebuie totuşi să protestez împotriva concluziei tale pripite că l-aş exclude definitiv în ceea ce te priveşte.

— Vorbeşte şi tu o dată ca oamenii.

— Ai dreptate. Scuze. Ascultă, Memphis. Vreau să spun următorul lucru. Eşti frumoasă. Cred că eşti minunată. În plus, cred că eşti simpatică, inteligentă, curajoasă şi puternică. Te admir şi sunt foarte încântat că te-am cunoscut. Dar nu vreau să fac sex cu tine.

— Şi de ce nu? E o altă femeie la mijloc?

— A fost o altă femeie, am zis.

— Şi?

— Încă îmi stă gândul la ea, să spunem.

— OK, a zis. Deci aşa stă treaba.

Cu o mişcare lentă, dar precisă, a tras în jos fermoarul din mijlocul hanoracului de molton al viitoarei ei facultăți. Sub el, nici vorbă să fie vreun sutien, dar sânii ei nu lăsau loc de îndoială.

— Nu te mai gândi atâta cu capul tău european.

M-a sărutat pe gură şi, în acelaşi timp, mâna ei s-a strecurat nepăsătoare în culisele halatului meu ca să pregătească protagonistul pentru apariția pe scenă. Atingerea ei de catifea a stins în capul meu luminile sălii. Dar chiar nu aveam să particip la această piesă de teatru neruşinată, în care o adolescentă autoproclamată majoră într-o fustiță mini mă excita cu gesturi îndelung exersate, lucru care era în sine suficient de scandalos, şi să mă ocup de sânii ei umflați ca nişte baloane strălucitoare de gumă de mestecat roz, oferiți pe tavă, de parcă aş fi fost orice moş

pervers şi libidinos care deja făcuse laba de sute de ori frecându-şi membrul zbârcit cu gândul la această fantezie. Dar, spre enervarea mea crescândă, am observat că penisul meu nu-mi împărtăşea convingerile.

— Sexy, un halat dintr-ăsta, mi-a şoptit Memphis la ureche. Şi practic, de asemenea.

Cu un gest expert, a tras la o parte cortina pentru intrarea triumfală a derbedeului din această comedie. Şi acum, nu te aşeza în genunchi să-mi sugi pula sculată ca o starletă adolescentă, m-am gândit, dar taman asta s-a apucat să facă. Sexul oral fusese bifat pe lista ei şi nu aveam scăpare. În timp ce ea transforma oralul într-o adevărată demonstrație de competență, ca şi când ar fi dat audiție, eu mă lăsam cu lehamite mult prea mult în voia ei, fără să crâcnesc, ca un producător important de film în halatul meu desfăcut.

Când am început, încetul cu încetul, să am motive să mă tem de o ejaculare mult prea clişeistică peste fața ei tânără şi fragedă, s-a ridicat în picioare şi m-a privit mestecând gumă. Nici măcar nu se obosise să-şi lipească guma sub tăblia unei mese înainte de a trece la numărul ei de felație. Să i-o sugă unui boşorog reprezenta pentru ea o abatere mai mică de la obiceiurile ei decât supa din coadă de vită. M-am întrebat dacă penisul meu are acum gust de gumă de mestecat. Apoi m-am întrebat cum aş putea să verific asta vreodată. Şi-a dat jos hanoracul şi şi-a scos chiloții de sub fustița mini, pe care i-a tras în jos în mod demonstrativ şi chinuitor de lent pe toată lungimea picioarelor ei chinuitor de lungi. Şi-a păstrat în picioare pantofii porno cu blană de pisică.

Cum stătea ea acolo în fața erecției mele care sclipea de umezeală, ca o poză glamour a unei fetițe neîndoielnic ajunse la maturitate, am pendulat între două gânduri contradictorii. Pe de o parte, era de mult timpul să opresc

această farsă, pe de altă parte, aş fi putut lua în calcul să-i fac şi eu ceva, la rândul meu, pentru a da întregii scene o aparenţă de reciprocitate, care n-ar fi putut fi prezentată ca scuză, dar probabil ar fi putut servi totuşi drept circumstanţă atenuantă. Deşi ar fi trebuit să aleg prima variantă, în acel moment, preferinţa mea s-a îndreptat spre cea de-a doua. M-am aplecat în faţă, într-o încercare de a suge unul din sânii aceia bombaţi. Dar ea a lăsat clar să se înţeleagă că nu trebuie să-mi treacă prin cap să mă gândesc la ceva cu capul meu european de filozof. S-a prins strâns de pula mea ca de bara unui autobuz şi a tras-o după ea spre camera din fund, unde, dându-mi un brânci, m-a trântit pe spate pe patul cu baldachin.

În vreme ce zăceam acolo neajutorat, cu pulpanele halatului şi rămăşiţele demnităţii mele căzute ca nişte aripi frânte de o parte şi de alta a colosalului meu trup gol, de pe care pula mea ridicolă se ridica în aer ca un catarg ce arbora steagul alb al predării necondiţionate, ea s-a aşezat cu pantofi şi tot restul deasupra mea pe pat, cu capul în cerul roşu cu stele de aur, şi-a tras în sus un centimetru fustiţa ca să îmi ofere o privelişte nestingheritã asupra pizdulicii ei, rasă complet ca păsărica fără păr a unei fetiţe, şi a început brusc să se masturbeze tare şi conştiincios. A durat pesemne vreo zece secunde şi apoi a juisat peste mine. Nu-i puteai spune chiar *squirting*, dar era atât de udă, încât câteva picături chiar au curs pe burta mea grasă şi păroasă.

— Bun, a zis. Acum nu mai trebuie să-ţi faci griji în privinţa asta.

După aceea, şi-a îndoit genunchii şi a coborât lent până a ajuns să stea pe vine, călăuzindu-mi pula cu mâna spre intrarea udă în pizda ei.

— Nu te gândi la nimic, a zis.

În vreme ce eu reflectam în sinea mea la ce lucruri ar fi trebuit sau nu să mă gândesc, ca de exemplu la faptul că

sunt pe punctul de a penetra o fetiță care minţise în legătură cu vârsta ei şi care fusese abuzată în copilărie, ea s-a lăsat în jos neîndurătoare punându-şi păsărica peste pula mea şi a început să mă fută fotogenic, înfigându-şi în saltea pantofii pe care îi cumpărase cu mama ei vitregă în outletul din Serravalle, lângă şoldurile mele lipsite de apărare şi etalându-şi glorios în câmpul meu vizual sânii rotunzi ca doi pepeni, atât de perfecți că păreau falşi. Nu aveam să rezist mult la asta.

— N-o să rezist mult, am zis.

— Poți să termini înăuntru, a spus. Nu e nicio problemă. Sau ai vrea mai degrabă să ejaculezi pe față sau pe sâni?

— Ce ai prefera? am întrebat-o.

— Să-ți urmezi instinctul în loc să faci din orice o chestiune filozofică.

— OK, am zis. Scuze.

Şi, aparent, instinctul meu s-a gândit să treacă exact în acel moment la o ejaculare memorabilă în trupul unei copile. A stat nemişcată cu pula mea care încă zvâcnea înăuntrul ei, mi-a aruncat o privire ironică şi a făcut un balon din gumă de mestecat, pe care l-a lăsat să se spargă victorios.

— Ai văzut, a zis. Nu e deloc greu.

4

M-am trezit într-un moment ireal, când lumina zorilor pătrundea în camera mea de hotel. Am rămas în pat o clipă, simțindu-mă vinovat de visul meu erotic, până mi-am dat seama că țin în brațe trupul unei fete care doarme. Fiindcă am tresărit de spaimă, s-a trezit şi ea. Mi-a zâmbit cu fața ei somnoroasă. Dar ia stai puțin, putea foarte bine să surâdă înduioşător cu capul ei care mesteca gumă, dar dacă era făcută doar din punct de vedere metaforic din aluatul din

care se plămădesc visele, asta însemna că tot ceea ce se întâmplase avusese loc în realitate, unde evenimentele sunt ireversibile şi au consecinţe. Întrebarea era ce înseamnă asta.

Primul lucru la care m-am gândit a fost că vreau să mă întorc câteva zile înapoi în timp, la momentul în care ea îşi făcuse apariţia în Grand Hotel Europa purtând pantaloni scurţi şi strâmţi, şi că acolo, în holul central, aş vrea să-mi dau un ghiont şi să-mi fac neruşinat cu ochiul. Al doilea lucru a fost că n-am voie să gândesc aşa şi că eu, cu toată vorbăria mea despre etică, civilizaţie şi Clio, m-am lăsat pur şi simplu călărit ca un satir dezmăţat de prima nimfuliţă care-mi sărise în poală. Simplu ca bună ziua să ridici în slăvi principii nobile şi să nu cazi pradă niciunei ispite cât timp nu există vreo ispită, dar, la primul test, m-am dezbrăcat de travestiul demnităţii mele mai repede decât şi-a dat ea jos chiloţeii. Da, vina ei, eu n-am făcut nimic, uşor de spus, dar eram pur şi simplu un nenorocit.

Al treilea lucru la care m-am gândit a fost că, de fapt, dacă stăteam să chibzuiesc, eram totuşi foarte mulţumit de declaraţia scrisă pe care mi-o furnizase cu o asemenea lipsă de romantism înainte ca eu să o las, tot foarte lipsit de romantism, să-mi demonstreze câtă experienţă sexuală acumulase deja la o vârstă mult prea fragedă. Nu că m-aş fi aşteptat să-mi facă probleme, dar, într-o lume atât de mică precum lumea, nu se ştie niciodată cine va afla. Al patrulea lucru la care m-am gândit a fost cine ar fi putut fi oare la curent cu căderea mea în păcat.

— Iar ai căzut pe gânduri, nu? a zis Memphis cu o voce somnoroasă.

— De ce ai adormit aici? am întrebat-o. Trebuie să te întorci în camera ta. Părinţii tăi adoptivi probabil ţi-au simţit deja lipsa.

— Ţi-e frică? m-a întrebat.

— N-aş vrea să ai probleme, am zis.

— Dacă-i adevărat, a spus, e foarte drăguț din partea ta. Dar nu-ți face griji. Toți trei avem fiecare propria cameră. Nu-mi vor simți lipsa înainte de micul-dejun. Dar ai dreptate. E mai bine pentru tine să plec acum.

— De ce? am întrebat.

— De ce e mai bine să plec acum?

— Nu, de ce ai făcut ce ai făcut?

Acum era trează. A aprins veioza şi s-a sculat din pat. De abia acum am văzut că era goală clasic, ca un om normal. Trebuie să-şi fi dat jos fustița şi pantofii înainte să adoarmă. Văzând-o în picioare lângă pat, fără platforme şi tocuri, m-am speriat de cât de mică era. Doar sânii ei mai aminteau întrucâtva de vampa care fusese cu o seară în urmă, în rest, era de fapt mai mult copil decât altceva. S-a dus în antreu să-şi ia hanoracul de molton şi să-şi caute chiloții. M-am sculat şi eu. Aveam halatul încă pe mine.

A început să se îmbrace.

— Ăsta a fost cadoul meu pentru tine, a zis. Pentru că gândeşti prea mult.

— Dacă o prezinți ca pe o recompensă pentru gândurile mele, mai că aş spune că darul tău mă stimulează să mă gândesc şi mai mult.

A zâmbit.

— Şi acum, să nu care cumva să faci vreo chestie romantică europeană ca, de exemplu, să te îndrăgosteşti. Dar ştii şi tu asta. Şi eşti destul de european ca să înțelegi că ar fi nepoliticos ca, după ce ai primit un cadou, să te aştepți la mai multe cadouri de genul ăsta.

— Şi acum? am întrebat.

— Poți să-mi mulțumeşti, dar nu e nevoie, a zis.

Se îmbrăcase.

— Doar să scrii despre mine. Atunci, poate că o să înțelegi mai bine ce anume am încercat să te învăț. Sunt foarte

curioasă să citesc cândva, într-o zi, într-o țară îndepărtată de pe un alt continent, ce ai făcut din mine. Asta să-mi fie răsplata. Să foloseşti numele meu adevărat, da?

M-a sărutat pe gură, a deschis uşa de la cameră şi a plecat. Am urmărit-o cu privirea cum a mers pe hol şi a dat colțul. Şi, în momentul în care închideam uşa, am văzut o nălucă albă plutind pe hol, sau sper că a fost doar în imaginația mea.

M-am lăsat să cad pe pat şi am dat drumul unui oftat adânc, după cum se spune în romanele mediocre. Dar aşa mă şi simțeam, ca un personaj neplauzibil dintr-un roman mai mult decât mediocru. Am simțit ceva tare între cearşafuri. Ştiam ce e. Gumă de mestecat. Am izbucnit în hohote de râs. Ăsta nu era un roman mediocru, ăsta era un roman prost. Mai bine încercam să mai dorm puțin. Dacă mă reporneam peste vreo oră, totul urma să fie oarecum mai bine. Am stins veioza.

Dar nu reuşeam să pun geană pe geană, după cum se spune în romanele mediocre şi proaste. Aveam nevoie de aer curat. Poate că trebuia să fac o mică plimbare. Am aprins din nou veioza, m-am sculat, mi-am luat pe mine smochingul albastru, am părăsit camera, am coborât scările care duceau spre hol şi am ieşit pe intrarea principală. Pe scările de la intrare, am tras adânc aer în piept. Din fericire, nu mă întâlnisem cu nimeni. Afară se crăpa de ziuă. Era răcoare. Mi-am dat seama că sunt îmbrăcat prea subțire. Şi, de fapt, de ce îmi pusesem smochingul la această oră puțin elegantă? Dar n-aveam niciun chef să mă întorc în cameră ca să mă schimb. Am coborât scările şi am început să umblu. Mergeam drept în direcția lungii alei de acces.

După ce am mers o perioadă nedefinită de timp de-a dreptul pe pietriş prin crepusculul dimineții, ca un somnambul cufundat în gânduri care nu mai puteau fi reconstituite, am ajuns la capătul aleii, unde începea

pădurea. Dacă aici, la lumina încă şovăitoare, m-aş fi abătut de la potecă, aş fi avut marele noroc să mă rătăcesc. Din punct de vedere metaforic, ăsta era probabil cel mai potrivit lucru pe care îl puteam face. O asemenea rătăcire mi-ar fi ilustrat în mod magnific starea de spirit. Şi din punct de vedere intertextual, era o opțiune atrăgătoare. Deşi nu doream să dau naştere iar la reverii despre diferența semnificativă de vârstă dintre Memphis şi mine, trebuie să stabilim că eu, statistic vorbind, mă aflam la jumătatea drumului vieții. La fel ca Dante, aş fi putut să-l aleg şi eu pe Virgiliu drept călăuză, care, la rândul său, mersese pe urmele lui Homer, şi să-mi plasez rătăcirea într-o pădure întunecată din mijlocul istorisirii mele ca o trimitere la coborârea în infern, care, nu doar din punct de vedere geografic, ci şi emoțional, reprezenta punctul cel mai de jos al evoluției eroului, dar unde învață lecții valoroase pentru viitor. Poate că era *wishful thinking* atât presupunerea că fusese atins deja punctul cel mai de jos, cât şi speranța de a învăța ceva din asta, dar am decis să-mi asum riscul. Am părăsit poteca şi am luat-o pe pământul instabil dintre copaci. *Procul, o procul este, profani, totoque absistite luco. Tuque invade viam vaginaque eripe ferrum. Nunc animis opus, nunc pectore firmo.*

Am înțeles la ce se referise Memphis când spusese că vrea să mă învețe ceva. Vorbele ei nu mi se păruseră insolente. Dimpotrivă, avea dreptate. Căci tocmai asta voia să spună. Eram atât de călit şi atât de deformat de cultura mea europeană, că nu puteam să intru nici într-o pădure fără să mă întreb mai întâi în detaliu dacă tradiția justifică asta. Abordarea ei didactică era drastică şi neobişnuită, dar chiar avea dreptate să mă facă să simt ce înseamnă a simți. Chiar şi criza mea de conştiință ca urmare a terapiei ei de şoc, plăcută în mod necuviincios, era o construcție cerebrală. Sentimentul meu de vinovăție era rezultatul unei analize

raționale a întâmplărilor pe fundalul informațiilor pe care le ştiam despre ea şi, prin asta, abia putea fi numit pe bună dreptate un sentiment. Mă simțeam vinovat în primul rând pentru că ştiam că, într-o asemenea situație, se cade să mă simt vinovat. Ce-ar fi trebuit cu adevărat să mă facă să mă simt vinovat era faptul că sentimentul meu de vinovăție nu era un sentiment, dar şi asta era, la rândul ei, o constatare rațională şi nu un sentiment spontan.

În hoinăreala mea, m-am afundat şi mai mult în hățiş, dar nu reuşeam deocamdată să mă rătăcesc de tot, căci, printre copaci, vedeam iar ivindu-se o potecă delimitată de un gărduleț jos şi prevăzută cu un indicator care avertiza că este interzis să te abați de la poteci. Am păşit peste gărduleț, am traversat poteca, am reuşit să trec şi de celălalt gărduleț şi am repetat asta pe partea cealaltă a potecii.

Poate că asta era ideea: că era interzis să te abați de la poteci. Am tras concluzia că trebuie să mă simt vinovat pentru că lucrul pe care-l făcusem era considerat în general ceva necuviincios. Dar, pe de altă parte, nu e nimic greşit. Aşa funcționează civilizația. Societatea se formează cu programări raționale, poteci impuse şi gărdulețe peste care n-ai voie să treci. Cât timp eram conştient de regulile stabilite de comun acord pe baze raționale, şi chiar eram, nu era nevoie să mă simt vinovat că nu mă simt vinovat. Acum chiar începea să mă ia frigul.

Dar şi cultura este tot aşa. Îți oferă poteci bătătorite. Tradiția a arătat cum trebuie trăită viața şi, pentru asta, trebuie să-i fim recunoscători. Dacă eu, aflat la jumătatea drumului vieții şi uşor tulburat, dau peste o pădure, ştiu ce am de făcut. Să ignori sau să nu cunoşti tradiția te reduce la nivelul unui animal care pur şi simplu hoinăreşte de capul lui prin pădure pentru că nu ştie altceva mai bun de făcut şi fără să aibă cu asta vreo intenție profundă. Dacă arta şi viața frumoasă au în comun faptul că se abat

conştient de la potecile bătătorite, atunci trebuie mai întâi să cunoşti bine potecile alea bătătorite, căci, altminteri, tot de ele dai fără să vrei, după cum mi se întâmpla acum iar. Mai mult decât atât, am dat peste un întreg loc de picnic, cu o masă din lemn, bănci şi coşuri de gunoi. Patelski avea dreptate. Una dintre caracteristicile Europei era natura complet domesticită. Ăsta nu era un codru întunecat, ci un loc de plimbare prevăzut cu indicatoare unde eu încercam să mă rătăcesc din motive metaforice şi intertextuale.

Memphis avea dreptate să mă numească *fucking European*. Până şi acel participiu ajunsese să mi se potrivească între timp, dar, dincolo de acest detaliu, asta şi voiam să fiu. Când vedeam o pădure, doream să mă gândesc la Homer, Virgiliu şi Dante, în loc să mă gândesc la o pădure, pentru că tradiția le dă copacilor o semnificație pe care copacii ăia nătângi, oricât ar frunzări, n-o pot născoci pentru sine. Îmi place semnificația. Vreau să mă rătăcesc, asemenea Sfântului Augustin, într-o pădure de simboluri. Poveştile dau sens vieții, sens pe care îl împrumută de la poveşti. Este o conversație tihnită de-a lungul veacurilor, care nu se sfârşeşte niciodată şi în care este vorba despre puținele şi multele lucruri care merită cu adevărat. Dacă mă fut şi asta mă duce cu gândul la alte lucruri nu înseamnă că sunt handicapat pentru că îmi las sentimentele pe plan secund şi îmi limitez instinctul, ci că ascult rezonanța sentimentelor mele în fântâna cu ecou a veacurilor şi că tot ceea ce fac mă duce cu gândul la alte lucruri, pentru că, în lipsa conotațiilor, totul devine atât de banal, ordinar şi lipsit de sens.

Clio înțelegea. Clio era ca mine. Purta numele unei muze, fiica amintirii, cu asta începea totul. Iar relația noastră, dragostea noastră, fremătase de conotații. Puteam străbate trecutul ținându-ne de mână. Dacă ar fi fost acum aici cu mine, în pădurea asta de nimic, datorită tradiției şi a tot ce

născoceam pe lângă ea, împreună, am fi transformat plimbarea într-o mare aventură.

Îmi era frig. Îmi era dor de Clio. Da, ştiam că asta e o replică jalnică spusă ca o placă ruginită. Bărbaţii îşi îndeasă scula într-o paraşută şi pe urmă încep să se smiorcăie că ţin atâta la femeile lor. Însă Clio nu mai era femeia mea. Tocmai despre asta era vorba, dar ştiam deja. Nu ajungeam nicăieri cu plimbatul ăsta teatral prin păduri. Mă învârteam pur şi simplu în cerc cu gândurile mele. Poate că, între timp, tot rătăcitul ăsta era de ajuns. Voiam să mă întorc la hotel. Dar unde erau potecile alea cu indicatoare când aveai nevoie de ele? Futu-i. Am rămas cu sacoul agăţat într-un fel de creangă. Ditamai ruptura în smochingul meu, la naiba dacă nu era adevărat. O pădure de nimic, asta era.

Dacă ar fi fost aici Clio, n-ar fi trăit deloc o aventură cu mine. M-ar fi părăsit pentru totdeauna fără să-mi mai zică un singur cuvânt, şi asta nici măcar din gelozie, cât pentru că în ochii ei îmi pierdusem toată valoarea. Nu mai aveam cum să mă apăr. Ca ultimul nenorocit, se întâmplase să fac sex cu o târfuliţă ce avea baloane din gumă de mestecat, despre care mai şi ştiam că fusese abuzată şi puteam să-mi dau seama că minţea despre vârsta ei, ceea ce mă făcea un nenorocit. Atât de simplu ar fi fost. Mi-ar fi fost luate titlurile nobiliare. Să fac recurs n-ar fi fost cu putinţă. Nu eram bărbatul care crezuse ea că sunt, ci un bărbat ca toţi bărbaţii şi de aceea nu mai eram bărbatul ei. Ce bine atunci că oricum deja nu mai eram. Mi-au dat lacrimile, dar asta sigur din cauza frigului.

CAPITOLUL PAISPREZECE

ELIBERAREA PARADISULUI NUTELLA

1

În zilele când eram ocupat cu încrâncenare să locuiesc în Veneția, în sensul că, la fel ca oricare dintre milioanele de turişti, mă enerva tot timpul prezența tuturor celorlalți turişti, diferența fiind că eu, spre deosebire de ei, nu plecam după câteva zile, am primit un e-mail urgent de la olandezul Marco. Mă exprim neglijent. Am primit un e-mail pe care el însuşi îl marcase ca urgent.

De la memorabila noastră excursie la Giethoorn, ținusem legătura în mod regulat pe mail, asta constând în faptul că el îmi trimitea mai multe mesaje pe săptămână la care eu răspundeam rar şi, dintre toate calificativele pe care le-aş fi putut născoci ca să caracterizez corespondența noastră de până atunci, „urgent” era probabil cel mai puțin potrivit. Îmi trimitea rubrici de ziar, articole şi reflecții despre care el însuşi credea că ar fi putut să aibă vag de-a face cu proiectul nostru, dacă eram dispuşi să contemplăm tema într-un sens cât mai larg. Îmi trimitea, de asemenea, cu o oarecare regularitate, interpretări foarte personale ale romanelor şi poeziilor mele, care aveau mai puțin de-a face cu romanele şi poeziile mele cât cu nevoia lui de a lăsa să se

vadă că el, în calitatea lui de coleg de breaslă, are o viziune neobişnuită asupra anumitor lucruri. Nici stilul lui de lucru nu îmi lăsase până atunci vreo impresie de mare urgenţă. Faptul că punea accentul pe procesul artistic şi nu pe eventualele rezultate produsese până atunci mai ales foarte multă pierdere de timp, despre care presupuneam că reprezintă procesul artistic, şi nici măcar un singur rezultat. Toată personalitatea lui era departe de a fi urgentă. Arunca în jurul său o privire neutră, după care se holba gânditor în depărtare şi din asta îşi făcuse o meserie. Învăţase o anumită lentoare a gesturilor care se considera că reflectă gânduri subvenţionabile. Dacă activitatea lui de artist era dictată de urgenţă, ştia să o ascundă bine.

Deci un mail urgent era o noutate. Am bănuit că în el e vorba despre subvenţie. Dacă solicitarea fusese respinsă, pe de o parte, asta ar fi justificat alarmanta etichetare ca „urgent", dar, pe de altă parte, în realitate, nu ar fi implicat multă urgenţă, întrucât ar fi însemnat perpetuarea situaţiei în care nu aveam nimic altceva decât un plan vag. Noutăţi despre acordarea subvenţiei, de abia asta ar fi fost ceva urgent, fiindcă, în acest caz, mai devreme sau mai târziu, tot trebuia să concretizăm ceva, dar probabil că nu ar fi marcat în mod alarmant ca urgent un mail cu mesajul ăla neaşteptat, ci l-ar fi umplut de confetti şi de coifuri de petrecere. Deci slabe şanse.

Dar mă înşelasem. Nu erau încă noutăţi despre subvenţie. Se întâmplase altceva care, spre regretul lui, reprezenta o lovitură puternică pentru proiectul nostru, dar de care, după cum era ferm convins, nu trebuia să ne lăsăm doborâţi. Dar ce anume era, prefera să nu menţioneze în e-mail. A propus să vină la Veneţia ca să îmi spună personal.

Nu mi s-a părut o idee bună, aşa că m-am hotărât să-l sun. După mai multe insistenţe, a găsit că e o abordare suficient de personală. Chiar era foarte dezolat, dar avea să

fie sincer. Avusese un conflict destul de dureros cu Théophile Zoff. Ca să mă liniştească, a ţinut să sublinieze apăsat că fusese vorba doar de o diferenţă de opinie în ceea ce priveşte viziunea artistică şi că motivele personale nu jucaseră niciun rol. Sincer să fiu, nu ştiam că viziunea artistică era luată în calcul, dar nu am zis asta şi nici el nu a vrut să intre în detalii despre diferenţa de opinie, căci nu i se părea elegant faţă de Théophile. Dar, ca să scurtăm povestea, hotărâseră de deplin acord că e mai bine pentru amândoi ca drumurile lor să se despartă, ceea ce voia să spună că Marco îl dăduse afară din echipă pe Théophile.

Rămăsesem uimit. Era prima oară când îl vedeam pe olandezul Marco dând dovadă de oarecare fermitate. Am vrut să-l felicit pentru asta, dar nu am făcut-o, spunând în schimb că am toată înţelegerea pentru faptul că el, în calitate de regizor, a trebuit să-şi asume răspunderea. Nici nu mi se părea o mare pierdere pentru filmul nostru, dacă avea să iasă vreodată, că trebuia să ne descurcăm fără numărătorul de hipopotami, dar n-am zis nici asta, spunând în schimb că am încredere deplină în restul echipei.

La două zile după discuţia noastră telefonică, am primit un e-mail lung de la Marco în care îmi mulţumea cu profuziune pentru modul pozitiv în care, după această lovitură, pentru care încă se simţea oarecum vinovat, îl ascultasem şi pentru că reacţia mea, pe care el o percepuse cu adevărat ca pe un sprijin nemaipomenit, îl inspirase să se reapuce de proiectul nostru cu energie maximă. Cum, în aşteptarea subvenţiei, încă nu dispuneam de buget pentru călătorii îndepărtate, i s-a părut o idee foarte deşteaptă din partea lui să abordeze principalul subiect aproape de casă, şi cu asta se referea, fireşte, am ghicit deja, la Amsterdam. Eu aş fi zis Veneţia, dar aparent se referea la casa lui, nu la a mea. Dar Amsterdam era Veneţia Nordului. La fel ca

Giethoorn, de altfel. Ca nu doar să expună problema turismului de masă în Amsterdam, ci şi să caute posibile soluţii pentru ea, i se părea interesant ca eu să îi iau un interviu funcţionarului responsabil pentru *city marketing*. Fiindcă, datorită discuţiei telefonice cu mine, i se reaprinsese entuziasmul faţă de proiectul nostru, îşi luase libertatea să stabilească imediat o întâlnire. Aş putea veni săptămâna viitoare la Amsterdam? De altfel, funcţionarul era un fan al meu. Citise de trei ori *La Superba* şi o făcuse cadou tuturor colegilor de la biroul Comunicaţii Externe.

2

Nu aveam niciun chef să merg la Amsterdam. Zilele mele din Veneţia, umplute cu uimire, mici enervări şi Clio, se înlănţuiau cu uşurinţă una după alta, alcătuind o viaţă care forfotea vesel. Olanda cea ţeapănă se îndepărtase mult de gândurile mele şi o călătorie în Nord ar fi reprezentat o încălcare supărătoare a autohipnozei mele din mijlocul palatelor, pe strada care se întindea de-a lungul canalelor domoale.

Pe de altă parte, poate că nu era o idee atât de rea să merg. Aş fi putut combina asta cu o vizită la editorul meu olandez, Peter Nijssen, cu care ar fi trebuit să discut de mult despre planul meu ca, în paralel cu documentarul, să scriu şi un roman despre turism. Sau, de fapt, asta fusese ideea lui Clio, dar începusem să cred în ea tot mai mult. Chiar dacă filmul ăla nu ar fi prins niciodată contur, tot aş fi vrut să scriu cartea, chiar dacă ar fi însemnat că trebuia să-mi finanţez propria documentare. Sau poate că editorul meu ar fi dispus să mă ajute şi în această privinţă.

Un motiv secundar aparent banal, dar un argument destul de hotărâtor pentru mine ca să fac călătoria dus-întors la Amsterdam, era faptul că zburasem puţin în acel an

calendaristic şi că aveam nevoie de şaizeci de zboruri sau 50.000 de mile ca să-mi prelungesc pentru anul următor cardul Freccia Alata Gold de la Alitalia. Un dus-întors Veneția-Amsterdam via Roma mi-ar fi adus patru *qualifying flights*.

Mi-am sunat agentul în Țările de Jos şi l-am rugat să stabilească o întâlnire cu editorul meu. A reuşit în ultimul moment să strecoare o seară de dezbateri despre globalizare la De Balie, aşa încât cele patru *qualifying flights* au fost şi decontate.

3

M-am bucurat să-l revăd pe Peter. Ne-am dus să mâncăm ca pe vremuri, la un restaurant chinezesc de pe strada Warmoes. Singurul lucru care îmi lipsea din când în când din punct de vedere culinar în Italia era bucătăria asiatică. În principiu, o găseai şi în Italia, dar acolo mâncarea era adaptată fad pe gustul italienilor. Când voiam mâncare chinezească, voiam mâncare chinezească autentică, adaptată pe gustul olandezilor.

Pe plan profesional, Peter aproape că a explodat de entuziasm la auzul ideii mele pentru cartea cea nouă, chiar dacă mi se părea că observ o explozie exprimată mai puțin spectaculos decât de obicei. L-am întrebat dacă are obiecții față de tema turismului, ceea ce a negat pe toate tonurile. Mai mult decât atât, nu putea sublinia îndeajuns că, după părerea lui, asta e cea mai genială temă a tuturor timpurilor, care va fi modelată cu mare siguranță de mâinile mele abile într-o bijuterie comică şi chiar oarecum profundă, se temea doar că cititorii mei vor avea mai puțină afinitate cu această temă. A trebuit să se corecteze aici. Mai bine zis, aveau tocmai prea multă afinitate cu asta pentru a fi pe deplin dispuşi să se lase convinşi că o carte pe această temă

ar putea fi interesantă. Trebuia doar să ne uităm în jur. Aflasem că şi în Amsterdam turismul era pe cale să devină o problemă incontrolabilă, de care amsterdamezii, în măsura în care nu îşi luaseră încă tălpăşiţa din oraş, erau sătui până în gât? Strada Warmoes, de la marginea Cartierului Roşu din Amsterdam, unde luam cina atât de agreabil în acel moment, era o bază de operaţiuni pentru turismul de cea mai joasă speţă, care se sfârşea cu pişat în canal şi vomă în faţa uşii de la intrare. Cunoşteam fenomenul berecicletei[8]? Magazinele cu Nutella? Englezii beţi care zburau direct de la muncă vineri seara cu Ryanair şi se întorceau luni dimineaţa tot cu Ryanair, iar în fereastra de timp dintre zboruri nici măcar nu vedeau utilitatea unei camere la hotel? Cunoşteam neplăcerile uriaşe produse în urma Airbnb-ului? Preţurile în creştere ale imobiliarelor? Depopularea centrului şi scoaterea la vânzare a sufletului oraşului? Nu voia să afirme că toţi cititorii mei sunt din Amsterdam, dar se temea că, pentru amsterdamezi, aceste probleme fac parte atât de mult din zilnica insuportabilitate a fiinţei că n-ar mai fi vrut să citească şi o carte despre asta. Doar dacă ar deveni comică, fireşte, ceea ce sigur va fi cazul, ştia că poate conta pe asta şi de aceea i se părea totuşi, în pofida obiecţiilor sale, un subiect grozav.

Am încuviinţat din cap. De asta Peter Nijssen era un editor atât de bun. Punea fără greş degetul pe rană. În niciun caz cartea nu avea voie să devină comică. Scheciurile satirice despre tipurile de turişti pe care i le dădusem lui Peter să le citească şi care, însoţite de ilustraţii hilare, fuseseră publicate între timp ca o serie veselă în revista *Vrij Nederland* formaseră punctul de plecare greşit şi îi treziseră lui Peter aşteptări greşite. Nu avusesem niciodată intenţia să

[8] Instalaţie la care pot pedala mai multe persoane, în timp ce beau bere, tipică pentru Ţările de Jos (n. trad.).

scriu o bijuterie superficială despre un subiect considerat în general iritant ori hazliu. O asemenea perspectivă mi s-ar fi părut la fel de puțin interesantă în cazul ipoteticului documentar.

— De fapt, nici nu vreau să scriu o carte despre turism, Peter. Mulțumesc că mă obligi să fiu explicit în privința asta. Turiştii sunt doar simptomul a ceva mai mare şi mai grav, aşa cum participanții la funeralii sunt un simptom al morții. Asta vreau să explorez în cartea mea. Trebuie să vorbească despre Europa, despre identitatea europeană, prizonieră a trecutului, şi despre scoaterea la vânzare a trecutului pe o piață globalizată, în lipsa unor alternative credibile. Trebuie să devină o declarație de dragoste față de Europa pentru ce a fost pe vremuri, ea fiind în acest moment călcată în picioare de ultima şi definitiva invazie a barbarilor pentru ce a fost pe vremuri. Va fi o carte tristă despre sfârşitul unei culturi.

— Un fel de *Zauberberg* al secolului douăzeci şi unu, a zis Peter.

— E bine că ridici ştacheta.

— Avem nevoie de un titlu.

— Încă nu am un titlu, am zis.

— Un titlu provizoriu, atunci.

— *Îngroparea Occidentului*.

— Oswald Spengler.

— Exact, am zis. De asta nu e un titlu bun. Nu aş vrea să mă asociez cu conservatismul lui Spengler. Pentru o cultură care s-a împotmolit în trecutul ei, nostalgia după valorile vechi nu e leacul, ci boala.

— Ca titlu provizoriu, merge deocamdată.

— Mai ai alte sugestii, Peter?

— N-aş îndrăzni. Tu ştii mai bine decât oricine altcineva cum să abordezi un proiect atât de ambițios. Ar fi

impertinent din partea mea să-ți sugerez ce să faci. Dar trebuie să îi dai o notă personală.

— Ce vrei să spui, Peter?

— Dragostea în vremea turismului de masă, asta vreau să spun. Trebuie să fie vorba despre tine şi despre Clio, o istorică de artă şi un clasicist, două personaje aflate în Veneția, blocate în trecut şi care ilustrează la un nivel personal maladia abstractă şi cu nuanțe filozofice a Occidentului.

Da, Peter, ca de obicei, ai perfectă dreptate, dar nu pot face asta din cauza promisiunii pe care am rostit-o odată în Piazza San Marco, de a scrie despre Clio de abia când nu voi mai vorbi cu ea, deci trag speranță să nu scriu despre ea vreodată. Dar n-o să-ți spun asta, Peter. Născocesc eu ceva. Născocirile sunt meseria mea.

— Dragostea în vremea turismului de masă, am zis. Ăsta e un titlu provizoriu şi mai bun.

— Atunci îl punem pe ăsta. Când crezi că-mi poți da manuscrisul? Dacă îmi trimiți săptămâna viitoare o schiță pentru textul din catalogul de prezentare, dau la făcut coperta. Legat de mărimea avansului, îl voi contacta pe agentul tău.

4

A doua zi, i-am relatat olandezului Marco discuția mea cu Peter. A privit gânditor în față. Apoi a zis:

— Riscul cel mai mare de derapaj vine de la superficialitate. Asta este valabil atât pentru cartea ta, cât şi pentru filmul nostru. Turismul este un fenomen caracterizat în mare măsură de superficialitate şi, de aceea, tentația e mare să îl tratezi în mod superficial. Asta e comedia burlescă a căzăturilor. Dar trebuie să tratăm subiectul ca şi

când am avea un criminal printre noi. Care poet a zis asta oare?

Marco avea dreptate. Nici eu n-aş fi putut-o spune mai bine.

— Lodeizen, am zis. Diferența de opinii pe care ai avut-o cu Théophile Zoff a fost tot în legătură cu asta?

— Nu, a zis. A fost vorba mai degrabă de o diferență de perspectivă cu privire la gradul de inteligibilitate care ar fi de dorit pentru proiectul nostru. Ai scris un eseu frumos despre noțiunea asta cu câțiva ani în urmă.

— Era despre poezie, am zis.

— Exact, a zis. Théophile e poet. Punctul lui forte este să mențină misterul. Dar noi vrem să clarificăm. Avem o poveste de spus. Asta creează anumite obligații față de publicul nostru țintă. Nu ne putem permite luxul de a ne încrede în forța sugestivă a amatorismului particular.

— Ce-ai pățit azi, Marco? Ai luat vreo pastilă?

— De ce?

— Eşti aşa, la obiect.

— Am reflectat mult în ultima vreme.

Mergeam dinspre Kalverstraat în sus spre Piața Dam. Stabiliserăm să ne vedem cu câteva ore mai înainte, deoarece Marco dorea să îmi arate cea mai turistică parte a centrului înainte de ora la care eram aşteptați pentru interviul cu funcționarul responsabil de *city marketing*. După părerea lui Marco, centrul se schimbase mult în ultima vreme. Nu mai fusesem de mult timp în Amsterdam şi era curios ce schimbări aveau să-mi atragă atenția.

Mi s-a părut mai ales că străzile sunt foarte aglomerate. Înainte, mai puteai merge cu bicicleta, încălcând regulile şi claxonând tare, pe trotuarul pentru pietoni, dar această mică satisfacție le fusese răpită amsterdamezilor. Până şi pistele special amenajate pentru biciclişti fuseseră inundate

de potopul de turişti, devenind aproape impracticabile pentru ciclişti.

Noutatea cea mai vizibilă era legată de oferta comercială. După cum mă aşteptam, cele câteva magazinaşe pitoreşti specializate pe anumite produse, pe care le mai ţineam minte de demult, nu putuseră ţine pasul cu chiriile care crescuseră astronomic şi transformaseră oraşul într-o vacă de muls. Am văzut multe magazine de haine, care, la o inspecţie mai atentă, nu păreau neapărat nişte magazine unde cumpărătorii ar fi avut de ales dintr-o ofertă bogată şi variată şi, dacă doreau, ar fi putut achiziţiona ceva, ci mai ales vitrine de prezentare ale câtorva mărci de lux, plasate ca nişte conturi de Instagram din cărămidă şi sticlă în locuri strategice de-a lungul rutelor principale.

Mi-au sărit în ochi magazinele de brânzeturi. Fuseseră proiectate cu grijă şi decorate ca nişte adevărate magazine de brânzeturi. Literele gotice inscripţionate pe faţadă şi lemnul alb folosit din abundenţă stăteau chezaşe pentru caracterul autentic artizanal şi tradiţional olandez. Dar niciun amsterdamez nu ar fi pus vreodată piciorul înăuntru ca să cumpere câteva felii de caşcaval semimaturat, o bucăţică de brie şi un camembert, căci asta n-aveau. Oferta lor consta în întregime dintr-un număr limitat de brânzeturi olandeze preambalate ca să reziste la transportul cu avionul, precum Edammer şi Old Amsterdam, la un preţ prea piperat, şi din platouri de servit brânzeturi pe care erau pictate mori de vânt cu albastru de Delft pe fond alb, precum şi obiectul care este pentru străini cea mai exotică şi mai enigmatică ustensilă din gospodăria olandeză: feliatorul de caşcaval. Unele magazine aveau şi o secţiune unde se vindeau bulbi de lalele împachetaţi în ambalaje de cadou viu colorate.

L-am rugat pe Marco să-mi arate un magazin dintr-ăsta infam de Nutella. N-a fost nevoie să mergem departe. Strada

Dam. Într-adevăr, mă depăşea. Faptul că unui gestionar care citise într-o carte de *self-help* că trebuie să gândească *out of the box* i-a venit într-o zi nefastă ideea să-şi umple întregul magazin cu borcane de pastă de alune părea mai degrabă subiectul unui roman cu tentă comică, dar puțin credibil, decât un concept care există în realitate în comerțul cu amănuntul, dar faptul că era destulă cerere de Nutella ca să justifice amplasarea a zeci de magazine de genul ăsta în locații din zona zero a oraşului, asta era peste puterea mea de înțelegere, ceea ce înseamnă că nu pricepeam deloc.

— Nimeni nu pricepe nimic, a zis Marco. S-a întâmplat în 2012 ca magazinele de gofre şi înghețată să aşeze în vitrină borcane de cinci kilograme de Nutella şi, cât ai clipi, nu-ți mai puteai imagina oraşul fără Nutella.

— Aşa cum asupra Imperiului Roman, în secolul cinci după Cristos, în ajunul declinului său, s-au abătut deodată mai multe minuni îngrijorătoare, pe care nimeni nu şi le putea explica.

Nici nu terminasem bine de rostit această frază şi am văzut un semn şi mai înspăimântător decât ceea ce consemnaseră cu pana tremurândă cronicarii romani în analele lor. Era expus în vitrina magazinului Nutella ca exemplu al unui fel de mâncare care putea fi comandat înăuntru. Chiar şi acum, gândindu-mă la acea viziune monstruoasă care mi s-a întipărit în minte, trebuie să-mi înving greața pentru a putea descrie ce am văzut atunci. Era un aşa-numit Pizza Cone, asta înseamnă o clătită din aluat de pizza, răsucită în forma unui con comestibil, umplut cu cartofi prăjiți şi acoperit de Nutella pe care erau lipite bomboane M&M multicolore. Întregul ansamblu era fixat cu glazură de zahăr şi încoronat cu un moț de frişcă, din care răsărea o gogoaşă prăjită acoperită cu sos de ciocolată, pe care fuseseră presărați fulgi de ciocolată colorați.

— Nu te uita întrebător la mine, a zis Marco. Nici eu nu ştiu.

— Singura explicație care îmi vine în minte pentru asta, am zis, e infantilizarea lumii. Chestia asta e o fantezie de copil. Dar nu e destinată copiilor. E prea mare, prea grasă, prea greu de mânuit şi expusă prea sus, în dreptul ochilor clientelei adulte, ca să fie pentru copii. E pentru turiştii adulți care, datorită senzației de vacanță, încep să se comporte infantil şi iresponsabil.

— Deci tu crezi că e vorba de nostalgia după copilărie, a zis Marco. E o ipoteză interesantă.

— Nu tocmai, am zis. După părerea mea, nu e vorba de dorul după o tinerețe pierdută pentru totdeauna, ci de o prelungire forțată a acelei tinereți. Oamenii refuză să se maturizeze. Vezi asta peste tot în jur. Alexandru cel Mare deja cucerise lumea la treizeci de ani. Iisus Cristos deja mântuise omenirea cam pe la aceeaşi vârstă. Dar, în zilele noastre, dacă un trentagenar trebuie să încheie o simplă ipotecă, se apucă seara în cafenea, cu paiul colorat de la cocktail în gură, să se dezvinovățească în fața prietenilor că pare atât de ocupat ca un om matur, dar ei nu trebuie să pice în capcană, pentru că maturitatea lui este doar o deghizare temporară şi ironică. În eldoradoul hedonist al tinereții veşnice, responsabilitatea este dată la o parte ca o chestie plictisitoare de oameni mari. Obligația de a ne distra, răspândită la scară globală, care ne flutură prin fața ochilor că o viață de om se poate numi reuşită numai când este aruncată pe apa Sâmbetei cu distracții prosteşti, poartă vina pentru transformarea comportamentului infantil în normă, la un loc cu un cult religios al tinereții.

— Şi turismul are şi el o legătură cu asta? a întrebat Marco.

— Fireşte, am zis. Aşa cum pe vremuri, copil fiind, puteai fi în vacanța mare şi mai copil decât erai deja, tot la fel

vacanța este acum pentru mulți, prin excelență, perioada în care îşi dau frâu liber şi îşi fac de cap ca nebunii în parcul de distracții al lumii. Vacanța scoate la suprafață copilul din semenii noştri, deja infantilizați în sine. Şi de asta mănâncă turiştii monstruozitatea asta de mâncare interzisă pentru copii.

— Şi uite cum, pornind de la o rețetă cu Nutella, ai analizat frumos şi pe nepusă masă lumea, a zis Marco. Păcat că nu am aparatul de filmat la mine.

— Da, am zis, păcat că nu ai aparatul de filmat la tine. Iar trebuie să consemnez totul în cartea mea. Ca de obicei.

— Trebuie să mergem, a zis Marco. Funcționarul ne aşteaptă.

— Cum ai zis că-l cheamă? Nu reuşesc să-i rețin numele.

— Van Tiggelen. Tjalko van Tiggelen.

— Şi ne întâlnim acolo cu italianul Marco şi cu Greet?

— Tizul meu îşi cere scuze, e ocupat cu filmul lui despre şamanii coreeni. Iar Greet preferă în acest stadiu să se concentreze asupra cererii de subvenție. Cred că e un lucru înțelept.

— Şi eu cred.

5

— Ce se întâmplă, de fapt, cu magazinele Nutella, a zis Van Tiggelen, e că, în realitate, avem mâinile legate: noi n-avem ce măsuri să luăm – presupunând că s-ar şi vrea, căci nu trebuie să uitați că se câştigă bani mulți cu porcăria aia. Poate că e o idee bună să trecem scurt în revistă ce s-a întâmplat înainte. Ne întoarcem până la anul, legendar pentru noi, 2009. Atunci, gelateria Monte Pelmo de pe strada Tweede Anjeliersdwars, apreciată în tot oraşul, era amenințată cu închiderea pentru că îi lipsea o autorizație de funcționare ca unitate de alimentație publică. După

protestul care a urmat, instigat de către liberali, împotriva „încorsetării” oraşului, aşa cum se numea pe atunci menținerea regulilor, primăria a decis să încadreze gelateriile ca magazine de comerț cu amănuntul, ceea ce a făcut ca autorizația de funcționare ca unitate de alimentație publică, greu de obținut, să nu mai fie obligatorie. Începând de atunci, magazinele au avut voie să vândă mâncare fără reglementări suplimentare, cu condiția să nu o prepare ei înşişi şi să nu se comporte *de facto* ca nişte restaurante, ca de exemplu prin deschiderea unei terase. Astfel a fost creată breşa de care au profitat băieții ăştia cu Nutella. Ăsta-i primul aspect.

Al doilea este că, la rândul meu, v-aş întreba ce fel de magazine ați dori să vedeți în locul paradisurilor de delicii pe care le detestați? Un magazinaş drăguț de cartier? Un cizmar artizanal? O librărie specializată în poezie? Vă dau dreptate întru totul. Sunt de partea dumneavoastră. Singura mea grijă în această privință este, însă, că n-aş şti de unde naiba ar trebui să scoată sus-numiții gestionari chiria de zeci de mii de euro pe lună care li se cere. Ca stat, nu pot face nimic în privința chiriei dacă este vorba de o clădire aflată în proprietate privată. Nici dumneavoastră nu v-ar plăcea dacă aş începe să intervin, în numele statului, în tarifele dumneavoastră. Dacă proprietarul şi chiriaşul se pun de acord că în acea clădire se va întinde Nutella pe pâine, primăria nu are niciun mijloc de intervenție ca să împiedice asta. Fie că ne place sau nu, trăim într-o economie de piață liberă, unde, din păcate, antreprenoriatul este permis. Ca organ al statului, mă uit la asta cu mâinile legate şi se mai şi aşteaptă de la mine să îi aplaud, cu mâinile astea legate, pentru că se creează locuri de muncă.

În ultimă instanță, aş putea aplica regulamentul care interzice deschiderea unui nou magazin pentru turişti în locul altuia care tocmai s-a închis. Dar n-am ajuns până

acolo. Şi întrebarea e dacă ar avea rezultatul scontat. Cred că nu ne mai rămâne altceva de făcut decât ca locuitorii să se resemneze cu realitatea economică schimbată din oraşul lor. E o iluzie să te gândeşti că magazinul ăla simpatic de cartier se va întoarce într-un loc pe unde se plimbă zece mii de oameni pe zi.

Asta ne aduce la situația închirierii camerelor. Pe când în cazul Nutellei ai mai putea trage concluzia că e, până la urmă, o chestiune de gust, deoarece neplăcerea produsă celor care nu pun gura pe aşa ceva e relativ redusă, închirierea de către particulari a camerelor private pe Airbnb este o problemă serioasă atât pentru locuitori, cât şi pentru consiliul local. Provoacă un deranj inadmisibil de mare pentru cei care stau în zonă, asta e incontestabil. Dacă locuința vecinilor tăi oferă adăpost încontinuu, tot anul, la orice oră din zi şi din noapte, unor oameni zgomotoşi veniți în vacanță care-şi târăsc pe scări trolerele şi nu țin cont de nimic altceva decât de propria lor distracție, atunci ai o problemă. În plus, provoacă inconveniente sub forma creşterii exorbitante a prețurilor imobiliarelor. Dacă se poate câştiga o căruță de bani cu o clădire în centrul oraşului, băieții deştepți pun mâna pe ea şi, ca urmare, cineva care vrea doar să locuiască acolo nu-şi mai permite o locuință în centru. Rezultatul este că amsterdamezii care mai locuiesc aici salvează ce mai pot salva, bagă lacomi în buzunar sumele de bani care rezultă din vânzarea la suprapreț a casei lor şi întorc spatele deranjului şi oraşului, după care locuința cu pricina ajunge definitiv pe mâinile samsarilor din turism şi devine inaccesibilă pentru locuit. Efectul este depopularea. Dar dumneavoastră stați în Veneția. Ştiți totul despre asta.

Închirierea spațiilor particulare reprezintă şi o concurență neloială pentru hoteluri. Puteți spune că e problema hotelurilor, dar atunci trebuie să vă corectez riguros. Pentru

hotelurile alea, am implementat tot tacâmul de autorizații şi reguli de siguranță împotriva incendiilor, igienă şi aşa mai departe, şi n-am făcut-o din sadism, pentru că ne plăcea să le punem cât mai multe bețe în roate hotelurilor. Toate acele reguli au motive întemeiate, care, până la urmă, au rolul de a proteja consumatorul şi pe cei care locuiesc în zonă. Închirierea spațiilor particulare se sustrage acestor reguli şi, prin asta, particularii pot cere prețuri mai mici decât hotelurile. E ca şi când ați spune că veți concura cu spitalele, oferind intervenții medicale la jumătate de preț în camera din spate, unde nu vă încurcă toată monitorizarea şi toate regulile care fac spitalele atât de costisitoare. E interzis, şi recunoaşteți că pe bună dreptate.

Ce spun ăştia atunci e că nu suntem suficient de flexibili ca să ne adaptăm la noua economie, *peer-to-peer*, economia colaborativă, cererea şi oferta care se reglează direct una pe cealaltă, lumea cea nouă, viitorul. Asta e ceea ce noi numim, în termeni tehnici, pur *bullshit*. Vechea economie e deja problematică şi pe deasupra se mai adaugă şi noua economie. Ai putea rezuma vechea economie spunând că e un joc ce are drept scop vânzarea cât mai scumpă a unui produs cât mai ieftin. Abilitatea e să cheltuieşti cât mai puțin pe calitate şi pe siguranță şi să urci prețul cât mai mult. Ca instanță de control, statul poate îndulci rigorile pretinzând un prag minim de calitate şi siguranță. În noua economie, jocul este acelaşi, dar a fost eliminat arbitrul. Atunci ai fost dat pradă rechinilor. Şi asta e ce vedem că se întâmplă acum în oraş.

Căci e o idee faină Airbnb-ul, bazată chipurile pe principiul că tu, drept cetățean care munceşte din greu, poți câştiga câțiva bănuți în plus găsind un cetățean al lumii interesat, care doreşte să închirieze pentru câteva zile mansarda ta liberă, dar fireşte că nu aşa funcționează. După estimări, aproape două treimi dintre locuințele oferite

spre închiriere prin Airbnb se află în mâinile unor proprietari care dețin mai multe imobile. Cei care câştigă bani grei sunt marii rechini imobiliari şi însuşi Airbnb.

Pe termen nici măcar atât de lung, asta duce la scenariul în care locuitorii oraşului se transformă într-o clasă de supuşi, stabilită în cartierele mărginaşe, aflată la dispoziția turiştilor din centru. Asta se întâmplă deja în multe oraşe europene. Florența şi Veneția sunt nişte exemple extreme. Aş putea menționa şi Atena sau Lisabona. Şi în aceste oraşe sărace, care nu prea generează venituri în afara sectorului turistic, tentația e mare să vezi acest scenariu ca pe o soluție, nu ca pe o problemă. În Amsterdam, poate că mai avem fix destule activități secundare pe lângă vocația noastră turistică spre a ne putea permite luxul de a reflecta la o alternativă.

6

— Prin urmare, în prezent, politica noastră urmăreşte, a continuat Van Tiggelen, să limiteze închirierea camerelor de către particulari prin Airbnb. Dar încă nu e atât de simplu de pus în practică. Pentru început, avem următoarea problemă: sediul principal al Airbnb din San Francisco nu se prea dă în vânt, ca să mă exprim delicat, să sprijine încercările noastre de a ține problema sub control. La mintea cocoşului. Autointitulații filantropi al economiei colaborative nu trebuie decât să se uite, lăfăindu-se şi scobindu-se în nas, la ecranele calculatoarelor lor ca să devină putred de bogați. Şi ăştia nu văd niciun motiv urgent pentru care ar schimba fie şi un singur lucru. Dar consecința atitudinii lor necooperante este că nici măcar nu dispunem de nişte cifre concrete. Trebuie să lucrăm cu propriile noastre estimări. Să zicem că San Francisco ne-ar trimite un fişier Excel care să prezinte o imagine de

ansamblu, cu adresele, tariful şi numărul de nopţi petrecute de turişti în camere închiriate, date de care ei dispun, desigur. Când am vrut să introducem obligaţia raportării imobilelor particulare date în chirie, Airbnb i-a somat pe utilizatori să protesteze împotriva noastră, pentru că măsura propusă de noi ar fi fost extremă şi o încălcare a confidenţialităţii proprietarilor. Un gest tipic pentru aroganţa lor.

Pentru locuinţele proprietate privată, am stabilit acum un maximum de şaizeci de nopţi pe an pentru turişti. Se analizează o interzicere totală, măcar în anumite cartiere, dar e complicat din punct de vedere juridic. Au încercat măsura asta în Berlin, dar au renunţat la ea, pentru că s-a dovedit că o asemenea interdicţie nu poate fi susţinută legal. Şi orice restricţie adusă se împotmoleşte în problema respectării. Este sarcina primăriei să dovedească dacă este vorba despre închiriere ilegală. Trebuie să se raporteze o fraudă imobiliară produsă prin închirierea locuinţei, după care un controlor trebuie să arate că imobilul nu e folosit ca o locuinţă adevărată. Trebuie să trimitem supraveghetori să meargă din casă în casă. Asta costă timp şi bani şi, sincer să fiu, nu se poate.

Aş susţine o campanie de conştientizare, aşa cum am avut pentru activităţile dăunătoare mediului. Airbnb trebuie să renunţe la imaginea aia veselă şi nevinovată. Trebuie să convingem oamenii că, atât când oferă o locuinţă pe site cât şi când rezervă prin intermediul aceluiaşi site o casă în străinătate, ei colaborează cu un sistem gândit de capitaliştii americani care are drept unic scop autoîmbogăţirea şi care subminează structura socială a centrelor oraşelor noastre europene. Ei contribuie astfel la declinul sectorului hotelier, bine reglementat şi bine verificabil, şi sunt complici la creşterea necontrolată a unui circuit gri, semilegal (unde se ignoră normele de siguranţă şi oamenii se sustrag de la

plata impozitului), şi la depopularea şi, în final, distrugerea centrelor istorice ale oraşelor. Pare ceva autentic să stai într-o casă adevărată, dar, în cele din urmă, asta transformă un oraş în Disneyland.

Dar întrebarea este dacă o astfel de campanie de conştientizare ar ajuta, trebuie să fiu foarte sincer. În definitiv, e o chestiune de cerere şi ofertă. Singura soluție adevărată la problemele provocate de turism este reducerea forțată a turismului.

Vă aud obiectând că noi, în calitate de oraş Amsterdam, nu trebuie să lăsăm turiştii să ne scape printre degete, deoarece ei contribuie deloc neglijabil la economia locală. Că trebuie să căutăm un echilibru, asemenea unei balanțe. Am auzit destul de des argumentul ăsta. Dar poate îmi permiteți să vă prezint câteva cifre.

Exact câți turişti vin la Amsterdam şi cât cheltuiesc anume e extrem de greu de calculat, pentru că depinde de definițiile pe care le utilizezi. Dar e limpede ca bună ziua cât furnizează turismul bugetului local. Sunt nişte sume clare şi simple. În cazul ăsta, vorbim de 60,8 milioane de euro din impozitul pe turism şi 3,3 milioane de euro din impozitul pe biletele tururilor cu barca. Încasările totale pentru comunitate însumează deci 64 de milioane de euro pe an. Vă dau cifrele de anul trecut, cele mai recente pe care le am.

Dar la asta se adaugă, fireşte, şi cheltuielile. Trebuie să mobilizăm poliţişti în plus din cauza tuturor turiştilor beți, tâlhăriți sau rătăciți. De zece ori pe zi, în medie, e trimisă o ambulanță pentru o urgență medicală în care este implicat un turist străin. Serviciul de salubritate al oraşului are considerabil mai mult de lucru şi tot aşa. Vă scutesc de detalii, dar, dacă aduni laolaltă toate cheltuielile în plus pe care le face primăria din cauza turismului, ajungi la o sumă de 71 de milioane de euro pe an. Deci asta înseamnă o pierdere de şapte milioane de euro din bani publici.

Şi acum am luat în calcul numai aşa-numitele cheltuieli directe. Există, de asemenea, o sumedenie de aşa-numite cheltuieli indirecte, care sunt greu de calculat, dar asta nu le face mai puțin reale. Vă puteți gândi, de exemplu, la cum Amsterdamul devine tot mai puțin atractiv ca oraş în care să locuieşti, la amsterdamezii care nu mai merg la cumpărături în centru în weekend sau la firmele care părăsesc oraşul sau îl evită din cauza aglomerației sau pentru că angajații lor nu-şi pot permite o casă acolo. De asta, primăria pierde nişte venituri pe care în mod normal le-ar fi încasat. Deci sunt nişte costuri. Bilanțul pierderilor pentru bugetul public, aşadar, trece bine de şapte milioane de euro pe an.

Fără îndoială că sectorul privat câştigă din turism. Dar banii ăia dispar în mare măsură în buzunarele unui număr mic de mari întreprinzători. Se plătesc deci bani publici ca să li se dea câtorva mari mahări ocazia de a se îmbogăți. Te întrebi dacă situația asta e de dorit.

La asta se mai adaugă şi faptul că majoritatea întreprinderilor care profită de pe urma turismului se află în mâinile străinilor. Madame Tussauds şi The Amsterdam Dungeon aparțin lui Merlin Entertainment, care exploatează, printre altele, şi Legoland şi London Eye. Sunt proprietatea firmei americane cu capital privat Blackstone Capital Partners. Hotelul Amstel a fost vândut, în 2014, cu 800.000 de euro camera unui investitor din Qatar. Krasnapolsky e deținut de Axa. Vaporaşele pentru tururi de la Canal Company sunt ale unei firme suedeze. Sunt doar câteva exemple care-mi vin acum în minte. În vreme ce, pe contribuabil, turismul îl costă bani, profitul realizat se duce în cea mai mare parte în străinătate. Concepția că Amsterdamul profită de pe urma turismului e un basm. Ne-am putea gândi la mai multe motive pentru care am vrea să întâmpinăm turiştii cu brațele deschise, de exemplu fiindcă

suntem ospitalieri şi mândri de frumosul nostru oraş, dar trebuie să realizăm că venirea lor ne costă bani.

Atunci ne-am sfătuit la primărie, la un moment dat, să vedem cum putem ține oarecum sub control valul de turişti în continuă creştere care inundă Amsterdamul. Am pus atunci pe picioare, împreună cu departamentul de comunicații externe, un model nou-nouț de *city marketing*. Sunt tare mândru de el, aşa să ştiți. E vorba de o formă revoluționară de promovare a oraşului, unică în lume, care urmăreşte să scoată turiştii din oraş în loc să îi aducă înăuntru. Sau s-ar putea spune şi că am extins puțin Amsterdamul. Astfel, Zandvoort se numeşte acum în reclamele noastre Amsterdam Beach. Am rebotezat castelul Muiderslot în Amsterdam Castle. Lacurile din Holland le numim Lakes of Amsterdam. Încă ne străduim să transformăm Rotterdamul în Amsterdam Harbour, dar, deocamdată, ne lovim de lipsă de entuziasm din partea rotterdamezilor.

Şi acum veți întreba dacă a funcționat. Vă mulțumesc pentru întrebare. Răspunsul este da. Numărul vizitatorilor castelului Muiderslot s-a dublat mulțumită schimbării numelui. În Zandvoort a funcționat atât de bine, încât, între timp, s-a înființat deja o platformă a locuitorilor care protestează împotriva faptului că turismul litoral rupe toate zăgazurile. În doi ani, o să se confrunte cu aceleaşi probleme ca noi. Personal, mi se pare un succes cu care pot să mă mândresc. Singurul lucru care încă nu funcționează tocmai conform aşteptărilor e faptul că spectaculoasa creştere a turismului în localitățile învecinate ar fi trebuit să ducă la o scădere cuantificabilă a numărului de oameni care vizitează Amsterdamul.

După părerea noastră, este o chestiune de perseverență, aşa că ne-am extins strategia de împrăştiere a turiştilor cu un evantai de poveşti. Prima noastră poveste a fost Van

Gogh. Datează din 2015. Am unit muzeul Van Gogh din Amsterdam cu muzeul Kröller-Müller din Gelderland şi cu locurile din Brabant unde s-a născut şi a crescut pictorul. Ideea e ca vizitatorul să ne urmeze povestea şi astfel să fie scos cu blândeţe din Amsterdam. În mod evident, ne referim aici la vizitatorii interesaţi de cultură, ce reprezintă o mică minoritate a fluxului total de turişti, dar am primit reacţii foarte favorabile din partea lor.

Am continuat deci în această direcţie şi am creat mai multe povestiri. Pentru anul omagial al lui Mondriaan şi al neoplasticismului, am început, de exemplu, cu Drachten, unde arhitectul Theo van Doesburg, fondatorul mişcării De Stijl, a proiectat în 1920 şaisprezece locuinţe pentru clasa de mijloc. Ne aşezăm atunci la masă cu primăria din Drachten şi spunem: „Aveţi un produs interesant, o legătură frumoasă cu firul poveştii, dar muzeul e pregătit să primească turişti străini? Informaţiile sunt în engleză?” Lucruri de-astea. Foarte elementare. Dar trebuie să le iei în calcul. „Şi, apropo, de unul singur, oraşul vostru e cam slăbuţ. Sunt cumva prin apropiere mai multe lucruri de văzut?” Şi da, erau. Deci acum am făcut un cluster cu Eelde, unde Bart van der Leck a proiectat Şcoala Naţională de Aviaţie. Şi cu Muzeul de Ceramică Princessehof, din Leeuwarden. După aceea, am încercat să facem ceva şi cu un locşor vechi şi pitoresc ales la întâmplare, din vecinătate. E vorba de Beetsterzwaag. E după colţ. Şi acolo e un hotel clasa întâi. Numai şi numai dacă faci lucrurile aşa te alegi cu un pachet interesant, un produs combo, cum îi spunem noi în termeni tehnici. Şi de abia când avem asta putem să ne apucăm de promovare.

Astfel, mă ocup acum să pun bazele unei noi poveşti despre Rien Poortvliet. Da, este desenatorul piticilor. Piticii ăia sunt faimoşi în lumea întreagă, puteţi fi sigur de asta. În Japonia, lumea se dă în vânt după ei. În Spania, au făcut

un serial megapopular de desene animate inspirat de ei. Doar că nimeni din străinătate nu-l cunoaşte pe Rien Poortvliet. Uite, vedem asta ca o şansă să aducem o schimbare. Deci acum port discuții cu Muzeul Rien Poortvliet din Tiengemeten. Mai sunt multe de făcut în domeniul internaționalizării, dar îi ajut eu cu asta. În acelaşi timp, mă uit să văd dacă putem face ceva şi cu indicatoarele rutiere în formă de ciupercă montate de Oficiul Național pentru Turism, în contextul poveştii ăsteia cu piticii. Şi aşa ai pe loc şi veriga de legătură cu rezervațiile naturale.

Din spatele biroului meu, fac pe dracu-n patru să iasă bine, puteți să mă credeți pe cuvânt, dar, în acelaşi timp, rămâne o frecție la un picior de lemn, o spun cinstit cu mâna pe inimă. Ştiți care e singurul lucru care ajută să reducem semnificativ numărul de turişti? Vă spun eu. Un atentat terorist. A funcționat în Barcelona. Ani de-a rândul au luptat împotriva turismului, dar numărul vizitatorilor tot continua să crească. Până când, pe 17 august 2017, o camionetă albă a intrat cu viteză pe Ramblas şi, gonind în zigzag, a ucis şaisprezece pietoni. Da, ştiu că şoferul Younes Abouyaaqoub, care a fost împuşcat mortal patru zile mai târziu, în Subirats, era un partizan al Statului Islamic, dar oricine poate angaja un musulman radicalizat. Nu vreau să sugerez că asta s-a întâmplat, dar a mers. Imediat a avut loc o scădere a numărului de turişti în Barcelona, la care noi doar putem să visăm. Dar, cât timp aici, în Amsterdam, lipseşte voința politică de a rezolva problema asta odată pentru totdeauna, am mâinile legate şi, împins de nevoie, încerc în continuare cu Rien Poortvliet.

În încheiere, dacă nu mai aveți alte întrebări, v-aş putea ruga să-mi semnați exemplarul meu din *La Superba*? Mi-ați face o mare bucurie. Mi-a plăcut mult. Pot să vă întreb dacă acum, că locuiți în Veneția, aveți cumva de gând să scrieți o carte asemănătoare despre Veneția? Cred că ar avea o

atmosferă la fel de frumoasă, doar că ar fi cu totul altfel, desigur. *La Serenissima* ar fi un titlu minunat, nu vi se pare? Nu, nu trebuie să-mi mulțumiți. Folosiți-l liniştit. Când aveți zborul de întoarcere? Mâine deja? Atunci, nu-mi mai rămâne decât să vă urez un zbor foarte plăcut înapoi spre casă. Vă mulțumesc că ați venit. A fost o onoare pentru mine să pot schimba impresii aşa de deschis cu dumneavoastră.

7

Spre deosebire de personajul principal al romanului meu *Peachez, o poveste de dragoste*, nu mi-e frică să zbor cu avionul. Dacă am descris în mod credibil simptomele panicii care l-a cuprins când naraţiunea mea îi cerea să păşească la bordul unui zbor intercontinental, asta se datorează cercetării şi fanteziei şi nu unei experienţe prin care am trecut eu personal. Ce mă deranjează la orice călătorie cu avionul este tam-tamul din jur, izvorât din faptul că alți oameni consideră că-şi pot revendica şi ei dreptul de a zbura cu avionul în acelaşi moment. Dar călătoresc atât de des cu avionul în interes de serviciu, încât mi-am profesionalizat comportamentul şi mişcările pe aeroporturi. Statutul meu de *frequent flyer* cu un card Freccia Alata Gold de la Alitalia îmi oferă acces la *fast-track security*, *airline lounges* şi *priority boarding*. De cele mai multe ori, reuşesc să limitez la minimum contactul cu semenii mei turişti. Şi dacă, din cauza unei credinţe deplasate în democraţie, sunt condamnat totuşi să mă deplasez printre tătici exuberanți plecați în vacanță, care deja şi-au luat pe ei pantalonii scurți şi şlapii din pura plăcere a anticipării, printre odrasle care se smiorcăie şi nu pot fi potolite nici cu un iPad şi printre cete de tovarăşi legănându-şi despuiați burțile şi chefuind în

vacanță fără nevestici, atunci prefer să-i am în spatele meu la coadă decât în față.

La bord, mă strecor în scaunul meu strâmt şi mă adâncesc în gândurile mele solitare la fel cum, odinioară, când vremea era atât de disperată încât trebuia să merg cu autobuzul la şcoală, îmi făceam să dispară ca prin farmec colegii de drum, care miroseau a câine ud şi erau agasant de normali, gândindu-mă foarte intens la Goethe, Homer şi chestiuni metafizice. Încercam să anulez existența lor nemeritată prin gânduri la care nu puteau lua parte.

Dar era un zbor aglomerat şi stăteam înghesuit fix lângă un englez care era amabilitatea întruchipată, dar umbla îmbrăcat jalnic. Asta mă deranja. Apropierea lui îmi ironiza exclusivitatea. Iluzia statutului meu aparte, indispensabil pentru un zbor confortabil, devenea total ridicolă, pentru că stăteam lipit de un purtător de şosete la mâna a doua, ieşit direct dintr-o dugheană ieftină. Am încercat să mă concentrez la lectura cărții *Inima întunericului* de Joseph Conrad, pe care mi-o descărcasem pe iPhone pentru drum. Dar, în vreme ce Marlow povestea că îl respectă pe contabilul de la sediul companiei pentru că, după părerea lui, faptul că acesta încă merge îmbrăcat mereu într-o cămaşă impecabilă din pânză apretată, cu manşete albe ca zăpada, un sacou uşor cu cravată, cizme lustruite şi pantaloni călcați la dungă, după trei ani petrecuți în disperarea dezolantă a junglei africane, reprezintă o dovadă de caracter şi coloană vertebrală, eu îl auzeam pe englezul de lângă mine sforăind în puloverul lui ros, a cărui culoare nu se mai distingea. Adormise. Spre deosebire de mine. Am oftat. Capul i-a căzut pe umărul meu. Căpitanul avionului ne-a anunțat prin difuzor cât mai durează zborul.

La începutul romanului *Inima întunericului*, povestitorul susține că marinarii duc în general un trai sedentar. Casa lor este nava, iar pentru ei marea este acasă. Când se dau

jos de pe vas, e suficientă o plimbare degajată pe chei cu mâinile în buzunar ca să pătrundă cu mintea continente întregi şi să ajungă la concluzia că secretele pe care le adăpostesc nu merită să fie aflate. Aeronauții care mă înconjurau aveau o mentalitate complet opusă. Pentru aceşti călători, călătoriile fuseseră abolite, în sensul că deplasarea fusese redusă la o pauză scurtă şi nesemnificativă între plecare şi sosire, umplută cu nişte enervare, gustări preambalate şi un pui de somn. În binecuvântata neştiință a azimutului, a latitudinii şi a longitudinii, se lăsau teleghidați de la o poartă de îmbarcare la alta. Orice destinație era la fel de îndepărtată pentru ei: durata unui zbor mai lung sau mai scurt. Plecau de dragul destinației, nu al călătoriei. Acolo urmau să se apuce, fără a pierde timpul, să bifeze atracții turistice obligatorii pe nişte *to do lists* conform unui desfăşurător strict, ca nişte fanatici religioşi orbiți de aşteptarea mântuirii. Nutresc speranța că, în felul ăsta, pot prinde un crâmpei din amintirea unei experiențe autentice care, acasă, se ştersese cândva între spălatul vaselor şi cheful de vineri seara. Ar alerga asudând în sus şi-n jos pe chei şi s-ar ruga să mai rămână încă taine de descoperit la destinația lor indiferentă, care îi va examina, clătinând dezaprobator din cap, înainte să le bage pe gât tinichele strălucitoare.

Dar poate că lucrurile nu stăteau deloc aşa. Se poate afirma la fel de îndreptățit că nu se deosebesc nici cât negru sub unghie de matrozii sedentari ai lui Conrad. Pentru că nu ştiau ce înseamnă să călătoreşti şi, afundați într-un scaun îngust, se lăsau cărați spre un alt aeroport, nu exista nicio distanță între grijile zilnice şi depărtări, între lucrurile obişnuite şi cele străine, între prejudecăți şi îndoieli. Urmarea era că, oriunde ar fi sosit, ajungeau în punctul din care plecaseră. Aveau să vadă exact ceea ce se aşteptau să vadă dinainte. Dacă nu, agenția de turism se putea aştepta

la o plângere. Aveau să-şi vadă confirmate prejudecăţile. Nu voiau altceva. Asta era definiţia lor pentru o vacanţă reuşită. Vă daţi seama. Închipuiţi-vă că locuitorii acelei minunate ţări din sud nu s-ar bucura de viaţă în mod inutil cât e ziua de lungă, ci s-ar dovedi nişte stâlpi sârguincioşi şi stresaţi ai produsului intern brut. Turiştii din nord n-ar vrea să vadă aşa ceva, altminteri, le-ar strica vacanţa. Închipuiţi-vă că în acea îndepărtată şi misterioasă ţară orientală n-ar fi niciun dram de sărăcie pitorească la vedere pe stradă, ci s-ar dovedi că s-a pus pe picioare o economie ca lumea, strict organizată şi în multe privinţe mai productivă decât cea a patriei lor. Turiştii occidentali ar închide ochii la asta sub sancţiunea unei crize existenţiale. Voiau să umble gură-cască pe chei, clătinând dezaprobator din cap şi cu mâinile în buzunare, ca să-şi vadă confirmată propria superioritate. Şi ei erau sedentari, căci nu le păsa de destinaţie. Ce-i interesa era doar deplasarea. Aerul rarefiat era habitatul lor şi nu căutau nimic în afara predictibilităţii aeroporturilor care, cu sălile lor de plecări şi sosiri care luceau ca oglinda, cel mult îşi schimbau din când în când numele. Sau poate lucrurile stăteau şi mai diferit.

Nu mă dumiream şi am aţipit în scaun cu capul sprijinit de hublou. M-am trezit brusc fiindcă mi-am dat seama, în piroteala mea, ce imagine drăgălaşă trebuie să oferim noi doi, eu şi englezul, moţăind frăţeşte umăr la umăr. M-am hotărât să privesc pe geam în mod ostentativ. Avionul începuse manevrele de coborâre. Marea ni se întindea în faţa ochilor.

Observasem deja de mai multe ori că marea, văzută de sus, nu arată a mare. Căci ceea ce vedeai nu semăna cu apa. Nu putea fi altceva, asta era clar, şi totuşi cine se lua numai după aspect ar fi fost tentat să se gândească mai degrabă la o altă materie, dar n-am reuşit niciodată să-mi dau seama care. De fiecare dată când observasem

fenomenul, trăsesem concluzia că trebuie să reflectez mai bine la asta. Am decis că acum e momentul. Ca să-mi recapăt, în orice caz, în ochii mei, statutul excepțional la bordul avionului, mi-am dat sarcina de a găsi, singurul dintre toți pasagerii prezenți, o metaforă potrivită pentru imaginea pe care o oferea marea din înaltul cerului. Cel mai izbitor este că poți vedea într-adevăr valuri, sub forma încrețiturilor la suprafața apei, dar nu par să se mişte, numai dacă priveşti cu mare atenție, şi nici atunci prea mult. Suprafața aducea mai mult cu uleiul decât cu apa. Comparația aceasta nu îmi plăcea în mod deosebit. Atrăgea pe bună dreptate atenția asupra diferenței evidente de vâscozitate dintre apa observată la nivelul apei şi apa văzută din aer, dar evoca imaginea unui strat de ulei deasupra valurilor şi, prin urmare, a unei poluări superficiale, în vreme ce diferența pe care trebuia să o denumesc era esențială. Am cochetat cu ideea de a compara marea văzută de sus cu un metal lichid, precum mercurul, dar, cum majoritatea oamenilor, inclusiv eu însumi, n-au văzut niciodată vase pline cu mercur lichid, metafora nu era atât de edificatoare. Poate folie de aluminiu. Dar asta punea prea mult accentul pe strălucire, în vreme ce eu eram în căutarea unei metafore pentru încrețirea aparent statică produsă de mişcarea valurilor. Folie de aluminiu mototolită. Încrețiturile de pe suprafața apei semănau cu nişte cute într-o folie de aluminiu care fusese mai întâi strânsă într-un ghemotoc mare şi pe urmă desfăcută cu grijă, pe cât posibil, şi netezită cât mai bine. Ceea ce nu-ți mai reuşeşte niciodată. Imaginea era oarecum fidelă, deşi destul de confuză. Plastic topit. Poate asta suna mai bine. M-am uitat cu atenție încă o dată şi am decis că asta trebuie să fie. Din înaltul cerului, marea arăta ca un plastic bleumarin, topit şi iar solidificat, acoperit de bule neregulate, distrus pentru totdeauna. M-am lăsat pe spate mulțumit. Avionul a executat o aterizare lină.

CAPITOLUL CINCISPREZECE

INTERTEXTUALITATE

1

Era deja toiul zilei, trecuse de mult ora micului-dejun, când majordomul de la Grand Hotel Europa, domnul Montebello, de pe treptele scării din fața intrării principale, a zărit o făptură ostenită şi înțepenită de frig într-un smoching albastru sfâşiat apropiindu-se încet din depărtare şi traversând lunga alee de acces.

— Cred că mai avem supă, a zis el când în sfârşit am ajuns sub forma acelei făpturi. Sau, dacă doriți altceva cald, sunt sigur că aş putea îndupleca bucătăreasa să pregătească între timp ceva special pentru dumneavoastră.

— Vă mulțumesc, am zis. Supa e o idee bună. Vă rog să mi-o aduceți în cameră.

— Desigur, a zis Montebello. Când veți binevoi mai târziu, după ce vă dezbrăcați, să mă lăsați să mă ocup de smochingul dumneavoastră, o voi ruga pe croitoreasa noastră să facă imposibilul cu putință. Şi eu am ținut ani de

zile la obiceiul de a face câțiva paşi la începutul zilei ca să-mi dezmorțesc picioarele. Acum am înaintat prea mult în vârstă şi am membrele prea țepene pentru asta, dar, din experiență, o plimbare matinală stimulează circulația sângelui, înviorează spiritul şi curăță mintea. Însă, în toți acei ani, nu am avut niciodată atât rafinament cât să-mi vină ideea să mă îmbrac în smoching. Trebuie să vă complimentez.

— Doar că n-am ținut cont că e prea frig pentru o asemenea extravaganță.

— E răcoare pentru perioada asta a anului, a zis Montebello. Aici aveți dreptate.

— Dacă vreți să mă scuzați, am zis, acum aş vrea să fac un duş fierbinte şi să-mi mănânc supa.

— Absența dumneavoastră la micul-dejun nu a trecut neobservată, a zis Montebello. Mai cu seamă doamna Albane părea agitată.

— De ce ziceți asta? am întrebat. Ce vreți să spuneți?

— Îşi făcea griji pentru dumneavoastră, a zis. Poate că mai târziu azi, când aveți un moment liber, ați putea-o linişti apărând teafăr şi nevătămat. Am impresia că ar aprecia foarte mult.

— Cutez să pun asta la îndoială, am zis. Dar vă mulțumesc pentru sugestie. Mă voi ocupa de această chestiune mai târziu în cursul zilei de azi. Acum aş vrea să mă retrag puțin.

— Se înțelege, a spus. Mai există însă o altă problemă care vă va solicita o clipă de atenție mai târziu în cursul zilei.

— Aceasta fiind?

— Chiar regret să vă deranjez, a zis el, şi mi-ar plăcea să fie în puterea mea să amân această chestiune până mâine sau şi mai târziu, când vă convine, dar mă tem că e vorba de o oarecare urgență. Poliția ar dori să vorbească cu dumneavoastră.

— Poliția?

— Da, regretabil, după cum spuneam. Sper că mă iertați că îmi lipseşte autoritatea de a ține departe asemenea subiecte. Singurul lucru pe care îl pot spune ca să vă liniştesc e faptul că inspectorul de poliție este un om manierat şi cultivat, aflat la o vârstă care predispune la indulgență. A venit aici azi-dimineață. După ce i-am comunicat că lipsiți, ceea ce era purul adevăr, şi i-am sugerat că s-ar putea întoarce mai târziu, a zis că preferă să vă aştepte. Este în fosta cameră chinezească.

— Azi-dimineață? am întrebat. La ce oră? A zis pentru ce?

— Da, mă tem că este vorba despre o chestiune destul de delicată. Dar aş propune ca mai întâi să vă împrospătați şi să vă schimbați de haine, să vă mâncați supa, poate să vă trageți sufletul puțin şi apoi să vă conduc în linişte la fosta cameră chinezească.

— O să mă grăbesc, am zis. Cu cât se rezolvă mai repede, cu atât mai bine.

— Vă mulțumesc, a zis Montebello. Ştiam că pot conta pe dumneavoastră.

Am intrat împreună pe uşa principală.

— A, da, a zis Montebello, încă un lucru. Cei trei oaspeți americani ai noştri au plecat azi-dimineață. M-am gândit că poate ați vrea să ştiți.

2

M-am băgat sub duş şi m-am spălat frenetic. Deşi aş fi dat dovadă de lipsă de realism să mă gândesc că ajută, în orice caz nu înrăutățea situația. Trebuia să reflectez. Trebuia să câştig timp. Oricum, declarația semnată era încă în posesia mea. Verificasem imediat la sosirea în cameră. Documentul era unde îl pusesem, pe birou. Stând în picioare în smochingul meu zdrențuit, l-am citit cu atenție de câteva ori

de la cap la coadă şi l-am pus pe urmă în exact acelaşi loc unde fusese înainte, ca să evit panica.

Dar chiar nu era niciun motiv de panică, aşa mă amăgeam. Din punct de vedere juridic, apărarea mea era solidă ca o stâncă. Majoră negru pe alb, acord explicit menţionat pentru toate actele care avuseseră loc şi, chiar mai mult decât atât, inclusiv clauza că declaraţia fusese încheiată în deplinătatea facultăţilor mintale, de bunăvoie şi nesilită de nimeni, dată, semnătură, n-aveai ce vină să găseşti.

Venirea poliţiei putea să însemne două lucruri: fie se punea la îndoială faptul că acţionase de bunăvoie, fie chiar era o problemă cu vârsta. Cineva din exterior putea lesne să-şi imagineze prima ipoteză, ţinând cont de diferenţa de vârstă, raporturile de autoritate şi lucrurile de genul ăsta, dar atunci lor le revenea sarcina probei. Ei nu aveau martori, iar eu aveam declaraţia. În plus, lucrurile nu stăteau deloc aşa. Dacă era vorba de viol, ea era făptaşa. Dacă minţise cu adevărat în privinţa vârstei, având documentul semnat de ea, puteam să fac pe nevinovatul. Da, de acord, nu îi verificasem paşaportul, dar ce, nu mai exista bună-credinţă pe lumea asta?

Însă spusese ceva despre vârsta ei. Oare ce? Că nu contează dacă declaraţia ei e adevărată şi că singurul lucru important este să o am negru pe alb. Ia stai puţin. Nu te panica. E adevărat că acea afirmaţie putea fi considerată ca o semimărturisire sau, în orice caz, ca un indiciu important că ceva e în neregulă cu vârsta majoră pe care ea o declarase. Acest amănunt ar fi putut fi folosit împotriva mea. Dar stai calm, Ilja, nici acolo n-au fost martori.

M-am şters şi m-am dat cu diferitele mele creme de zi. Ce dezastru! Nu, nu trebuia să gândesc aşa. Nu era niciun dezastru. Totul era complet sub control. Din punct de vedere juridic, n-aveau ce să-mi facă. Dar aspectul juridic

nu era singurul. Exista şi riscul prejudiciului de imagine. Eram o personalitate publică, în calitate de scriitor laureat şi în vogă, mai ales în patria mea. Dacă ar fi ajuns la urechile presei că sunt suspectat să fi întreținut relații sexuale cu o minoră într-un hotel îndepărtat din străinătate, atunci dădeam de dracu'. Puteam eu foarte bine să fiu declarat nevinovat de o sută de ori, acuzațiile tot ar fi fost o pată de care n-aş mai fi putut scăpa niciodată. Şi erau prea multe persoane, împinse de gelozie şi alte sentimente, mai cu seamă în patria mea, care şi-ar fi frecat palmele de bucurie să le pice din cer aşa un noroc neaşteptat şi ar fi accentuat mult timp, tare şi repetat, pata asta, învârtind cuțitul în rană. Trebuia să previn scandalul cu orice preț. Trebuia deja să încep să mă gândesc la o strategie mediatică, căci, dacă ar fi apărut problema, trebuia să reacționez iute ca fulgerul, altminteri s-ar fi dezlănțuit urgia cât ai clipi.

Aş fi putut recunoaşte fapta şi specula imaginea mea de artist libertin. Până la urmă, sunt un poet, nu un politician creştin-democrat, să fim serioşi. Aş mai fi putut să pun gaz pe foc dezvăluind eu însumi câteva detalii picante şi pozând într-un boem arogant care consideră toată treaba asta un capitol savuros al autobiografiei sale. Ar fi fost de departe cea mai bună strategie, dacă sexul cu minori n-ar fi scăzut atât de mult în ultima vreme în ochii publicului. Îi cam trecuse moda.

Nu, ar fi trebuit să trec imediat la contraatac cu toată forța: să neg categoric, să depun plângeri pentru calomnie, tot tacâmul. Şi pe urmă? Întrebarea era dacă ar fi ajutat. Atmosfera mediatică din zilele noastre era atât de viciată, încât adevărul faptic şi juridic nu avea nici cea mai mică şansă în fața unei poveşti picante.

Am oftat. Cum se descurcau bieții mei tovarăşi de suferință? Cumpărau tăcerea victimei. Dar atunci trebuia să

dau de Memphis. Mai era şi asta. Oare de ce au plecat azi-dimineaţă în grabă, de fapt? Şi de ce Montebello considerase necesar să-mi spună, de fapt? Întrebarea era ce ştia. În esenţă, era greu de imaginat să se petreacă fie şi un singur lucru în Grand Hotel Europa de care să nu ştie, dar, în acest caz concret, ar fi fost cu neputinţă să fie la curent. Pe de altă parte, Montebello cunoştea scârţâitul podelelor de pe holuri. Dar nu ar fi avut niciun motiv să îmi facă rău.

Mi-am pregătit spuma de ras, am ascuţit briciul şi am ras barba unei nopţi (în mare parte) albe. Mi-am ajustat mustaţa şi perciunii cu două forfecuţe diferite. Dar asta era, fireşte, adevărata întrebare. Cine ar profita de pe urma discreditării mele? Dacă poliţia se afla aici, asta însemna că o anunţase cineva. Poate părinţii adoptivi ai lui Memphis. Probabil că fata îşi supraestimase propria independenţă. Dar cu greu puteam împăca acest scenariu cu plecarea lor. Dacă, indignat de nedreptatea făcută fiicei tale, trimiţi poliţia pe urmele mele, nu vrei să vezi cu ochii tăi că se face dreptate?

Mai exista şi o altă posibilitate. Să presupunem că nu mă înşelasem şi o nălucă în veşmânt alb rătăcea pe hol în clipa în care Memphis ieşise din camera mea şi să presupunem că poeta franceză Albane umbla pe acolo din întâmplare sau, şi mai probabil, intenţionat, pradă unei obsesii bolnăvicioase, alimentată de faptul că ne văzuse părăsind împreună sala de mese, atunci zărise o minoră în minijupă ieşind din camera mea la ceas târziu din noapte. Am pocnit din limbă. Era foarte posibil ca asta să explice totul. Dar Albane nu avea de unde să ştie că sunt acoperit din punct de vedere juridic de declaraţie. Dacă îmi jucam bine rolul, trădarea urma să se întoarcă împotriva ei şi s-o lovească drept în faţă, ca un bumerang.

M-am îmbrăcat. Un costum negru ar fi fost prea sumbru, ca şi când mi-aş fi jelit deja în mod anticipat condamnarea

pe deplin meritată. Am ales costumul meu albastru-mineral de la Brett Sinclair. L-am combinat cu pantofii mei albastru-argintiu de la Melvin & Hamilton, o cămaşă roz şi o cravată din mătase, cu dungi albastre şi argintii, de la Finollo din Genova. Mi-am ales butonii din aur şi acul de cravată din aur cu un frivol rubin fals. Ăsta era ultimul detaliu dezinvolt, care arăta clar că aştept foarte încrezător discuția cu ofițerul de poliție. Mi-am pus declarația semnată de Memphis în buzunarul interior.

Deodată, mi-am amintit ceva. Oare ce zisese Memphis despre semnătura ei? Spusese să nu cred că e falsă, pentru că ea chiar aşa se semnează. Am scos iar documentul din buzunar şi m-am uitat la semnătură. Nu era nimic în neregulă cu ea, de fapt. Poate puțin copilăroasă, cu un cerculeț care reprezenta punctul de pe i-ul din numele ei, dar nu vedeam niciun motiv pentru care n-ar fi putut trece drept o semnătură veritabilă şi legitimă. Atunci, de ce spusese asta?

Un scenariu năucitor şi negru ca smoala începea să prindă contur în mintea mea. Cine insistă inutil asupra autenticității unui lucru este conştient că e vorba de un fals. Poate Memphis îmi spusese să nu-mi bat capul cu semnătura ei pentru că o falsificase intenționat. Sau hai să privim problema şi din alt unghi, ca un experiment de gândire. Cât de probabil este, de fapt, ca o fată, tânără şi neîndoielnic atrăgătoare, să insiste în mod dezinteresat şi complet din proprie inițiativă să facă sex cu un poet corpolent pe care nu-l cunoaşte, de trei ori mai bătrân ca ea? Aproape orice conspirație malefică era mai credibilă ca asta. Mă făcuse să cad în capcană. Voise să-mi alunge neîncrederea cu acel document neobişnuit, de care, de altfel, nici nu mai auzisem până atunci şi care se va dovedi în mod evident că nu e legal, şi, după aceea, a adunat litri de material ADN pe şi în corpul ei. Poate a şi înregistrat, cine

ştie? În cele din urmă, a predat totul frumos poliției şi a şters-o englezeşte. Ce părere ai, Ilja? Ar putea fi ăsta cumva un scenariu care explică totul? Aşa credeam şi eu.

Singurul lucru care mai lipsea era motivul. Nu putea fi vorba de şantaj, căci atunci nu chemi poliția. Trebuie să fi acționat la ordinele cuiva. Iar aşa-zişii Jessica şi Richard fuseseră implicați în complot şi asta era evident la o privire mai atentă. Dar cine să fi pus la cale asta şi de ce?

Exista un singur mod să aflu răspunsul. Dar poate că acul meu de cravată cu onix negru era totuşi mai potrivit. Mi-am stropit obrajii cu loțiune cu sare de mare, am pulverizat două pufuri de Rosso di Ischia pe sacou şi am coborât, jinduind după răspunsuri şi copleşit de senzația propriei mele prăbuşiri.

3

Când am părăsit scara monumentală, trecând printre sfinx şi himeră, şi am pătruns în holul central, unde am vrut să o iau la dreapta, ca să merg prin bibliotecă şi sala verde către fosta cameră chinezească, care, potrivit viziunii pe care o avea domnul Wang despre o alură europeană a hotelului, fusese reamenajată într-o singură noapte într-o imitație kitschoasă a unui pub tipic englezesc şi unde eram aşteptat pentru a fi audiat, am văzut prin uşa de sticlă a intrării principale că în fața treptelor se află un autocar.

— Avem oaspeți chinezi, a zis domnul Montebello, care cobora scara după mine în paşi de dans.

— Un autocar întreg? am întrebat.

— Sunt douăzeci şi trei. Tocmai i-am condus pe ultimii la camerele lor.

— Renasc vremurile gloriei de odinioară a Grand Hotel Europa, am spus.

— Gradul de ocupare al unui hotel poate fi considerat atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ, a spus el, dar nu eu sunt cel ce trebuie să aibă un punct de vedere cu privire la asta. Ştiu, cunoaşteţi drumul, dar vă rog să-mi permiteţi să vă conduc la tradiţionalul şi nou-nouţul nostru pub englezesc. De la renovare, acest spaţiu promitea, după părerea mea de profesionist, să devină cel mai liniştit loc al hotelului. De aceea i-am propus ofiţerului de poliţie să vă aştepte acolo. Dar trebuie să recunosc că m-am înşelat. Câţiva dintre oaspeţii noştri chinezi deja s-au postat acolo. Le place la nebunie. Acum înţeleg de ce domnul Wang, care fără îndoială ştia de venirea compatrioţilor săi, s-a grăbit atât cu renovarea. Dar, drept urmare, poate că ar fi oportun să mutăm întâlnirea dumneavoastră într-o altă sală. De aceea aş vrea să vă însoţesc.

— Vă mulţumesc, am zis. Ţinând cont de natura delicată a problemei, e de dorit un anumit grad de izolare şi intimitate. Pe de altă parte, nu cred că prezenţa doar a unor vorbitori de chineză în raza noastră auditivă trebuie să reprezinte o problemă insurmontabilă.

— Cum doriţi, a spus Montebello.

Încă nu văzusem transformarea camerei chinezeşti, dar ce am văzut a fost ce-mi imaginasem când locul îmi fusese descris ca un pub englezesc. Chiar şi în Anglia ar fi fost greu de găsit un pub englezesc care să semene mai mult cu un pub englezesc decât acest pub englezesc. Tapiseriile orientale de secol nouăsprezece, care, de altfel, nu mă atrăseseră niciodată în mod deosebit, fuseseră acoperite cu un tapet caraghios cu floricele. Pe parchet fusese pusă o mochetă de un prost-gust convingător şi fuseseră create separeuri intime, cu canapele din catifea. Pe pereţi erau atârnate stampe înrămate, colorate de mână, înfăţişând cai de curse şi rase de câini, printre care se potrivea la ţanc o fotografie înrămată a Majestăţii Sale regina Elisabeta a II-a.

În colț, unde înainte era o vază chinezească aşezată pe o consolă, acum fusese pusă o replică a unei cabine telefonice roşii londoneze.

Pâlcuri de chinezi beau ceai în separeuri. În spate, la masa centrală, stătea un domn cărunt mai bătrân într-un costum gri-închis din trei piese cu dungulițe. Un lanț trăda prezența unui ceas în buzunarul vestei. Ar fi putut să facă parte din decor, dar, când m-a văzut intrând, s-a ridicat, m-a salutat, mi-a mulțumit că am venit şi s-a prezentat ca fiind inspectorul. Mi-am cerut scuze că l-am făcut să aştepte. Mi-a înlăturat scuzele cu o mişcare a mâinii şi m-a invitat să iau loc. Majordomul a întrebat dacă ne mai poate servi cu ceva. Inspectorul a cerut ceai, iar eu un espresso dublu. Majordomul ne-a adus băuturile calde dorite şi ne-a lăsat singuri.

— Rosso di Ischia, a zis inspectorul. A trecut mult timp de când am mirosit ultima oară acest parfum. Foarte rafinat. Trebuie să vă complimentez.

În fața lui pe masă se afla un dosar, nu era exagerat de gros, dar nici subțirel. Jumătate de centimetru de hârtie, am estimat. M-a uimit şi m-a nelinişti că plângerea pentru o presupusă infracțiune de la care nu trecuseră nici douăzeci şi patru de ore furnizase deja o asemenea cantitate de probe incriminatorii.

L-am întrebat pe inspector cu ce îl pot ajuta.

— Aş vrea să-mi cer scuze anticipat, a zis, că mă văd nevoit să discut cu dumneavoastră un caz de care aş fi preferat să nu mă ocup.

În orice caz, aducea vorba despre asta cu stil. Am clătinat înțelegător din cap.

— Din când în când, în meseria mea mă lovesc de situații în care legea îmi cere să acționez, în vreme ce eu personal sunt convins că ar fi preferabil să închid ochii şi să mă retrag. Asta este una din acele situații.

— Sunteți un slujitor al legii, am zis, iar puterea legii stă în faptul că se aplică tuturor în mod egal.

Din considerente strategice, voiam să adopt o atitudine cât mai cooperantă.

— Adevăr grăiți, a zis. Dar cazul de față este aşa de delicat pentru că este implicată o persoană minoră.

Deci, totuşi. Tocmai cum mă gândeam. Despre asta era vorba. Bun, eram pregătit. Am pipăit o clipă documentul din buzunar.

— Şi numele dumneavoastră este menționat în acest context, a continuat.

Închidea capcana cu grație. Dar am zărit o portiță să dobândesc informația pe care o căutam.

— V-aş putea întreba cine mi-a menționat numele? am întrebat.

— Chiar persoana în cauză, a spus.

Deşi anticipasem acest scenariu, nu pot nega că m-a străbătut o undă de indignare. Memphis însăşi mă dăduse pe mâna poliției, ceea ce nu putea să însemne altceva decât că mă ademenise premeditat într-o cursă. Furia față de propria mea naivitate se amesteca cu dezamăgirea amară produsă de concluzia că rămăşițele amintirilor dulci de azi-noapte se bazau pe o mascaradă perversă.

— S-ar putea să vă atenueze neplăcerea, a zis inspectorul, faptul că această discuție dintre noi doi are loc la cererea expresă a lui Abdul.

— Abdul?

— Abdul. Îl cunoaşteți drept valetul acestui magnific hotel. Dacă nu mă înşel, v-ați împrietenit cu el într-o oarecare măsură.

— Desigur că ştiu cine este Abdul, am zis.

Dar ce-avea el de-a face cu treaba asta?

— A fost sugestia lui că i-ați putea fi de ajutor în cazul său, a zis inspectorul. Urmez cu plăcere această sugestie. De aceea suntem aici.

— E vorba despre Abdul? am întrebat.

— Credeam că sunteți la curent, a zis. Dacă nu, despre cine să fie vorba?

Am râs. Nu se cuvenea, dar nu m-am putut abține.

— Îmi cer scuze, am zis. Pentru o clipă, am fost cu gândul în altă parte. Am dormit prost azi-noapte. Dar, fireşte, Abdul. Sigur că l-aş pune în rândul prietenilor. Ard de curiozitate să aud în ce fel l-aş putea ajuta.

— După cum am zis deja, e vorba despre o chestiune destul de supărătoare, a zis inspectorul. După cum probabil că ştiți, are statutul de azilant. Pentru că este minor, domnul Montebello îndeplineşte rolul de tutore. Dar, din păcate, asta nu e destul ca să primească un permis de şedere. Pentru asta, trebuie să fie recunoscut ca refugiat politic. Asta i-ar da statut de şedere din motive umanitare. Acum parcurge această procedură. Am dosarul lui aici în fața mea. Trebuie să spun că situația arată bine pentru el. Pe baza acestui dosar, i s-ar acorda azil în mod normal, dacă nu s-ar fi ridicat recent nişte îndoieli cu privire la povestea fugii lui.

— Mi-a spus şi mie cum a fugit, am zis.

— Exact, a zis inspectorul. Asta e ce mi-a comunicat şi mie. Mai mult decât atât, Abdul susține că i-ați aşternut povestea chiar pe hârtie. Aşa este?

— Într-adevăr, am zis. Povestea lui m-a impresionat atât de mult, încât am scris-o cu intenția de a o folosi la un moment dat pentru o carte viitoare.

— Ați ficționalizat cumva povestea lui Abdul sau ați adaptat-o în vreun alt mod normelor literare?

— Nu, am zis. Probabil că o voi face cândva, dar înainte de asta ar trebui să am o idee asupra contextului în care vreau să o integrez.

— Desigur, a zis inspectorul.

— Deocamdată, am notat povestea lui Abdul exact aşa cum mi-a relatat-o, am zis. Chiar am făcut tot ce se putea să-i păstrez şi cadenţa, şi timbrul vocii, în măsura în care aşa ceva este posibil pe hârtie.

— În cazul ăsta, ne-aţi face lui Abdul şi mie un mare serviciu dacă mi-aţi da-o să o citesc.

4

Când m-am întors în cameră, cu greu am reuşit să mă abţin să fac o nebunie, cum ar fi să chiui brusc de bucurie sau să încerc un pas de dans. M-am dus la baie, m-am privit în oglinda cea mare cu ramă aurită şi am clătinat încet din cap. Reflexia mea din oglindă mi-a răspuns zâmbind cu subînţeles. Pe lângă uşurarea că scăpasem ca prin urechile acului de urmărirea penală şi amuzamentul că fusesem atât de neghiob încât să mă las pentru o clipă pradă fricii, am simţit, spre ruşinea mea nu întru totul sinceră, exaltare, conştientizând că noaptea trecută fusese totuşi o noapte pe bune. Acum, că reieşea că păcatul meu nu fusese o infracţiune sau cel puţin nu părea să fi ajuns astfel la urechile autorităţilor, privind în urmă, tot păcatul nici nu mi se mai părea dintr-odată într-atât de păcătos. Reflexia mea din oglindă aproba în tăcere acest gând.

M-am aşezat la birou, mi-am deschis MacBookul şi am copiat fişierul cu povestea lui Abdul pe un stick USB. Am reuşit, în pofida ajutorului nu foarte eficient al lui Montebello, care în mod clar se pricepea mai mult la milieuri decât la calculatoare, să printez documentul la imprimanta

veche de la recepție. I l-am înmânat inspectorului, care l-a parcurs cu atenție.

— În mod evident, e o primă versiune, necorectată, am zis.

— Sunt conştient de asta, a spus el.

A luat-o iar de la capăt şi a parcurs documentul încă o dată.

— Trebuie să spun că este o uşurare, a zis el în cele din urmă, ca, după proza seacă din dosar, ochii mei să dea peste o relatare scrisă cum se cuvine. Din punctul de vedere al conținutului, această versiune este identică până la ultimele detalii cu povestea fugii pe care funcționarul a consemnat-o atunci, dând dovadă de mai puțină pricepere într-ale scrisului, pe baza cuvintelor lui Abdul.

— Mă bucur, am spus, că am putut contribui la ştergerea îndoielilor cu privire la povestea lui.

— Din păcate, este o concluzie pripită, a zis inspectorul. Pentru că povestea dumneavoastră este mai apropiată din punct de vedere stilistic de felul de a vorbi al băiatului şi nu este contaminată de jargonul funcționăresc, motivele pentru care mă văd nevoit să mă îndoiesc de autenticitatea acestei poveşti ies cu atât mai mult în evidență.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, am zis.

S-a aplecat în față şi a scos o carte din servieta aflată lângă el, pe mocheta nouă-nouță şi lipsită de gust.

— Cunoaşteți, fără îndoială, această capodoperă a literaturii europene, a zis.

Am luat în mână cartea şi am deschis-o la pagina cu titlul.

— Nu ştiu exact traducerea asta în proză, am zis, dar aveți dreptate să presupuneți că *Eneida* lui Virgiliu îmi este familiară.

— Este vorba despre coincidențe semnificative între povestea fugii lui Abdul, aşa cum a fost ea consemnată de funcționarul de la imigrări şi de dumneavoastră, separat unul de altul, şi pasaje din cartea asta.

Am râs.

— Sunt sigur că acele coincidențe sunt întâmplătoare, am spus.

— Asta am sperat şi eu la început, a zis inspectorul. Dar poate îmi dați voie să examinăm împreună câteva exemple. Ca să nu ne facem această sarcină neplăcută şi mai neplăcută, haideți să folosim textul dumneavoastră ca punct de plecare. Povestirea lui Abdul despre atacul armat asupra satului său şi nimicirea acestuia urmează fidel povestea cruntului asediu al Troiei, aşa cum Virgiliu îl prezintă prin gura lui Enea în a doua carte a epopeii sale. Asemenea lui Virgiliu, Abdul lasă asedierea aşezării să fie precedată de o dublă prevestire. Abdul povesteşte despre moartea înțeleptului satului ca urmare a unei muşcături de şarpe. Enea povesteşte în versiunea lui Virgiliu despre preotul Laocoon, care este sugrumat de doi şerpi. La puțin timp după aceea, Enea povesteşte că i-a apărut într-un vis fratele său Hector. Şi Abdul povesteşte despre un vis în care crede că l-a văzut pe fratele său mort. Detaliile coincid. Atât Hector, cât şi fratele lui Abdul sunt descrişi ca osteniți şi acoperiți de praf şi sânge. Atât Enea, cât şi Abdul îşi întreabă în vis fratele unde a lipsit atât. Şi, în ambele cazuri, arătarea din vis a fratelui le răspunde că trebuie să fugă de flăcări şi că va trebui să traverseze marea.

Abdul şi Enea locuiau într-o casă îndepărtată din afara oraşului, se trezesc din cauza agitației, se urcă pe acoperiş, văd flăcări în depărtare şi fug spre oraş ca să-şi ofere ajutorul. Amândoi întâlnesc pe drum un cunoscut: Enea dă peste Panthous, iar Abdul, peste un anume Yasser. Până şi comparația pe care Abdul o face în versiunea dumneavoastră, că fugea ca un pui de lup în întuneric, este împrumutată de la Virgiliu. O să vă arăt. Aici, versul 355 şi următoarele din cartea a doua. „Singura mea speranță era să nu sper nimic”, spune Abdul în relatarea dumneavoastră.

Aşa redă această traducere versul 354: „Una salus victis nullam sperare salutem.”

Grozăviile pe care le descrie Abdul conţin mai multe trimiteri la Virgiliu. Episodul în care o anume Kaysha este târâtă de păr afară din casă, după care Abdul încearcă să-i vină în ajutor, dar nu se poate apropia pentru că se trage în el de pe acoperiş este o copie a scenei din Virgiliu în care Enea povesteşte că a văzut cum Casandra era târâtă din templul Minervei şi nu i-a putut sări în ajutor pentru că era atacat cu săgeţi de pe acoperişul templului. Femeile apără casa bătrânului din neamul lui Abdul aruncând lucruri de preţ către asediatori, aşa cum troienii încearcă în zadar să apere palatul lui Priam. Scena răvăşitoare şi neputincioasă a şefului de trib care aruncă o suliţă şi este ucis este o copie destul de fidelă a morţii lui Priam. Sunt mai multe detalii care coincid, dar probabil astea sunt suficiente ca să vă faceţi o idee.

— Sunt consternat, am zis.

— Şi eu sunt surprins că nu aţi băgat singur de seamă, a zis inspectorul. Şi asta nu e totul. Şi când Abdul îşi povesteşte fuga din satul ars din temelii şi călătoria prin deşert către mare, sunt citate din Virgiliu la tot pasul. Pentru asta trebuie să ne uităm la al doilea dumneavoastră capitol şi la a treia carte a *Eneidei*. Probabil nu putem lua în calcul navigarea după stele, ar putea fi un fapt real, dar episodul tufei de mărăcini însângerate, sub care Abdul găseşte oasele unui om, se potriveşte exact cu întâmplarea de pe meleagurile tracilor, despre care ne povesteşte Enea la începutul cărţii a treia, unde dă de mormântul lui Polidor sub o tufă însângerată şi atât întâmplarea, cât şi concordanţele sunt prea specifice ca să le punem pe seama întâmplării.

După aceea, Abdul povesteşte că a dat peste un ţinut mănos unde a găsit o capră, pe care a tăiat-o şi a început să

o mănânce, dar că pe urmă au apărut nişte păsări îngrozitoare care ţipau, ducându-ne oarecum cu gândul la vulturi, şi care i-au smuls carnea din mâini. Este o redare fidelă a episodului despre care povesteşte Enea, petrecut pe una dintre insulele arhipelagului Strofades, unde au găsit vite care păşteau, le-au tăiat, după care carnea i-a fost smulsă din mâini de către harpii. Atât Abdul, cât şi Enea accentuează duhoarea păsărilor. Harpiile mitice sunt păsări cu chip de femeie. Abdul spune în formularea dumneavoastră despre vulturii lui: „Capetele lor albe păreau aproape omeneşti. Se uitau urât la mine ca nişte fete geloase."

Primirea ospitalieră de care are parte Abdul în tabăra bătrânului negustor de fier vechi, care era un prieten al tatălui său, coincide cu primirea lui Enea de către Helenus. Profeţia pe care i-o face Helenus lui Enea înainte de plecarea acestuia e mult mai extinsă şi mai specifică decât sfatul pe care i-l dă negustorul lui Abdul, dar amândoi subliniază că destinul este departe şi că omul trebuie să se încreadă în soartă. „Fata viam invenient", spune Helenus. „Soarta îşi găseşte singură drumul", spune bătrânul negustor de fier vechi.

Abdul povesteşte că a întâlnit un om slab şi costeliv pe nume Achai care l-a rugat să-l ia cu el. Această întâmplare este împrumutată dintr-o scenă aflată către sfârşitul cărţii a treia a *Eneidei*, în care Enea întâlneşte un bărbat murdar, numai piele şi os, pe nume Achaemenides, care îl imploră pe Enea să îl ia cu el. Până şi numele personajului este preluat de la Virgiliu. Acest Achaemenides dezvăluie că au ajuns pe tărâmul monstruoşilor ciclopi cu un singur ochi. Prietenul lui Abdul, Achai, spune că sunt în ţinutul unde stăpâneşte Chiorul cel crud.

Naufragiul despre care povesteşte atât de cutremurător Abdul în al treilea dumneavoastră capitol este o copie

detaliată a naufragiului lui Enea în prima carte a *Eneidei*. Dacă puneți ambele pasaje unul lângă altul, veți vedea aceleaşi elemente în aceeaşi ordine. Poate că am merge prea departe chiar să facem împreună acest exercițiu aici, pe loc, dar presupun că mă credeți pe cuvânt.

— Trebuie să recunosc că dovezile dumneavoastră sunt incontestabile, am zis. Am rămas fără cuvinte. Cu toate astea, nu sunt convins. Ca să dovedim că Abdul a preluat povestea de la Virgiliu, nu ar trebui mai întâi să demonstrați că un băiat ca Abdul, proaspăt sosit din deşert, a citit *Eneida* lui Virgiliu? Mi se pare din cale afară de improbabil, ca să nu spun exclus.

— Cartea pe care o țineți acum în mână este a lui, a zis inspectorul. Am găsit acest exemplar al traducerii în proză în camera lui. Era chiar singura carte pe care am găsit-o în camera lui.

— E cartea pe care i-a dat-o domnul Montebello, am zis, pentru că, în viziunea lui, în ea ar fi vorba tot despre un refugiat.

— E o interpretare a *Eneidei* care mi se pare greu de combătut, a zis inspectorul.

— Deci asta este cartea preferată a lui Abdul despre care mi-a povestit, am spus. A zis că a citit-o deja de şase ori.

— Exact ce mi-a povestit şi mie, a zis inspectorul.

— Şi acum? am întrebat. Care sunt urmările descoperirii dumneavoastră? Mă gândesc că nu aveți de gând să-l acuzați pe bietul nostru Abdul de plagiat.

— Departe de mine considerațiile cu privire la plagiat, a zis inspectorul. Asta ar putea eventual deveni o grijă pentru dumneavoastră, dacă veți hotărî vreodată să folosiți acest material pentru o publicație literară. Las cu încredere această decizie în seama dumneavoastră. Problema mea în acest caz este că povestea unui refugiat care a fost preluată dintr-o capodoperă a literaturii europene nu poate fi o

poveste de refugiat autentică. Ce i s-a cerut lui Abdul n-a fost să făurească o poveste frumoasă şi înduioşătoare pornind de la tradiția literară, ci să spună adevărul cu privire la ce i s-a întâmplat. Pe baza acestui adevăr se decide dacă i se acordă sau nu azil. Să mintă cu privire la asta echivalează cu un păcat capital pentru procedura pe care Abdul o parcurge în acest moment. Asta-i dilema mea.

5

L-am chemat pe Abdul ca să-l confruntăm cu descoperirea inspectorului. Nu a înțeles deloc care e problema.

— Dar, Abdul, am zis eu la un moment dat, întrebarea inspectorului e de fapt foarte simplă. Când mi-ai povestit mie şi când i-ai povestit acelaşi lucru mai înainte funcționarului, ai povestit ce s-a întâmplat cu adevărat sau ai reprodus cartea ta preferată?

— Da, a zis Abdul, privindu-mă neajutorat.

— Da, la ce? am întrebat. Ai reprodus cartea ta preferată?

— Da, a zis.

— Deci n-ai povestit ce s-a întâmplat de fapt?

— Ba da, a zis.

— Dar sunt două lucruri diferite, a zis inspectorul. Una e ce ți s-a întâmplat cu adevărat şi alta e ceea ce ai citit.

Abdul n-a înțeles asta, iar noi nu înțelegeam de ce nu înțelege. Atunci inspectorul a hotărât să recurgă la o tehnică de audiere inovatoare. S-a aplecat în față şi a scos din servieta lui o portocală. A pus-o pe masă în fața lui Abdul.

— O să-ți spun acum o poveste despre cum portocala asta de aici a ajuns în fața ta pe masă, i-a zis lui Abdul. O pasăre mare şi albastră cu ochi roşii tocmai a zburat înăuntru cu portocala asta în cioc. I-am spus păsării că am auzit că poate cânta atât de frumos şi am rugat-o să scoată nişte triluri. Pasărea a fost atât de măgulită, încât mi-a îndeplinit

rugămintea. Pentru că şi-a deschis ciocul ca să cânte, portocala a căzut pe masă aici, în faţa ta. Asta a fost povestea mea. Şi acum te rog pe tine, Abdul, să-mi spui cum a ajuns aici portocala.

— Vă mulţumesc pentru frumoasa poveste, domnule inspector, a zis Abdul, dar, cu tot respectul, mi se pare că punerea dumneavoastră în scenă nu poate fi comparată cu situaţia pentru care mă audiaţi. Înţeleg că scopul experimentului dumneavoastră este să-mi arate clar că există o diferenţă între poveste şi realitate. În cazul demonstraţiei dumneavoastră cu portocala, a fost limpede ca lumina zilei. Aţi scos-o din servietă şi nu a fost nicio pasăre mare şi albastră cu ochi roşii aici. Deci povestea dumneavoastră nu e adevărată. Sper să nu-mi luaţi în nume de rău că spun asta.

Însă când mă întrebaţi despre satul meu, despre flăcări, călătoria mea prin deşert şi pe mare, totul s-a petrecut exact aşa cum este descris în cartea mea. De aceea este cartea mea preferată. De aceea am citit-o de şase ori. Spune povestea mea. Doar că o spune mult mai bine, în cuvinte mult mai frumoase decât aş putea vreodată să folosesc eu. De aceea, când i-am istorisit povestea mea funcţionarului şi când v-am zis-o dumneavoastră, domnule Leonard Pfeijffer, m-am folosit de cuvintele din carte. Nu pentru că am vrut să mint, ci pentru că voiam să mă străduiesc să spun cât mai bine adevărul.

— Dar, făcând asta, Abdul, în mod inevitabil, tot ai denaturat adevărul, a zis inspectorul. Căci chiar dacă recunoşti, poate, multe lucruri din carte, e imposibil să se fi întâmplat toate în realitate exact aşa cum le descrie Virgiliu. Să-ţi dau un exemplu. Prietenul pe care l-ai întâlnit pe drum chiar se numea Achai, la fel ca Achaemenides din carte? Şi chiar l-ai întâlnit în ţinutul Chiorului, aşa cum Enea îl întâlneşte pe Achaemenides pe tărâmul Ciclopilor?

— În realitate, nu i-am ştiut niciodată numele, a zis Abdul. Mai târziu i-am dat numele din carte. Pentru mine, se numeşte Achai. S-a înecat fără nume în mare. Şi, astfel, poartă totuşi un nume. Şi nu ştiu nimic despre ţinutul în care l-am întâlnit. Dar lucrul cel mai important pe care am vrut să-l povestesc era că mi-a fost teamă, la fel cum i-a fost lui Enea pe tărâmul monştrilor. Nu am minţit şi nici nu am denaturat adevărul. Am povestit lucrul cel mai important în aşa fel încât cineva care nu a trecut prin aşa ceva să poată totuşi să priceapă.

— Ce recunoşti cel mai mult în carte? l-am întrebat.

— Soarta, a zis Abdul. Când fuge de oamenii care îi masacrează şi ard din temelii satul şi trebuie să facă o călătorie lungă şi anevoioasă care îl poate costa viaţa, Enea ştie că îi e sortit să ajungă în Italia şi să găsească un nou cămin. De aceea nu va renunţa niciodată, deoarece ştie că nu are voie să renunţe. Aşa am simţit şi eu. Acestei credinţe în ţelul meu îi datorez viaţa. Şi, când Enea ajunge în sfârşit în Italia, încă nu s-a încheiat. Trebuie să se zbată ca să se integreze şi să cucerească un loc pentru sine în lumea cea nouă. Deşi am avut mare noroc, desigur, că m-a găsit domnul Montebello, recunosc din plin aceste lucruri.

Eu şi inspectorul am încuviinţat din cap. După cuvintele lui Abdul, am rămas câteva clipe fără să scoatem o vorbă.

— Ce părere aveţi? l-am întrebat pe inspector.

— Daţi-mi un singur motiv, a zis, pentru care pot lăsa la o parte îndoielile cu privire la autenticitatea acestei poveşti şi închide acest dosar.

— Îi puteţi spune intertextualitate, am zis. Abdul a rostit adevărul folosind tehnica literară pe care au folosit-o şi Virgiliu, şi toţi marii poeţi şi scriitori după el. Presărându-şi relatarea veridică a poveştii sale cu trimiteri la *Eneida*, ne aminteşte că povestea lui este o poveste a tuturor timpurilor. Iar folosind o tehnică literară europeană veche

de secole, dovedeşte că este mai bine integrat în cultura europeană decât mulţi oameni care s-au născut în Europa. Ar putea fi un motiv?

— M-aţi convins, a zis inspectorul, şi mă bucur mult că aţi făcut-o. Vă mulţumesc.

6

Montebello mi-a cerut să-l urmez. I-am zis că voi da curs cererii lui, fireşte, dar l-am rugat să-mi dezvăluie ce intenţii are. Nu a răspuns. Pentru un om care, datorită meseriei şi din convingere, îşi stăpânea mereu emoţiile, cu siguranţă părea agitat. Mi-a fost greu să mă ţin după el în vreme ce galopa cu pas ferm în direcţia sălii de mese. A intrat în bucătărie. Am şovăit. Nu mi se părea potrivit, ca oaspete al hotelului, să pătrund în acel loc sacru. Montebello s-a întors către mine.

— Nu puteţi refuza marele final, ca răsplată pentru implicarea dumneavoastră esenţială în acest episod detestabil, a zis.

Am intrat în urma lui în bucătărie. A întrebat-o pe bucătăreasă unde e Louisa. Nu era acolo. L-am urmat spre spălătorie. Acolo era. Călca feţe de pernă. A tresărit când ne-a văzut.

— Singurul motiv pentru care îţi dau ocazia să te aperi, i-a zis Montebello pe un ton pe care nu îl mai auzisem de la el până atunci, e că sunt curios ce minciuni o să îndrugi ca să-ţi justifici trădarea infamă şi josnică.

— Nu l-am trădat pe Abdul, a zis Louisa.

— Dacă nu l-ai trădat pe Abdul, a zis Montebello, nu mi-e foarte clar de unde ai putea şti că tocmai trădarea lui Abdul reprezintă neplăcutul subiect de discuţie pe care voiam să-l abordez.

— Mi-a povestit despre cartea lui, a zis Louisa, în vreme ce mă ajuta să lustruiesc argintăria şi a zis că acolo scria exact ce i se întâmplase. Şi atunci l-am întrebat, din pură curiozitate, dacă şi-a povestit la fel peripeţiile şi serviciului de imigrări, şi a spus da. Şi atunci m-am gândit că poate e o informaţie relevantă. Şi oricum trebuia să sun la poliţie pentru altceva. Şi atunci le-am povestit asta, din spirit civic, să spunem.

— Şi motivul pentru care oricum trebuia să suni la poliţie, a zis Montebello, avea cumva de-a face cu vărul tău?

— Ce vreţi să spuneţi? a întrebat.

— Vreau să spun, a zis el, că încă ţin perfect minte că, nu cu mult timp în urmă, m-ai abordat întrebându-mă dacă am cumva o slujbă pentru vărul tău, de exemplu postul de valet, şi că ai reacţionat destul de dezamăgită când ţi-am adus aminte că poziţia de valet e deja ocupată.

— Deci credeţi că am sunat la poliţie dinadins cu informaţii incriminatoare despre Abdul, fiindcă speram să fie expulzat din ţară din cauza asta şi astfel să se elibereze un loc pentru vărul meu?

— Asta e într-adevăr ceea ce cred, a zis Montebello.

— Ei bine, a spus Louisa, atunci aveţi perfectă dreptate. Pentru că vărul meu e un băiat bun. E adevărat că a avut probleme în trecut, dar ce vrei dacă un băiat cinstit ca el nu-şi găseşte un rost în ziua de azi pentru că trebuie musai să-i ţinem în puf cu ajutoarele noastre sociale pe toţi neica nimeni care vin hodoronc-tronc din deşert sau din junglă şi trebuie să le acordăm prioritate la repartizarea unei locuinţe, găsirea unui loc de muncă şi aşa mai departe. Nu e strigător la cer? Nu e anormal? Nu sunt rasistă, dar străinii sunt străini, fie că sunt negri, violeţi sau verzi, e simplu ca bună ziua şi sunt de acord să ajutăm pe toată lumea, am o inimă mare, dar, sinceră să fiu, mi se pare cel mai firesc lucru de pe lume să ne gândim mai întâi la ai noştri.

Dar când vezi că Europa e inundată de un tsunami de africani, în vreme ce aici nu se găseşte de lucru nici măcar pentru propriii noştri copii, atunci nu e ceva putred la mijloc? Dacă vezi că în ziua de azi ţi se interzice să acorzi un viitor propriului tău popor, propriei tale familii, carne din carnea ta şi sânge din sângele tău, pentru că toţi străinii ăia trebuie musai să aibă un viitor, asta nu e lumea întoarsă pe dos? Şi ştiu că nici măcar n-am voie să o spun. Oamenilor normali ca mine li se bagă pumnul în gură. Dar asta nu înseamnă că nu avem dreptate. Şi nu am nimic împotriva lui Abdul. Vreau doar ca regulile să fie respectate. Deci, da, dacă văd un străin care comite ilegalităţi, sun la poliţie. Şi ştiţi ceva, domnule Montebello? Sunt mândră de asta.

— De acum, Louisa, a zis Montebello, poţi să cauţi de lucru nu doar pentru vărul tău, ci şi pentru tine.

— Sigur că da, concediaţi-mă, a zis Louisa. Aruncaţi-mă în stradă pentru că spun adevărul. Sunteţi exact ca politicienii ăia de stânga care ani de-a rândul au dus Europa la pierzanie, lăsând cu bună-ştiinţă continentul nostru să fie călcat în picioare de proscrişii ăia negri pe care-i ţin în puf, ca să-i transforme pe toţi în alegători de stânga şi între timp să se simtă milostivi ca nişte buni creştini, catalogând drept rasist pe oricine îndrăzneşte să-i critice. Dar pot să vă spun următorul lucru, domnule Montebello: istoria va arăta că aţi greşit.

— Ai o oră să-ţi faci bagajele şi să dispari, a zis Montebello.

S-a întors pe călcâie şi a plecat. L-am urmat.

— Într-adevăr, de ani de zile mă bate gândul ăsta, a zis când am ajuns în holul central.

— Ce gând?

— Că am ajuns în tabăra învinşilor istoriei.

CAPITOLUL ŞAISPREZECE

UCIDEREA SATULUI MORT

1

Era vară. Luna august apăsa asupra mea ca o sentință care, oricât aş fi încercat să mi-o şterg din minte, avea să fie pronunțată la data stabilită. Atunci obloanele metalice urmau să fie trase ca uşa unei temnițe care se trânteşte în spatele tău şi țara urma să fie zăvorâtă pe durata caniculei stabilite oficial. Îmi aminteam din Genova cum, în toiul zăpuşitoarei luni august, devenise complicat să fac rost de lucrurile de strictă necesitate şi să găsesc, de exemplu, o tutungerie încă deschisă şi cum rarii turişti pierduți fuseseră sechestrați într-un oraş ai cărui locuitori suspinau în exil pe plaje supraaglomerate. Eram curios cum avea să fie Veneția în august. Mi-am imaginat un scenariu apocaliptic în care ultimele rămăşițe de autenticitate italiană părăseau oraşul în stil autentic italian, iar străzile dogoritoare erau abandonate complet valului de turişti înfierbântați cu adidaşi împuțiți din sezonul de vârf. Pentru documentare, ar fi fost util să văd asta cu ochii mei, dar ştiam dinainte că nu voi avea parte. Clio era italiancă şi era obosită. Voia să meargă acasă şi la mare.

Aşa că ne-am întors în Liguria. Urma să trecem pe la părinții ei, în Genova, şi apoi să ne continuăm călătoria cu un ocol magistral în formă de U mai jos de Apenini, către

casa asemenea unui sanatoriu, scăldată de apele sărate ale mării, pe care o rezervase pentru noi amândoi pe insula Palmaria, față în față cu Portovenere, în provincia La Spezia. Acolo se afla renumitul Hotel Lorena, unul dintre secretele de preț ale familiei ei, şi în rest nimic altceva decât plaje cu pietre şi excursionişti. Nu-şi prezentase planul ca pe un plan, ci ca pe decizia infailibilă de punere în aplicare a unui decret papal, iar destinația – ca paradisul identificat simplu şi fără echivoc în doctrina religioasă. Eventuala mea părere despre asta era la fel de irelevantă precum părerile personale ale unui băiat de altar despre o enciclică.

Însă pot spune aici ce părere aveam în acel moment. Voi fi primul care să admită că planul conținea elemente de natură să mă bucure, pe bună dreptate. Revederea Genovei stătea în fruntea acelei scurte liste. Şi perspectiva de a petrece timp alături de Clio şi fără lucruri care să mă distragă în vreun fel, într-un hotel izolat, pe o insulă aproape nelocuită, mă entuziasma, mai ales când îmi imaginam cum ea, potrivit moravurilor acelei rezervații scăldate în soare, după o răcorire binemeritată, avea să răsară din apa ca un şirag de mărgăritare a mării doar într-un bikini minuscul care să-i acopere trupul bronzat. În privința asta, eram uşurat dinainte că vom face ceva plănuit de ea, în întregime conform propriilor ei dorințe. Intențiile mele nu erau aşa de altruiste precum sună. Eram bucuros să merg undeva unde, după toate probabilitățile, ea avea să se simtă bine, ca să nu risc să adune frustrări pe care ar fi trebuit să şi le descarce pe mine. Şi, dacă nu ieşea bine, nu putea da vina pe mine, pentru că fusese planul ei.

Asta mă bucura. Dar, de fapt, era vorba de o vacanță la mare. Ultima vacanță la mare pe care mi-o puteam aduce aminte era de pe vremea fotografiilor îngălbenite din albumul mamei, când aveam încă vârsta fotogenică la care atribute precum găletuşa şi lopățica erau considerate

potrivite. Şi amintirile alea nici măcar nu-mi erau foarte dragi. Când am înaintat în vârstă, mi-am făcut un obicei să disprețuiesc oamenii care mergeau de bunăvoie la plajă, ca pe nişte barbari roşii ca racul şi fără creier, duhnind a cocos, cărora li se părea mai important să umfle obiecte din plastic decât să cunoască tezaurul civilizației europene.

Dacă Clio ar citi asta, m-ar acuza clătinând dezaprobator din cap de o fixație cerebrală şi mi-ar recomanda călduros să mă mai gândesc şi la corpul meu care, de altfel, după umila ei părere, ar avea nevoie de puțină atenție. Dacă i-aş răspunde zeflemitor că, în cazul ăsta, mai bine îmi continui plimbările prin oraş decât să-i urmez exemplul şi să zac pe pietre zile întregi, de dimineața până seara, întrerupându-mi inerția doar ca să mă bălăcesc ca un copil în apa călduță, ea ar râde, fiindcă nu are argumente să mă contrazică, ceea ce, în mod evident, nu înseamnă câtuşi de puțin că îmi dă dreptate.

Desigur că ştiam să înot. Ştiam să înot chiar foarte bine. Numai că nu prea avusesem motive să practic acest sport şi, sincer să fiu, consideram asta un mare noroc. Pe urmă, nu-mi puteam imagina ce-ar putea face cineva pe plajă, în afară de a aştepta să treacă timpul. Şi cum să mă îmbrac şi să mă dezbrac? Mi-aş fi putut pune acul de cravată şi inelele într-un pantof, dar unde să-mi agăț sacoul şi cămaşa? Nu numai că n-aş face vreodată aşa ceva, dar şi din motive practice, era exclus să-mi las sacoul la hotel, căci îmi țineam tot biroul în buzunarele interioare. Fără carnețel şi stilou, m-aş fi simțit pe plajă şi mai inutil decât eram deja. Ar fi trebuit să-mi cumpăr în acest scop o gentuță de umăr specială şi frivolă, dar numai gândul la asta mă umplea de repulsie. Şi, apropo, încă ceva: cum îmi închipuiam că pot scrie întins pe o saltea gonflabilă, fără masă şi scaun? M-am gândit măcar la asta?

Luna august îmi dădea fiori. Clio a zis să nu fiu atât de închistat în rutină şi că mi-ar face bine să-mi întrerup tabieturile. Uşor de zis pentru ea. Era mai degrabă vorba de o dilemă între tabieturile mele şi ale ei, unde fuseseră alese, în mod evident, cele din urmă. Pentru ea, un august care nu era petrecut la mare nu era un august adevărat, iar un an fără un august adevărat era un simptom al unei vieți ratate. Aşa se petrecuseră lucrurile de când venise ea pe lume şi de-a lungul tuturor generațiilor dinaintea ei, de la începutul timpurilor. Da, îmi doream neapărat o iubită italiancă, ştiam asta. Iar italienii merg la mare în august şi nici măcar faptul că toți ceilalți italieni merg şi ei la mare în august nu poate schimba acest lucru.

2

Era ciudat să fim înapoi în Genova. Plăcut, dar neobişnuit. Am stat puțin, trei zile, şi, pentru că am fi refuzat să înnoptăm la părinții lui Clio dacă ne-ar fi propus asta, ne-am luat o cameră la hotel. Am ales Hotelul Colombo de pe Via della Porta Soprana, la o sută de metri în linie dreaptă de la locul unde ne întâlniserăm. Am trecut de sute de ori pe lângă hotel, separat unul de altul înainte să ne cunoaştem şi ținându-ne de mână după aceea, fără să intrăm vreodată acolo sau să-i dăm atenție în alt mod.

Orientarea oraşului fusese dată peste cap de noua noastră reşedință. Planul stradal, pe care amândoi îl cunoşteam pe de rost, era neschimbat, dar cineva întorsese harta la 45 de grade, făcând ca toate aleile să pară totuşi noi. Ne simțeam turişti în propriul oraş, ceea ce sigur se explica parțial prin faptul că asta şi eram. În afară de obligațiile față de părinții lui Clio şi o seară petrecută cu vechi prieteni, nu aveam nimic folositor de făcut, şi de asta paşilor noştri le lipseau direcția şi graba. Rătăceam şi noi fără vreun alt țel decât să

ne lăsăm copleşiţi de amintiri. Dar ele nu veneau sau veneau doar cu ţârâita, în formă diluată, ca o zeamă lungă. Eram copleşiţi mai ales de o senzaţie plăcută de superficialitate. Pentru că rădăcinile noastre nu-şi mai trăgeau seva din neagra pânză freatică de sub pavajul medieval, oraşul îşi pierduse semnificaţia şi nu mai avea ce să ne ofere decât frumuseţea lui. Foarte curios totul.

Trecuse puţin timp de când ne mutaserăm la Veneţia, doar câteva luni, dar asta ne schimbase perspectiva. Cele câteva luni în Veneţia fuseseră destul ca să mă cred un expert în domeniul turismului de masă sau, în orice caz, să privesc şi alte oraşe din acel unghi, iar acum, că tot nu aveam nimic mai bun de făcut în vechiul meu oraş decât să accept fără crâcnire statutul meu neaşteptat şi trecător de turist, am început în mod involuntar să-l evaluez pe baza calităţilor şi defectelor lui ca destinaţie turistică.

În comparaţie cu Veneţia, totul era o joacă de copil. Asta era, în acelaşi timp, şi principala forţă de atracţie a Genovei. Palatele care se fărâmiţau din cauza lipsei întreţinerii erau locuite. Femeiuştile încovoiate, crescute odată cu labirintul, îşi purtau povara plasei uşoare de cumpărături şi a vieţii grele pe aleile care puteau a pişat şi a pericol. Dinţii albi ai unei curve negre rânjeau în întunericul din *vicoli*, unde soarele nu reuşea să răzbată nici măcar la ora amiezii. Un şobolan ţâşnea pe sub tocurile ei cui. Iar după colţ locuia vechea nobilime, pe care, de scurt timp, o puteam considera familia mea, deşi asta nu însemna, evident, că pot ridica pretenţii la vreo moştenire. În fine, nu voi repovesti aici romanul meu *La Superba*, dar concluzia era că Genova ştiuse să-şi păstreze autenticitatea. Vedeai asta şi la negustori. În micile prăvălii din centrul vechi se vindeau unt, brânză şi ouă, produse de mercerie şi obiecte de feronerie, lenjerii de pat şi perdele, făină de cartofi şi rochii de mireasă, în loc de gondole din plastic cu luminiţe şi măşti

de carnaval. Autenticitatea aceea era o mină de aur pentru turism, deoarece asta caută cu disperare turiştii, în timp ce nimic nu o face mai vulnerabilă decât turismul, pentru că el distruge tocmai lucrul de care este atras.

Turismul de masă trecuse pe lângă Genova fără să o atingă şi am înțeles şi de ce. Oraşul are enorm de mult de oferit, dar nici măcar o atracție turistică de trei stele în orice ghid de călătorie (precum turnul din Pisa, podul Rialto, Colosseumul sau David al lui Michelangelo) pe care nimeni n-are voie să o rateze în marele circuit prin Italia şi cu care oricine vrea să facă un selfie măcar o dată în viață. Asta e scăparea Genovei. Oraşul nu se dezvăluie imediat. Un vizitator trebuie să se străduiască să îl descopere, aşa cum o poezie capătă sens şi prinde viață de abia când cititorul este pregătit să investească timp şi efort în ea. Asta atrage un anumit gen de turişti, care s-au pregătit dinainte şi au gusturi culturale destul de rafinate. Nu vin în număr mare, dar ei sunt turiştii pe care ți-i doreşti ca oraş pentru că nu prea provoacă pagube şi îşi cheltuiesc banii în restaurantele mai bune.

Un alt factor care explică acest caracter intact al Genovei este proasta ei reputație. Mulți turişti care vizitează Genova văd doar portul, de unde iau feribotul spre Corsica sau Sardinia. E o parte urâtă a oraşului. Dacă zona portuară este singurul loc din Genova pe care l-ai văzut şi le povesteşti despre el prietenilor, acasă în țara ta, contribui la mitul nedrept, dar foarte binevenit, că Genova este un oraş de evitat. Şi oamenii aflați în vacanță, care îşi petrec o noapte în Genova înainte de a lua feribotul şi se plimbă fără să bănuiască nimic rău pe aleile centrului vechi ca să mănânce undeva o pizza, cu toată familia în şlapi şi cu gândul deja la saltelele gonflabile şi la mingile de plajă, sunt în mare primejdie să li se pară un oraş îngrozitor. Căci el nu

e simplu. Trebuie să fii pregătit să-i apreciezi la adevărata valoare realitatea dură cu târfe şi traficanţi de droguri.

Ştiam că, la Genova, consiliul local nu recunoaşte binecuvântările proastei reputaţii a oraşului şi dezvoltă o politică de a-l face mai atractiv pentru un număr mai mare de turişti. Deşi nu mi se părea o idee bună, o înţelegeam întrucâtva. Oraşul îşi pierduse aproape toată industria grea. Portul, cu condiţiile sale de muncă ce datau din vremuri mai bune, impuse de sindicate puternice, reuşea tot mai puţin să concureze cu lumea întreagă. Era, pe scurt, ca peste tot în Europa. Modelul economic al secolului douăzeci se dezintegra, iar oraşul avea misiunea să se redescopere. Alegerea asta nu dădea dovadă de multă imaginaţie, dar, ţinând cont de bogăţia culturală din centrul vechi, era la îndemână să îmbrăţişeze turismul ca viitorul model de business pentru Genova.

Deşi eu însumi am contribuit activ la asta, încurajând cu romanul meu *La Superba* o modestă formă de turism literar, care, într-o anumită perioadă, chiar a avut ca rezultat tururi de grup, atât de bine plătite încât făceau să-mi dispară ruşinea, nu cred că turismul pe scară largă este un scenariu de viitor dezirabil pentru Genova sau pentru orice alt oraş şi mă consolez cu gândul că o asemenea ambiţie, în cazul specific al Genovei, este sortită eşecului. De secole întregi, acest oraş este prea îndărătnic, prea dificil şi prea autentic ca să se poată plia pe un model care împacă şi capra, şi varza, zâmbind fals. Genova nu va sta niciodată întinsă pe spate, cu picioarele desfăcute, ca o târfă pe vremuri seducătoare, ca să se lase călărită cu ochii închişi, fiindcă mai degrabă nu s-ar încrede în iubiţii ei şi şi-ar ascunde giuvaierele de ochii lor lacomi. Drămuind ursuză totul cu zgârcenie şi smiorcăindu-se să primească mici favoruri, s-ar menţine pe linia de plutire. S-ar preface mereu mai săracă decât este de fapt, pentru că aşa e mai bine pentru afaceri.

Şi, dacă turiştii tot vin, are ea ac de cojocul lor. Le arată ea. Lasă-i să parcurgă rutele lor predictibile pe Via San Lorenzo şi Via Garibaldi. Nu îndrăznesc să intre în labirintul de alei întunecate şi, dacă totuşi, dintr-o curiozitate care le pune viaţa în primejdie, se încumetă acolo, există o şansă mare să nu mai fie găsiţi vreodată.

Am recapitulat astfel viziunea romantică pe care o aveam faţă de fostul meu oraş, în vreme ce observam în jurul meu simptome clare ale turismului în creştere. În Piazza San Lorenzo răsărise o tentativă înduioşătoare a unui magazin de suvenire. Nu avea nicio şansă în faţa vânzătorilor stradali senegalezi, care ofereau kitsch de şi mai joasă calitate la preţuri mai mici, dar tot era ceva. Pe Via degli Orefici se deschisese un magazin care vindea orice legat de trufe, o capcană vicleană pentru turistul cu studii superioare cu un buget care îi permite să se profileze ca italofil. Magazinul de pesto de vizavi exista deja când încă locuiam aici, dar şi el căpătase o alură mai autentică, mai artizanală. *Focacceria* cu terasă spaţioasă din portul de lângă Ponte Morosini, teoretic plasată într-un loc strategic între acvariu şi muzeul maritim pentru nişte ipotetice viitoare valuri de turişti, devenise un Burger King, spre marea bucurie a elevilor (deocamdată preponderent italieni).

Între a răspunde dorinţelor şi gusturilor turiştilor şi a crea o iluzie de autenticitate neştirbită e un echilibru delicat. M-am gândit că aş putea oferi un curs despre asta, fiindcă oamenii de aici aveau multe de învăţat. Unii patroni de restaurante făceau treabă bună. Lăsau să crească viţă-de-vie de-a lungul jgheaburilor terasei lor de la stradă şi acoperiseră măsuţele cu feţe de masă în carouri roşii şi albe. Fusese o investiţie minimă, feţele de masă costau un euro jumătate metrul la magazinul chinezesc de menaj, dar asta dădea pe loc restaurantului un aer mai italienesc, mai de *trattoria* şi mai autentic. Dar meniurile în engleză erau o

greşeală capitală. Era aproape la fel de rău ca a atârna poze color ale felurilor de mâncare pe un panou luminos lângă intrare. Nu transmiteau decât semnalul foarte puternic că e vorba de un local pentru turişti, ceea ce îi făcea pe turişti să se ferească de el ca de ciumă. Un meniu scris de mână în italiană, ilizibil şi acoperit de pete de grăsime, asta le place turiştilor. Îi face să creadă că s-au infiltrat într-o cantină autentică pentru autohtoni şi îi umple de mare satisfacţie şi mândrie. Pe asta trebuie să mizezi. Este şi mai bine dacă proprietarul morocănos al restaurantului vine să-ţi explice la masă, în dialect şi cu vădită lehamite, că trebuie să vezi meniul mai degrabă ca o indicaţie rudimentară şi care, între timp, nu mai e de actualitate, şi că el, în realitate, ar putea pregăti cu totul alte feluri de mâncare în cazul în care, în mod neaşteptat, ai insista să o facă. Şi chiar dacă vinul provine din sticlele de un litru de la supermarket, trebuie servit în carafe soioase care arată ciobite de parcă un muncitor din port a muşcat o bucată din ele la prânz. În ceea ce priveşte amenajarea interiorului, aş spune: Aveţi grijă la damigene pe tavan. Îngeraşii lui Rafael sunt inadmisibili, dar asta se ştie deja. O opţiune mai bună sunt fotografiile alb-negru ale unui ciclist oarecare din anii cincizeci. Ai grijă să ai o poveste pregătită, pentru că turiştii sigur o să pună întrebări.

Acum, că tot mă ocup să dau lecţii, n-ar fi rău să ofer nişte lecţii şi turiştilor. Am observat că cei care vor să evite cu orice preţ să fie luaţi drept turişti sunt adesea cu mult mai stângaci, mai enervanţi şi provoacă mai multe pagube decât turiştii pursânge, care au renunţat să se revolte împotriva adevăratei lor naturi şi se împopoţonează plini de convingere ca străinii ce sunt. Aşa-zişii cunoscători şi italofili, care uneori o rup binişor pe italiană, sau cel puţin asta cred, şi care trăiesc cu iluzia că se camuflează cu uşurinţă ca italieni în mijlocul compatrioţilor lor, pot uneori

să fie percepuți ca pedanți şi aroganți şi să provoace iritare cu presupusele lor cunoştințe despre obiceiurile locale care, din nefericire pentru toți cei implicați, sunt mai puțin corecte decât cred ei.

E vorba de amănunte. La restaurant, cer cu un zâmbet care spune multe o farfurioară cu ulei de măsline şi sare ca să poată înmuia chiflele din coşuleț. Ei cred că e ceva tipic italian şi că proprietarul le va aprecia cultura de *connaisseurs*. Dar e tipic spaniol. Cu siguranță, în Genova şi în restul Liguriei este un lucru care nu se face, pentru că, de cele mai multe ori, se serveşte focaccia care are deja ulei de măsline în ea. Iar pentru proprietar e o mare neplăcere şi o cheltuială ca uleiul lui de măsline extravirgin scump să fie turnat în farfurii, litri întregi o dată, ca să înmoaie oamenii pâinea în el. Bucătăreasa-chef a restaurantului Le Due Torri din Salita del Prione, unde lucrează vechea mea prietenă Simona, a însărcinat-o să ascundă uleiul de măsline de îndată ce italofilii pun piciorul înăuntru.

E doar un exemplu. Un alt exemplu este că aşa-zişii cunoscători, ca să arate că sunt în temă, pornesc o discuție veselă despre mafie. Nu le rămâne decât să spere că italiana lor e mai proastă decât cred ei, căci e un subiect care poate duce la o stânjenealăsupărătoare. De fapt, cuvântul „mafie” este tabu şi nu este rostit în public, mai ales în prezența unor necunoscuți. Există sinonime pentru el şi eufemisme care îl maschează, dar nici pe acestea nu te apuci să le spui decât dacă ştii sigur că interlocutorul tău te va înțelege cum trebuie.

Din punctul de vedere al populației locale, e mai bine să ai de-a face cu turiştii adevărați, care îşi trâmbițează ignoranța în toate părțile fără pic de jenă şi nu fac niciun efort să pretindă că merită un tratament special. Aceştia comandă o halbă cu bere la pizza şi un cappuccino după desert şi achită frumuşel nota de plată. Chelnerii, patronii de

restaurante, vânzătorii şi paznicii locali nu aşteaptă nişte străini care să arate că le înţeleg cultura. Vor pur şi simplu să-şi facă treaba şi să câştige bani. De obicei, asta merge mai bine şi, în orice caz, puţin mai uşor în cazul cuiva îmbrăcat în nişte bermude înflorate, cu un aparat foto cât toate zilele pe burtă. Şi n-are nimic de-a face cu jecmăneala – nu-i insulta –, ci cu un business eficient.

3

Barca cu motor a Hotelului Lorena, care urma să ne ducă de pe cheiul din Portovenere în Palmaria, se lăsa aşteptată. De abia după ce am sunat şi a doua oară am zărit-o apropiindu-se hârâind din depărtare. Tânărul căpitan ne-a cărat la bord bagajele, precum şi saltelele gonflabile şi labele de înot pe care le cumpăraserăm cu puţin timp înainte, şi a ajutat-o pe Clio să urce. Ne-am aşezat pe banca din spate şi bărcuţa a pornit prin golful din La Spezia. O briză uşoară ne ciufulea părul de vacanţă. Am trecut, cu un ocol larg, pe lângă o crescătorie de midii. În spatele nostru, vedeam acum Portovenere aşa cum trebuia văzut: dinspre mare. Casele în culori pastelate de pe chei formau un zid de apărare cu un aer simpatic. Un zid de apărare care arăta ca un veritabil zid de apărare, cu trei turnuri de pază solide, urca sus pe munte, în dreapta oraşului. Pe promontoriul din stânga oraşului, silueta bisericii dărăpănate San Pietro se profila fotogenic pe cerul albastru, parcă desprinsă dintr-o ilustrată. Ne-am făcut un selfie sărutându-ne, cu oraşul şi steguleţul italian de la pupă, care flutura mândru, pe fundal. În faţă, am început să distingem din ce în ce mai bine dealurile verzi şi pustii ale insulei nelocuite Palmaria. Portul maritim din La Spezia era ascuns în spatele promontoriului de la babord, care se numea Punta della Castagna. În depărtare, pe partea cealaltă a golfului, am

zărit contururile oraşelor istorice Lerici şi Tellaro. Recenta achiziție a saltelelor gonflabile şi a labelor de înot nu îmi putea strica bucuria de a fi aici. Clio avusese dreptate. Era aproape un paradis.

— Felicitări, i-a zis Clio căpitanului nostru. Cred că ai cea mai frumoasă slujbă din lume.

— De fapt, sunt IT-ist, a zis. Dar n-am de muncă. Pentru că nu se găseşte de muncă. Altfel, aş fi plecat de mult din fundătura asta plictisitoare de provincie. Dar, pentru că nu reuşesc să plec de aici, tata se aşteaptă să-l ajut în lunile de vară cu hotelul, printre altele, făcând toată ziua drumuri dus-întors cu prostia asta de barcă. Deci de aia...

— Tocmai voiam să zic că e un paradis, am spus.

— În paradis nu se mişcă lucrurile, a zis el. Asta-i problema. Inovația nu este văzută ca o prioritate. Singurul lucru care se întâmplă este că sosesc oaspeți noi. Iar Caron măcar primea şi el un obol pentru trecerea dincolo. Era mai bine plătit decât mine.

Hotelul Lorena moțăia pe marginea golfului său umbros. Din cauza căldurii, se descoperise parțial. Unde se scuturase de pătura verde-închis a iederii, oferea o privelişte neruşinată asupra zidurilor sale galben-ocru. Mă temeam să nu-l trezesc cu scârțâitul debarcaderului din lemn de sub picioarele noastre.

Era cel mai anost moment al zilei. Era ceasul toropitor de după prânz în care greierii râd de oameni. Veranda spațioasă a restaurantului era părăsită. Mese aşternute aşteptau seara. Bondarii bâzâiau în jurul florilor de bougainvillea. Pe hol erau fotografii ale oamenilor faimoşi care vizitaseră hotelul, printre care doi foşti preşedinți ai Italiei, care pozau cu proprietarul. În afara acestor amintiri zâmbitoare, nu se zărea țipenie de om. Luntraşul nostru prost plătit, pe care viața îl decepționase, ne-a lăsat bagajele pe pardoseala rece din marmură şi s-a dus să-şi cheme

tatăl. Acesta a coborât scara târşâindu-şi picioarele, purtând acelaşi şorţ alb pe care îl purtase pentru preşedinţi. Singura diferenţă faţă de omul din poze era că lipsea zâmbetul. S-a ocupat de formalităţi şi ne-a dat cheia de la camera 1.

Aceasta s-a dovedit a fi o cameră sobră, dar aranjată cu gust, situată în partea din faţă, la primul etaj. Clio a deschis obloanele şi uşile care dădeau spre balcon.

— Priveşte, Ilja, a zis ea încet.

Am venit lângă ea. M-a îmbrăţişat. Marea se întindea la picioarele noastre. Pe fundalul munţilor albaştri de pe malul celălalt fusese pictată în culori pastelate priveliştea istorică a oraşului Portovenere, poarta spre lumea locuită.

— Vom fi fericiţi aici, a zis. Nu crezi?

— N-am fost niciodată atât de departe de toate cu o femeie, am spus. Asta e insula noastră sălbatică. Romantic, aşa-i?

M-am bucurat atât de mult că e fericită, încât am devenit şi eu. Ca şi când cuvântul pe care îl rostise ar fi fost o vrajă, ne-am lăsat romantic să ne prăbuşim pe spate în romanticul pat cu saltea elastică, ca să ne consumăm sentimentele noastre romantice într-o scenă aproape exagerat de pasională, care a răvăşit grozav cearşafurile albe foşnitoare.

4

Pe lângă toate problemele grave pe care le prevăzusem, nu luasem în calcul cea mai mare dificultate cu care mă confruntam, şi anume chestiunea aproape nerezolvabilă cum să fac să ajung în mare, cu labe de înot în picioare, de pe o plajă cu pietre care cobora abrupt. Mi-a dat bătăi de cap lipsa de experienţă, recunosc de îndată. Clio nu avusese nicio problemă. Stătea deja în apă, cu labe de înot şi tot, dându-mi sfaturi în timp ce se prăpădea de râs. Dar n-

aveam încredere în ea şi, în loc să fac ce-mi sugera, am încercat să aplic o tehnică de mers de-a-ndoaselea, bazată pe ideea, în sine deloc absurdă, că prin coborârea cu călcâiele în faţă aş evita să mă împiedic încontinuu de pietre cu înotătoarele lungi prinse la picioare. În practică, s-a dovedit însă că această strategie aducea cu sine o altă dificultate, care consta în faptul că era aproape imposibil să-mi păstrez echilibrul pe un plan înclinat ce cobora, care, de altminteri, era departe de a fi plan, cu înotătoare la picioare care mă împiedicau să mă aplec în faţă pentru a compensa gravitaţia. Între timp, Clio ieşise cu uşurinţă din apă cu labele de înot şi restul lucrurilor ca să-şi ia telefonul şi să-mi facă o sumedenie de poze. Cu trupul meu alb şi greoi, mă simţeam precum albatrosul lui Baudelaire, care, bălăbănindu-se la bord cu răsuflarea tăiată, era batjocorit fără milă de marinari. Am şi spus-o, dar asta n-a făcut-o decât să râdă şi mai tare.

Când în sfârşit am ajuns în apă, a venit să mă consoleze atârnându-se ca o maimuţică de gâtul meu şi încolăcindu-şi picioarele în jurul mijlocului meu. Am primit sărutări sărate. După aceea, am început să înotăm ţinându-ne de mână, ceea ce e mai greu decât pare, dar, exersând, ne-am perfecţionat tehnica. Când am ieşit din apă să stăm la soare unul lângă altul, pe saltelele noastre gonflabile, a vrut să mă dea cu forţa cu cremă. Nici nu ştiu de ce m-am opus la început. Trebuia să-mi dau seama că e în zadar. Şi, în vreme ce mâinile ei mici şi reci se îndeletniceau cu asta, nu se putea abţine să facă iar şi iar alte glume despre cantitatea de cremă de soare care era necesară ca să-mi acopere tot corpul.

După-amiaza s-a scurs astfel distrându-ne, în sensul că mai ales ea se distra pe seama mea şi, până să prind de veste, soarele a asfinţit în spatele satului Portovenere, pescăruşii au luat plaja în stăpânire şi prima mea după-

amiază la malul mării a luat sfârşit fără ca eu să fi avut ocazia de a da cu adevărat o formă dispreţului la care mă angajasem dinainte.

Am mers să ne schimbăm pentru cină. Clio s-a îmbrăcat într-o rochiţă inegalabilă, scurtă şi neagră, de la Chanel, cu poale ample deasupra genunchiului şi un decolteu adânc, pe care a combinat-o cu nişte pantofi negri cu toc înalt, decupaţi în faţă, de la Patrizia Pepe. Eu mi-am luat costumul negru de la Carlo Pignatelli cu cămaşa roz făcută la comandă în Genova de croitoreasa mea din Via Canneto il Lungo, o cravată din mătase cu imprimeu roz cu floricele pe fundal negru de la Antica Cravatteria a Robertei Failla din Palermo, butoni aurii, un ac de cravată auriu şi pantofii mei negri de la Melvin & Hamilton. Am cules o floare roz din bougainvillea de pe balcon, care se asorta perfect cu cravata mea, şi i-am pus-o lui Clio în păr.

Când am coborât treptele, veranda restaurantului era aproape plină, nu doar cu oaspeţi ai hotelului, ci, dimpotrivă, mai ales cu vizitatori ocazionali de pe ţărm sau de pe unul din multele iahturi ancorate în golf. Fuseseră luaţi şi aduşi de luntraşul nostru deprimat. Cinau în haine de vacanţă, dar şi-au întrerupt conversaţiile şi s-au uitat la noi de parcă eram staruri de cinema. I-am salutat cu un zâmbet şi ne-am lăsat conduşi de chelner la masă. Ca oaspeţi cu pensiune completă, ni s-a rezervat o masă cu vedere la mare pe tot parcursul sejurului. În jurul nostru lumea şuşotea cu înflăcărare.

Pe când mâncam *antipasti misti di mare*, am vorbit cu poftă despre experienţele noastre recente la malul mării. La lumina slabă a felinarelor de care se loveau insectele, se vedea că soarele, care o făcuse atât de fericită în acea după-amiază, începuse să-i îmbujoreze vesel obrajii mici.

— Ilja, a zis, în timp ce ni se servea un antreu mai consistent din midii umplute, trebuie să-ți zic ceva la modul serios.

A deschis o scoică scobind-o cu cuțitul şi a gustat umplutura cu atenție.

— Are şuncă, a zis, şi după părerea mea mai are şi un alt fel de carne. Şi parmezan, desigur. E un fel de mâncare foarte îndrăzneț.

— Ai dreptate să aduci asta în discuție, am zis. Îndrăzneala culinară este o treabă serioasă, mai ales într-o țară tradițională precum Italia.

— Aş vrea să-ți mulțumesc, a zis.

— Drăguț din partea ta, am spus, dar nu e nevoie. Mă bucur să fiu aici. Nu e un sacrificiu. Serios. Poate că la început aşa am lăsat impresia, recunosc, dar realitatea de basm a înăbuşit în faşă nobilele mele strădanii. Aşadar, cred că mai degrabă s-ar cuveni să-ți mulțumesc eu ție decât invers.

— Aş vrea să-ți mulțumesc că rezişti alături de mine. Poate că dau impresia că nu realizez că sunt insuportabilă, dar vreau, dacă poți păstra un secret, să recunosc o dată, între noi doi fie vorba, că îmi dau prea bine seama că e o mare performanță să mă suporți. Mi-e ruşine că am creat atâtea ocazii în care te-am putut admira pentru răbdarea ta şi îmi pare sincer rău că am putut vedea mult prea des în practică faptul că mă pot baza pe stabilitatea, calmul şi dragostea ta irațională.

— Calmul şi în mod special stabilitatea nu sunt tocmai primele cuvinte care mi-au venit în minte ca să-mi descriu situația din după-masa asta, când eram pe plajă cu labe de înot în picioare. Dar ai dreptate că dragostea mea, văzând câtă plăcere îți face să râzi de mine, nu se poate numi tocmai rațională.

— Nici măcar o declarație de dragoste sinceră nu te face să-ți pierzi echilibrul. Este demn de laudă, dar permite-mi să adaug că poți sta liniştit şi că nu e nevoie neapărat ca astă-seară, la masa asta aşternută cu pânză albă, lângă valurile întunecate ale mării, să-ți dovedeşti la perfecție impasibilitatea. Ai demonstrat-o din plin în clipa în care a fost nevoie. Aş vrea să ştii că lucrul ăsta nu a trecut neobservat, Ilja. Simt că mă protejezi. Mă protejezi chiar de propriile mele capricii, toane şi răbufniri, ca un fel de airbag mare, moale şi alb care se umflă între mine şi volanul pe care-l țin în mâini, pregătindu-mă de impact. Înainte ca starea mea de spirit să se schimbe iar brusc, lucru pentru care, aşa cum ştii mai bine ca mine, cel mai neînsemnat motiv poate fi suficient, aş vrea să profit de acest rar moment de luciditate din partea mea ca să-ți spun că te iubesc.

M-a privit în timp ce rostea aceste ultime cuvinte. I-am strâns mâna, care pornise în căutarea unei midii.

— Dragă Clio, am spus, mulțumesc. Faptul că semăn cu un airbag este cel mai romantic lucru pe care l-am auzit vreodată. Asta şi vreau să fiu pentru tine. Dar, spre regretul meu, trebuie să te corectez într-o privință. Impasibilitatea mea, pe care o elogiezi atât de elocvent, nu e decât fațadă. În realitate, de tine îmi pasă cel mai mult. Toate cuvintele, gesturile, privirile şi gândurile tale nerostite mă ating ca nişte arme de precizie necruțătoare. Dar tocmai de aceea sper că sunt în stare să te ajut şi să te ocrotesc, pentru că, față de tine, sunt la polul opus al nepăsării, şi tocmai de aceea ştiu foarte sigur că şi eu te iubesc.

În acel moment, în farfuria lui Clio cu midii umplute a căzut un fluture de noapte. Ea a încercat cu grijă să-l salveze cu furculița de la o moarte sigură prin înec în sosul de roşii, dar a fost prea târziu. Murise deja. Probabil se

izbise în zbor de lampa de deasupra mesei noastre şi se prăpădise de la dogoarea luminii de care fusese atras.

— Hai spune, dragul meu poet, a zis Clio, ce metaforă e asta?

— E un lucru cert, am zis, că fluturele de noapte care eram înainte să te întâlnesc a fost atras în mod irezistibil de lumina ta şi de dorinţa ca tu să-l salvezi, cu o mână blândă, de la o moarte prin înec în propria mea înfumurare roşiatică.

— Dar un lucru cert nu e o metaforă.

— Nu, din fericire.

— Deci nu ai folosi această întâmplare în cartea ta.

— Nu, am zis. Sunt deja destule lucruri lipsite de sens. Literatura nu trebuie să le adauge realităţii.

— Oricum n-ai voie să scrii despre această seară pe insula asta, a spus.

— De ce nu? Tocmai, ar fi o scenă în care te-aş prezenta favorabil şi grozav, fără nicio rezervă.

— Totul e prea frumos, a zis. Deja ai stricat Genova cu romanul tău precedent. Dacă descrii sincer cum e aici, insula asta va fi inundată de turişti literari cât ai clipi. Vreau să vin aici cu tine în fiecare an şi nu poţi să te apuci de semnat autografe pe cărţile fanilor fanatici în timp ce ai labele de înot în picioare. Vreau să te protejez de asta.

— Mulţumesc că ai atâta încredere în influenţa cărţilor mele.

În timpul felului principal, care consta din lufar în stil liguric, cu cartofi, măsline şi seminţe de pin, am adus vorba despre munca ei la Galleria. Aşa-zisa vacanţă mare, care începuse atât de promiţător, mi s-a părut un moment bun de evaluare a primelor luni petrecute la noua ei slujbă, de la o distanţă mai mare decât ne permit de obicei grijile zilnice. A spus că se bucură, după care s-a corectat zicând că prin asta vrea să spună că ar trebui să se bucure. Îi plăcea să

predea, cu toate că era nevoită să admită că o deranjează să piardă atâta timp cu asta, mai ales cu pregătirea orelor. Din păcate, nu toți studenții erau la fel de motivați la cursul ei. Ar fi preferat să facă ei înşişi, cât mai repede şi cu cât mai puțin efort, câteva capodopere geniale, să expună la Bienala de la Veneția şi să devină bogați şi faimoşi, decât să piardă vremea cu prezentarea generală făcută de ea istoriei artei predecesorilor lor. Era recunoscătoare că, într-un anumit fel, pe plan profesional se putea ocupa din nou de domeniul ei, de care aproape se dezobişnuise printre vechiturile casei de licitații, dar cursurile pe care lumea se aştepta ca ea să le predea erau, la urma urmei, destul de superficiale, deşi îi părea rău că trebuie să spună asta. Ceea ce o frustra cel mai mult era că avea şi mai puțin timp pentru cercetarea ei despre Caravaggio decât la fosta ei slujbă. Trebuia să înțeleg că prelungirea contractului ei după un an era departe de a fi un lucru sigur şi că, de aceea, se simțea obligată să rezolve tot felul de treburi administrative pentru superiorii ei, care urmau să decidă în cele din urmă dacă îi prelungesc sau nu contractul. Aşa mergeau lucrurile în Italia. Am încuviințat din cap când a spus asta. Dar, cu treburile administrative, nu îți faci un CV şi taman de asta avea nevoie ca să mențină vie speranța în minunea unei slujbe adevărate care s-ar potrivi calităților ei. Pe scurt, era oficial recunoscătoare pentru ocazia care i se oferise, dar tot era nevoie de un plan grozav.

Am sugerat că soluția, făcând un raționament pur şi simplu pe baza spuselor ei, ar putea consta într-o sarcină organizatorică prin care să-şi construiască un CV. N-a înțeles la ce mă refer. Mă refeream, de exemplu, la organizarea unui congres. Asta ar fi fost, dacă îi lipseau timpul şi concentrarea pentru propria cercetare, o variantă de a-şi spori vizibilitatea pentru viitorii angajatori. Mi-a respins cu nepăsare ideea. După părerea ei, nimeni n-avea

chef de un congres ştiinţific despre Caravaggio. I-am răspuns că nu trebuie musai să fie vorba despre Caravaggio şi că nu trebuie neapărat să ţintească un public-ţintă academic. Mereu spusese că ar fi preferat să lucreze pentru un muzeu mare decât la universitate. Poate ar fi fost o idee să organizeze un congres despre viitorul muzeelor în Italia. Era doar o propunere. A început să râdă în hohote. Când în sfârşit a terminat de râs, a spus că, de fapt, nu e deloc o idee proastă.

În timpul desertului, care era *panna cotta* cu fructe de pădure, am continuat să filozofăm veseli despre contactele pe care le avea în lumea muzeală şi despre întrebarea pe cine ar fi putut ruga şi ce anume, până s-a servit cafeaua şi planul se umflase căpătând proporţiile uriaşe ale unei întâlniri deja istorice a tuturor directorilor de la Uffizi, Brera şi muzeele vaticane, care ar fi schimbat pentru totdeauna istoria culturii muzeale italiene.

Şi atunci a zis:

— E o metaforă pentru mine. Eu sunt fluturele de noapte. Toată viaţa am avut sentimentul că zbor fără direcţie sau ţintă în bezna obsesiei mele profesionale pentru trecut, a frustrărilor prezentului şi a mâniei faţă de viitorul care mi se refuză. Vreau un trai uşor şi lumină în viaţă, dar niciodată n-am avut habar cum să fac. Dar tu pur şi simplu îmi aprinzi lumina şi mă înveseleşti cu planurile tale ridicole şi cu pozitivismul tău nefondat. Îmi arăţi cum să visez.

— În cazul în care, în mod neaşteptat, vei sfârşi exact ca nefericita insectă la care te referi, mă bucur pentru tine că îţi place sosul de roşii.

— Exact asta vreau să spun, a zis.

A râs mai frumos ca noaptea. S-a ridicat, m-a luat de mână şi a zis:

— Dansăm?

— Ca doi fluturi de noapte, am spus eu.

M-am ridicat şi am dansat împreună. Dansam uşor şi gingaş cât mai aproape unul de altul. Nu era muzică, dar fredonam propriul nostru vals, care nu semăna cu nimic, şi dansam dansul nostru, care cu atât mai mult nu semăna cu nimic, printre mesele albe de la malul mării întunecate, pe insula noastră nelocuită. Singurii clienţi care mai rămăseseră erau turiştii de la masa din mijloc. Ne priveau râzând. Una dintre femei a început să ne filmeze cu telefonul.

— *You're such a lovely couple*, a zis în engleză. *So Italian*.

Am făcut o plecăciune adâncă şi am urcat scara ţinându-ne de mână către patul alb răvăşit din camera 1.

5

A doua zi dimineaţă, pe când luam micul-dejun la masa noastră rezervată, pe malul mării, am văzut cum primul feribot public al satului Portovenere acosta ca să scuipe pe insula noastră nelocuită oameni care veneau la plajă. Înaintau într-un şir lung de la chei, pe podeţele din lemn, trecând prin faţa verandei hotelului nostru către plajă. Printre ei, erau străini albi ca brânza şi mai ales o sumedenie de copii italieni cu bunicii lor.

De nesfârşita vacanţă şcolară italiană, care se întinde pe parcursul unui sfert de an, nu au parte şi părinţii aflaţi la capătul puterilor, care nu mai au viaţă în afara celei pe care trebuie să o trăiască spre a menţine iluzia unei vieţi. Cu certitudinea unui lucru inevitabil, pasează problema odraslelor lor libere ca pasărea cerului către bunici, care, de altfel, că tot am adus vorba despre asta, ar putea să se revanşeze din când în când şi ei pentru toate sacrificiile la care au recurs ca să-şi crească propriii copii, ce-i drept e drept. În ultima săptămână, li se va alătura şi mama, aflată în pragul unei crize de nervi, într-un bikini mult prea

înflorat pentru starea ei de spirit, ca să se refugieze sub o umbrelă de plajă în spatele ochelarilor ei de soare şi al unui teanc de reviste de scandal, să răbufnească grozav în spectaculoase şi nedrepte accese de furie la cel mai mic semn de veselie din partea copiilor, care o deranjează din binemeritatul ei *quality time* cu sine însăşi, şi să regrete imediat, izbucnind într-un plâns isteric. Faptul că soţul ei, autoproclamat tată al copiilor lor, urmează să vină şi el la câteva zile după ultima sa şedinţă la Milano, ca să îndrepte într-un weekend cursul educaţiei ale cărei frâie, după părerea lui, ea le scăpase din mâini în timpul absenţei lui din restul anului, nu face decât să înrăutăţească situaţia.

Străinii, cu albeaţa lor de amatori, nu aveau din start nicio şansă în faţa familiilor italiene bronzate şi şmechere, am văzut drama asta desfăşurându-se în faţa ochilor noştri. Pe când nordicii naivi, înarmaţi doar cu un rucsac, priveau admirativ în jur, se bucurau de peisaj şi se plimbau agale în direcţia plajei, erau depăşiţi din toate părţile de copii care alergau şi de bunici morocănoşi cu artilerie grea, saltele gonflabile, umbrele de plajă şi genţi frigorifice, concentraţi în totalitate asupra scopului lor de a fi primii care să ocupe cele mai bune locuri de pe plajă.

De când grecii cu panaşul fluturând în bătaia vântului au debarcat cu o mie de corăbii pe coasta din faţa oraşului cu ziduri zdravene al troienilor îmblânzitori de cai, ca să poarte război zece ani pentru cea mai frumoasă femeie din lume, plajele au fost scena multor bătălii sângeroase, dar hotărârea şi perseverenţa de a-şi urmări obiectivul cu care oamenii veniţi la plajă îşi cucereau baza zilnică de operaţiuni pentru sacra recreere ar trebui să fie examinate la toate academiile militare ca un studiu de caz care arată că devotamentul şi voinţa invadatorilor nu trebuie neapărat să depindă de convingerea că liniştea, pacea şi fericirea pândesc după colţ de îndată ce ţinuturile care trebuiau

cucerite au fost în cele din urmă cucerite. Căci perspectiva pe care cucerirea o oferea consta în certitudinea că ziua urma să fie plină de multe noi bătălii ale odraslelor neascultătoare împotriva supraveghetorilor lor, extenuați fără drept de replică, ale vârstnicilor împotriva soarelui, care se încăpățâna să nu apună, şi ale tuturor împotriva zăpuşelii şi a zădărniciei lunii august, care tot ținea până ți se ura de ea. În privința asta, această invazie semăna cu debarcarea trupelor aliate în Normandia în Ziua Z, când cucerirea plajelor nu lăsa să se întrevadă nimic altceva decât sângele, sudoarea şi lacrimile pe care Churchill le promisese soldaților săi.

Dar invazia din vara anului 1944 măcar fusese impulsionată de o idee, precum eliberarea Europei, ca să dau doar un exemplu, şi restabilirea democrației pe continentul copleşit sub povara dictaturii monstrului fascist. Aici, pe aceste plaje, vedeam la ce a dus asta: la şlapi şi cremă de soare şi la o disperare apăsătoare, care a luat forma distracției gonflabile. Idealul democratic de progres social al libertății, egalității şi vacanței a dus la exhibiționismul obez şi ars de soare al unei bunăstări fără valori şi fără valoare, cu un exces de timp liber şi o carență de fantezie. Singura idee care justifica invazia acestor plaje era lipsa unei idei mai bune. Recreerea devenise o cutumă, pentru care oamenii erau gata să le taie beregata celorlalți, şi faptul banal şi întâmplător că, de fapt, nimeni nu se simțea bine nu trebuia să fie un motiv ca să nu revendici în gura mare acest drept.

În războiul pentru aceste plaje nu a fost cucerită nici cea mai frumoasă femeie din lume, căci, cât vedeai cu ochii, nu zăreai decât colăcei de grăsime în exces care tremurau, revărsați peste elasticul pantalonilor, precum şi alte dovezi de prisos ale existenței gravitației, care începuse deja să tragă înspre mormânt părți ale corpului odinioară semețe.

Aici se tocau pensiile şi alocaţiile copiilor. Fetele frumoase încă dormeau. Îşi reveneau altundeva din mahmureala petrecerilor techno şi de abia diseară aveau să-şi ridice ochii care străluceau periculos, pe plaje mai cool de lângă oraşe mai zgomotoase. Urmau să-şi facă apariţia aici de abia peste vreo zece ani, ca o versiune rotofeie a lor, cu o privire dezumflată, atribute gonflabile şi plozi smiorcăiţi, ceea ce va fi o răzbunare pentru cucerirea lor de azi-noapte.

Clio mi-a citit gândurile şi a zâmbit.

— Da, Ilja, a zis, ai dreptate. Poate a sosit vremea să te iniţiez într-una din cele mai mari taine ale vieţii de plajă. E exact ca viaţa adevărată. Doar că totul este mult mai vizibil.

Am coborât către plaja privată a hotelului, unde puteam păstra iluzia că suntem vizibili doar unul pentru celălalt. Câteva zile ne-am legănat pe valurile ritmului obligatoriu al celor trei mese pe zi asigurate de pensiunea completă. Am început să mă bronzez şi să mă descurc cu labele de înot şi atunci Clio a spus deodată într-o dimineaţă:

— Parcă azi n-aş avea chef să mergem la plajă. Facem o excursie?

6

— Putem merge la Portovenere, am zis eu.

— Şi eu m-am gândit la asta.

— Hai să căutăm acolo ultimul tablou al lui Caravaggio.

Asta a făcut-o să izbucnească în hohote de râs.

— Şi atunci, ipoteza noastră ar fi, a zis, că pânza cu Maria Magdalena, care fusese confiscată de cavalerii maltezi, a fost adusă la Portovenere. Însă în cazul ăsta se pune problema că n-avem surse care să ateste implicarea Ordinului Maltez în acest teritoriu. Ca să ne justificăm căutarea, ar trebui, aşadar, să născocim mai întâi nişte dovezi mai mult sau mai

puțin plauzibile ale prezenței cavalerilor în Portovenere, plus o explicație trăsnită pentru faptul că nu au lăsat nicio urmă în anale.

— Putem s-o facem, am zis. Ca scriitor, am trecut prin încercări mai grele.

— Altă soluție ar fi, a spus ea, să prezentăm tăcerea covârşitoare a surselor ca punctul forte al ipotezei noastre.

— Clasic, am zis.

— În cazul ăsta, raționamentul nostru ar fi: cavalerii maltezi au adus tabloul lui Caravaggio la Portovenere tocmai pentru că nu dețineau acolo nicio fortăreață sau bastion. Te-ai prins? Ar fi fost o mişcare foarte deşteaptă din partea maltezilor ălora, pentru că nimeni nu s-ar fi aşteptat la asta.

— Improbabilitatea ipotezei este prezentată drept cea mai importantă dovadă a validității ei. Pe argumentația ăsta se bazează demonstrația tuturor teoriilor conspirației.

— Exact, a zis ea. Oamenii sunt nespus de dornici să pice în plasă fiindcă preferă să se simtă mai isteți decât să accepte faptele. Pe lângă asta, improbabilitatea ipotezei oferă o explicație incontestabilă pentru faptul că nimeni nu s-a mai gândit la ea până acum. Deci aşa totul se potriveşte. *Quod erat demonstrandum*. În cazul de față, improbabilitatea teoriei noastre explică de ce tabloul cu Maria Magdalena nu a fost găsit niciodată timp de atâtea secole. Va face deliciul cititorilor tăi, Ilja.

— Dintr-odată, îmi vine în minte o altă variantă, am zis. Cum ziceai că îl cheamă?

— Pe cine?

— Pe ăla.

— Te referi la Scipione Borghese. Era nepotul papei şi căpetenia curiei romane, pentru care făcuse Caravaggio cele trei tablouri ca să fie grațiat de condamnarea la moarte.

— Da, ştiu, am zis. Dar mă referam la celălalt. Cel care i-a scris scrisoarea lui Scipione Borghese ca să-l informeze despre moartea lui Caravaggio.

— Era Deodato Gentile, nunțiul papal la Napoli.

— Da, el era cel care se ocupase în primă instanță de ultimele trei tablouri, nu?

— Într-adevăr. Potrivit versiunii lui a poveştii, tablourile fuseseră aduse la bordul unei feluci, de la Porto Ercole, unde Caravaggio s-ar fi prăpădit de febră, înapoi la Napoli. El s-a îngrijit ca una din cele trei pânze, înfățişându-l pe Ioan în poziție verticală, să-i fie livrată până la urmă lui Scipione Borghese în Roma. Ioan cel pictat în plan orizontal a fost confiscat de viceregele din Napoli şi se află acum, după multe peregrinări, la München.

— Iar cavalerilor maltezi le-a dat autoportretul lui ca Maria Magdalena, am zis.

— Deoarece ei îl omorâseră pe Caravaggio şi îşi cereau partea lor din pradă.

— Ultima parte era ipoteza noastră, am spus.

— Aşa e.

— Dacă stăm şi ne gândim, nu este extrem de improbabil ca un om influent ca Deodato Gentile să nu-şi fi aranjat niciun fel de compensație pentru el?

— Vrei să spui că a păstrat-o pe Maria Magdalena pentru sine, a zis Clio.

— Dă-ți seama. Potrivit reconstrucției noastre, el l-a trădat pe Caravaggio cavalerilor maltezi. Răsplata lor consta în faptul că puteau să-şi restabilească ideea lor de justiție, să-l execute pe Caravaggio şi să curețe reputația Ordinului Maltez. Putea fi destul ca să-i împace. Şi, din punctul lor de vedere, nu ar fi fost nedrept să-i acorde o parte din pradă lui Deodato Gentile în semn de mulțumire pentru ajutorul său.

— Atunci scopul corespondenței lui Deodato Gentile cu Scipione Borghese ar fi să ascundă faptul că el îşi însuşise

unul din cele trei tablouri care îi fuseseră destinate lui Borghese, cu sau fără ştiinţa Ordinului Maltez. Nu e exclus. Ar explica de ce Deodato Gentile se chinuie atât în scrisorile sale să întocmească o versiune alternativă a întâmplărilor.

— Ca să ne justificăm căutarea, am zis, nu trebuie pe urmă decât să presupunem că Deodato Gentile a ascuns preţiosul tablou în Portovenere.

— E un scenariu bun, a zis Clio. Dacă lucrurile s-au petrecut aşa cum spui şi dacă Deodato Gentile şi-a însuşit tabloul, e logic să vrea să îl scoată din Napoli. Caravaggio se bucura de o faimă prea mare acolo. Tabloul ar fi putut fi recunoscut, după care puteau urma nişte întrebări incomode. Unde să-l ducă? Era originar din Genova. Acolo fusese părintele prior al mănăstirii Santa Maria di Castello. În Genova avea familie şi cunoscuţi. Dar poate că nici Genova nu era sigură în viziunea lui. Şi acolo lucrase Caravaggio pentru scurt timp. Şi acolo era un risc prea mare de a fi recunoscut şi de i se pune întrebări incomode. Alegerea unui alt oraş de pe teritoriul genovez, precum Portovenere, putea fi destul de logică. Dar ţi-ar plăcea să avem un indiciu anume pentru asta. Prin urmare, ce ne rămâne de făcut este să stabilim legătura dintre persoana Deodato Gentile şi oraşul Portovenere. Dar vom reuşi noi.

A început să caute pe telefon pe Google şi să-şi consulte o parte a arhivei pe care o salvase în iCloud.

— Uite, a zis. Aici deja avem ceva. Deodato Gentile era un om al clerului şi mă uit acum peste posibilele sale contacte bisericeşti. În vremea de care vorbim, Portovenere cădea sub jurisdicţia episcopului de Luni-Sarzana. Între 1590 şi 1632, acesta a fost Giovanni Battista Salvago. La fel ca Gentile, se trăgea dintr-o familie nobilă din Genova. Tatăl său era Ambrogio, fiul lui Francesco Salvago, mama lui era Maria Lomellini di Agostino. Sunt nume răsunătoare. Acestea sunt

cercurile în care crescuse Deodato Gentile. Sigur se cunoşteau.

A căutat mai departe.

— Văd aici că familia Salvago era şi foarte apropiată de familia Doria. Sora lui Giovanni Stefano Doria s-a măritat cu un Salvago. Nu pot găsi imediat aici cu cine anume, dar căsătoria are loc în perioada asta. Giovanni Stefano Doria a trăit între 1578 şi 1643. Deci se potriveşte. Uite, încă unul. Livia Doria, fiica lui Niccolò Doria şi a Aureliei Grimaldi, s-a măritat cu Enrico Salvago, care în 1604 a devenit senator al Republicii Genova. Ea era verişoară cu Marcantonio Doria, delegatul Republicii Genova la Napoli. Şi de ce este importantă legătura familiei Salvago cu familia Doria? O să-ţi spun. Pentru că şi familia Gentile avea relaţii strânse cu neamul Doria. Oare cum stăteau lucrurile? Aşteaptă.

Am aşteptat.

— Uite, a zis. Am găsit. Înainte ca familia lui Deodato să pătrundă în nobilul *albergo* Gentile, se numeau Pignolo. De la căsătoria lui Gasparo Pignolo cu Teresa Doria di Lazzaro, la începutul secolului al cincisprezecelea, familia Pignolo, numită mai târziu Gentile, a întreţinut legături strânse cu familia Doria mai bine de două secole. Giovanni Francesco Doria, fiul lui Marcantonio al doilea, s-a însurat cu Eliana Gentile Pignolo, fiica lui Agostino Gentile Pignolo şi nepoata lui Giovanni Battista Gentile Pignolo, cel de-al şaptezeci şi unulea doge. *Ergo* prin urmare. Portovenere se afla sub conducerea unui episcop care fără îndoială l-a cunoscut pe Deodato Gentile, dintr-o familie prietenă cu familia sa şi care, la fel ca propria lui familie, avea legături strânse cu familia Doria.

— Cum de-ai găsit aşa de repede toate astea? am întrebat. Ai ştiut unde trebuie să cauţi?

Nu mi-a răspuns la întrebare.

— Dar nu, a zis. Chiar sunt atât de proastă sau doar aşa par? Bineînțeles că totul e mult mai simplu. Contactele cu episcopul pot să ajute, în orice caz, nu încurcă, dar până la urmă nici măcar nu avem nevoie de ele. Ce am spus până acum? Marcantonio Doria era delegat din partea Republicii Genova pe lângă Regatul Napoli în aceeaşi perioadă în care Deodato Gentile, ca nobil genovez, avea funcția de nunțiu papal pe lângă Regatul Napoli. Fireşte că cei doi se cunoşteau. Doi demnitari din Genova, provenind din familii aristocrate prietene, care erau nevoiți să supravieţuiască în mijlocul haosului napolitan. Probabil că se împrieteniseră. Şi imaginează-ți că Deodato Gentile i-ar fi cerut sfatul prietenului său Marcantonio Doria unde ar putea ascunde un tablou de preț, ce i-ar fi sugerat atunci Marcantonio? Ei bine? O să-ți spun. Vezi Portovenere acolo, pe malul celălalt? Vezi fortul ăla pe dealul care se înalță deasupra oraşului? Ştii cum se numeşte fortul? Castello Doria. Familia Doria l-a construit. Când Deodato Gentile se afla la ananghie cu tabloul lui, fortul abia fusese terminat. Nici nu te puteai gândi la un loc mai sigur. La marginea teritoriului genovez, departe de ochii curioşi ai experților în artă, lângă un orăşel locuit de pescari, într-un fort inexpugnabil care fusese construit şi securizat după cele mai moderne tehnici cu puțin timp înainte. Ce spui de asta?

I-am zis că sunt impresionat, dar nu mă asculta, căci şi-a mai amintit ceva, mult mai important.

— Şi de ce Deodato Gentile i-ar fi cerut sfatul lui Marcantonio Doria tocmai în cazul unei chestiuni care avea de-a face cu un tablou al lui Caravaggio, lăsând la o parte prietenia lor? Pentru că Marcantonio era un iubitor de artă. Era un mare colecționar. L-a cunoscut personal pe Caravaggio. Acesta a pictat tabloul care o înfățişează pe Sfânta Ursula la comanda lui. Cred că, recent, s-a găsit în

arhive o scrisoare despre asta. Trebuie să o am pe aici pe undeva.

Degetele ei zburau pe ecranul iPhone-ului de parcă trebuia să urmărească zombi din trecut într-un joc superrapid cu împuşcături. Asta o făcuse să se îmbujoreze. Nimic nu mă făcea să mă îndrăgostesc mai tare de ea decât înflăcărarea pe care o arăta în jocul pe care împreună îl inventaserăm.

— Am găsit. OK, devine palpitant. O să-ţi zic ce scrisoare e. E vorba de o scrisoare a lui Lanfranco Massa către Marcantonio Doria din 11 mai 1610, găsită în arhiva naţională din Napoli, în arhiva Doria d'Angri, partea a doua, *fascicolo* 290, numerele 9 şi 10 din foile separate. Notezi corect datele? Nu vreau să creadă cititorii tăi că noi aici pur şi simplu născocim lucruri. Tot ce spunem e adevărat. Pot să cerceteze singuri. Ăsta e pasajul cu pricina. Citez. „Aveam de gând", aşa îi scrie Lanfranco Massa lui Marcantonio Doria, „să fac să vă parvină tabloul Sfintei Ursula săptămâna aceasta. Ca să fiu sigur că s-a uscat vopseaua înainte de a expedia tabloul, l-am lăsat ieri la soare, dar asta a făcut să se deterioreze întrucâtva vopseaua. Înainte de a vi-l trimite, vreau să mă întorc la Caravaggio ca să-i cer părerea cu privire la stricăciunea ivită. *Signor* Damiano l-a văzut şi a fost foarte impresionat de tablou, la fel ca toţi ceilalţi cărora l-am arătat." Şi către sfârşitul scrisorii, unde din păcate hârtia e degradată, Massa vorbeşte despre un alt tablou al lui Car... pentru care trebuia să pregătească un transport. Adaugă că acest Car este un prieten al lui Marcantonio. Teoretic, aceasta ar putea fi o trimitere la pictorul Battistello Caracciolo, care şi el lucra în Napoli în acea perioadă. Dar, având în vedere contextul, e mai probabil ca Massa să se refere la un alt tablou al lui Caravaggio. Ăsta-i tabloul nostru, Ilja.

— Deci Caravaggio era atunci încă în viaţă.

— Nu pentru mult timp. Scrisoarea în care Deodato Gentile îi scrie lui Scipione Borghese că a murit Caravaggio e datată 29 iulie 1610. Asta înseamnă două luni mai târziu. Un complot necesită pregătiri. Trebuiau să fie trimise scrisori la Roma şi Malta. Poşta avea nevoie de timp în acele vremuri. Ucigaşii trebuiau să se deplaseze la Napoli. Oamenii trebuiau să aştepte momentul potrivit. Se pare că Deodato Gentile avea totul pregătit în mai 1610. Luase deja legătura cu Marcantonio Doria ca să aranjeze transportul pânzei pe care avea să o ceară pentru sine la Portovenere, prin agentul său Lanfranco Massa. Scrisoarea dovedeşte acest lucru. Şi deoarece, după Sfânta Ursula, nu a mai fost niciun alt tablou al lui Caravaggio care să intre în calcul pentru a fi transportat la nord. Trebuie să fie Maria Magdalena. Nu se poate altfel.

— Marcantonio Doria era un colecționar? am întrebat.

— Unul din cei mai mari. Un adevărat colecționar. Practic, şi-a transformat palatul într-o academie şi un atelier pentru numeroşii artişti pe care îi cunoştea personal.

— Şi Deodato Gentile?

— Nu, el nu. Nu era pasionat de artă. Fusese inchizitor, un om care găseşte soluții la probleme.

— Deci făcea asta pentru bani, am zis, în vreme ce Marcantonio Doria probabil că şi-ar fi dorit foarte mult tabloul lui Caravaggio pentru sine.

— O, da, ar fi făcut moarte de om pentru el.

— Ținând cont de faptul că nu mai era necesar, poate că pur şi simplu a plătit pentru el.

— Ai dreptate, Ilja. Aşa se potriveşte şi mai bine povestea. Deci, când Caravaggio, probabil prin mijlocirea protectoarei sale Colonna, l-a abordat pe Deodato Gentile cu rugămintea de a lua legătura cu Scipione Borghese pentru a-i propune ca, în schimbul a trei tablouri, să-i obțină grațierea din partea papei, Gentile a văzut în asta şansa vieții lui. În

calitate de înalt prelat care avea legături cu inchiziția, ştia că Ordinul Maltez dorea să-i curme viața lui Caravaggio. Dacă l-ar fi predat cavalerilor maltezi, ar fi împuşcat trei iepuri dintr-un foc. În primul rând, s-ar fi putut aştepta la o compensație bănească generoasă din partea Maltei. În plus, pentru cariera unei fețe bisericeşti, nu strica niciodată să facă un serviciu influentului Ordin Maltez. În al doilea rând, avea să se descotorosească de un curvar, bețivan şi răufăcător agresiv, care înfățişa sfinții Bisericii cu un realism ireverențios şi pentru care fusese pronunțată chiar o sentință de condamnare la moarte. Un sacrificiu mărunt, dacă-l puteai numi sacrificiu. În al treilea rând, operațiunea i-ar fi furnizat trei tablouri prețioase pe care să le vândă ca să facă rost de bani. Dar pentru asta trebuia să intre în joc. Trebuia chiar să ia legătura cu Scipione Borghese şi chiar să-l convingă să accepte darul ca să poată fi sigur că cele trei pânze urmează cu adevărat să fie realizate. Asta însemna, însă, că trebuia să renunțe la unul dintre tablouri în favoarea lui Borghese. Spera ca asta să fie destul ca să-l mulțumească şi să-i cumpere tăcerea. În cele din urmă, nu avea să i se mai ceară niciun contraserviciu. Grațierea nu ar mai fi fost necesară după execuție. De fapt, primea pânza complet gratis. În cazul în care ar fi fost nevoie să liniştească puterea laică locală din Napoli şi să o oprească să ancheteze cu prea mult zel moartea pictorului – şi era nevoie –, putea dărui al doilea tablou viceregelui. În acest caz, îi mai rămânea un singur tablou pe care să-l vândă, dar, pentru asta, găsise în concitadinul şi prietenul său Marcantonio Doria cel mai bun cumpărător posibil. Probabil alegerea Mariei Magdalena se baza pe o preferință personală a lui Marcantonio Doria. Poate că acesta văzuse pânza în mai 1610 în atelierul lui Caravaggio, încă neterminată. Maria Magdalena s-ar fi potrivit bine lângă Sfânta Ursula, pe care o achiziționase cu puțin timp înainte. Şi era panoul

central al tripticului, pânza cea mai bună şi mai spectaculoasă. Un cunoscător ca el vedea asta numaidecât. L-a însărcinat pe agentul său Lanfranco Massa să facă deja pregătirile necesare pentru transport. Caravaggio şi-a finalizat tripticul şi, când a fost gata, două luni mai târziu, să plece la Roma, planul lui Gentile a intrat în funcțiune şi pictorul a fost trădat şi ucis. Scrisorile lui Gentile către Scipione, care au fost găsite în arhivele secrete ale Vaticanului, au reprezentat acoperirea. Marcantonio Doria trebuie să fi auzit vestea morții lui Caravaggio şi probabil de abia atunci şi-a dat seama că Gentile a jucat murdar. Chiar dacă ar fi vrut, nu putea lua nicio măsură împotriva lui Gentile, căci, din punct de vedere juridic, acesta dusese la îndeplinire o condamnare la moarte încă în vigoare. Desigur că nu voia să renunțe la tabloul său, dar îşi dădea seama că poate nu e o idee bună să îl afişeze la vedere în palatul său. Trebuia să-l ascundă, în orice caz pentru o vreme. Cel mai bun loc la care se putea gândi era castelul său proaspăt terminat din Portovenere.

— Ce ziceai despre Maria Magdalena care a fost recent descoperită într-o colecție privată olandeză? am întrebat.

— E Maria Magdalena în extaz care a fost identificată de colega mea Mina Gregori, în mod eronat, drept tabloul despre care vorbim. De ce întrebi?

— Nu avea un bilet din secolul şaptesprezece pe spate?

— Ba da, plus un sigiliu din ceară al vămii din Roma. Tot din secolul şaptesprezece. Trebuie să fie un fals, am vorbit despre asta. *Too much proof to be convincing*.

— N-ar putea fi un fals din secolul şaptesprezece? am întrebat. N-ar putea fi un fals comandat de Marcantonio Doria?

— Eşti genial, Ilja. E un scenariu formidabil. Ca să-şi scape de blam tabloul său dosit şi pângărit şi să-l facă acceptabil în ochii lumii, a pus în circulație în mod

intenționat o altă versiune a ultimului tablou al lui Caravaggio. Ca să distragă atenția. Asta ar explica de ce falsul e atât de bun încât până şi o specialistă ca Mina Grigori a căzut în cursă. Bilețelul de pe spate şi sigiliul lasă o impresie atât de autentică de secol şaptesprezece pentru că sunt chiar din acea epocă.

— Ideea ar fi fost să-şi ducă frumosul tablou de la ascunzătoarea din Portovenere la palatul său din Genova de îndată ce falsul era acceptat ca adevăratul tablou. Dar asta nu s-a întâmplat niciodată.

— Marcantonio Doria a murit destul de brusc, la puțin timp după anul 1630, a zis Clio. Se pare că nu a mai reuşit să-şi ducă planul la îndeplinire.

— La momentul morții sale, tabloul se afla încă în Portovenere. Dar nimeni nu ştia asta.

— Avem un scenariu! a strigat ea triumfătoare. Ultimul tablou al lui Caravaggio, autoportretul său ca Maria Magdalena, este ascuns în Castello Doria, acolo, pe malul celălalt, în Portovenere. Dacă stăm să ne gândim, e de fapt 100% sigur. Mai trebuie doar să-l găsim. Ştii, Ilja, că aproape că am început să cred şi eu în asta?

7

L-am rezervat pe luntraşul nostru deprimat pentru drumul de întoarcere şi ne-am dus să ne schimbăm în haine de oraş. Când am fost gata, el uitase deja de întâlnirea stabilită. A trebuit să-l pescuim din bar, după care s-a apucat cu o vădită lehamite să-şi facă meseria cât de cât.

— A devenit jocul meu preferat, am zis, în vreme ce barca cu motor străbătea golful din La Spezia către lumea populată de atât de mult trecut.

— Ce anume a devenit jocul tău preferat? a întrebat Clio.

— Căutarea ultimului Caravaggio. Mulțumesc că m-ai învățat să-l joc.

M-a sărutat.

— Eu îți mulțumesc. Îl joci foarte bine.

— Ca scriitor, am învățat că poveştile sunt importante. Şi de la tine am învățat că o relație de dragoste nu înseamnă altceva decât să plăsmuieşti o poveste împreună.

— O relație de dragoste. Te referi la noi? Ce drăguț!

— Da, e într-adevăr un cuvânt destul de banal pentru ceva atât de exploziv, am zis. De ce se întâmplă asta, de fapt, de ce oamenii cred că poveştile sunt importante? De ce toți sunt mereu în căutarea unui scenariu? De ce odată, într-un trecut îndepărtat, într-o pădure sacră, într-o țară de peste mări şi țări, a fost doborât primul copac ca să dea primele scânduri pentru prima corabie? E nevoie de o poveste ca să iei calea valurilor. Uită-te la noi. Datorită poveştii suntem aici, la bordul unui taxi acvatic, pe drum înspre Sfântul Graal, spre aventură şi necunoscut. Oamenii cred că poveştile le fac viața mai frumoasă. Şi e adevărat, dar nu asta e ideea. Viața n-are niciun rost fără poveşti. Rostul e format din rostiri. Cuvintele care spun povestea stabilesc o legătură liniştitoare de cauză şi efect între faptele şi întâmplările aleatorii. Oamenii tânjesc după scenarii pentru că un scenariu reduce insuportabilul şi incontrolabilul haos de sub soare la proporții omeneşti şi la un şir de inițiative şi consecințe pe care omul îl poate cuprinde cu mintea. Un scenariu îți dă o idee de control, obârşie şi destinație, origine şi direcție.

— Ai scris vreodată vreo carte fără intrigă?

— Nu intenționat.

— Mă întreb cum ar arăta, a zis. Probabil ca viața însăşi.

— Ca o vacanță, am zis. Singurul lucru care ar face-o suportabilă ar fi să realizezi că, la un moment dat, trebuie să se încheie.

— Nu vreau deloc ca vacanța noastră să se termine.

— Nu vorbeam despre noi. Noi sărbătorim că suntem în vacanță cu un scenariu.

— Şi dacă ai scrie despre noi, a întrebat, ce poveste ai crea pe seama noastră, ca să ne dai un sens?

— În orice caz, aş povesti despre jocul nostru, am zis. Cine înțelege jocul nostru, înțelege viața.

— Ce am înțeles eu personal din viață, a zis căpitanul nostru, care în mod evident ne urmărise conversația, e că trebuie să ai un loc de muncă mai întâi, ca să poți pleca în vacanță. Poate că sună ciudat, dar ia spuneți că nu-i aşa. Nu poți să-ți iei liber de la serviciu dacă nu ai un serviciu. Sau, în orice caz, nu ar avea sens.

Clio a zâmbit.

— Depinde de ce poveste născoceşti, a spus. Abia am învățat asta.

— Atunci nu trebuie să născocesc nicio poveste, a zis, căci povestea e clară, anume că nu există nicio poveste. Avem doar un basm vechi şi răsuflat, care începe cu „a fost odată ca niciodată”, şi pe care nu-l putem depăşi. Pentru că nu avem poveşti noi de spus, încercăm până la exasperare să ne vindem basmul ăla vechi pe post de viitor. Voi, de pildă. Voi doriți să ajungeți la Portovenere, deci vă duc la Portovenere. Dar pot să vă întreb ceva? Mergeți la Portovenere datorită mediului de afaceri dinamic, abundenței de start-upuri fascinante, evoluțiilor extrem de interesante din industria creativă, cu care abia reuşim să ținem pasul, datorită fabricilor, firmelor şi birourilor, sau traversați pe celălalt mal datorită lipsei pitoreşti a tuturor acestor lucruri, datorită zidurilor şi crenelurilor măcinate de vreme şi iluziei unei călătorii în timp către un trecut intim şi drăguț?

— Ai dreptate, am zis.

— E mult mai rău decât crezi, a zis Clio. Mergem la Portovenere ca să scoatem la lumină adevărul cu privire la o crimă comisă în 1610.

Căpitanul nostru a fluierat printre dinți.

— Şi de ce vă interesează asta, dacă pot să întreb? Ce are de-a face cu prezentul?

— E jocul nostru, am spus eu.

— Hai să formulăm aşa, a zis Clio, în prezent vedem puține lucruri suficient de interesante ca să ne abată atenția de la trecut.

8

La prima vedere, orăşelul Portovenere părea, aşa cum ne lăsase impresia cu câteva zile înainte, când s-a dovedit că puteam alege dintr-o ofertă bogată de saltele gonflabile şi labe de înot, un mic muzeu în aer liber dedicat în întregime turismului, care trebuie să fi fost pe vremuri de o frumusețe care-ți tăia răsuflarea. Cheiul care trecea prin fața palatelor înguste, înalte, în culori pastelate şi strada principală, il Carrugio (numită după Giovanni Capellini, un paleontolog foarte renumit într-un trecut îndepărtat, care ducea de la piațetă şi vechiul port al oraşului, pe un nivel mai ridicat, trecând prin spatele palatelor, către ruina fotogenică a bisericii San Pietro, situată pe capul stâncos din punctul cel mai sudic al uscatului), fuseseră reamenajate aşa cum se cuvenea într-un eldorado de bărulețe cu aer autentic, restaurante cu măsuțe aşternute cu fețe de masă în carouri roşii şi albe şi buticuri mici şi amărâte prin care puteai să cotrobăi după bunul plac şi care ofereau spre vânzare aceleaşi produse tipic locale pe care le găseai peste tot în Italia. Pe zidul bisericii San Pietro, care rămăsese brav în picioare, cu trei ferestre semicirculare în stil romanic, aparent nu era necesar să se pună o plăcuță pentru a

marca locul ca un Selfie Point, deoarece privelişte a pe care o oferea asupra mării azurii din depărtare, unde, dacă aveai răbdare, avea să se strecoare singură în cadru şi o bărcuță cu pânze albe, era destul de convingătoare ca să propulseze acest loc în topul partajărilor pe rețelele sociale şi fără sprijinul activ al marketingului urban.

Dar cele două străzi reprezentau doar partea din față a oraşului, care era lipit de munte şi prevăzut din vremuri vechi cu un mecanism de apărare extrem de eficient împotriva turiştilor, şi anume scările. Deja la primul nivel deasupra străzii principale înălțate, am traversat alei şi grădini care fuseseră fotografiate doar de cei mai înverşunați turişti. Bărulețe ca să-ți revii după urcuş nu mai erau. După ce am urcat scările către piațeta situată şi mai sus, în fața bisericii de secol al doisprezecelea San Lorenzo, nu am mai văzut țipenie de om, în afara unei băbuțe foarte de-a locului şi a unei singure familii de turişti americani care, înjurând stacojii de furie, furnizau o explicație pentru faptul că aici nu se mai zărea picior de turist. Târâind după ei patru geamantane grele, se împleticeau în urma fetei de la Airbnb-ul pe care îl rezervaseră pe internet datorită situării centrale în oraşul vechi lăudate on-line. Calculând drumul înapoi spre chei, am reconstituit că urcaseră cel puțin patru scări medievale, abrupte şi monumentale, unde roțile de sub geamantane nu le fuseseră de mare ajutor.

— Aproape am ajuns, a zis fata de la Airbnb în engleză ca să-i încurajeze. De aici, mai e doar o bucată în sus.

— Biserica asta poartă numele aceluiaşi sfânt ca şi catedrala din Genova, a zis Clio. Acest avanpost a fost, evident sub control genovez. Suntem pe drumul cel bun, Ilja.

Din piațeta din fața bisericii San Lorenzo, o potecă ducea abrupt în sus, printre copaci, către Castello Doria. Acesta era indicat cu o tăbliță ruginită datând din vremurile de

dinaintea zborurilor low-budget. Fortul nu era deschis, dar nici închis de-a binelea. De fapt, fusese pur şi simplu abandonat de istorie acolo, în cel mai înalt punct al promontoriului. Nu avea nevoie să fie păzit şi nu putea fi exploatat, căci cine nu plăsmuise nicio poveste în jurul lui nu avea ce căuta aici. În lipsa unui gard sau a unei gherete de unde să cumperi bilete, am intrat pur şi simplu.

Ne-am apucat de explorat, dar încă nu era aşa de clar cum trebuia să găsim printre aceste ziduri năpădite de iarbă şi buruieni un presupus tablou în ulei, pierdut de secole. Undeva se afla un coş de gunoi. Fără să vreau, m-am uitat înăuntru, dar niciun Caravaggio. Am dat peste o uşă încuiată. Clio a încercat să forțeze încuietoarea cu o agrafă de păr, aşa cum văzuse odată într-un film, dar agrafa s-a rupt şi uşa a rămas închisă. Exista un geam înalt, cu gratii, prin care ar fi trebuit să vedem aceeaşi încăpere din spatele uşii închise. Am lăsat-o pe Clio să se urce pe umerii mei ca să tragă cu ochiul înăuntru.

— Unelte de grădină, a zis. O maşină electrică ruginită de tuns iarba, greble şi stropitori din plastic. Dar, după cum se vede, grădinarul nu a mai trecut pe aici de ceva vreme.

Fără să avem un plan clar cum să abordăm situația, am cutreierat mai departe printre vestigiile aşezării.

— Scăpăm ceva din vedere, a zis Clio. Trebuie să ne gândim mai bine.

Şi atunci am găsit dintr-odată o gaură în pământ pe care aproape că o scăpaserăm din vedere pentru că fusese năpădită de bălării. Era o deschizătură făcută de oameni în vechea structură de piatră şi putea foarte bine să ofere acces la un spațiu subteran.

— Desigur, a zis Clio. Un fort ca ăsta trebuie să aibă pivnițe şi cazemate. Atât de sus deasupra mării n-ar trebui să fie probleme cu umezeala şi temperatura e constantă. Circumstanțe ideale pentru conservarea unui tablou în ulei.

Am început să-mi imaginez cum urma să ne dăm fiecare drumul prin gura de acces până am fi simțit pământ tare sub picioare. După ce ni s-ar fi obişnuit ochii cu întunericul, am fi distins o scară care ducea mai în adâncul stâncii. Am coborât cu grijă, pas cu pas, treaptă după treaptă, atenți la pietre desprinse şi capcane. Mi s-a părut că am văzut mişcându-se ceva care arăta ca un scorpion, dar era propria mea umbră. Scara era mai lungă decât ne aşteptaserăm. Coborâserăm cel puțin douăzeci de metri, când am dat de o uşă încuiată. Ne-am uitat în jurul nostru ca să vedem dacă se găsesc şi alte pasaje. Nu erau. Uşa bloca singura rută pe care o aveam la dispoziție, cu excepția dezonorantului drum de întoarcere. Dar nu se mişca niciun milimetru. Nici măcar nu era prevăzută cu un lacăt pe care să-l forțăm dacă am fi avut o agrafă de păr. Ne uitam gânditori la suprafața masivă. Cu lanternele de la telefoane, am luminat stâlpii din piatră ai uşii şi zidul înconjurător.

Deodată, am zărit în dreapta uşii ceva ce semăna cu un basorelief. L-am curățat cu mâinile. S-a dovedit a fi o inscripție. Scria „VTAPERIAMPREMETEO”.

— E domeniul tău, a zis Clio. Tu eşti un clasicist. Tu ştii latină. Contez pe tine.

Începutul inscripției l-am recunoscut, într-adevăr, ca fiind latină. „Ut aperiam” înseamnă „ca să mă deschid”, „ca să fiu deschisă”. Dar ce trebuia să facem ca să reuşim asta, spre marea mea frustrare, nu am putut descifra. „Premeteo” nu înseamnă nimic în latină. Poate voia să spună „premeto”, „el trebuie să împingă”. Dar faptul că cel care voia să deschidă uşa trebuia să o împingă mi se părea un indiciu de o evidență sadică şi care, pe deasupra, nu funcționa, căci încercaserăm deja asta. M-am gândit că „Premeteo” ar fi putut fi o ortografie alternativă de la „Prometheo”. „Ca să mă deschid în fața lui Prometeu” ar putea fi un pont că, într-un fel sau altul, trebuie să folosim focul. Dar cum? Nu mă

prindeam. Supărat pe mine însumi pentru că o dezamăgeam pe Clio, am dat cu piciorul în uşă, dar minunea nu s-a înfăptuit.

Şi atunci, dintr-odată, mi-a picat fisa. Cum am putut să fiu atât de tont? Soluția era, de fapt, ridicol de simplă. Erau două cuvinte: „premete o”. „Ca să mă deschideți, trebuie să apăsați pe o”. Mi-am pus degetul mare pe cerculeţul din interiorul literei O şi am apăsat. A cedat. Cu un scârțâit, uşa s-a deschis. Am rămas amândoi cu gura căscată de uimire.

— Uite, Ilja, a zis Clio.

Stăteam în pragul unei bolți monumentale cu un tavan la fel de înalt precum scara pe care coborâserăm, sprijinită pe coloane şi luminată de sus prin mai multe guri de aerisire mici, puse atât de meşteşugit, încât nu se văzuseră din afară. Bolta era goală, cu excepția unei mici sculpturi din marmură reprezentând un înger, care se afla într-o firidă din capătul celălalt al holului. Am mers într-acolo.

— Sfârşitul secolului al şaisprezecelea, a zis Clio. Sau începutul secolului al şaptesprezecelea. Perioada se potriveşte. Este un indiciu.

— Acum e rândul tău, am spus.

Cufundată în gânduri, s-a învârtit în jurul statuii. Căuta butoane sau manete ascunse. Nu erau. S-a îndepărtat de sculptură şi a privit-o cu atenție.

— Compoziția e ciudată, a spus. Postura acestui *putto* e neobişnuită. În mod normal, îngeraşii arată în sus spre ceruri sau spre Madona de lângă ei sau din spatele lor, dar acesta arată pieziş în jos către zidul fără uşi şi ferestre de colo. Acolo trebuie să căutăm.

Am urmărit direcția privirii şi a degetului arătător al îngerului şi, exact acolo pe perete, imediat deasupra solului, fusese realizat un mic basorelief care aproape că nu se vedea. Fără ajutorul îngerului, nu l-am fi găsit niciodată.

Ne-am aşezat pe jos ca să-l examinăm. Nu reuşeam să pricep. Părea un desen abstract de linii, cercuri şi cruciuliţe.

— E harta acestei bolţi, a zis Clio. Uite, liniile sunt pereţii şi cercurile sunt coloanele. Şi aici, la cea de-a treia coloană din al doilea rând de la stânga, se află indiciile pe care le căutăm. La dreapta este un X şi dedesubt XII. Sunt cifre romane. Deci trebuie să măsurăm zece paşi la dreapta coloanei şi doisprezece paşi în spatele ei.

Plini de entuziasm, am alergat într-acolo şi am executat indicaţiile. Dar nu am găsit nimic. În locul unde am ajuns, erau acelaşi fel de plăcuţe din ardezie care acopereau pretutindeni pardoseala bolţii şi care erau de neclintit. Nici nu se zărea ceva care să reprezinte un indiciu nou. Am luat-o de la capăt, cu speranţa că am greşit la prima încercare, dar am ajuns în acelaşi punct.

Clio a reflectat.

— Nu sunt paşi, ci lespezi, a zis. Trebuie să numărăm plăcile din pardoseală.

Am mers la a zecea placă din dreapta coloanei şi, de acolo, douăsprezece plăci în spate. Bucata de ardezie la care se sfârşise numărătoarea era desprinsă. Fără prea mult efort, am reuşit să o ridic. Sub ea se afla ceva care semăna cu un sul de pergament. Clio l-a luat şi a început să-l desfăşoare cu grijă. Nu era pergament, ci pânză. Era un tablou în ulei care fusese tăiat din ramă şi făcut sul. Chiar şi în lumina slabă, am văzut foarte clar că era o imagine a Mariei Magdalena, pictată din cap până-n picioare în timp ce se căieşte în deşert. Chipul ei, pe care curgeau cu disperare şiroaie de lacrimi, avea atât trăsături feminine, cât şi masculine.

— Te duci tu primul sau mă duc eu prima? a întrebat Clio. Acum, că am găsit o gaură în pământ, trebuie să şi intrăm.

— De fapt, eu nu îndrăznesc, am zis.

— Nici eu.

Ne-am privit unul pe altul şi apoi am început să ne sărutăm râzând. Clio avea un plan. Dacă o ţineam bine şi îi juram că n-o să cadă în gaură, avea să facă lumină în gaură cu lanterna telefonului, aplecându-se în faţă, ca să vadă cât de adâncă e. Ţinând cont de împrejurări, mi s-a părut un plan înţelept şi realist.

— De fapt, nu e deloc adâncă, a zis. Vreo doi metri. Sau nici măcar. Nu e nicio uşă sau pasaj în pereţi. Cred că e un fel de puţ. Dar văd ceva pe fund. Ceva ciudat.

— Arată ca un tablou? am întrebat.

— Nu, mai degrabă ca o păpuşă Barbie.

Ne-am dus să căutăm o creangă ca să pescuim misteriosul obiect care aducea a păpuşă Barbie din gaura secretă. A fost o enormă bătaie de cap, dar, ca să scurtez povestea, până la urmă am reuşit să-l împingem suficient de mult în sus prin pereţii puţului ca să ajung cu mâna la el. Am reuşit astfel să aducem comoara ascunsă la suprafaţă. Era o păpuşă Barbie. Stătea în mâna mea, goală şi neajutorată. Îi lipsea un braţ. Se uita la noi cu privirea ei impasibilă de păpuşă, ca o femeie care, chiar în aceste împrejurări extreme, rămânea o doamnă.

— Sfârşitul secolului douăzeci, a zis Clio. Sau începutul secolului douăzeci şi unu.

Şi-a pus descoperirea cu grijă în poşetă.

— Am fost aproape de data asta, a zis Clio în vreme ce mergeam din nou în jos.

— Aproape unul de celălalt.

9

Nori negri se adună la apus. Nu folosesc asta ca pe o metaforă pentru decăderea şi lichidarea de stoc a Occidentului, ci ca un semn pentru ce le aşteaptă pe personajele mele după deplasarea lor viitoare în direcţia

sus-numită. E o metaforă proastă, ştiu asta, căci este o figură de stil răsuflată şi, de aceea, de evitat, să prevesteşti nenorociri care se apropie cu o schimbare de rău augur a condiţiilor meteorologice şi, în plus, nu era adevărat că, de-a lungul acelui august inundat nemilos de soare de pe malul liguric, ar fi apărut pe cer fie şi un singur norişor pufos părăsit. O metaforă care se potriveşte numai în sens figurat şi care minte la nivelul realităţii este o formă de înşelăciune până la care un scriitor priceput nu trebuie să se coboare. Dacă îmi vin în gând metafore proaste, asta semnalează faptul că mi-e silă să reflectez la perspectiva de a scrie ceea ce trebuie să scriu. Astfel mi-aş mai putea salva, la nevoie, figurile de stil de acuzaţia că sunt nişte clişee banale, postulând că metafora inadecvată, la un nivel mai înalt, se vrea a fi o metaforă pentru o piedică şi o ezitare puse disponibilităţii scriitorului de a-şi continua povestea şi arătând că norii cei negri se adună deasupra mesei sale de scris şi nu deasupra capetelor vesele ale personajelor sale, care, în acest moment, încă se distrează de minune ca nişte copii îndrăgostiţi la locul de joacă scăldat de soare al oraşelor Palmaria şi Portovenere, fără să fie conştiente de năpasta de la apus.

N-aş vrea nimic mai mult decât să-i las acolo şi să mă îndepărtez discret de ei. Acolo erau fericiţi. Dar trebuie să scriu că s-au dus spre apus pentru că asta s-a întâmplat în realitate. Nu-mi permit luxul să mă distrez cu ficţiunea, pe care să o modelez cu un zâmbet pe faţă într-un happy-end. Am făgăduit să spun adevărul. Altceva nici n-ar avea vreun rost. Şi ştiu că unui scriitor nu îi poate fi milă de personajele sale. Este o regulă pe care eu însumi am decretat-o în numeroase ocazii publice. Dar dacă îmi permiteţi să arunc un cuvânt greu. Totul e mult mai uşor de zis decât de făcut dacă personajele de care sunt răspunzător şi cărora le trag sforile cu afecţiune nu sunt nimeni

altcineva decât eu însumi, într-un trecut nici măcar atât de îndepărtat, şi dragostea vieţii mele.

10

La apus, sau, ca să mă exprim mai exact, la vest–nord-vest de Palmaria şi Portovenere, la un azimut între trei sute şi trei sute zece grade de busolă, se află faimosul Parc Naţional Cinque Terre. Deşi ştiam că este una dintre cele mai turistice zone din Italia şi din Europa, doream să ne încheiem vacanţa cu o vizită-fulger în acest parc de distracţii, o dorinţă justificată mai degrabă de interes antropologic şi de cinism şi nu pentru că ne-am fi aşteptat să fim impresionaţi de frumuseţea naturală, faimoasă în lumea întreagă, a acelor locuri. Nu fusesem niciodată acolo, spre deosebire de Clio, dar atunci ea era încă mică şi nu-şi mai amintea mare lucru. Iar lucrurile pe care şi le amintea cu siguranţă deveniseră de nerecunoscut din cauza popularităţii acestei destinaţii, popularitate care crescuse fulminant de atunci.

Ce ştiam despre Cinque Terre era că zona îşi datora numele celor cinci sate, Monterosso, Vernazza, Corniglia, Manarola şi Riomaggiore, care, într-un trecut îndepărtat, fuseseră brodate cu o măiestrie de vrăjitor pe promontoriul stâncos şi inaccesibil. Aceste pâlcuri de case improbabile, tencuite în nuanţe pastelate tipic ligurice, stăteau fotogenic ca nişte cuiburi colorate de rândunele în peretele din piatră de deasupra mării. După cum se întâmplă adesea cu destinaţiile turistice de top, îşi datorau irezistibilitatea din prezent sărăciei lor din trecut. Comunităţile rămăseseră mereu mici pentru că abia supravieţuiau. În secolele următoare, nimănui nu-i trecuse vreodată prin cap să modernizeze fie şi un singur lucru din acest spaţiu inaccesibil. Pur şi simplu nu era loc pentru o extindere

urbanistică, o dezvoltare imobiliară sau speculă imobiliară. Tocmai faptul că rămăseseră în urmă timp de veacuri le lăsa vizitatorilor contemporani o impresie de autenticitate care-ți tăia răsuflarea. Potecile de munte anevoioase, care în vremurile de odinioară reprezentau singurele legături dintre cele cinci sate, între timp făceau parte din cele mai apreciate trasee de drumeție din lume.

Cinque Terre, cu 3.600 de locuitori în total, erau inundate de două milioane şi jumătate de turişti pe an. Potrivit experților în logistică şi siguranță, asta însemna de două ori mai mulți turişti decât numărul maxim care se putea justifica rațional în sătuce şi pe potecile înguste de munte dintre ele. Siguranța era oricum o problemă, căci potecile alea de munte erau adevărate şi presărate cu hăuri unde acționa o forță de gravitație extrem de reală, în vreme ce mulți turişti, fiindcă erau turişti, socoteau că e vorba de un parc turistic de distracții în care pot intra în şlapi. În medie o dată pe săptămână, trebuia să intervină un elicopter de salvare ca să se asigure că cineva îşi poate continua vacanța de neuitat pe cheltuiala statului italian într-un spital din Genova sau La Spezia. Se vorbea de ani de zile că aşa chiar nu se mai poate şi că e nevoie de măsuri pentru a reduce numărul turiştilor, dar acesta nu făcuse decât să crească de la an la an. Între timp, destinația fusese descoperită şi de către chinezi. Grozav le-a plăcut! Au fost în culmea fericirii. Pentru acel an, se aştepta un aflux de un milion de noi vizitatori din China.

Planul nostru era să evităm traseele de drumeție şi să vizităm cele cinci sate pe singura rută rămasă disponibilă: pe mare. Dis-de-dimineață, ne-am urcat pe una dintre multele bărci care făceau excursii de o zi cu plecare din Portovenere şi care urma să acosteze în fiecare din cele cinci sate, în ordine inversă de la Riomaggiore la Monterosso. Ne-am fi mulțumit cu priveliştea dinspre mare şi am fi coborât

pe uscat de abia la ultima oprire, în Monterosso. Acesta era şi cel mai mare şi mai interesant din cele cinci. Acolo trăise poetul Eugenio Montale, în vremurile în care locul încă inspira poezii care zumzăiau ca gâzele la soare şi miroseau a lămâi. Eram indignaţi dinainte că aveam să fim singurii vizitatori ai satului Monterosso care ştiau asta. Urma să ajungem acolo în jurul prânzului. Asta ne lăsa după-amiaza liberă ca să vizităm orăşelul. Pentru că nu voiam să fim victime ale afacerii profitabile de închirieri imobiliare în sezonul de vârf, la sugestia cunoştinţelor ei din Genova, Clio rezervase o cameră pentru o noapte într-un hotel din munţi, între Monterosso şi Levanto, unde mai cu seamă restaurantul ne era recomandat călduros. Urma să mergem cu un taxi ca să luăm cina şi să ne petrecem noaptea acolo, iar a doua zi dimineaţă, după micul-dejun, urma să luăm alt taxi spre Levanto, de unde plecau zilnic către Genova mai multe trenuri intercity. Iar în Genova aveam să schimbăm trenul ca să ne întoarcem la Veneţia. Era un plan solid ca o stâncă.

Minicroaziera noastră la bordul uneia dintre navele firmei Cinque Terre Paradise Dream Holiday Service Company (CTPDHSC), încărcată precum o şalupă umplută până la refuz cu refugiaţi africani, a fost o experienţă captivantă şi instructivă care ne-a confirmat parţial toate prejudecăţile, negreşit, asta în primul rând, dar le-a şi contrazis parţial. Uite, desigur că stăteam printre hoarde de vârstnici cu pulpe albe, cu şepci puse strengăreşte şi înarmaţi cu beţe de mers nordic, care-şi cheltuiau pensiile considerabile (pe care generaţiile mai tinere trebuiau să le scoată din pământ, din piatră seacă) îndeplinindu-şi dorinţa pe care au avut-o toată viaţa de a vedea câte ceva din lume, dar ştiam asta dinainte, n-aveam de ce să ne plângem. Numai că erau cam mulţi. Asta era oarecum înfricoşător. Însă acum, că eram obligaţi

să îi privim de aproape, trebuia să recunoaştem că aveau şi ceva înduioşător.

— Îi dau înainte, a zis Clio. Vin din toate colţurile lumii şi sunt gata să meargă transpiraţi ore întregi, cu încheieturile lor înţepenite, pentru că vor să vadă asta. Mai că-mi vine să fiu mândră de ţara mea.

Nu am zărit mare lucru din localităţile pitoreşti, deoarece, ori de câte ori barca noastră se apropia de câte una, toată lumea se aşeza în faţa noastră la balustradă ca să fotografieze priveliştea magnifică. Dar, pe de altă parte, noi văzuserăm satele atât de des în poze, că n-aveam nevoie să le privim în realitate ca să ştim cât de frumoase sunt.

Fix la ora de sosire prevăzută, am acostat în Monterosso. Lui Clio nu i-a venit să creadă. A zis că în întreaga istorie a Italiei nu se întâmplase niciodată ca undeva, oriunde în ţară, să ajungă un tren la timp. Se putea, deci. Dacă era pentru turiştii care plăteau generos, până şi italienii erau în stare să organizeze un serviciu de transport impecabil.

Ar fi uşor să descriu Monterosso ca pe un parc de distracţii tipic italienesc, unde turistul înstărit, într-un decor de culori calde, alei, arcade şi iederă, se putea desfăta după pofta inimii cu feluri de mâncare tipic locale din peşte, baruri care aveau în meniu cocktailuri internaţionale, filiale în miniatură ale marilor case de modă şi suvenire originale de calitate, căci chiar aşa stăteau lucrurile. De asemenea, ar fi simplu să descriu localitatea ca pe o formulă care căzuse pradă propriului său succes, căci tot aşa stăteau lucrurile. Piaţetele drăguţe şi câteva străduţe înguste erau atât de aglomerate cu vilegiaturişti hotărâţi, încât părea că toată lumea aşteaptă la o coadă care înaintează lent pentru ceva despre care spuneau că le va plăcea totuşi. Unui excentric căruia i-ar fi trecut prin cap să se dedice misiunii de a-i învăţa pe vizitatorii din străinătate decenţa de a se îmbrăca respectuos, cel puţin în oraşele istorice, aşa ca mine, i-ar

ajunge o şedere de cinci minute în Monterosso ca să tragă concluzia că luptă pentru o cauză pierdută. Într-un bikini, aş fi atras mai puțin atenția decât în costumul meu cu cămaşă şi cravată.

Dar ar fi prea simplu să descriu Monterosso aşa. Am luat un prânz minunat într-un restaurant mic şi simplu care nici măcar nu ne fusese recomandat. Clio era uimită. Cu toate că, fără îndoială, erau mai multe clădiri Airbnb decât locuitori, asta nu avea exclusiv urmări negative. Clădirile istorice fuseseră restaurate exemplar. Întreaga localitate fusese renovată cu gust şi grijă într-un mod despre care până şi Clio a considerat, fără vreo reticență, că respecta acurateţea istorică. Era clar că aici aveau bani ca să facă lucrurile bine. Înainte să mergem la hotelul nostru cu restaurant din munți, am luat un aperitiv la umbra platanilor de lângă o fântână arteziană modestă din secolul al şaisprezecelea. Ne-a fost servit un platou cu mezeluri locale deosebite şi brânzeturi impresionante. Când Clio, care mereu vrea să ştie totul despre toate, i-a cerut informații chelneriței despre proveniența şi modul de preparare al cârnaților şi al brânzeturilor, i s-a răspuns cu entuziasm şi competență. Aproape s-au împrietenit, chelnerița şi ea.

— Ştii la ce mă gândesc? mi-a zis Clio. Ăsta este, de fapt, viitorul Italiei. Ce vedem aici este destinația noastră. De ce să fim nefericiți agățându-ne din răsputeri de ideea demodată că trebuie să fim productivi, că avem nevoie de industrie şi trebuie să producem lucruri în fabrici? Alții o pot face mult mai bine decât noi. Noi avem peisajele, marea, cultura şi istoria. Noi avem decorul şi tradițiile gastronomice. Ce vezi aici în jurul tău, la asta suntem buni. Hai să ne dedicăm atunci trup şi suflet acestui lucru. Italia trebuie să devină grădina lumii.

— Poate că asta e valabil pentru întreaga Europă, am zis.

11

I-am expus taximetristului concluzia noastră.

— Pentru început, a zis, trebuie să constatăm, desigur, că aţi petrecut doar o singură după-amiază în Monterosso. Eu m-am născut aici, la fel ca tatăl meu şi ca tatăl lui, înainte de el. Erau pescari, cum erau toţi pe acele vremuri. Familia mamei mele se trage din aceşti munţi. Marea şi munţii sunt cum au fost dintotdeauna, dar am văzut de-a lungul vieţii cum Monterosso s-a schimbat până a ajuns de nerecunoscut. Ştiu deci, spre deosebire de voi, despre ce vorbesc şi, pe lângă asta, spre deosebire de voi, problemele astea mă afectează. Atât de mult, încât m-am hotărât acum câţiva ani să candidez la consiliul local. Am fost ales consilier şi mă ocup în mod special de turism, la fel ca toţi politicienii locali din Monterosso. Am ţinut să menţionez asta în primul rând. Ca să fie clar că aţi avut noroc să daţi peste mine. Ei bine, dacă vreţi să ştiţi care este părerea mea informată despre avantajele şi dezavantajele turismului de masă, o să dureze ceva. Căci subiectul este mai complex decât credeţi. Dar o să încerc să nu mă lungesc.

Între timp, taxiul trecuse de zona intravilană a satului Monterosso. Drumul şerpuia pe munte în sus, trecând de la o privelişte la alta. Era un teren accidentat. Pereţii şubrezi care necesitau permanent întreţinere încercau să transforme pantele inaccesibile în terase de teren arabil. Marea, unde se bălăceau turişti care chiuiau şi chirăiau, şi-a recăpătat, de la distanţă, înfăţişarea maiestuoasă.

— Fireşte că turismul e o afacere, a spus şoferul nostru, reprezentant al poporului. Haideţi să începem cu asta. Dar haideţi să şi arătăm numaidecât că nici aşa de simplu nu este. Dacă te gândeşti câte milioane încasează Parcul Naţional Cinque Terre din biletele de intrare, traseele de drumeţie ar trebui să fie prevăzute cu balustrade din aur. În

realitate, sunt întreținute mediocru spre prost. Cea mai mare parte a banilor câştigaţi prin intermediul afacerii nu sunt folosiți în beneficiul afacerii, şi cu atât mai puțin al localnicilor. Asta, una la mână. Lumea spune că turismul creează locuri de muncă şi că localnicii profită de asta. Într-o anumită măsură, e adevărat. Dar trebuie să realizăm că, în cazul ăsta, vorbim aproape exclusiv de muncă sezonieră prost plătită pentru personal necalificat, precum posturi în sectorul localurilor şi în cel hotelier. Doar cu ospătari şi cameriste nu construieşti o forță de muncă stabilă şi nu creezi perspective de carieră. A doua la mână.

Al treilea aspect, pe care trebuie să-l adăugăm imediat, e că turismul de masă implică şi cheltuieli, care nu sunt însă luate în calcul în modelul de business, pentru că e vorba de cheltuieli acoperite din bani publici. Gândiți-vă numai la serviciul de salubritate al oraşului sau la elicopterele de salvare sau la *carabinieri*, care toată ziua, bună ziua nu fac altceva decât să înregistreze plângerile turiştilor care au lăsat să li se şterpelească ochelarii de soare din borsetă. Sunt cheltuieli pe care populația locală trebuie să le acopere din impozite, în vreme ce cea mai mare parte a veniturilor dispare în buzunarele unui număr mic de particulari.

L-am întrebat dacă i se pare că situația a scăpat de sub control şi că pur şi simplu vin mult prea mulți turişti la Cinque Terre.

— Dacă mă întrebi pe mine, a zis el, răspunsul e clar. Sunt mulți şi mult prea mulți. Dar depinde pe cine întrebi. Dacă îi întrebi pe întreprinzătorii din sectorul localurilor şi pe proprietarii de hoteluri şi de *bed and breakfast*, îți vor răspunde că trebuie să facem totul ca să atragem şi mai mulți turişti. Ei sunt majoritatea. Asta-i problema.

Clio a zis că problema probabil se va rezolva de la sine, deoarece turiştilor nu le place să meargă în locuri turistice.

De-ar veni destui turişti, turiştii ar începe să evite singuri acea locație.

Şoferul a pufnit în râs.

— Din păcate, este adevărat contrariul, a spus el. Ştiți ce loc e cu adevărat un iad turistic? Paradisul. Căci toți vor să ajungă acolo.

— Pe când acolo, totuşi, se aplică o politică de admitere strictă, din ce se aude, am zis. Doar aleşii sunt bineveniți.

Mi-a ignorat încercarea de a face haz de necaz.

— Urmăresc genul ăsta de ştiri, din interes profesional. Recent, preşedintele Rodrigo Duterte din Filipine a închis insula Boracay. Aceasta era odinioară prototipul paradisului tropical neexplorat: plaje albe ca zăpada întinse de-a lungul mării albastre ca azurul, palmieri unduindu-se în bătaia vântului, colibe din lemn cu hamacuri leneşe, ici-colo o fată de pescar îmbrăcată sumar într-un costum de baie aproape inexistent făcut din scoici, care, pentru o nimica toată, îți serveşte cocktailuri cu rom într-o nucă-de-cocos, tot tacâmul. În 2012, a fost desemnată de revista *Travel & Leisure* cea mai frumoasă insulă din lume. Au văzut ei pe dracu'. De la publicarea articolului, Boracay a fost călcată în picioare de o invazie care depăşeşte orice imaginație. Arhipelagul Filipine este alcătuit din 7.640 de insule, dar toată lumea ține morțiş să meargă în insula care este, în mod oficial, cea mai frumoasă din lume. Bănuiesc că toți acei turişti ştiu prea bine că, de la apariția articolului în *Travel & Leisure*, sunt şanse mari să dea peste alți turişti în Boracay, dar asta nu-i opreşte, deoarece experiența reală a vizitării atârnă mai puțin în ochii lor decât satisfacția de a putea spune că au fost pe cea mai frumoasă insulă din lume. Aşa mai vii de-acasă, poți să pui asta pe cronologia Facebookului. Cu o altă plajă părăsită din Filipine, aleasă la nimereală, iei mai puține like-uri. Şi, în plus, nu eşti tu de vină că, în acelaşi timp, mai sunt atâția alți turişti care îți

strică experiența lumii neexplorate. Faptul că tu eşti acolo e dreptul tău. Turiştii sunt mereu ceilalți. Şi faptul că ei sunt acolo este consecința unei politici defectuoase. În 1990, mergeau în Filipine aproximativ un milion de turişti pe an. Între timp, s-au făcut şase milioane şi jumătate, dintre care două milioane pe an merg în Boracay. Preşedintele Duterte s-a dus în persoană să vadă situația şi a zis că a devenit o hazna. A folosit cuvântul ăsta. O hazna. Şi a închis insula. *Game over*.

Am fost de părere că Duterte este un populist cu trăsături de dictator.

— Exact, a zis. Poate să facă aşa ceva pentru că îl doare-n cot de consultări publice şi interese locale. Dacă am încerca asta aici, ne-am alege imediat cu o revoltă a sectorului horeca local, a proprietarilor de hoteluri, a asociației profesionale a magazinelor de suvenire, a tuturor proprietarilor unui *bed and breakfast*, ceea ce aici înseamnă toată lumea, deci putem uita de asta.

— E unul din cele mai clare exemple, am zis, ale faptului că turismul distruge lucrul de care este atras. Pornesc în masă să caute neîntinarea aceleiaşi fâşii de plajă neexplorate.

— Îți pot da mai multe exemple dintr-astea, a zis. În Thailanda, au fost nevoiți să închidă Maya Bay. Era un golf paradiziac, neatins, cu ape limpezi precum cristalul, încercuit de dealuri de smarald, atât de idilic, încât a fost ales ca loc de filmare pentru *The Beach* cu Leonardo di Caprio. De atunci, a fost vizitat de mai bine de cinci mii de turişti pe zi. Mulți dintre ei veneau cu barca proprie. Ancorele au distrus complet coralul şi fundul mării. Marea şi plaja au devenit o groapă de gunoi. Încă un exemplu: Cozumel în Yucatán, Mexic, care fusese pe vremuri, pentru mayaşi, Insula Rândunelelor. Timp de secole, n-a existat nimic acolo. Un sătuc cu câteva sute de locuitori şi două

biserici. Din când în când, mai trecea câte un turist. Recent, au construit acolo un debarcader pentru nave de croazieră. În prezent, cătunul somnoros este inundat de peste trei milioane şi jumătate de vizitatori pe an. Un exemplu repugnant, sub o altă formă, e Fakarava, un atol minuscul din Oceanul Pacific, la vest de Tahiti. Un paradis model ca la carte. Opt sute de locuitori. De curând, acostează acolo cu o oarecare regularitate vase de croazieră. Să vezi numai ce se întâmplă atunci. Localnicii îşi trag pe ei în graba mare fuste polineziene din iarbă şi încep să danseze ca apucaţii. De îndată ce turiştii îşi iau tălpăşiţa, localnicii pierd iar vremea fără chef, cu sticla de bere la gură, în faţa colibelor. Dacă a încolţit vreodată în Fakarava ideea că trebuie să faci ceva în viaţă, odată cu venirea vaselor de croazieră aceasta a fost înăbuşită pentru totdeauna. Banii făcuţi uşor de pe urma turiştilor sunt scuza finală ca să nu mişte un deget pentru tot restul vieţii.

— E paradoxal cum turiştii, care nu urăsc nimic mai mult decât pe ceilalţi turişti, se duc în masă pe urmele altor turişti când călătoresc.

— Acest comportament de grup se înrăutăţeşte tot mai mult. Turiştii au tot mai puţină fantezie sau curaj ca să facă singuri descoperiri. Li se pare mult prea riscant. Au doar câteva săptămâni de vacanţă pe an şi trebuie să profite la maximum de ele, aşa că aleg destinaţii de vis certificate. De pildă, Indonezia, un stat insular de câteva ori mai mare decât Filipine. Nimeni nu a reuşit vreodată să descopere măcar câte insule are exact. S-au oprit din numărat la 18.300. Aproape paisprezece milioane de turişti merg anual în Indonezia şi o treime dintre ei, aproximativ patru milioane şi jumătate de vizitatori, merg numai şi numai în micuţa insulă Bali, care e întâmplător faimoasă în întreaga lume. Nu poţi să spui că ai fost în Indonezia fără să fi văzut Bali, asta e problema. Pe când în Bali, între timp, de mult nu mai

vezi nimic indonezian. În alegerea destinațiilor lor, se lasă conduşi tot mai mult de filme, emisiuni TV şi website-uri. De aceea se duc toți, din ce în ce mai mult, în aceleaşi locuri. Ăsta e şi blestemul lui Cinque Terre.

Între timp, ne afundaserăm în inima ținuturilor muntoase. Marea se estompase până devenise o amintire tulbure.

— Ştiți care e cel mai mare preț pe care a trebuit să-l plătească Monterosso în schimbul bunăstării economice, ca urmare a turismului? Orăşelul şi întregul ținut Cinque Terre şi-au pierdut sufletul. Colinele acestui litoral sunt îmbibate de sângele, sudoarea şi lacrimile generațiilor care s-au căznit aici să supraviețuiască menținând echilibrul şubred dintre om şi natură. A fost mereu greu să trăieşti aici, dar banii câştigați uşor au făcut să dispară disponibilitatea pentru efort. Am putea numi asta progres. Dar natura nu participă la modelul de business modificat. Tot mai des au loc alunecări de teren, pentru că oamenii nu se mai îngrijesc să întrețină terasele şi pereții din piatră. Jos, în oraş, sunt inundații pentru că apa de sus, din munți, nu mai e canalizată, deviată şi folosită. Echilibrul s-a perturbat. Simt asta până în măduva oaselor. Tata m-a învățat să pescuiesc. De la bunicul din partea mamei, am învățat legile muntelui. Mi-am construit singur casa printre dealuri nu departe de aici. Cunosc ambele tradiții. Şi ambele tradiții, care au fost transmise de veacuri din tată-n fiu, s-au năruit de-a lungul unei singure generații. Turiştii nu se gândesc la asta când îşi savurează cocktailurile în oraş la umbra unui platan. Dar ei sunt de vină.

La aceste ultime cuvinte, s-a uitat stăruitor la noi în oglinda retrovizoare.

— Şi mai e ceva, a zis. Micul şi izolatul Monterosso a fost mereu o comunitate foarte strânsă. Oamenii se ajutau între ei. Până acum două decenii, nimeni nu-şi încuia uşa. Şi acea solidaritate reciprocă s-a dus pe apa sâmbetei. De când

fiecare clădire poate fi exploatată ca *bed and breakfast* şi, între timp, a ajuns să valoreze sute de mii de euro, membri ai aceleiaşi familii îşi dau în cap pentru o moştenire. Banii câştigaţi uşor i-au transformat pe vecini în rivali, care trebuie să fie făcuţi praf în loc să fie ajutaţi. Toate acestea mă întristează.

Ajunseserăm. Taxiul s-a învârtit în parcarea restaurantului unde rezervaserăm o masă şi o cameră.

— Dar, ca să complic şi mai mult lucrurile, a zis şoferul, mai am un singur lucru de adăugat. Ştiţi câţi pescari mai rămăseseră acum zece ani în Monterosso? Doi. Ceilalţi au renunţat. N-au rezistat să concureze cu navele de pescuit mari şi moderne din La Spezia şi Genova. Ei nu se puteau moderniza, pentru că micul port din Monterosso era prea mic pentru asemenea nave. Şi portul nu putea fi extins, fiindcă Monterosso se află unde se află. Oraşul fusese condamnat la moarte. Turismul a salvat Monterosso.

— Turismul a ucis un sat mort, am zis.

— Chiar aşa stă treaba.

12

Deşi erau zeci de mii de hoteluri în zonă, s-a nimerit să dăm peste o veche cunoştinţă taman în faţa intrării acelui hotel izolat. Era Deborah Drimble, istoriografa anglo-italiană cu care avusesem o scurtă relaţie în Genova, într-un trecut fericit. Relaţie era mult spus. Din punctul meu de vedere, fusese mai mult un fel de joc de baloane, care se învârtea în jurul faptului că ea îşi purta iniţialele cu vervă. Din acest punct de vedere, nu se schimbase deloc. Rochiţa ei uşoară de vară nu ne împiedica să constatăm asta dintr-o privire. Era în compania unui englez de vârstă incertă, pe care ni l-a prezentat ca fiind un prieten. În prezent, locuia din nou în Anglia, după cum ştiam, dar Italia o ademenea în

continuare, deşi n-avea încotro şi trebuia să se mulțumească doar cu vacanțele. Ei doi rămâneau peste noapte în Levanto, dar mâncaseră aici. Da, mult prea devreme, era de acord cu noi, dar se afla în compania unui englez. Dar testaseră aşadar mâncarea înaintea noastră şi puteau confirma că am făcut o alegere bună venind încoace.

I-am prezentat-o lui Clio.

— Felicitări, Ilja, a zis Deborah în italiană. Ai gusturi mai bune. Aş vrea să poți spune acelaşi lucru şi despre mine, dar nu poți avea totul. Deocamdată, mă bucur sincer pentru tine.

Am zâmbit.

— Este un compliment stilat, am zis. Îți mulțumesc.

Deoarece Clio se închisese într-o muțenie aristocratică, mi-a venit ideea să mai spun ceva din politețe, ca să împiedic aşternerea unei tăceri inconfortabile.

— Ştii că, într-un fel, îți datorez ție, Deborah, faptul că am întâlnit-o pe Clio? Văzusem că urma să ții o conferință despre cruciade la Palazzo Ducale din Genova. Mă dusesem acolo anume ca să te revăd, dar m-am înşelat în privința serii, lucru pentru care tot vreau să-ți cer scuze. Clio făcuse aceeaşi greşeală şi aşa ne-am cunoscut. Nu-i aşa, Clio?

Clio n-a scos o vorbă.

— Mă bucur că te-ai gândit la mine, a zis Deborah, şi mă bucur şi mai mult că asta ți-a adus atâtea lucruri bune.

Ne-am luat rămas-bun. Dacă se întâmpla să mai trecem prin apropiere de Levanto, eram bineveniți, a zis Deborah. I-am spus că vrem să luăm de acolo trenul a doua zi dimineață, dar că nu prea avem timp, pentru că trebuie să ajungem tocmai la Veneția. A zis că atunci să vedem noi, dar că i-ar face mare plăcere. Mi-a lăsat numărul ei de telefon, pentru orice eventualitate. Ne-am luat încă o dată rămas-bun. Ei s-au dus la maşină, iar noi am intrat în restaurant.

De-a lungul întregii cine, care trebuie să fi fost excelentă, în concordanță cu multele recomandări, Clio nu a vorbit deloc cu mine. De abia când, după cafea şi după ce am întrebat-o a nu ştiu câta oară, tot mai disperat, ce e în neregulă, ea s-a ridicat să meargă în cameră, a zis:

— Mă aştept de la tine să ştergi imediat numărul ăla de telefon. În plus, vreau să-ți spun că mă dezamăgeşte enorm că, aparent, este nevoie să-ți zic asta. Ai scăzut în ochii mei, Ilja, ca să nu zic mai mult.

CAPITOLUL ŞAPTESPREZECE

LALEAUA RUPTĂ

1

Subestimasem consecințele întâlnirii cu Deborah Drimble. Mai mult decât atât, în naivitatea mea, nici măcar nu ținusem cont de consecințe. Dacă m-ar fi întrebat cineva, la scurt timp după întâmplare, aş fi catalogat sceneta ca nesemnificativă şi propriul meu rol în ea ca deloc strălucit, dar nici deranjant. Ar fi o risipă de energie să mai irosim cuvinte pe tema asta. Din punctul meu de vedere, secvența

ar fi putut să fie ştearsă cu uşurinţă. Nici măcar n-aş fi avut în vedere să menţionez în povestea asta acest episod nesemnificativ, fără vreo relevanţă dramatică, dacă nu i-ar fi adăugat Clio, retroactiv, semnificaţia şi dramatismul.

Căci, hai să nu ne ascundem după deget, ce se întâmplase de fapt? Pe neaşteptate, apăruse o nălucă din trecutul meu care, deşi era destul de palpabilă pentru o nălucă, nu a insistat prea mult. S-au schimbat nişte politeţuri care se voiau a fi galante, în cadrul cărora se făcuse şi un compliment la adresa lui Clio. Şi la salutul de despărţire, care, cântărind bine lucrurile, urmase aproape imediat după salutul mirat de la întâlnire, se deschisese, din amabilitate, posibilitatea unei revederi, despre care toţi cei implicaţi ştiau că nu va avea loc vreodată.

Aici suntem noi între noi, dragul meu cititor viitor, în sensul că eu sunt singur aici, în apartamentul meu din Grand Hotel Europa, că mă prezint în faţa dumneavoastră şi mă adresez exclusiv dumneavoastră, fără vreo şansă ca aceste rânduri să cadă vreodată sub ochii lui Clio şi ştiu că pot fi sincer cu dumneavoastră. Mai mult, ştiu că nu aşteptaţi altceva de la mine. Şi pe bună dreptate. Şi, deşi sunt de părere că nu strâmbaţi din nas la câte o picanterie făcută la vremea ei sau la vreo confesiune jenantă, trebuie să vă dezamăgesc. N-am simţit nicio excitare, niciun impuls de procreaţie sau vreo nostalgie carnală la revederea neaşteptată a simetriei care-ţi sărea în ochi şi pe care, în alte vremuri, aş fi putut-o descrie ca fermă şi voluptuoasă. Eu şi dumneavoastră ştim că aş putea şi ar trebui să o spun dacă aşa ar fi stat lucrurile. V-aş face un hatâr spunându-vă că aşa stau lucrurile. Dar lucrurile nu stăteau aşa. Chiar nu.

Vreau să admit, cel mult, că înainte era altfel. În cazul în care chiar insistaţi, pot să recunosc încă o dată cu prisosinţă că în viaţa mea au fost nopţi în care săltam pe

acel corp elastic într-un mod absolut satisfăcător. Dacă nu m-ar opri legile bunului-gust, m-aş putea exprima şi mai plastic intrând în detalii despre asocierile irezistibil de pornografice pe care mi le trezeau sânii ei scandaloşi când îmi vedeam pula dispărând între ei, legănându-se în sus şi-n jos în faţa mea pe ritmul gemetelor delicios de banale, şi când, ca în notoriile filme clasice, mi se scurgea sperma pe ei. Chiar aş fi dispus, în caz extrem, să recunosc că asemenea imagini îmi pluteau prin faţa ochilor ca o amintire dragă în seara în care am prezentat comportamentul atipic de a participa la o prelegere în Palazzo Ducale şi am întâlnit-o pe Clio.

Dar vă spun toate acestea numai pentru că insistaţi şi ca să vă fac hatârul. Cocktailul îmbătător de amintiri şi dorinţă, pe care îl menţionează T.S. Eliot în *The Waste Land* şi care îl face să se împleticească pe protagonistul romanului meu de debut, *Rupert, o confesiune*, îmi dispăruse din vene în seara când m-am uitat în ochii lui Clio şi m-am îndrăgostit. Fiindcă eram îndrăgostit de Clio, făcând abstracţie de faptul că o şi iubeam. Nu mai simţisem niciodată până atunci cu o femeie completa dezarmare şi confuzie cărora mă lăsase pradă Clio, cu atât mai puţin cu Deborah Drimble, cea cu trupul numai bun de frământat, şi nu mi-ar fi trecut nicio clipă prin cap să pun în primejdie această sfântă uniune gândindu-mă fie şi o singură secundă la Deborah Drimble. Deja am insistat cu atâtea cuvinte asupra nevinovăţiei gândurilor mele din timpul neaşteptatei întâlniri, încât aproape că atrag asupra mea suspiciunea contrariului, ştiu, dar am vrut doar să clarific, aşa cum am încercat, până la disperare, să-i clarific şi lui Clio, că nu se afla niciun grăunte de primejdie în acea reuniune efemeră şi întâmplătoare.

Şi acum, dacă tot vă vorbesc, dragul meu cititor viitor, căruia de la început şi până la acest episod delicat v-am

acordat încredere deplină, îmi permit să vă întreb dacă, după părerea dumneavoastră, în oricare moment al relatării mele am dat vreun motiv de bănuială că, oricând după capitularea mea în fața lui Clio, aş fi urmărit dinadins această întâlnire. Veți fi de acord cu mine că nu pot fi tras la răspundere pentru hazard. Clio era de altă părere în privința asta şi, în plus, mă considera categoric răspunzător de trecutul meu.

E ironic că, în contextul unei cărți a cărei temă e desfăşurarea ei pe un continent cu mai multă istorie decât viitor şi care este complet definit şi limitat de trecutul său, eu trebuie să scriu că trecutul meu personal nu a avut nicio relevanță pentru relația mea cu Clio. Căci aşa stăteau lucrurile. La nivel filozofic, putem dezbate timp îndelungat în ce măsură e capabil un om să pună capăt trecutului său. În cazul particular al vieții mele personale, aş fi gata să recunosc că am fost împins de trecut către locul unde am cunoscut-o pe Clio şi unde a început totul. De asemenea, aş fi gata să reflectez la întrebarea în ce măsură aici, la Grand Hotel Europa, am revenit la vechile tipare. Dar, în perioada de care vorbim, Clio era omniprezentă atât de copleşitor în prezentul meu, atât fizic cât şi în gândurile şi dorințele mele, încât pot spune cu mâna pe inimă că trecutul meu nu a jucat niciun rol. Doar că ea nu credea asta.

Deşi, între timp, e prea târziu pentru orice şi deşi chestiunea şi-a pierdut orice relevanță, m-am adresat mai cu seamă dumneavoastră ca să vă rog să răspundeți la o întrebare care, în pofida tuturor lucrurilor, tot mă mai preocupă. Vi se pare, după ce ați luat cunoştință de trecutul meu şi de redarea fidelă a întâlnirii întâmplătoare cu fosta mea iubită în munți, că mă fac vinovat de ceva? Clio a considerat că da.

2

Aşa cum un maestru al unei arte marţiale se cufundă îndelung într-o meditaţie tăcută şi, în spatele chipului său încordat, nu lasă să i se strecoare în minte niciun alt gând în afara celui care îl preocupă, înainte ca, într-o explozie de voinţă şi de convingere bine cumpănită, să despice cu mâna goală un butuc de lemn, sau aşa cum armata unui invadator înconjoară un oraş cu manevre răbdătoare, dar precise, porneşte un asediu şi, în pofida superiorităţii sale numerice, păstrează o linişte înfricoşătoare până când, în momentul cel mai neaşteptat, îşi lansează cu o mare demonstraţie de forţă ofensiva atotdistrugătoare, la fel şi Clio se închisese într-o muţenie acuzatoare în noaptea următoare şi în ziua de după ea, mai ales în timpul lungii călătorii cu trenul de la Levanto către Veneţia, prin Genova şi Milano.

După ce am ajuns în sfârşit în gara Santa Lucia şi ne-am croit cu greu drum afară prin mulţimea care asuda cu rucsacuri şi trolere, în piaţeta dintre gară şi Ponte degli Scalzi am fost abordaţi în engleză de către un racoler de turişti care, datorită faptului că era plătit pe bază de comision, părea din cale afară de motivat să ne conducă la un hotel anume.

— Aici locuim, i-am zis în italiană.

Dar nu l-am putut trimite la plimbare aşa de uşor, căci nu vorbea o boabă de italiană. A insistat să ne arate pe telefonul mobil poze ale camerelor spaţioase pe care, fiind prieteni, ni le putea oferi la un preţ special.

— Îmi dai voie să-i dau una? am întrebat-o în italiană pe Clio.

Aveam o rază de speranţă că ivirea unui duşman comun ne-ar putea apropia din nou.

— Îți sunt nespus de îndatorată că vrei să ne protejezi, ca pe un aşa-zis cuplu, împotriva intruşilor insistenți din exterior, a zis Clio. Măcar de-ai fi făcut-o mereu.

— Ce vrei să spui cu asta? am întrebat, nu pentru că n-aş fi ştiut ce voia să spună, ci fiindcă mă bucuram că în sfârşit îmi zisese ceva şi doream să mențin conversația proaspăt înmugurită punându-i o întrebare care să o facă să dezvolte ideea.

— Se pare că eşti un gentleman numai când îți convine ție.

Cu toate că sunt puține lucruri pe care le urăsc mai mult decât cearta, asta şi pentru că nu mă pricep la ea, am fost aproape uşurat că, în sfârşit, Clio începuse să lanseze primele proiectile. Orice era mai bine decât să mă ştiu condamnat de tăcerea ei. Într-o ceartă cu scandal puteam măcar încerca să mă apăr. Numai că trebuia să îmi dea ceva mai mult material ca să contraatac. Reproşurile astea nu mă ajutau la nimic. Am hotărât să o provoc, printr-o diversiune, la o ofensivă masivă.

— Mi se pare că exagerezi în privința asta, am zis.

— A, da? Aşa ți se pare?

Racolerul de turişti, care nu ne înțelegea, dar care, datorită faptului că ne apucaserăm să ne ciondănim, trebuie să fi avut impresia că ne prinsese în plasă, a scos la iveală o hartă ca să ne convingă de amplasarea centrală a hotelului recomandat de el cu insistență şi a început să treacă în revistă pe larg toate atracțiile turistice situate în imediata apropiere a acestuia. I-am întors ostentativ spatele şi am mers cu Clio în direcția stației de *vaporetto*.

— Sinceră să fiu, mi se pare că tu exagerezi îngrozitor, a zis Clio, dacă îmi bagi pe gât trecutul tău depravat şi pe urmă te aştepți să zâmbesc dulce în continuare. Ştiu prea bine că, înainte să ai nemeritatul noroc de a mă întâlni pe mine şi înainte ca eu să te scot din mocirlă, trăgându-te de chica ta lungă şi soioasă, duceai o viață josnică, chiar nu

trebuie să mă convingi de asta, Ilja, îți foarte mulțumesc. Ca să vorbesc mai limpede, nu vreau să am absolut nimic de-a face cu asta. M-ai auzit? Absolut nimic, *nada*, *niente*. Nici măcar n-ar trebui să fie nevoie să ți-o spun. Un om cu un dram de decență în tărtăcuță ar pricepe cu ușurință că e pur și simplu o chestiune de respect, dar, pentru genul ăsta de bună-cuviință elementară, n-am nimerit unde trebuie cu tine, m-am prins de mult. Dar atunci poți măcar să înțelegi, sper, că nu trebuie să te prezinți la mine cu promiscuitatea asta dezmățată din prezent și trecut după care, aparent, te dai atâta în vânt. Și ți-o zic pe șleau să-ți intre bine în cap, eu nu iau parte la asta. Pricepi? Bun. Atunci te-aș ruga ca, întâi de toate, să-ți aloci puțin timp ca să-ți faci în liniște ordine prin trecutul ăla tulbure al tău și să-ți cureți mizeria și apoi ne putem uita dacă mai merită efortul să reîncepem o relație.

— Dar, Clio, ce vină am eu dacă, pur întâmplător, am dat peste o veche cunoștință?

Racolerul de turiști a încercat să-mi atragă atenția apucându-mă de mâneca sacoului. M-am întors spre el și l-am înjurat în engleză. A început să înjure și el, dar chiar mi se umpluse paharul. I-am întors spatele și am plecat. Clio a venit după mine.

— O veche cunoștință? a zis. La naiba, hai să spunem lucrurilor pe nume. Curvișina aia jalnică, ce își oferea serviciile etalându-și pepenii ei răscopți, este o fostă iubită a ta. Adevărat sau nu?

— Nu asta-i ideea, am replicat. Ideea e că a fost o întâmplare.

— Ți-am pus o întrebare. Ai putea să răspunzi cum trebuie când îți pun o întrebare? E o fostă iubită sau nu?

Vaporetto nu era o opțiune. Cele pe care le-am văzut plecând erau încărcate la capacitate maximă. Oamenii nu mai erau lăsați să urce. Erau mai mulți turiști decât reușea

să deservească serviciul de transport. Se formase o coadă lungă, care nu făcea decât să crească. Fără să avem nevoie să ne consultăm în privința asta, am decis să mergem pe jos spre casă.

— Poate n-ai înțeles bine întrebarea, a zis Clio. Poate nu înțelegi aşa de bine ce înseamnă cuvântul „fostă". Nu m-ar mira nici cât negru sub unghie, ținând cont de preferința ta perversă de a combina prezentul şi trecutul într-o poşircă tulbure. Dar cu mare drag îți clarific întrebarea. Ți-ai făcut de cap cu cârnăciorul ăla împuțit al tău în gaura infectă a acelei zdrahoance grase, sau mă înşel? Ei bine? Care e răspunsul tău?

— Niciodată n-am negat că e un fel de fostă. Ideea e doar...

— Ai văzut? În sfârşit, recunoşti. A fost aşa de greu, Ilja? Trebuia doar să spui adevărul. Şi permite-mi acum să te întreb dacă tu chiar crezi că îmi face plăcere să ştiu că ți-ai băgat pula, cu care faci dragoste cu mine – dacă se poate numi aşa, dar, bine, asta-i altă problemă –, că ți-ai băgat jucărioara ta jalnică acolo. Mi-e scârbă de tine, Ilja. Asta-i problema.

Pe Ponte degli Scalzi a trebuit să ne ferim din calea unui grup zgomotos de şase tineri olandezi spălăciți în costum de baie. Doi dintre ei s-au urcat pe balustrada din metal şi au sărit în acelaşi timp de pe pod în Canal Grande. Ceilalți au aclamat şi fireşte că nu s-au lăsat mai prejos. Un italian mai în vârstă le-a zis să nu facă asta pentru că e periculos. Cu toate că n-au înțeles ce le spunea, au putut ghici şi i-au respins obiecțiile cu huiduieli. Unul câte unul, ceilalți patru au sărit la rândul lor de pe pod scufundându-se în canal. O pramatie de tinerel italian bine îmbrăcat filma rânjind toată scena cu telefonul mobil. Am bănuit că e proprietarul Airbnb şi că le făcuse cinste oaspeților săi cu această distracție tipic venețiană.

— Crezi că un om poate fi considerat responsabil pentru ceva petrecut din întâmplare? am întrebat-o pe Clio.

— Nu despre asta e vorba.

— Ba despre asta e vorba. Ba taman despre asta e vorba, Clio.

— Cât timp am fost împreună, dacă ținem neapărat să-i spunem așa în continuare, ai dat vreodată din întâmplare peste un singur fost iubit de-al meu? Ei? Hai, spune. Nu. Și asta cu siguranță nu pentru că n-aș avea, în caz că-ți trece așa ceva prin cap. Am mai mulți foști iubiți decât tine. Vrei să trec cu tine prin toată lista? Vrei asta, Ilja? La nevoie, pot să adaug și descrieri detaliate ale performanțelor lor în pat. Doar îți place la nebunie să dezgropi detalii de prost-gust din trecut, nu? Ei bine, mai ai multe de învățat, lasă-mă să-ți spun. Dar niciodată n-ai dat peste un fost iubit al meu. E adevărat sau nu? Și știi de ce nu? Pentru că eu, spre deosebire de tine, am avut simplul și elementarul bun-simț să pun lacăt trecutului înainte de a începe o relație cu tine. Și ia zi dacă nu-mi ești recunoscător pentru asta. Aș vrea să pot spune și eu același lucru. Despre asta e vorba.

De altfel, italianul mai în vârstă avusese dreptate. Dincolo de faptul că era scandalos că acest oraș istoric fusese retrogradat la statutul de piscină, așa cum subliniau în mod repetat scrisorile trimise de cititori către redacțiile ziarelor locale, era extrem de periculos cum cretinii ăia olandezi și-o căutau cu lumânarea. Cu mai puțin de un an în urmă, un neozeelandez fusese internat la terapie intensivă după ce, împins de bravura vacanței și de alcool, sărise chiuind de pe Podul Rialto și fusese lovit de un taxi acvatic care tocmai ieșea în acel moment de sub pod. Le-am urat compatrioților mei debili aceeași soartă.

— Sunt mulți oameni pe lumea asta, am zis, care au făcut câte o prostie în trecut. Chiar bănuiesc că ei reprezintă majoritatea. Iar numărul lor, după cum vezi, crește pe zi ce

trece. Dar una dintre cele mai enervante caracteristici ale trecutului este tocmai faptul că nu poate fi schimbat. Deci, chiar dacă regret idilele sau aventurile amoroase precedente sau dacă tu mă convingi să le regret până la urmă, tot nu stă în puterea mea să şterg cu buretele aceste episoade. Şi de asta mai cred şi că este neproductiv să fii gelos pe trecutul cuiva. Pentru că tu poți foarte bine să nu-i accepți trecutul, dar persoana respectivă nu prea are ce să facă în privința asta. Înțelegi ce vreau să spun? De aceea, aş vrea să propun să lăsăm trecutul în pace în vremurile de mult apuse unde e îngropat.

— Şi eu aş vrea să propun asta, a zis Clio. Dar problema e tocmai faptul că tu îți laşi trecutul să se ivească în prezentul meu. Ți-am cerut-o eu cumva? Şi nu sunt geloasă. Nu-i nevoie să mă insulți încă o dată acuzându-mă de asta. Crezi că o femeie ca mine poate fi geloasă pe o vacă cu uger? Îmi provoacă greață şi sunt profund dezamăgită de tine.

— Dar ce-ar fi trebuit să fac, Clio?

— Să fii bărbat.

În fața restaurantului Burger King de pe cealaltă parte a podului n-aveai pic de loc să treci. Treptele podului, strada şi zidul cheiului fuseseră ocupate în întregime de hămesiți de toate națiile care savurau faimoşii hamburgeri. Am păşit peste copii care mâncau, am înotat în gunoaiele de pe stradă şi m-am văzut nevoit să-l împing la o parte pe unul dintre gurmanzii cu gusturi rafinate ca să ne croim drum până la Calle Lunga.

— Ştiu că îți cer prea mult, a continuat Clio, dar aş fi apreciat dacă ți-ai fi ieşit din rol şi te-ai fi prefăcut că eşti un bărbat care mă protejează şi ne protejează de nişte elemente extrem de deranjante.

— Ai mai zis asta.

— Se pare că este nevoie să o mai spun, fiindcă tot nu înveți.

— Ar fi trebuit să n-o bag în seamă? Să-i vorbesc tăios? S-o înjur? S-o trimit la plimbare?

— Ar fi trebuit să te vezi, Ilja. Te-ai târât la picioarele ei. Aproape i-ai lins tălpile. „Ah, Deborah în sus” şi „Ah, Deborah în jos” şi „Vai, ce nivel ridicat ai” şi „Ştii că voiam mult să te văd şi hai să facem schimb de numere de telefon ca să stabilim o întâlnire în Levanto”. Serios, Ilja, a fost un spectacol dezgustător.

— Erau formule de politeţe, am zis. Spre deosebire de tine, eu pun preţ pe respectarea unei anumite forme de curtoazie în toate împrejurările.

— Dacă tu crezi că este curtenitor să îi aduci un afront propriei iubite prin comportamentul politicos faţă de o fostă, mai ai multe de învăţat, Ilja.

Pe podul de la Bergami Santa Croce am fost opriţi de un cuplu de chinezi mai în vârstă care ne-au rugat politicos să le facem o poză împreună, cu aparatul lor. Nu m-am simţit în stare. Clio m-a privit cu reproş şi a dat curs cererii lor. Arătau fericiţi cei doi chinezi bătrâni, împreună în Veneţia.

— Ţi-a făcut chiar şi un compliment, am zis.

Mai bine n-o spuneam. Asta chiar a înfuriat-o la culme.

— Te-apuci acum să-ţi aperi fosta, Ilja? Ce încerc eu în tot acest timp să-ţi explic, după părerea ta? M-ai făcut să sufăr, m-ai rănit şi m-ai jignit. Şi pe urmă crezi că salvezi situaţia luându-i pur şi simplu apărarea unei foste iubite? Uneori chiar stau şi mă întreb ce-ai făcut să mă meriţi. Mulţumită fostei tale iubite darnice în complimente, trăim în acest moment cea mai gravă criză a relaţiei noastre de cuplu, dacă nu cumva asta înseamnă chiar sfârşitul ei, şi singurul lucru care-ţi trece prin cap ca să ne salvezi relaţia este să subliniezi în detaliu ce persoană grozavă e fosta aia a ta şi ce intenţii bune a avut. Poate că, în ochii criticilor din patria ta, treci drept o persoană inteligentă, dar asta mă face, la

rândul meu, să pun serios la îndoială inteligența acelor critici. *Mamma mia*.

Ajunseserăm între timp pe Campo dei Frari şi un turist ne filma cu telefonul mobil, să mor dacă nu era adevărat. Nici măcar pe furiş sau discret, de la distanță, ci cu o francheţe lipsită de ruşine şi mai mult sau mai puțin drept sub nasul nostru. Tipul credea că surprinde o scenă tipic italiană, minunat de exotică, în care o italiancă frumoasă şi bine îmbrăcată, ridicând vocea şi gesticulând cu însufleţire, îl face cu ou şi cu oțet pe un domn bine îmbrăcat, cu alură de italian, care, copleşit de atâta suferință, nu mai ştie încotro să o ia şi ce să facă. Pe deasupra, ea mai şi strigase „mamma mia", ceea ce dădea înregistrării un aer nepreţuit de autentic. Trăiam aici, în Veneția, într-o grădină zoologică, unde vizitatorii, la urma urmei, nici măcar nu au scrupule să caşte gura la rezidenții permanenți şi să le filmeze şi să le fotografieze uimitorul comportament. Clio observase şi ea, nu se putea altfel, dar nu a lăsat ca asta să-i întrerupă discursul. Dimpotrivă, faptul că era pornită camera părea să o inspire la o invectivă şi mai aprinsă.

— Credeai că aştept un compliment de la un aşa om? Cum ar reacționa Artemis la cuvintele măgulitoare ale unei vite? Ei? Ia spune-mi. Eşti clasicist. Ar fi trebuit să ştii lucruri de genul ăsta, dacă ai fi fost mai atent. Şi oare în ce consta acel compliment? Ajută-mă să-mi împrospătez memoria, pentru că, sinceră să fiu, deja mi l-am şters din minte. Dacă îmi amintesc bine, acel elogiu, care, după modesta ta părere, dovedea un nivel ridicat, a fost că gusturile tale s-au îmbunătățit. Mă face să vomit. Cucoana binevoieşte să sugereze că ai dat dovadă de mai mult bun-gust alegându-mă pe mine decât o păpuşă gonflabilă ordinară căreia nu-i tace fleanca. Dacă vrea totuşi cineva să facă această comparație, arată că se supraestimează cu neruşinare şi este o insultă grosolană la adresa mea să mă includă în

aceeaşi categorie cu o actriță porno de mâna a treia într-o rochie cu floricele. Şi pe urmă te mai şi apuci să o feliciți pe larg pentru nivelul ei ridicat. Dă-o-ncolo de treabă. Dacă ți-ar fi păsat de mine câtuşi de puțin, i-ai fi scos dinții din gură acolo pe loc. Ceea ce arată din nou că am presupus, aparent complet greşit, că însemn ceva pentru tine. Naiv din partea mea. Pentru asta, vreau să-ți cer sincer scuze.

După ce la început mă bucurasem că, în sfârşit, vorbea, acum căutam cu disperare o cale să o întrerup. Dar nu aveam nicio şansă. Era în formă.

— E timpul ca, în sfârşit, să acceptăm faptele, a zis, şi e un fapt dovedit că eşti un egoist. Nu prea avem ce face în privința asta. Te gândeşti numai la tine. Când ne-am mutat, nici măcar nu m-ai ajutat să-mi despachetez cărțile. În loc să te preocupe faptul că propria ta iubită este insultată în fața ochilor tăi, preferi să accepți fără să protestezi flirtul neruşinat al unei foste iubite abjecte. Îți făcea pur şi simplu ochi dulci cu şuncile ei de Parma mucegăite. Faptul că a zis că gusturile tale s-au îmbunătățit nu era deloc un compliment sincer la adresa mea, ci un truc murdar ca să-ți amintească de coțăiala voastră, pe care, ca să fiu foarte sinceră, nici nu vreau să mi-o imaginez. Şi apoi mai şi îndrăzneşte să spună că nu poate zice acelaşi lucru şi despre ea însăşi, ştoarfa, ca pe urmă să afirme, cu o ocheadă neruşinată întipărită pe mutră, că e fericită că te-ai gândit la ea şi că deocamdată se bucură pentru tine că eşti cu mine. Deocamdată. Aşa a zis. Răsfoieşte în carnețelul tău la paginile din urmă dacă nu mă crezi. Şi ce a vrut să spună cu asta, după modesta ta părere? Cu siguranță n-a vrut să spună că relația noastră, după acea seară, nu avea să mai țină mult. Atunci s-ar fi putut să aibă o dată dreptate. Şi-a depus CV-ul în caz că se iveşte o ocazie, Ilja, şi ai priceput al naibii de bine ce face. Ai lăsat să se întâmple asta şi mai şi aştepți de la mine să privesc zâmbind. Şi pe urmă mai ai şi

tupeul jegos să faci schimb de numere de telefon cu ea sub ochii mei. Cât de tare poți să te înjoseşti? Nu, Ilja, am văzut ce-ți poate pielea şi mă tem că trebuie să-ți spun că îmi cam displace, ca să mă exprim delicat. Poate e mai bine ca eu să renunț, cu această ocazie, la speranța că vei deveni vreodată un om mai bun, iar tu să te întorci la jucăriile tale gonflabile. În fond, doar la ele te duceai, în seara când m-ai întâlnit din greşeală, după cum ai rememorat cu eleganța ta caracteristică în prezența ei. Nu-mi mai rămâne decât să-ți urez distracție plăcută cu trecutul tău.

Aşa a grăit. De pe băncile lipite de zidul clădirii Scuola Grande di San Rocco, la marginea Campo dei Frari, au răsunat aplauze.

3

Criza a ținut mai multe zile, oscilând între acceptarea tăcută a sentinței şi ascultarea din nou a rechizitoriului. Încă din prima zi, când descoperisem repede că eventualele argumente din partea mea erau zadarnice, n-am mai contenit cu scuzele. Chiar eram pregătit să ader sincer la convingerea că am comis o nelegiuire, dacă asta ar fi însemnat că îmi pot ispăşi pedeapsa fără a fi condamnat de fiecare dată din nou. Dar s-a dovedit că pedeapsa mea consta în faptul că eram forțat iar şi iar să-mi ascult acuzațiile şi că între aceste repetiții nu eram băgat în seamă.

La un moment dat, când mi-am căutat disperat scăparea în clasica întrebare ce aş fi putut face ca să îndrept lucrurile, ea a spus că un bărbat adevărat ar fi adus de mult un buchet de flori acasă, dar se pare că de la mine nu se putea aştepta nici măcar la asta.

Un buchet de flori. Spunând acest lucru, m-a pus într-o poziție delicată. Acum, că o zisese, fireşte că nu se mai

putea să nu-i urmez sugestia. Dacă nu apăreau florile, şi tot în aceeaşi zi, aş fi demonstrat definitiv că sunt un bărbat inutil. Pe de altă parte, dacă îi dăruiam flori, m-aş fi expus reproşului că fac doar ceea ce-mi spune ea şi că nu iau nicio iniţiativă de unul singur. Am decis că, din cele două, ăsta e răul cel mai mic.

Era ora şase. Clio trebuia să meargă la o întrunire la Galleria. Urma să vină acasă pe la opt. Ar fi fost de dorit sau, de fapt, ar fi fost absolut necesar ca surpriza impusă să se afle în acel moment pe masă, sub forma unui buchet luxuriant. Magazinele închideau la şapte şi jumătate. Era timp. Puteam reuşi să organizez asta.

Nu cunoşteam niciun florar în Veneţia. Din informaţiile găsite pe internet, era unul în apropierea bisericii San Rocco, unul în nord, în Cannaregio, şi unul în Campo San Salvador, pe drumul dinspre Piazza San Marco spre Podul Rialto. Primul era cel mai aproape. Erau două staţii cu *vaporetto* numărul 1 de la Ponte dell'Accademia până la San Tomà. De acolo, erau cinci minute de mers pe jos. Cel mult.

Pe Calle Nuova Sant'Agnese, mai mult sau mai puţin sub casa noastră, avea loc o altercaţie. Se întâmplase ceva la barul lui Gino. Erau cioburi de sticlă pe stradă. Un chelner ţipa în italiană şi în engleză la patru bărbaţi care îi răspundeau la înjurături în rusă şi în engleză. Au venit încă doi chelneri. Oamenii împingeau şi trăgeau. L-am întrebat pe unul dintre martori ce se întâmplase. Ruşii băuseră bere şi îşi spărseseră paharele în stradă. Când chelnerul ieşise să le spună ceva, se supăraseră. Să-i ia dracu' pe toţi, nu plăteau pentru asta? De când nu mai aveau voie să-şi facă ţăndări halbele, pentru care scoseseră din buzunar opt euro, pe drumul public? Ce fel de regulă tâmpită mai era şi asta? În acel moment, unul dintre ruşi a început să-i întrebe pe chelneri în engleză, pe un ton arogant, cât ar face, de fapt, tot barul lor. Şi-a scos ostentativ portofelul din

buzunarul de la spate ca să fie clar că e dispus să achite pe loc în bani gheață costurile de preluare pentru această dugheană amărâtă, numai ca să-i concedieze numaidecât şi să scape odată de văicărelile lor. Şi apoi lucrurile au luat-o complet razna. Unul dintre chelneri l-a pocnit în mutra lui arogantă de rus şi atunci s-a lăsat cu caftealâ. O masă s-a răsturnat, mulțimea s-a împrăştiat ca potârnichile, a venit poliția, turiştii care fuseseră atraşi de larmă filmau scena. Pentru mine, personal, cea mai importantă concluzie a tuturor acestor întâmplări era că nu puteam trece mai departe. Trebuia să ocolesc pe la Piscina Vernier şi pe portița a cărei alee din spate dădea în Rio Foscarini.

La stația de *vaporetto* era prea aglomerat. Ar fi fost mai bine să merg pe jos, dar pierdusem deja prea mult timp. Şi trebuiau să se mai urce la bord şi toți burtoşii ăia amatori de bere şi spălăciții cu picioarele albe ca brânza. Trolerul unei fetițe asiatice s-a blocat cu o roată între chei şi pasarelă. O franțuzoaică în vârstă într-un scaun cu rotile trebuia şi ea neapărat transportată. Ştiam şi eu că majoritatea invalizilor nu sunt ei de vină că nu pot merge şi e bine că există scaune cu rotile, dar atunci lasă-i să stea frumuşel în ele acasă ca să ne scutească pe toți de o grămadă de timp şi nervi. Am încercat să înaintez, dar un rucsac m-a lovit în față. La bord nu era loc să respiri, ceea ce, una peste alta, era un avantaj, deoarece fiecare răsuflare era încărcată de mirosul acru de transpirație. Deşi acolo, după cum nu degeaba tocmai am spus, chiar nu era loc, de îndată ce barca s-a pus în mişcare, toată lumea a început să se deplaseze, căci fireşte că erau în diferite părți diferite gondole de fotografiat. M-am uitat în jurul meu şi mi-am dat seama că, alături de căpitanul calabrez şi de conductorul napolitan, eram singurul venețian de la bord. În haosul de la coborâre, un troler m-a lovit în tibie, dar în Veneția era

imposibil să foloseşti transportul public fără să te alegi cu vânătăi.

De la debarcaderul din San Tomà, trebuia să merg prin Calle Traghetto Vecchio în direcția Campo San Tomà şi, de acolo, mai mult sau mai puțin drept înainte. Prima problemă era că la acelaşi chei erau ancorate şi gondole, iar gondolierii nu lăsau nici măcar un turist să treacă pur şi simplu, fără să-i facă o ofertă ademenitoare pentru un tur exclusivist. A doua problemă era că Traghetto Vecchio era o alee îngustă şi că toată lumea trebuia să o ia pe acolo pentru că nu exista altă variantă. Aici nu trebuia să te grăbeşti. Asta era cea mai mare problemă în cazul de față: eu chiar mă grăbeam.

Când în sfârşit am crezut că am ajuns la florar, nu am putut da de el. În locul unde mă aşteptasem să-l găsesc, se afla un magazin care oferea spre vânzare sticlărie de Murano. Am verificat adresa pe internet. San Polo 3127, o adresă venețiană din aia imposibilă, pusă după sistemul insular, bazat pe *sestieri* în loc de nume de străzi, introdus în secolul nouăsprezece de către invadatorul austriac, sub împăratul Iosif al II-lea, şi care de pe atunci nu era practic, dar care, totuşi, nu a fost abolit niciodată. Mă aflam în cartierul San Polo şi numărul 3127 era afişat lângă uşă, dar probabil că reveneam la prostul meu obicei de care nu mă puteam dezbăra, concluzionând cu prea mare uşurință că practica ar trebui să se potrivească cu teoria.

Peste drum era un magazin de sendvişuri. M-am hotărât să intru să întreb dacă ei ştiu cumva ceva despre un florar în zonă. Turiştii se îmbulzeau la tejghea. O americancă uriaşă tocmai comanda o baghetă fără gluten cu şuncă şi brânză brie, dar preferabil vegetariană şi fără lactoză, cu o Coca-Cola dietetică fără gheață. Ridicându-mi vocea, am întrebat din fundul magazinului, într-o italiană fluentă, pe deasupra capetelor străinilor, dacă i-aş putea deranja

numai o clipă pentru a obține nişte informații. Angajatul care ungea sendvişurile în spatele tejghelei m-a privit enervat şi mi-a comunicat în engleză că trebuie să-mi aştept răbdător rândul, la fel ca toată lumea.

Gestionarul chinez al magazinului de suvenire de alături nu vorbea nici el italiană, însă mi-a putut spune că proprietarul magazinului cu sticlărie de Murano e rudă cu el. Dacă doream, putea să-mi obțină un preț special. Nu asta am întrebat, prietene. Florar, florărie, flori? A, da, flori, proastă afacere. Turiştii nu cumpără flori, a zis. Nu ți le pui în camera de hotel şi sunt un suvenir prost, fiindcă se ofilesc deja înainte să ajungi acasă. Deci era logic că magazinul dăduse faliment. Ruda lui preluase magazinul la un preț relativ mic. Dar îmi putea oferi nişte trandafiri minunați din plastic, chiar şi în culori fluorescente.

Plan nou. M-am uitat la ceas. Era deja târziu. Sigur nu reuşeam să ajung la Cannaregio. Campo San Salvador era singura opțiune realistă. Am verificat ruta pe telefonul mobil. Exact, de asta mă temeam. Cel mai rapid sau, de fapt, singurul traseu traversa podul Rialto. Asta însemna că trebuia s-o tai de-a dreptul până la Chiesa di Sant'Aponal şi de acolo s-o iau spre Riva del Vin, malul Canal Grande, pe care trebuia să continui până la pod. Fără Google Maps aşa aş fi făcut, iar Google Maps a confirmat că nu am alte variante, cel puțin nu fără să iau din nou un *vaporetto*. Potrivit Google Maps, erau şaisprezece minute de mers pe jos. Dar acel traseu traversa de-a curmezişul inima turistică, paradisul consumerismului unde pierdeai vremea în pas agale, motorul economiei venețiene.

Cu toate că turiştii se opresc tot timpul să caşte gura pretutindeni, nu se opresc să reflecteze cât de deranjantă este oprirea lor pentru locuitorii care încearcă să-şi ducă traiul. Oamenii se umflă de la timpul liber. În loc să se mişte cu paşi mici şi eficienți de la start la finiş şi de la sarcină la

obligație, se întind în toată trândăvia lor pe lățimea unor alei întregi. Lipsa lor de țintă e asemenea colesterolului care împiedică circulația sângelui oraşului şi provoacă infarcturi. Existența lor e un obstacol. Prezența lor este o irosire iresponsabilă de spațiu prețios. Nonşalanța cu care cer dreptul de a obstrucționa străzile altora este nesimțire. Ca mulțumire pentru privilegiul de a putea vedea un crâmpei din măreția şi frumusețea unui oraş de care sub nicio formă nu sunt vrednici, ar trebui să-şi reducă la un minimum existența şi să se strecoare cu sfială, ştergând zidurile şi lăsând privirea în jos de ruşine. În loc să facă asta, pun stăpânire pe piațete proțăpindu-se îmbrăcați în lenjerie intimă şi umplu până la refuz străzile cu egoismul lor de masă bădărănesc.

Pe debarcaderul de la Hotel Marconi, pe malul Canal Grande, un cuplu de turişti în costum de baie şi bikini stăteau la plajă. M-am întrebat dacă să spun ceva despre asta. Faptul revoltător că, în mod evident, nu aveau nici cel mai mic habar unde se află, pe malul Canal Grande, artera principală a gloriosului oraş La Serenissima, în pragul palatelor melodioase de cleştar, unde s-au scris caligrafic cu pene de gâscă gânduri care au modelat lumea, în inima istoriei şi la izvorul fineței şi al rafinamentului, şi că îşi adjudecau cu o nonşalanță trândavă acest tărâm magic ca pe un loc la plajă mă indigna la culme.

Ar fi trebuit, îmbrăcați în ținute de seară, păstrând respectuoşi tăcerea şi ținându-şi jobenul în mână, să privească plini de admirație fațadele cizelate, dar, în loc de asta, şi-au trântit la uşă colăceii lor de grăsime arşi de soare. Mormăind scuze şi mulțumiri, ar fi trebuit să-şi chircească prezența până la un boț abia acceptabil de smerenie, dar, în loc de asta, considerau spațiul pe care îl ocupau dreptul lor inalienabil. Ar fi trebuit să se ruşineze realizând că le sunt inferiori în toate privințele celor care au

construit vreodată aceste lucruri, dar, în loc de asta, îşi savurau vacanţa.

Asta cerea o pedeapsă corporală. Întâmplarea face ca bătrânul continent să se mândrească în această privinţă cu o bogată tradiţie. Mi-am imaginat că ar fi o sarcină nobilă să-i învăţ puţină conştiinţă istorică cu nişte vechi metode medievale de tortură.

Ca o uvertură nevinovată, am putea scoate la iveală para durerii. Aceasta este un instrument mic şi elegant din metal sub forma unei lalele închise. Arată ca un suvenir drăguţ pentru turişti, care poate fi introdus în gură. După aceea, răsucim uşor şurubul de la capătul tulpinii, ceea ce face ca toate cele patru petale să se deschidă şi laleaua de fier să înflorească încet. Făcând asta, cavitatea bucală este împinsă la maximum, până se rupe mandibula. Para durerii poate fi introdusă eventual şi anal, o procedură pe care ambii iubitori de soare în cauză aproape o căutau cu lumânarea.

Pentru primul act, cred că ar putea fi extrem de nimerit să scoatem din pivniţă un clasic. Cine nu cunoaşte patul de tortură, numit drăgăstos şi patul durerii? Principiul este pe cât de simplu, pe atât de elegant. Permiteţi-mi să vă demonstrez. Punem unul din cei doi turişti întins pe spate pe tăblia din lemn, de parcă ar sta relaxat la plajă pe debarcader, şi îi legăm gleznele cu frânghii. În acelaşi fel, îi legăm încheieturile de la mâini deasupra capului. Iubita lui se poate uita cum se va bucura el apoi din plin de binemeritata lui vacanţă, în timp ce eu strâng frânghiile învârtind de roată. Mâinile şi picioarele sunt trase în direcţii opuse în vreme ce articulaţiile îi sunt dislocate una câte una. Şi, dacă credeţi că doare cumplit, doare cu mult mai mult decât credeţi. Când articulaţiile cedează, scot trosnete puternice, spre încântarea publicului. La un moment dat, unul dintre membre este smuls, de obicei un braţ. Este exact ca sfârtecarea în patru de către cai, aveţi dreptate, dar

avantajul patului de tortură este că deții complet controlul asupra vitezei procesului şi că îl poți face să dureze la nesfârşit.

Ca antract comic, folosim o pălărioară amuzantă. Turiştii o iubesc. Le place să şi-o pună pe cap ca să se prostească atunci când sunt în străinătate. Această tichie de bufon făcută din oțel se numeşte spărgătorul de capete, nume care poate fi considerat potrivit datorită efectului, cu toate că e mai puțin potrivit dacă luăm în considerare delictul, constând în faptul că turistul chiar nu-şi bate capul cu nimic, nici măcar cât să se întrebe unde se află. Dar, mă rog, se poate gândi la asta în linişte în timp ce se aşază comod pe un scaun şi îşi sprijină bărbia pe bara din oțel a mecanismului, cu capul sub casca metalică. Dacă sporim presiunea înfiletând şuruburile, mai întâi i se sfărâmă dinții din gură. Pe urmă i se zdrobeşte mandibula şi apoi restul craniului, dacă vrem să fim milostivi şi să ajungem până acolo. Acest model are o tăviță specială ca să prindă ochii care sar din cap.

Pentru marea finală, încă ezit între scaunul lui Iuda şi tăierea în două cu fierăstrăul. La metoda din urmă, turistul este atârnat între doi pari cu capul în jos şi cu picioarele depărtate, iar pe urmă este tăiat în două cu fierăstrăul de la zona genitală în jos. Partea frumoasă a acestei tehnici este că tot sângele se scurge către cap, pentru că victima atârnă cu capul în jos, şi că, dacă te opreşti din tăiat cam pe la jumătatea trunchiului, mai poate dura foarte mult să sângereze până la moarte. Dezavantajul este că osânditul nu poate vedea bine ce se întâmplă.

În privința asta, scaunul lui Iuda este mai rafinat. Arată mai complicat, pare o adevărată schelă, dar principiul e, până la urmă, foarte simplu. Îi pui turistului o centură în jurul mijlocului, cam ca la un alpinist, şi îl atârni de trei-patru frânghii care îți dau ocazia de a-l manevra cu precizie,

cu fundul deasupra unei țepuşe din metal. După aceea, îl laşi cu încetinitorul să coboare.

Dar desigur că n-am scos o vorbă despre asta. Am văzut doi turişti care făceau plajă în costum de baie pe debarcaderul de pe malul Canal Grande, am clătinat din cap şi am mers mai departe. La fel ca în cazul bătrânului continent, punerea ideilor mele în practică a fost mai degrabă stăvilită decât impulsionată de repertoriul de posibile soluții moştenit din trecut, iar faptul că eram mult prea conştient de triumfurile şi decăderile de altădată m-a făcut să am tendința de a lăsa prezentul să-şi urmeze cursul. Hai să-i spunem aşa. Sau altminteri, putem oricând să dăm vina pe afurisita de civilizație europeană, care mă împiedica să iau măsuri împotriva celor care o făceau de râs.

Şi apoi mai era şi Podul Rialto. Acesta fusese pe vremuri, într-un trecut îndepărtat, un arabesc al eleganței în inima oraşului, întinzându-se cu un singur arc îndrăzneț şi precis de la un mal al Canalului Grande la celălalt, un proiect al lui Antonio da Ponte început în 1588 şi terminat în 1591. Pe fotografiile de la distanță încă se recunoaşte un crâmpei din acea eleganță. Dar de aproape podul este un iarmaroc. Este prevăzut cu două porticuri cu arcade, proiectate inițial ca să adăpostească negustorii şi de care se folosesc în zilele noastre cu recunoştință vânzătorii de suvenire. Între cele două porticuri, se află scara principală. Deoarece arhitectul din secolul al şaisprezecelea prevăzuse că acolo ar putea să apară blocaje în trafic, întrucât negoțul încetineşte pasul, dincolo de porticuri adăugase două pasaje în plus pe exterior pentru transportul mărfurilor şi uşurarea circulației. Însă ceea ce el nu prevăzuse în secolul al şaisprezecelea a fost că acolo, pe marginea balustradelor cu vedere spre Canal Grande, toată lumea îşi va face selfie-uri. Chiar nu se putea trece. Se pare că au reprodus Podul

Rialto în Las Vegas şi că, acolo, l-au prevăzut cu scări rulante. Ar fi trebuit să facă asta şi aici, în Veneţia. Când toată lumea stă pe loc în număr mare pe nişte scări mişcătoare, în orice caz treaba se mişcă mai mult decât când fac asta pe nişte scări de piatră. De altfel, pe Podul Rialto, am fost întrebat neîndoielnic de cel puţin trei ori până acum, într-o engleză stricată, unde e Podul Rialto.

În fine, l-am găsit pe florarul naibii, care, minunea-minunilor, încă nu dăduse faliment şi magazinul chiar era deschis şi am cumpărat la un preţ ridicol de mare un buchet de patruzeci de lalele albe. Şi apoi a mai trebuit să mă întorc şi acasă. Faptul că după dus venea şi întorsul, pe lângă grijile de zi cu zi, se întâmpla în majoritatea oraşelor, dar, în Veneţia, acest lucru chiar era foarte obositor. După estimarea mea, mai aveam o jumătate de oră până să vină Clio de la întrunirea ei. Trebuia să-i dau zor cu buchetul meu de lalele. Ţeapăn, concentrat şi încordat ca un arcaş care ţinteşte pentru o lovitură mortală, am vizualizat ruta şi destinaţia.

Cam pe la jumătatea traseului, pe podeţul peste Rio de Sant'Anzolo de la Campo Sant'Anzolo, aflat lângă Corte dei Conti, către Calle dei Frati, unde e pe colţ un magazinaş de porţelanuri atât de drăguţ, s-a întâmplat ca un turist neamţ care înregistra amănunţit în poze cum soţia lui strica privelişte, să se dea înapoi în clipa în care eu treceam, din ideea (foarte logică în sine) de a prinde în cadru mai mult decor şi mai puţină nevastă, ciocnindu-se de mine şi rupându-mi una dintre lalele. Atunci s-a rupt şi în mine ceva. În timp ce el îşi cerea pe larg scuze, eu, dintr-o izbucnire de furie oarbă, care nu-mi stă deloc în fire, l-am împins în canal peste gardul de fier forjat, cu aparat foto şi tot.

4

— Ce ai făcut? a întrebat Clio.

Am repetat ceea ce tocmai spusesem. Împinsesem de pe pod în Rio de Sant'Anzolo un turist neamţ, sub ochii soţiei sale, nu fără a folosi o formă de superioritate ce poate fi interpretată ca violenţă fizică.

— Dar asta nu sună deloc a tine.

A izbucnit în râs. Era prima oară de când plecaserăm din Monterosso când o vedeam râzând. Am fost atât de plăcut surprins, încât am izbucnit şi eu în râs.

— Dar mai povesteşte o dată exact cum s-a întâmplat.

Am mai povestit o dată exact cum se întâmplase.

— Incredibil, a zis. Sunt aproape mândră de tine.

Nu învrednicise nici măcar cu o privire buchetul de treizeci şi nouă de lalele albe din vaza de pe masă, dar ultimele ei cuvinte erau o răsplată mai mare pentru misiunea mea decât cea la care aş fi îndrăznit să sper.

— Şi apoi pur şi simplu ţi-ai văzut de drum?

— Mă grăbeam, am zis. Voiam să ajung la timp acasă.

— Sunt sigură că era un nenorocit, neamţul ăla.

— Nu tocmai, drept să-ţi spun. Ştiu sigur că n-a făcut-o intenţionat. S-a scuzat foarte politicos. Chiar avea o faţă prietenoasă. Dar pur şi simplu n-am mai putut să mă abţin. Pur şi simplu era un turist în plus. Din întâmplare, el a fost ăla.

— Şi deci asta îl face să fie un nenorocit. Pentru numele lui Dumnezeu, hai să le spunem lucrurilor pe nume.

— Dacă spui tu.

— Dar acum avem negreşit o problemă, a zis.

Eram recunoscător pentru orice problemă care o inspira să folosească persoana întâi plural în loc de acuzatoarea persoană a doua singular pe care o utilizase zilele trecute.

— Fiindcă neamţul ăla sigur va depune plângere.

— Crezi? am întrebat.

— Probabil a şi făcut-o deja.

— Din cauza aparatului foto.

— Şi de asta. Actele de violență în public deja ar putea constitui un motiv în sine. Dar ai dreptate. Dacă aparatul foto a fost distrus deoarece a căzut în apă, va vrea să ceară decontarea banilor de la firma de asigurări. Şi, pentru asta, are nevoie de copia unei plângeri.

— Dar carabinierii sigur nu fac nimic cu ea, cu o plângere dintr-asta, nu? am întrebat.

— Ei bine, Ilja, mă tem că tocmai aici e problema. Dacă ar fi un simplu furt, ai avea dreptate. Dar, la o plângere din cauza unui act de violență săvârşit în public, sigur vor demara o anchetă. Pe hârtie, e un delict grav.

— Chiar dacă nu e vorba de leziuni permanente?

— Ştii cumva starea prietenului tău neamț? Tu ți-ai continuat drumul.

— Aproape mă sperii, Clio.

— Nu, asta ar fi o greşeală. În niciun caz nu trebuie să ne lăsăm conduşi de frică. Ce trebuie să facem este să reacționăm adecvat.

Avea aceeaşi înflăcărare în priviri ca atunci când jucam jocul nostru în care căutam ultimul tablou al lui Caravaggio. Cu aceeaşi seriozitate ca atunci când născocea cele mai fanteziste argumente pentru care presupusa pânză pierdută trebuia cu siguranță să se găsească în Malta, apoi în Portovenere, tot aşa de serioasă a început acum să cântărească toate opțiunile în fața unei amenințări cu ancheta penală contra mea.

— Fireşte că au fost martori, a zis.

— Nevasta lui.

— Plus jumătate din populația globului. E unul dintre cele mai aglomerate locuri din Veneția.

— Dar tu crezi că ar putea să dea carabinierii de mine pe baza declarațiilor martorilor?

— Ia gândeşte-te, Ilja. Le ajunge doar să-ți descrie semnalmentele. Eşti singurul om din întreaga Veneție care umblă în august la costum şi la cravată.

— Ar fi ironic ca asta să mă ducă la pierzanie.

— Nu, Ilja, nu ne rămâne decât un singur lucru de făcut.

— Şi anume?

— Trebuie să avem grijă să nu înceapă carabinierii urmărirea penală în cazul ăsta.

— Şi cum vrei să reuşeşti asta?

A zâmbit misterios.

— Într-o țară unde nimic nu este reglementat, nimic nu este imposibil, a zis. Hai să fie ăsta avantajul Italiei.

— O să mituieşti pe cineva? Pe cheltuiala mea, desigur.

— Nu cred că va fi nevoie, a zis. Pentru început, o voi suna pe mama. Du-te puțin la bucătărie, dragă Ilja, căci nu e nevoie să ştii totul.

Am închis uşa de la bucătărie după mine. „Dragă Ilja”, aşa spusese. Am scos laleaua albă ruptă din coşul de gunoi cu pedală şi am pus-o pe frigiderul cu magneții din Malta, Palmaria, Portovenere şi Monterosso, lângă păpuşa Barbie. Jocul era cel care ne unea, pentru că jocul nu se putea juca suficient de serios. Semnificația este un act de creație.

După o jumătate de oră, m-a chemat înapoi în living. Cu strălucirea triumfului pe față, mi-a spus că se aranjase şi că nu trebuie să ne mai facem griji.

— Mulțumesc, dragă Clio.

— Eu îți mulțumesc. A fost amuzant.

Şi m-a sărutat pe gură.

CAPITOLUL OPTSPREZECE

ALARMA DE INCENDIU

1

Trebuie spus că strategia noului proprietar chinez, domnul Wang, de a face Grand Hotel Europa din nou profitabil sau măcar cât de cât mai profitabil decât a fost ani de zile, adaptând hotelul romantic, istoric şi european pe care îl preluase la aşteptările pe care le are un public asiatic de la un hotel romantic, istoric şi european, se dovedeşte a fi mai puțin absurdă decât se gândiseră sau poate chiar speraseră câțiva dintre clienții permanenți, căliți datorită inconvenientelor. Şi are şi marketingul bine pus la punct. Grand Hotel Europa începe tot mai mult să semene cu un hotel normal, unde sosesc zilnic oaspeți, care pleacă iar după o zi sau după câteva zile, şi majoritatea lor covârşitoare sunt chinezi. Nu vorbesc cu ei, nici nu încerc să intru în vorbă cu ei, nici nu îmi fac iluzii că asta ar duce la o conversație lungă şi captivantă dacă aş încerca, dar, sub pălărioarele lor de vacanță şi în spatele măştilor de unică folosință, îmi dau impresia de obicei că sunt mulțumiți şi continuă să vină.

Îşi fac poze unii altora în fața locurilor pe care par să le considere din cale afară de frumoase sau autentice: pe treptele din fața intrării principale, sub literele aurii ale numelui hotelului, în holul central, în fața scării

monumentale, unde se străduiesc vizibil să prindă în poză şi candelabrul din cristale Swarovski, şi mai ales în pubul englezesc, care se dovedeşte un succes răsunător. De asemenea, s-a nimerit de câteva ori să mă fotografieze pe când stăteam în smoching în sala de mese. Marelui grec i se întâmplă asta şi mai des. Este europeanul lor preferat. Se şi pricepe să stea la poză mai bine decât mine. Nu se dă în lături ca, gesticulând larg şi glumind într-o limbă pe care ei n-o înţeleg, s-o ia în poală pe soţia care chicoteşte a fotografului şi pe urmă să insiste îndelung să-i trimită poza.

Reînvierea economică a hotelului, sau cel puţin începutul prudent al acesteia, vine la pachet cu câteva modernizări, împotriva cărora doar nostalgicii înrăiţi din rândul locatarilor permanenţi, adică toţi locatarii permanenţi, pot să aducă obiecţii trase de păr. Astfel, micul-dejun nu mai este servit la masă, ci e aranjat un bufet suedez mare, care, sincer să fiu, are o ofertă mai bogată decât meniul de mic-dejun de dinainte. Spre disperarea domnului Montebello, în acest moment se instalează la recepţie un sistem computerizat, ca să înlocuiască registrele sale scrise de mână. Nu ştiu dacă are vreo legătură, dar internetul din camera mea este în ultimele zile considerabil mai rapid decât înainte.

Astăzi am descoperit că, mai nou, se oferă spre vânzare la recepţie articole promoţionale autentice ale hotelului. Poţi alege între două ilustrate diferite, una a faţadei cu treptele de la intrare, fotografiată de la distanţă din direcţia aleii de acces, şi alta a fântânii arteziene. Au hârtie pentru corespondenţă inscripţionată cu aceleaşi litere aurii ca deasupra intrării principale. Sunt clopoţei de recepţie pe care este gravat numele hotelului. Şi preferatul meu este o păpuşă din plastic, fără îndoială „Made in China”, cu o uniformă de valet roşie din stofă adevărată. Numele hotelului este imprimat cu litere aurii pe chipiu.

Singurul veritabil inconvenient adus de popularitatea în creştere a hotelului este faptul că la cină nu mai pot fi garantate întotdeauna mesele rezervate din sală. Mi s-a întâmplat deja de două ori să cobor la ora fixă şi să găsesc stând la masa mea de la geam, cu vedere la grădina de trandafiri, chinezi care se ghiftuiau, îmbrăcaţi în haine comode de vacanţă, şi să mai fie loc numai la una dintre măsuţele mici de la perete. Montebello face pentru noi ce poate, dar politica oficială este să nu mai ţină rezervate cele mai frumoase mese pentru clienţii permanenţi. Sistemul cu inelele de şervete din argint personalizate a fost scos din uz. Mi s-a dat voie să-l păstrez pe al meu, ca suvenir.

2

Dar, în vreme ce modernizarea hotelului se ţine scai de noi, inevitabilă precum creşterea lentă a nivelului mării, nu mi-am putut înăbuşi fascinaţia pentru trecutul său magnific. Mă exprim prost. Tocmai fiindcă se dovedeşte că Grand Hotel Europa nu poate fi cruţat de realitatea prozaică a vieţii din ziua de azi, mă simt tot mai atras de miturile poetice din jurul trecutului său încă aproape palpabil. Când am ajuns, m-am simţit aici ca acasă şi m-am stabilit aici pe o perioadă nedeterminată pentru că aveam impresia că aterizasem în trecut, iar ca să mă simt acasă în continuare, trebuie acum să reuşesc să nu scap din ochi acel trecut, alungat între timp în trecut, unde, la urma urmei, îi e locul.

Nu-mi puteam lua gândul de la bătrâna doamnă. Cu cât noul proprietar îşi trage mai departe hotelul în lumea modernă, cu atât mi se pare mai de necrezut, mai straniu şi mai frumos că bătrâna şi misterioasa proprietăreasă rămâne încă undeva înăuntrul zidurilor hotelului, cu arta şi cărţile ei, în camera 1 cea imposibil de găsit, fără să se arate vreodată. Probabil nici măcar nu are habar în ce e pe cale să

se transforme marele ei hotel. Prezența ei ascunsă, care este un fel de absență pregnantă, mă intrigă.

Ieri l-am întrebat pe Abdul despre ea. Speram ca el să ştie ceva mai mult. Diversitatea sarcinilor sale îl duce în toate colțurile clădirii. Poate că ştia unde se află camera 1. Dar n-a fost aşa. Ştia totuşi de existența bătrânei doamne. Montebello îi povestise o dată despre ea. Dar nu o văzuse niciodată. După părerea lui, Montebello era singurul care o vedea din când în când. Îi povestise că ea e ca o mamă pentru el şi că, din recunoştință pentru asta, şi el vrea să fie ca un tată pentru Abdul.

Mai târziu în acea zi, l-am găsit pe majordom în sala verde. Cu toate că ştiam că discreția lui legendară cu care se mândrea, pe bună dreptate sau nu, se aplica în forma ei cea mai incoruptibilă când era vorba de bătrâna doamnă, m-am încumetat să întreb din nou de ea. Mi-a povestit că odinioară ea era nucleul strălucitor al Grand Hotel Europa, că oaspeții o venerau şi că în acele zile nu exista nici un nobil, conte, marchiz, duce sau prinț care să nu-i fi sărutat mâna, dar că în prezent preferă să stea singură cu arta şi amintirile ei, iar el consideră misiunea lui sacră să-i respecte dorința.

L-am întrebat cât de des o vede. A spus că îi duce de mâncare o dată la câteva zile, dar că ea mănâncă extrem de puțin şi că uneori găseşte neatins puținul pe care i-l adusese. L-am întrebat despre ce stau de vorbă.

— Despre odinioară, a zis. Trăieşte în trecut.

L-am întrebat dacă e adevărat că o priveşte ca pe o mamă.

— Dacă definim mama drept persoana care ne dăruieşte existența, a zis, atunci ea e mama mea, căci tot ceea ce sunt şi vreau să fiu ei îi datorez. Acestea fiind spuse, țin să subliniez că vă sunt foarte recunoscător pentru interesul dumneavoastră față de ea, dar, dacă mă veți întreba mai

multe despre ea, m-aş vedea nevoit să vă dezamăgesc şi ştiți cât de tare aş regreta asta.

Când l-am văzut întâmplător pe majordom, puțin mai târziu, trecând pe hol cu o tavă pe care erau două farfurii, acoperite cu capace argintii în formă de clopot, am fost sigur că merge la ea şi, dintr-o pornire nestăvilită, m-am hotărât să-l urmez. Dar nicio şansă. Se mişca atât de sprinten pe culoare încât, la a doua cotitură, deja îl pierdusem din ochi.

Trebuie să vorbesc cu Patelski. El stă aici de cel mai mult timp dintre toți. Poate ştie mai multe despre bătrâna doamnă. Oricum, n-am mai vorbit cu el de ceva vreme. Trebuie să-i spun şi toată povestea despre Abdul şi Enea. O să-i placă la nebunie. Poate că e mai bine să nu aduc în discuție motivul pentru care am fost pentru un scurt moment uşor nelinişti la sosirea unui ofițer de poliție.

3

Asta ne aduce la problema Albane, despre care nici măcar nu ştiam sigur până ieri că este o problemă. De când se întâmplase lucrul de care avea sau nu habar, dar pe care negreşit îl bănuia, mă evitase, ceea ce nu însemna nimic, căci, ce-i drept, asta făcea mereu, cu excepția momentelor în care se ținea ca scaiul de mine. Ținând cont că preferam mai degrabă primul scenariu decât pe al doilea, nu vedeam niciun motiv urgent de a lua o inițiativă care să schimbe situația existentă. Oricum, nu mă simțeam în niciun fel responsabil pentru starea ei de spirit. Singurul lucru de care m-aş fi temut era ostilitatea fățişă, şi asta mai ales pentru că ar fi putut duce la scene jenante care ar fi perturbat liniştea celorlalți oaspeți şi m-ar fi obligat să iau cumva atitudine prin cuvinte şi gesturi. Dar nici vorbă de asta. În cele câteva momente în care am văzut-o în trecere pe când

încerca cu înverşunare să mă evite, chipul nu îi era mai sumbru şi mai răzbunător decât de obicei.

Dar ieri n-a fost chip să scap. Ne-am ciocnit unul de altul aproape la propriu în timpul exercițiului de evacuare în caz de incendiu. Căci, era cât pe ce să uit să povestesc, ieri s-a ținut un exercițiu de evacuare în caz de incendiu. Şi asta era una dintre noutățile pe care le datoram entuziasmului domnului Wang, care presupun că fusese stârnit mai puțin de siguranța oaspeților săi, cât de sunetul pătrunzător al alarmei de incendiu noi-nouțe instalate la cererea lui. În orice caz, exercițiul de mai devreme fusese anunțat dinainte şi facultativ, deci inutil, iar domnul Wang nu părea interesat să verifice dacă participanții se deplasează în ordine conform planului de evacuare – lăsând asta în seama interpretului, care dirija mai mult sau mai puțin exercițiul –, ci radia de bucurie în hol sub sirena sa asurzitoare.

Am participat numai pentru că, întâmplător, eram jos în hol, iar claxonul domnului Wang făcea din cale afară de neplăcută continuarea repausului meu acolo. I-am urmat pe toți chinezii care fugeau cuminți afară. Când sirena a încetat, ei au rămas conform instructajului să aştepte indicații la punctul de întâlnire, dar eu mă săturasem de simularea pericolului de moarte şi m-am întors înăuntru. Şi, în acel moment, poeta franceză Albane a năvălit afară. Judecând după panica ei, îi scăpase caracterul fictiv al întregului episod. Improvizând un pas de dans, de care am fost chiar mândru, am reuşit să evit la mustață să ajungem totuşi, în pofida tuturor lucrurilor, la o coliziune frontală în plin.

— Tu nu fugi din calea unui pericol de moarte, tu *eşti* pericolul, am zis, pentru că mi s-a părut că trebuie totuşi să spun ceva.

Pentru un scurt moment m-a privit derutată, apoi, un scurt moment furioasă şi pe urmă şi-a recăpătat obişnuita

ei privire disprețuitoare pe care o rezerva pentru mine şi toți ceilalți bărbați.

— Ca femeie, mi-am jurat că nu voi accepta niciodată ca un bărbat să-mi blocheze drumul spre țintă, a zis. Dar tu nu te codeşti nici măcar să stai în calea salvării mele.

— Totul e doar ficțiune, am zis.

— Da, la asta te pricepi de minune, a zis, la ficțiune şi baliverne şi poveşti frumoase cu care îi duci pe toți de nas cum îți vine la nimereală.

— Sunt un profesionist, am zis.

— Cu mențiunea că, în calitate de profesionist, procedezi destul de mult ca un amator.

— Ştiu, am zis. Uneori nu mă pot împotrivi pornirii de diletant de a spune adevărul.

— Ca atunci când ai încercat să mă faci să cred că eşti înmărmurit de jale din cauza pierderii unei mari iubiri.

— E într-adevăr un exemplu bun, am zis.

— Adevărurile sunt mereu de scurtă durată la tine? a întrebat.

— Eclipsarea adevărului e mereu de scurtă durată, am zis.

— Nu mă îndoiesc nicio clipă, a spus ea. Chiar dacă ai fi rezistat pe măsura vârstei ei, tot ar fi fost o partidă rapidă.

Nu era o frază rea, trebuia să recunosc. Şi cu asta ajunseserăm, aşadar, la subiectul mestecător de gumă în jurul căruia se învârtise atât de ostentativ zilele trecute. Analizând lucrurile, nici măcar nu-mi păsa aşa de mult dacă dezamăgirea ei față de mine se baza pe bănuieli şi fantezii sau dacă dispunea de informații mai concrete fiindcă hoinărise în noaptea aceea pe holul meu şi văzuse cum *corpus delicti* ieşea din camera mea la o oră neortodoxă. Nici n-aveam chef să mă apăr şi cu atât mai puțin să neg episodul învăluind totul la fața locului într-o perdea înşelătoare de fum, oricât de potrivit ar fi fost acest ultim lucru în contextul exercițiului evacuării de incendiu.

— Ştii, Albane, am zis, nu mă interesează ce crezi tu că am făcut sau nu şi cum judeci asta.

— Nici pe mine nu mă interesează, a zis Albane.

— Bun, am zis. Mă bucur că astfel am rezolvat această chestiune.

— Chiar nu mă interesează nici cât negru sub unghie, a zis, faptul că, pentru început, tu crezi că trebuie să mă dai la o parte, fiindcă eşti bărbat şi crezi că totul se învârte în jurul tău şi de aia tragi concluzia, din comoditate, că aş vrea ceva de la tine, de parcă o femeie ca mine s-ar gândi fie şi o singură clipă să îl onoreze pe un bărbat ca tine, în mod previzibil vanitos, egoist şi abject, cu o fărâmă din interesul ei preţios, nici că, pe urmă, ca să te prefaci în mod neîntemeiat că eşti un om bun şi sensibil, eşti de părere că trebuie să trânteşti din senin o poveste tipic sentimentală şi neverosimilă despre tristeţe şi devotament spiritual faţă de o iubită pierdută, ca şi când ar exista vreodată o femeie decentă care să te considere vrednic de dragostea ei, sau că, apoi, fără să treacă măcar o zi – sau cât timp s-a scurs? –, îţi dai jos fudul aproape în faţa mea chiloţii plini de rahat pentru o târfuliţă minoră oarecare care a şterpelit o minijupă din dulapul mamei şi îşi oferă pe toate drumurile ca o surpriză Kinder ţâţele ei vulgare de baloane din gumă de mestecat unor boşorogi perverşi ca tine, cărora le curg balele. Ştii cât mă interesează asta, Ilja Leonard Pfeijffer? Nu mă interesează nici cât negru sub unghie.

— Iroseşti o frază destul de lungă pe ceva ce nu te interesează, a zis Ilja Leonard Pfeijffer.

— Dacă vrei să spui că şi această discuţie pe care o purtăm acum este o onoare prea mare pentru tine, a spus, pentru prima oară, îţi pot da dreptate.

— Chiar este o ocazie ratată că nu s-a înfiripat niciodată ceva între noi, nu crezi, Albane? Şi totul începuse atât de promiţător! Din clipa în care ţi-am fost prezentat, dispreţul

față de mine îți țâșnea prin toți porii, iar apoi nu ai pierdut niciun moment ca să-l exprimi explicit cu o virtuozitate admirabilă. Ai spune că asta ar fi putut fi piatra de temelie pentru o relație minunată. Am fi putut forma un cuplu literar încântător, la fel ca Ted Hughes şi Sylvia Plath, şi să ne bombardăm cu ură unul pe celălalt de pe culmile literaturii. Ar fi fost fenomenal. Am fi putut scrie istorie.

— Da, a zis Albane, dar, din păcate, ai deja o relație cu o şcolăriță americancă. Îți trimite scrisorele dulci cu inimioare din camera ei roz de copil plină de ursuleți din pluş sau are prea multe teme? Doar n-o să-mi spui că între timp deja ți-a dat papucii? Cam repede, nu? Mă întreb ce va fi. Bietul de tine. Să te las atunci în pace? Căci, gingaş şi slab de inimă cum eşti, vei fi devorat de o tristețe existențială insuportabilă.

— Mulțumesc pentru compasiune, Albane. Îmi face bine să ştiu că pot conta în toate împrejurările pe disprețul tău înduioşător.

— Sau poate vei primi îndată o poză alb-negru neclară a primei ecografii, ca suvenir care să-ți aducă aminte de desfătarea ta egoistă de două minute. Atunci, distracția va ține o viață întreagă.

Trebuia să spun că se pricepea să găsească punctele slabe ale apărării mele inexistente. Nu puteam exclude categoric scenariul sumbru pe care ea îl schițase cu o plăcere răutăcioasă. În această privință, lipsa mea de griji fusese întemeiată în întregime pe asigurările pe care mi le dăduse persoana implicată ca să mă liniştească, asigurări nestatornice ca nişte nisipuri mişcătoare.

— În acest caz, a continuat ea, cred că trebuie să o suni pe cealaltă fostă iubită a ta ca să-i dai ocazia să te felicite.

— Trebuie să-ți fac un compliment, am zis. Dacă intenția ta este să mă răneşti, ceea ce mi se pare una dintre puținele

constante ale relației noastre turbulente, ai ales o strategie eficientă.

— Nu trebuie să te apuci acum să spui lucrurile pe dos, a zis. Eu nu te rănesc, tu m-ai rănit.

— Credeam că te lasă rece, am spus.

— Aşa şi este, a zis.

— De fapt, ai irosit deja prea multe cuvinte.

— Întocmai.

— Ai de unde alege, am zis.

— Să ştii că da.

— Ca de exemplu?

Recunosc, a fost un tertip destul de jalnic. Dar, ținând cont de natura discuției, n-am putut rezista tentației de a o lăsa să pice cu ochii larg deschişi în această capcană primitivă a retoricii. Acum nu îmi rămânea decât să mă bucur de schimbarea direcției.

— Sunt sigur, am continuat, că orice bărbat care are o slăbiciune pentru blândețea ta şi ochi pentru rotunjimile trupului tău poate doar să viseze să te strângă în brațe, dar aici suntem în Grand Hotel Europa. Dacă ai făcut un fetiş pentru chinezi cu pălărioare hazlii, atunci te felicit cu cea mai mare plăcere pentru sejurul tău într-un harem inepuizabil. Dacă lucrurile nu stau aşa, ai totuşi o problemă.

— Aşa crezi?

— Da, aşa cred, am zis.

— Dacă vreau un bărbat, diseară e deja în patul meu.

— Nu mă îndoiesc, am zis, dar, ținând cont de vârsta medie a bărbaților de aici care nu sunt chinezi, mă îndoiesc că vei avea parte de foarte multă plăcere.

— Mai e şi Abdul.

— Abdul e un copil.

— Tu n-ai avea nimic împotrivă, a zis.

— Însă tu ai avea.

— Îl mai avem şi pe Yannis.

— Marele grec, am zis. Nu mă gândisem la el. Cred că ăla s-ar regula chiar şi cu o găină jumulită. Deci poate ai o şansă.

— Eşti gelos, aşa-i? a spus.

— O, da, am zis, sunt orb de gelozie.

— Obişnuieşte-te, a zis, căci chiar am s-o fac.

— O să-i faci acum ochi dulci marelui grec ca să mă faci gelos? Ăsta e planul tău? Şi dacă ți-aş spune că tocmai am fost ironic când ți-am zis că mă macină gelozia şi invidia doar gândindu-mă la asta şi că, în realitate, nu îmi pasă absolut deloc?

— Tot am s-o fac.

Fără să mai scoată un cuvânt, mi-a întors spatele şi a intrat în hotel. Pentru o clipă, chiar nu am ştiut dacă vorbise serios. În principiu, era destul de nebună cât să nu glumească. Dar apoi mi-am dat seama că vorbele ei erau fapte şi că o interesa mai mult să iasă învingătoare în discuția cu mine decât să facă ceva care să mă lase pe mine şi pe toți ceilalți cu gura căscată. Dar, dacă mă înşelam în privința asta, compasiunea mea deja se îndrepta către Yannis Volonaki, poreclit marele grec.

CAPITOLUL NOUĂSPREZECE

DECAPITAREA SFÂNTULUI SEBASTIAN

1

Aşa cum o femeie care îmbătrâneşte încearcă în mod disperat să semene în continuare cu amintirile pe care le are despre ea însăşi, la fel încerca şi vara, cu tot mai puțin succes, să imite zilele apuse de glorie ale dictaturii sale. Soarele strălucea mai jos şi mai puțin vulgar, dar ostenea mai repede ca înainte şi în diverse locuri din oraş se pregăteau deja podețele de scânduri pentru când avea să urce nivelul apei. Şi, în vreme ce sezonul de vârf aluneca inevitabil în istorie, unde probabil avea să fie evaluat ca nesemnificativ, aveam sentimentul neplăcut că mi se scurge ceva printre degete şi n-aş fi vrut să fie magia dragostei mele pentru Clio.

Criza apărută ca urmare a nelegiuirii mele, constând din faptul că aveam un trecut, fusese potolită mulțumită unei lalele rupte, unei infracțiuni săvârşite prin violență, plăcerii pe care i-o stârnea jocul de a mă ocroti împotriva urmăririi penale şi senzației de complicitate la aceeaşi conspirație care adusese cu sine toate astea, în sensul că nemulțumirea ei față de istoria mea personală fusese degradată de la o imperioasă situație de urgență la un ingredient standard al extinsului ei repertoriu de reproşuri, din care se putea inspira cu ocazia certurilor noastre săptămânale.

Deşi în timpul certurilor susținea asta, durerosul episod nu părea să-i fi provocat traumatisme permanente, dar începeam să mă tem că mie îmi provocase, deşi nu o spuneam. După ce trecuse nevoia de a repara prejudiciul,

care îmi solicitase toată atenția, se făcuse loc să conştientizez că toată treaba asta mă rănise. Era încrederea aia afurisită, adică nisipurile mişcătoare pe care se ridică mereu întreaga construcție, încredere care fusese slăbită, deoarece, oricum am privi lucrurile, se prezentase o dovadă pentru tristul fapt că ea era în stare să se întoarcă împotriva mea în situații pe care nu le-aş fi putut evita în niciun chip. Pe lângă asta, simțeam ca o zgârietură mare pe cuirasa strălucitoare a conexiunii noastre faptul că nu-mi puteam exprima față de ea aceste îndoieli, căci simpla sugestie din partea mea că vina nu-mi aparține în întregime ar fi inflamat din nou problema (între timp, mai mult sau mai puțin îngropată) până s-ar fi ajuns la o criză explozivă.

Sau poate exageram eu. Eram categoric în stare să exagerez, mă cunoşteam prea bine. Pur şi simplu făceam din orice o dramă. Deşi eram cel mult pe jumătate italian, aveam un oarecare talent la asta, care se putea dezvolta în momentele în care eram lăsat prea mult de capul meu şi trebuia să mă lipsesc de influența corectoare a obligațiilor față de altul. Ăsta era unul din acele momente, căci vacanța se terminase, iar Clio era ocupată cu slujba ei de la Galleria. În plus, se implicase în pregătirile complexe şi care luau mult timp pentru un congres pe care se hotărâse să-l organizeze, despre viitorul muzeelor italiene. Eram mândru de ea că făcea asta şi, chiar dacă n-ar fi fost aşa, nu aveam dreptul să mă supăr din cauza asta, fiindcă eu însumi i-o propusesem într-o seară de basm de pe insula pustie Palmaria. Faptul că eu venisem cu ideea însemna, evident, că îşi vărsa pe mine frustrările legate de dificultățile pe care le întâmpina cu organizarea în mult prea rarele momente în care ne vedeam, dar ar fi făcut-o şi dacă n-aş fi născocit eu planul, deci nu i-o puteam lua în nume de rău.

Dar să nu devin cinic. Oricum, nu trebuia să mă gândesc atâta şi, cu siguranță, nu la trecut. Îmi dădeam seama că

tind să o fac. Pentru că, deşi Clio chiar nu avusese dreptate când îmi reproşase cu atâta patos că încă nu lăsasem în urmă trecutul şi că mă gândeam zilnic la Deborah Drimble, începusem să reflectez serios la acuzaţia ei, lucru care avut un efect contrar şi a făcut ca Deborah Drimble să îmi răsară în gând mai des decât oricând. La asta se adăuga faptul că începeam să arăt tendinţa de a-mi face ordine în îndoieli şi de a-mi susţine incertitudinile comparându-mi situaţia actuală cu foste momente de criză din relaţii precedente şi, cu toate că aceste comparaţii, fără excepţie, ieşeau în favoarea actualei mele relaţii cu Clio, haznaua trecutului se deschisese şi totul ameninţa să se molipsească de duhoarea eşecurilor mele anterioare. Trecutul este periculos, aici eram de acord cu Clio. Înveninează începuturile.

Cine e în primejdie să cadă pradă unei vagi nemulţumiri nu trebuie, neîncrezător ca o capră indignată, să aştepte pe stânca lui singuratică să vadă dacă celălalt ar face ceva pentru a-i înlătura neplăcerea, ci să aducă bucurie altora. Misiunea mea ar fi fost să iau bucuros asupra mea vina pentru toate dificultăţile practice întâmpinate de Clio la organizarea congresului şi să neg că a fost vreodată ideea mea dacă devenea un succes. Iar când mă gândeam la momentele în care fuseserăm cel mai mult împreună, mă gândeam la jocul nostru. Ca să-i distrag atenţia şi să ne apropiem din nou, ar fi trebuit să pornim iar împreună în căutarea ultimului tablou al lui Caravaggio. În trecut, când toate complicaţiile meschine şi îndărătnice ale prezentului se aflau încă la secole distanţă, puteam să ne jucăm ca nişte copii şi să fim sincer fericiţi unul cu celălalt. Dar eram în Veneţia şi nu aveam timp de călătorii. Aveam nevoie de o teorie care să susţină ideea că pânza se află în Veneţia. Dar n-o puteam deranja pe Clio cerându-i să născocească pentru noi o teorie din asta. Trebuia să o fac eu însumi.

Aveam să mă pun cu burta pe carte şi să o surprind. Şi apoi urma să jucăm jocul nostru.

2

În vreme ce, fără competența lui Clio care să mă ghideze, investigam în cărțile ei şi în toate arhivele digitale care se găseau pe internet, mă simțeam ca un adept al teoriilor conspiraționiste care porneşte în căutarea dovezilor că pământul este plat în documentele despre OZN-ul prăbuşit în Roswell. Problema pe care o ai drept cercetător amator nu e neapărat că nu poți demonstra nimic, cât faptul că poți demonstra orice. Înainte să-ți dai seama, demonstrezi lucrurile greşite, care sunt repudiate cu dispreț de comunitatea ştiințifică, ceea ce alimentează din nou teoriile conspiraționiste şi aşa nu mai termini niciodată. Oamenii au prea mult timp liber, poate că asta este cea mai mare problemă a lumii contemporane. Toți oamenii, în afară de Clio. Asta era a doua problemă.

Dar nu eram un amator. Mă formasem ca filolog clasic şi asta e tot o disciplină de studiu a istoriei, fir-ar. Deşi cunoşteam templele mai bine decât bisericile şi umblasem mai mult prin Atena lui Pericle şi Roma lui Augustus decât prin Italia pestriță din vremea lui Caravaggio, fusesem antrenat şi echipat pentru expediții în trecut. Trebuia doar să dau din coate să ajung într-o epocă în care îmi petrecusem vacanța exclusiv împreună cu Clio.

Cu toate că mulți afirmau despre Caravaggio că fusese influențat de şcoala venețiană, nu existau legături directe între pictor şi acest oraş. Poate că fusese cândva aici, în tinerețe, cu maestrul său, Simone Peterzano, dar atunci era încă prea tânăr ca să lase urme. Cu excepția acestui ultim tablou, care a rămas mereu ascuns până acum şi care, din

motive pe care încă trebuia să le inventez, era în Veneția, nu existau lucrări ale lui Caravaggio în oraş. Deja începea bine.

Cheia s-ar fi putut afla, m-am gândit, în antecedentele şi relațiile protectorilor nobili ai lui Caravaggio. Puternica familie Colonna reprezenta un punct de pornire promițător. Filippo I Colonna îl ajutase pe Caravaggio să fugă din Roma după ce acesta săvârşise crima şi fusese condamnat. La Napoli, Caravaggio se bucurase până la sfârşitul vieții de protecția marchizei Constanza Colonna. Potrivit informației pe care Deodato Gentile i-a furnizat-o lui Scipione Borghese, ultimul tablou se aflase pentru scurt timp în posesia ei după moartea lui Caravaggio.

I-am supus cursul vieții unei examinări mai detaliate. În 1567, la vârsta de doisprezece ani, fusese dată de soție lui Francesco I Sforza, care avea pe atunci şaptesprezece ani. Acest Sforza era marchiz al orăşelului Caravaggio din Lombardia, din apropierea Milanoului, de unde se trăgeau părinții pictorului, al căror loc de naştere el şi-l alesese drept nume de artist. Tatăl pictorului se afla în slujba familiei Sforza. Am considerat această coincidență bătătoare la ochi ca un semn că sunt pe drumul cel bun. La început, Constanza nu fusese tocmai fericită. La scurt timp după căsătorie, îi scria tatălui său: „Dacă nu mă scoți din casa acestui bărbat, îmi voi pune capăt zilelor şi, dacă asta înseamnă să-mi pierd şi sufletul împreună cu viața, nu îmi pasă câtuşi de puțin.” A fost dusă la o mănăstire pentru a o proteja de ea însăşi. Asta a ajutat-o. Şi-a schimbat părerea şi în 1569 l-a născut pe primul din cei şase fii pe care îi va avea cu Francesco Sforza.

Constanza Colonna a rămas de timpuriu văduvă, deoarece Francesco Sforza a murit în 1580. Pe atunci ea avea douăzeci şi cinci de ani. Am descoperit că existau legături între familia Sforza şi Veneția. La porunca unui strămoş al soțului Constanzei Colonna, se construise în secolul al

cincisprezecelea Ca' del Duca pe malul Canal Grande, în cartierul San Marco, lângă Palazzo Falier. În anii douăzeci ai secolului al şaisprezecelea, Tițian îl folosise drept atelier. Dacă Constanza Colonna moştenise proprietățile soțului ei, avea deci în posesie un *palazzo* splendid în Veneția. M-a cuprins entuziasmul. Din păcate, o cercetare mai amănunțită a dovedit că fusese înstrăinat încă din secolul al cincisprezecelea din cauza tensiunilor crescânde dintre Republica Veneția şi ducatul Milano. Pe când murise Caravaggio, nu se mai afla în proprietatea familiei deja de mai bine de un secol şi jumătate.

Am verificat dacă pot localiza cumva familia Borghese în Veneția. La un moment dat, am crezut că i-am găsit, dar era vorba despre *chef*-ul de la televizor Alessandro Borghese, care organizase în Veneția un Live Cooking Event. Nu trebuia să pierd din vedere că internetul e poluat cu o grămadă de porcării irelevante din ziua de azi. Impozantul bust de marmură pe care sculptorul Gian Lorenzo Bernini i-l făcuse în 1632 lui Scipione Borghese fusese expus între 1892 şi 1908 în Gallerie del Seicento, unde lucra Clio, dar această informație, oricât de interesantă, mi s-a părut că nu oferă un temei destul de solid pentru ipoteza că şi un tablou destinat acestui Scipione Borghese fusese transportat la Veneția cu trei secole în urmă.

Trebuia să joc mai bine jocul. În felul ăsta nu ajungeam nicăieri. Trebuia să încerc să gândesc precum Clio. Trebuia să raționez pornind de la vopsele şi pictori, în loc să mă încred în marchizi, cardinali şi chefi. Mi-am amintit cum Clio îmi povestise că există mai multe versiuni pentru numeroase tablouri ale lui Caravaggio, fiindcă oamenii se înghesuiau să le copieze. Asta se întâmpla de obicei pe loc în atelier, când vopseaua originalului încă nu se uscase. Exista o piață pentru acele copii, iar când originalul era trimis celui care-l comandase, copistul ajungea prea târziu. Trebuia să

acționeze imediat. M-am gândit că aceşti copişti trebuie să fi fost la curent cu operele produse de Caravaggio mai bine decât oricine altcineva. Dacă văzuse cineva ultima pânză înainte ca ea să dispară, fusese unul dintre ei. Trebuia să urmez această pistă.

Nu mi-a fost greu să descopăr că cei mai importanți copişti ai ultimelor lucrări ale lui Caravaggio au fost doi pictori din Țările de Jos, Louis Finson din Brugge şi amsterdamezul născut în Hamburg Abraham Vinck. Finson realizase celebra replică a Madonei cu rozariul, care se afla acum la Viena, şi a Iuditei tăind capul lui Holofern, în Palazzo Zevallos Stigliano din Napoli. Au trăit şi au lucrat în Napoli în perioada în care şi Caravaggio locuia acolo. Au fost prieteni buni ai lui Caravaggio. Ar fi putut fi martori la moartea lui. Era foarte probabil ca ei să fi văzut autoportretul dispărut care-l înfățişa ca Maria Magdalena.

Dar acolo pista se înfunda. Nu reuşeam să stabilesc o relație între Finson şi Vinck şi Veneția. M-am gândit că trebuie să raționez altfel. Trebuia să încep în Veneția şi să trasez cu răbdare tradiția venețiană a caravaggienilor, adepți şi imitatori, înapoi până la maestru. M-am apucat de studiu, dar, spre surprinderea mea, am descoperit că nu există nicio tradiție a caravaggismului în Veneția. Aparent, operele lui Caravaggio nu au dobândit niciodată în Veneția statutul pe care îl aveau în restul Italiei şi în nordul Europei. Nu au avut adepți în Veneția. Nu se potriveau cu gusturile venețienilor. Legendarul specialist în istoria artei Roberto Longhi formulează asta cu flerul său caracteristic. Caravaggio crescuse în țarinile dintre Milano, Bergamo şi Brescia, unde umbrele sunt lungi, şi îşi dezvoltase naturalismul teribil în Roma, un oraş care era în toate privințele opusul Veneției colorate şi pline de viață. Lumina şi culoarea erau spălate de apa Tibrului în inima unui oraş

putred care se îndrepta către o contrareformă sordidă de pompă şi de mizerie.

Însă exista o excepţie frapantă. Într-o antologie de studii despre colecţiile de artă din Veneţia secolelor şaisprezece şi şaptesprezece, de Linda Borean şi Stefania Mason, peste care am dat în biblioteca lui Clio, am găsit un articol de Linda Borean şi Isabella Cecchini despre o colecţie a lui Giovanni Andrea Lumaga, un colecţionar şi neguţător veneţian din secolul al şaptesprezecelea, care, singurul din oraş în acea perioadă, arătase interes pentru lucrările caravaggienilor. De aceea, un articol era dedicat colecţiei sale. Se demonstra că apariţia acestor tablouri în Veneţia pentru a fi apreciate şi achiziţionate de către Lumaga era strâns legată de faptul că pictorul flamand Nicolas Régnier se stabilise în 1626 în Veneţia. Şi el era un bun prieten al lui Caravaggio. Se cunoscuseră la Roma. Pe lângă asta, se împrietenise cu Louis Finson şi Abraham Vinck. Când se mutase din Roma la Veneţia, Régnier luase cu el o cantitate însemnată de opere din proprietatea personală, printre care pânze ale lui Caravaggio.

În acest studiu ştiinţific, am găsit o referinţă la Francesco Saverio Baldinucci, care, în biografia pe care o face pictorului Luca Giordano, menţionează în trecere colecţia neguţătorului Giovanni Andrea Lumaga. Printre tablourile cărora li se aminteşte titlul era o *Sfânta Maria Magdalena căindu-se, în stilul lui Spagnoletto*. Asta era porecla lui Jusepe de Ribera, micul spaniol, unul dintre cei mai dedicaţi şi mai talentaţi adepţi ai lui Caravaggio din perioada de început, care călătorise în mod special din Spania la Napoli ca să-l întâlnească pe Caravaggio. Când spui că un tablou e pictat în stilul lui Spagnoletto, spui că e pictat în stilul lui Caravaggio.

Şi acel tablou lipsea din inventarul pe care Lucrezia Bonamin, văduva lui Giovanni Andrea Lumaga, ceruse să fie

întocmit când a vrut să vândă colecția. Şi faptul că acel tablou nu e trecut pe inventar nu poate să însemne decât că văduva a decis să nu-l vândă.

OK. Stai puțin. Asta era ceva. De fapt, am vrut să joc jocul numai ca să-i fac o plăcere lui Clio, dar acum aproape începeam să cred de-a binelea. Nu era exclus ca acea *Maria Magdalena* pe care o aminteşte Baldinucci să fie ultimul tablou al lui Caravaggio. Atunci pânza ar fi fost adusă la Veneția de către Nicolas Régnier şi vândută lui Lumaga. Tabloul trebuie să fi ajuns în mâinile lui Régnier prin intermediul lui Louis Finson şi Abraham Vinck. Toate astea nu erau complet improbabile. Şi, dacă tabloul nu era pe inventarul întocmit pentru vânzarea colecției, pentru că nu fusese scos la vânzare, atunci nu era exclus să se afle încă în Veneția.

Începea să mă ia amețeala. Am cântărit febril opțiunile. Veneția nu era foarte mare, dar nici micuță. Unde ar putea fi tabloul dacă Lucrezia Bonamin îl păstrase pentru sine? Trebuia să descopăr unde locuise. În articolul lui Borean şi Cecchini am găsit o referință la un act notarial din 1701 în care era scris că Lucrezia Bonamin murise la vârsta de şaptezeci şi şase de ani. Poate erau mai multe documente. Trebuia să merg la arhivă.

Asta se transforma într-o întreagă aventură, dar n-aveam timp să stau să reflectez pe îndelete la ea, căci voiam să găsesc cât mai repede ce căutam şi să o uimesc pe Clio cu descoperirea mea. Am aflat că Giovanni Andrea Lumaga şi soția lui locuiseră într-o casă mare în Santa Marina, care aparținea familiei Dandolo şi pentru care plăteau chirie suma deloc neglijabilă de trei sute de ducați (ASVE, Dieci Savi alle Decime, Estimi 1661, fila 217, fasc.n. 665 şi Catastici, Estimo 1661, fila 421, parohia Santa Marina). După moartea soțului ei, văduva Lucrezia Bonamin se mutase într-o casă mai mică din parohia învecinată Santa

Maria Nova, unde a locuit până la moarte (ASVE, Notarile, Testamenti, notarul Giovan Battista Giavarina, fila 1197/ 202, pagină separată).

Dacă *Maria Magdalena* a lui Caravaggio nu fusese vândută în 1677, tabloul fusese dus în noua casă din Santa Maria Nova. Şi dacă după aceea nu a mai apărut niciodată însemna că încă se afla acolo. Trebuia să fie. Nu se putea altfel. Din păcate, nu aveam o adresă mai exactă decât o indicație a parohiei. Dar o parohie era o zonă care se putea cerceta. Biserica Santa Maria Nova fusese în cartierul Cannaregio, aproape de Chiesa dei Miracoli, dar fusese demolată în secolul al nouăsprezecelea. Vorbeam deci de partea de est a cartierului Cannaregio. Acolo trebuia să pornim căutarea. Aventura putea să înceapă.

3

Numai că aventura încă nu putea să înceapă imediat. Organizarea unui congres îți ia mai mult timp decât crezi şi, chiar dacă tu crezi că asta îți ia mai mult timp decât crezi, tot îți ia mai mult timp decât crezi. Asta-i în general problema cu majoritatea lucrurilor: durează prea mult. Un prieten scriitor din Țările de Jos m-a învățat odată despre Legea Conservării Nenorocirii, care este responsabilă pentru apariția din senin a problemelor noi de îndată ce problemele vechi, în sfârşit, cu greu s-au rezolvat. Orice încercare de redresare aproape mereu înrăutățeşte lucrurile, dacă mă pot cita. Dar încep tot mai mult să mă conving că această lege oferă doar o explicație parțială pentru o forță primordială care conduce lumea, care este Legea Conservării Tuturor Lucrurilor. Starea naturală a lucrurilor este că totul rămâne aşa cum este. Ca ființă omenească trecătoare, cine vrea să aducă o schimbare într-un mic segment trebuie să facă o sforțare supranaturală. Un om înțelept nu aspiră să ducă

lucrurile la bun sfârşit, căci ştie că durata vieţii omeneşti e limitată şi probabil neîndestulătoare.

Lentoarea naturală a lumii este în Italia mai palpabilă decât în altă parte. Am văzut cândva nişte graffiti. „Italians do it better", scrisese cineva pe zid. Altcineva tăiase „better" cu o linie şi îl înlocuise cu „later". Departe de mine să sugerez că, în această privinţă, Clio e o italiancă tipică. Hai să mă exprim aşa: într-un context italian, s-a văzut forţată să acţioneze în stil tipic italian.

În plus, era vorba de frustrări considerabile. Clio avea impresia că, la organizarea congresului, nu e susţinută de şefa ei, directoarea Galleriei, Delfina Ballarin, şi această părere a evoluat treptat în convingerea că îi pune în mod deliberat bețe-n roate. O întrebasem pe Clio care ar fi motivul pentru această presupusă sabotare, dar fusese o întrebare prostească. Motivul era, evident, acelaşi dintotdeauna: invidia. Raporturile de putere nu puteau fi perturbate de succesul unei subordonate. Răspunsul la întrebarea dacă e în stare să organizeze un congres prestigios nu trebuia să depindă de calităţile ei, ci era determinat de poziţia ei ierarhică şi, dacă ea, datorită calităţilor ei, ameninţa să obţină un succes mai mare decât i se cuvenea pe baza poziţiei ei ierarhice, trebuiau luate măsuri pentru a restabili ordinea naturală a lucrurilor. În plus, era complet irelevant că mă indignam, alături de ea, cu privire la asta, fiindcă aşa stătea treaba.

Această sabotare nu lua niciodată forma unor acţiuni vădit contraproductive, ci rămânea învăluită într-o neglijenţă zâmbitoare, care era foarte intenţionată. Un exemplu clar îl reprezentau invitaţiile oficiale pentru invitaţii pe care îi avea în vedere. Protocolar, era necesar ca invitaţia să fie trimisă de cineva aflat la acelaşi nivel ierarhic ca invitatul. Ca funcţionar oficial de rangul doi, nu puteai invita un ministru al unui stat suveran prieten. Iar Clio îi

avea în vedere pe directorii marilor muzee italiene. Deşi majoritatea îi confirmaseră deja personal, în mod informal, invitația oficială trebuia să vină din partea directoarei muzeului Gallerie del Seicento, adică Delfina Ballarin. Făgăduise în mod repetat că o va face, părând că debordează de entuziasm şi de recunoştință față de Clio pentru faptul că organiza asta, dar după aceea nu întreprinsese nimic. Se putea găsi o cale să ocolească ierarhia formală făcând nişte maşinațiuni (caz în care lui Clio îi prindea bine faptul că era prietenă cu iubita coordonatorului ei de doctorat, care, mai mult sau mai puțin, îi făcuse rost de postul ăsta) şi bazându-se pe rezonanța magică a numelui ei de familie nobil, dar toate acestea îi luau timp şi energie şi o necăjeau.

În zilele acelea, am făcut tot posibilul să umblu numai pe vârfuri. Am devenit servitorul ei exemplar instruit, am stat răbdător la dispoziția ei când simțea nevoia să-şi descarce frustrările pe mine şi, în rest, m-am furişat precaut cât mai departe de toanele ei proaste.

4

Când s-a făcut duminică şi Clio a zis că o doare-n fund de tot congresul ăla blestemat şi că vrea să facă ceva distractiv, mi s-a părut că a sosit momentul ideal ca să-i prezint teoria mea. M-a ascultat având pe chip o expresie care putea trăda atât uimire, cât şi îndoioşare.

— De ce ai căutat toate astea? a întrebat. Ai făcut-o pentru mine?

— Pentru noi. Mă gândisem că avem nevoie de o aventură.

— Eşti drăguț.

— Dar cum ți se pare teoria mea? am întrebat.

— Te ține cu sufletul la gură, a zis. N-am nimic de obiectat în privința asta. Îți mulțumesc.

— Dar din punct de vedere ştiinţific?

— Hai să spunem că vreo două detalii banale din reconstrucţia ta sunt poate mai puţin convingătoare. Punctul vulnerabil al ipotezei tale este că, de fapt, se bazează în totalitate pe mărturia lui Baldinucci. Este o sursă târzie. Biografia lui Luca Giordano este din 1728, dacă nu mă înşel. Ai dreptate când afirmi că *Maria Magdalena* pe care o pomeneşte Baldinucci nu are cum să fie a lui Luca Giordano, aşa cum încearcă să ne convingă Baldinucci. Ar putea fi însă o problemă faptul că avem un inventar din 1743 al lucrărilor care erau în posesia lui Antonio Maria Lumaga, fiul lui Giovanni Andrea Lumaga al tău, care între timp se mutase la Napoli, şi că acolo apare o *Maria Magdalena* anonimă. Cunosc acel inventar, fiindcă a fost consemnat în Getty Provenance Index. Ca să ne menţinem teoria că tabloul pe care îl numeşte Baldinucci se află încă în Veneţia, ar trebui să susţinem că pânza documentată în 1743 la Napoli reprezintă o altă operă. Este improbabil, dar nu imposibil.

Apoi mai e şi problema identificării acelei pânze ca ultimul tablou al lui Caravaggio. Faptul că Baldinucci spune că este pictat în stilul lui Spagnoletto pledează în favoarea ta, sunt imediat de acord cu tine. Şi, dacă pe vremea aceea era un Caravaggio în Veneţia, este într-adevăr plauzibil că Nicolas Régnier să fi adus pânza de la Roma. Dar ultimele trei tablouri ale lui Caravaggio, pe care le făcuse pentru Scipione Borghese, au fost realizate la Napoli. Régnier nu avea nimic de-a face cu oraşul Napoli. Pe atunci locuia la Roma. Relaţiile sale personale cu Caravaggio datează dintr-o perioadă mai timpurie, când şi Caravaggio locuia încă la Roma. Isteţ din partea ta să presupui că Finson şi Vinck au funcţionat ca intermediari. Chiar ai nevoie de ei ca să-ţi susţii ipoteza. Dar pentru mine rămâne neclar ce motivaţie ar fi putut avea Finson şi Vinck ca să ia legătura cu Régnier

în îndepărtata Romă. Ar trebui să elaborezi această părticică a teoriei tale. Acolo, scenariul tău prezintă un loc gol.

Însă toate astea nu sunt complet imposibile. Dar, dacă ai avea dreptate că pânza pe care o pomeneşte Baldinucci este ultimul nostru tablou al lui Caravaggio şi că Lucrezia Bonamin a ascuns acea pânză undeva în Veneţia înainte de a muri, mă miră că nu te-ai gândit că familia Lumaga a finanţat construcţia capelei Mântuitorului din biserica carmelitelor desculţe, unde a fost găzduită, în 1732, şi cripta familiei. O asemenea capelă mi se pare un loc mai sigur decât o casă închiriată din cartierul muncitoresc Cannaregio. Biserica şi capela există încă. Acolo aş începe căutările.

5

Numele oficial al bisericii carmelitelor desculţe este Chiesa di Santa Maria di Nazareth. Se află pe malul Canal Grande, la baza podului Ponte degli Scalzi, în faţa gării Santa Lucia. Ca să ne pregătim pentru expediţia noastră, am studiat bine pozele capelei familiei Lumaga. Era o capelă nu prea mare, cu o boltă care, mai târziu, în 1732, a fost pictată de Tiepolo. Era prevăzută cu un altar din marmură policromă. Piesa centrală era un crucifix din marmură dintr-o perioadă ulterioară, flancat în părţile laterale de trei coloane cenuşii corintice, care susţineau un timpan fantezist în formă de clopot, încununat de un motiv cu scoici şi prevăzut cu o mică ferestruică rotundă păzită de sfincşi.

Am încercat să ne gândim unde ar putea fi ascuns tabloul. Locul cel mai la îndemână părea să fie în spatele panoului central din marmură care forma fundalul pentru crucifix. Dar Clio avea îndoieli. Imaginea era în mod clar de la sfârşitul secolului al optsprezecelea. Era vorba de un adaos ulterior. Erau şanse mari ca placa din marmură să fi fost

montată împreună cu crucifixul. Dacă ar fi fost ascuns în spatele ei, tabloul ar fi fost descoperit în timpul acestei operațiuni. Din cauza ferestrei rotunde, timpanul ieşea din calcul. Astfel, nu ne rămânea decât altarul. Judecând după fotografiile de pe internet, nu era imposibil să existe un spațiu între partea din față şi cea din spate a altarului. Între masa dreptunghiulară şi structura concavă care servea drept temelie pentru cele şase coloane poate exista o deschizătură. Asta ar fi putut semnala o nişă ascunsă, deşi era greu de imaginat cum puteau fi puse în mişcare structurile grele din marmură ca să ai acces la acel spațiu. Inspirat de aventura noastră din Portovenere, am sugerat pardoseala ca posibilitate. Pe baza fotografiilor, fusese greu de apreciat, dar capela nu era adâncă, iar pardoseala părea solidă. Atunci lui Clio îi căzuseră ochii pe panourile laterale. Peretele din dreapta părea să aibă mai multă adâncime decât cel din stânga. Această asimetrie ar fi putut trăda ceva. Pe altar fusese aplicat un relief simplu al unui înger care arăta spre dreapta. Era un indiciu?

— Vorbeşti ca un documentar de pe National Geographic Channel, spusese Clio, cu o întrebare care răsună sugestiv la sfârşitul paragrafului. Oho! Şi pe urmă dai drumul unui calup de reclame.

Râdea. Mă făcea fericit să o văd iar binedispusă pentru prima oară după zile întregi.

— Reclamă la un weekend romantic în Veneția pentru două persoane, am zis.

Ne-am plimbat ținându-ne de mână, parcurgând ziua de duminică de la casa noastră de lângă Galleria către noua noastră aventură. Când am ajuns la Chiesa di Santa Maria di Nazareth, am constatat că e zarvă. Venise o ambulanță. Poliția era de față. Cheiul din fața bisericii fusese izolat cu benzi de avertizare de culoare roşie şi albă, în spatele cărora

turiştii se uitau şi filmau. Cineva zăcea pe jos printre bucăți de piatră.

— Probabil că o parte a fațadei s-a sfărâmat, a zis Clio. Şi i-a căzut în cap băiatului ăluia de colo. Asta se întâmplă când ai prea mult patrimoniu şi n-ai bani să îl întreții. Dar puştiul ăla s-a ales, în orice caz, cu un cucui frumuşel ca suvenir din Veneția. Oricum e mai original decât o gondolă mică din plastic.

Părea că trebuie să amânăm vizita noastră la biserică şi cea mai mare descoperire din istoria picturii occidentale. Accesul era blocat şi, după cum se vedea, putea să mai dureze ceva. Am mers până la banda de avertizare ca să evaluăm situația mai în detaliu. De cealaltă parte a benzii, un polițist ținea ferm sub supraveghere toată scena. Clio i s-a adresat şi l-a întrebat cât timp va mai fi necesară izolarea zonei. La asta îi era peste putință să-i dea un răspuns, nici măcar cu aproximație. Clio a zis că e mare păcat că pur şi simplu cad bucăți din monumentele noastre. Însă aici a fost nevoit să o corecteze. Nu asta se întâmplase. Lucrurile se petrecuseră altfel decât credea ea. Băiatul care zăcea pe jos era un turist olandez care se gândise că ar fi o idee amuzantă să-şi facă un selfie cu statuia Sfântului Sebastian din prima nişă din stânga de acolo, pe rândul cel mai de jos. Cât de sus să fie? Vreo patru metri. S-a cățărat până acolo.

— Şi atunci a căzut, a completat Clio. Sper că şi-a rupt gâtul.

— Şi mai rău, *dottoressa*, a zis polițistul. S-a agățat de capul statuii, care atunci s-a rupt. Aşa a căzut.

De abia atunci am văzut. Statuia din stânga de pe rândul cel mai de jos nu mai avea cap. Marmura de la gât era albă precum creta de la ruptura proaspătă. Bietul Sebastian, deja ciuruit de săgeți, mai fusese şi decapitat fără niciun motiv. Clio s-a înfuriat. Am dus-o departe de locul delictului, pentru că ar fi fost în stare să sară peste banda care

delimita zona ca să-i dea olandezului făcut praf un şut care să-i rupă şira spinării, dacă nu şi-o rupsese deja.

— Sper să-şi petreacă zilele lui inutile cu selfie-ul lui pentru tot restul vieții, invalid şi impotent, într-un apartament care te face să-ți tai venele de la marginea unui cartier nou de locuințe din țara ta barbară de tot rahatul, în timp ce ploile torențiale ale unei toamne veşnice îi zguduie ferestrele şi îi chinuie conştiința, a zis. Sculptura aceea a Sfântului Sebastian este o capodoperă a barocului târziu venețian, făcută de Orazio Marinali. *Era* o capodoperă, căci acum a fost distrusă pentru totdeauna. Un puşti dintr-ăsta, care niciodată în toată viața lui n-a avut altă realizare decât să facă laba, nu are nici cel mai mic habar cine a fost Orazio Marinali şi cât de unică şi specială este opera pe care a stricat-o prin comportamentul său tâmpit şi infantil. Sculptura a fost realizată între anii 1672 şi 1680. A înfruntat aproape trei secole şi jumătate. Oştirile lui Napoleon, ale împăratului austriac, ale lui Garibaldi, ale lui Mussolini şi ale lui Hitler nu au putut să o distrugă, dar un singur cretin în boxeri şi adidaşi care vrea să-şi facă un selfie e de ajuns să facă praf trei secole şi jumătate de istorie. Chiar sper să nu se mai poată ridica niciodată în picioare şi le voi trimite foarte personal o scrisoare părinților lui ca să le spun că nu trebuie să deplângă pierderea nulității pe care au adus-o din greşeală pe lume.

Nu, Ilja, trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Cucerirea Romei de către barbari a produs mai puține pagube decât hoardele în pantaloni scurți care ne inundă în prezent. Suntem martori la ultima şi definitiva invazie barbară a Italiei. Ce vezi aici este înmormântarea Europei şi toți turiştii de aici sunt de față, se uită la ea şi fac poze fără să realizeze că ei sunt cei care au dat lovitura de grație celor trei mii de ani de cultură europeană.

Eram în fața gării, care scuipa noi transporturi de rucsacuri şi trolere peste oraşul fragil. Clio s-a uitat la clădirea gării şi a zis:

— Plecăm?

— Încotro vrei? am întrebat-o.

— Nu contează. Departe. Nu mai rezist. Vreau să plec pentru totdeauna de aici.

6

Dar fireşte că n-am plecat. Existau obiecții şi obligații. Aveam o viață de trăit şi un congres de organizat, care, în cele din urmă, a luat forma unei conferințe la masa rotundă cu mai puțini invitați decât sperase Clio în primă instanță, pentru că directoarea ei Delfina Ballarin refuzase să-i susțină inițiativa. Dar, în orice caz, erau invitați de un calibru destul de mare cât să justifice invidia directoarei față de subordonata ei. Ca să îşi împace oarecum şefa cu viitorul ei succes, Clio îi ceruse respectuos să deschidă întrunirea. După aceea, urma să ia cuvântul Eike Schmidt, directorul muzeului Uffizi din Florența, Antonio Paolucci, directorul muzeelor Vaticanului, scriitorul şi istoricul de artă francez Jean Clair, conservator general al patrimoniului național francez şi autorul unei cărți controversate despre criza muzeelor, şi Alessandra Mottola Molfino, cea mai importantă muzeoloagă a Italiei, ca să nu spunem a Europei.

Eram acolo, în aula Galleriei. Pe lângă faptul că nu m-ar fi iertat dacă nu mă prezentam, n-aş fi vrut să pierd evenimentul. Clio purta un inegalabil costum Armani din mătase, de culoare antracit, cu fustă şi sacou care se încheia parte peste parte şi decolteu tip bărcuță cu o fundă frivolă în loc de guler şi pantofii ei roşu-Ferrari cu toc înalt de la Mad Hatters. Nu ducea lipsă de public. Aula se

umpluse cel puțin pe trei sferturi. M-am aşezat în ultimul rând şi am fost deja dinainte mândru de Clio.

Într-un discurs de deschidere pompos care, potrivit bunului obicei italian, a ținut mult prea mult, directoarea şi-a luat elegant rolul de gazdă modestă, care refuza anticipat orice laudă pentru inițiativa ei extraordinară, pentru că voia să îi aducă în prim-plan pe eminenții invitați, pe care ulterior, deşi evident că nu aveau nevoie de nicio introducere, i-a prezentat pe larg publicului, subliniind printre toate calitățile lor evidente aprecierea pe care o aveau față de ea.

Eike Schmidt, care era de trei ani director al muzeului Uffizi, a povestit că prioritatea fundamentală era încă aceeaşi ca la numirea lui în funcție cu trei ani în urmă, şi aici se referea la problema jenant de banală, practică, dar aproape de nerezolvat a lungimii cozilor. Avea în grijă o colecție de o mie de ani, cu tot ce a creat mai frumos omenirea, dar se vedea nevoit să se ocupe de timpii de aşteptare la intrarea în muzeu. Când începuse, situația era intolerabilă. Turiştii stăteau cel puțin trei ore la coadă şi deja erau epuizați dinainte de a intra în sfârşit în muzeu. Şi, de fapt, trebuia să fie sincer şi să spună că lucrurile tot aşa stăteau. Mijloacele lui erau limitate. Muzeul său se afla într-un *palazzo* vechi de secole din centrul istoric al Florenței şi nu putea fi pur şi simplu renovat pentru a facilita accesul fluxului de turişti, care sporea necontenit. Nu putea să extindă programul, căci doar când propusese asta deja i se declarase război de către sindicatele personalului muzeului. Acum făcuse apel la competența specialiştilor americani în domeniul managementului, menținerii sub control şi influențării maselor de oameni. În ei îşi pusese speranțele. Pe urmă a vorbit cu înflăcărare despre misiunea ştiințifică a muzeului său şi a muzeelor în general, dar singur a recunoscut că suna ca un anacronism umblător în

vremurile astea care cereau, mai presus de toate, controlul mulțimilor.

Antonio Paolucci era un distins intelectual în vârstă, care arăta de parcă în orice clipă l-ar fi putut cita pe Dante din memorie şi care a şi făcut-o, „Tosto fur sovr'a noi, perché correndo/ si movea tutta quella turba magna" din cântul al optsprezecelea al *Purgatoriului*, unde o ceată de păcătoşi ce se făceau vinovați de lene şi de exces de timp liber au fost osândiți să alerge veşnic unii după alții. Cu asta şi-a început intervenția. După aceea a zis că, în cazul muzeului Ufizzi al stimatului său coleg Schmidt, „tutta quella turba magna" ajunge la patru milioane de vizitatori pe an, ceea ce era, negreşit, o cifră considerabilă, dar că el, în muzeele Vaticanului, se confruntă cu un interes cu 50% mai ridicat.

Pe lângă asta, muzeul său era unic în lume, pentru că nu fusese niciodată menit să fie muzeu, ci tezaur al Sfântului Scaun. Colecția era focul cristalizat a două milenii de devoțiune creştină, epicentrul identității culturale a Europei şi inima şi conştiința artistică a Sfintei Biserici Catolice. În mod intenționat folosea cuvinte mari, pentru că voia să atragă atenția că această colecție de artă nu fusese niciodată destinată publicului, cu atât mai puțin unui public de milioane. Nu doar colecția, ci şi structura muzeală făcea parte din interiorul privat al palatului papal. Milioanele de vizitatori trebuiau să fie goniți prin odăile private ale Sfântului Părinte, dacă îi îngăduiam o mică exagerare, dar cam aici se ajungea. Nu trebuia să mire pe nimeni că asta provoca imense probleme, fiindcă odăile fragile şi scârțâitoare nu fuseseră niciodată destinate să fie călcate în picioare de şase milioane de vizitatori pe an.

Michelangelo ar fi fost uimit dacă ar fi auzit că douăzeci de mii de oameni pe zi vizitează Capela lui Sixtină. Asta nu fusese niciodată intenția lui. Cardinalii trebuiau să țină un conclav acolo o dată la douăzeci, treizeci de ani. Pentru asta

fusese făcut totul, ca să servească drept sediu exclusiv de reflecție şi contemplare în cercul închis al lumii bisericeşti, unde până şi cardinalii tăceau din respect, şi nu drept atracție de bâlci. Marea problemă cu asta era, în opinia lui Paolucci, că nu poți pur şi simplu să îngădui lucruri la care structurile astea nu rezistă fără să scapi nepedepsit. Oamenii respiră, iar respirația a şase milioane de vizitatori pe an reprezenta, în combinație cu praful şi cu cojițele de piele descuamată, o amenințare fatală pentru frescele Capelei Sixtine.

Dispusese recent să fie restaurate frescele şi să fie montată o instalație de purificare a aerului pentru a le proteja de propria lor faimă. Fusese o operațiune extrem de complexă, care costase zeci de milioane de euro, fiindcă, în mod evident, nu poți pur şi simplu să te apuci să dai găuri şi să instalezi țevi în zidurile unui monument istoric unic. Avea să ne scutească de detalii, dar concluzia era că noua instalație high-tech de purificare a aerului nu făcea față. Nu aveai cum să ventilezi aerul pentru şase milioane de vizitatori pe an. În concluzie, a spus că există până la urmă două posibilități. Fie închideam Capela Sixtină pentru public, fie frescele lui Michelangelo ar fi dispărut în câteva decenii. Din păcate, prima variantă nu era realizabilă din punct de vedere politic.

Jean Clair i-a continuat ideea, lansând întrebarea pentru câți dintre aceste şase milioane de oameni vizita la muzeu oferă o experiență valoroasă. Chiar credeam că toți asiaticii şi americanii ăia pricep vreo boabă din operele de artă pentru care stau la coadă ore întregi? Chiar şi pentru turiştii occidentali se căsca o prăpastie de netrecut între lumea reală experimentată de ei şi contextul istoric şi religios în care apăruseră aceste opere. Nu doar că ne puneam patrimoniul la dispoziția hoardelor, dar le mai şi permiteam ignoranților să solicite ca un drept moral

aproprierea patrimoniului nostru. Asta dovedea o obsesie deplasată pentru democrație şi un ideal socialist depăşit de ridicare a maselor, ca să facă accesibile pentru prostime cele mai elitiste expresii ale intelectului uman.

Avea stilul de a vorbi rigid şi ursuz al cuiva care s-a obişnuit ca opiniile lui incontestabile să fie percepute ca provocări. Şi voia să meargă şi mai departe. Muzeele erau cavouri. Existența muzeelor era în sine un fenomen de criză şi un simptom al unei culturi pe moarte, deoarece o cultură vie nu are nevoie de muzee. Muzeele erau mausolee ale nostalgiei, unde zăceau pe năsălie resturile unui trecut superior prezentului. Multele milioane de vizitatori erau nişte voyeuri la îngroparea Occidentului, dar ajunseseră prea târziu.

Alessandra Mottola Molfino şi-a început expunerea cu un rezumat istoric clar şi clarificator al evoluției culturii muzeale în Italia şi în Europa. Ca mare doamnă a muzeologiei, nu mai trebuia să demonstreze nimic. Îşi putea permite să fie simpatică. Schița ei istorică se termina cu evoluția din zilele noastre care o îngrijora şi pe care o numea monopolul multinaționalelor. Prin asta, se referea la marile muzee cu faimă internațională, care canibalizau toate muzeele mai mici şi care, sub presiunea tiraniei mentalității comerciale, se profilau tot mai mult ca nişte supermarketuri de artă, care urmăreau ca totul să fie la scară largă şi în volum cât mai mare, în folosul vânzării profitabile a articolelor promoționale.

În marile muzee din Londra şi New York, precum British Museum, Victoria and Albert Museum şi MoMA, cel mai important loc era magazinul muzeului. Acesta era sfânta sfintelor, unde se obținea cea mai mare parte a cifrei de afaceri şi unde, de altfel, vizitatorii petreceau şi considerabil mai mult timp decât în sălile unde era expusă colecția. În beneficiul magazinului muzeului, trebuia să ne străduim să

crească numărul de vizitatori. Muzeele din restul lumii urmau acest model economic de succes.

Ce amenința să treacă în plan secund prin această străduanie era cea dintâi şi cea mai însemnată funcție primordială a muzeelor: conservarea. Înseşi operele de artă erau sacrificate pe altarul modelului de business, după cum ne arătase convingător intervenția lui Paolucci. Molfino a schițat urmările acestei evoluții fluturându-ne prin fața ochilor scenariul, probabil absurd, dar din păcate departe de a fi imaginar, în care se vindeau milioane de magneți de frigider, agende, umbrele, carnețele, căni, tricouri şi şervete de masă cu *Judecata de Apoi* a lui Michelangelo, în vreme ce opera însăşi se estompa în pofida atenției tuturor.

Clio a strălucit în discuția de încheiere. A fost tăioasă şi ironică şi i-a provocat cu succes pe cei patru invitați să reflecteze la consecințele extreme ale punctelor lor de vedere. La un moment dat, a dus discuția către posibile soluții ale crizei semnalate de toți. Ea însăşi a sugerat creşterea drastică a prețurilor de intrare la muzeu. Căci nu era oare absurd şi scandalos, aşa a zis, să ne irosim cele mai mari comori ale omenirii pentru prețul unui Big Mac şi al unei Coca-Cola fără zahăr? I-a făcut să râdă pe toți, dar ea nu glumea deloc. Se gândea la un preț de 400 de euro pentru un bilet de intrare. Poate că tot nu era suficient şi trebuiau să fie luate în considerare şi examene de admitere obligatorii sau admitere acordată exclusiv în urma unei solicitări motivate în scris.

Alessandra Mottola Molfino a zâmbit.

— Stimată *dottoressa* Chiavari Cattaneo, a zis, mă tem că nu există decât o singură soluție dacă vrem să ne protejăm şi să ne păstrăm patrimoniul. Trebuie să închidem porțile în fața barbarilor şi să le baricadăm. Saci cu nisip în fața uşii.

Clio le-a dat celorlalți ocazia de a o contrazice, dar nu au făcut-o. Şi cu asta, mulțumindu-le tuturor, *dottoressa* Clio Chiavari Cattaneo a încheiat întrunirea.

CAPITOLUL DOUĂZECI

GRĂDINA LUMII

1

Patelski se străduia cât putea să nu lase să se observe, dar era obosit. Sau poate că era vârsta, care se vedea mai mult decât în alte dăți. M-am întrebat câți ani are. Nu voise niciodată să dezvăluie ceva despre asta, şi cu atât mai puțin despre toate celelalte lucruri referitoare la persoana sau viața lui, cu excepția faptului că odată spusese în glumă că e atât de bătrân, încât fusese îndrăgostit de Sophia Loren şi sentimentul fusese reciproc, în sensul că şi ea s-ar fi îndrăgostit de el dacă ar fi ştiut de existența lui. Dar încă nu era prea târziu, adăugase el. Ea încă trăia şi tot arăta mult mai bine decât el, exact ca atunci, deci, de fapt, nu se schimbau prea multe într-o viață de om.

De ceva vreme, nu mai cinase jos, în sala de mese a hotelului, şi era mirat de numeroşii turişti asiatici pe care îi găzduia Grand Hotel Europa. I-am zis că încă am avut noroc să pot rezerva pentru noi fosta mea masă permanentă de la fereastră şi că în alte seri poate fi şi mai aglomerat. M-a întrebat dacă-l cunosc pe amiralul chinez Zheng He. I-am spus că n-am avut niciodată plăcerea. Mi-a povestit că împărăția Chinei a trimis între 1405 şi 1433 şapte expediții maritime de mare anvergură către vest, sub conducerea lui Zheng He. Cu o flotă enormă compusă din cele mai mari corăbii din lemn pe care le-a văzut vreodată istoria, trei sute de galioane de peste o sută douăzeci de metri, cu şapte catarge şi patru punți, pe care era transportat un echipaj total de douăzeci şi opt de mii de oameni, a ajuns la Hormuz, în Golful Persic, în Maldive şi la Mogadishu, pe țărmul Africii de Est. Ideea era să dea ocol Africii şi să navigheze pe Marea Mediterană spre Europa. Voiau să ajungă la Veneția, despre care le povestise cu un secol în urmă călătorul singuratic Marco Polo. Dar împăratul a murit şi succesorul său a chemat înapoi flota şi a oprit expedițiile maritime. Ar trebui să încercăm să ne imaginăm ce s-ar fi întâmplat dacă, la începutul secolului al cincisprezecelea, s-ar fi ivit în lagună o flotă chineză gigantică. Ar fi schimbat istoria. Sau, cum a zis Patelski, poate că istoria doar a încetinit uşor şi, între timp, invazia chineză în Europa tot a prins formă. Tot ce trebuie să se întâmple se şi întâmplă, doar că mereu se întâmplă mai târziu decât crezi.

I-am povestit lui Patelski ultimul meu capitol, a cărui primă versiune o terminasem tocmai în acea după-amiază, despre decapitarea idioată de către un turist a statuii Sfântului Sebastian din fațada bisericii Santa Maria di Nazareth, la care Clio şi eu asistaserăm sau, oricum, fusese cât pe ce, şi despre congresul cu directorii de muzee şi

muzeologii din aula Galleriei, pe care îl organizase Clio şi unde se trăsese totuşi concluzia unanimă că turismul de masă reprezintă un pericol pentru colecţiile şi structurile muzeale. Am zis că sigur nu totul e exclusiv din vina chinezilor, dar că turismul din Veneţia şi din restul Italiei seamănă foarte mult cu o invazie.

— Turismul distruge lucrul de care este atras, a zis Patelski. Această lege a naturii se manifestă la scară redusă în Grand Hotel Europa. Nu e vorba despre distrugerea clădirii sau a afacerii, cât de faptul că atmosfera palidă şi fragilă de melancolie palpabilă şi de glorie trecătoare, de care oaspeţii se simt atraşi, este înăbuşită de prezenţa aceloraşi oaspeţi.

— Asta duce chiar şi la pagube materiale, am zis. Candelabrul antic a fost înlocuit cu o monstruozitate modernă din cristal Swarovski, iar portretul lui Paganini – de o fotografie a Parisului, dacă ne limităm la două exemple.

— E o chestiune de gust, *maestro*, a zis Patelski. Dar fireşte că aveţi dreptate. Eu aş fi menţionat pubul englezesc.

Mi s-a părut că-mi pot permite observaţia că turismul de masă, la o analiză mai atentă, este un fenomen copleşitor recent şi că acest fapt reprezintă probabil şi cauza pentru care suntem atât de slab pregătiţi să ne apărăm împotriva lui. Ameninţarea este atât de nouă, încât nici măcar nu am apucat să realizăm că este vorba de o ameninţare.

— Fără să vreau să vă contrazic, aici trebuie, evident, precizat că turismul există din toate timpurile, a zis. Herodot a vizitat Egiptul în secolul al cincilea înainte de Cristos fără un motiv mai bun decât propria curiozitate. Pausanias a scris în secolul al doilea după Cristos un ghid de călătorie pentru Grecia antică, care de pe atunci era deja o amintire care trebuia să fie confruntată cu realitatea. Romanii aveau băile şi staţiunile lor balneare precum Baiae. Seneca se dezlănţuie împotriva concepţiei greşite că oamenii

pot uita de griji plecând în vacanță. În opinia lui, oamenii nu realizează că grijile lor izvorăsc din cap şi că oamenii nu-şi pot lăsa capul acasă, decât sub pedeapsa de a fi izbăviți pentru totdeauna de grijile lor. Dar acea concepție greşită şi obiceiul de a vrea să-ți petreci vacanța fără pic de minte în tărtăcuță se pare că erau suficient de răspândite pretutindeni ca să atragă asupra lor atenția severă a lui Seneca. Dar ştiți toate astea mai bine decât mine.

Despre pelerinaje am putut deja să facem schimb de păreri, dacă îmi amintesc bine, cu o altă ocazie. Probabil primul turist modern a fost marele poet din a doua dumneavoastră patrie, Francesco Petrarca, cel care a ținut cu tot dinadinsul să urce în 1336 Mont Ventoux, genul tipic iresponsabil de demers inutil după care călătorii amatori se dau în vânt în străinătate, şi singura justificare pe care a putut-o născoci pe urmă, după o lungă reflecție, a fost că le reproşează indivizilor cu scaun la cap care, din motive bine întemeiate, se dau în lături de la asemenea aventuri o lipsă frigidă de curiozitate.

Dacă facem abstracție de pelerinaje, turismul în forma lui profană este pentru prima oară oarecum instituționalizat odată cu marele tur, care ajunge la modă în secolul al şaptesprezecelea. Tineri bogați şi răzgâiați din protipendada nordului Europei erau trimişi, în teorie pentru a-şi desăvârşi buna educație şi, în practică, pentru a o desființa, cu o parte a capitalului familiei ca bani de buzunar şi cu un carnețel plin de contacte influente ale tatălui în buzunarul de la piept, într-o lungă călătorie peste Alpi spre Italia, leagănul civilizației europene, şi unii reuşeau de minune, printre mersul la curve şi la cârciumi, să mai vadă mahmuri şi câteva ruine romane şi niscaiva artă renascentistă. Cred că nu ne putem închipui câte bătăi de cap provocau mucoşii ăia blazați, dar erau puțini şi aveau mulți bani de cheltuială, iar lor nu le păsa, fiindcă italienii ăia erau în ochii lor un soi

de maimuțe comice, care degeneraseră într-atâta, încât îşi uitaseră latina şi erau nevoiți să vorbească cu mâinile. În secolele optsprezece şi nouăsprezece, această călătorie de studii la tavernele şi bordelurile sudului a devenit un simbol de statut prestigios, care a putut fi justificat cu şi mai multă uşurință, pentru că în acea perioadă au ajuns la modă teoriile lui Winckelmann despre superioritatea de neegalat a artei antice.

Dar toată acea distracție era un privilegiu exclusiv al elitei nord-europene. De abia de la mijlocul secolului al nouăsprezecelea, când trenurile şi vapoarele cu aburi au făcut călătoriile mai rapide, mai puțin primejdioase şi mai puțin costisitoare, clasele de mijloc au putut începe să viseze să călătorească şi ele odată. Primele croaziere au plecat din Anglia spre Marea Mediterană, iar Thomas Cook a început să ofere călătorii cu trenul organizate, cu mese, excursii şi nopți la hotel incluse în preț, care inițial plecau din Campbell Street Station din Leicester. În anul 1890, Thomas Cook & Son a vândut în întreaga lume peste trei milioane de bilete. Dar, spre deosebire de ce sugerează probabil acest număr, călătoriile au rămas un privilegiu şic. Un cuplu plătea în acele vremuri 85 de lire pentru o călătorie de şase săptămâni prin Germania, Elveția şi Franța. Nu era imposibil de plătit, dar suficient de scump cât să tragi concluzia că aveau să facă o călătorie din asta probabil o singură dată în viață.

De abia cu răspândirea deținerii unui autoturism, în a doua jumătate a secolului al douăzecilea, călătoriile încep să fie cu putință pentru categorii mai mari ale populației. Mersul în vacanță cu maşina este ieftin, dar raza de acțiune este limitată în practică. În acelaşi timp, începe să-şi ia zborul aviația civilă, dacă vreți să-mi scuzați jocul de cuvinte evident. Călătoriile îndepărtate devin posibile, dar biletele de avion sunt foarte scumpe. Şi, una peste alta, prin urmare

încă nu am ajuns în acel moment al istoriei în care să putem vorbi cu adevărat de turism de masă de o amploare pe care, pe bună dreptate, o comparați cu o invazie. Deci, în ciuda micii mele paranteze, pentru care îmi cer scuze, trebuie să vă dau dreptate. Turismul de masă este un fenomen extrem de recent.

2

— Cred că suntem îndreptățiți să presupunem, a continuat Patelski, că valul actual de turişti care inundă Europa este urmarea a două procese independente, a căror evoluție coincide în mod accidental. Primul este introducerea companiilor de zbor low cost. În Statele Unite, care în această privință au în mod tradițional mai puține reglementări, în anii şaptezeci ai secolului trecut existau deja zboruri low cost, dar creşterea exponențială în Europa datează de mai recent. În 1994, companiile low cost au transportat trei milioane de pasageri, în 1999 au fost 17,5 milioane, dar adevărata explozie a avut loc de abia în mileniul al treilea. În 2012, cota de piață a companiilor low cost din Europa a fost pentru prima oară mai mare decât cea a companiilor aeriene tradiționale. În vreme ce în 2002 cota de piață era încă în jur de 10%, în 2017 crescuse până la 25%. În 2016, doar Ryanair a transportat 117 milioane de pasageri. Adunați la asta cele optzeci de milioane de pasageri ai EasyJet din acel an şi nici măcar nu aveți nevoie de cifrele altor companii low cost ca să înțelegeți că anumite centre istorice europene s-au aglomerat în ultimii ani.

— Aceste zboruri ieftine au provocat o adevărată revoluție, am zis. Toate destinațiile sunt accesibile pentru toți şi sunt la fel de îndepărtate, adică la un singur zbor distanță. Nimeni nu se simte protejat de depărtare. În plus, prețul nu mai reprezintă un criteriu de selecție pentru genul de

vizitatori pe care i-am putut întâmpina în centrele noastre istorice fragile. Un plebeu lipsit de orice brumă de inteligență, care distruge o statuie a lui Orazio Marinali pentru că escaladează fațada bisericii Santa Maria di Nazareth ca să-şi facă un selfie, probabil că în vremurile mai distinse de odinioară nu şi-ar fi putut permite un bilet spre Veneția.

Dar poate cea mai mare revoluție a avut loc în mintea oamenilor. Îmi imaginez cuplul dumneavoastră englez din 1890 care îşi permitea o singură dată în viață o călătorie de neuitat în Germania, Elveția şi Franța. Îmi amintesc de propriile vacanțe din copilărie cu părinții. O singură dată pe an, în vacanța mare, porneam în marea călătorie plină de aventuri, în maşina burduşită de bagaje a familiei, către Dordogne sau Ardèche. Ca student, trebuia să-mi găsesc o slujbă şi să fac economii ca să pot cumpăra o singură dată pe an un bilet de avion spre Grecia. În prezent, mulțumită companiilor low cost, a devenit foarte normal să-ți completezi în acelaşi an vacanța la mare şi la schi cu mai multe city-breakuri. Cineva care în ziua de azi merge în vacanță o singură dată pe an trezeşte, de fapt, mila celorlalți. Şi asta arată şi oarecum sărăcăcios pe profilul de Facebook, desigur.

— Al doilea proces, care înrăutățeşte urmările primului, a replicat Patelski, este apariția aşa-numitelor noi economii, ca Brazilia, Rusia şi mai ales China, unde a apărut în scurt timp o clasă de mijloc numeroasă şi destul de înstărită care a putut să-şi vadă cu ochii visul de a vizita Europa. Numărul turiştilor chinezi în Europa s-a triplat în ultimii zece ani. În anul 2000, chinezii au rezervat zece milioane de călătorii transoceanice. În 2017, au fost 145 de milioane, dintre care o mare parte în Europa. Urmările le vedem în jurul nostru în sala de mese. Când vă dați seama că doar 7% din cei 1,5 miliarde de chinezi au un paşaport, vă va fi

clar că există încă potențial pentru o creştere considerabilă. Prognozele estimează că vor fi 400 de milioane de turişti chinezi în 2030. Nu vor veni toți în Europa, dar o mare parte, da. Şi, de departe, cea mai populară destinație a lor în Europa este a doua dumneavoastră patrie, Italia. Iar aici nu ne rămâne decât să le dăm dreptate.

— Am impresia că vreți să mă speriați, am zis.

— Aşa şi e, a spus el.

— Sunt impresionat că ştiți pe dinafară toate aceste statistici, am zis.

A zâmbit.

— Trebuie să recunosc că am făcut nişte cercetări chiar în după-masa asta. Bănuiam că astă-seară va veni vorba despre subiectul turismului.

— Vă sunt foarte recunoscător că v-ați dat osteneala să vă pregătiți pentru cina noastră, deşi aş fi tentat să adaug că e o onoare prea mare.

— Numiți-o bună-cuviință, a spus. Mereu fac asta, deci pot să vă liniştesc că nu aveți motive să vă simțiți onorat.

— Aveți cumva pregătit şi un răspuns la întrebarea cum ne putem înarma împotriva ulterioarei creşteri iminente a turismului, deja de pe acum insuportabil şi distructiv?

— Nu există un răspuns simplu la această întrebare, a zis. Libera circulație a persoanelor este un mare bine, iar Europa e blestemată să aibă un trecut fotogenic. Adevărata problemă, după părerea mea, este piața liberă. Şi cu asta nu mă refer în primă instanță atât de mult la faptul că filozofia pieței libere permite şi chiar încurajează companiile de transport aerian să se scoată una pe alta din joc prin concurența cu tarife mult sub pragul care ar putea fi acceptabil pentru cineva care nu pierde din vedere daunele aduse mediului pricinuite de călătoriile aeriene. Mă refer, în primul rând, la faptul că filozofia dominantă a pieței libere reprezintă un obstacol care face aproape imposibil să te

gândeşti la o metodă de a direcționa turismul şi de a minimiza urmările lui dezastruoase. De fapt, în centrele noastre istorice are loc o bătălie pentru spațiul public, în cadrul căreia întreprinzătorii particulari, în folosul propriului câştig, vor să cedeze cât mai mult în fața prostului-gust profitabil al turiştilor, iar autoritățile publice, în baza unei încrederi dogmatice în piața liberă, şi-au refuzat orice mijloace ale puterii de a interveni. Ca să împiedicăm vânzarea la reducere a centrelor oraşelor noastre, reprezentanții noştri aleşi democratic trebuie să smulgă puterea decizională asupra spațiului public din mâinile hrăpărețe ale afaceriştilor. Nu există o altă cale. Altfel, toată Europa va deveni o mare Veneție.

Dar, ca să reuşim această schimbare radicală de mentalitate, trebuie înainte de toate să realizăm că turismul de masă reprezintă o amenințare. În loc de asta, deocamdată prevalează concepția greşită că este un model de business. Turismul nu este combătut, ci stimulat. Peste câteva decenii, oamenii vor privi în urmă cu aceeaşi neîncredere cu care se uită în zilele noastre la reclame vechi care recomandau fumatul din motive de sănătate. Eventual, pot să trag speranțe că romanul dumneavoastră va contribui la procesul de conştientizare.

3

— Vă mulțumesc pentru încredere, am zis. Şi vă mulțumesc pentru analiza dumneavoastră, cu care nu pot decât să fiu de acord. Îmi amintesc conversația noastră de acum ceva vreme, în decursul căreia, pe baza caracteristicilor identității europene, am ajuns la concluzia că bătrânul continent e predestinat să devină zona de recreere pentru restul lumii. Ne-am încheiat discuția

întrebându-ne dacă asta e un lucru rău. Pare că astă-seară ați răspuns afirmativ la întrebare.

— Ne putem imagina diferite feluri de grădini în care să ne odihnim, a spus. Nu orice loc de recreere trebuie să devină un parc de distracții.

— Dar poate mai există un aspect fundamental care stă la baza problemelor semnalate de dumneavoastră privind exploatarea economică a turismului, şi anume: se pune întrebarea dacă există o altă variantă. Veneția este un exemplu foarte clar de oraş care s-a lăsat oftând să fie acaparat de turism pentru că nu mai exista o economie alternativă prin care oraşul să poată fi menținut pe linia de plutire. Aş dori să vă adresez întrebarea în ce măsură asta se aplică întregii Europe.

— Decăderea economică a Europei este evidentă, a zis el. Chiar dacă Europa mai crede că poate concura cu Asia în anumite domenii, e doar o chestiune de timp până lucrurile nu vor mai sta aşa.

— Ați pregătit şi statistici cu privire la asta?

— E vorba despre cunoştințe fundamentale de istorie. Pentru început, am face bine să ne dăm seama că dominația europeană asupra economiei mondiale era o anomalie, care a durat relativ puțin. Din Antichitate şi până la începutul secolului al nouăsprezecelea, deci de-a lungul a peste două milenii, forța economică europeană a fost neglijabilă în comparație cu cea a Asiei. Cu rezervele de rigoare, putem realiza o reconstrucție istorică din care se vede că, în timpul lui Augustus, lumea antică – Roma, Atena şi Alexandria, Imperiul Roman, Italia, Grecia şi Egiptul – reprezenta cu totul aproximativ un sfert din economia mondială. Restul de trei sferturi venea de la China şi India. În jurul anului 1200, contribuția Europei la economia mondială scăzuse la 10%. 90% din producția şi bogățiile lumii se aflau în Asia. În epoca Renaşterii şi la începutul colonizărilor, puterea

economică a Europei a crescut considerabil, dar China împreună cu India tot asigurau în acea perioadă 70% din economia lumii.

Economia mondială a crescut liniar, odată cu creşterea populaţiei. Fără utilaje sau inovaţie tehnologică, există o limită naturală a productivităţii unui singur om, în timpul şi cu resursele date. Revoluţia industrială a adus o schimbare radicală. Economia a început să crească exponenţial, iar Europa şi Statele Unite ale Americii au fost primele puteri care au profitat de pe urma asta. Între anul 1820 şi Al Doilea Război Mondial, contribuţia Occidentului la economia mondială a crescut faţă de Asia la 80%. Dar acum, că Asia a recuperat decalajul tehnologic şi arena întrecerii e din nou la fel, China şi India îşi recuceresc poziţia dominantă din istorie. Segmentul occidental al economiei mondiale s-a redus între timp la 40% şi scade în fiecare an. Şi cea mai mare contribuţie la economia occidentală vine din partea Statelor Unite ale Americii. Potrivit statisticilor CIA World Factbook şi ale Fondului Monetar Internaţional, China a detronat în 2015 Statele Unite ale Americii, ajungând pe primul loc în clasamentul ţărilor în funcţie de produsul intern brut, în vreme ce India a urcat pe locul trei.

Din punct de vedere economic, Europa a ocupat o poziţie codaşă de-a lungul a peste două milenii, cu excepţia unui secol şi ceva între 1820 şi Primul Război Mondial. Faptul că Europa este acum din nou marginalizată economic respectă tendinţele istorice. Singura diferenţă dintre altădată şi acum este faptul că odinioară Europa nu prea avea contact cu Asia, iar Europa cea pipernicită s-a putut simţi importantă veacuri întregi, în linişte, în micile ei regate, fără a fi nevoită să concureze cu Asia. Acum, că globalizarea a şters distanţele, mulţumirea mioapă cu propria micime nu mai este o opţiune.

Putem descrie decăderea economică a Europei şi în relaţie cu puterea ei militară. În secolele al şaisprezecelea şi al şaptesprezecelea, marile puteri europene au pus stăpânire pe lume. Dar de abia după declinul imperiilor preindustriale din secolele al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea Europa a devenit centrul puterii economice şi militare. În anul 1800, Europa şi coloniile ei ocupau mai mult de jumătate din suprafaţa planetei. În 1914, procentul crescuse la 85% şi singurele teritorii locuite din lume care încă nu căzuseră vreodată sub stăpânire europeană la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial erau China, Japonia, Mongolia, Etiopia, Persia, Siamul şi Tibetul. Această dominaţie asupra lumii, ca să nu vorbim de o stăpânire europeană asupra lumii, a durat un secol şi jumătate şi în puţin peste treizeci de ani s-a prăbuşit complet şi s-a fărâmiţat la câteva teritorii stăpânite peste mări, ca nişte bucăţele de fructe tropicale într-un castron mare cu iaurt.

Am putea argumenta că o creştere economică perpetuă este în teorie imposibilă, dar şi fără aceste argumente este simplu de înţeles. Şi numai ambiţia de a realiza o creştere economică nelimitată duce la o catastrofă ecologică. Asta este, de altfel, o dovadă pentru nesustenabilitatea sistemului capitalist, bazat pe creştere economică, dar asta este altă discuţie, pe care o vom purta în alt moment. Ce ne interesează acum este că, ţinând cont de iminenţa declinului economic, poate nu trebuie să stârnească uimire faptul că Europa, primul continent care a ajuns la deplina maturitate din punct de vedere economic, este şi prima macroregiune lovită de recesiunea economică. În ultimii patruzeci de ani, Europa prezintă toate simptomele unei economii avansate care s-a lovit de limitele creşterii ei. Resursele naturale s-au epuizat, producţia industrială s-a diminuat, şomajul creşte şi populaţia scade.

— Dacă înțeleg bine, am zis, vedeți declinul economic al Europei ca pe un proces natural.

— Este restabilirea ordinii vechi de secole şi, de asemenea, prețul pe care Europa îl plăteşte pentru avansul ei anterior de scurtă durată, a răspuns.

4

— Dar dacă Europa este depăşită în ce priveşte productivitatea şi dezvoltarea economică, am zis, avem toate motivele să stabilim că bătrânul continent încă dă tonul în domeniul ştiinței şi al cunoaşterii. Dumneavoastră înşivă sunteți un exemplu viu. Tradiția academică a Occidentului este neîntrecută. Universitatea din Bologna, întemeiată în anul 1088, este cea mai veche din lume. Sorbona din Paris s-a deschis şaizeci-şaptezeci de ani mai târziu. Oxford a fost fondat în anul 1167, iar Cambridge în 1209. Universitatea din Salamanca datează din 1218 şi apoi a apărut Padova, urmată de Napoli, Siena, Valladolid, Macerata şi Coimbra, şi suntem doar în secolul al treisprezecelea. În acele vremuri, tot restul lumii încă urma să fie descoperit, cum s-ar spune. Şi toate aceste universități prosperă până în ziua de azi.

— Comiteți simpatica şi tipic europeana eroare logică de a considera tradiția egală cu importanța, a zis. Faptul că Europa se poate lăuda cu cea mai veche şi probabil şi cea mai onorabilă tradiție academică din lume nu înseamnă automat că are în acest moment cele mai bune universități. Pentru că evident nu le are. Putem evalua performanța în toate felurile şi rezultatul nostru depinde integral, desigur, de definițiile şi parametrii folosiți, dar în cele din urmă nu putem trece peste faptul că universitățile europene, indiferent de modul de evaluare, apar mereu surclasate în toate studiile de universități din alte părți ale lumii. Deunăzi mi-au căzut ochii întâmplător pe un raport recent al

Organizației pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, în care se demonstra cu cifre că Europa în întregime, măsurată după numărul tinerilor care termină studii universitare, va cădea în următorii zece ani de pe locul trei pe patru în clasamentul macroregiunilor planetei. Locul trei oricum nu era primul, după cum ați sperat probabil, iar locul patru, după China, India şi Statele Unite ale Americii, nu depăşeşte cu mult Indonezia, Japonia şi Coreea. Luați aminte, aici nu vorbim despre o singură țară europeană care se chinuie să concureze pe plan academic cu Asia, ci de Europa ca întreg continent şi despre toți tinerii universitari adunați la un loc din toate diversele țări europene cu tradițiile lor vechi şi onorabile.

V-ați putea gândi să aduceți contraargumentul că numărul de absolvenți n-are un cuvânt de zis. Însă problema este că, dimpotrivă, are un cuvânt greu de zis. Numărul tinerilor cu pregătire universitară este un indiciu dureros de exact pentru perspectivele de viitor ale regiunii în cauză. În jargonul administrativ al OCDE, dacă îmi amintesc bine, se formulează cam în felul următor: cunoaşterea este noua monedă a economiei de azi. Ca urmare a digitalizării, a inovațiilor tehnologice şi a globalizării, capitalul intelectual este cea mai valoroasă materie primă a epocii moderne. Poate că ați prefera s-o formulați altfel, dar nu cred că ați vrea să contraziceți această teorie. În zece ani, China şi India vor furniza împreună aproape 40% din numărul de tineri universitari ai lumii. Contribuția Europei nu depăşeşte 13% din numărul total mondial. După umila mea părere, nu prea poți concepe nişte statistici care să arate mai convingător că viitorul lumii nu se va inventa în Europa. Pe bună dreptate, experții OCDE trag un semnal de alarmă pentru marginalizarea academică şi economică a Europei.

Dar poate preferați o abordare calitativă a problemei în locul metodei cantitative a ODCE. Un indicator testat al calității cercetării științifice este numărul de Premii Nobel. Acolo, laureații europeni dețin o majoritate covârșitoare, ați spune, cu peste 450 de câștigători ai premiului, față de peste 250 de laureați din America de Nord și abia vreo 50 de câștigători din Asia. Aici trebuie să vă dau dreptate. Dar imaginea se schimbă întrucâtva dacă ne apucăm să numărăm de la începutul mileniului și dacă excludem Premiile Nobel pentru pace și cele pentru literatură. Dintre Premiile Nobel nord-americane și asiatice, aproape jumătate s-au acordat în secolul douăzeci și unu. După anul 2000, numărul câștigătorilor din Europa reprezintă doar o șeptime. În mileniul al treilea, numai Statele Unite ale Americii au câștigat de două ori mai multe Premii Nobel decât toate țările europene la un loc. Există și clasamente ale premiilor Nobel după afilierea universitară. În topul douăzeci al celor mai bune universități după acest criteriu, începând cu anul 2000, dacă numeri pe degete, nu apar decât patru universități europene, Cambridge, Oxford, Londra și Paris, dintre care doar prima este în top zece.

Coreea ocupă de ani de zile primul loc în indicele Bloomberg al celor mai inovative țări. Un alt indicator al calității academice este să adunăm numărul patentelor depuse și înregistrate și să calculăm profitul pe care îl generează. Potrivit World Intellectual Property Organization, atât lista cu procentajele patentelor, cât și clasamentul în funcție de eficiența acestor patente sunt conduse de ani de zile de China, Statele Unite ale Americii, Coreea și Japonia. Valoarea totală a tuturor patentelor tuturor țărilor europene adunate la un loc însumează mai puțin de jumătate din valoarea patentelor din Coreea, aproximativ o treime din valoarea patentelor japoneze și sub o zecime din valoarea

patentelor din China. Acestea sunt cifre recente, de anul trecut.

Toate astea ne fac să tragem concluzia că Europa se poate simți eliberată de obligația de a mai deține vreodată un rol fruntaş în lume şi că nu mai trebuie să se preocupe de industrie, necesitatea de a produce ea însăşi lucruri sau alte treburi de la care îți murdăreşti mâinile. Nu e niciun viitor care să abată bătrânul continent de la trecutul său glorios, ce poate fi vândut ca distracție pentru partea productivă a omenirii, care trăieşte în Asia. Ca regiune ruptă din rai, dar marginalizată, putem fi grădina lumii şi poate că nici nu-i atât de rău. În orice caz, nu avem altă soluție.

Vă rog acum să mă scuzați. Ca întotdeauna, a fost o mare plăcere să pot face schimb de păreri cu dumneavoastră, dar sunt obosit. Sau e vârsta, care îşi face simțită prezența mai mult decât de obicei.

Vrusesem să-l mai întreb pe Patelski despre bătrâna doamnă, dar clar nu era momentul. M-am oferit să-l conduc la camera lui, dar a refuzat categoric. M-a salutat ridicându-şi pălăria imaginară şi s-a lăsat sprijinit de noua cameristă angajată după plecarea forțată a Louisei, pe drumul de întoarcere către sanctuarul său.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI UNU

ABDICARE ÎNTR-UN RESTAURANT DE PE MARGINEA AUTOSTRĂZII

1

Deja de ceva vreme nu mai primisem nicio veste de la echipa cu care se presupunea că fac un documentar. Nici măcar olandezul Marco nu îmi mai trimisese de mult vreun mail cu idei şi reflecţii. Asta mi-a trezit bănuiala că această tăcere surprinzătoare ar fi putut însemna că ni se refuzase cererea de subvenţie. Pe de altă parte, era improbabil să-mi fi ascuns o asemenea veste.

Întâmplarea făcea să trebuiască să merg peste o săptămână în Ţările de Jos pentru premiera adaptării dramatice a romanului meu *La Superba* de către Trupa de Teatru Maastricht. În mod normal, olandezul Marco (care, evident, era tot timpul cu ochii pe mine graţie agendelor culturale de pe internet şi social media şi care era la curent în mod aproape înfricoşător cu toate deplasările mele) o lua înaintea propriei mele mame să revendice o parte a timpului pe care urma să-l petrec pe tărâm olandez, dar, de data asta, agenda mea îi arunca ocheade cu goliciunea ei fără ca el să mişte vreun deget pentru a profita de ocazie.

Mi s-a părut ciudat. Voi fi primul care recunoaşte că aş fi făcut pe inabordabilul dacă ar fi vrut să stabilim o întâlnire şi că aş fi inventat cu zel scuze de ce ar fi fost cumplit de dificil, dacă nu chiar imposibil, să ne vedem, dar nu despre asta era vorba. Jocul era să cedez oftând în faţa insistenţelor lui. Dacă nu-mi dădea ocazia să-l resping în

primă şi secundă instanță, mă simțeam eu respins. Asta m-a nelinişţit teribil.

Clio înțelegea genul ăsta de lucruri. N-a trebuit decât să menționez o singură dată, în trecere, că sunt uimit de faptul că nu mă contactează şi ea a început cu măiestrie, cu o ironie superioară, să se prefacă profund îngrijorată de importanța mea în scădere, de gloria mea care se veştejea şi de marele gol al anonimității care-mi înghițea vizibilitatea precum un nor de ceață care se înalță. A zis că tot mă mai iubeşte, deşi era nevoită să adauge, de dragul sincerității, că familiei ei îi vine greu să înțeleagă şi îi e imposibil să se împace cu gândul că s-a legat la cap cu un poet minor ale cărui zile de glorie apuseseră. Şi urma să rămână fără prieteni şi aveam să ne ducem zilele săraci şi părăsiți, dar fericiți, în zdrențe, la marginea societății. Ne-am fi hrănit unul pe celălalt cu sărutări.

Oricum, era bine că nu ştiuse dinainte, căci evident că niciodată nu s-ar fi dezbrăcat ca să pozeze pentru o poezie dacă şi-ar fi dat seama de atunci că, iată, cariera mea se va prăbuşi la pământ asemenea unei potârnichi doborâte în aer. De altfel, încă îi eram dator cu acea poezie, dar nu trebuia să-mi mai fac griji cu privire la asta, deoarece să fie clar că nu lăsa să-i fie descris corpul de pana frântă a unui poet de duminică rămas pe drumuri, a cărui artă năpârlea. Acum, că se dovedea că rolul meu public se încheiase, iar faima mea se diluase ca o acuarelă în ploaie, probabil că devenea inevitabil să-mi caut de lucru. Ce părere aveam? Urma să mă susțină în acest demers, sigur. Puteam să lucrez eventual într-un bar, dacă tot aveam o experiență de ani de zile prin baruri, într-adevăr, de partea greşită a tejghelei, dar era mai bine decât nimic.

La un moment dat, am fost atât de sătul de asta, încât l-am sunat pe Marco.

2

Da, nu, plănuise într-adevăr să-mi scrie, dar apoi se gândise că tot urma să ne vedem în curând la Maastricht. Da, desigur că ştia despre asta. Ceruse deja un bilet gratuit. Abia aştepta. Da, în rest, toate bune. Nu, încă nicio veste despre subvenție. Dacă tot a venit vorba, de fapt, trecuse mult timp de când nu mai primise niciun semn de la Greet. Avea să o sune într-una din zilele astea. Nu, nu mai avea niciun contact cu italianul Marco. Acesta era prea ocupat cu filmul său despre artişti de graffiti eschimoşi. Sau „inuiți”, aşa trebuia spus de fapt. Deci nu era foarte prins cu munca, da. Avusese mult timp de reflecție în ultima vreme. Asta dusese şi la nişte concluzii. Deci voise să îmi scrie despre asta. Dar poate că, într-adevăr, era mai bine să ne vedem. În seara premierei probabil că aveam să fiu prea ocupat, înțelegea perfect, dar în ziua următoare era bine.

Am rămas cu un sentiment ciudat după acel telefon. În vreme ce înainte acționase ofensiv, deşi într-un mod ce putea fi caracterizat mai degrabă ca perseverent decât ca impetuos, ca atacul unei nutrii asupra unui stăvilar, acum, la telefon, îmi lăsase o impresie de-a dreptul defensivă, de parcă eu aş fi fost cel care dorea să facă un documentar, iar el avea obiecțiile lui profesionale şi, în plus, avea multe alte lucruri pe cap, nu viceversa. Deşi nici înainte n-aş prea fi avut tendința să-l descriu ca energic, vocea lui sunase apatică față de odinioară, de parcă îi era împovărată conştiința de ceva ce nu voia să-mi spună.

— De fapt, există o singură posibilitate, a zis Clio. Au angajat un alt prezentator, cu care au început deja filmările în Tahiti şi Bora Bora. Aşteaptă doar un moment bun ca să-ți spună. Un fost fotbalist celebru sau ceva de genul ăsta, care, spre deosebire de tine, asigură audiența. Există foşti

fotbalişti celebri în Ţările de Jos? Sau nu vă pricepeţi aşa de bine la fotbal?

Mi s-a părut ciudat şi faptul că nici măcar nu propusese să facem vreo vizită inutilă în interes de serviciu. Dacă tot trebuia să merg în Ţările de Jos, nu putea să profite de asta punându-mă să intervievez împotriva voinţei mele vreo firmă de autocare sau vreun patron de camping? Chiar nu înţelegeam ce problemă are.

M-am hotărât să-i mai trimit un mail a doua zi în care îi spuneam că în ziua de după premiera din Maastricht, când stabiliserăm să ne întâlnim, aş mai avea timp şi de cercetare. Avea cumva o idee unde am fi putut merge? A răspuns că se gândise la ceva, dar că nu era convins că ar avea rost. Da fapt, nu voia să mă deranjeze cu asta. Era vorba despre o organizaţie de turism internaţională, specializată în vacanţe extreme şi aventuroase. Se numea Xtreme Xperience. Avea sediul în Ţările de Jos. În Almere, ca să fie exact. Dar avea rezervele lui, iar eu sigur n-aş fi avut chef să merg la Almere. Deci a propus s-o lăsăm baltă.

I-am scris înapoi că, dimpotrivă, sunt foarte entuziasmat de ideea lui şi că insist să stabilească o întâlnire. Nu era nevoie să-şi ia aparatul de filmat.

3

Aşa s-a făcut că, în dimineaţa de după premiera adaptării pentru teatru a romanului meu despre centrul sordid, scârţâitor, poetic până la disperare şi labirintic al Genovei, ajungeam cu olandezul Marco, într-o maşină închiriată, pe o platformă industrială de lângă Almere, care era tot un labirint. Ne-am învârtit în cerc pe infrastructura construită intenţionat cât mai ilogic cu putinţă şi apoi am nimerit din greşeală într-un cartier rezidenţial, care, de altfel, nu se deosebea prea mult de platforma industrială în privinţa

arhitecturii şi a atmosferei, deci eroarea noastră era de înţeles.

— Când vezi asta, a zis Marco, înţelegi totuşi necesitatea turismului de masă. Cine locuieşte aici, îndată ce are o săptămână liberă, trebuie să dea fuga cât mai repede într-un oraş ca Veneţia aia a ta ca să-şi facă lacom plinul de frumuseţe. Fără asta, nu supravieţuieşti aici.

În cele din urmă, am găsit sediul central şi inima firmei Xtreme Xperience. Era situată într-o clădire joasă detaşată, ridicată din sticlă neagră, pe care sigla cu cele două X-uri falnice fusese plasată atât de extraordinar de proeminent, încât mai că începeam să ne simţim vinovaţi că ne fusese greu s-o găsim. Am fost întâmpinaţi jovial de către director, care ni s-a prezentat ca Stef, fără nume de familie.

— Clienţii noştri din străinătate – şi avem destui dintr-ăştia – îmi zic Steve, a spus Stef, ca Steve Jobs. Căci în zilele noastre totul merge prin intermediul internetului, desigur. Ce vedeţi aici, maghernița noastră de aici din Almere, e, cum ar veni, doar vârful aisbergului unei organizaţii care operează la nivel mondial. Dar totul a luat naştere aici. Deci, din punctul nostru de vedere, chiar e o fărâmă de glorie olandeză. De altfel, avem şi aisberguri în oferta noastră, în programul nostru Xtreme Antarctic Xperience. Dar revenim îndată la asta. Mă las iar grav dus de val. Dar sunt atât de entuziasmat că sunteţi aici! Ce tare! Pentru noi, orice formă de publicitate este binevenită. Ne mândrim cu ce putem realiza pentru oameni şi mai multă notorietate a brandului nu face decât să ne ajute să putem face fericiţi şi mai mulţi oameni. Toată lumea are de câştigat. Vorbesc prea mult? Da, vorbesc prea mult. Nici măcar nu v-am oferit încă şampanie. Sau preferaţi ceva mai tare?

După ce am ciocnit cu şampanie în cinstea lui şi puţin şi în cinstea întâlnirii noastre cu el, a zis că moare de curiozitate să afle ce întrebări avem.

— Daţi-i drumul. Abia aşteptat.

L-am rugat să explice pe scurt ce fel de călătorii organizează compania lui.

— Şi pornim, a zis Stef. Ce întrebare bună! Mă bucur că întrebi. De fapt, sunt prea multe ca să le enumerăm. Uite, avem fireşte pachetele noastre standard, dar la noi chiar se pune accentul pe cele personalizate. „Ce îţi doreşti tu", ştii? Asta ne interesează pe noi şi de asta ne ocupăm. Avem, de exemplu, programul nostru Xtreme Jungle Survival Xperience. În principiu, este un pachet foarte frumos, cu o paraşutare în sălbăticia Cambodgiei. Dar, dacă rezervi asta, vreau să-mi spui: vrei mai mult o experienţă de tip Indiana Jones sau te gândeşti mai degrabă la Vietnam, napalm, *Tour of Duty*, genul ăsta de aventură? În primul caz, aruncăm nişte rahaturi arheologice în junglă şi împrăştiem ceva mai mulţi şerpi şi scorpioni. Avem şi un grup de toboşari africani pe care putem să-i îmbrăcăm în costume şi să-i punem noaptea în pădure. Îi alintăm „canibalii noştri". Dar, dacă te gândeai mai mult la ceva gen Ofensiva Tet, atunci spunem: „Ce tare!" Şi apoi umplem jungla cu bombe-capcană şi angajăm nişte actori locali care să tragă frumuşel cu gloanţe oarbe. Înţelegeţi ce vreau să spun? Vedeţi imaginea de ansamblu?

Marco a întrebat ce pachete standard oferă.

— Iar o întrebare mişto, a zis Stef. Pe scurt, puteţi pleca de la premisa că nu există nimic atât de extrem pe planeta asta pentru care să nu avem un pachet. Sahara, Siberia cu sau fără Arhipelagul Gulag, ambele regiuni de la poli, *Escape from Alcatraz*, să nu uităm Amazonul – pentru orice avem pregătit un scenariu. Dar, dacă vrei ceva la care nu ne-am gândit, atunci îţi facem rost. V-aţi prins?

— Care este cel mai popular program? am întrebat.

— Sunteţi jurnalişti adevăraţi, a zis Stef. Chiar intraţi profund în subiect. Ei bine, o să vă spun. Cel mai mare hit

al nostru este, fără îndoială, programul Xtreme Uninhabited Island Survival Xperience. A trebuit să căutăm recent chiar şi o a doua locaţie, pentru că insula noastră nelocuită din Filipine era prea des complet rezervată. Şi nu ne place să ne refuzăm clienţii. Pentru noi e, de fapt, unul dintre cele mai uşoare scenarii, fiindcă lăsăm un grup dintr-ăsta pe insula aia, cu sau fără naufragiu, cum preferă ei, şi *that's it basically*. În cele zece zile, două săptămâni cât stau acolo, nu trebuie de fapt să mişti un deget. Le dai nişte unelte şi o pungă de supermarket cu sărăţele ca să treacă cu bine de prima zi şi mai departe se descurcă. Tocmai asta e partea distractivă pentru ei. Pui un telefon prin satelit, pe care îl pot folosi în caz de urgenţă, dar nu fac asta, pentru că au plătit destul ca să aibă parte de experienţa autentică. Şi, după două săptămâni, îi iei de acolo. Şi să-i vezi ce se bucură. Chiar e o muncă plină de satisfacţii.

— Ce fel de clienţi, în linii mari, recurg la serviciile voastre? a întrebat Marco.

— Excelentă întrebare, a răspuns Stef. Foarte diverşi. Pentru proiectul nostru cu insula pustie avem mai ales grupuri, manageri care vor să facă teambuilding, genul ăsta de treburi. De asemenea, recurg la serviciile noastre multe cluburi de slăbit, precum Weight Watchers. Dar pentru celelalte programe avem de toate. Pentru scenariul nostru cu pluta pe ocean, am avut anul trecut un cuplu care a vrut să-şi rezolve în felul ăsta criza conjugală. Ne-am gândit: de s-ar termina cu bine. Dar clientul nostru, stăpânul nostru. Şi au făcut un copil. Conceput pe pluta noastră. Nu demult am primit o felicitare în care eram anunţaţi de naşterea copilului. Ce tare!

L-am întrebat dacă au vreodată loc accidente.

— O întrebare critică, a zis Stef. Foarte bine. Se acceptă. Uite, fireşte că se mai întâmplă câteodată. Muşcături de şarpe, din astea. Recent, unuia dintre participanţii la

programul nostru Xtreme Arctic Exploration Xperience i s-a amputat un picior degerat. Dar ştiţi ceva? Dacă nu s-ar întâmpla niciodată nimic, nici călătoriile noastre n-ar fi periculoase şi pericolul este ceea ce îi atrage pe clienţii noştri. Vreau să spun, ceea ce oferim noi este o experienţă autentică. Asta este forţa noastră. Şi, fără riscuri, acea experienţă autentică n-ar fi realistă. Asta vă răspunde la întrebare?

4

— A fost ciudat, i-am zis lui Marco. Habar n-aveam că există aşa ceva. Dar de bună seamă că există. Dacă m-aş fi gândit mai bine, l-aş fi putut inventa eu. Doar că nu mi se pare uşor pentru tine să transpui asta în film. Vrei să-l auzi pe ciudatul ăla cum vorbeşte. Asta e deja ceva incredibil. Dar, de fapt, ar trebui să şi mergem cu clienţii să filmăm pe insula aia pustie.

Marco n-a scos o vorbă. Îşi ţinea ochii aţintiţi asupra drumului, cum se holba el în gol în faţă şi când nu era la volan, transparent şi intangibil ca un om făcut din apă. Pentru că niciunul dintre noi nu vedea la ce ne-ar fi folosit să zăbovim în Almere, am ieşit din oraş în direcţia autostrăzii spre Amsterdam.

— Dar poate reuşim să aranjăm să filmăm acolo, am zis. Noul nostru prieten Stef părea să se dea în vânt după puţină publicitate. Am putea eventual să punem problema aşa. De ce nu zici nimic, Marco?

— Îmi pare rău că ţi-am irosit timpul preţios aducându-te aici, a zis Marco. Dacă n-ai fi insistat tu, n-aş fi făcut-o niciodată.

— Dar de ce zici asta, Marco? Dimpotrivă, e un material grozav. După părerea mea, ce vedem aici într-o formă extremă este fuga disperată după autenticitate care este, în

esență, motorul din spatele aproape tuturor formelor de turism. Oamenii călătoresc pentru a vedea ceva autentic sau, şi mai bine, pentru a experimenta şi a trăi ceva autentic. Pentru asta, nimic nu e prea departe. La nevoie, merg zile întregi cu nişte autobuze hodorogite printr-un ţinut neprimitor, câtă vreme ajung într-un sătuc sau o aşezare unde au impresia că acolo oamenii mai trăiesc ca pe vremuri, când totul era încă autentic. Chiar dacă nu mai e nimic de vizitat sau de făcut, acea experiență a presupusei autenticități merită drumul greu. Turiştii fac orice ca să iasă din raza de acțiune a celorlalți turişti, pentru că prezența altor ahtiați după autenticitate face să se spargă ca un balon de săpun orice iluzie a autenticității.

Până şi în Italia bătătorită de turişti văd cum turiştii sunt neîncetat în căutarea lucrurilor tipic italiene, cum ar fi o fațadă prost întreținută năpădită de iederă, o trattoria cu fețe de masă în carouri albe şi roşii sau un gondolier care se ciondăneşte cu un coleg făcând multe gesturi teatrale. Aceste experiențe de presupusă autenticitate îi fac fericiți, asta reţin şi despre ele le povestesc prietenilor, mai mult decât despre toate comorile la un loc, pe care le vizitează de asemenea până la ultima cu conştiinciozitate.

Iar dacă duci până la extrem această foame de autenticitate, ajungi la Stef şi pachetele sale turistice. Căci ce e, pentru numele lui Dumnezeu, mai autentic decât să poți supraviețui în junglă, în deşert sau pe o insulă pustie, exact ca în filme, numai că în realitate? De abia atunci trăieşti ceva. Atunci chiar ai ce le povesti prietenilor. Paradoxul e, desigur, că ai nevoie de Stef, că plăteşti pentru asta şi că aventura ta autentică este regizată de la început până la sfârşit. Dar, acestea fiind spuse, pericolul e real. Se poate întâmpla ceva rău de-adevăratelea. Chiar îşi fac reclamă cu asta. Deci şi frica ta e reală, ceea ce face ca experiența regizată să devină totuşi autentică la nivel

emoțional. Totul este foarte ambiguu. Foarte interesant. Îți sunt recunoscător că m-ai luat cu tine încoace. Trebuie neapărat să folosim asta pentru documentarul nostru. Nu crezi?

— Ceea ce aş vrea să propun eu, a zis Marco, e să poposim puțin la restaurantul ăla de acolo. Apoi putem bea în linişte o cafea. Trebuie să discut ceva cu tine.

5

Am găsit o măsuță liniştită cu vedere la traficul neîntrerupt şi am comandat două cafele şi plăcintă cu mere. Am aşteptat până ni s-a servit gustarea. Am luat amândoi în acelaşi timp o înghițitură. Apoi l-am privit întrebător.

— De fapt, voiam să vorbesc, a zis, despre premiera piesei tale de teatru de aseară. Mă exprim prost. Nu a fost piesa ta. Era adaptarea lor după cartea ta. N-ai avut nimic de-a face cu adaptarea pentru teatru. Aşa e?

— Aşa e, am zis. Ce vrei să spui?

Chiar n-aveam habar unde bătea.

— Aseară, după piesă, am mai reflectat în camera mea de hotel din Maastricht şi am ajuns la concluzia că mi se pare un act de curaj.

— Un act de curaj?

— De două ori. Mi-am dat seama că mi se pare un act de curaj din partea ta că ai scris romanul, şi nu vreau să spun cu asta că e un act de curaj că ai scris anume acest roman, ci că e un act de curaj în general că ai scris un roman.

A râs.

— Dacă o spun aşa, poți interpreta complet greşit. Dar nu asta vreau să spun. Ce vreau să spun e că pentru mine e aproape inimaginabil că cineva, în fața tuturor acelor romane strălucite care s-au scris înainte în tradiția europeană şi în afara ei, prinde curajul să-i treacă prin cap

să mai adauge la ea un roman şi pe urmă se apucă să pună în practică această idee. Şi, la un moment dat, apare romanul şi apoi alții prind curaj să prelucreze acea operă de artă existentă şi să o transforme într-o nouă operă de artă. Deci e de două ori un act de curaj. Spectacolul pe care l-am văzut aseară este urmarea a două demonstrații de curaj succesive, care mi se par amândouă inimaginabile, de fapt.

— Ce vrei să spui cu asta, Marco?

— Ce vreau să spun cu asta, Ilja, e că nu ştiu dacă sunt persoana potrivită ca să fac filmul.

— Dar ce-i cu vorbele astea, Marco?

— Ştii, Ilja, m-am gândit mult la asta în ultima vreme. Probabil puțin prea mult, poate ai dreptate aici. Dar am ajuns la concluzia că îmi lipseşte curajul şi cu asta nu vreau să spun că n-am încredere în proiectul nostru neapărat, dar mi-e teamă că mi-e greu să-mi adun curajul necesar pentru orice film nou. S-au făcut deja atât de incredibil de multe, încât mi se pare, de fapt, tot mai greu de susținut ideea că trebuie neapărat să-mi mai aduc şi eu contribuția.

— E o criză temporară, Marco. O avem cu toții câteodată. Când intru într-o librărie bine aprovizionată, şi mie îmi trece tot cheful de scris. Treci tu peste asta.

— Mulțumesc că spui asta, a zis Marco, dar nu e aşa. Problema e mai profundă de atât.

— Ai făcut până acum câteva filme minunate, am zis, şi vei mai face multe filme minunate. Sunt sigur de asta.

— Mulțumesc din nou, Ilja, dar nu e atât de simplu. Această realizare copleşitoare şi paralizantă a bogăției trecutului nu este un lucru nou pentru mine, pe care, cu puțină bunăvoință, îl poți alunga râzând ca pe o toană a îndoielii trecătoare. Mereu am suferit de asta. E adevărat că înainte am reuşit să depăşesc momentul. Dar observ că îmi vine tot mai greu pe măsură ce îmbătrânesc, cu cât am văzut şi am citit mai multe şi înțeleg tot mai mult câtă

naivitate îți trebuie ca să crezi în iluzia că ai putea adăuga ceva valoros la toate operele de artă deja realizate. Naivitatea asta o aveam pe vremuri, dar acum am pierdut-o. Asta înseamnă maturizare. Asta e progres. Trebuie să mă feliciți.

Ştiu că poți interpreta pledoaria mea ca o critică în sensul că te acuz de naivitate pentru că tu continui să faci artă. Dar sper că înțelegi că nu asta vreau să spun. M-am gândit şi la diferența dintre noi. Ca toți marii artişti, iubeşti materia cu care lucrezi. Trăieşti în limba în care scrii. Trăieşti cu cuvinte, aşa cum alții trăiesc cu mâncare şi apă. Respiri propoziții. Limba este pentru tine palpabilă cum este bronzul pentru un sculptor. Dragostea pentru materia cu care lucrează este cea care îmboldeşte artiştii să continue şi să facă mereu alte lucruri noi. Te amuzi când scrii, pentru că îți place să modelezi limba şi să frământi imagini din cuvinte. Trebuie să găseşti soluții pentru noi şi noi probleme formale şi asta te face să mergi mai departe. Aşa e şi Théophile. Continuă să filmeze pentru că îi place la nebunie să meşterească la aparate de filmat construite de el, să experimenteze cu revelatorul şi fixatorul şi să se joace cu fotonii care explodează. Vă invidiez.

Eu nu sunt aşa. Văd materia cu care trebuie să lucrez mai degrabă ca un handicap şi ca o limitare care îmi restrânge ideile. Nu mă distrez când filmez. Dimpotrivă, mi se pare frustrant că realizarea ideilor mele îmi deformează şi banalizează ideile. Nu degeaba nu m-ai văzut niciodată cu o cameră. Nici măcar nu gândesc în imagini. Pe mine mă interesează ideile, iar pe măsură ce îmbătrânesc, asta se întâmplă tot mai mult. Şi ideile mele se hrănesc citind şi uitându-mă ce-au făcut alții, în timp ce în mâinile mele se fărâmițează când încerc să fac eu ceva. Poate că sună ciudat ce spun acum, dar, de fapt, mi se pare mai cinstit față de ideile mele să renunț să le pun în practică. Dar, prin asta,

mi se pare în acelaşi timp iresponsabil să mă mai numesc artist.

Am rămas fără cuvinte.

— Nu prea ştiu ce să spun, am zis. Mă surprinzi. Şi acum ce facem?

— Nu-ți face griji pentru mine, a zis. Încă o dată, o văd ca pe un proces de maturizare. Citesc şi vizionez în continuare şi mă apuc de altceva pentru a-mi câştiga existența. Oricum, toată treaba aia cu filmatul n-a fost niciodată o idee profitabilă. Şi sunt sigur că veți găsi fără mari probleme un alt regizor pentru filmul vostru despre turism.

— Nu vreau să fac filmul ăla fără tine, am zis.

Vorbeam serios. A zâmbit.

— O să te răzgândeşti, a zis.

— Nu. Vorbesc serios.

— Cel mai important este să-ți apară cartea. Atunci, ce am muncit împreună măcar n-a fost degeaba. Aş fi mândru dacă am putut contribui cu ceva la cartea ta.

— Cu siguranță, Marco. Îți sunt recunoscător.

Când i-am povestit mai târziu despre întâlnirea noastră în restaurantul de pe marginea autostrăzii şi despre hotărârea lui Marco, Clio a zis:

— Ce om remarcabil! A priceput. De-ar fi mai mulți artişti care să-i urmeze exemplul.

După aceea, am mai primit un mail de la Marco, în care îmi mulțumea pentru colaborare şi pentru înțelegere şi în care menționa că un scurtmetraj al lui Théophile Zoff câştigase un premiu la festivalul de film de la Locarno. Dădea şi un link. Puteam să văd filmul. Titlul era *Venices*. Era o capodoperă de şase minute în care reuşise să prindă pe peliculă, complet de nerecunoscut, atât Giethoorn cât şi adevărata Veneție, a Sudului. La minutul 3:23 treceam eu. M-am uitat bănuitor în obiectiv.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI DOI

ÎN SPATELE TUFIŞURILOR SĂRĂCĂCIOASE

1

Ieri a fost o vreme ciudată. Când, după trezire şi după prima toaletă de dimineaţă, îmbrăcat în halat, cu două pufuri de Rosso di Ischia şi loţiune cu sare de mare pe obraji, am tras la o parte scaunul ca să deschid uşile franceze şi am ieşit pe terasă cu cafeaua pe care mi-o adusese noua cameristă şi cu o ţigară din pachetul meu bleu de Gauloises Brunes fără filtru, am fost luat prin surprindere de un frig sticlos, care avea un aer vetust, ca amintirea unei dimineţi după ce rămâneam peste noapte la bunica, în dormitorul neîncălzit al casei vechi din nordul extrem olandez unde am crescut. Aerul era alb ca un cearşaf decolorat. Peste proprietatea din jurul hotelului atârna ceaţa, care părea să iasă din pământ, de parcă glia obosită sufla aburi.

Privirea mea bătea doar până la începutul lungii alei de acces. Pădurea din depărtare, unde căutasem zadarnic o experienţă intertextuală şi îmi stricasem smochingul albastru, era ascunsă vederii. În timp ce-mi aprindeam ţigara cu bricheta mea Zippo *solid brass* şi încercam să suflu fumul către ceaţă, mă distram fantazând că, noaptea

trecută, Grand Hotel Europa se desprinsese de restul lumii în mod magic şi neaşteptat, într-o linişte deplină, şi plutea pe nori, condamnându-ne pe noi toţi să rămânem aici pentru totdeauna şi, astfel, nimic nu avea să se mai schimbe vreodată.

După ce mi-am savurat cafeaua şi ţigara, am intrat înapoi. Am lăsat deschise uşile de la terasă ca să las fantezia să zboare pe aerul rece care sufla înăuntru. M-am uitat la MacBookul meu şi la caietele scrise din scoarţă-n scoarţă care zăceau teancuri pe masa mea de scris incrustată, din lemn de abanos. Nu aveam să rămân aici pentru totdeauna. Când munca mea se încheia şi era îndeplinită misiunea pe care eu însumi mi-o stabilisem, trebuia să plec, deşi tot nu ştiam unde. Speram să înţeleg de la sine când venea momentul despărţirii.

Dar acel moment nu mai era departe. Reconstituind ce se întâmplase între mine şi Clio, ajunsesem aproape la ultimul episod, capitolul care avea să fie cel mai greu de scris, călătoria noastră cea mai îndepărtată şi cea din urmă, încheierea. Îmi venea greu să-l scriu pentru că avea să mă oblige să trăiesc din nou ceea ce aş fi preferat să nu fi trăit deloc şi poate că-mi venea şi mai greu să-l scriu pentru că după aceea ar fi trebuit să-mi iau din nou rămas-bun de la Clio. Cât timp nu era pus punct după ultima propoziţie de pe ultima pagină, ea era, oarecum, încă lângă mine pe foile goale ale caietelor rămase. Atunci mai erau aventuri de povestit şi mai puteam s-o descriu cum zâmbea când se trezea dimineaţa şi cum făcea seara să amuţească prin caligrafia gesturilor ei şi apoi exista şi în teorie posibilitatea ca povestea să se sfârşească altfel decât se sfârşise, cu toate că nu era posibil. Dar, când se termina, se termina. Îmi lipsea Clio şi nu-mi surâdea ideea să-mi lipsească de două ori.

Ştiam că se presupunea că, pe urmă, ca prin farmec, ar fi apărut un fel de claritate şi că urma să înţeleg lucruri, pentru început încotro să o apuc, dar nu mai ştiam sigur dacă încă cred în asta. Poate mă temeam de acea claritate şi preferam traiul ritualic într-un hotel de pe culmea norilor care se desprinsese de lume şi era populat de amintiri ale unui trecut mai bun. Claritatea ar face golul şi mai clar. Ceaţa se potrivea mai bine cu pierderea mea.

2

Mi s-a făcut chef să ies şi să mă plimb puţin prin ceaţă. Dar mai întâi trebuia să iau micul-dejun. Era deja târziu. Dormisem mult, deşi fără niciun motiv. Dar nici nu avusesem unul să mă trezesc mai devreme. M-am dedicat celei de-a doua toalete de dimineaţă, m-am îmbrăcat şi am coborât. Nu mai era aproape nimeni în sala de mic-dejun. O parte a bufetului suedez fusese deja strânsă, dar, cu ce mai rămăsese, eram mai mult decât mulţumit. Nu-mi era foame.

Am văzut pe fereastră că ieşise soarele. Ceaţa se risipea. Dar m-am hotărât să mă ţin de planul meu iniţial şi am ieşit. Am trecut pe lângă recepţie, unde, în acel moment, Montebello caza o familie proaspăt sosită de chinezi, doi părinţi surprinzător de bine îmbrăcaţi cu o fiică de vreo doisprezece ani sau poate puţin mai mare. Purta cu mândrie în spate ca un rucsac tocul unei viori.

Am observat că operaţiunea nu decurgea atât de ireproşabil pe cât îşi pretindea Montebello. Era o problemă cu sistemul computerizat, care fusese recent instalat ca să înlocuiască registrele scrise de mână, sau, şi mai probabil, era o problemă cât cunoştea şi se pricepea Montebello la noul sistem computerizat şi la sistemele computerizate în general. Continua să privească un calculator ca pe o cutie plină cu electronice înfricoşătoare şi nu reuşea să facă

abstracție de hardware şi să vadă construcția logică a interfeței, asemenea unui copil sau unei maimuțe care vede un desen ca pe o hârtie cu linii şi culori, fără să fie în stare să facă trecerea cognitivă şi metaforică la imagine. Sau nu voia să poată. Dar ia încearcă numai să introduci nişte nume chinezeşti într-o bază de date cu zile de sosire şi de plecare şi cu numere de camere.

Pe lângă asta, comunicarea mergea greu. Chinezii nu pricepeau scuzele lui cu arabescuri grațioase, iar el nu înțelegea ce voiau să spună când, jumătate în chineză şi jumătate în anglo-chineză, au adresat o solicitare specială, care părea importantă şi care avea de-a face cu vioara fetei lor. În orice caz, spre ea arătau. Încercând să fiu de ajutor, m-am amestecat şi am sugerat că fata are nevoie de o cameră de repetiții. Montebello a fost recunoscător pentru că am tradus aporia într-o problemă pe care o putea rezolva şi a zis că le poate pune la dispoziție sala verde sau, şi mai bine, sala de mic-dejun după ce micul-dejun se termina. Deşi chinezii probabil pricepuseră o cu totul altă soluție la problema pe care noi o înțeleseserăm complet greşit, au zâmbit recunoscători.

Între timp se făcuse soare şi cald când am ieşit. Ceața se ridicase. Planul meu înnegurat dăduse greş. Mai mult de fațadă decât din convingere, mi-am îndreptat paşii, plimbându-mă prin pergolă şi printre vazele cu bougainvillea, către grădina de trandafiri, unde încă i se simțea cumplit lipsa bătrânului grădinar care vorbea în latină cu trandafirii, şi către fântâna arteziană din spatele clădirii.

Când am cotit-o pe după colț şi am pătruns în grădina de trandafiri, sau în ceea ce mai rămăsese din ea, am zărit în depărtare doi oameni de staturi foarte diferite care veneau spre mine din colțul celălalt. Era posibil să mă fi înşelat, dar nu m-am înşelat. Erau poeta franceză Albane şi marele grec,

pe care nu-i putusem niciodată prinde în flagrant făcând mişcare. M-am ascuns ca să-i spionez în spatele unei tufe sărăcăcioase de trandafiri. Asta nu oferea deloc destulă acoperire, fireşte. Am văzut pe jos o creangă ruptă de vânt, încă plină de frunze, am ridicat-o şi am ţinut-o în mână în faţa mea, dincolo de tufa de trandafiri, ca să-mi fac ascunzătoarea mai profesionistă. Dar rezultatul spionajului meu a fost dezamăgitor. Nu făceau nimic. Se plimbau, oricât de nemaiauzit ar fi fost. Mă aşteptasem măcar ca marele grec să profite de acest moment extrem de rar de romantism din viaţa lui ca să o ciupească de fund cu mâinile lui unsuroase, cu care înşfăca de obicei copanele de pui, iar ea, ca o feministă militantă, să îl facă cu ou şi cu oţet, în ordine aleatorie, dar nu s-a întâmplat asta. Pur şi simplu păreau să stea de vorbă, în mama mă-sii. Asta era culmea ciudăţeniei.

Atunci am început să bănuiesc că e, cel mai probabil, un joc pus la cale intenţionat. Albane trebuie să mă fi văzut când eram la recepţie cu Montebello şi chinezii şi mă zărise ducându-mă afară. Pe urmă trebuie să-l fi luat imediat pe marele grec din lounge ca să înceapă să-şi ducă la îndeplinire planul ridicol de a mă face gelos. Venise dinadins cu el pe cealaltă parte a clădirii ca să-mi poată ieşi în cale triumfătoare cu trofeul ei gras de vânătoare.

Dar atunci n-avea deci niciun sens să mă ascund aici cu o creangă în mână, în spatele unui tufiş care se vedea că jeleşte în latină. Dacă ştiau că sunt aici, sau cel puţin dacă Albane ştia şi dacă tocmai ăsta era motivul pentru care erau şi ei aici, mă făceam complet de râs, dacă nu o făcusem deja oricum. Atunci puteam la fel de bine să ies la iveală de după tufişul meu inadecvat. Dar şi asta era o problemă. Cine iese de după tufişuri trezeşte foarte tare bănuiala că a stat la pândă după tufişuri. Deci n-am ştiut prea bine ce să fac şi, la un moment dat, se apropiaseră atât de tare de mine, încât

nicio acțiune n-ar mai fi părut credibilă. M-au văzut şi m-au salutat.

— *Huc nimium brevis flores amoenae ferre iube rosae dum res et aetas patiuntur*, am zis.

— Ce spuneți? a întrebat marele grec. Şi ce faceți acolo, de fapt?

— Le vorbesc trandafirilor în latină, am zis.

— Cineva trebuie s-o facă şi pe asta, a zis Albane şi chiar cred că a zâmbit.

3

Mult mai târziu în acea zi, după *merenda*, m-am întâlnit cu Abdul, care era ocupat să curețe de praf florile din plastic din hol şi să le şteargă cu apă cu detergent. S-a întrerupt din treabă când m-a văzut şi mi s-a adresat.

— Sper să mă iertați pentru impertinență, a zis, şi nu vreau să-mi fac un obicei din a-mi băga nasul unde nu-mi fierbe oala, dar ar fi bine să discutați cu domnul Montebello. Cred că e ceva în neregulă cu el.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

— Cred că e mai bine să-l întrebați dumneavoastră, a zis Abdul. N-aş vrea să vă îngrijorați degeaba pentru că am înțeles ceva greşit.

— Mă duc imediat, am zis. Ştii unde e?

— Nu. Îmi pare rău, a zis. Vă mulțumesc.

Am coborât să-l caut pe Montebello, dar majordomul în mod normal omniprezent nu era de găsit niciunde. Nu era în bibliotecă, nici în sala verde şi cu atât mai puțin în fosta cameră chinezească, plină de chinezi de când fusese renovată ca pub englezesc. Nici la recepție nu era. Acolo se afla interpretul domnului Wang, care lucra pe noul calculator. L-am întrebat dacă îl văzuse pe Montebello. Mi-a zis că, din păcate, nu mă poate ajuta.

Am căutat în cealaltă aripă şi, când eram în lounge, am auzit muzică de vioară din sala de mic-dejun. Erau doar game, game majore şi acorduri frânte, dar executate cu tempoul şi precizia impecabilă a unui profesionist. M-am întrebat cine mai are o vioară în Grand Hotel Europa în afara micii chinezoaice de doisprezece ani. Dar ea era. Când am intrat în sala de mic-dejun, şi-a întrerupt studiul şi a făcut o plecăciune să se scuze. Am încurajat-o ridicându-mi degetele mari în sus, am aplaudat şi i-am făcut semn să continue. Atunci a cântat special pentru mine, din memorie, prima parte, *allemanda*, din Partita nr. 1 în Si minor a lui Bach şi a interpretat-o incredibil de bine, mai ales pentru o fetiță de doisprezece ani. Suna matur, tehnic impecabil, şi *cantante* într-un mod robust. Am aplaudat din nou, de data asta şi mai sincer. De asemenea, eram mândru retroactiv că în acea dimineață, la recepție, ghicisem corect de ce era nevoie şi că intervenția mea se dovedise utilă.

În cele din urmă, l-am găsit pe Montebello afară, pe băncuța de sub pergolă. M-am aşezat lângă el şi i-am zis că mi-ar plăcea să spun că, în pofida ceții de azi-dimineață, fusese o zi splendidă, dar că aveam motive să bănuiesc că el n-ar fi fost de acord cu asta şi că ar fi preferat să vorbească despre altceva decât despre vreme.

— Datorită ceții, lumea cea urâtă cu toate tiparele ei parcă dispare, a zis, dar până la urmă dispare ceața însăşi. Aşa dispare totul. Zăpada se topeşte la soare şi peste câteva milioane de ani soarele se va stinge. Gânduri care erau importante odinioară îşi iau zborul ca nişte ziare vechi în bătaia vântului. Orice imperiu milenar se prăbuşeşte la un moment dat şi nici măcar nu e nevoie de barbari pentru asta. E suficient că vremurile se schimbă. Marmura în care sunt cioplite legile eterne crapă, coloanele cad, iar vechii zei îşi iau tălpăşița cu coada între picioare spre planete, manuale şi semnificațiile lor simbolice. Efemeritatea tuturor

lucrurilor este singura legitimitate nepieritoare. Singura consolare este să ştii că orice este înlocuit de altceva, care va trebui şi el la rândul său să facă loc altuia, precum animalele din lanţul trofic, care nu ştiu că vor sfârşi cândva ca un dodo împăiat în muzeul de ştiinţe naturale, ceea ce ne aduce la situaţia actuală a bietei mele persoane, căci exact aşa mă simt eu acum.

Am avut la prânz o discuţie cu actualul proprietar al Grand Hotel Europa, domnul Wang, care mi-a comunicat prin intermediul interpretului său că îmi apreciază devotamentul de o valoare inestimabilă, dar că modernizarea hotelului cere calităţi pe care le posed în mai mică măsură, din motive lesne de înţeles. A subliniat, pe bună dreptate, că digitalizarea progresivă a administraţiei şi a bazei de date a clienţilor face să nu te poţi lipsi de anumite cunoştinţe informatice elementare care mie îmi lipsesc şi, de asemenea, că clientela în schimbare de la Grand Hotel Europa a făcut să apară nevoia unei persoane de contact care să stăpânească limba chineză, iar preferinţa lui s-ar îndrepta către o persoană cu o aură ceva mai tinerească decât către cineva care s-a contopit într-atâta cu hotelul, încât paragina hotelului i se citeşte pe chip. A spus că, luând totul în considerare, ajunsese la concluzia inevitabilă că nu vede niciun motiv pentru care să mai pună preţ pe serviciile mele şi că el, exprimându-şi recunoştinţa pentru tot ceea ce am însemnat pentru hotel, mai cu seamă în perioada dificilă de dinainte să îl preia, doreşte să-mi desfacă contractul de muncă, cu efect imediat.

— E ceva nemaiauzit, am zis.

— Nu, *maestro* Leonardo, dacă vă pot numi aşa, nu e nemaiauzit. Am auzit-o cu urechile mele şi pot să înţeleg raţionamentul care stă la baza acestei hotărâri. Vremurile s-au schimbat şi am ajuns în tabăra învinşilor istoriei. Respectând cu fidelitate tradiţia, mi-am creat propria

inutilitate, după care nu-mi mai rămâne altceva de făcut decât să fiu dus la muzeu.

— Nu-mi pot imagina niciun muritor care să vă înlocuiască, am zis.

— Nu vine niciun majordom nou, a zis. În loc de majordom, interpretul domnului Wang va ocupa funcția de *general manager*.

— Dar Grand Hotel Europa e viața dumneavoastră, am zis.

— Aveți mare dreptate, a zis. Deşi nu m-am născut aici, aici am devenit omul care am fost toată viața. Dacă vreți să mă iertați că vă iau prin surprindere cu un gând morbid, vreau să recunosc că mereu am visat să mor aici, în picioare, într-o livrea impecabilă, cu un zâmbet pe față şi scuzele mele pentru deranj ca ultimele cuvinte care mi se rostogolesc de pe buze. Dar nu voi avea parte de asta.

— Nu pot să accept, am zis.

— Este extrem de amabil din partea dumneavoastră să spuneți asta, a zis, dar, cu tot respectul, nu cred că un răspuns negativ la întrebarea dacă acceptați sau nu acest lucru va schimba mult situația.

— Trebuie să protestăm, am zis. Voi vorbi eu personal cu toți oaspeții permanenți şi vom redacta o declarație comună în care îi vom arăta proprietarului că Grand Hotel Europa nu mai e căminul nostru fără dumneavoastră şi în care îi solicităm insistent să-şi reconsidere decizia. Împreună asigurăm o sumă considerabilă de venituri stabile. Asta ne transformă într-un factor de putere, dacă acționăm uniți. O să văd eu dacă domnul Wang îndrăzneşte să dea la o parte un apel susținut unanim. Încă nu s-a spus ultimul cuvânt, vă făgăduiesc asta.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI TREI

COMORILE DIN EPAVA INCREDIBILULUI

1

Într-o zi palidă de iarnă, am luat cu Clio un *vaporetto* spre parcul Giardini ca să vizităm Bienala de la Veneția. Deşi ea, ca istorică de artă şi specialistă în acea perioadă în care Italia era încă centrul lumii, considera că doar arta veche e artă, se simțea obligată prin natura meseriei să se familiarizeze cu ultimele evoluții ale artei moderne, iar Bienala nu mai avea mult până să se închidă. Deci n-aveam încotro. Trebuie să spun că eram sincer curios, deşi nu prea mă aşteptam la mai mult decât la o supradoză de alienație previzibilă. În mod normal, mă distrează exprimările artistice, cu intenții serioase, cu privire la epoca actuală. Până la urmă, eu fusesem cel care insistase şi care o convinsese să meargă.

În timp ce turiştii se îmbulzeau pe puntea din față ca să fotografieze Canal Grande, noi, ca nişte venețieni versați, ne-am aşezat înăuntru. Era frig.

— Uneori cred că aş vrea un bărbat, a zis, care din când în când să aibă şi el o dată inițiativa să mergem undeva.

— Dacă nu aş fi insistat eu, nu am fi mers.

— Dar a fost ideea mea, a zis. Ca de obicei. Asta vreau să spun. Eu trebuie mereu să mă gândesc la toate şi tu te laşi târât după mine ca o namilă anevoios de urnit. Atârni greu, ştii asta? Greu.

N-am zis nimic. Gondole negre alunecau pe apa cenuşie. Majoritatea gondolierilor îşi înlocuiseră cu fesuri de iarnă pălăriile de paie autentice împodobite cu panglici colorate. Transportau chinezi care chirăiau, înfofoliţi în haine groase, şi ne pozau *vaporetto*-ul, de unde erau fotografiaţi la rândul lor de alţi turişti mai puţin înstăriţi. Clio m-a luat de mână şi m-a sărutat pe gât.

— Când o să-ţi faci timp odată să te înregistrezi la primărie? a întrebat. E ridicol că încă plăteşti tariful de turist la *vaporetto*.

În apa cea rece, palatele elegante de pe malul Canal Grande tremurau în nuanţe pastelate pe temeliile lor care putrezeau, ca nişte madmoazele îmbrăcate prea subţire într-o zi de iarnă. Am acostat la cheiul din San Marco. Cu o rutină calmă, pasagerilor li s-a dat ocazia să urce şi să coboare de la bord. Veneţia este un oraş de o încetineală presantă. Cine pătrunde în vechiul oraş se împotmoleşte numaidecât în obstacolele pe care le-a ridicat trecutul. Trebuie să înainteze spre destinaţie strecurându-se în zigzag prin alei înguste şi căţărându-se pe treptele scărilor zecilor de poduri. E ca şi când te-ai plimba printr-un oraş care are sinuzită. Totul e înfundat de secole şi niciodată vreo epocă energică nu a suflat câteva drumuri proaspete, continue, prin planul stradal. Singurul lucru pe care l-a adus epoca modernă sunt cârduri de turişti care se opresc când ţi-e lumea mai dragă pe aleile înguste ca să caşte gura la vitrine cu gondole mici din plastic cu luminiţe care sclipesc. Şi nu există nicio scurtătură. Nu poţi să opreşti un taxi dacă te-ai săturat de mers încet şi vrei să trişezi comandând să fii dus în cealaltă parte a oraşului făcând un ocol. Singura rută pe

care să te strecori este pe apă, unde timpul care se leagănă pe valuri încetineşte până la o alunecare domoală către lagună. Infrastructura Veneției a fost trasată cu cerneală înnegrită şi vâscoasă de o pană de gâscă pe hârtie îngălbenită.

2

Ne-am plimbat în pas agale de-a lungul pavilioanelor naționale ale Bienalei din Giardini de parcă ar fi fost tarabe la un târg de Crăciun. Singurul motiv pentru care expuseseră porcăriile obişnuite era faptul că venise din nou acea perioadă a anului. Se pare că există oameni care se bucură de asta, din acelaşi motiv, şi ar fi fost dezamăgiți dacă oferta ar fi surprinzătoare şi s-ar deosebi prea mult de edițiile precedente. Deci expoziția fusese aprovizionată cu toate bazaconiile alienante extrem de previzibile.

Instalații video ale unor actori filmați amatoristic, costumați ciudat, care se aflau într-o stare evidentă de confuzie şi se puneau pe urlat fără un motiv clar. Foarte primitiv. Filmulețe interminabile în alb-negru granulat ale unei suprafețe vălurite, ca metaforă pentru timpul cosmic care se scurge palpabil. Un film artistic despre adolescenți care se împing întruna la o parte ca un comentariu sugestiv la societatea neoliberală orientată spre performanță. Nu era nimic ce nu văzusem înainte, deşi pe atunci era cu totul altfel. Vopseaua în ulei pe pânză e destul de retro în aceste vremuri ale iPhone-ului şi trebuie să avem în fața ochilor forța imaginilor în mişcare, ne-am prins, dar tot ce a reuşit să încropească avangarda europeană ca cinematografie e depăşit cât ai bate din palme, atât din punct de vedere tehnic, cât şi în ceea ce priveşte bogăția ideilor, de oricare film de categoria B de la Hollywood.

Pavilionul englez era ticsit până-n tavan cu mingi mari şi colorate din papier-mâché. În pavilionul francez, artistul reprodusese haosul din atelierul său ca toată lumea să înţeleagă de ce, din păcate, nu reuşise să producă efectiv o operă de artă. Kitschul provocator din neon se găsea, de data asta, la bulgari. Pavilionul finlandez prezenta o sculptură din lemn minimalistă, care mustea de conştientizare ecologică. Spectacolul de tip performance al nemţilor, care câştigase premiul 1, n-a fost interpretat în ziua când am fost noi, deci, pentru un scurt moment, am rătăcit pierduţi pe pardoseala din sticlă a pavilionului gol în vreme ce ne imaginam singuri uniformele şi câinii care lătrau despre care citiserăm. Ăsta a fost probabil cel mai bun lucru pe care l-am văzut.

Când am ieşit pe porţile parcului Giardini ca să mergem la cea de-a doua parte a Bienalei în complexul Arsenale, deasupra lagunei se aşternea un asfinţit glorios, care eclipsa cu uşurinţă toată arta pe care o văzuserăm. Zeci de turişti americani şi chinezi fotografiau pe malul apei, cu spatele întors la Bienală, văpaia purpurie de deasupra liniei orizontului, vechi de veacuri, a Veneţiei.

Începea să se lase frigul. Clio şi-a băgat mâinile în buzunarele hainei. Apoi s-a răzgândit şi şi-a vârât o mână lângă a mea, în buzunarul hainei mele. Am fost fericit să mă simt legat de ea prin disprețul nostru față de arta contemporană.

— Ştii care e, de fapt, partea cea mai frumoasă din toată Bienala? a întrebat.

Şi-a răspuns singură:

— Publicul.

— Da, anumiţi vizitatori s-au deghizat într-adevăr foarte convingător ca experţi în artă. Te prinzi mai ales după ochelari.

— Nu asta vreau să spun, a zis. E destul de obositor că încerci să iei totul în glumă. Ce vreau să spun e că e emoționant să vezi câți oameni – inclusiv tineri, nu-i aşa – sunt sincer interesați, fac efortul să vină încoace, cumpără un bilet şi chiar sunt gata să se deschidă şi să se lase surprinşi.

— Păcat numai că nu apucă să vadă nimic surprinzător.

— Asta nu e păcat, a zis Clio. E scandalos. Nu găsesc alt cuvânt. Este falimentul decenței artiştilor de a-şi lua în serios propria artă.

— N-au habar de tradiție, am zis, pentru că ştiam că asta e una dintre fixațiile ei şi pentru că doream să păstrez sentimentul de solidaritate.

— Dimpotrivă, sunt mult prea conştienți de tradiție, a spus, scoțându-şi mâna din buzunarul hainei mele. Trecutul atârnă ca o povară de plumb pe umerii lor. Toți acei artişti îşi încep operele cu gândul paralizant că totul a fost făcut, făurit şi spus deja.

— Poate că şi Caravaggio a avut ideea asta pe vremea lui, am spus.

Mă enervase mâna aia.

— O cultură vie hrăneşte tradiția continuând-o.

Aveam impresia că cel mai bine este să aprob.

— O respingere categorică a tradiției este semnul unei crize, am spus. Ți-e frig? Adu-ți mâna înapoi.

3

Vastul complex Arsenale e tot ce a mai rămas din vechile şantiere navale şi manufacturi de arme ale faimoasei Republici Venețiene. Primele referințe admirative la această structură datează încă din secolul al doisprezecelea. Între secolele paisprezece şi şaisprezece, atelierele au trecut prin mai multe extinderi substanțiale. În zilele lor de glorie,

clădirile din Arsenale ocupau un teren de 48 de hectare, 15% din suprafața oraşului, iar producția de nave şi armament dădea de lucru unei zecimi din toată populația masculină.

În cântul al XXI-lea al *Infernului*, în care Dante descrie osânda eternă a funcționarilor statului care se făcuseră vinovați de corupție şi trafic de influență, poetul compară smoala clocotită în care le sunt scufundate sufletele cu fabrica de armament a venețienilor, unde, într-o zi mohorâtă de iarnă, fiertura groasă de smoală bolboroseşte pentru dregerea palatelor lor şubrede de pe apă şi unde sunt nevoiți să trudească muncitorii. Unul îndoaie scânduri pentru un nou galion, altul înfundă crăpăturile unei chile vechi, unul bate cu ciocanul în proră, altul, în etambou, unul ciopleşte vâsle, celălalt împleteşte frânghii, în vreme ce alții peticesc focurile şi gabierele.

După cum afirmă istoricii, construcțiile navale şi făurirea armelor în venețianul Arsenale reprezintă cel mai timpuriu exemplu al unui proces de producție industrial, în cadrul căruia muncitori calificați făceau parte dintr-un lanț de producție extrem de eficient. Doar banda rulantă mai lipsea ca să putem spune că totul mergea pe bandă rulantă. Era o fabrică de armament impozantă, care împroşca din holurile ei răsunătoare galere şi galioane înarmate cu artilerie grea, cu care erau înfruntați otomanii în Marea Egee şi înfrânți la Lepanto şi cu care a fost dominată timp de secole Marea Mediterană. Gloria, bogăția şi supremația republicii La Serenissima au provenit din producția neîncetată a acestor şantiere navale.

Era greu să nu vezi îndată un semn de decadență în faptul că aceste săli, unde pe vremuri se construiau corăbiile cele mai semețe, în zilele noastre găzduiau fragilele lucrări făcute de mântuială ale avangardei europene. Mi-a zburat gândul la adjectivul grecesc *eútuktos*, pe care Homer îl foloseşte

pentru a sublinia calitatea corăbiilor, a clădirilor şi a uneltelor. Înseamnă „bine făcut”. Se referă la măiestria meşteşugărească şi la trăinicia obiectului care provenea de aici. În inima Veneției, unde de multă vreme nu se mai produce nimic, în locul unde în trecut se construiau corăbii bine făcute, acum se expuneau obiecte care erau orice altceva în afară de *eútuktos.* Pe lângă faptul că ducea lipsă de idei, Bienala dovedea un dispreț jalnic pentru meşteşug. Se găseau acolo puloveraşe agățate cu ațe de nişte piuneze, care erau prinse pe țările sărace de pe o hartă a lumii ca să ne oblige să conştientizăm condițiile de muncă în care ne-au fost fabricate hainele. Era un cort indian făcut din macrameu în care, ca expert în artă, puteai medita ca să reflectezi la păcatele tale. Mai era o operă mare, abstractă, în multe culori, care s-a dovedit că este alcătuită din sute de casete audio vechi lipite pe o bucată de carton. Erau pantofi cu şireturi cu plante în ei. Era o sculptură făcută din vaze chinezeşti lipite între ele care s-ar fi prăbuşit la un biet strănut. Ca o poetă de duminică ce adună crenguțe ciudate de pe stradă („Oamenii nu le văd, vai, trec pe lângă ele”) şi pe care le tot croşetează în rochia ei înflorată, sorbind un ceai de măceşe („Asta mereu mă excită. Da, sunt o nebunatică”), aşa este cea mai mare parte a aşa-zisei arte de la Bienală: o formă de masturbare. Sunt nişte rahaturi autoreferențiale care, întocmai ca pisoarul lui Duchamp, au nevoie doar de contextul muzeal. Sunt nişte gunoaie lipsite de fantezie şi îndeosebi prost făcute.

— Vezi pânza asta de aici? a întrebat Clio.

— Ce este? Un hamburger cu un fetus în el?

— Făcând puțin abstracție de ce reprezintă. Credeam că sunt guaşe. Dar e vopsea pe bază de ulei, din tuburi din alea industriale ieftine pe care le cumperi de la magazin.

— De unde ştii?

— Pentru că ştiu. Dar, peste vreo douăzeci de ani vopseaua asta o să înceapă să se întindă şi să curgă. Dacă nu chiar mai devreme. Atunci, un tablou din ăsta poți să-l arunci la gunoi.

— În cazul de față, poate că nu e o mare pierdere, am zis.

— Nu despre asta e vorba acum, Ilja. E vorba că e, aşadar, pur şi simplu o porcărie fără valoare.

— Nu prea poți să-i ceri socoteală artistului pentru calitatea tuburilor lui de vopsea.

— Ba chiar poți, a zis Clio înfuriindu-se. Ştii cum proceda Caravaggio? Ştii cum procedau Rubens, Rembrandt şi Van Dyck? Şi-au petrecut ani de zile în ucenicie la un maestru ca să învețe să-şi prepare propria vopsea. Grija pentru calitatea materialului făcea parte din meşteşugul lor. Mai mult decât atât, cu asta începea totul. De aceea tablourile lor încă arată, după patru secole, la fel de noi ca atunci când abia fuseseră terminate.

I-am dat dreptate, dar nu mă asculta.

— Şi asta este Bienala, a zis. Topul celor mai buni din arta contemporană. Un colecționar trebuie să scoată din buzunar pentru astea trei, patru, cinci sute de mii de euro numai pentru că au fost atârnate aici. E o bătaie de joc. Şi asta e valabil pentru toate lucrările de aici. Poți să-ți închipui un muzeu care achiziționează şi pe urmă trebuie să încerce să conserve făcăturile astea din papier-mâché, lipici artizanal şi şireturi de pantofi? E scandalos. Nimic altceva decât dispreț față de meşteşug.

— Cred că e şi o lipsă de încredere în sine, am zis prudent. Cine nu ştie sigur dacă are ceva de spus va fi probabil mai puțin înclinat să-şi dăltuiască în granit cuvintele. Înțelegi ce vreau să spun? Toți artiştii ăştia de aici, fără să-şi dea seama sau să recunoască vreodată, se tem de veşnicie pentru că, inconştient, sunt chinuiți de bănuiala că nu reprezintă nimic când sunt puşi față în față cu veşnicia.

Totul a fost făcut deja mai bine înainte. Arta europeană a durat poate prea mult.

Clio mi-a aruncat privirea ei ironică, ce mă făcea să mă îndrăgostesc din nou pe loc de ea de fiecare dată.

— Lipsă de încredere în sine, zici?

— Nu crezi?

— În orice caz, tu nu suferi de asta. Haide, destulă artă pentru azi. Mergem să mâncăm ceva şi apoi insist să mă duci ca vântul cu toată încrederea ta în tine acasă, unde te voi întinde pe spate pe canapea ca un satir gol şi leneş ca să mă joc cu tine mult timp.

— Putem şi să sărim peste masă.

— Nu, mi-e foame.

4

Deşi alături de Clio misiunea mea în viaţă devenise să recunosc că ideile ei, prin definiţie, sunt cele mai bune, privind în urmă, ideea mea fusese mai bună. Mai bine am fi sărit peste masă. Pentru început, ne-a fost greu să găsim un restaurant potrivit. Localurile pe lângă care treceam erau fie prea turistice, fie atât de turistice, încât se închideau în sezonul de iarnă, din lipsă de turişti. Se lăsa noaptea. Mergeam pe strada părăsită şi traversam piaţete moarte. Toate obloanele erau trase. În spatele niciunei ferestre nu ardea lumina.

În cele din urmă, am găsit un restaurant care, după părerea mea, era acceptabil, dar ei i s-a părut prea scump. Am zis că plătesc eu. Asta a enervat-o. A spus că nu despre asta e vorba. A zis că pur şi simplu mi-e prea lene să mai caut. I-am spus că am propus asta numai ca să putem merge repede acasă. A zis că, la fel ca de obicei, nu mă gândesc decât la mine. I-am spus că putem merge şi mai încolo să vedem dacă putem găsi un alt restaurant care să-i

placă. A zis că-mi spusese deja că îi e foame, dar se pare că nu eram dispus să țin cont de asta. I-am zis că vreau să fac ce vrea şi ea. Aşa că totuşi am intrat, dar cu asta devenise în mod oficial un restaurant ales de mine, ceea ce îi dădea dreptul să mă considere răspunzător în mod personal pentru fiecare fel de mâncare ce nu era conform aşteptărilor.

Din neîncredere, a comandat doar un aperitiv simplu, la care, după părerea ei, nici cel mai prost bucătar nu avea ce să strice. I-am spus că am crezut că îi e foame. Cu toate că era o mare iubitoare a ironiei, nu accepta să fiu ironic cu ea. A zis că nu fac altceva decât să-mi mut curul gras de la o masă de restaurant la alta, toată ziua, bună ziua, ca să mă ghiftuiesc cu mâncare după mâncare. A zis că e singurul lucru la care mă pot gândi. Oricum mă gândeam doar la mine. La mutat, nici măcar nu o ajutasem să-şi despacheteze cărțile. Ea nu era aşa. Se gândea şi la alții şi mai avea şi grijă de sănătatea ei, ştii, cu toate că-şi dădea seama că ăsta era un cuvânt pe care nu-l aveam în vocabular. Nu-i aşa că şi mie îmi plăcea să găsesc în pat o căprioară zveltă în locul unui egoist indolent cu care ea era pesemne blestemată să se culce? De fapt, ar fi vrut doar o salată. Era de părere că trebuia să mâncăm mai des acasă. Nu i-a plăcut aperitivul. Ți-am zis eu. M-am oferit să-i dau pastele mele în schimb. În loc să-mi accepte oferta, s-a lansat într-o tiradă furioasă împotriva acestui oraş, la naiba cu Veneția asta decadentă, cu trolerele ei, unde cultura ei superioară italiană era aruncată pe toate drumurile hoardelor barbare şi unde nu mai puteai comanda nici măcar o farfurie decentă cu mâncare.

Am fost uşurat că La Serenissima funcționa ca un paratrăsnet pentru fulgerele pârjolitoare ale ostilității ei şi i-am ținut isonul cu entuziasm. Pasămite am sărit puțin calul cu avântul meu, fiindcă s-a răstit la mine că n-am dreptul să fiu aşa cu nasul pe sus şi că în patria mea oamenii încă

tândăleau cu curul lor păros şi nespălat în piei de urs, pe când veneţienii construiau bazilica San Marco. Mi-am terminat pastele din farfurie fără să mai scot un cuvânt, în vreme ce ea, ca o continuare logică din punctul ei de vedere a celor discutate anterior, aducea vorba despre igiena mea personală. Asta era una dintre temele ei preferate când se enerva. Nu că ar fi fost ceva în neregulă cu igiena mea. Tocmai pentru că tranşase atât de des tema asta fără să se sature, exageram cu grija ca să nu mi se poată reproşa nici cel mai mic detaliu în această privinţă. Mergeam cu o oarecare regularitate chiar şi la pedichiură. Dar nu-mi puteam şterge trecutul şi îi făcea plăcere de fiecare dată să insiste în detaliu asupra faptului că eu crescusem într-o ţară unde nimeni nu foloseşte bideul.

După ce mi-am terminat pastele, am încercat să revin la subiectul precedent şi am început un discurs în care afirmam că istoria foarte încărcată şi glorioasă a Italiei impune negreşit admiraţie, dar are şi părţile ei negative.

— Italia este o ţară prizonieră a propriului trecut, am zis. Pentru început, sunt prea multe comori artistice şi monumente de întreţinut. Prezentul nu are cum să menţină din punct de vedere bugetar tot acel trecut.

Dar nu asta voiam să demonstrez. Ce voiam să spun era că mentalitatea oamenilor este în mod similar înrădăcinată în trecut. În Italia, totul se desfăşoară conform tradiţiilor şi ritualurilor, care sunt atât de vechi şi de statornicite, încât nimănui nu-i mai trece prin cap să le supună dezbaterii. Anul se târâie ca melcul de la luna ianuarie petrecută la munte până la Adormirea Maicii Domnului la mare şi la Crăciunul cu aceleaşi cadouri scumpe şi aceleaşi certuri în familie. Viaţa se învârte în cerc în jurul bisericii, de la naştere, în leagănul din satin alb tocmai din copilăria bunicii, la prima împărtăşanie şi nunta tradiţională, până la botezul nepoţilor şi înmormântarea în cripta familiei. Politica

este organizată la fel de ineficient ca pe vremea republicii romane. Firmele şi universităţile sunt conduse de oameni care au avut norocul să se nască în familia potrivită. Totul e făcut, de fiecare dată, aşa cum se face de secole. Inovaţia nu e deloc de dorit, sau măcar imaginabilă ca o variaţie creativă la reţeta tradiţională pentru *spaghetti alle vongole*. Abundenţa sufocantă a trecutului nu lasă nimic nou să respire.

Nu era prima oară când discutam despre asta şi mi s-a părut un subiect neprimejdios, pentru că îi dădea ocazia să-şi descarce furia pe cariera ei academică ratată şi pe lipsa de flexibilitate a instituţiilor italiene, cu care mai avea foarte multe de împărţit. Dar estimarea mea strategică s-a dovedit grav eronată. A zis că se miră să audă din gura mea aşa o analiză adecvată, cu toate că, aparent, tot nu realizam că eu însumi sunt un prizonier al propriului trecut. Ia să vorbim noi despre asta. Despre fostele mele iubite. Şi iar o luam de la început. Nu, nu puteam nega că am un trecut şi cu atât mai puţin puteam să-l schimb, deşi aş fi vrut, dar puteam s-o asigur că trecutul meu nu are nicio relevanţă pentru prezent. A zis că astea-s vorbe-n vânt şi că prezentul, după cum tocmai demonstrasem atât de splendid, este mereu îmbibat de trecut. Deci...

Apoi m-a întrebat ce părere am, de fapt. Am privit-o întrebător. Ce părere am? Despre noi, a zis. Voia, de fapt, să ştie odată ce credeam despre relaţia noastră.

Mi-am dat seama că mă împinge legat la ochi pe un câmp minat. Lăsând la o parte adevărata mea opinie, era extrem de greu să estimez care e răspunsul oportun la întrebarea ei. Dacă aş fi declarat, probabil cu sinceritate, că niciodată nu m-am mai simţit atât de legat de o femeie şi că n-aş şti ce mi-aş mai putea dori, riscam să mă acuze că nu mă gândesc la viitor şi sunt indolent în măsura în care, aparent, nu doream să fac niciun efort de a mă gândi la aspecte care

ar fi putut fi îmbunătățite. Dacă, dimpotrivă, probabil cu la fel de multă sinceritate, aş fi adus în discuție că erau momente, precum cel de acum, în care mă bucuram mai ales de faptul că până la urmă aveam să creştem împreună, după cum speram cu ardoare, ar fi putut, nu întru totul nejustificat, s-o perceapă ca o critică la adresa ei. Pe lângă asta, cu ambele răspunsuri m-aş fi expus reproşului că mă gândesc exclusiv din punctul meu de vedere. Mă acuzase atât de des de asta între timp, încât începusem să cred în acel presupus defect.

— Mai am atâtea de învățat, am zis.

M-a privit cu ochii ei negri şi melancolici care străluceau ca o dovadă a existenței lui Dumnezeu. Raționamentele şi logica nu rezistau în fața privirii ei. Într-o aşa femeie, un bărbat poate doar să creadă şi tocmai asta îmi doream să îmbrățişez ca destin şi credință. Mi-a prins mâna care mi se odihnea pe masă cu mâinile ei mici şi a oftat.

— Şi eu, a spus.

Pentru a oferi o imagine completă, adaug aici că noaptea s-a scurs în tihnă. Mitologia a fost amânată pe a doua zi. Dar eram, ca în multe alte dăți, extrem de recunoscător pentru tihnă.

5

— Încă n-am terminat, a zis Clio în dimineața următoare.

Eu eram de o cu totul altă părere.

— Ne-a mai rămas Hirst.

Am întrebat-o la ce se referă.

— Am văzut Bienala, sau cel puțin ceea ce trece drept Bienala, dar mai e şi o expoziție mare a lui Damien Hirst. Se închide curând şi ea.

— Face parte din Bienală?

— Nu, e separată.

— Dar are loc în aceeaşi perioadă?

— Fără îndoială. A fost programată aşa dinadins.

— E un fel de expoziție retrospectivă?

— Nu, toate sunt lucrări noi.

— Hai atunci să mergem chiar azi, am zis. Aşa putem spune c-am văzut-o şi pe asta.

Arta nu e prudentă. Tot ce poate face mai suportabil contactul zilnic cu semenii noştri civilizați, precum curtoazia, moderația şi sinceritatea, nu e ceva de dorit în relația dintre o operă de artă şi publicul ei. Toată arta bună este extremă, pentru că nu se îngăduie compromisuri. De aceea, o operă de artă bună poate fi insuportabilă. Nici măcar arta clasică din epoca de mult apusă de dinaintea romantismului, pe care o asociem cu armonia, aurita cale de mijloc şi stăpânirea emoțiilor, nu a năzuit vreodată către mediocritate. Ținta era nimic mai prejos decât sublimul. Niciun artist vrednic de acest nume nu s-a înfrânat vreodată. Dimpotrivă, a căutat mijloace ca să-şi realizeze până la capăt consecința idealului său artistic.

Puteai spune orice despre expoziția *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* a lui Damien Hirst, mai puțin că e prudentă, moderată sau reticentă. Totul la ea era extrem. Pentru început, numai amploarea. Expoziția consta din sute de lucrări şi ocupa două muzee întregi din Veneția, Palazzo Grassi şi Punta della Dogana. Ne-a trebuit o zi întreagă ca să vedem totul. Majoritatea sutelor de sculpturi mai erau şi foarte mari.

Realismul era provocator, alegerea materialului nu făcea compromisuri. Sculpturile fuseseră fabricate din cele mai scumpe şi mai rezistente materiale: bronz, aur, argint, jad şi marmură de Carrara. Cu toate că Hirst păstrează secretul asupra modului său de lucru, se ştie că a lucrat zece ani la această expoziție cu o echipă de o sută de oameni şi că

realizarea sculpturilor costase cel puțin 100 de milioane de euro pentru materiale şi manoperă.

Era o expoziție care avea o poveste. Ce am văzut erau aşa-zisele comori ale corabiei romane *Apistos*, care dispăruse în dreptul coastei Africii de Est în primul secol după Cristos şi care fusese descoperită din întâmplare în 2008. Statuile prezentau urme ale aşa-zisei lor şederi de veacuri întregi pe fundul mării. Erau deteriorate şi năpădite de corali, alge şi bureți. Era prezentat un video al operațiunilor dificile de recuperare de către scafandri a statuilor colosale de pe fundul mării. Aşadar, Hirst a aruncat şi el toate statuile astea în mare, ca nişte peşti azvârliți înapoi în apă, ca să le poată filma. În sălile de expoziție erau atârnate fotografii color ale comorilor de artă, aşa cum fuseseră găsite sub apă. La ultimul etaj din Palazzo Grassi fusese montată o replică a corabiei cu o reconstrucție interactivă a felului în care statuile trebuie să fi fost ascunse în cală. Exact ca într-un muzeu arheologic adevărat, dispunea şi de săli cu vitrine pline de rahaturi pe lângă care treci repede: obiecte de uz casnic, cratițe şi tigăi, linguri din lemn şi monede, care fuseseră găsite şi ele. Pe când ne aflam acolo, o turistă chinezoaică ce nu pricepea nimic l-a întrebat pe un supraveghetor unde se găsesc originalele, la Luvru sau la British Museum.

Primul lucru pe care l-am văzut când am pătruns în Palazzo Grassi a fost o statuie monumentală, deteriorată, de peste optsprezece metri înălțime, a unui demon decapitat. Ajungea până la acoperişul din sticlă al atriumului. Coloanele dorice înalte care susțineau galeria palatului majestuos îi veneau până la coapse. Zeul făcea un pas ferm în față cu piciorul său drept musculos, în timp ce întindea brațul stâng până la înălțimea *piano nobile*. Ținea în mână un vas spart. Nu mi-a fost greu să-mi imaginez că din el curgea sângele oamenilor jertfiți. Unghiile degetelor de la

mâini şi de la picioare erau late, conice şi încovoiate precum ghearele unui monstru. În pofida constituţiei sale atletice clasice şi a musculaturii perfect articulate, demonul ăsta nu avea nimic omenesc.

Capul era în sala de alături. Era enorm, dar relativ mic în comparaţie cu trupul uriaş. Nasul larg şi turtit se continua cu o frunte joasă. Ochii îi erau bulbucaţi. Deasupra urechilor lui mici era ceva care semăna a branhii. Gura îi era deschisă. I se vedeau bine dinţii lungi, despicaţi, ascuţiţi ca nişte pumnale. Limba îndoită lasciv îi ieşea din gură, de parcă ar fi fost un criminal condamnat la închisoare pe viaţă care făcea un gest obscen spre psihologul închisorii.

Era expusă şi o statuie din bronz în mărime naturală, cu membrele rupte, a unui hermafrodit. De ea se prinseseră straturi de ciripede. La etaj, erau diverse săli cu sculpturi mai mici din argint masiv. Un leu se lupta cu un şarpe. Un craniu din bronz al unui ciclop. Câinele infernal, Cerber cel cu trei capete, era sculptat în marmură de Carrara cu o precizie înfricoşătoare. Ochii săi mici şi roşii ca focul erau făcuţi din inserţii de rubelit. Labele şi unul dintre capete erau desprinse. Pe lateral, erau inscripţionate hieroglife în limbile coptă şi demotică.

Sala următoare era dominată de un grup statuar monumental bleumarin de patru metri înălţime, cinci metri lăţime şi trei metri şi jumătate grosime. Mi-am dat seama imediat. Era Andromeda, legată cu lanţuri în pielea goală de o stâncă. Era de mărimea unei femei în carne şi oase, era sexy şi speriată de moarte. Faţa îi era întoarsă şi deformată într-un ţipăt de moarte înăbuşit. În faţa picioarelor ei se întindea marea, din care se înălţa un monstru marin colosal, de câteva ori mai mare decât ea, cu un ghem de tentacule şi două capete înfiorătoare cu guri larg deschise în care străluceau dinţii ascuţiţi ca pumnalele. Faptul că pe stânca din spate se urcau nişte crabi uriaşi putea fi

considerat aproape un detaliu în comparație cu amenințarea din fața ei. Toate acestea fuseseră executate complet realist, cu grijă pentru cele mai mici detalii.

— N-o să crezi, a zis Clio, dar a fost deci turnat în bronz. Există o singură turnătorie în bronz în lumea întreagă care poate face ceva atât de mare şi de detaliat. Se află în Florența. Aceeaşi care a făcut statuile pentru familia de Medici. Dar nu vrei să ştii cât costă.

— Bronz? Ştii sigur? Atunci de ce e aşa de albastru? Pare să fie plastic.

— Asta e patină. Nu, e bronz adevărat. Hirst a vrut intenționat să-l facă să arate ieftin.

— De ce să facă asta?

— Tu să-mi spui. Ca trimitere la pop-art şi *action figures*. Sugerând asemănarea, îşi subliniază propria superioritate. Ceva de genul?

Poate cea mai frumoasă sculptură era o statuie din bronz a zeiței Ishtar care depăşea mărimea naturală. Partea de jos a corpului fusese ruptă puțin mai jos de buric, dar bustul şi capul erau aproape întregi. Gâtul, pieptul şi burta îi fuseseră acoperite cu foiță din aur. Se uita la lumea modernă în care ajunsese cu superioritate, ca să nu spunem cu aroganță, dar peste privirea ei atârna un văl de compasiune. Oferea consolare pentru că tinerețea ei era veche deja de mii de ani.

Şi atunci am văzut capul Meduzei. Era îngrozitoare. Zăcea culcată pe obrazul stâng într-o vitrină. Ochii îi erau întorşi în sus. Gura era larg căscată. Părea că încă trăieşte, deşi fusese decapitată brutal. Artera carotidă şi vertebrele cervicale îi ieşeau de la baza craniului. În loc de păr, avea un ghem de şerpi, care mişunau şi şuierau. Furioşi, îşi scoteau limbile despicate. Dinții lor veninoşi erau arcuiți amenințător. Fiecare solz părea să se mişte. Era o sculptură de aproximativ cincizeci de centimetri pe alți cincizeci şi

cincizeci în înălțime, care fusese cioplită cu cea mai mare precizie dintr-un singur bloc de malahit verde-închis.

În sala de alături se afla un Buddha din jad de peste un metru înălțime. Am văzut un portret al zeiței egiptene Hathor, înalt de şaizeci de centimetri, din aur pur. Aripile ei aveau o anvergură de optzeci şi cinci de centimetri şi fuseseră incrustate cu turcoaz. Coafura ei era în stil egiptean, ca şi discul soarelui împodobit cu coarne pe care îl purta pe cap, dar corpul ei putea fi venerat ca al unui fotomodel modern. Semăna cu cineva, dar n-am îndrăznit să o întreb pe Clio cu cine.

Afară, în fața muzeului Punta della Dogana, se afla o statuie ecvestră din marmură, înaltă de aproape patru metri a unui călăreț care, cu cal cu tot, era sugrumat de un şarpe. În prima sală dinăuntru, am văzut o sculptură din bronz de aproape cinci metri înălțime a unei înotătoare goale care stătea pe vârfuri, cu brațele şi mâinile întinse pentru un plonjon. Arăta de parcă şi-ar fi luat avânt de pe fundul mării ca să iasă la suprafață după secole întregi şi să fie adusă cu dragoste la acest muzeu. Îi lipsea capul şi era acoperită în întregime de bureți, dar era senzațională. Avea sâni impunători, mari ca nişte bureți. Între palmele ei crescuseră corali, care îi făceau degetele să pară mai lungi.

Poate cea mai spectaculoasă statuie era o sculptură din bronz a unui urs gigantic şi furios, ridicat pe labele din spate, cu un războinic care stătea pe umerii săi şi înălța deasupra capului două iatagane scoase din teacă. Întregul ansamblu depăşea şapte metri în înălțime. Totul era năpădit de alge şi de bureți roşu-aprins, dar sălbăticia şi primitivismul sălbatic al statuii erau încă la fel de puternice ca atunci când tocmai fusese făcută. „Venerație” e cel mai bun cuvânt pentru ce am simțit când am stat față în față cu ea, mic şi neînsemnat.

Am văzut câteva statui din bronz în mărime naturală, mai mult sau mai puțin în oglindă, dar nu complet identice, ale unor amazoane goale care trăgeau după ele un leu legat cu un lanț. Potrivit descrierii, probabil slujiseră drept paznice la intrarea într-un templu. Se mai găseau un sfinx din marmură şi un bust al unui faraon necunoscut. Alături, se afla o statuie din bronz fenomenală, înaltă de peste doi metri, a unei femei transformate într-o muscă. Zic şi eu aşa, căci nu ştiu cum aş putea să o descriu mai bine. Corpul ei era perfect clasic, acoperit de un peplos transparent precum cele mai seducătoare zeițe greceşti, dar, de sub faldurile care cădeau ispititor ale veşmântului ei, ieşeau la iveală picioare păroase de insectă. În loc de brațe, avea şase picioare artropode de muscă şi un cap cu ochi fațetați. Fiecare perişor, fiecare fațetă, fiecare articulație fuseseră modelate cu cea mai mare precizie.

Şi apoi am văzut-o pe zeița Kali luptându-se cu Hidra. Era o amazoană goală în mărime naturală, în postura atletică şi echilibrată a unui luptător antrenat, cu o sabie scoasă din teacă în fiecare dintre cele şase brațe ale ei. Monstrul marin cu şapte capete se înălța deasupra ei. Întregul grup statuar avea aproape cinci metri şi jumătate înălțime şi peste şase metri lățime. Şi el era făcut din bronz.

Era acolo un picior uriaş din marmură încălțat într-o sanda, al lui Apollo Smintheus, zeul şoarecilor, pe care se cățăra un şoarece din marmură, modificat genetic, care ducea în spate o ureche omenească din marmură. Am văzut un bust din marmură roşie cu foiță de aur a divinității egiptene Aten în extaz. Se mai găseau acolo un arcaş şi un cal înaripat, mai multe cranii de ciclopi şi două bazine de marmură fantastice, împodobite cu capete de animale. Am văzut uşile de aur ale unui templu şi un disc solar de aproape un metru şi jumătate în diametru din aur masiv, animale mai mici şi capete din aur, scutul lui Ahile şi

acelaşi cap al Meduzei pe care îl văzusem deja înainte, reprodus în aur şi în cristal de stâncă. Erau două sarcofage pe al căror capac erau sculptate femei pe jumătate dezbrăcate, acoperite cu un cearşaf subțire. Unul era din marmură albă de Carrara, celălalt, din marmură neagră. Am văzut un grup statuar din marmură ce reprezenta doi sclavi goi în lanțuri, un bărbat şi o femeie, care fuseseră ciuruiți de gloanțe. În Al Doilea Război Mondial, statuia cică fusese pusă într-o cazarmă, unde slujise ca țintă pentru exerciții de tir. Alături era atârnată fotografia alb-negru în care puteai vedea asta.

Mai era o sculptură din bronz de peste trei metri înălțime a zeului grec Cronos care îşi mănâncă propriii copii. Am văzut o statuie în mărime naturală din granit negru a Minotaurului care siluieşte o fecioară atenian㠄. Era provocator prin abundența detaliilor explicite. Porno mitologic hardcore. La etaj, în fața priveliştii oraşului de basm Veneția, era expus un craniu extrem de rar al unui unicorn. Ultima statuie, în exterior, în vârful peninsulei, era o sirenă din bronz înaltă de patru metri şi jumătate, care ieşea din mare leneşă şi senzuală în timp ce crabii i se agățau de păr şi de sâni.

Aşa trebuie să scriu şi eu, m-am gândit, în spiritul acestei demonstrații de forță, al acestei mărinimii şi acestei plăceri a aventurii. Nu trebuie să mă feresc de formele clasice şi de năzuința spre perfecțiune de teamă că nu voi părea modern, ci să am curajul să captez epoca în care trăiesc în fraze din marmură, cuvinte din bronz şi statui din aur, argint şi jad şi să înalț cu cele mai bune mijloace şi materiale din trecut un monument închinat prezentului. Trebuie să fie măreț şi exagerat, o orgie copleşitoare a fanteziei cu perfecțiunea tehnică a celui mai comercial kitsch. Trebuie să epatez. Asta e misiunea mea. Trebuie să public concomitent un ciclu de sonete clasice şi cincizeci de poeme epice în alexandrini care

rimează, fără să am milă de coleguții cărora le lipsesc abilitățile tehnice de a plăsmui fie şi un singur pentametru iambic sau hexametru corect. Trebuie să am curajul de a scrie despre teme mari, precum lumea şi scurgerea veacurilor şi să fiu limpede şi uşor de înțeles ca o sculptură clasică din marmură în lumina dogoritoare a soarelui de amiază. Nu trebuie să caut întunericul de teamă că lumina ar fi demodată şi desuetă. Nu trebuie să mă refugiez în singurătatea sigură a experimentului, ci să spun ce am de zis, şi nu bâjbâind şi cochetând cu nesiguranța care trezeşte atâta simpatie, ci într-un mod absolut categoric şi punct ochit – punct lovit care să le taie respirația oponenților. Trebuie să regăsesc plăcerea aventurii şi, în loc să mă limitez la anumite porniri sufleteşti fiindcă meschinăria e considerată literară, iar îngrădirea – un semn de măiestrie, să dau aripi unor monştri şi demoni de proporții mitice care să se împrăştie peste cele şapte mări şi peste toate continentele pe care le pot născoci. Oamenii vor numi asta kitsch, deoarece, ca să-şi justifice propria neputință, complotează de partea unei concepții artistice ce îmbrățişează neîmplinirea, imperfecțiunea, fragilitatea şi vremelnicia, dar vor fi şterşi de trecerea secolelor aşa cum marea face să dispară de pe plajă urmele labelor câinilor.

I-am spus toate acestea lui Clio, dar nu le-am formulat la fel de bine cum le scriu acum şi ea a pufnit în râs.

— Dacă vrei să tinzi spre formele clasice, a zis, ai putea eventual, pentru început, să încerci să faci ceva cu burta aia monumentală a ta.

6

Efemeritatea sau eternitatea artei erau tematizate. Multe statui erau deteriorate. Majoritatea prezentau urme vizibile ale unei şederi de veacuri pe fundul mării. Erau acoperite cu

alge de mai multe culori, scoici, corali, plante marine şi bureţi. Dar toate astea fuseseră aşadar turnate cu grijă în bronz sau cioplite în marmură şi apoi pictate. Dacă te gândeşti bine, e ironic. Operele de artă arheologice autentice care chiar au fost scoase la suprafaţă de pe fundul mării ar trebui să fie curăţate şi restaurate înainte de a fi expuse într-un muzeu. La Hirst, degradarea şi semnele lăsate de trecerea veacurilor făceau parte în mod inalienabil din opera de artă. Era acolo o sculptură din marmură albă ca zăpada a unei femei întinse pe spate, din care porţiuni ale chipului şi ale piciorului ei ridicat în sus fuseseră desprinse şi în care fuseseră sculptaţi şi bureţi, lăsaţi la fel de albi ca restul statuii. Făcând abstracţie de orice iluzie a coloratei vieţi marine, era un monument închinat efemerităţii.

Expoziţia explora autenticul şi falsul. În contextul fictiv al unei poveşti inventate despre o navă scufundată şi o operaţiune de recuperare, se arătau statui durabile, extrem de tangibile şi tehnic desăvârşite, care evocau un trecut născocit şi unul real. Degradarea vizibilă era ficţiune, căci acele statui fuseseră făcute ieri. Dar, până la urmă, acea deteriorare era departe de a fi ficţională, deoarece se referea la efemeritatea şi stricăciunea care ne înconjoară în realitate. Insistând prin toate mijloacele asupra unei poveşti inventate, expoziţia ar fi putut fi interpretată chiar ca un comentariu la adresa acestor vremuri ale fake news-urilor, în care faptele şi realitatea au fost puse pe plan secund, în favoarea spectacolului.

Expoziţia explora arta şi kitschul şi relaţia dintre meşteşug şi artă. Perfecţiunea tehnică a sculpturilor era într-un contrast izbitor cu ceea ce trebuia să treacă de obicei drept artă contemporană, după cum văzusem în ziua precedentă la Bienală. Bile mari şi colorate din papier-mâché. Pantofi agăţaţi de o sfoară. Sute de casete audio colorate lipite pe o bucată de carton. *Treasures from the Wreck of the*

Unbelievable era un deget mijlociu uriaş îndreptat în sus spre acei diletanți cu ideile lor şi lucrările lor făcute de mântuială şi, în acelaşi timp, ridica întrebarea ce anume merită expus într-un muzeu. Combinația dintre perfecțiunea tehnică şi cele mai scumpe materiale garantează artă de valoare? De secole, aşa au stat lucrurile. Prin sugestia lui că nişte artefacte minunat realizate dintr-un trecut inventat sunt admirate într-un muzeu, Hirst denunța disprețul de azi pentru meşteşug. Şi trebuie musai ca un obiect să fie vechi de secole ca să aibă valoare? Dacă sculpturile lui Hirst chiar ar fi fost vechi de două mii de ani, ar fi făcut parte din cel mai important patrimoniu al umanității. Însă nu erau. Fuseseră făcute ieri. Dar erau la fel de desăvârşite precum cea mai bună artă de acum două milenii. Cu toate astea, ni se par mai puțin valoroase, probabil pentru că sunt prea noi şi strălucesc prea tare? Atunci Hirst le adaugă degradarea şi urmele trecerii timpului.

Expoziția explora apariția miturilor şi nevoia de poveşti. Statuile impresionau nu doar prin mărimea şi calitatea lor, ci şi prin puterea lor comună de a evoca o epocă mai bărbătească şi mai reală a eroilor şi aventurilor. De aceea era o expoziție ca o carte pentru băieți. Lumea are nevoie să caşte gura şi să se minuneze şi să se lase purtată într-o poveste aventuroasă. Cei care spun că nu e aşa s-au lăsat îndobitociți de realitatea ponosită a declarațiilor de impozit, a şedințelor cu părinții sau a cozilor din trafic. Au pierdut copilul din ei şi îți trezesc mila. Expoziția explora misterul. Ne arată ce am pierdut în aceste vremuri în care credem că ştim totul despre orice şi suntem de părere că nu ne mai trebuie eroi sau zei.

— Dacă am fi văzut expoziția în ordinea corectă, a zis Clio, mai întâi Punta della Dogana şi apoi Palazzo Grassi, atunci ultima statuie ar fi fost cea de malahit, a celor două mâini

împreunate pentru rugăciune. Fireşte că nu e deloc o întâmplare.

O constantă în întreaga operă a lui Damien Hirst este maxima *memento mori*. Moartea şi vremelnicia abundă în lucrările sale. *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* a ridicat această tematică la un nivel superior şi a pus în discuţie efemeritatea civilizaţiei noastre. Fiindcă, dacă vezi aşa-zisele vestigii ale unei culturi dispărute, îţi pui imediat întrebarea ce va mai fi rămas peste douăzeci de secole din aşa-zisa noastră civilizaţie. E o întrebare care te pune în încurcătură. Căci ce vor pune într-un muzeu din timpurile noastre agitate, pentru numele lui Dumnezeu? Tot ce producem e făcut să se strice, ca să continuăm să consumăm. Şi cred că nici bilele alea din papier-mâché, nici pantofii legaţi cu sfori nu vor rezista. Cea mai mare construcţie pe care o facem este *world wide* webul. Ăsta e monumentul generaţiei noastre. Aici ne-am externalizat memoria şi identitatea. Dar reţeaua este pe cât de volatilă, pe atât de imaterială. Deja de pe acum nu-mi mai pot găsi frumoasele mele poze digitale de vacanţă cărora le-am făcut backup pe calculatorul vechi şi le-am dat *upload* pe un server care nu mai există. Bine că poeziile mele pe care le-am scris în Word 4.0 au fost publicate cu cerneală pe hârtie, fiindcă editorul meu de text din prezent nu mai poate deschide acele fişiere. O mică pană de curent de un secol, un an sau o lună ajunge ca să facă să dispară întregul nostru *world wide* web. Toată memoria noastră este virtuală şi la fel de trecătoare precum curgerea electronilor într-un microcip. Memoria nu există fără materie. Asta arată Hirst. De aceea a ales cele mai nobile şi trainice materiale. Este foarte probabil ca tocmai statuile lui deteriorate dinadins şi făcute să arate vechi să se dovedească în viitorul îndepărtat singurele relicve din epoca noastră.

Şi problema epocii noastre este mai profundă de atât. Căci nici măcar nu avem poveşti pe care să le transmitem viitorului. Nu mai avem mituri. Da, poate Mickey Mouse. Sau Pluto. Hirst i-a prezentat. Amândoi au fost cică găsiți în epava de pe fundul mării sub forma unor sculpturi din bronz în mărime naturală. Erau acoperiți de scoici, corali şi bureți. În articolele şi recenziile pe care le-am citit despre expoziție, în funcție de bunăvoința evaluatorului, lucrul ăsta a fost interpretat fie ca kitsch, fie ca ironie sau umor postmodern. Dar dacă stai şi te gândeşti mai bine, nu e amuzant. Dacă Mickey Mouse şi Pluto sunt singurele puncte de referință universale ale culturii noastre, şi asta sunt, nu e nimic de râs. Atunci contrastul cu toți zeii şi eroii ăia din vremuri mai glorioase devine foarte mare. Şi încă ceva. Mickey Mouse şi Pluto ai noştri nu sunt din bronz. Există doar pe bandă de celuloid şi pe hârtie ieftină. Versiunea nepieritoare pe jumătate distrusă pe care a realizat-o Hirst din miturile noastre ieftine poate înfrunta veacurile, însă miturile noastre ieftine în sine, nu.

Am intrat în sălile expoziției *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* ca şi când aş fi deschis o carte pentru băieți şi aş fi fost captivat de aventură. Dar, treptat, am conştientizat că stau față în față cu moartea culturii noastre şi sfârşitul civilizației noastre. Tot ce are valoare se află în trecut, acoperit de patina veacurilor. Hirst ne obligă să dăm nas în nas cu realitatea servindu-ne un trecut inventat. Dacă ceva e vechi, îl ducem la muzeu. Dar nu înțelegem că noi înşine trăim într-un muzeu şi că nu producem nimic care va străluci în sălile de expoziție ale muzeelor viitorului. În Veneția cea fragilă, care suspină şi se scufundă, *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* era cântecul de lebădă al Occidentului. O evocare extremă, grotescă, plină de fantezie a trecutului nostru real şi visat, ăsta era ultimul gest mare şi irepetabil.

— Trebuie să foloseşti asta pentru cartea ta, a zis Clio. Mi se pare relevant.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI PATRU

CONCERTUL

1

Ştirea despre concedierea domnului Montebello din postul de majordom la Grand Hotel Europa mă şocase şi mă indignase, dar nu pot spune că mă surprinsese. Se potrivea perfect cu schimbările precedente introduse de noul proprietar. Dacă slăbiciunea noastră ca europeni era să ne agăţăm de tradiţie de dragul tradiţiei şi să atribuim valoare lucrurilor care există de mult timp fără vreun alt motiv decât faptul că există de mult timp, forţa şefului chinez era că el nu dădea atenţie acestui lucru şi, fără să fie deranjat de consideraţii sentimentale, putea separa trecutul de viitor. Ce vedem noi ca patină, el vede ca rugină. Dacă forţa lui era că nu se temea de schimbările necesare, slăbiciunea noastră era că puneam orice noutate pe lungul pat al lui Procust al îndelungatei noastre istorii şi o consideram, clătinând

dezaprobator din cap, ca pe a nu ştiu câta confirmare a convingerii noastre adânc înrădăcinate că civilizaţia noastră este blestemată să piară.

Dar asta nu însemna că are dreptate. Domnul Montebello era mai mult decât o tradiţie şi o relicvă din vremuri apuse cu obiceiuri de curtoazie şi eleganţă devenite irelevante. Era sufletul hotelului şi, chiar mai important, era un om din carne şi oase care îşi legase viaţa de Grand Hotel Europa şi care nu putea fi dat pur şi simplu la o parte într-o după-amiază ca un candelabru defect sau un portret întunecat în ulei al lui Paganini. Şi, cu toate că abia îl cunoşteam, nu doream să-l cunosc mai bine şi nu urma să-l tutuiesc în viaţa mea, era prietenul meu. Aveam să-l ajut.

Ideea era să-i mobilizez pe toţi oaspeţii permanenţi ai Grand Hotel Europa şi să protestăm ferm, solidar şi unanim. Am redactat un proiect de declaraţie, unde menţionam o decizie inacceptabilă şi o solicitare urgentă să fie reconsiderată, cu care m-am dus prima oară la marele grec. L-am găsit în lounge, cu un pahar cu vin dulce de Samos şi câteva gustări. Auzise deja de concedierea lui Montebello şi era întru totul de acord cu mine că trebuie condamnată şi îmi susţinea din toată inima iniţiativa unei petiţii. Avea doar o mică obiecţie formală împotriva formulării textului proiectului meu.

— Sunt un om de afaceri, a zis, şi voi sta până la ultima suflare de partea oamenilor de afaceri. Dacă noi am realizat ceva în Europa, asta se datorează oamenilor de afaceri ca mine care, în ciuda piedicilor puse permanent de politicieni, au continuat să creadă într-o lume mai bună. Şi, ca om de afaceri, mi s-ar părea inacceptabil ca altcineva să-mi caracterizeze deciziile drept inacceptabile.

— Dar credeam că suntem de acord că această hotărâre anume a domnului Wang este inacceptabilă.

— E o chestiune de principiu, a zis. Managementul resurselor umane ține de competența proprietarului. El trebuie să aibă libertate în privința asta. Managementul inacceptabil al personalului nu există din perspectiva unui om de afaceri.

— Atunci putem să renunțăm, am zis, căci exact împotriva acestui lucru protestăm.

— E vorba de formulare, a zis.

— Şi atunci cu ce formulare ați fi de acord?

— „Respectând dreptul la antreprenoriat liber”, a zis. Dacă adăugați această clauză şi înlocuiți „inacceptabil” cu „contraproductiv”, aveți toată susținerea mea.

M-am dus cu proiectul meu de declarație modificat la poeta franceză Albane. În primă instanță, a refuzat să discute cu mine. De abia când i-am explicat că vin în calitate de reprezentant al lui Montebello şi că, în realitate, nu i se cere să stea de vorbă cu mine, ci cu el, a acceptat şi mi-a acordat o audiență în bibliotecă. S-a uitat la declarația mea şi m-a întrebat dacă eu o susțin.

— Mi se pare destul de logic, am zis. Eu am redactat-o.

— Atunci eu sunt împotrivă, a spus.

Rareori mă înfurii, dar ăsta a fost un moment în care am renunțat cu plăcere la calm pentru o necesitate mai urgentă. M-am lansat într-o tiradă pe care nu o voi repeta aici şi a cărei concluzie era că ea e tot ce o femeie decentă nu s-ar cuveni să fie, că îi pun la îndoială inteligența şi că invoc blestemul Atotputernicului asupra egoismului ei şi încă a câtorva lucruri. Nu a ajutat. O ținea una şi bună că, din punctul ei de vedere, era o orientare foarte potrivită în viață să se opună la tot ce eu susțineam şi viceversa.

Mi-am înghițit din nou mânia şi mi-am schimbat strategia. I-am arătat că sunt împotriva amendamentului introdus de marele grec. În mod logic, ar trebui aşadar ca ea să fie pentru. Nu m-a putut contrazice şi a fost de acord cu

formularea „respectând dreptul la antreprenoriat liber, susținut cu titlu personal de către Albane”. Dar tot nu voia să semneze documentul. În schimbul semnăturii ei, i-am oferit posibilitatea să formuleze o revendicare proprie, care să fie adăugată în document. I s-a părut o ocazie unică şi tentantă şi tocmai asta fusese intenția mea. Voia scris negru pe alb că Montebello va fi urmat în funcție de o femeie. I-am explicat că petiția urmăreşte tocmai să prevină concedierea lui Montebello şi că, aşadar, chestiunea succesiunii, în mod logic, nu va fi abordată. Dar pentru ea principiul era important. Am avut bunăvoința să vin în întâmpinarea dorinței ei, dar n-a fost chiar aşa de simplu să îi traduc cererea într-o formulare acceptabilă. În cele din urmă, am propus compromisul ca semnatarii declarației să susțină consolidarea poziției femeilor în administrația Grand Hotel Europa.

— La vârful administrației, a zis, şi chiar dacă nu au competențe egale cu bărbații.

— Asta se înțelege de la sine, am zis.

Din fericire, nu s-a prins de gluma mea. Am reuşit să încheiem laborioasele negocieri.

I-am dat să citească proiectul de declarație ajustat lui Patelski, care, ținând cont de urgența cazului (pe care şi el o recunoştea), m-a primit în mod cu totul excepțional în camera lui.

A început să râdă când a citit proza chinuită.

— Deci asta se întâmplă, a zis, când un poet e nevoit să se îndeletnicească cu dura realitate.

I-am explicat că textul ciornei pe care o are în față e rezultatul mai multor compromisuri pentru care se duseseră lupte grele. A zis că înțelege şi că nu vrea să-mi complice viața, dar că lui, din motive strategice, i se părea indicat să subliniem şi textual că e vorba de o declarație solidară şi unanimă. Pe lângă asta, ar fi apreciat să se accentueze

premisa filozofică afirmând că o poziție de conducere implică responsabilitate față de subordonați. Avea probleme cu dreptul la antreprenoriat liber, dar l-am implorat să-l accepte pentru că acea cauză, din diverse motive, era crucială pentru celelalte două părți. Înțelegea, dar n-ar fi putut semna textul aşa. După ce ne-am bătut capul mult timp, am ajuns la compromisul că respectăm deocamdată dreptul la antreprenoriat liber, în lipsa unei alternative. N-a fost entuziasmat, dar n-a avut încotro.

M-am întors la marele grec cu noul text. N-a fost încântat de amendamentul lui Patelski la propriul său amendament. Am reuşit să-l calmez cu formularea „în lipsa unei alternative posibile". Însă pentru el cel mai mare obstacol îl reprezenta completarea lui Albane despre consolidarea poziției femeii. Înainte să înceapă un discurs înflăcărat despre inferioritatea femeilor, l-am trimis la clauza „chiar dacă nu au competențe egale cu bărbații" şi am încercat să-l fac să creadă că acea frază înseamnă că garantat nu au competențe egale. În acest caz, era de acord, dar atunci voia să vadă acea interpretare a textului precizată explicit negru pe alb prin adăugarea atributului „garantat".

M-am întors la Patelski. A obiectat împotriva atributului „posibil" şi a propus să-l înlocuim cu „existent". Înțelegeam ce vrea să spună, dar am anticipat că marele grec nu avea să accepte asta aşa. Negocierile mă obosiseră şi am propus clasicul compromis care împăca şi capra, şi varza trecând ambele atribute. Pe lângă asta, Patelski voia, gândindu-se mai bine, să se insiste mai tare asupra faptului că hotărârea împotriva căreia protestam oficial e imorală. Ca să nu trebuiască să susțin o nouă rundă de negocieri cu privire la acea idee, am propus să facă acea completare cu titlu personal.

Albane n-a mai vrut să citească noul text. Se răzgândise. A refuzat să semneze. M-am gândit câte amendamente se

făcuseră de dragul ei şi m-a părăsit curajul. Am încercat s-o conving să fie de acord cu clauza explicită că ea nu aprobă conținutul documentului. A zis că pot să adaug ce vreau şi că nu-i pasă pentru că oricum nu va semna.

Astfel a luat ființă textul definitiv al declarației noastre comune şi ferme, care suna în felul următor: „Oaspeții permanenți ai Grand Hotel Europa, numiți în continuare europeni, declară solidar şi unanim, cu excepția lui Albane, respectând deocamdată dreptul la antreprenoriat liber, susținut cu titlu personal de către Albane, în lipsa unei alternative posibile sau existente şi, de asemenea, respectând premisa că o poziție de conducere implică responsabilitate față de subordonați, că propusa concediere a domnului Montebello este contraproductivă, la care Patelski declară cu titlu personal că este de asemenea imorală, că poziția femeilor, chiar dacă e garantat că nu au competențe egale cu bărbații, trebuie să fie consolidată la vârful administrației Grand Hotel Europa şi că sus-numita decizie trebuie să fie reconsiderată urgent”. Documentul era semnat de Yannis Volonaki, supranumit marele grec, de Patelski şi de mine.

2

O mâhnire adâncă pusese stăpânire pe mine. Fără excepție, toată lumea fusese de acord că trebuie revocată concedierea lui Montebello, dar, dacă bucata asta de hârtie exprima solidaritatea noastră, era greu de imaginat cum ar fi arătat dezbinarea. Nu mă puteam duce cu această declarație la un manager consecvent şi practic din fire ca domnul Wang. Am rupt documentul pentru care se purtaseră lupte grele, m-am ridicat, m-am încheiat la sacou şi am tras adânc aer în piept. Aici erau indicate alte mijloace decât arma moale a democrației. Chestiunea cerea un

demers ferm, tenace, deşi nu prea aveam idee ce formă ar fi trebuit să ia. Dar, după cum spune Enea cu puțin înaintea luptei hotărâtoare de la sfârşitul epopeii sale: „Descreţeşte-ți chipul şi concentrează-te să-ți arăți vrednicia”. Aveam să mă duc să vorbesc cu chinezul ăla şi era mai bine să o fac numaidecât, înainte să am timp să născocesc motive pentru care planul ar fi fost sortit eşecului. M-am prezentat în fața noului manager general, de care urma să am nevoie în vechea sa calitate de interpret, şi l-am rugat să organizeze o întrevedere urgentă cu domnul Wang. Ne puteam întâlni imediat în pubul englezesc.

— Pentru început, aş vrea să vă aduc mulțumirile mele că amândoi ați făcut posibilă această discuție într-un timp atât de scurt, lucru pe care îl prețuiesc cu atât mai mult cu cât chestiunea pe care vreau să v-o prezint mă afectează în mod deosebit. Dar, înainte să vă expun gândurile mele cu privire la asta, sper că-mi îngăduiți să vă prezint sincerele mele complimente pentru felul în care ați izbutit să transformați în scurt timp Grand Hotel Europa din amintirea unui trecut ilustru într-o promisiune pentru viitor şi pentru faptul că ați reuşit să treziți interesul unei clientele cu totul noi pentru o şedere în acest loc care ne este tuturor atât de drag.

Aici se încheia bombardamentul introductiv. Asta era partea cea mai uşoară. Puteam răsuci o sută de fraze întortocheate ca asta, dar mi se părea că ajunge. Acum e acum.

— A ajuns la urechile mele, am continuat, că s-a luat recent hotărârea de a-l elibera pe majordom, domnul Montebello, de îndatoririle sale, după o viață întreagă de serviciu credincios, şi de a vă desemna pe dumneavoastră, domnule interpret, drept manager general al Grand Hotel Europa. Țin neapărat să vă transmit că înțeleg, sprijin şi apreciez această hotărâre corectă şi necesară şi că vorbesc în numele tuturor oaspeților permanenți din Grand Hotel

Europa când vă felicit din inimă, domnule interpret, pentru numirea dumneavoastră în funcție, fiind conştient că ar fi mai nimerit să complimentez pentru norocul ăsta hotelul, pe oaspeții săi şi pe noi înşine.

Cu aceste cuvinte, sperasem să smulg măcar un zâmbet de recunoştință, dar niciunuia nu i s-a clintit un muşchi. Nu trebuia să-mi las încrederea în mine (pe care mi-o păstram atât de artificial) să fie afectată de asta.

— Această schimbare îmbucurătoare, am continuat, aduce cu sine însă o problemă secundară care mă îngrijorează (şi, alături de mine, pe toți oaspeții permanenți) şi pentru care, după părerea noastră, ar trebui să se găsească o soluție elegantă. Mă refer la soarta domnului Montebello. Cu toate că realizez că în managementul unui hotel mare ca al nostru nu vă puteți permite să vă lăsați purtat de considerente sentimentale, aş vrea să vă atrag atenția că el e extrem de nefericit din cauza deciziei dumneavoastră, că şi-a considerat funcția de majordom nu o slujbă, ci o menire care îi dădea sens vieții şi că, prin concediere, i-ați răpit tot ce are mai drag pe lume.

Interpretul traducea şi domnul Wang asculta. M-a privit, dar n-a scos o vorbă. M-am hotărât să arunc în joc arma-surpriză a sincerității, deşi mi-era greu să citesc pe fața stoică a proprietarului dacă ar avea vreo şansă să aibă efect.

— Mă preocupă personal soarta domnului Montebello, am zis, deoarece îl consider un prieten şi numai pentru asta nu mi-aş ierta-o niciodată dacă n-aş fi făcut măcar această încercare de a aduce în atenția dumneavoastră suferința lui. Şi nu sunt singurul. Toți oaspeții permanenți ai Grand Hotel Europa sunt legați de majordom şi cu toții ar deplânge amarnic plecarea lui. Am încercat să redactăm o declarație comună în acest sens, dar nu am reuşit să cădem de acord cu privire la formularea exactă. Suntem europeni.

Interpretul a râs în timp ce traducea aceste ultime cuvinte şi domnul Wang i s-a alăturat hohotind. Am hotărât să consider veselia lor un semn favorabil şi să-mi încerc norocul prezentându-le un plan alternativ.

— Ce admir şi prețuiesc în mod deosebit la dumneavoastră, domnule Wang, sunt cunoştințele dumneavoastră profunde despre tradițiile europene, gustul dumneavoastră, care este aproape mai european decât al europenilor, şi modul rafinat în care ați ştiut să accentuați şi să măriți punctele tari cale acestui vechi hotel european. Noul candelabru este o bijuterie, fotografia romantică a Parisului în locul unde stătea portretul lui Paganini creează în holul central taman atmosfera melancolică potrivită şi acest pub englezesc de aici este şi mai englezesc decât orice pub englezesc din Anglia, luat la nimereală. Ce v-aş sugera ar fi să vedeți funcția de majordom şi persoana domnului Montebello cu acelaşi ochi format pentru folclorul european exploatabil.

Nu vă cer să reveniți asupra hotărârii dumneavoastră, deoarece sunt convins că hotelul are nevoie de un manager general precum interpretul dumneavoastră, dar, în umila mea părere, v-aş sugera că orice hotel are un manager general, însă numai foarte puține se pot lăuda cu un majordom cu flerul şi înalta clasă anacronică a lui Montebello. Grația lui europeană şi stilul lui, devenite chiar în Europa extrem de rare, ar putea deveni o trăsătură caracteristică a Grand Hotel Europa. Ar putea funcționa astfel fără responsabilități administrative pe lângă sau în subordinea managerului general, ca o piesă de muzeu rară care, în opinia mea, ar putea deveni chiar chipul unor viitoare campanii publicitare.

Înțelegeți, domnule Wang, că Europa pe care o puteți vinde ca destinație de vis compatrioților dumneavoastră trebuie să fie o poveste şi o caricatură a trecutului său de

basm. Montebello se potriveşte cu această caricatură feerică, după cum un circ nu e unul adevărat fără un maestru de ceremonii pompos într-un sacou sclipicios, cu un bici inutil şi un joben tradiţional pe care şi-l poate ridica pentru a saluta publicul. Dacă Europa e un muzeu al locurilor comune romantice pe care le puteţi exploata, atunci Montebello este o piesă de valoare care nu poate lipsi din colecţia dumneavoastră. Poate că nu e eficient să-l lăsaţi să lucreze ceva de-adevăratelea, asta nu ştiu, las decizia în seama dumneavoastră, dar simplul fapt că este aici este inestimabil.

Aşa am vorbit. A fost cea mai favorabilă pledoarie pentru Montebello pe care am putut-o inventa. Nu mi se părea că i-aş fi putut susţine mai bine cauza, cu toate că aveam sentimentul că tocmai îl trădasem.

Interpretul a tradus ultimele mele cuvinte şi domnul Wang a răspuns scurt în chineză.

— Domnul Wang e de acord, a zis interpretul.

— Ce anume vreţi să spuneţi? am întrebat.

— Că e de acord cu ce aţi spus, a zis interpretul. L-aţi convins.

3

Montebello era în culmea fericirii sau, după cum s-a exprimat el însuşi, mulţumit şi recunoscător. La puţin timp după ce îi adusesem vestea, pe care iniţial a refuzat s-o creadă, i-a fost confirmată oficial de către interpret în calitatea sa de manager general, care l-a pus să pregătească sala verde pentru *merenda*, adăugând că are impresia că a fost vorba de o mică neînţelegere, că evident conducerea nu intenţionase niciodată să-şi concedieze distinsul majordom, că se luase doar hotărârea să-l elibereze de obligaţia de a administra baza informatică de clienţi şi de a se ocupa să

acorde informații vorbitorilor de limbă chineză şi, datorită acestui lucru, se putea concentra asupra sarcinilor sale principale şi că se bucura că s-a lămurit neînțelegerea.

M-am bucurat să le pot transmite celorlalți locatari permanenți rezultatul favorabil al intervenției noastre comune şi armonioase şi, după cum mă aşteptasem, i-am găsit atât pe poeta franceză Albane cât şi pe marele grec în sala verde în timpul *merendei*. Numai că nu mă aşteptasem să stea la aceeaşi masă. Arătau ca nişte ființe de pe planete diferite. El era un specialist în gravitație, iar ea răspândea un aer rarefiat, înveninat. El avea în față un platou cu fructe de mare, stivuite pe trei etaje, şi un pahar mare cu picior umplut cu vin alb dulce, iar ea ciugulea din nişte feliuțe de pâine prăjită cu caviar. Şi mai mare decât uimirea mea de a-i vedea împreună a fost surpriza mea când Albane, cu un gest exagerat de jovial, m-a invitat să mă alătur lor.

— Deci a fost un succes? a întrebat.

— Declarația noastră bine gândită, echilibrată şi aproape unanimă şi-a atins ținta, am zis. Proprietarul chinez a fost impresionat într-o asemenea măsură de demonstrația de forță diplomatică tipic europeană de care am dat dovadă că n-a ştiut cum să revină mai repede asupra deciziei.

— Şi noi avem ceva de sărbătorit, a zis Albane.

— Ăsta este momentul, am zis, în care vă anunțați logodna.

Marele grec mi-a dat un ghiont cu cotul în timp ce şi-a băgat un crevete în gură şi a început să rânjească cu gura până la urechi.

— De te-ai fi prins mereu atât de repede, a zis Albane.

— Dacă ar fi adevărată această veste, am zis, pe care, evident, îmi vine greu să o cred, ar merita felicitări din plin, mai ales la adresa dumneavoastră, domnule Volonaki, pentru că se poate numi aproape de neconceput ca vreodată un bărbat, oriunde pe lumea asta, să-şi găsească o tovarăşă

de viață mai grațioasă şi mai blândă decât ați reuşit dumneavoastră, reținând-o pe Albane.

— E într-adevăr o cățea în călduri, a zis marele grec.

Albane a râs în hohote, dezvelindu-şi gingiile.

— Doar că n-aş spune neapărat „blândă”, a zis el, când mă gândesc cum a sărit pe mine când a pus mâna pe coloana mea grecească.

A înşfăcat cu mâna lui mare o stridie de pe platoul supraetajat şi i-a sorbit conținutul. Albane s-a aplecat spre el şi l-a sărutat pe gură.

— Parțial ținând cont de faptul şocant că nici măcar nu l-ai plesnit pentru ceea ce a zis adineaori, am spus, mă obligi să trag concluzia, Albane, că fie sunt spectatorul unei piese de teatru incredibil de romantice, în tradiția siropoasă a noii comedii greceşti, fie pot fi martorul unei iubiri proaspăt îmbobocite, care este atât de miraculoasă şi de aberantă, încât chiar trebuie să fie adevărată.

— Eşti gelos? a întrebat Albane.

— Asta ai urmărit? am întrebat eu.

— Inițial, da, a spus ea, dar între timp asta nu mai e decât un plăcut detaliu secundar la o turnură a situației care e deja în sine destul de plăcută, ca să nu zic satisfăcătoare. Ar fi cireaşa de pe tort, să spunem, nimic mai mult. Căci nu eşti tu atât de important, Ilja.

— Ba e important, a zis marele grec. Trebuie să ne fie martor la căsătorie.

În mod clar, amândurora li s-a părut foarte amuzant. Le-am spus că ar fi o mare onoare pentru mine. Asta li s-a părut şi mai amuzant.

— Chiar mă surprinzi, Albane, am zis. Nu am crezut niciodată că o militantă pentru drepturile femeilor ca tine s-ar amuza vreodată gândindu-se să se supună unei instituții patriarhale precum căsătoria.

— Eşti gelos, a zis ea. Ce drăguț!

— Dumneavoastră şi cu mine ştim, domnule Pfeijffer, a zis marele grec, că toată treaba cu drepturile alea ale femeilor e de fapt doar ca să atragă atenţia. Ia dă-le tu o tăvăleală zdravănă şi nu le mai auzi să zică nimic de asta. Am văzut noi vreodată o muiere sănătoasă cu o fofoloancă satisfăcută între picioare care să fie feministă? Păi, atunci. Aşa mă gândeam şi eu. Scârbele astea care se plâng fac aşa o gură mare pentru că nu le-o astupi cu ceva. Despre asta e vorba la drepturile astea ale femeilor, se poate spune şi la singular, pentru că există un singur drept al femeilor şi ăsta e dreptul la o mătărângă bună în scorbura lor. Ce părere ai, puişorul meu fierbinte şi slăbănog?

— Aş prefera totuşi să fie la plural, a zis puişorul slăbănog. Cu cât bagi în mine mai multe drepturi din alea ale femeilor, cu atât mai fericită mă faci şi ştii asta prea bine, grecul meu Hercule. Ştii că e demn de porecla sa, Ilja?

S-a ridicat de pe scaun, i s-a urcat în poală şi, deşi el tocmai îşi băgase o midie gătită la abur în gură, a început să-l sărute franţuzeşte cu poftă. Era o privelişte şocantă să-l vezi pe acest Hercule al supraconsumului, pentru care şi mersul până la capătul străzii era o muncă titanică, venerat de această fiinţă eterică şi mai descărnată decât poeziile ei, care înainte era construită doar din principii drepte şi care acum îşi punea trupuşorul abia născut în braţele lui colosale. Aveam impresia că erau îndrăgostiţi cu adevărat. Nu puteau simula asta. Cineva care voia să se prefacă s-ar fi străduit să facă totul să pară mai credibil. Actriţa care la început scrisese pentru sine un scenariu perfid şi prefăcut în cadrul unei comedii răzbunătoare începuse să creadă în rolul ei şi uitase că planul era să fie doar o piesă de teatru. Se îndrăgostise cu adevărat de actorul pe care îl selecţionase ca antagonist şi între timp nu prea îi mai păsa de ce crede publicul despre asta. Mi-am dres vocea.

— Îmi cer scuze că vă întrerup şi vă deranjez când vă acordaţi atenţie, exclusiv şi înduioşător, doar unul celuilalt, am zis, dar ţin să vă spun cu glas tare în acest moment că mă bucur sincer pentru voi. Aproape că sunt tentat să cred că ştiţi că romanul pe care îl scriu aici, în Grand Hotel Europa, se apropie de final şi că vreţi să forţaţi cu orice preţ un happy-end. Astăzi este o zi memorabilă în care trebuie să sărbătorim. Propunerea mea ar fi să şi facem asta. Probabil că îi putem convinge şi pe ceilalţi să sărbătorească diseară laolaltă cu noi.

Au fost entuziasmaţi. Trebuia să devină o mare petrecere. Toţi erau bineveniţi, inclusiv chinezii. Dar trebuia să rămână o surpriză pentru Montebello, căci avea să fie şi o petrecere pentru el. Mai ales pentru el. Povestea mereu despre petrecerile pline de viaţă de altădată, când Grand Hotel Europa era plin de foşnetul rochiilor de bal şi de clinchetul giuvaierelor. Nu avea să fie atât de frumos, din păcate. Dar puteam face tot posibilul ca să iasă ceva stilat, în special pentru Montebello. Şi puţin şi pentru ei.

— În Creta, petrecerea porneşte de la sine dacă e muzică, a zis marele grec.

Asta mi-a dat o idee. Le-am povestit despre tânăra violonistă chinezoaică pe care o surprinsesem în timp ce exersa. Probabil nu era genul de muzică la care se referea marele grec, dar lui Montebello sigur urma să-i facem o plăcere cu asta. Dacă ne gândeam bine, un recital de muzică clasică în holul central, precum în vremurile de glorie ale Grand Hotel Europa, ar fi fost de fapt cum nu se poate mai frumos, cu asta eram foarte de acord cu toţii.

4

Evident că nu am reuşit să ţinem secret faţă de Montebello că urmează să se întâmple ceva special, fiindcă el însuşi a

trebuit să pregătească holul central împreună cu Abdul şi să aşeze scaunele, dar ce anume urma să aibă loc, nu ştia. Oaspeţii chinezi fuseseră informaţi prin intermediul noului manager general. Domnul Wang se îngrijise personal să invite solista, atât de respectuos, încât aceasta nu putuse refuza. După cină, a răsunat clopoţelul, care, în mod normal, s-ar fi auzit înainte de cină pentru ultima oară pe ziua aceea, şi holul s-a umplut. Pe Montebello, care ar fi preferat să rămână într-un colţ din spate, în umbră, l-am aşezat foarte împotriva dorinţei sale pe un scaun din primul rând.

Micuţa chinezoaică de doisprezece ani a apărut cu vioara. Purta o rochiţă de concert roşie cu volănaşe. În hol a răsunat un murmur de neîncredere, care s-a stins însă imediat când a scos prima notă.

Înainte să povestesc cum a cântat, din motive personale, vreau să inserez o scurtă digresiune, în care să-mi expun concepţiile despre muzica clasică. Dacă e ceva ce poate simboliza sufletul Europei, este practica modernă a redării muzicii clasice, care se concentrează în întregime asupra reinterpretărilor cât mai fidele a capodoperelor din trecut. Aici e vorba de o perioadă extrem de scurtă din trecut, de la Mozart la Brahms, uneori cu ceva din Bach ca precursor şi câţiva compozitori de la începutul secolului douăzeci ca succesori, precum Mahler şi Rahmaninov, care şi pe vremea lor erau deja desueţi şi se serveau de o limbă tonală romantică reacţionară. Ce numim noi muzică clasică este cultura muzicală care a ţinut doar un secol şi jumătate, de la 1750 la 1900, nu întâmplător perioada emancipării burgheziei, a revoluţiei industriale şi a expansiunii Europei, şi care a înflorit într-un teritoriu mic, de mărimea unei batiste brodate, între Salzburg şi Viena. Exagerez, dar nici măcar prea mult.

Muzica inovatoare a celei de-a doua şcoli vieneze şi a lui Stravinski de la începutul secolului douăzeci, cu toate că între timp şi ea e veche de peste un secol, tot sună prea modern în urechile mature ale publicului contemporan de la concerte. Şi după aceea au existat compozitori, până în ziua de astăzi, care şi-au dedicat viaţa şi talentele pentru a capta în muzică emoţiile complexe şi derutante ale timpurilor moderne, dar orice manager al unei orchestre ştie că introducerea muzicii lor în program echivalează cu o sinucidere comercială. Publicul nu e interesat de ea, nu vrea să ştie nimic despre şi nu se apropie. Pe vremea lui Mozart, Beethoven, Schubert şi Liszt, când muzica clasică era încă o cultură vie, oamenii mergeau la sala de concerte ca să asculte ceva nou. Dar publicul concertelor de astăzi detestă ce e nou şi începe iar să respire de abia după ce se aud sunetele cunoscute ale capodoperelor pe care le-au ascultat de sute de ori.

În nicio altă formă de artă, adorarea trecutului şi negarea evoluţiilor contemporane nu sunt atât de extreme. Muzica clasică nu este o cultură vie, ci o relicvă care inspiră milă, o mumie ţinută pe perfuzii în pofida raţiunii, pentru că nimeni nu îndrăzneşte să spună că e moartă de mai bine de un secol. Un public tot mai îmbătrânit se scaldă într-o liturghie (care înghite subvenţie după subvenţie) pentru nostalgia unui trecut de scurtă durată, dar glorios, când Europa cucerea lumea şi burghezia cu milieurile ei din dantelă şi tortul ei Sacher începea să iasă la iveală pe furiş din umbra nobilimii. Nu prea te poţi gândi la o metaforă mai bună pentru situaţia actuală din Europa.

Dar tocmai din aceste motive, un concert clasic în acea seară în holul central al Grand Hotel Europa era cel mai frumos şi mai potrivit lucru ce ni s-ar fi putut întâmpla. Melancolia şi dorul după trecut pe care le întrupa Grand Hotel Europa începeau să curgă sub sunetele care ajungeau

la noi din nişte vremuri mai bune şi mai elegante, când rochiile de bal foşneau şi giuvaierele răsunau cu clinchet şi era un du-te-vino de prinţi, contese, ambasadori şi mari industriaşi. Corzile viorii tremurau de dorinţă după visul trecutului, iar foiţa de aur de pe lambriuri se descojea de emoţie. Iar dacă era un concert pentru Montebello, şi aşa şi era, toate astea se potriveau cu atât mai mult, pentru că decizia de a-l păstra ca majordom era o victorie a romantismului şi a nostalgiei asupra gândirii practice, orientate spre viitor, a unui prezent prozaic şi lipsit de stil – şi taman aşa suna şi muzica. Montebello stătea nemişcat în primul rând. Nu-i puteam vedea faţa, dar mi-am imaginat că se luptă să-şi înfrâneze lacrimile.

Fetiţa cânta capriciile pentru vioară solo de Paganini, opus 1, din 1820. Mi-am dat seama cât de nimerită era alegerea lui Paganini. Odată, aflat pe culmile gloriei, când a poposit în Grand Hotel Europa în drum spre admiraţia şi aplauzele curţilor princiare ale bătrânului continent, acesta dăduse un concert aici, în acest hol, pe locul unde stătea ea acum, în semn de mulţumire pentru excelentul *steak aux girolles* care îi fusese servit, după cum îmi povestise Montebello în ziua în care ajunsesem aici. M-am întrebat dacă ea ştia asta sau dacă norocoasa alegere a repertoriului se baza pe o coincidenţă fericită. Dacă portretul lui Paganini ar mai fi fost atârnat deasupra şemineului, ar fi fost şi mai frumos.

A început cu ultimul, cel mai faimos, capriciul numărul 24, tema cu variaţiuni, în la minor. Interpreta melodia arhicunoscută a temei lejer, dar sigură pe sine, dansant într-un mod aproape ironic, ca şi când ne-ar fi făcut cu ochiul pentru că am recunoscut melodia. Ne-a gâdilat cu apogiaturile duble de dinaintea trioletelor expediate cu o plăcere jucăuşă din prima variaţiune, după care a încetinit foarte uşor tempoul ca să dea intervalelor scurte a celei de-a doua variaţiuni, pe care a cântat-o strict legato, o seriozitate

şi o ameninţare care vibrau neaşteptat de sonor şi pe care, în dublele opriri solemne ale celei de-a treia variaţiuni, le-a dus la un climax melancolic cu un rubato extrem şi absolut aventuros. A luat o scurtă pauză înainte de a începe cea de-a patra variaţiune şi de a lăsa să plutească în înaltul holului pianissimo, aproape şoptind cu părere de rău, şaisprezecimile ascuţite, pe care le-a continuat armonios cu cea de-a cincea variaţiune, cu excepţia faptului că optimile sforzato în registru jos răsunau ca a doua voce a unui alt instrument, mai robust. Debutul forte al celei de-a şasea variaţiuni ne-a plesnit ca o lovitură de bici şi, datorită apogiaturilor duble, parcă ar fi mobilizat o orchestră întreagă care a tăcut în cea de-a şaptea variaţiune şi, asemenea unei crisalide greoaie care a dat naştere unui fluture, a făcut loc trioletelor lin zumzăitoare.

Apoi a tras adânc aer în piept şi a lansat incredibilele trisonuri ale celei de-a opta variaţiuni, ce răsunau ca un judecător care pronunţă sentinţa şi nu îngăduie să fie contrazis. Pizzicatoul celei de-a noua variaţiuni, executat cu mâna stângă, aproape că ne-a făcut să izbucnim în râs, atât de neaşteptat de jucăuş a sunat, ca un atac brusc de gâdilături, după care trilurile lirice, eterice, înalte, ale celei de-a zecea variaţiuni, pe care a cântat-o iar cu un rubato extrem, au sunat ca făgăduinţa milei din cercul heruvimilor. În cea de-a unsprezecea variaţiune, cu dublele opriri rapide şi secvenţele ameţitor de iuţi, care ducea la iureşul finalei, ne-a făcut cinste în cele din urmă cu o demonstraţie de virtuozitate nestăvilită, din care reieşea că până atunci se înfrânase. Fusese o execuţie fermecătoare şi splendidă, aplauzele erau binemeritate şi nu mi-am îngăduit să reflectez la cât de tipic era pentru declinul culturii europene faptul că nici măcar nu mai aveam nevoie de un artist european melancolic pentru a da glas nostalgiei noastre europene după trecutul nostru european, pentru că o

micuță chinezoaică de doisprezece ani putea face asta la fel de bine sau mai bine.

După o plecăciune adorabilă, în urma căreia brusc a părut din nou o fetiță de doisprezece ani în loc de un virtuoz al viorii de clasă excepțională, şi-a continuat recitalul cu primul capriciu în Mi major, supranumit *L'arpeggio*. Când era la jumătatea lui, s-a auzit clinchetul uşor al giuvaierelor. Am crezut că, prin magia interpretării, trezise la viață în imaginația noastră vremurile apuse ale lui Paganini, dar erau giuvaiere adevărate şi pe urmă am auzit şi foşnetul unei rochii adevărate.

O bătrână doamnă uitată de vreme cobora încet scara monumentală din marmură. Era îmbrăcată în întregime în alb, de parcă ar fi fost o mireasă. Şi pielea de pe chipul şi mâinile ei era albă ca pergamentul volumelor antice *in folio*, în care trebuie să scrie pe undeva ceea ce noi am uitat. Părul argintiu îi cădea într-o lungă cosiță împletită pe spate. Întreaga ei făptură era gingaşă şi fragilă, aproape transparentă, de parcă ar fi existat doar într-o mică parte, dar în postura corpului şi în felul ei greoi de a înainta avea ceva intangibil de demn care amintea de un trecut de seamă. Doar ochii îi erau plini de viață, de un albastru intens şi strălucitori ca ai unei copile.

Mi-am dat seama cine e. De fapt, deja renunțasem la speranța să o mai întâlnesc vreodată. Paganini o ademenise din camera ei numărul 1 de negăsit. M-a trecut un fior. Nu că mi-era frică de ea, dar inspira venerație într-un fel pe care nu-l pot descrie.

Micuța chinezoaică şi-a întrerupt concertul. Bătrâna doamnă i-a făcut semn să cânte în continuare. A reluat primul capriciu de la început. Montebello sărise să o sprijine pe bătrâna doamnă şi să o conducă la un scaun din primul rând, lângă al său. Ea s-a aşezat şi i-a strâns mâna zbârcită cu mâna ei mică, pergamentoasă, albă ca laptele.

Micuța chinezoaică a cântat până la urmă cam jumătate din toate capriciile lui Paganini, interpretându-le unul mai senzațional decât altul. După ce s-a terminat concertul, bătrâna doamnă s-a ridicat în picioare să-i mulțumească. Când stătea lângă fetiță, ea în alb, fata în roşu, s-a dovedit că nu era cu mult mai înaltă decât ea. Şi-a pus mâna ei albă pe căpşorul cu păr negru, cum face o mamă, gest care nu mai are nevoie de cuvinte. Bătrâna doamnă şi-a târât picioarele până la şemineu. Acolo s-a oprit. A fixat intens cu privirea, minute întregi, fotografia alb-negru înrămată a Parisului.

— Probabil oraşul acela îi trezeşte amintiri deosebite, mi-a şoptit în engleză un chinez de lângă mine.

— Vede trecutul, am şoptit eu. Se uită la ceva ce fusese agățat acolo înainte.

S-a întors şi i-a făcut semn lui Montebello. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji. El a sprijinit-o şi a condus-o înapoi sus, la camera ei. A doua zi dimineață a sosit vestea că murise.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI CINCI

NISIP ÎN STELE

1

Şi atunci i s-a oferit lui Clio o slujbă în Abu Dhabi. Am crezut că e o glumă. Iniţial, şi ea la fel, dar, în timp ce eu, la cum îmi imaginam ţara aceea, nu vedeam nimic altceva în faţa ochilor decât un deşert în care nu înfloreşte nicio istorică de artă, ea, în orice caz, era la curent cu improbabila existenţă a prestigioasei oaze în construcţie de unde venise oferta.

În Abu Dhabi se deschidea o filială a Luvrului. Era vorba despre un acord pe o perioadă de treizeci de ani între capitala Emiratelor Arabe Unite şi guvernul francez, în cadrul căruia una din părţi oferea prestigiul unui vechi nume european răsunător, iar cealaltă – o grămadă de petrodolari. Nu doar că şeicii cheltuiseră 600 de milioane de euro pe construcţia muzeului lor, dar a trebuit să plătească şi 525 de milioane de dolari pentru a folosi numele. Ideea era să aibă treizeci de ani la dispoziţie să-şi încerce norocul pe piaţa operelor de artă şi să-şi construiască încetul cu încetul propria colecţie. Până atunci, muzeul urma să fie umplut cu opere împrumutate de muzeul Luvru din Paris. Pentru acest acord de împrumut erau în joc încă 747 de milioane de dolari. Poate că asta părea o grămadă de bani, iar pentru curatorii din Paris era ca o mană cerească din deşert care cădea peste capetele lor îndestulate, dar era, una peste alta, un flecuşteţ în comparaţie cu averea pe care arabii ar fi trebuit s-o cheltuiască spre a-şi aduna propria colecţie. Făcuseră recent prima lor achiziţie, aflase Clio, tabloul *Salvator Mundi* care îi fusese atribuit lui Leonardo da Vinci, pe nedrept după părerea ei, şi pentru acea pânză de şaizeci şi cinci pe patruzeci şi cinci de centimetri plătiseră deja 450 de milioane de dolari.

Cam atât legat de cifre. Astea vorbeau de la sine. Emirii se ocupau serios de asta şi muzeul urma să fie deschis în cel

mai scurt timp. Rămânea întrebarea de ce le venise ideea să-i trimită un mail *dottoressei* Clio Chiavari Cattaneo de la Gallerie dei Seicento din Veneția, anterior distinsa secretară a unui licitator corupt dintr-un castel de basm genovez, pentru a-i oferi să călătorească pe cheltuiala lor în capitala Emiratelor Arabe Unite şi să discute condițiile pentru o colaborare fructuoasă. Pentru a evita dezamăgirea ca totul să se dovedească mai târziu o farsă, era înțelept să pornească de la bun început de la premisa asta.

Dar, interesându-se Clio şi pe la alți colegi, a reieşit că nu era singura. Se cunoşteau cazuri de istorici de artă care primiseră un mail asemănător. Taman în acea perioadă se recruta personal academic în Abu Dhabi, unde preferința lor părea să se îndrepte spre tineri cercetători europeni specializați în arta veche. Pe baza acestei informații, Clio s-a încumetat să răspundă la mail şi să ceară mai multe informații în ceea ce priveşte motivul din spatele ofertei lor, deşi încă lua în calcul serios posibilitatea ca răspunsul să constea într-un emoticon în mărime naturală, cu limba scoasă, care râdea de ea pentru că picase în plasă.

Dar a primit înapoi un mail serios, elaborat şi îngrijit în care se explica faptul că aveau nevoie de cunoştințe de specialitate în domeniul picturii italiene de secol al şaisprezecelea şi al şaptesprezecelea, îndeosebi Caravaggio, şi că fuseseră impresionați de publicațiile ei referitoare la acest artist. Prin asta se refereau, credea ea, la articolele ei din revistele de specialitate, neştiind că avea de gând să-şi retracteze majoritatea concluziilor în monografia ei, dacă va avea vreodată timp să o termine. Pe lângă asta, considerau un atu important pentru organizația lor faptul că se putea lăuda cu o experiență de ani de zile la una dintre cele mai prestigioase case de licitații ale Italiei. Trebuia să-i spună asta fostului ei şef Cambi, a zis ea râzând. Nu se gândise niciodată că finețurile comerțului fraudulos cu pânze de

păianjen şi obiecte mucegăite din casele oamenilor pot stârni un interes special în ţările din Golf. Dar ceea ce înclinase balanţa să o aleagă pe ea în faţa unui număr restrâns de alţi candidaţi cu un profil asemănător a fost faptul că organizase recent un congres important despre viitorul lumii muzeelor.

Clio era stupefiată.

— De unde ştiu toate astea?

După nişte cercetări, răspunsul la această întrebare s-a dovedit mai la îndemână decât scenariile dezlănţuite de spionaj şi contraspionaj pe care, cât ai zice peşte, le elaboraserăm împreună până în cele mai mici detalii. Pentru recrutarea de personal, le-au cerut sfatul partenerilor lor francezi. Şi principalul lor consultant era conservatorul general al patrimoniului francez, Jean Clair. Şi astfel se încheia cercul. Poate că totuşi nu era o glumă.

Această concluzie prudentă ne-a pus în faţa unei probleme majore. Căci, dacă oferta era serioasă, trebuia cântărit tot cu seriozitate dacă să o accepte sau nu. Argumentele pro erau numeroase. Dintotdeauna aspirase la un post într-un muzeu mare. Faptul că era vorba de o colecţie în curs de alcătuire făcea lucrurile doar mai interesante. Ar fi fost un lux nemaiîntâlnit pentru standardele europene de a putea duce o politică de achiziţii ofensivă şi expansivă, cu mijloacele financiare care făceau posibil acest lucru, în loc să fie numită în funcţie din mila lui Dumnezeu la un institut ale cărui vremuri de glorie apuseseră deja de veacuri întregi şi care purta o luptă fără sorţi de izbândă pentru nişte subvenţii în continuă scădere ca să poată menţine măcar ceea ce fusese adunat în timpuri mai bune. Ar fi dat o mână de ajutor la naşterea unei colecţii în loc să asiste când îşi dă ultima suflare. Ar fi fost ca şi cum ai fi muncit în Florenţa pe vremea familiei de Medici, în loc să munceşti oriunde în Europa în prezent şi în viitor. Deşi în corespondenţă nu se

sufla o vorbă despre remunerația ei personală, probabil că n-ar fi lăsat de dorit. În plus, nu trebuia să renunțe la multe. Slujba ei de la Galleria era acceptabilă în lipsă de ceva mai bun. Încă nu-i fusese reconfirmat postul pentru următorul an academic. În jumătate de an, ar fi putut rămâne fără loc de muncă.

Astea erau avantaje care cântăreau greu. Dezavantaje obiective nu existau, efectiv, în afară de faptul că totul părea o idee foarte proastă.

— La nevoie, faci asta temporar, am zis. O asemenea funcție nu dă rău în CV-ul tău. După aceea, sigur va fi mai ușor să găsești altceva decât acum.

— Nu e ca și când am primit slujba deja, știi.

— Firește că nu. Hai să spunem că ți-au cerut insistent să candidezi pentru ea.

— Nu știu, Ilja.

— În orice caz, poți să te duci să vorbești cu ei.

— Cred că mi-e teamă.

— Vin cu tine, am zis. N-am fost niciodată în Abu Dhabi. Trebuie să vedem asta ca pe o glumă.

A stabilit o întâlnire și am rezervat o călătorie. Biletul ei a fost rambursat imediat așa cum i s-a promis. Nu era o glumă.

2

Aștern pe hârtie toate acestea pur și simplu așa cum le-am trăit noi în acele zile, fără să pun în prim-plan aversiunea și disconfortul pe care le simt în prezent când scriu. Dacă sunt foarte sincer, ceea ce sunt, trebuie să recunosc că nici în acele zile nu eram tocmai cu inima împăcată. Dacă mi-aș analiza în termeni tehnici teama de atunci, aș spune că nu-mi plac răsturnările neașteptate de situație. Luvrul din Abu Dhabi și călătoria noastră

ulterioară într-acolo au picat cu totul din cer. Până la începutul acestui capitol, nici măcar nu ştiam de existența acestui prestigios proiect arab în construcție. Mi-ar fi plăcut să văd această turnură anunțată, pregătită şi motivată în capitolele precedente. Atunci sigur aş fi avut mai multă încredere în scenariu.

Dacă privesc în urmă dispunând de informațiile de acum, ştiind cum s-a terminat povestea, îmi dau seama că tocmai asta a fost problema: că nu îmi plac răsturnările neaşteptate de situație. Îmi lipseşte flexibilitatea de a aprecia la adevărata lor valoare răsturnările bruşte, nejustificate. E o trăsătură de caracter şi nu spun asta ca pe o scuză. Spuneți-mi tradiționalist, spuneți-mi cataleptic, la nevoie țeapăn şi inflexibil, dar fapt e că nu mă abat de la linia principală. Clio a avut dreptate când m-a acuzat de această rigiditate compozițională. Însă n-a avut dreptate să-mi reproşeze iar că sunt blocat în trecut. Numai că îmi vine greu să mă descurc cu un viitor care nu decurge logic din trecut. Sau poate că reproşul ei era întemeiat şi mă simțeam în general mai acasă în trecut decât în viitor. Până la urmă, sunt un european. Şi acum pot să recunosc. Acum nu mai contează.

Aversiunea mea prezentă față de relatarea acestui episod provine din faptul că acum, folosindu-mă de privilegiul îndoielnic de a putea privi retrospectiv o poveste încheiată, îmi dau seama că nu a fost deloc vorba de o răsturnare neaşteptată de situație. Sămânța a tot ce a mers prost fusese semănată dinainte. Chiar şi la nivelul superficial al logisticii, această întorsătură a poveştii a fost motivată, pregătită şi prevăzută. Şi partea tragică este că eu însumi am fost cel care a declanşat aceste mişcări. Eu am insistat să ne mutăm la Veneția, eu am venit cu ideea, în timpul unei nopți de basm de pe insula pustie Palmaria, de a organiza un congres, şi acum tot eu am fost din nou cel care

a insistat că n-ar strica să meargă să discute la Abu Dhabi. Şi în această privinţă, mă pot numi un european care respectă trecutul. Precum protagonistul tipic al unei tragedii tradiţionale greceşti, eu eram de vină pentru tot. Folosesc cuvântul „protagonist” ca să evit cuvântul „erou”.

3

În vremurile când oamenii călătoreau încă pe uscat şi pe mare şi când călătoria încă însemna să călătoreşti, marile nave italiene transatlantice de pasageri erau nişte expoziţii plutitoare de mândrie naţională. Fiecare vas cu aburi care brăzda oceanele era o arcă la bordul căreia, înainte de plecarea din Genova, Napoli sau Veneţia, erau aduse exemplare ale celor mai rafinate produse ale tâmplarilor, sticlarilor, aurarilor, gravorilor în lemn, ceramiştilor, tapiserilor, viticultorilor şi bucătarilor din toate ţinuturile Italiei, ca să copleşească pasagerii de la clasa întâi şi a doua cu o reclamă continuă pentru produsele „made in Italy” de-a lungul călătoriei lor peste ocean, care dura peste două săptămâni. Când zborurile au devenit posibile şi ieftine, compania naţională aeriană italiană Alitalia a încercat să păstreze la mare cinste această tradiţie a exhibiţionismului calităţii, cu uniforme ale stewarzilor şi stewardeselor create de Armani, servind mâncare bună şi luând piloţii de acasă într-un Maserati cu şofer, ceea ce a dus la faliment, în urma căruia firma a fost preluată, în 2014 de Etihad Airways, iar asta ne-a oferit lui Clio şi mie avantajul unui zbor direct de la Roma la Abu Dhabi.

Pe când transportatorii italieni îşi copleşiseră mereu pasagerii cu bogăţia tradiţiilor dintr-un trecut îmbelşugat, Etihad Airways ne-a dus fără ocolişuri în viitor, materializat sub forma aeroportului Abu Dhabi International Airport, iar viitorul sclipea de curăţenie până la isterie şi era securizat

fără milă. Era vorba de un întreg concept arhitectonic cu linii curbe şi vălurite, iar lumea fusese normalizată într-un uriaş centru comercial, unde fuseseră eliminate toate elementele deranjante care ţi-ar fi putut distrage atenţia de la obligaţiile faţă de societatea de consum. Aerul era răcoros şi uscat, valuta forte era oxigenul care se respira. Viitorul era semnalizat obiectiv şi clar. Toate scenariile fuseseră testate până când doar comportamentul dezirabil mai intra în calcul.

Ce mă uimea cel mai mult era faptul că nu era nimic care să răspândească un iz de Orient. Şi când am intrat în oraş, faptul că totul arăta prea perfect occidental era indiciul care trăda că nu ne aflam în Occident. Bântuia invidia prin pădurea claustrofobică de zgârie-nori. Acest oraş voia să fie cel mai bun New York al lumii şi de aceea totul fusese făcut, cu mijloace financiare nelimitate, mai mare, mai înalt, mai strălucitor şi mai nou decât în toate celelalte oraşe care voiau să semene cu New Yorkul, inclusiv New Yorkul însuşi. Acest machism arhitectonic şi această fanfaronadă imobiliară mă copleşeau, deci funcţiona.

Ne-am cazat la Southern Sun Hotel pe strada Al-Mina din cartierul Al Zahiyah, nu departe de mare. Şi acesta s-a dovedit a fi mare şi impozant, un zgârie-nori cu piscină pe acoperiş, mai multe restaurante, lifturi care accelerau vâjâind şi un apartament mare de puteam dansa în el. Era un hotel de lux occidental care se străduia din răsputeri să semene până în cele mai mici detalii cu un hotel de lux occidental, de la primirea ireproşabilă de la recepţie până la plasma cu diagonală mare din cameră şi ciocolăţelele puse cu complimente din partea direcţiunii pe pernele impecabil de albe şi înfoiate de pe patul *king size*. Un minibar bine aprovizionat zumzăia de mulţumire despre cât de perfect fusese încastrat în mobila de perete. Mapa din piele de viţel cu broşuri informative printate color despre atracţiile

turistice din Abu Dhabi era deschisă îmbietor pe secreterul din plastic alb cu iluminare led integrată.

Deocamdată am lăsat mapa la locul ei. Aveam să facem ce făceam mereu când tocmai ajungeam undeva. Aveam să pornim în recunoaşterea cartierului. Am coborât cu liftul vâjâitor şi am ieşit prin uşa rotativă automată ca să facem o plimbare.

A fost prima clipă, după aeroport, taxi şi holurile din marmură ale hotelului, în care pătrundeam din lumea aerului condiționat în realitate. Mă aşteptasem să fie cald. Aveam deja pregătite metaforele, de la pumnul în plină figură până la peretele de care de izbeşti. Dar era mai rău de atât. Era ca şi când, pe o planetă extraterestră, fără costume spațiale de protecție, am fi fost expuşi unei atmosfere în care oamenii nu puteau să respire. Poate trebuia să ne obişnuim puțin. I-am dat înainte. Dar nu ne obişnuiam. În plus, nu prea aveam pe unde să ne plimbăm. Nu era nimeni pe stradă. Nu era nici măcar un trotuar. De la zgârie-nor la zgârie-nor, drumul era în întregime apanajul maşinilor mari şi scumpe cu aer condiționat, care ardeau benzina ieftină ca braga. Pentru pietoni nu fusese amenajat nimic. Nu erau prevăzuți în peisaj. Şi de aceea nu existau nici magazine cu vitrine drăguțe. Nu existau nici măcar magazine cu vitrine urâte. Nu era niciun spațiu public în afara zidurilor construcțiilor închise ermetic, doar autostradă.

Prezența noastră era complet deplasată. Nu am rezistat mult. După ce am făcut câțiva paşi, ne-am întors extenuați la hotel. Poate ar fi trebuit totuşi să consultăm mai întâi mapa cu informații. Şi minibarul.

4

Ghidul turistic cu informații despre Abu Dhabi se citea precum *Guinness Book of Records*. Astfel, oraşul găzduia cu

mândrie cel mai mare spital de şoimi din lume. Se putea vizita pentru un bilet de intrare în valoare de 35 de euro, ceea ce putea fi considerat un chilipir dacă luai în calcul că era inclusă în preț şi o vizită la departamentul de manichiură al şoimilor. M-am întrebat dacă în cazul şoimilor nu ar fi vorba mai degrabă despre pedichiură, dar pentru suma aceea sigur n-aş fi vrut să fac un capăt de lume.

Pe lângă asta, Abu Dhabi deținea cel mai rapid montagnes russes din lume, numit Formula Rossa, care accelera de la 0 la 240 de kilometri pe oră în 4,9 secunde. Era obligatoriu să porți ochelari de protecție. Formula Rossa se găsea în parcul tematic Ferrari World de pe insula Yas, cel mai mare parc de distracții din lume, unde, sub un acoperiş de culoare roşu-Ferrari şi întinse pe o suprafață de 85.000 de metri pătrați cu aer condiționat, se aflau o grămadă de alte atracții inspirate de marca auto scumpă, precum o colecție de modele istorice, Tyre Twist (unde te puteai aşeza în nişte cauciucuri de maşină mărite ca să te ciocneşti de alți vizitatori care făcuseră la fel), un loc de joacă pentru copiii de grădiniță sub forma unei spălătorii de maşini şi o versiune în miniatură a Italiei în jurul căreia puteai naviga cu nişte bărcuțe teleghidate. Şi pentru toate astea se cerea un preț de intrare de doar 57 de euro.

Opulentul Emirates Palace, un hotel atât de luxos încât devenise o atracție turistică, deținea mai multe recorduri mondiale. A fost cel mai scump hotel din lume, până când, în 2011, Marina Bay Sands Hotel din Singapore i-a luat din păcate acest titlu. Cupola atriumului detronase în mărime bazilica San Pietro din Roma de pe primul loc din listă. A trebuit să mă abțin să dau acestui lucru o interpretare simbolică în sensul victoriei definitive a idealului globalizat al consumerismului asupra credinței în ceva superior. Pe când San Pietro fusese decorată de artişti precum Bernini,

cupola aurită a Emirates Palace era luminată din interior de peste o mie de candelabre din cristal Swarovski făcute manual. Şi ăsta era un record mondial. Ar fi de prisos să menționez că ceasurile fuseseră făcute de Rolex. În 2008, aici a avut loc licitația istorică în cadrul căreia s-a oferit cea mai mare sumă din istorie pentru un număr de înmatriculare. Saeed Abdul Ghaffar Khouri a pus la bătaie 12 milioane de euro pentru plăcuța pe care scria doar cifra unu. În 2010, aici a fost amplasat pomul de Crăciun cel mai scump decorat, în care fuseseră agățate bijuterii cu o valoare de piață totală de 9,5 milioane de euro.

Pentru spiritualitate, puteam merge în marea moschee a şeicului Zayed, cu optzeci şi două de cupole, peste o mie de coloane din marmură albă pură din Grecia şi Macedonia, candelabre din aur de douăzeci şi patru de carate şi cel mai mare covor făcut manual din lume, care măsura 5.627 de metri pătrați, cântărea 35 de tone, număra peste două miliarde de noduri şi la care lucraseră timp de doi ani 1.200 de femei iraniene. Mozaicul din marmură din curtea interioară era, de asemenea, cel mai mare din lume. Acest templu al supunerii şi smereniei fusese recepționat în 2007. Mai avea tot timpul din lume ca să devină istoric.

Nu puteam sări nici peste o vizită la Capital Gate Tower, care fusese construit cu o înclinație de optsprezece grade ca să doboare recordul mondial al celui mai înclinat turn, deținut anterior de turnul din Pisa. Gate Towers susținea cele mai înalte penthouse-uri suspendate din lume. În centrul comercial Al Ain era expusă cea mai mare carte din lume. Cântărea o mie de kilograme şi era despre viața profetului Mahomed. Mi-am propus să nu mai fac niciodată glume despre greutatea studiilor de istoria artei ale lui Clio.

În mapa cu foi despre minunile lumii care se puteau vizita lipseau informațiile despre Luvru, dar muzeul nici nu se deschisese încă. Însă cu *Salvator Mundi*, cea mai scumpă

achiziție făcută vreodată, deja stabilise un record mondial ca să se asigure. M-am întrebat dacă să adaug aici din capul meu european un comentariu cinic despre semnificația acelei opere de artă în loc să mă raportez la preț şi dacă să remarc că întrupatul Mântuitor al Lumii era omul potrivit la locul potrivit în acest vis al viitorului omenirii devenit realitate, din beton şi foiță de aur, dar m-am hotărât să renunț. După părerea lui Clio, până la urmă, tabloul acela nici măcar nu-i aparținea lui Leonardo da Vinci.

5

Clio nu voia să o însoțesc la întrevederea stabilită la muzeu. Asta era ceva de care trebuia să se ocupe de una singură. Era momentul ei. În sfârşit, avea şi ea o dată un moment. Toată viața nu ceruse niciodată ajutor de la nimeni şi nici nu primise vreun ajutor de la nimeni, deci de aici reieşea în mod logic că nici acum nu are nevoie de ajutor. Am insistat ca măcar să o las la muzeu cu taxiul. Cu asta a fost de acord, cu condiția ca eu să nu cobor. Într-un compleu negru clasic de la Chiara Boni cu o fustă creion până sub genunchi, o bluză din mătase albă, pantofi albi decupați la vârf cu toc înalt de la Raffaele Zenga şi cercei simpli cu o singură perlă, mergea în întâmpinarea viitorului ei, aflat sub o cupolă cu o mie de ferestre în formă de stea.

Ca să-mi omor timpul, am lăsat taxiul să mă ducă într-un centru comercial oarecare, acoperit şi gigantic, cu aer condiționat. Cred că am petrecut cam o oră printre magazinele cu branduri occidentale şi havuzuri interioare. Nu voiam să cumpăr nimic şi asta pica prost, căci, de fapt, nu aveai altceva ce să faci. Nici măcar nu puteam să casc gura pe îndelete la mărfurile exotice, fiindcă oferta era complet identică cu ce era de vânzare la noi în magazine şi nici pe acolo nu călcam vreodată. Angajații asiatici veniți să

muncească aici erau într-o forfotă continuă lustruind pardoselile strălucitoare cu maşinuțe speciale de lustruit. Oricât de des treceau şi oricât ai spune că podeaua, la un moment dat, nu poate fi mai curată de atât, lăsau mereu o bandă curată în urmă, care demonstra că podeaua se murdărise totuşi între timp. Faptul că am observat acest lucru spunea multe despre plictiseala mea. Dar era ciudat. De unde apărea mereu tot praful ăla? M-am uitat în jurul meu să nu mă vadă nimeni şi apoi m-am aplecat ca să-mi trec degetul peste pardoseala sclipitoare. Atunci am înțeles. Nisip. Oricât de ermetic ar fi fost izolat centrul comercial răcorit artificial de aerul dogoritor de afară şi oricât ar fi încercat şi oraşul cu parcuri şi havuzuri să uite că se află într-un deşert, deşertul nu avea niciodată să se dea bătut.

M-am uitat pe telefon. Încă niciun mesaj de la Clio. Am oftat. Dintr-odată m-a cuprins o nevoie cumplită să văd ceva vechi. Nu conta ce anume, cât timp avea patina a cel puțin câteva decenii de istorie. Ştiam că pe aceste meleaguri nu pot spera la secole, dar ceva de dinaintea înființării OPEC poate ar fi reuşit să-mi potolească pentru o clipă foamea de istorie. Am luat iar un taxi şi i-am cerut şoferului să mă ducă la ceva vechi. N-a înțeles la ce mă refer.

— Un monument, am zis, sau o ruină.

A scuturat din cap. Probabil că în acel moment a început să se teamă că se procopsise cu un pasager bolnav mintal.

— Ceva antic, am clarificat.

Asta i-a dat o idee. A început să conducă şi m-a lăsat la un magazin de covoare. Era o afacere mare. Unul dintre angajați a venit la mine să mă întrebe dacă mă poate ajuta cu ceva. L-am întrebat dacă au şi covoare vechi. Aveau. M-a îndrumat spre o secțiune din spatele magazinului. Puteam să mă uit liniştit după pofta inimii. Dacă aveam nevoie de el, trebuia doar să strig. Nu aveam nevoie de el. Cu grijă, mi-am lăsat mâna să alunece peste stofa vechilor perşi şi

berberi. Nu mă pricepeam la covoare vechi şi nici nu mă interesaseră vreodată, dar în acel moment simțeam bătrânețea lor prăfuită ca pe o amintire a unei case în care crescusem.

Mesaj de la Clio. Marea ei discuție periculoasă trecuse. Mersese bine, dar avea să-mi povestească mai târziu pe larg despre asta. Acum i se mai făcea un tur al clădirii, dar în vreo jumătate de oră urma să cam termine. Dacă aveam chef, puteam să vin să o iau cu taxiul.

6

— Ştii ce-a fost cel mai bizar? a zis. Îşi parcaseră maşinile înăuntru.

— Cine?

— Consiliul de administrație. Şeicii, să spun aşa.

— Dar cum adică înăuntru?

— Înăuntru. Jeepurile, Porsche-urile şi Mercedesurile lor erau parcate în marele salon de expoziție. Era comod şi aproape de sala de consiliu, trebuie să admit. Dar poți să-ți închipui? Şi acolo sunt deja pe pereți o droaie de tablouri. Care provin de la Luvru, ştii. Sunt curioasă ce părere ar avea cei din Paris ştiindu-şi capodoperele folosite drept decor al unui garaj. Dar înțelegi mentalitatea? Şeicii consideră muzeul proprietatea lor privată – cum să-i zic? –, locul lor de joacă, unde pot face ce vor.

Vocea i se înflăcăra de entuziasm. Taxiul a ieşit din oraş. Ca să sărbătorim totul, orice ar fi însemnat asta, urma să cinăm în Qasr Al Sarab Desert Resort din aşa-zisul Cartier Pustiu din deşertul Liwa. La doar o oră şi jumătate de mers cu maşina spre sud ne aşteptau acolo, potrivit site-ului, frumusețe atemporală, nopți înstelate şi sufletul Arabiei. Peisajul a început iute să se înflăcăreze şi el. Dunele de nisip înaintaseră până aproape de intrarea în oraş ca o

oştire aflată pe punctul de a recuceri ținutul la care, din motive strategice, renunțase temporar. În lumina soarelui care apunea, se înroşeau ca arama. Umbrele, care păreau decupate din carton negru cu un cuțit ascuțit, aşterneau pe sculpturile din nisip un model neregulat. Pentru că umbrele păreau să se mişte, totul părea să se mişte. Cu promisiunea frumuseții atemporale nu se exagerase deloc. Şi unde mai pui că eram de abia pe autostradă.

— Ştii ce e o problemă aproape de nerezolvat? a întrebat Clio. Au fost foarte sinceri cu privire la asta. Blestemul muzeului e nisipul. Fotogenica şi splendida cupolă cu mii de ferestre în formă de stea asigură înăuntru un spectacol de lumini senzațional. Seamănă cu un duş de stele căzătoare. Fireşte, e iluminatul total greşit pentru tablouri, dar hai să nu fim cârcotaşi. Mai grav e că acea cupolă, cu toată sticla aia, funcționează ca o seră. De aceea, toate ferestrele individuale sunt prevăzute cu senzori şi cu un mecanism de închidere automat care se activează când pătrunde lumina directă a soarelui. Totul foarte futurist. Numai că acum deja nu mai funcționează din cauza nisipului care a intrat în toate piesele componente mobile. Şi muzeul nici măcar nu s-a deschis.

În timp ce Clio perora pe larg despre toate celelalte probleme structurale cu care se confrunta prestigiosul proiect, printre care lipsa unei instalații de răcire în *loading bay*, ceea ce făcea ca fragilele picturi în ulei care fuseseră expediate cu avionul de la Paris în lăzi frigorifice speciale să fie expuse la şocul termic al temperaturilor de peste cincizeci de grade Celsius, havuzurile interioare din atriumul central care împrăştiau vapori de apă şi astfel asigurau un grad de umiditate inacceptabil în sălile adiacente, absența unui departament de restaurare şi a unei biblioteci şi multe alte lipsuri funeste, fiecare în parte,

pe care între timp le-am uitat, ne încheiam călătoria spre destinația noastră.

— De fapt, totul se rezumă, a zis Clio, la faptul că au vrut să creeze ceva din nimic în nişte circumstanțe imposibile, fără învățătura unei tradiții necesare pentru a putea năzui la aşa ceva. Tradiția este experiență colectivă. Diletanții neexperimentați fac greşeli. Nu poți imita nepedepsit o mare cultură fără s-o fi trăit pe toată mai întâi.

Qasr Al Sarab Desert Resort era o fata morgana înzestrată cu toate facilitățile, în care se imitau toate elementele culturii arabe tradiționale. Zidul exterior era prevăzut, în stilul unui caravanserai, cu creneluri triunghiulare şi ziduri de apărare conice. Interiorul era un fel de cort de beduin cu aer condiționat, care se continua cu un harem somptuos, care îți dădea acces la spațioasa terasă în deşert sub bolta cerească tradițional arabă. Havuzurile maure clipoceau. În hol erau agățate fotografii alb-negru din anii şaizeci, care trebuiau să demonstreze că părinții chelnerilor în haine tradiționale chiar purtaseră asemenea haine şi locuiseră în asemenea corturi ca acelea reproduse aici drept design interior. Trebuia, desigur, să facem abstracție de piscina cu barul plutitor dacă voiam să ne imaginăm stilul vechi de viață, dar asta nu putea lipsi. Acelaşi lucru era valabil pentru şemineul fals, în care ardea o imitație de lemn. Ăsta era unul din cele mai absurde lucruri pe care le-am văzut în viața mea: un şemineu în deşert. Dar chestia aia dogorea acolo foarte natural. Noaptea poate să se lase frig în deşert, învățasem pe vremuri la şcoală. Poate avea ceva de-a face cu asta.

Am fost poftiți să ne aşezăm afară pe terasă, la o masă joasă tradițional arabă, dar ca să-i scutească pe oaspeții occidentali de disconfortul de a trebui să cineze cu picioarele încrucişate sub ei, sub masă fusese săpată o groapă unde îți puteai băga picioarele, aşa că până la urmă tot stăteai

normal la masă, doar că mai jos, pe marginea unei gropi. Ni s-a servit în deşert peşte, inele de calamar mari cât cerceii arabi tradiționali şi scoici Saint Jacques prezentate în logoul Shell. Stelele scânteiau atât de numeroase şi cu atâta intensitate încât devenea kitsch.

— Ştii ce nu pricep eu? i-am zis lui Clio. De ce fac tot posibilul în țara asta ca să treacă drept punctul de interes care nu sunt şi să construiască toate atracțiile alea turistice? Nu e ca şi când ar avea nevoie de turism ca să-şi umfle PIB-ul. Ia de exemplu Luvrul ăla al tău. Ce fel de vizitatori speră să atragă în viitor cu investiția asta de miliarde? Şi de ce?

— Şi eu am pus întrebări în timpul discuției despre strategiile lor de comunicare, de marketing şi obiectivele lor în ceea ce priveşte numărul de vizitatori. Au spus că sunt inexistente. Nici măcar nu s-au ascuns după deget. Nici măcar n-au vrut să salveze aparențele. Mi-au zis în față că nu-i interesează vizitatorii.

I-am zis că asta mi se pare pe cât de şocant, pe atât de inexplicabil.

— Ce mi-a devenit complet clar, a zis Clio, e faptul că şeicii au construit acel muzeu doar pentru ei. Şi n-au făcut asta pentru că sunt aşa, nişte admiratori pasionați ai artei vechi europene. Şi de asta, în fond, îi doare în cot. Singurul lucru care îi interesează la vechile capodopere e că sunt scumpe, ca bijuteriile şi maşinile Ferrari, şi că Europa are foarte multe, iar ei nu. Ai văzut pozele alb-negru agățate aici în hol. Până acum câteva decenii, această țară era locuită de o mână de conducători de cămile analfabeți. Şi acum, că banii țâşnesc dintr-odată ca gheizerele din deşert, îşi tratează complexul de inferioritate achiziționându-şi statutul pe care nu l-au avut niciodată. Pur şi simplu sunt leit nişte copii invidioşi. Tot ce avem noi în vest, vor şi ei. Cumpăraseră deja Formula 1 şi hotelurile de lux, dar apoi au descoperit

că noi în Europa mai avem ceva care se numeşte, cu un cuvânt străin pentru ei, „cultură”. Deci asta cumpără acum. Dacă Parisul e faimos pentru Luvru, cumpără şi ei un Luvru. Şi nu e vorba că pe urmă vor şi să facă ceva cu asta. Vor pur şi simplu să-l aibă, ca apoi să poată spune că-l au. După aceea declară muzeul deschis pentru public, dar mai mult de formă, pentru că altfel nu-l poți numi muzeu.

Începea într-adevăr să se lase răcoare bine în deşertul ăla al lor. Ni s-au înmânat pături din păr de cămilă. A fost pusă o bandă sonoră cu urlet de coioți.

— Păi, am zis, în orice caz a fost o aventură frumoasă. N-am fi vrut totuşi să pierdem această experiență a frumuseții atemporale a sufletului arab sub bolta înstelată. Sincer să fiu, sunt foarte uşurat că nu trebuie să ne mutăm în Abu Dhabi. N-aş putea locui aici.

— Am acceptat slujba, Ilja.

7

În primă instanță, am înțeles că a zis că a acceptat slujba. Dar creierul meu, care ar fi trebuit să prelucreze această informație şi să pregătească o reacție adecvată, nu a putut potrivi ce a crezut că a auzit cu contextul, cu pustiul pământului mort din jurul nostru, cu nisipul, cu străzile fără trotuar, cu Rolexurile din hotelul licitației pentru plăcuțe auto, cu miliardul de noduri din cel mai mare covor din lume, cu maşinuțele de lustruit pardoseala din centrul comercial, cu disperarea, cu lipsa de viață, cu golul, cu bolta cerească umplută cu un număr-record mondial de stele din cristal Swarovski, cu lipsa de perspectivă a priveliştii din cele mai înalte penthouse-uri suspendate din lume, cu şemineul fals din deşert, cu dărâmarea, cu disperarea, cu golul şi cu tot ce spuseserăm eu şi ea, cu tot ce spusese şi tot ce spusesem şi cu tot ce eram noi.

— Ştiu că eşti prea preocupat de propria persoană ca să te gândeşti că m-ai putea felicita, a zis, dar în regulă. Treacă de la mine. Mi-au oferit poziția de asistent de cercetare ştiințifică. Conservator ar fi fost şi mai frumos, fireşte, dar, de fapt, nici nu sperasem la asta. În orice caz, asistența de cercetare ştiințifică este atât din punctul de vedere al conținutului, cât şi din punct de vedere financiar un post prestigios. Mult mai bun decât aş fi putut primi vreodată în Europa.

— Chiar ai acceptat slujba? am întrebat-o.

— Tocmai ți-am zis. Pot începe imediat, de fapt.

Mai rapid decât Formula Rossa, a trebuit să accelerez din lumea pe care o cunoşteam către montagnes russes-ul consecințelor existenței unui univers paralel absurd unde totul era posibil, chiar şi gândul inimaginabil că Clio acceptase o slujbă în Abu Dhabi. Unde era cu putință ca şoimilor să li se facă manichiura (sau pedichiura), şi asta era posibil. Aşa se părea. De fapt, nu puteam spune că nu fusesem avertizat într-un fel. Cu toate astea, m-a luat prin surprindere precum frigul nocturn în deşert.

— Ai chibzuit, poate, să te consulți puțin şi cu mine? am întrebat-o. Este o decizie cu un impact destul de mare. N-ai putut să excluzi dinainte că şi eu voi avea o părere despre asta. Altfel, de ce am mai venit cu tine pe tărâmul ăsta al prostului-gust?

— N-aveam nevoie să mă consult cu tine ca să-ți ştiu părerea. Ai fi făcut apel la retorica ta pompoasă ca să mă convingi să nu o fac.

— Aş fi exprimat mai mult sau mai puțin aceleaşi obiecții pe care le-ai enumerat tu pe larg astă-seară. Dacă ți se pare predictibilă concluzia pe care o trag de aici, mă surprinde că tu n-ai ajuns la aceeaşi concluzie. Şi, în plus, asta face parte din activitatea numită „consultare”, faptul că eşti dispus să

asculți păreri despre care ştii sau bănuieşti dinainte că nu coincid cu ale tale.

— Argumentezi mereu numai din punctul tău de vedere, a zis. Nici măcar nu-ți trece prin cap să iei în considerare că poate şi eu vreau o dată, în sfârşit, un viitor.

— Deja gândeşti acum ca un arab. Sau ca un american, sau asiatic. *Nota bene*, e meseria ta să recunoşti valoarea trecutului în loc să te chiorăşti la promisiunea deşartă a unui viitor.

— Nu-i o glumă bună, Ilja.

— N-a fost o glumă. Tu respiri, visezi şi trăieşti trecutul şi de aceea tocmai tu ar trebui să-ți dai seama că promisiunea viitorului căruia i se face aici reclamă e deşartă şi goală. Asta nu e Florența din vremea familiei de Medici. Nu ne aflăm aici la zămislirea unei noi Renaşteri. Viitorul care se oglindeşte aici ca o fata morgana din foiță de aur şi cristal Swarovski este victoria finală a unui materialism agresiv şi indiferent unde cultura şi arta şi toate lucrurile în care ai crezut toată viața nu reprezintă nicio altă valoare în afara prețului şi nu înalță nimic altceva decât puța bleagă şi egoul copiilor răsfățați de bani gata cu un complex de inferioritate cultural complet justificat. Contribuind la vânzarea denaturată la un preț de nimic a artei noastre europene, devii complice la distrugerea ei, la propriu, pentru că reveriile fragile ale pictorilor tăi nu pot face față deşertului, şi încă o dată la propriu, deoarece, rupte de trecutul lor şi degradate până la valoarea lor de piață, îşi pierd orice semnificație. Asta intră în conflict cu tot ce eşti şi cu tot ce m-ai învățat. Devii complice la globalizarea golului.

— Vezi? a zis Clio. E taman reacția la care mă aşteptam de la tine.

— Nu e vorba despre asta, am zis. E vorba de faptul că eu am dreptate şi că tu ştii asta.

— Despre ce e vorba, a zis.

A oftat.

— E vorba, dragă Ilja, că de o viață întreagă nu pot fi cine sunt. Ştiu că dai dovadă de o viziune limitată asupra lumii dacă îți datorezi identitatea ocupației tale, dar, pentru mine, e mai mult decât o slujbă şi tu ştii asta. Dar menirea mea şi visul meu să fac cercetare la nivel academic în singurul domeniu care are pentru mine sens şi valoare au fost în Italia îngropate adânc şi pentru totdeauna. Mi-am investit cei mai buni ani din viață să studiez şi să mă perfecționez şi singurul lucru pe care mi l-a dat Europa e o slujbuliță jenantă la o casă de licitații coruptă şi o incursiune ca dăscăliță în Veneția. Şi, în Europa, nici n-aş putea să sper la mai mult. Ştiu că pentru tine, ca scriitor de succes, cu abilitățile tale empatice autodeclarate, e greu de imaginat cât de funest este pentru stima de sine a cuiva dacă el sau ea depinde de terțe persoane ca să-şi îndeplinească visurile şi nu i se dă ocazia. Aici mi se dă ocazia. Voi putea dispune în linii mari de timpul meu, mi se pun la dispoziție mijloace nelimitate ca să amenajez biblioteca potrivit propriului meu gust şi necesităților mele, atelierul de restaurație va fi creat după consultări cu mine şi pot chiar să-mi angajez şi asistenți. Tot ce spui despre acest loc este adevărat şi toate argumentele pe care le aduci împotriva hotărârii mele sunt valide, dar uiți lucrul cel mai important, şi anume că acest vis umed în deşertul emirilor îmi redă şi mie visurile şi îmi oferă posibilitatea să devin în sfârşit cine am vrut să fiu dintotdeauna. În încheiere, vreau să mai adaug un singur lucru şi acela este că mă dezamăgeşte că în discursurile şi argumentările tale treci complet cu vederea dorințele cele mai profunde ale femeii pe care afirmi că o iubeşti.

Ne-am văzut nevoiți să ne întrerupem conversația pentru că în acel moment fusese prevăzut un spectacol de dans din buric. Cu toate că-mi venea greu să-mi imaginez un moment în care un spectacol de dans din buric ar fi fost o distracție binevenită, cu siguranță, niciodată în istoria omenirii nu fusese programat un spectacol de dans din buric într-un moment mai nepotrivit decât atunci.

Muzica arabă duduia din boxe. Volumul instalației de sunet a fost dat mai tare cu un gest generos. Ăsta era unul din multele avantaje ale deşertului, că nu trebuia să te temi că tulburi liniştea publică. Dansatoarea şi-a făcut zornăind intrarea printre mese.

Ce înțelesesem mereu, pe baza cunoştințelor mele limitate despre această formă de artă, era că dansul din buric, din motive uşor de înțeles, trebuie executat de o femeie cu o burtă sănătoasă, care-şi leagănă cu măiestrie colăceii mlădioşi de grăsime în ritmul muzicii. Dar oamenii adaptaseră şi această tradiție autohtonă la gusturile clientelei occidentale, căci de îndată ce dansatoarea îşi azvârlise cele şapte văluri – asta s-a întâmplat aproape imediat – îți sărea imediat în ochi că nu era vreo artistă voluptuos-rubensiană a grăsimii, ci un fotomodel ucrainean cu corp bine lucrat, care probabil câştiga un ban în plus în weekenduri ca *grid girl* pe circuitul de curse. Nici nu era în stare să facă prea multe cu burta ei. Cu atât mai puțin cu alte părți ale corpului, dar asta nu o împiedica să şi le arate în toată splendoarea.

Probabil că anumiți bărbați visează ca, în momentul în care poartă o conversație dificilă cu soția, să intre țopăind în sufragerie un fotomodel ca să prezinte un număr de striptease fix sub nasul lor, dar mie mi s-a părut o experiență alienantă şi absolut neplăcută ca, în timp ce se dezlănțuise prin gândurile mele o furtună de nisip, să fiu nevoit să mă străduiesc să nu mă uit prea bătător la ochi la

fantezia pe jumătate dezgolită cu care ar fi trebuit iar să mă consolez dacă se termina prost toată povestea, după cum părea tot mai mult că se va întâmpla. Fiindcă nu puteam să merg cu ea. Dacă ăsta de aici era viitorul, viitorul nu era un tărâm unde să pot trăi. Dragostea noastră n-ar fi rezistat în fața unei alegeri pentru viitor. Trebuia să o conving. Trebuia cu orice preț să o fac să se răzgândească.

— Nu pot veni cu tine, i-am zis după ce dansatoarea şi-a ridicat în aplauze cele şapte văluri din nisip, iar muzica a lăsat iar loc urletului liniştitor de familiar al coioților.

— Ştiu, a zis ea încet.

— Nu cred că pot trăi în afara Europei. Cred că sunt de părere că ştiu asta chiar sigur. În Europa, unde singurul lucru pe care îl ştim sigur este că trebuie să credem în gândire, unde de-a lungul îndelungatei şi istovitoarei istorii s-au încercat deja atâtea soluții definitive, că oamenilor au început să le placă problemele, unde, în lipsa unei justificări convingătoare pentru eficiență, lumea pune preț pe stil, unde s-au descoperit atât snobismul cât şi ironia, unde cicatricile sunt frumoase pentru că te fac prudent, unde s-a vărsat atâta sânge în numele idealurilor că oamenii s-au apucat să aibă pretenții de la idealuri, unde, de când a început acum două mii cinci sute de ani pălăvrăgeala în jurul Mării Egee, tot nu s-a ajuns încă la niciun acord cu privire la definițiile şi premisele pentru o discuție pertinentă despre frumos şi bine şi adevăr, unde îndoiala este religie, unde trăiesc mai mulți filozofi decât chelneri care să-i servească şi mai mulți poeți decât cititori, unde fiecare peisaj, fiecare privelişte a oraşului şi obrajii fiecărei femei s-au pârguit în spatele tablourilor cu vopseaua crăpată, unde trecutul este palpabil ca piatra, iar străzile se pot citi ca un palimpsest, unde numele sunt ecouri, unde toate imperiile de altădată au trecut precum anotimpurile, unde odinioară totul a fost deja de multe ori mult mai bine şi mai frumos

decât acum şi unde, trăgând linie, am merita să ne odihnim după toată truda depusă ca să umplem cu o asemenea exagerare de detalii analele unei istorii de milenii, acolo pot să respir şi să iubesc.

Dacă trebuie să fiu patriot, vreau să fiu un patriot paradoxal al mozaicului spart de ţărişoare dezbinate în mod copilăresc dintre Oceanul Atlantic şi Munţii Ural, unde patriotismul a săpat deja atâtea morminte, încât el nu mai reprezintă o virtute. Vreau să fiu un patriot al Uniunii Europene, care zi după zi se luptă cu interese naţionale individuale demodate şi continuă să se lupte vitejeşte. Nimeni nu iubeşte Uniunea Europeană, însă eu da. Iubesc tărăgăneala poetică şi dârzenia vitejească cu care este modelată această minune mondială a complexităţii şi a compromisurilor. Construcţia domului din Milano a durat şi ea patru sute de ani. Şi, în vreme ce Europa, în vânătoarea după creştere economică, progres şi viitor, nu se poate desprinde de trecutul său, ca un sprinter legat de blocul de start cu un arc care îl trage înapoi, şi este depăşită din toate părţile de restul lumii, îi dau dreptate Europei că refuză să renunţe la trecutul ei pentru că rădăcinile sunt mai importante decât ţinta. Lasă lumea să fie nişte lemingi, noi suntem atunci un pin încovoiat. Şi, la umbra acelui pin, sub care au stat atâţia poeţi de-a lungul secolelor, acolo pot scrie. Aici, în deşert, mi s-ar usca şi cerneala din stilou. Ca să pot respira, gândi şi scrie, trebuie să vorbesc în continuare cu tradiţia. Am nevoie de Europa ca să pot să exist.

— Ştiam că discursul ăsta va veni mai devreme sau mai târziu, a zis Clio.

— Dar, în timp ce tu ai luat de una singură hotărârea, ştiai că n-aş putea veni cu tine ca să-mi petrec zilele aici ca un pasager clandestin în cala viitorului.

— Da.

— Deci ai ales în mod conştient cariera în detrimentul meu.

— Aşa cum tu îţi alegi conştient tabieturile ruginite, trecutul, masca ta de scriitor european, tema şi inspiraţia în detrimentul meu.

— Şi cum rămâne cu jocul nostru? am întrebat. Aici nu-l putem juca. În Abu Dhabi nu sunt biserici, pivniţe şi castele unde să mergem în căutarea ultimului tablou al lui Caravaggio.

Mi-au dat lacrimile. Nu pot să plâng la comandă, deci se pare că era pe bune.

— Eşti un egoist.

Am privit-o cu ochi umezi.

— Încerci să-mi manipulezi sentimentele pentru că vrei să revin asupra unei hotărâri care nu-ţi convine fără să vrei să ţii cont de întrebarea ce îmi convine mie. De asta eşti un egoist.

Când e găsit un corp ciuruit de gloanţe, pentru anchetatori este adesea aproape imposibil să determine care din gloanţe a produs rana fatală care a dus la moartea victimei. O să vă ajut. Asta a fost lovitura de graţie. Toate dăţile trecute când mă făcuse egoist lăsaseră răni adânci, dar rămăsesem în viaţă. De data aceasta, atinsese un organ vital. Nu plâng des. Nu plânsesem niciodată în prezenţa ei. Faptul că m-a făcut egoist, deoarece mă întrista, cu toată sinceritatea, sfârşitul jocului nostru, al vacanţelor noastre în trecut, unde am fost fericiţi, am fost împreună şi am fost fericiţi împreună, asta încălca regulile. De data asta întrecuse limita rostind acel cuvânt. Nu l-am putut îndura.

9

Permiteţi-mi să prezint urmările scurt şi concis. Nu aveţi nevoie de descrierile mele ca să vă puteţi imagina cât de

dureros a fost. În acea noapte ne-am întors la hotelul nostru din oraş unde am fost nevoiți să împărțim patul. *King size*, asta a ajutat. Dimineața următoare devreme, am sunat la linia de asistență telefonică dedicată membrilor Freccia Alata Gold Card de la Alitalia ca să-mi mut zborul mai devreme şi, în aceeaşi după-amiază, m-am întors cu avionul la Veneția. Ea a rămas la Abu Dhabi ca să se ocupe de toate aspectele relocării ei acolo şi avea să se întoarcă în Veneția peste trei zile cu zborul deja rezervat, ca să se ocupe de mutare.

Ceea ce îmi dădea trei zile ca să-mi găsesc o altă locuință. Deşi nu am vorbit explicit despre asta, era logic că avea să rezilieze contractul casei noastre din Calle Nuova Sant'Agnese. Iar eu nu puteam şi nici nu doream să fiu acolo când venea să-şi împacheteze lucrurile în cutii. Nu avea să mă lase vreodată să o ajut cu cărțile ei.

Două zile am hoinărit prin vechiul oraş, ştiind că, de fapt, trebuia să fac ceva şi să merg pe la agenții imobiliari ca să-mi închiriez un alt apartament. Dar mă simțeam înstrăinat. Veneția îşi pierduse semnificația fără Clio. Fără ea, nu mai exista niciun motiv să încerc să mă simt acasă acolo. Şederea mea în oraş devenise la fel de neîntemeiată şi superficială ca a milioanelor de alți vizitatori. Devenisem un turist.

În cea de-a treia zi, ziua în care urma să se întoarcă Clio, m-am hotărât să părăsesc Veneția. Nu aveam niciun plan. N-aveam idee încotro să o iau. Voiam doar să plec. Deci m-am gândit să iau o pauză şi să mă duc la un hotel, undeva departe de Veneția, ca să-mi pun gândurile în ordine consemnând ce se întâmplase până când aveam să ştiu încotro să o iau. Am căutat pe internet ceva vechi şi izolat şi am ales Grand Hotel Europa de fapt din cauza numelui.

Aşa am ajuns aici. Încă mă aflu aici. Şi, deşi acum am scris povestea la care am vrut să reflectez, tot nu ştiu

încotro să o apuc. Şi, în vreme ce stau aici la masa de scris din apartamentul meu şi mă gândesc la Clio, care acum există pentru mine doar aşternută de mâinile mele pe hârtie, mă chinuie sentimentul de vinovăție pentru că, deşi nu mi se poate reproşa nimic, nu am împiedicat ca totul să se întâmple cum s-a întâmplat. Şi, pe hârtie, a trebuit să fiu neapărat sincer, cu toate că acolo dețineam totuşi puterea care mi-a lipsit atât de mult în viața reală de a mă cruța de durerea adevărului şi a lăsa povestea să curgă cum ar fi trebuit, fără să se sfârşească vreodată.

Ştiți ce mă mâhneşte cel mai mult când mă gândesc acum la Clio? Ideea că e acum singură în deşert. Ideea că ea, cu rochițele şi pantofii ei, cu romantismul ei fragil pe care nimeni în afară de mine nu-l înțelege şi cu mâinile ei mici şi fine, e în acest moment singură-singurică în deşertul ăla cumplit al consumerismului gol, fără să fiu eu acolo ca să o iau de mână şi să o conduc la pictorii ei din trecut, unde poate fi acasă.

CAPITOLUL DOUĂZECI ŞI ŞASE

FUNERALIILE EUROPEI

1

Primii invitați la înmormântarea fostei proprietare a Grand Hotel Europa ajunseseră deja mai devreme şi înnoptaseră în hotelul care le trezea tuturor amintiri dragi. Eram deja impresionat de tot acest interes de a-i aduce ultimele omagii, dar numărul lor a fost de departe depăşit de cei care au sosit chiar în dimineața tristei zile. Pe pietrişul lungii alei de acces şi în fața treptelor de marmură a scării din fața intrării principale, flancată de coloane corintice, era un du-te-vino de taxiuri, Bentleyuri şi Rolls-Royce-uri. Mă aşezasem împreună cu Patelski pe băncuța de sub pergola din fața clădirii, de unde aveam o privelişte privilegiată asupra oaspeților care soseau. Montebello, care fără îndoială fusese profund afectat de dispariția femeii pe care o considera ca pe propria-i mamă, îi întâmpina pe toți cu o placiditate şi o grație exemplar de profesioniste. Turiştii chinezi fotografiau automobilele scumpe şi invitații uneori înveşmântați în interpretări excentrice ale hainelor adecvate de doliu.

Majoritatea erau pe cât de bătrâni, pe atât de distinşi. Patelski l-a recunoscut pe Alexandre Troubetskoï, un prinț rus trecut de şaptezeci de ani care trăia în exil la Paris.

— Nepotul său, prințul Tonu, este solistul unei trupe de punk din Estonia, a zis Patelski.

A sosit o femeie în vârstă înaltă şi elegantă, îmbrăcată în întregime în negru, cu un văl negru care-i acoperea chipul. Patelski a zis că e Mina Mazzini, legendara cântăreață pop italiancă, mai cunoscută sub numele de scenă Mina şi care, de la succesele ei din anii şaptezeci ai secolului trecut, nu mai apăruse niciodată în public.

După aceea, au ajuns baronii Cetty Lombardi Satriani di Porto Salvo, stilista şi creatoarea de modă Diane von Fürstenberg, fosta soție a prințului Egon von Fürstenberg,

şansonetistul francez Charles Aznavour cu fiica sa Katia, prinţul Jonathan Doria Pamphilj, Don Carlos Canevaro, duce de Zoagli, şi Leka din casa regală Zogu, un fiu al lui Ahmet Muhtar Bey, primul şi singurul rege al Albaniei, şi o contesă maghiară. Patelski îi cunoştea pe toţi. L-am întrebat dacă se ocupase şi de pregătirile de înmormântare. Mi-a zis că pe vremuri făcuse parte din această lume.

O divă împopoţonată exuberant, cu părul lung vopsit blond şi o diademă cu diamante pe cap, care a sosit într-o limuzină aurie, a fost recunoscută de Patelski ca fiind prinţesa Yasmin Aprile von Hohenstaufen Puoti, care pretindea că se trage în linie directă din Frederic al II-lea de Suabia şi din Isabella a Angliei şi, de asemenea, că este agentă secretă pentru CIA şi care făcuse vâlvă cu câţiva ani în urmă pentru că revendicase Castelul del Monte din Puglia ca proprietate de familie confiscată ilegal de stat.

După aceea au sosit Constantin, fostul rege al Greciei, cu soţia sa Anne-Marie a Danemarcei, actorul austriac Klaus Maria Brandauer, care între timp trecuse şi el deja de şaptezeci de ani, marchizul Giovanni Nicastro Guidiccioni şi prinţesa Margareta a României, fiica în vârstă a ultimului rege român, Mihai I, care fusese forţat să abdice în 1947. Un bărbat cărunt cu un zâmbet de codoş, pe care lăsaseră urme trecerea anilor şi mersul la solar, care-şi arăta jalea făcând paradă cu părul albit de pe piept în cămaşa sa din satin larg descheiată, era, potrivit lui Patelski, prinţul Frédéric von Anhalt, care fusese căsătorit cu diva de la Hollywood Zsa Zsa Gabor. Dar, după ce zicea Patelski, îşi cumpărase titlul nobiliar. O femeie împopoţonată cu o coafură bizar de asimetrică era, în opinia lui Patelski, Gloria von Thurn und Taxis, supranumită principesa trash. Familia ei respectabilă de suverani care slujiseră Sfântul Imperiu Roman înfiinţase în secolul al cincisprezecelea serviciile poştale.

Pe urmă au sosit Jason, fiul actorului scoțian sir Sean Connery, şi Diane Cilento, baronul Patrizio Imperato di Montecorvino, Francisco Luís, nepotul legendarului cântăreț de operă portughez Francisco Augusto D'Andrade, a cărui interpretare a rolului titular din opera *Don Giovanni* de Mozart la festivalul Salzburger Festspiele din 1901, potrivit cunoscătorilor, rămânea încă fără egal, şi prințul Kiril de Preslav, fiul lui Simeon al II-lea, ultimul țar al Bulgariei. Purta o capă neagră şi o sabie la şold, cu care poza serviabil în fața turiştilor chinezi care fotografiau.

A apărut un bărbat mai în vârstă într-un fel de uniformă de vânător, care a fost identificat de Patelski ca fiind prințul Richard zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg.

— Creşte zimbri pe moşia sa, a zis Patelski.

Nu am putut scăpa de impresia că mulți oaspeți îşi considerau vizita nu doar un omagiu adus bătrânei doamne răposate, ci şi lor înşile. Întâlnindu-se unii cu alții aici, în acest loc unde în trecut fuseseră cu toții mai bogați, mai importanți şi mai faimoşi decât acum, se mai puteau agăța o dată de iluzia comună că lumea cea frumoasă le aparține. Mergeau cu capul ridicat ca să nu fie nevoiți să-şi vadă găurile din tălpile pantofilor şi încercau deocamdată să nu-şi facă griji pentru nota de plată a limuzinei închiriate.

— Deci e adevărat ce mi-a povestit Montebello odată, am zis. N-a existat niciun nobil, conte, marchiz, duce sau prinț care să nu-i fi sărutat mâna bătrânei doamne.

— Europa a fost foarte iubită, a zis Patelski.

— Europa? am întrebat.

— Aşa se numea, a spus. Bătrâna doamnă se numea Europa, la fel ca fiica lui Agenor şi Telephassa, care a fost răpită de Zeus când acesta a luat forma unui taur. Hotelul a fost numit după ea. Ce credeați?

2

Bătrâna doamnă Europa zăcea întinsă într-un sicriu deschis din lemn de abanos în holul central al hotelului ei, la capătul monumentalei scări din marmură, între sfinx şi himeră. Li se ceruse stăruitor invitaţilor la înmormântare să nu aducă flori, ca să nu strice splendidul aranjament de crini albi, de care Montebello se ocupase să fie creat special pentru ea. Invitaţii stăteau în jurul ei într-un cerc larg. Turiştii au fost rugaţi să păstreze o oarecare distanţă. Puţinilor care nu au putut rezista ispitei de a se apleca totuşi cu aparatul de fotografiat deasupra sicriului li s-a atras atenţia amabil, dar ferm de către managerul general chinez.

La ora douăsprezece fix, a răsunat clopoţelul hotelului, care atât de des ne anunţase tuturor promisiunea îmbucurătoare a unei mese savuroase. Montebello a deschis uşile bibliotecii, de unde au intrat în hol patru gornişti în frac, care s-au postat la capul răposatei şi au cântat o interpretare instrumentală a corului din lucrarea lui Bach *Es wird schier der letzte Tag herkommen*, BWV 310.

I-au făcut loc episcopului, care se deplasase în mod special din capitala provinciei până la hotel şi care, în mod cu totul excepţional, era dispus să slujească liturghia aici, pe loc, în Grand Hotel Europa. Era îmbrăcat în odăjdii complete, cu albă, amict, patrafir, stihar, dalmatică, casulă, mitră, cruce pectorală prinsă de un cordon verde, mănuşi albe, şosete violet, pantofi în culoarea liturgică şi cârja episcopală şi luase cu el opt băieţi de altar, care purtau cădelniţa, potirul, sfânta cuminecătură, ostensoriul, agheasmatarul şi chiar nişte moaşte constând dintr-un oscior al degetului de la picior al Sfântului Zaheu, ocrotitorul hangiilor, într-un relicvariu vechi din argint cu faţa din sticlă transparentă, pe care episcopul ceruse să-i fie

adus dintr-o altă episcopie. Doi băieți de altar îi țineau pulpanele casulei.

A luat loc în spatele mesei pregătite ca altar de la căpătâiul defunctei şi a condus o slujbă de înmormântare frumoasă, scurtă, solemnă şi intensă, în întregime în latină, pe care o rostea ceremonios cu o voce tremurând de emoție, de parcă ar fi fost cea din urmă slujbă oficiată. Până şi scurta lui predică a fost în latină. A vorbit despre sfârşitul lumii, cu toate că probabil eu şi Patelski eram singurii care îl înțelegeau. În timp ce lumea se ruga în tăcere, s-a stins până şi murmurul vocilor turiştilor. Singurul lucru care se mai auzea erau clicurile aparatelor lor de fotografiat.

După slujbă, capacul aurit a fost pus pe sicriul din lemn de abanos şi a fost bătut solemn în cuie de un tâmplar din sat. Şase argați din sat, îmbrăcați de Montebello în costume negre impecabile, au luat pe umerii lor sicriul greu cu răposata uşoară ca fulgul.

Trebuia să se formeze un cortegiu solemn, care urma să părăsească hotelul pe intrarea principală din față. Episcopul a mers în fruntea alaiului, flancat de ambii băieți de altar care îi țineau pulpanele casulei, urmat de cei care duceau sicriul şi de gornişti. A trebuit ca oaspeții din hol să le facă loc ca să aibă pe unde trece şi pe urmă să se alăture în urma lor, în ordine ierarhică după rangul lor nobiliar, deci mai întâi Constantin al Greciei cu soția, el fiind singurul rege prezent, deşi supuşii săi îl detronaseră cu decenii în urmă, apoi prințul Kiril ca fiu al unui țar înlăturat de la domnie, după aceea urmaşii fostelor case regale ale României şi ale Albaniei, apoi ceilalți prinți şi prințese, pe urmă ducele de Zoagli, urmat de marchizi, conți şi baroni. În spatele lor se puteau alătura ceilalți oaspeți. Acest balet de formare a cortegiului funerar era dirijat de Montebello, ca un coregraf care-şi impunea cu eleganță autoritatea.

Un turist chinez în pantaloni scurți se gândise că ar obține un filmuleț de neuitat dacă ar filma cu telefonul mobil din spatele purtătorilor sicriului acest dans al aristocrației. Ca să realizeze încadrarea perfectă, a făcut câțiva paşi la stânga în timp ce filma, ceea ce l-a făcut să se ciocnească de masa pregătită ca altar. Relicvariul din argint a căzut pe pardoseala din marmură. Sticla transparentă s-a spart. Osciorul degetului de la piciorul Sfântului Zaheu s-a rostogolit pe jos. Turistul s-a uitat la el cu greață. Un băiat de altar a vrut să ridice osciorul, dar n-a îndrăznit. Arăta prea scârbos. Montebello, care văzuse cum se petrecuse scena, aşa cum văzuse totul în această zi, a venit, şi-a scos batista din buzunarul de la piept, a cules osciorul sfințit de pe jos, l-a învelit în batistă şi l-a băgat în buzunarul sacoului.

În ritmul ceremonios al marşului funerar pe care îl interpretau cei patru gornişti, cortegiul a luat-o la stânga, în sensul invers acelor de ceasornic, înconjurând o dată Grand Hotel Europa ca să facă apoi un semicerc spre grădina de trandafiri din spate. Montebello mergea fix în spatele sicriului, ținându-l de mână pe Abdul. Prințesa Yasmin s-a băgat în față, părăsind poziția care îi fusese atribuită în cortegiu şi alăturându-se familiilor regale. Deşi asta se petrecuse pe la spatele lui, Montebello văzuse, dar nu a intervenit.

În grădina de trandafiri fusese săpat un mormânt. Coşciugul a fost pus pe frânghii. Montebello a ținut un discurs scurt şi elegant în care a rememorat zilele de glorie ale Europei şi a vorbit despre sfârşitul unei epoci. Convingerile personale şi le-a ținut pentru sine. Episcopul a binecuvântat mormântul şi sicriul a fost coborât în groapă cu ajutorul frânghiilor. Montebello a aruncat o lopată de pământ pe coşciug şi i-a dat după aceea cazmaua lui Abdul, care a făcut acelaşi lucru. Toți oaspeții le-au urmat pe rând

exemplul. După aceea, a fost servit un prânz sobru, cu trei feluri, în sala de mese.

Aşa a fost îngropată bătrâna doamnă Europa.

3

În ziua de după înmormântare, Montebello m-a rugat să merg cu el la camera 1, unde bătrâna doamnă îşi petrecuse ultimii ani din viaţă în izolare, printre arta şi cărţile ei. I-am spus că mi-ar face multă plăcere şi l-am întrebat cărui lucru îi datorez această onoare.

— Am preţuit în mod deosebit interesul dumneavoastră pentru draga mea mamă adoptivă, a spus, şi mereu am regretat că trebuie să vă dezamăgesc şi nu sunt în măsură să vă răsplătesc curiozitatea. Speranţa mea este că-mi veţi îngădui să mă revanşez oarecum. În plus, nu ştiţi că eu ştiu că aţi pornit-o pe cont propriu în căutarea camerei numărul 1. Ce caută omul este adeseori mai aproape decât crede el.

M-a condus până în faţa uşii propriului meu apartament, camera 17. Apartamentul de lângă purta numărul 33, iar camera următoare era numărul 8, vizavi de camera 21. Între camera 33 şi camera 8 era o debara. Montebello a deschis uşa şi m-a lăsat s-o iau înainte. Erau teancuri de lenjerii de pat şi produse de curăţenie. În fundul debaralei era o a doua uşă. Montebello a deschis-o şi am ajuns într-un hol lung şi îngust, în capătul căruia era o uşiţă pe care scria cifra 1.

— Practic, era vecina dumneavoastră, a zis Montebello.

A deschis uşiţa şi nu m-am aşteptat ca dincolo de ea să se găsească un spaţiu atât de mare. Am ajuns într-o cameră încăpătoare, de fapt mai mult o sală, cu tavane înalte şi boltite, pictate cu scene mitologice. Pereţii erau ascunşi vederii de biblioteci înalte de câţiva metri, tapiserii şi tablouri. Mi-am lăsat privirea să alunece peste cotoarele

unei părți din miile de cărți de pe rafturi. Mai mult sau mai puțin, întreaga literatură europeană era prezentă aici, în orice caz clasicii, în limbile originale şi în traduceri, majoritatea în ediții vechi, istorice. Era un dulap cu manuscrise medievale. Într-un raft rotativ se afla o colecție rafinată de poezie italiană şi franceză.

Cele mai multe tablouri mi se păreau de secol şaisprezece sau şaptesprezece. Din păcate, nu fusesem suficient de mult timp împreună cu Clio cât să învăț de la ea destul ca să pot atribui tablourile unor maeştri anume, dar pe o pânză am recunoscut semnătura lui Strozzi. Pe lângă asta, mi se părea că majoritatea tablourilor ar avea nevoie să fie curățate şi probabil şi întrucâtva restaurate. Camera era ticsită de mobilă, din toate epocile imaginabile şi într-o mare diversitate de stiluri. Pretutindeni erau sculpturi din bronz şi, pe un secreter, era expusă o colecție de mici busturi din marmură ale marilor poeți şi compozitori din trecut.

Montebello a luat-o înaintea mea spre cea de-a doua încăpere, dincolo de uşile franceze, unde fusese dormitorul ei. Şi aici era plin de cărți şi de tablouri. Drept în fața patului, se afla un tablou mare, care era evident piesa de rezistență din tot ce era expus în acest apartament. Era o pânză în format vertical, de peste un metru şi jumătate pe aproximativ un metru. O reprezenta pe Maria Magdalena, pictată mai mult sau mai puțin în mărime naturală din cap până-n picioare, dacă poți spune asta despre o făptură îngenuncheată. Partea de jos a corpului îi era parțial acoperită de un veşmânt roşu, culoarea vinovăției sau a dragostei sau culoarea amândurora, iar în poală ținea cu ambele mâini un crucifix. Era pictată atât de bine, că-ți tăia răsuflarea, complet realist, aproape palpabilă, şi în acelaşi timp mai mare decât ea însăşi, ca o icoană sau o reprezentare mentală. Deşertul în care stătea îngenuncheată

ca să se căiască consta exclusiv din fundalul întunecat pe care fusese întins restul vopselei cu tuşe energice de penel.

M-am uitat la chipul ei. Ceva era în neregulă. Cu cât o priveam mai mult, cu atât eram mai puțin sigur că mă uit la chipul unei femei. Trăsăturile ei androgine mă derutau. Semăna cu un bărbat care voia să-şi arate latura cea mai blândă, mai umilă şi mai bună. Semăna cu un autoportret al unui bărbat ca femeie.

Am făcut o poză a tabloului cu telefonul mobil. Trebuia să i-o trimit lui Clio, desigur. Mai aveam numărul ei. Sau, dacă nu, adresa ei de e-mail. Poate că era mai bine aşa, căci probabil îşi luase în Abu Dhabi un nou număr de telefon. Mă enerva că nu ştiam sigur. Am perceput ca pe o nedreptate faptul că în prezent pot exista lucruri pe care să nu le ştiu despre ea. Ei bine, aveam să trec eu şi peste asta. I-am căutat adresa de e-mail în lista mea de contacte fără să-mi îngădui să mă emoționez când am dat clic pe numele ei.

Apoi m-am răzgândit. Ar fi fost un triumf de dimensiuni cosmice să-i trimit poza cu un singur cuvânt drept comentariu: „găsit”. Ar fi fost un cadou şi pentru ea. Ar fi fost confirmarea teoriei ei îndrăznețe. Nu i-ar fi venit să creadă. Şi ar fi putut face senzație în lumea întreagă cu această descoperire. Nu aş fi vrut să-i răpesc toate astea. Dar era un „dar”. Era ceva poate şi mai important decât această izbândă, şi anume jocul nostru. Nu voiam să câştig jocul pentru că scopul jocului nu era să câştigi, ci să-l joci cu celălalt. Dacă aş fi trimis poza, jocul nostru s-ar fi încheiat definitiv, iar dacă jocul se termina, se termina totul.

Înainte să părăsesc camera bătrânei doamne Europa, m-am mai uitat o dată bine la ultimul tablou al lui Caravaggio. Maria Magdalena se căia în deşert, deşi nu era vinovată decât de dragoste. Din dragoste se căia în deşert pentru dragostea ei.

Mi-am împachetat geamantanele, am încheiat socotelile, mi-am luat rămas-bun şi am cerut să mi se comande un taxi. Am mai fumat o singură țigară împreună cu Abdul pe treptele scării din fața intrării principale. Taxiul a venit în față. Abdul m-a ajutat cu bagajul.

— Scuzele mele că nu-mi pot înfrâna curiozitatea, a zis, dar aş putea să vă întreb unde mergeți?

— La Abu Dhabi, am zis.

— La Abu Dhabi? Şi ce e acolo?

— Deşert.

Cuprins

1. Misiunea
2. Piaţeta făgăduinţei
3. Deşteptarea nimfei apelor
4. Fiica Memoriei
5. O lebădă într-un program disco
6. Oraşul care se scufundă
7. Talent pentru decadenţă
8. Misterul maltez
9. Oaspeţi noi
10. *Panchayat*-ul din Muzaffargarh
11. Peşti carnivori
12. Oraşul celor o mie de statui
13. Pantofi porno cu blană de pisică
14. Eliberarea paradisului Nutella
15. Intertextualitate
16. Uciderea satului mort

17. Laleaua ruptă
18. Alarma de incendiu
19. Decapitarea Sfântului Sebastian
20. Grădina lumii
21. Abdicare într-un restaurant de pe marginea autostrăzii
22. În spatele tufişurilor sărăcăcioase
23. Comorile din epava Incredibilului
24. Concertul
25. Nisip în stele
26. Funeraliile Europei